

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KÄZİM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

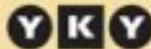
Herman Melville

PIERRE

ya da

Belirsizlikler

Çevirenler: Necla Aytür - Ünal Aytür

YAPI KREDİ YAYINLARI

Herman Melville
PIERRE
ya da
Belirsizlikler

Herman Melville'in YKY'deki kitapları

Moby Dick - Beyaz Balina (1999)

Billy Budd (1999)

Typee - Polinezya Hayatına Bir Bakış (2005)

Pierre ya da Belirsizlikler (2006)

KÂZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

Herman Melville

PIERRE

ya da

Belirsizlikler

Çevirenler

Necla Aytür - Ünal Aytür

YAPI KREDİ YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Yapı Kredi Yayınları - 2299
Kâzım Taşkent
Klasik Yapıtlar Dizisi - 60

Pierre ya da Belirsizlikler / Herman Melville
Özgün Adı: Pierre or The Ambiguities
Çevirenler: Necla Aytür - Ünal Aytür

Kitap editörü: Güven Turan
Düzeltili: Fulya Tükel

Kapak tasarımı: Mehmet Ulusel

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B
Güneşli - Bağcılar / İstanbul
Tel: 0212 693 00 08
Sertifika No: 36150

İngilizce ilk baskı: 1852
Çeviriye temel alınan baskı: Grove Press, 1957
1. baskı: İstanbul, Ocak 2006
2. baskı: İstanbul, Ocak 2020
ISBN 978-975-08-1051-1

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2019
Sertifika No: 44719

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
[facebook.com/YapiKrediKulturSanatYayincilik](https://www.facebook.com/YapiKrediKulturSanatYayincilik)
twitter.com/YKYHaber
[instagram.com/yapikrediyayinlari](https://www.instagram.com/yapikrediyayinlari)

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

Önsöz: Ünal Aytür • 9

İthaf • 25

Kitap I

Pierre Çocukluktan Yeni Çıkıyor • 27

Kitap II

Sevgi, Sevinç ve Korku • 50

Kitap III

Önsezi ve Önsezinin Doğru Çıkması • 78

Kitap IV

Geçmiş Bakış • 107

Kitap V

Kuşkular, Hazırlıklar • 130

Kitap VI

İsabel ve İsabel'in Öyküsünün Birinci Bölümü • 157

Kitap VII

Pierre'in Çiftlik Evinde İsabel ile
İki Görüşmesi Arasında Geçen Olaylar • 179

Kitap VIII

Çiftlik Evindeki İkinci Görüşme. İsabel'in Öyküsünün İkinci Bölümü. Bunların Etkisi Altında Pierre'in Aniden ve İyice Düşünmeden Harekete Geçışı • 197

Kitap IX

Işığın Karanlığındaki Aydınlık
Karanlığın Işığındaki Karanlık • 223

Kitap X

Pierre'in Benzeri Görülmemiş Son Kararı • 231

Kitap XI

Pierre Dönüşü Olmayan Bir Adım Atıyor • 243

Kitap XII

İsabel: Bayan Glendinning, Portre: Ve Lucy • 251

Kitap XIII

Eyer Çayırı'ndan Ayrılış • 268

Kitap XIV

Yolculuk ve Risale • 272

Kitap XV

Kuzenler • 288

Kitap XVI

Kentte İlk Gece • 304

Kitap XVII

Genç Amerika'da Edebiyat • 323

Kitap XVIII

Genç Bir Yazar Olarak Pierre Yeniden Değerlendiriliyor • 339

Kitap XIX

Havariler Kilisesi • 349

Kitap XX

Charlie Millthorpe • 362

Kitap XXI

Pierre Toyluk Edip Olgun Bir Eser Yaratmaya Kalkışıyor.
Eyer Çayırı'ndan Gelen Haberler. Plinlimmon • 371

Kitap XXII

Tropikal Bir Yazarın Önündeki Çiçekten Perde Kalkıyor.
Transandantal Hamam Keseleri Hakkında Bazı Düşünceler • 387

Kitap XXIII

Pierre'e Mektup Var. İsabel. Lucy'nin Resim Sehpası ile
Eşya Sandığının Havariler'e Gelişi • 403

Kitap XXIV

Lucy Havariler'de • 423

Kitap XXV

Lucy, İsabel ve Pierre. Pierre Kitabı Üzerinde Çalışıyor.
Enkalados. • 434

Kitap XXVI

Gezinti: Bir Yabancı'nın Portresi: Yelken ve Son • 458

ÖNSÖZ

Herman Melville (1819-1891), New York'ta yaşayan orta sınıftan varlıklı bir ailenin çocuğuydu. On bir yaşına geldiğinde, ticaretle uğraşan babası iflas etti ve bir iki yıl sonra da öldü. Melville bir süre okulundan ayrı kaldı, para kazanmak için birtakım işlere girdi çıktı; babasının ölümünden sonra ailenin geçimini üstlenen ağabeyinin yanında çalıştı. Bu arada gittiği okulda, ilkokul öğretmeni olma hakkını kazanmıştı. Ağabeyinin de işleri bozulunca, evinden ayrıldı; kent dışında çiftçi çocuklarına öğretmenlik yapmaya ve ders verdiği evlerde yatıp kalkmaya başladı. Bu arada daha iyi bir iş bulabilmek için kendini yetiştirmeye çalıştı. Bu uğurdaki çabalarından bir sonuç alamayınca, yirmi yaşında, İngiltere'ye giden bir ticaret gemisine tayfa olarak yazılmaya karar verdi. Bu karar onun beş yıl sürecek denizcilik serüvenlerinin başlangıcı oldu. Dört ay sonra Amerika'ya döndü. Gene kendine uygun bir iş bulamayınca, bu kez Güney Pasifik Okyanusu'nda balina avlamaya çıkan bir gemiye tayfa yazıldı. Artık ilk çocukluk yıllarının rahat ve güvenli günleri çok gerilerde kalmış, onların yerini, bir yandan kendi toplumunun yoksul tabakalarından insanları, öbür yandan Güney Pasifik Adaları'nın yarı vahşi yerlilerini yakından tanımasına olanak sağlayan, güçlüklerle dolu, son derece değişik bir yaşama biçimi almıştı. Melville'in yazarlık serüveni, işte bu uzak ülkelerde edindiği deneyimlerin ve dünya görüşünün ayrılmaz bir parçasıdır, diyebiliriz.

Melville ilk balina gemisindeki çalışma koşullarına daha fazla katlanamamış olmalı ki, on sekiz ay sonra Güney Pasifik'teki Markiz Adaları'na geldiklerinde, bir arkadaşıyla birlikte

gemisinden kaçtı; ama bu adalardan birinde yaşayan yamyam Typee kabilesinin eline düştü. Burada bir ay kadar kaldı; yerliler kendisine çok iyi davranıyordu; ancak gene de bir tutsaktı ve oradan kurtulması gerekiyordu. Bir yolunu bulup Tahiti Adası'na geçmeyi başardı. Tahiti'deyken, Hawai Adaları'nın yakınlarında avlanmak üzere yola çıkan bir balina gemisinde zıpkıncı olarak iş buldu. Yeni gemisindeki koşullar, terk ettiği gemidekinden de kötüydü; tayfaların çıkardıkları ayaklanmaya o da katıldı ve bu yüzden onlardan bazılarıyla birlikte Tahiti'de hapis yattı. Hapishaneden de kaçmanın bir yolunu buldu; yeniden bir balina gemisinde işe girdi. Bir süre çalıştıktan sonra yurduna dönmek amacıyla Hawai'de, Amerikan Deniz Kuvvetleri'ne ait bir savaş gemisine tayfa oldu. On beş aylık bir yolculuğun ardından 1844 yılının sonlarına doğru Boston limanına vardıklarında, Melville yirmi beş yaşındaydı. Sonradan, romanlarındaki bir kişinin ağzından, balina gemileri “benim için Yale Üniversitesi ve Harvard oldu,” diyecektir.

Uzak denizlerde, yabancı ülkelerde geçen yıllar artık sona ermiş, Melville için sürekli bir iş güç sahibi olma zamanı gelmişti. Aslında yazarlığı hiç düşünmemişti; ama başından geçen olayları yakınlarına, çevresindekilere anlattığında, kendisini ilgiyle dinlediklerini gördü. Serüvenlerini yazarsa, bunların başkaları tarafından da ilginç bulunabileceğini düşündü. Önce Typee'lerin arasında geçirdiği günlerin öyküsünü kaleme aldı. *Typee: Polinezyalıların Yaşamına Kısa bir Bakış* (1846) adını verdiği bu kitap, okurlarca çok beğenildi ve Melville'e bir anda hiç beklemediği bir ün kazandırdı. Typee kabilesinin vahşi insanları, doğal güzellikleriyle cenneti andıran bir vadide yaşarlar; Melville'in Amerikalı anlatıcısı, kendisine karşı nazik ve dostça davranan yerlilere bakar ve pek çok yönden Batı dünyasının insanlarından daha iyi, daha mutlu bir yaşama biçimine sahip olduklarını düşünmeye başlar. Balina gemisinde çektiği güçlüklerden sonra burada, yerli sevgilisi genç kızın evinde, rahatı yerindedir. Gene de bir süre sonra, adadan kaçıp “uygar” dünyaya döner. Melville, bir sonraki romanı *Omoo: Güney Denizlerinde Geçen Serüvenlerin Öyküsü*'nü (1846) de kişisel deneyimlerinden yararlanarak yazdı. *Omoo*, ilk romandaki anlatıcı genç Amerikalının, Typee'lerin adasın-

dan ayrıldıktan sonra başından geçenlerin öyküsüdür. Anlatıcı, küçük bir balina gemisinde iş bularak adadan uzaklaşır. Gemide isyan çıkar; isyancılar Tahiti Adası'nda hapse atılırlar; hapisten kurtulunca, anlatıcı bir arkadaşıyla birlikte Tahiti'de kalıp adayı dolaşip tanımaya çalışır. ("Omoo", Polinezyalıların dilinde bir adadan ötekine dolaşip duran bir insan demektir.) *Typee* gibi *Omoo* da, Güney Pasifik Adaları'nın ilkel yerlileri arasında geçen birtakım ilginç serüvenleri konu alan bir kitaptır. Ancak, kendisine birden ün kazandıran bu iki romanda Melville, heyecanlı olaylar, renkli ve değişik yaşama biçimleri anlatmakla kalmaz; Batı dünyasının "vahşi" diye tanımladığı bu insanların davranışlarını yönlendiren değer yargılarının, "uygar" Batı'nın yaşama biçimi ve değer yargılarına olan üstünlüğünü de göstermek ister. Belli ki, değişik kültürlerden insanları yakından tanımak, yazarın kendi toplumuna ve bu toplumda egemen olan değerlere bakış açısını derinden etkilemiştir.

Melville daha sonra yazdığı *Mardi*, *Redburn*, *White Jacket* gibi romanlarda da denizde geçen olayları konu alır; ne var ki, şimdi bu konusuna eskisinden çok daha derin ve çok daha karmaşık anlamlar kazandırmaya çalışmaktadır. Bu romanlarda deniz yolculuğu, insan yaşamının bir simgesi olarak tasarlanmış, evrenin sırlarını anlamaya yönelik bir arayış biçiminde sunulmuştur. Örneğin *Mardi*'nin tam başlığı, *Mardi ve Oraya Yapılan bir Yolculuk*'tur (1849). Burada sözü edilen yolculuk, salt gerçeği bulmak için hayali Mardi adalarına yapılan bir deniz yolculuğudur. Bir serüven öyküsü gibi başlayan romanda Melville'in asıl amacı, alegorik bir yöntemle ahlak, siyaset ve metafizik konularındaki düşüncelerini yansıtmaya çalışmaktır sanki. Arayışa katılanlar, romanın Melville'e benzeyen genç Amerikalı denizci kahramanı Taji ile birlikte, biri filozof, biri şair, biri tarihçi, biri de "sağduyu sahibi bir kral" olan beş kişidir. "Mardi" adı verilen hayali yer, aslında tüm dünyadır. Adaların birinde Taji saf ve güzel bir kadını kurtarmaya çalışırken bir din adamını öldürür; kadın ortadan kaybolunca da onu aramaya koyulur. Taji'nin giriştiği arayış, simgesel anlamda, saflık ile gerçeğin arayışıdır. Romanın sonunda Taji hâlâ denizlerde dolaşmaktadır; aradığı saf ve güzel kadını bulamamıştır ve evrende varlığını duyumsadığı birtakım

gizemli, karanlık güçlerinin engellemesi yüzünden belki de hiç-bir zaman bulamayacaktır.

Melville *Mardi*'de, ilk iki romanında kullandığı serüven türünden epeyce uzaklaşır. Aslında bu romandaki hayali adaların anlatımında da, Güney Pasifik Adaları'ndaki kendi gözlem ve deneyimlerini kullanmıştır; ama gününün okurlarınca çok beğenilen bu gerçekçi öğeler, *Mardi*'deki soyut düşünceler, karmaşık olaylar arasında gözden kaybolup gider. *Typee ile Omoo*'daki renkli serüvenleri büyük bir heyecan ve ilgiyle izleyen okuyucular, yeni romanı çok yadırgamışlardı. Bunun bir nedeni, *Omoo*'da Melville'in somut olgulara alışılmamış ölçülerde kavramsal ve simgesel anlamlar yüklemiş, romanın serüven yönünü ikinci planda çekmiş olmasıdır. Okuyucuların yabancılaşma duygusunu artıran bir başka etken de, yeni romanında Melville'in değişik edebiyat türlerini ve üsluplarını bir arada kullanmaya çalışmasıdır. Gerçek gözleme dayanan ayrıntılar, hayal ürünü adalar, ahlak ve felsefe konularındaki görüşler, siyasal hiciv, simgesel anlatım, hepsi, kitapta yan yana ve iç içedir. Okuyucuyu serüven izlemenin yüzeysel heyecanından iyice uzaklaştıran bu uygulama, yazarın daha sonraki romanlarında (özellikle de *Moby Dick* ile *Pierre*'de) kendini çok daha açık bir biçimde gösterecektir. Belli ki Melville de Joseph Conrad gibi, uzak denizlerde, bilinmeyen ülkelerde geçen, yalnızca değişik oluşlarıyla merak uyandıran serüven kitapları yazmakla yetinecek bir yazar değildi. Aslında Melville'in ilk romanı *Typee* bile sırf renkli bir serüven öyküsü değildir. *Mardi*'yi izleyen romanlarda varlıklarını gitgide daha yoğun bir biçimde hissettiğimiz birtakım karanlık güçler karşımıza ilk kez bu romanda çıkar. Örneğin, *Typee*'nin genç kahramanı, vücuduna dövme yaptırması için yerlilerin sürdürdükleri baskı karşısında tedirgindir; bu cennet vadide gizli gizli birtakım uğursuz şeylerin olup bittiğinden kuşkulandırmaktadır; içi hiç rahat değildir; sıkı bir gözetim ve denetim altında tutulduğunun farkındadır. Bir süre sonra, aralarında yaşadığı bu yumuşak tavırlı, nazik insanların savaşta öldürdükleri düşmanlarını yediklerini anladığı zaman dehşete düşer; sıranın bir gün kendine de geleceği korkusu içinde oradan kurtulmanın yollarını arar.

Mardi'nin satış açısından uğradığı başarısızlığı gören Melville, bir sonraki romanı *Redburn*'de (1849) yeniden kendi deneyimlerini temel alan bir öykü yazmaya karar verir. Romanın kahramanı Redburn, Melville'in kendisi gibi, tayfa olarak çalıştığı bir ticaret gemisiyle İngiltere'ye gider. Redburn başlangıçta deneyimsiz, toy bir gençtir ve roman, genç kahramanın gerek İngiltere'deyken, gerekse gidiş dönüş yolculukları sırasında başından geçen ya da tanık olduğu olayların etkisi altında geçirdiği olgunlaşma sürecini anlatır. Roman, Melville'in ilk kitaplarında, özellikle *Mardi*'de olmayan bir konu ve yapı bütünlüğüne sahiptir. Bunun bir nedeni, yazarın yalnızca kendi başından geçenler olaylarla yetinmeyip, kahramanının yaşamın gerçek yüzünü görebilmesi için gerekli birtakım hayali olay ve ayrıntılar da tasarlamış olmasıdır. *Mardi*'de soyut bir biçimde ileri sürülen görüş ve sorunlar, *Redburn*'de gerçekliği belirgin bir toplumsal ortam içinde, kişilerce yaşanarak dile getirilmiştir. Hastalık, yoksulluk, sefalet, zorbalık, ahlaksızlık, kötülük, cinayet, ölüm – tüm bunlar düşünce düzeyinde kalan konular değil, genç Redburn'un gözleri önünde geçen, bilincinde yer eden somut olgulardır artık.

Bir yıl sonra Melville, bu kez Hawai'den Amerika'ya dönmek için tayfa olarak yazıldığı savaş gemisinde yaşadıklarını temel alan *The White Jacket* (1850) adlı romanını yayımladı. Deniz yolculuğu burada da insan yaşamının simgesi gibi kullanılmıştır; bu bakımdan, yolculuğun içinde geçtiği savaş gemisi, gerçek bir donanma gemisi olmanın yanı sıra, türlü yönleriyle insan yaşamını yansıtmak için tasarlanmış bir mikrokozmozdur da. Somut olgulara soyut anlamlar yükleme temeline dayanan bu simgesel anlatım yöntemini Melville, *The White Jacket*'ten sonra yazdığı *Moby Dick*'te (1851) çok daha yoğun ve başarılı bir biçimde kullanmıştır. Yazarın başyapıtı ve aynı zamanda Amerikan edebiyatının da en büyük romanlarından biri olan *Moby Dick*, insan yaşamını olanca karmaşıklığı, gizemi ve gerçekleri ile, bir balina avcılığı görüntüsü altında dile getirmeyi amaçlayan bir kitaptır. Öykünün kahramanı Kaptan Ahab'ın gemisi, *The White Jacket*'teki savaş gemisi gibi ama ondan çok daha kapsamlı bir mikrokozmozun temsilcisidir. Melville yarattığı bu küçük evre-

ne tüm dünya görüşünü, deneyimlerini, yaşadığı, düşündüğü her şeyi sığdırmaya çalışmıştır diyebiliriz. Bu bakımdan *Moby Dick*, roman türünün sınırlarını zorlayan ve aşan bir hayal gücünün ürünüdür. Anlatıcının balinalar ve balina avcılığı hakkında verdiği uzun ve ayrıntılı bilgiler; karşılaştığı insanlar ile gördüğü yerler konusunda yaptığı açıklamalar; başka balina gemileriyle ilgili olarak anlattığı öyküler düşünülürse, romanın yapısal bakımdan dağınık olmasına şaşmamak gerekir. Yapısal bütünlük, zaten Melville'in fazla önemsedığı bir şey değildir; onun amacı, kullandığı simgesel yöntemin yardımıyla, olabildiğince derin, karmaşık, anlam bakımında çokkatmanlı ve kapsamlı bir kitap yazmaktır. *Moby Dick*'in küçük evrenini oluşturan balina gemisindeki tayfalar arasında değişik ırklardan, renklerden, dinlerden ve ülkelerden insanlar bulunması biraz da bu yüzdendir. Melville, gerek tayfa olarak seçtiği bu kişilerle, gerekse geminin Amerikalı kaptanı ve yardımcılarıyla, bir yandan insan doğasının temel niteliklerini geniş bir yelpazede göstermeye çalışırken, bir yandan da varoluşun köklü sorunlarına karşı değişik kültürlerin farklı tepkilerini dile getirmek ister. Amaç, ırk, renk ve kültür olgularının yarattığı önyargıları ve sınırlamaları aşmak, insanlığın yaşama serüveninin özünü yakalamaya çalışmaktır. Bu bağlamda, yabancı tayfaların kendilerine özgü düşünce ve davranışları, Batı dünyasının iyilik, kötülük, uygarlık gibi temel kavramlarını yeni ve değişik bakış açılarından değerlendirmek için tasarlanmış mihenk taşlarıdır sanki. Örneğin, zıpkıncılardan biri, Polinezya adalarından gelme bir yamyamdır; ancak anlatıcının dostu olan bu “vahşi” ve “ilkel” adam, aslında gerçek bir sevgi, bağlılık ve soyluluk simgesi gibidir.

Moby Dick, Kaptan Ahab'ın öç alma öyküsüdür, ama Melville bu öyküyü, insan yaşamının tüm gerçekliğini, gizemini, karmaşıklığını, belirsizliğini ortaya koyacak biçimde anlatır. Ahab, daha önceki bir av sırasında bacağına koparan bir balinanın peşindedir. Ahab'ın trajedisi, kendini bu öç alma tutkusuna iyice kaptırmış olmasından kaynaklanır. Tek amacı, denizcilerin *Moby Dick* adını verdikleri o beyaz balınayı bulup öldürmektir. Gözü bunun dışında hiçbir şey görmez olmuştur, çünkü “yaşam denizinde yüzen koca şeytan” olarak tanımladığı beyaz balınayı evrendeki

kötü güçlerin simgesi gibi görmekte ve bu güçlere karşı amansız bir savaşa giriştiğini düşünmektedir. Aynı düşünceyi emrinde çalışan denizcilerin çoğuna da aşılamıştır. Bu bakımdan Kaptan Ahab'ın balina avı, bir düzlemde, insanoğlunun kötülöklere karşı verdiği savaşımın öyküsüdür. Öte yandan Ahab'ın Moby Dick hakkındaki saplantısı, aynı zamanda, insanlıktan çıkmasına yol açan ve kendisiyle birlikte başkalarını da felakete sürükleyen bir trajik kusurdur. Gerçekten de Melville, türlü yollardan okuyucusuna Beyaz Balina'nın Kaptan Ahab'ın yakıştırdığı kötölük anlamından başka anlamlar da taşıdığını sezdirir. Beyaz Balina bir açıdan Kalvinizm mezhebinin, kendi kaderine sahip çıkmak isteyen herkesi cezalandıran acımasız tanrısıdır. Bir başka açıdan ise, dev gücüyle iyi kötü ayrımı yapmadan büyük acılara neden olan, insan kaderine kayıtsız bir doğa anlayışının ifadesidir. Gene başka bir açıdan bakıldığında, beyazlığı ile Moby Dick iyi ya da kötü hiçbir anlam taşımaz; Kaptan Ahab aslında ona kendi içindeki kötölüğü yakıştırmaktadır; bu yüzden Beyaz Balina'ya karşı yürüttüğü savaş, gerçekte kendi bilinçaltının dizginleyemediğı güçlerine karşı yürütmek istediğı savaştır. *Moby Dick*'te tüm bu yorumları ile bunlara benzer başka yorumları da destekleyecek ipuçları ve ayrıntılar vardır. Romana sahip olduğı o büyük gücü kazandıran şey de, simgesel anlatımın olanak sağladığı belirsizlikten kaynaklanan bu çokyönlü anlam zenginliğidir.

Moby Dick okurlarca hiç beğenilmedi; eleştirilenlerden de kötü eleştiriler aldı. Bir yıl sonra yayımladığı *Pierre* (1852) de aynı olumsuz tepkiyle karşılaştınca, Melville *The Confidence Man*'in (1857) dışında artık bir daha roman yayımlamadı; gününün edebiyat dergilerinde çıkan öyküler ve şiirler yazmakla yetindi. Bu uzun öykülerin en tanınmışları, "Kâtip Bartleby", "Benito Cereno" ve "The Encantadas"dır. Melville öykülerini kitap olarak *The Piazza Tales* (1856) adı altında yayımladı. Şiir kitapları ise, Amerikan iç savaşı konusundaki *Battle Pieces* (1866), felsefi ve dini konulardaki *Clarel: A Poem and Pilgrimage in the Holy Land* (1876), *John Marr and Other Sailors* (1888) ile *Timeleon Etc*'dir (1891).

Moby Dick ile *Pierre*'in uğradığı başarısızlığa bakıp roman yazmaktan vazgeçtiğinde, Melville daha otuz üç yaşındaydı.

Ailesini yazarlıkla geçindiremeyeceğini anlamıştı; dostlarının yardımıyla New York gümrüğünde bir iş buldu ve uzun yıllar bu işte çalıştı. 1891 yılında öldüğü zaman, artık unutulmuş bir yazardı ve 1920'li yıllara kadar da öyle kaldı. 1920'li yıllarda Melville'in romanlarına karşı yeni bir ilginin uyandığını ve yazarın gerçek değerinin takdir edilmeye başladığını görürüz. En tanınmış romanlarından biri olan *Billy Budd*'ın, yazarı öldükten çok sonra, ancak 1924 yılında yayımlanması, bu yeni ilginin bir sonucudur.

Pierre ya da Belirsizlikler, Melville'in daha ölmeden unutulmasına en çok katkıda bulunan romanıdır diyebiliriz. İlk yayımlandığında okuyucular da, eleştirmenler de kitabı şaşkınlık ve öfkeyle karşıladılar; Melville'i dehasının gücünü boşa harcamakla suçladılar. Olay örgüsünün bir dizi saçmalıktan başka bir şey olmadığını söylediler. Kişiler gerçek insanlara benzemiyordu; konuşmaları yapay, duyguları garip, tutkuları abartılıydı. Kitabın ne demek istediği anlaşılmıyordu; bir akıl hastasının kaleminden çıkmıştı sanki. Bu sert eleştirilerde bir gerçeklik payının bulunduğunu kabul etmek gerekir. Aslında *Pierre* gününün sevilen romanlarına benzer bir aşk öyküsü olarak başlar. (Melville'in kendisi de yayımcısına yazdığı bir mektupta yeni kitabının o güne kadarki kitaplarından çok daha fazla sevilecek "tam bir romans" olduğunu ileri sürmüştür.) Soylu bir ailenin tek çocuğu olan Pierre, Lucy adında varlıklı ve güzel bir kızla nişanlıdır. Genç nişanlılar mutluluk içinde, yaklaşan düğün gününü beklemektedirler. Ufukta birden kara bulutlar belirir; İsaabel adında genç bir kız, Pierre'e mektup yazıp, kardeş olduklarını söylemiştir. Bu yoksul ve güzel kızın sözlerine inanan Pierre, ailesinin onu evlat olarak tanıması gerektiği inancındadır. Bu yüzden, annesinin gururunu incitmeden, ölmüş babasının saygın adına gölge düşürmeden, kıza yardım edebilmenin yollarını aramaya koyulur. Sonunda bulduğu garip yol, İsaabel ile evlenmiş gibi yapıp, onunla birlikte yaşamak ve kız kardeşi olarak onu sonuna kadar korumaktır. Pierre'in gerçek amacını bilmeyen annesi, nişanlısını yüzüstü bırakıp yoksul bir kızla evlendiği için oğlunu evlatlıktan reddeder. Pierre, İsaabel ile birlikte New York olduğu anlaşılan büyük bir kente taşınır. Ne bir

mesleği ne de geliri vardır. Kente gelmekteki amacı, orada yazar olarak geçimini sağlamaktır. İşler umduğu gibi gitmez; elindeki sınırlı para hızla tükenir, yazarlıktan da fazla bir şey kazanamayınca sefalet içinde kendi canına kıyar. Çevresindeki herkesi de ölüme sürükler.

Yukarıda özetlenen öyküsüyle *Pierre*, gününün sevilen romanlarına çok benzer, ama aslında Melville'in romanı çokyönlü, çokkatmanlı bir kitaptır. Popüler romanlara benzerliği, *Pierre*'in içerdiği anlam katmanlardan yalnızca biridir. Melville'in bir amacı, aynı türden bir kitap yazıyormuş gibi yapıp, gününün yüzeysel bulduğu edebiyat dünyasını kendi silahıyla vurmaktır denebilir. Bu tür romanlarda başkişiler genellikle görev duyguları ağır basan, bu uğurda önemli özverilerde bulunmaya hazır, erdemli kahramanlarıdır. Romanın başında Melville de, *Pierre*'i benzer bir durum içinde sunar. Genç adam, kendini Tanrının buyruğunu yerine getirmeye çalışan biri gibi görür; bu yüzden İsa'ya sahip çıkmanın doğruluğuna inancı, bu görevi başarıyla yerine getireceğine güveni tamdır. Ancak, Melville'in *Pierre*'e karşı takındığı tutum, çağdaşı roman yazarlarının tutumlarından çok farklıdır. Bu yazarlar, kahramanlarının erdemli davranma çabalarını övgüyle anlatırlar; ayrıca, yarattıkları roman dünyasında bu çabaları ödüllendiren bir Tanrı vardır. Bu yüzden, bu tür romanlar çoğu zaman mutlu bir sonla biterler. Oysa Melville'in *Pierre*'e yaklaşımı böyle tek yönlü değildir; bir yandan genç adamın adil davranmak uğruna katlandığı özverileri soyut düzeyde takdir etmekte, ama bir yandan da onun Byron'vari abartılı bir tavırla ortaya koyduğu Don Kişot'ça idealizmini alaya almaktadır. Melville'in dünyasında, insanlar gibi Tanrı da başkalarının acılarına kayıtsızdır. Böyle bir dünyada kahramanın adil ve erdemli davranma çabaları anlamsızdır ve ancak ölümle sonuçlanabilir.

Melville, *Pierre*'de gününün sevilen romanlarında yaygın olan bir uygulamayı daha tersyüz eder. Bu romanlardaki kahramanlar serüvenlerinin sonunda ödüllendirildikleri zaman, ufak tefek kusurlarından arınarak değişmiş ve ödülü hak edecek bir olgunluk düzeyine erişmişlerdir. Bu bakımdan başlarından geçen olaylar, onların bu olgunlaşma ya da eğitim süreçlerinin

birer parçası olarak tasarlanmış gibidir. Melville'in kahramanı da benzer bir eğitim süreci yaşar. Romanın başlarında Pierre dar bir çevrede refah içinde büyümüş, toy bir delikanlıdır. O güne kadar hep el üstünde tutulmuş, mutluluk içinde yaşamıştır. İsabel'in ortaya çıkışıyla bu durum değişince, Pierre yavaş yavaş dış dünyanın gerçekleriyle tanışmaya başlar. Deneyimsizliğinden kaynaklanan büyük bir özgüveni vardır. Uzun bir süre, benzeri kahramanlar gibi o da üstlendiği görev uğruna her türlü sıkıntıya göğüs gerer, tüm güçlüklerle metanetle katlanır. Ancak gitgide büyük bir yalnızlığa, derin bir çaresizliğe gömüldüğünü hissettiği için, Tanrıya olan inancı sarsılmaya, yaşama bakış açısı değişmeye başlamıştır artık. Şimdi amacı, edindiği deneyimler ışığında "yeni ya da o zamana kadar gözden kaçmış bir gerçeği" anlatacak "derin" bir kitap yazmaktır. Kendisine ihtiyacı olan parayı kolayca kazandıracak popüler bir roman yazmak varken, böyle bir kitap yazma gereğini duyması, Pierre'in gerçekleri az çok görerek olgunlaşmaya başladığının bir işaretidir. Aslında yazdığı kitap, genç adamın yaşama eleştirel bir gözle bakması, sürekli bu konuyu düşünmesi için bir fırsat yaratmıştır; ne var ki, düşündükçe amaçladığı mutlak gerçeğe hiçbir zaman ulaşamayacağını da anlamaya başlamıştır. Romanın sonlarına doğru Pierre, yeryüzünde en sıradan şeylerin bile gizemli çelişkiler ve belirsizliklerle dolu olduğunu; bu durum karşısında Tanrıdan ya da doğadan herhangi bir yardım ummanın boşluğunu görür. Şimdi onun için ne İsabel'e karşı üstlendiği görevin bir anlamı, ne eski nişanlısı Lucy'ye karşı hissettiği duyguların, ne de yazmaya çalıştığı romanın bir önemi kalmıştır. Sonunda ölümün rahatlığına sığınma kararı, bu boşluk ve hiçlik duygusundan kaynaklanan bir eylemdir. Bu eyleme girişen Pierre, romanın başındaki mutlu, dünyanın gerçeklerinden habersiz genç delikanlı değildir artık. "Yüce" davası uğruna çektiği acılar, popüler romanlardaki kahramanlar gibi onu da değiştirip olgunlaştırmıştır. Ancak Melville, gününün roman yazarlarına yaşamın gerçekleri konusunda bir ders vermek istercesine, Pierre'in öyküsünü hak edilen bir mutlulukla değil, bir hapisane köşesinde yaşanan acı bir ölüm sahnesiyle bitirir.

Pierre'in "ciddi" bir roman yazma kararı almasıyla birlikte, *Pierre*'in yazarı ile kahramanın yaşama bakış açılarının ilginç bir biçimde birbiriyle kaynaşmaya başladığını görürüz. Melville de Pierre gibi, edebiyatın özündeki amacın, varoluşun gerçeklerini araştırmaya çalışmak olduğuna inanır; ne var ki, bu gerçekler kitaplara oldukları gibi aktarılamazlar. Aktarılabilmeleri için, romanını yazarken Pierre'in de gördüğü gibi, birtakım kişiler yaratmak, bunları başı, ortası, sonu olan tutarlı bir olay örgüsü içine yerleştirmek gerekmektedir. Oysa böyle yapay bir düzenleme, başsız sonsuz sürekli bir akış olan yaşamın özüne aykırıdır; çünkü özgür arayış çabaları ile ölçülü biçili kalıplar, birbiriyle çelişen kavramlardır. Bu yüzden, kuramsal açıdan düşünülürse, edebiyatın kendinden beklenen, gerçekleri yansıtırma işlevini tam olarak yerine getirmesi olanaksız denecek kadar güçtür. Yazarların karşı karşıya bulunduğu bir engel daha vardır: Edebiyat, bir dil sanatıdır; dil ile anlam arasındaki ilişkileri inceleyen bazı dilbilimcilere göre, bir tümcenin anlam ifade edebilmesi için belli birtakım dilbilgisi kurallarına uygun biçimde kurulmaları gerekir. Oysa edebiyat türlerinin kuralları nasıl yaşamı kalıplara dökerek gerçekliğini bozuyorsa, benzer biçimde dilbilgisi kuralları da, biçimlendirdikleri tümcelerin dile getirmek istedikleri anlamları bozar. Melville de bu durumun bilincindedir; *Pierre*'de bir yandan romanını yazarken, bir yandan da roman yazmanın yarattığı sorunlara gitgide daha çok değinmesi bu yüzdendir. Aslında tüm yazarların karşı karşıya bulundukları bu ikilem, Melville'i özellikle çok tedirgin etmiş görünüyor. Bir yandan, seçme, sınırlama ve düzenleme olmadan edebiyat olamaz; öte yandan, seçme ve sınırlama eylemi, gerçeğin izini gittiği yere kadar sürebilmenin önünü kesen önemli bir engeldir. Ayrıca, seçmek ve sınırlamak, basitleştirmek demektir; basitleştirmek ise, gerçekliğin bozulması, çarpıtılması anlamına gelir. Roman boyunca Melville bu ikileme sık sık değinir; öyle ki, *Pierre* için, "roman yazmanın sorunsalını irdeleyen bir roman" diye bir tanımlama bile yapabiliriz.

Melville'in bu güçlüğü kısmen de olsa aşmak için bulduğu yol, bir yandan kendine özgü diyebileceğimiz bir dil kullanırken, bir yandan da geleneksel roman türünün kalıpları dışına

çıkarak, kitabında kendi dünya görüşünü çokyönlü bir biçimde yansıtabilmesini sağlayacak esnek bir anlatım yöntemi geliştirmek olmuştur. Böyle bir anlatım yönteminin geniş çapta ilk uygulamasını Laurence Sterne'ün ünlü yapıtı *Tristram Shandy*'de görüyoruz. Sterne, yaşamla sanat arasındaki farkın bilincindedir; bu yüzden romanında da yaşamdakine benzer bir dağınıklık ve gelişigüzellik duygusu yaratmaya, olayları herhangi bir düzenleme yapmadan sanki o anda içinden geldiği gibi sıralıyormuş gibi göstermeye çalışır. *Tristram Shandy*'de yöntemini şaka yollu şöyle açıklar: “Bir kitaba başlamanın değişik yolları arasında eminim ki benimki en iyi ve en dindarca olanıdır – çünkü ben ilk cümleyi yazarak başlarım, ikinci cümle için Tanrıya sığınırım.” Melville de *Pierre*'de kitap boyunca, hem anlatıcısının hem de Pierre'in ağzından, roman yazma biçimi konusunda Sterne'ünkilere benzer açıklamalarda bulunur. On yedinci bölümün başında, romancıların başlıca iki anlatım yöntemi kullandıklarını; bunlardan birinin, her şeyi tarih sırasına göre, ötekinin ise konunun gerektirdiği bir sıraya göre anlatmak olduğunu belirtir ve “Ama ben kendim bu yöntemlerden ne birini, ne ötekini seçtim, ikisine de aldırış ettiğim yok. Her iki yöntem de kendi açılarından iyidir; ama ben aklıma estiği gibi yazıyorum,” der. Melville bu sözlerinde, hem ciddidir, hem de roman boyunca takındığı genel tutuma uygun olarak, alaycı. Aklına estiği gibi yazmak, roman sanatının geleneksel kalıplarından kurtulmaya çalışmak, yaşamın değişik yönleri üzerinde durabilmeyi kolaylaştıracak bir hareket özgürlüğü elde etmek demektir. Yazarın belli bir öyküye sıkı sıkıya bağlı kalmadan, dilediği yerde dilediği konulara geçebilmesine olanak sağlayan böyle bir hareket özgürlüğü, Melville için çok önemlidir. Çünkü, alaycı tavrının gösterdiği gibi, Melville'in kahramanı Pierre'i pek ciddiye aldığı yoktur; Pierre'in başından geçenlerin kendi içlerinde fazla bir değer taşıdıkları da söylenemez. Olayların asıl önemi, aile bağlarından çağdaş edebiyata kadar uzanan çok geniş bir yelpazede yazara kendi görüş ve sezgilerini yansıtmaya olanağı sağlayan bir fırsatlar dizisi olmalarından ileri gelir. Bu bakımdan *Pierre*'de ilginin, Pierre'in başından geçen olaylardan çok, bunların Melville tarafından anlatış biçimi üzerinde yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Melville'in

roman boyunca, anlattığı öyküyü sık sık keserek, başka konulara geçmesinin nedeni budur. Melville için yapısal bütünlük, inandırıcılık, anlatım ya da konuşma dilinde doğallık gibi şeyler pek önemli değildir. Onun başlıca amacı, sınırlarını genişletmeye çalıştığı roman türünü, uçsuz bucaksız insan yaşamını özgürce irdeleyebilmesine olanak verecek kapsam ve esneklikte bir araç durumuna getirmektir. Melville'in bu alanda *Pierre* yoluyla elde ettiği başarıyı, roman sanatına yapılmış önemli bir katkı saymak yanlış olmayacaktır. Yazarın bu konudaki görüş ve uygulamaları, *Pierre*'i "roman yazma hakkında roman" diye tanımlayabileceğimiz ve günümüzde neredeyse ayrı bir tür oluşturan bir roman türünün önemli öncülerinden biri yapmaktadır. Oysa eleştirmenler bugüne kadar, genellikle "meta-roman" adı verilen bu romanların tek öncüsü olarak hep *Tristram Shandy*'den söz etmişlerdir.

Melville'in roman anlayışı ile dünya görüşü aynı temel ilkelere dayanır. Romanda sanatsal bir kusursuzluk peşinde olmanın anlamı yoktur; çünkü romancı salt biçimsel kaygılarla yazma ayrıcalığına sahip değildir; biçimsel kusursuzluk, sanatlar arasında belki de yalnızca müzikte ulaşılabilecek bir idealdir. Çünkü müziğin hammaddeyi soyut sestir; romanınki ise, insan yaşamının somut olguları. Seslerin düzenlenmesinde sanat kurallarına bağlı kalmak, kullanılan seslerin niteliklerini saptırmak ya da bozmak tehlikesi yaratmaz. Oysa, yukarıda değinildiği gibi, sanatsal kurallar, romancının hammaddeyi olan kişilerle olayların gerçek niteliklerini sınırlayıp çarpıtabilecek etkenlerdir. Bu yüzden *Pierre*'de Melville'in yaptığı şey, roman sanatının gerekleri ile yaşamın gerçekleri arasında bir "uzlaşma" yaratmaya çalışmaktır. Melville'in gerçeklik anlayışı da benzer bir uzlaşmacı yaklaşıma dayanır. Bu konuda iyi bir ipucunu, kitabın ortalarında yer alan "Plotinus Plinlimmon" imzalı risalede buluyoruz. Risalenin ana düşüncesi, "mutlak" ile "göreceli" arasındaki ayrımdır. Yeryüzünde soyut doğrular, mutlak değerler bulunsun bile, bunları uygulamanın ya da bunlara uygun bir biçimde yaşamının olanağı yoktur. Bu, temelde ölümlü insan olmanın yarattığı bir durumdur. Plinlimmon'un verdiği örneği kullanacak olursak, Hristiyanlığın buyruklarını kesinkes yerine getirebilmek için

insan değil melek ya da Tanrının kendisi olmak gerekir. Aslında Melville, Plinlimmon'un risalesi konusunda da ikili bir tutum içindedir. Risaleye tumturaklı bir başlık verir; üç yüz otuz üç konuşmalık bir dizinin ilk konuşması olduğunu belirterek onu alaya alır. Ancak, Plinlimmon'un ileri sürdüğü düşünce, aslında Melville'in kendi görüşünü dile getiren bir düşüncedir. Yeryüzünde her şey birtakım sınırlamalarla kuşatılmıştır, bu yüzden insan yaşamının her alanında, soyut düşünceyle somut koşullar arasında sürekli bir çekişme, sürekli bir çelişki vardır. Romanın alt başlığı olan "Belirsizlikler" sözcüğünün anlatmak istediği şey budur. Pierre'in durumunu da, iç dünyasında sürüp giden bir "soyut - somut" çatışmasıyla açıklayabiliriz. Genç adamın Isabel uğruna üstlendiği görevdeki başarısızlığının temel nedeni, bir yandan iyi-kötü arasında herhangi bir ayırım yapmayan bir dünyada yaşaması, öte yandan da kendi karmaşık duygusal gereksinimlerinin pençesinde kıvranan ölümlü bir insan oluşudur. Gerçekten de, iç dünyanın karanlık derinliklerine indikçe Pierre, Isabel'e olan ilgisinin yalnızca bir görev ya da adalet anlayışından kaynaklanmadığını, genç kıza karşı için için büyük bir cinsel istek beslediğini görmeye başlar. Bu yüzden yaşadığı tedirginlik, ensest bilincinden ileri gelen suçluluk duygusu, romanda önemli bir psikolojik ilgi alanı yaratır.

Herman Melville'in romanlarına karşı ilk büyük ilginin 1920'li yıllarda ortaya çıkması bir rastlantı değildir. Romanın eleştirmenlerce ciddi bir edebiyat türü olarak ele alınıp incelenmesi, ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Henry James'in bu alandaki çabalarıyla başlar. James 1884 yılında yayımlanan "Roman Sanatı" başlıklı yazısında, romanla gerçek yaşam arasındaki ilişkiyi irdeledikten sonra, romanın kendine özgü niteliklerini belirtmeye çalışır. James'e göre romanın asıl ilgi alanı, dış dünyada geçen olaylardan çok, bu olayların kişilerin iç dünyalarında uyandırdığı duygu ve düşüncelerdir. 1919 yılında yazdığı "Modern Roman" ile 1924 yılında yazdığı "Bay Bennet ve Bayan Brown" başlıklı yazılarında Virginia Woolf da benzer bir görüşle, yazarların gerçeği insanların iç dünyalarının derinliklerinde aramaları gerektiğini ileri sürer. Böyle bir gerçeklik anlayışının ortaya çıkmasına katkıda bulunan etkenlerin başında, kuşkusuz

Freud'un insan bilinci konusundaki görüşleri ile, yaşamı sürekli bir akış olarak tanımlayan Henri Bergson'un düşünceleri gelir. İşte romanda bu yeni gerçeklik anlayışını dile getirebilmek için Virginia Woolf da, Melville gibi, yazarların geleneksel roman sanatının koyduğu yapısal sınırları aşmalarını ve yaşamın özündeki düzensizliği aktarabilmelerini sağlayacak daha esnek biçimler ve anlatım yöntemleri bulmaları gerektiğini belirtiyordu. 1927 yılından yayımladığı *Roman Sanatı* adlı kitabında E.M.Forster da, özgürce gelişen, esnek bir yapıdan yanadır. O da, romanlarda her şeyi sıkı sıkıya birbirlerine bağlayan, önceden tasarlanmış olay örgülerinin yaşamın gerçekliğini bozduğunu ileri sürer ve şöyle der: “ Roman niçin önceden tasarlanıp planlanacakmış? Özgürce gelişemez mi? Neden bir tiyatro oyunu gibi perdeyi kapaması gereksin? Olayları derleyip toparlamadan, öylece bırakamaz mı? Yüksek bir yerde durarak, tüm romanını denetim altına alacağına, yazar önceden bilmediği bir sonuca doğru sürüklenecek biçimde kendini olayların akışına kaptıramaz mı?” *Pierre*'i işte tüm bu görüşlerin ışığında değerlendirecek olursak, günümüzde önem kazanmasına yol açan etkenleri daha iyi görür, Melville'in çağının ne kadar ötesinde bir kitap yazmış olduğunu daha iyi anlarız.

Ünal Aytür

İTHAF

*Yücelerin Yücesi Haşmetli Aksaçlı'ya*¹

Eskiden yazarlar eserlerini yüce kişilere ithaf edebilme ayrıcalığına sahip olmaktan gurur duyarlardı. Biz Berkshire Kasabası sakinleri, bu gerçekten soylu geleneği yeniden canlandırmalıyız. Şu nedenle ki, biz isteyelim istemeyelim, Haşmetli efendilerimiz, yüce dağ başlarından oluşan ulu bir Viyana Kongresi'nin oturum halindeki üyeleri gibi, çevremize dizilmiş, burada, Berkshire'da, bizlerden sonsuza kadar saygı ve övgü bekliyorlar.

Benim kendi yakın çevremün hükümdarı efendim ve kralım, şu Aksaçlı yüce dağdır. Ancak, sayısız çağlar boyunca Berkshire şafaklarının ilk ışıkları hep onun yüce doruğuna sunulduğuna göre, morlara bürünmüş haşmetmeapları (kral soylu: Porphirogenitus)² benim naçiz tek bir ışığımın kendisine ithafını nasıl karşılarlar, bilmiyorum.

Gene de, ortasında yüce efendimizin oturup hükmettiği, daire gibi, tepelerle çevrili bu yerde, sadık komşularım Akçaağaçlarla, Kayınlarla birlikte yaşayarak, kendilerinin büyük bir cömertlikle bol bol sundukları nimetlerden pay aldığıma göre, Yüceler Yücesi şevketli Aksaçlı Efendimiz, kardan taçlı başını eğip onayladığını gösterse de göstermese de, benim burada onun önünde saygıyla diz çöküp şükranlarımı sunmam yerinde olacaktır.

Pittsfield, Massachusetts.

Kitap I

PIERRE ÇOCUKLUKTAN YENİ ÇIKIYOR

I

Kırlarda bazen öyle garip yaz sabahları olur ki, kentten gezmeye gelen bir kişi erkenden tarlaların arasında dolaşırken bu yeşilli sarılı dünyanın bir düşü andıran görünüşü karşısında hayretler içinde kalır. Tek bir çiçek kıpırdamaz; ağaçlar dalgalanmayı unutmuş, otlar bile büyümeyi kesmiş gibidir; sanki tüm Doğa, kendi derin gizemini birden fark etmiş de, sessizlikten başka kaçacak yer bulamadığı için, bu tanımlanması olanaksız, harika dinginliğe sığınmıştır.

İşte böyle bir haziran sabahı, dedelerinin kameriyeli, yüksek çatılı malikânesinden çıkan Pierre, iyi bir uykunun verdiği zindelik ve gönül rahatlığı içinde neşeyle, karaağaçların örttüğü geniş, uzun köy yoluna girip adımlarını neredeyse farkına varmadan yolun öbür ucunda beliren bir eve yöneltti.

Bu yemyeşil düş dünyası önünde göz alabildiğine uzanıyor ve içinde de yalnızca inekler (al yanaklı, beyaz ayaklı çocukların önlerinde, onların dürtüklemesine gerek olmadan yürüyen alacalı inekler), uyur gibi dalgın dalgın otlaklara doğru yola düşmüş ilerliyordu.

Pierre bu sessizliğin, güzelliğin etkisiyle büyülenmiş gibi eve yaklaştı; gözlerini kaldırıp üst kattaki açık bir pencereye bakınca,

birden durdu. Neden bu genç böyle heyecan içinde durmuştu şimdi? Bu yanaklar, bu gözler neden alev alevdi?

Pencerenin eşiğinde kar gibi beyaz, pırlıl pırlıl bir yastık var; oraya kadar tırmanan bir bitki, kıpkırmızı çiçeğini usulca bu yastığa dayamış.

Boşuna değil o yastığa erişmeye çalışan ey mis kokulu çiçek, diye düşündü Pierre; daha yarım saat önce Lucy'nin kendi yanağı dinlenmiş olmalı orada. "Lucy!"

"Pierre!"

Yürek yüreğe nasıl seslenirse, bu iki ses de birbirine öyle seslenmişti; bir an bu güneşli sabahın sessizliğinde durup konuşmadan, ama ateşli bir heyecan içinde birbirlerine baktılar; karşılıklı olarak gördükleri şey, sonsuz bir hayranlık ve sevgi ifadesiydi.

Sonunda Pierre güldü. "Yalnızca Pierre ha?" dedi. "Bana günaydın demeyi unuttun."

"Günaydın yetmez ki. İyi sabahlar, akşamlar, günler, haftalar, iyi aylar, iyi yıllar diliyorum sana, Pierre; ılık saçan Pierre! Pierre!"

Lucy'ye anlatılmaz bir sevgiyle sessiz sessiz bakan genç, gökyüzü gerçekten aralandı ve bu koruyucu melek şu anda bana oradan bakıyor, diye düşündü. "Senin için gece diye bir şeyin olabileceğine inansam, binlerce iyi sabahlar dileklerine ben de aynı karşılığı verirdim, Lucy," dedi. "Ama Tanrı şahidimdir, sonsuz bir gündüzler ülkesinde yaşıyorsun sen!"

"Ayıp, Pierre, ayıp; Tanrı'nın adını ağzına alma; siz gençler âşık olunca neden hep Tanrı üstüne yemin edersiniz ki?"

"Çünkü, bu ölümlü halimle sendeki cennete kavuşmaya çalıştığım göre, bizlerin aşkı dünyevidir de ondan!"

"Uçtun gittin gene, Pierre! Her zaman sözlerimi nasıl da saptırıyorsun. Söylesene bana, siz gençlerin bizim şakadan söylediğimiz boş sözleri çevirip onlarda kendi çıkarınıza anlamlar bulmaktaki bu tatlı ustalığınız nereden geliyor?"

"Nasıl oldu bilmem ama, eskiden beri âdet etmişiz bunu, hep yaparız işte." Pencereye tırmanan bitkiyi sallayıp çiçeğini düşürdü; gösterişli bir hareketle çiçeği yakasına taktı. "Şimdi gitmem gerek, Lucy; bak, senin renklerini sancak yapıp onun altında yürüyorum ben şimdi," dedi.

"Bravo sana! Ah, biricik askerim benim!"

II

Pierre varlıklı ve azametli, dul bir hanımın tek oğluydu; inişi çıkışı olmayan sürekli bir itibar, sağlık ve servete sahip bulunan Bayan Glendinning, az çok kültürlü, akıllı bir kadındı; ayrıca onulmaz hiçbir acıyla sarsılmamış, kötü çileler çekip yıpranmamıştı; bu yüzden dıştan bakıldığında, gençliğini, güzelliğini korumuş bir kadının eşsiz bir örneğiydi. Olgun çağında yanaklarının gülü, mucizevi bir biçimde hâlâ solmamış, belinin inceliği gitmemiş, alını kırışmamış, gözlerindeki pırlantalar kaybolmamıştı. Öyle ki, balo salonlarının pırıl pırıl ışıkları altında Pierre'in annesi, kendinden çok daha genç ve güzel kadınları gölgede bırakıyordu; cesaret verse, başlarını döndürdüğü, neredeyse kendi oğlu yaşında bir sürü genç talibini peşinden koşturabilirdi.

Ancak görünüşe bakılırsa, bu dul bayan Nevbahar için, kendisine saygı ve sevgiyle bağlı olan oğlu yeterli bir sevgiliydi. Ayrıca, bu erişilmez varlığın kendi istemediği halde tuzağına düşen, onunla evlenmek gibi çılgınca umutlara kapılan yakışıklı gençlerin aşırı ateşli hayranlığı, Pierre'in müthiş canını sıkıyor, hatta duyduğu kıskançlık bazen aklını başından alıyordu. Bu yüzden herkesin önünde birkaç kez, annesine evlenme teklif etme cürretini gösterecek adamın (kır sakallı ya da sakalı bitmemiş, her kim olursa olsun), nereden geldiği bilinmeyen acımasız bir güç tarafından ânında yeryüzünden yok edileceği yolunda yarı şaka tehditler savurmuştu.

Oğlunda kendi yüzünün belirgin hatlarını, kendi soylu havasını, kendi zarafetinin karşı cinsteki garip yansımalarını gören, zafer duygularıyla, gururla dolu anne de anlaşılan Pierre'in romantik sevgisine aynı karşılığı veriyordu. Aralarında çarpıcı bir benzerlik vardı; annenin güzelliği, geçip giden yıllara aldırış etmeden nasıl hep aynı kalmışsa, Pierre de harika bir biçimde erken gelişen bedeni ve yüz hatlarıyla ilerleyip yarı yolda, nice zamandır bu olgunluk noktasında bekleyip duran o taparcasına sevdiği annesine yetişmişti. Üstüne hiç gölge düşmeyen sevgilerinden kaynaklanan bir şakacılık, eskiden beri birbirlerine karşı besledikleri kusursuz güven ve her konuda karşılıklı anlaşmanın

verdiği garip bir rahatlıkla, birbirlerine hep “kardeşim” demeyi âdet edinmişlerdi. Yalnız ya da başkalarının yanında olsunlar, hiç değişmezdi bu; yabancıların arasındayken de, kimse bunun bir şaka olduğundan hiç kuşkulanmamıştı; Bayan Glendinning’in solmayan güzelliği bu gençlik iddiasını inandırıcı yapmaya yetiyor, ana-oğulun ortak hayatının saf ve berrak ırmağı, böylece mutlu ve rahat akıp gidiyordu. Ancak bu güzel ırmak, dalgalarını henüz iki yanda duran o iğrenç kayalara kadar taşımamış; kaderin, sularını artık bir daha hiçbir zaman birbirine karışmayacak iki ayrı dereye böleceği bu noktaya daha ulaşmamıştı.

Günümüzün seçkin yazarlarından bir İngiliz doğuştan sahip olduğu başlıca üstünlükleri sayıp dökerken, bunların en başında gözlerini ışığa ilk kez bir köy yerinde açmış olmanın geldiğini söyler. Bu Pierre için de böyle. Ender bulunan güzelliğiyle, şairane duygularla dolu ince bir zihnin gelişmesi için mükemmel bir ortam oluşturan kırsal bir yörede doğup büyümek, kaderin Pierre’e de bahsettiği bir şanstı; öte yandan yörenin en gözde yerlerinin taşıdığı adlar, köklü Glendinning soyundan gelen kimselerde vatanseverlik duyguları uyandıran, aile gururlarını okşayan adlardı. Malikânenin arkasında, ta uzakta kıvrıla kıvrıla akan ırmağa kadar inen çayırliklarda, yerleşimin ilk başladığı dönemde Kızılderililerle savaşılmıştı; bu savaşta Pierre’in baba tarafından büyük büyükbabası ağır yaralanmış, atsız eyerinden inmeden otların üstünde ölürken, bir yandan da savaşan askerlerine seslenerek onları yüreklendirmeye devam etmişti. Eyer Çayırı’ydı burası; malikânenin de, köyün de adı buydu. Bu ovanın çok ilerisinde, Pierre için bir günlük bir yolda, Kurtuluş Savaşı’nın tarihe geçmiş tepeleri yükseliyordu; Pierre’in büyükbabası birkaç ay boyunca buradaki derme çatma ama çok önemli bir müstahkem kaleyi Kızılderililerin, Krallık yanlılarının ve nizami askerlerin defalarca tekrarlanan ortak saldırılarına karşı savunmuştu. Efendi tavırlı, ama ölüm sağan bir melez olan Joseph Brandt, o kalenin önünden kaçmıştı ama, hayatta kalıp, sonradan o kin dolu savaş izleyen dostluk yıllarında General Glendinnig’le yemek yemek olanağını bulmuştu. Eyer Çayırı’yla ilgili her şey Pierre için gurur kaynağıydı. Onca zamandır Glendinninglere ait olan toprakların bütün tapu senetleri, bu

soylu ormanlarla ovaları onlara devreden ilk sahipleri üç Kızılderili kralın imzalarını taşıyordu. Dar bir çevrede yaşadığı gençlik günlerinde Pierre, soyunun geçmişini işte böyle üstün görüyor, ileride bütün bunlardan duyduğu gururu yok edecek zihinsel bir olgunluğa erişeceğini düşünmüyordu.

Ancak Pierre'in gençliği hep bu kırsal yörede geçseydi, aldığı eğitim akılsızca sınırlandırılmış olurdu. Çok küçük yaşta anne ve babasıyla birlikte (daha sonra yalnız annesiyle) her yıl kente giderdi. Pierre orada geniş ve uygar bir toplumun içine girerek farkına varmaksızın, ayrıca savaşçı bir soydan gelmek ve kırların temiz havasıyla büyümekten kaynaklanan gücünü zayıflatmadan, ilk zarafet ve incelik bilgilerini edinmişti.

Bedence ve davranış bakımından böyle rahatça gelişen Pierre, bunların ötesinde, iyi ve ince bir kültürden de yoksun değildi. Babasının titizlikle seçilmiş kitaplarla dolu şık kütüphanesinde geçirdiği uzun yaz öğle sonraları boşa gitmemiş, Spenser'in şiirlerindeki periler, onu daha küçük yaştan şaşırtıcı güzelliklerin labirentlerinde dolaştırmıştı. Böylece Pierre, zarif bedeninde gençliğin parıltısı, yüreğinde tatlı hayallerin tutuşturduğu alevler, olgunluk çağına doğru ilerliyordu. İçinde yaşadığı bütün bu yumuşak, sıcak ortamın ona buz gibi soğuk görüneceği, her şeyin içyüzünü anlayıp, daha hararetle bir ateşi çılgınca arzulayacağı o acımasız dönemin geleceğinden haberi yoktu.

Pierre'in yetişmesinde cömertçe payı bulunan bu gurur ve sevgi, onun daha da önemli bir konuda eğitilmesine engel oluşturmamıştı. Pierre'in babasının genel bir düşüncesi vardı; buna göre, dinin temel yumuşaklığı ve kusursuz insancıl değerleri eğer bir kişinin iç yapısına adanmış işlememişse; o kişinin tüm efendiliği boşunaydı; tüm efendilik iddiası abes ve saçmaydı. Bir kimsenin efendi bir insan olduğunu ileri sürebilmesi için Hristiyanlığın yumuşak başlı ama muhteşem davranış biçimini hakkıyla benimsemesi gerekiyordu. Pierre on altı yaşında annesi ile birlikte Aşai Rabbanî Ayini'ne katılmıştı.

Pierre'in genç yaşında kiliseye bağlılık yemini etmesinin kesin nedenlerini araştırmak gereksiz, gereksizden de öte, belki de çok zor. Şu kadarını söyleyelim ki, Pierre nasıl dedelerinin birçok başka soylu niteliklerini miras aldıysa ve

şimdi nasıl onların ormanlarının, çiftliklerinin vârisi olmuşsa, ilk Glendinning'in İngiltere'deki karanlık bir kiliseden denizi aşırarak getirdiği köklü inancı da, aynı doğal süreç içinde, onlardan uysal uysal miras almıştı sanki. İşte böylece Pierre, beyfendiliğin pırıl pırıl çelik kılıcını dinin ipek kuşağı ile kuşanmıştı; ayrıca, büyük büyükbabasının kahramanca ölümü ona, bu cömert ipek kuşağın, son acı sınavında, onu taşıyan kimse için şanlı bir kefen görevi yapacağını öğretmişti; öyle ki, yaşarken Tanrı'nın İnayeti uğruna zarafetle taşınan bir şey, ölünce insanı güvenle sarıp sarmalayan bir şey olabilecekti. Ancak, babasının inancının güzelliğine ve şiirine karşı bu kadar duyarlı olan Pierre, bu dünyanın güzellikten öte bir gizemi ve hayatın ölümden de ağır yükleri olduğunu görmekten henüz çok uzaktı.

O zamana kadar kendisine böylesine kusursuz görünen hayatının tezhipli sayfalarındaki bu güzel yazılarda Pierre, yalnızca bir tek eksiklik buluyordu; o da, bir kız kardeşin yokluğu. Bir kız kardeşin insanda uyandırdığı o tatlı duyguların ondan esirgenmesi Pierre'i üzüyordu. Annesine konuşurken bol bol kullandığı uydurma "kardeşim" sözü de, bu gerçek boşluğu doldurmaya yetmiyordu. Pierre'in o sırada nedenini ve nereden kaynaklandığını tam olarak değerlendiremediği bu duyguları hissetmesi son derece doğaldı. Gerçekten de, bir erkeğe verilecek ikinci en büyük armağan, yumuşak huylu bir kız kardeş; hayatında önce o vardır; arkadan da eşi gelir. Kız kardeşi olmayan erkek, daha vakti gelmeden bakâr kalmış gibidir. Çünkü kız kardeşle büyük ölçüde bir eşin tatlılığı bulunur.

"Ah, babamın bir kızı olsaydı!" diyordu Pierre, "sevip koruyacağım, gerekirse uğruna savaşacağım bir kız kardeş. Tatlı bir kız kardeş uğruna ölesiye bir çatışmaya girmek ne şerefli bir şey olmalı! Tanrım, şimdi her şeyden çok bir kız kardeşim olsun isterdim!"

Böylece, henüz tatlı bir sevgilinin kollarında kendinden geçmemişken Pierre, çoğu zaman bir kız kardeşim olsa diye yürekten dua ederdi; ama o zamanlar bilmiyordu ki, insanın en çok dua etmesi gereken bir şey varsa, o da bazı gençlik dileklerinin yerine gelmemesiydi.

Pierre'in bu kız kardeş özlemi belki de, ara sıra kapıldığı bundan da garip bir duygudan, ailesinin tek başı ve Glendinning soyadını taşıyan tek erkek olmaktan ileri gelen bir yalnızlık duygusundan kaynaklanıyordu. Güçlü ve kalabalık ailede kadın tarafı yavaş yavaş çoğalmış, Pierre de kendini bir sürü kadın ve erkek akrabanın içinde bulmuştu; ama aynadaki kendi aksinden başka Glendinning soyadını taşıyan bir erkek arkadaşı yoktu. Ancak, yaradılışı gereği çoğu zaman bu düşünce ona o kadar da hüznün verici gelmezdi. Dahası, bu düşünceden bazen göğsünün kıvançla kabardığı da olurdu. Çünkü sağlıklı, coşkulu, gururlu genç ruhunda, soylu atalarının diktiği yüksek ün sütununun en tepesine kurulup tüm aile şerefine tek başına sahip olabilme umudu vardı.

Bütün bu isteklerde bulunurken Pierre'imiz, Palmyra'nın harabeleri kadar, onların yapımında kullanılan taşocaklarına bakarak da, bu antik kentin başına gelen uğursuz olaylardan ders çıkarılabileceğini düşünmekten ne kadar uzaktı.³ O harabelerde bitirilmeden kalmış, kırık dökük bir sütun vardır; bu sütunun gene yarım kalmış, kırık dökük başlığı ise, oradan kilometrelerce uzaktaki taşocaklarında, yüzyıllarca önce terk edildiği yerdedir. Zaman, sütuna da başlığı da pençelerini geçirmiş, ikisini de paralamış, daha doğmadan ezmiştir; bulutlar arasında yükselmesi gereken o mağrur taşları toprakla kaplayarak aşağılamıştır. Ah, ne bitmez tükenmez bir kan davasıdır, zamanın insanoğluna karşı yürüttüğü bu amansız savaş!

III

Pierre'in çevresindeki güzel kırların, ona gurur veren anılarla dolu olduğunu söylemiştik. Ancak bu güzel toprakların soyluluğu, yalnızca atalarının şans eseri kazandığı başarılarından ileri gelmiyordu; arazideki dere tepe her yer, uzun yıllar kesintiye uğramadan kendi ailesinin malı olarak kaldığı için de, Pierre'in gözünde kutsal bir nitelik kazanmıştı. Yitirilen bir sevgiliye ait en küçük bir eşya, onu yücelten sevgi dolu bakışlara kutsal

görünür; Pierre için de çevresindeki manzaranın her yanına tılsımlı bir değnek dokunmuş gibiydi. O tepeleri bir zamanlar kendi değerli dedelerinin seyrettiğini; birçok büyük büyük büyükannesinin genç kızlığında o korularda, bu çimlerin üstünde, şu dere boylarında, bu dolambaçlı yollarda güle oynaya dolaştığını düşünüyor; bunları düşündükçe de, yeryüzünün tüm bu parçasına sevgiliden kalma bir armağan gözüyle bakıyordu; öyle ki, etrafını kuşatan ufuk çizgisi bile, ata yadigârı bir yüzüktü sanki.

Krallıkla yönetilen ülkelerde şöyle bir görüş vardır: Popülist önderlerin yönettiği Amerika'da kutsal bir geçmişi anmak için dikilmiş heykeller bulunmaz; bu ülkede her şey, hiçbir zaman katlaşıp belli bir biçim alamayan şimdiki zamanın bayağı kazanında, herhangi bir saygı görmeden kaynar durur. Bu benzetme özellikle Amerikan toplumu için geçerli gibi görünüyor. Ayrıca, ayrıcalıklı bir soylular sınıfı, aileden kalan mülkün satışını ve devrini engelleyen bir yasası bulunmayan Amerika'da, bir aile önemini yitirmeden sonsuza kadar nasıl yaşayabilir? Bizde yaygın bir söz vardır; istediği kadar seçkin olsun, toplumdaki yerini yarım yüzyıl içinde yitirmeyecek bir aile yoktur, derler; bu söz sıradan aileler için kesinlikle doğrudur. Kentlerimizde aileler, kaynayan bir kazandaki hava kabarcıkları gibi, yüzeye çıkıp çıkıp patlıyor. Çünkü demokrasi toplumda keskin bir asit görevi yapıyor; eski şeyleri paslandırarak, onların yerine durmadan yenilerini üretiyor; tıpkı Güney Fransa'da bir tür yeşil boyanın hammaddesi olan bakır pasını elde etmek için, bakır levhalar üstüne üzüm sirkesi dökülmesi gibi. Aslında genel olarak çürümeyi en iyi ifade eden şey, paslanma kavramıdır. Öte yandan, pasın rengi olan yeşil, aynı zamanda, yaşamdaki bolluğu en canlı biçimde akla getiren renktir; çünkü yeşil, her şeyi üreten Doğa'nın simgesidir. Burada yerinde kullanılmış bir benzetmeyle, Amerika'daki belirgin çelişkileri görüyoruz: Ülkemizin yurtdışında yanlış anlaşılmasına şaşmamak gerekir; çünkü Amerika'da her şey, insan yaşamı hakkında önceden bilinen düşüncelere taban tabana zıttır; burada Ölüm'ün bile, harika bir biçimde Yaşam'a dönüştüğü görülür. Öyle ki, başka ülkelerde en yapay kurumlar diye kabul edilen siyaset kurumları, Amerika'da sanki doğa yasa-

larının Tanrısal niteliklerine sahiptir; çünkü doğanın en güçlü yasası, Ölüm'den Yaşam yaratmasıdır.

Gene de, gözle görülebilen dünyada dur durak bilmeden her şeyi yenileyen Doğa'nın hükmü altına girmeyen şeyler de vardır. Otlar her yıl yenilenir; ancak bir meşenin dalları uzun yıllar boyunca bu yenilenme emrine uymaz. Amerika'da bir sürü aile çimen yaprakları gibidir, ama meşe gibi olan az sayıda birkaç aile de bulunur; bunlar her yıl kuruyup çürüyeceklerine, yeni dallar çıkarırlar; böylece, Zaman'ın eksiltici niteliği elinden alınıp ona çoğaltıcı bir güç kazandırılmış olur.

Aile soyağacı konusunda kendimizi İngiltere ile karşılaştırırsak (kibirli bir tutumla değil ama haksızlık da etmeden), ilk başta şaşırtıcı görünse de, bu alanda onlardan pek de geri kalmadığımızı söyleyebiliriz. İngiltere hakkında sayısal bir yargıya varmak için onların *Soylu Aileler Kitabı* iyi bir kaynaktır herhalde; çünkü kitabı derleyenler, en çok kimin himayesine güvenilecekleri konusuna büsbütün ilgisiz kalmış olamazlar.⁴ Bize gelince; kendi halkımızın genel bilgileri, bizdeki durum hakkında yargıda bulunmak için yeterli olacaktır. Ancak, adlardaki ihtişam bizi yanıltmasın; bunların işaret ettikleri nesneler pek mütevazı olabilir. Çünkü, hepimizin ciğerlerindeki hava nasıl bize miras kalmışsa ve benim şu andaki soluğum, şimdiki Hahambaşı'nın bedeninden (soyunu götürebildiği kadar eskilere götürse de) daha eskilere uzanıyorsa; aynı biçimde, havadan başka bir şey olmayan adlar da, soluğumuz gibi çok eskilere gitmekle övünürler.⁵ Ancak, Richmond, St. Albans, Grafton, Portland ve Buccleuch gibi aileler, İngiltere'nin kendisi kadar eski de olsalar, bu adları taşıyan şimdiki duklerin soyu II. Charles'dan öteye gitmez. Gittikleri yerde buldukları kaynak da, pek öyle ahım şahım bir şey değildir; çünkü bu dünyada ataları şan ve şeref, örneğin Buccleuchlardan daha az layık bir sülale yoktur; onlardan bir hanım, evet anne olmaktan kaçınmazdı, ama bir kaza sonucu, aslında bundan önce yapılması gereken töreni atlamıştı.⁶ Oysa çocuk bir kraldandı. Ancak, böylesi daha da kötü; çünkü, çulsuzun biri vurursa, uğranılan hakaret küçük, ama soylu biri vurursa, yapılan hakaret çok ağırdır, diyorsak; o zaman, bir kralın vurduğu darbenin doğurduğu sonuç, özellikle aşağılayıcı olmalı.

İngiltere’de soylular sınıfı sürekli bir onarım ve yeniden yaratma işlemiyle canlı tutulur. Tek bir kişi (III. George), beş yüz yirmi iki yeni soylu aile yaratmıştır. Beş yüz yıl sahipsiz kalan bir kontluk unvanı, miras yoluyla değil de, avukatlık sanatının esnetip yönlendirmesiyle, aniden halktan birine geçmiştir. Çünkü, İngiltere’deki soyluların damarlarında akan kan, hem Thames Irmağı’nın doğal yatağında kıvrıla kıvrıla akışından daha dolambaçlı, hem de Bridgewater Kanalı’nın insan eliyle çizilen yolundan daha yapaydır.⁷ Tarlalardaki anız kadar kolay yok olabilen, mantar gibi bitiveren bu aşılama aileler, bir adın ölümsüz toprağında peş peşe yaşayıp ölürlür. Bugünkü İngiltere’de iki bin beş yüz soylu ailenin soyu tükenmiştir, ama adları hâlâ yaşıyor. Demek oluyor ki, boş bir hava olan ad, insanın kendinden daha dayanıklıdır ya da insanların oluşturduğu hanedanlardan daha dayanıklı; hava insanın ciğerlerini doldurup ona can verir, ama insan havayı dolduramaz, ona can da veremez.

O halde şan olsun, şeref olsun adlara! İnsanlara da sonsuz saygılar! Ne var ki, St. Albans dükü bana ailesinin tertemiz şerefli, ölümsüz bir aile olduğunu söylerse, ona nazıkçe annesi Nell Gwynne’in kim olduğunu hatırlatırım.⁸

Bugünün unvan sahibi İngiliz aileleri arasında, sülalesini bozulmamış bir kan bağı ile II. Charles’dan daha gerilere, Norman’ın hırsız şövalyelerine kadar götürebileceklerin sayısı pek az – sözünü etmeye değmeyecek ölçüde azdır.⁹ Öteki ailelerin atalarının geçmişini II. Charles’dan daha eskilerde aramaya çalışmaları boşunadır; böyle bir çaba, takkeli bir Musevi eskicinin Matta’nın ilk kitabında, Roma imparatorları sahneye çıkmadan çok önce ölen Kral Saul’un soyundan geldiğinin kanıtını araması gibi bir şeydir.¹⁰

Şimdi, bazı soylu İngiliz ailelerinin atalarından gelen adlarının ancak devlet payandasıyla ayakta durabildiğini daha başlangıçta uzun uzun anlatmak istemesek de, Amerika’da böyle bir şeyin kesinlikle olmadığını ve New England’da soylarını bıçkın II. Charles’dan öncelere kadar kesintisiz izleyebilen yüzlerce orta halli aile bulunduğunu söylemeden geçemeyiz. Üstelik Virginia’da ve Güney’de Uzakdoğu-tipi büyük çiftlik sahibi İngiliz aileleri de var. Örneğin Randolphları alalım; Randolphların

dedelerinden biri Kral James'in gününde Kızılderili Prenses Pocahontas ile evlendiğinden, onlar damarlarında iki yüz yılı aşkın bir süredir yerli bir hanedanın kanını taşıyorlar.¹¹ Kuzeydeki o çok eski, muhteşem Hollanda malikânelerini bir düşünün: Bunlar kilometrelerce uzanan bir alana yayılmış durumda; çayırları komşu eyaletleri de içine alıyor; buralarda binlerce çiftçi kiracıları var; onlarla imzaladıkları mağrur kira sözleşmeleri, otlaklar yeşermeye, dereler akmaya devam ettikçe, yürürlükten kalkmayacak.¹² Bir sözleşmenin böyle sonsuza kadar yaşayacağını düşünmek şaşırtıcı oluyor; anlaşılan avukat mürekkebi kuruyup silinmesi denizler kadar olanaksız bir şeymiş. Bu malikânelerden bazıları iki yüz yıllıktır; şimdiki sahipleri, ya da efendileri, size malikânelerinde, dük annesi Nell Gwynne daha doğmadan önce dikilen direklerle taşları (en azından taşları) gösterecek, soylarının Hyde Park'daki yapay Serpentine Deresi gibi kıvrıla kıvrıla değil de, kendi ülkelerinin uzun Hudson Irmağı gibi, sağa sola pek sapmadan akıp ilerlediğini bildireceklerdir.

Geçmişleri çok eskilere giden bu Hollanda çayırları, bir Hint sisine bürünmüştür; kiracıların sürülerini otlatırları meralarda doğulu ataerkil bir düzenin ılımlı bir biçimi hüküm sürer; bu meralarda otlar yeşerdiği, sular aktığı sürece de, hüküm sürmeye devam edecektir. Bu tür mülkler Zaman'ın dışlarına meydan okuyor gibidirler; ölümsüz toprağa sahip oluş koşulları, onların şartsız veraset haklarını sonsuza kadar uzatmaktadır sanki. Bir kral edasıyla, içinde sürüldüğü toprağın kendisine ait olduğunu ileri süren bir solucanın akıl almaz küstahlığı işte!

İngiltere'nin iç bölgelerinde insanlar, Plantagenet hanedanının hüküm sürdüğü yıllarda, yağmurlu günlerde içinde üç yüz askerin talim edebileceği meşe kaplı yemek salonlarının varlığından söz ederek övünürler. Ancak bizim ülkemizdeki hükümdarlar (yani Hollanda kökenli Toprak Sahipleri), geçmişe bakmaz, bugünü örnek gösterirler. Bunlardan biri size, ilçesindeki bütün nüfusun, kendi kiracılarının ancak bir bölümünü oluşturduğunu söyleyecektir. Snowdon ya da Ben Nevis kadar yüksek sıradağlardır onların duvarları. Zaman zaman tek bir toprak sahibinin kiracısı olan üç bin çiftçinin üstüne ordular gönderilmiştir. Bir sürü subayları ve topları ile ırmakları, yaşlı ormanları, dar

kayalık geçitleri aşan bu ordular, tek darbeye çiftçilerin mallarını mülklerini ellerinden almışlardır. Bu olay, iki önemli anlam taşıyor, ama burada bunların ikisini açıklamayacağız.

Ancak, cumhuriyetle yönetilen bir ülkenin ortasında böyle güçlü hanedanların bulunmasını nasıl karşılasak karşılayalım, bunların Kızılderili höyükleri gibi, Amerikan Kurtuluş Savaşı'nın yarattığı tufandan sonra da ayakta kalmalarına ne denli şaşarsak şaşalım; bu hanedanlar bugün de varlıklarını sürdürmekte. Nasıl bir köylü, babasının eski şapkasına ya da bir dük büyük amcasının eski tacına sahip olmayı hak ederse, bunlar da o toprakların mülkiyet hakkına öyle sahiptirler.

İşte bütün bu nedenlerden dolayı naçizane şöyle bir düşünce ileri sürersek, pek fazla yanılmış olmayız: Amerika büyük malikâneler ve köklü aileler gibi küçük ve yüzeysel bir konuda İngiltere'yle boy ölçüşebileceğini göstermek ve bunca sudan bir şeyle övünmek isteyecek olsa, ortaya pekâlâ güçlü kanıtlar koyabilir.

IV

Böylece Amerika'daki kimi ailelerin derinlere giden kökleri ve geniş toprakları bulunduğunu genel olarak belirtmekle, daha önce özellikle seçkin bir aileden geldiğini ileri sürdüğümüz kahramanımız genç Bay Glendinning'in soyluluğunun büyüklüğünü de ortaya koymuş oluyoruz. Pierre'in olağanüstü gelişmiş kişiliği ile yaşadığı son derece değişik olayları göz önünde tutan dikkatli okurlar, onun bu aile durumunun ilerideki olaylar bakımından ne büyük bir önem taşıdığını göreceklerdir. Bu yüzden hiç kimse, bundan önceki bölümün ilerisi için somut bir amaç gözeterek değil de, sırf budalaca bir gösteriş uğruna yazıldığını aklından geçirmesin.

Şu anda Pierre, bu soylu kaidenin üstünde bir heykel gibi dikilmiş duruyor; bu güzel duruşu koruyacak mı, göreceğiz; dünyanın gidişatında alinyazısının da söyleyecek bir-iki küçük sözü

var mı, yok mu onu da anlayacağız. Yalnız, Glendinninglerin köklerinin, Firavun II. Ramses'ten de gerilere; Eyer Çayırı'nın tapularının, ta İncil'deki üç Matta'ya kadar gittiğini söylemiyor burada. Gene de, daha önce değindiğimiz gibi o tapular, üç kralın (Kızılderili kralların) zamanına kadar gider; bu da güzel bir şeydir.

Pierre'in kökleri Firavunlara kadar gitmiyor olabilir; İngiliz çiftçi aile Hampdenler belki en eski Glendinning'den bile biraz daha eskidir; Amerika'daki bazı malikâneler de Glendinninglerin malikânesinden birkaç yıl önce yapılmış ve birkaç kilometre kare daha büyüktür belki de; gene de, sınır mısınız ki, on dokuz yaşında bir genç, atalarından kalma mutfakta (sırf denemek amacıyla) ocağın başına geçip yere yaydığı saplı buğdayları harman ederken, bütün o taş işçiliği duvarlar arasında harman sopasının serbestçe savruluşunu görür de, yukardaki karşılaştırma nedeni ile, içindeki aile gururu dediğimiz şey azıcık eksilir mi? Hiç sanmam.¹³

Ya da her sabah kahvaltıya indiğinde, salonunun kemerli penceresinde asılı duran paramparça birkaç İngiliz bayrağını görünce, genç Pierre neler hisseder sizce? Ayrıca, bu bayrakları düşmanla giriştiği adilce bir çarpışmada general dedesi ele geçirmişse? Ya da köydeki askeri bandonun her çalışında, kulağına açıkça bir İngiliz davulundan geldiği belli olan sesler geldiği zaman neler hisseder? Bu davulu dedesi gene adil bir çarpışmada ele geçirmiş; daha sonra bakır kısmına uygun bir yazı yazdırılan davul, Eyer Çayırı Topçu Birliği'ne armağan edilmişti. Ya Pierre'in ılık ve sakin bir Dört Temmuz sabahı, aynı dededen kalma ucu gümüş kaplı, uzun, muhteşem asayı tören bastonu gibi kullanarak, bahçede dolaştığı sırada içinde hissettikleri? Pierre'in burada daha önce birkaç kez sözü edilen Tümgeneral dedesi, bir zamanlar bu asayı, tüylü şapkaların dalgalandığı, tüfeklerin parıldadığı geçit resimlerinde taşımıştı. Pierre'in henüz çok genç, felsefi bakış açısından uzak, üstelik heyecanlı bir mizaca sahip olduğunu, zaman zaman Amerikan Kurtuluş Savaşı hakkında tarih kitapları okuduğunu, en küçük bir fırsat çıkınca herkesin içinde, sık sık dedesi Tümgeneral'in apoletlerinden söz eden bir annesi bulunduğunu göz önünde tutarsak; diyebilirim ki, tüm bu durumlarda Pierre çok

büyük bir gurur ve mutluluk duyuyordu. Bunlara bakarak, Pierre'in fazla duygusal ve budala olduğu düşünülebilir; bana onun gerçek bir demokrasi ruhuna sahip olmadığını, gerçekten soylu bir insanın kendi bilek gücünden başka kimsenin gücüyle övünmeyeceğini söyleyebilirsiniz; o zaman ben de sizden, Pierre'in bu sırada henüz çok genç bir çocuk olduğunu bir kez daha göz önüne almanızı rica ederim. İnanın bana, Pierre zamanla tam bir demokrat olduğunu kanıtlayacak ve siz belki de onu hoşlanmaya çağınız kadar köktenci bulacaksınız.

Sonuç olarak, daha önce dediklerimi burada tekrarlırsam beni kınamayın: *Kırsal bir yörede doğup büyümek, kaderin Pierre'e bahsettiği bir şanstı.* Çünkü soylu bir Amerikan genci için bu, belki herhangi başka bir ülkedekinden çok daha ender rastlanan, üstün bir şanstır. Çünkü herkes bilir ki, başka ülkelerdeki en iyi aileler, kırsal kökenden gelmekle, bizdeki tanınmış aileler ise, kentli olmakla övünürler. Servetini kendi kazanan Amerikalı, çoğunlukla gidip büyük bir kentin en geniş caddesinde büyük bir kent evi yaptırır. Oysa aynı tür bir Avrupalı hemen kırsal bölgeye göç eder. Bu konuda Avrupalının daha kazançlı çıktığını yadsıyan hiçbir şair, hiçbir filozof ve hiçbir soylu yoktur. Çünkü kırsal yöreler yalnız en şiirsel ve en filozofça yerler olmakla kalmaz, aynı zamanda dünyanın en soylu yerleridir; çünkü buralar, pek çok ozanın onlara verdiği birçok güzel adla soyluluk ve saygınlık kazanmışlardır. Oysa kentler daha alt tabakadan yerlerdir; başka birçok şeyin yanında, kentlerin sahip oldukları yıkanmamış, sürekli kirli yüzler bunun kanıtıdır. Oysa mevsimler, kırlara bir kraliçeye bakar gibi, sürekli bir özenle bakar. Kentlerin taşla çevrili tuğladan oluşan tek bir giysileri varken, kırlar yılın her haftasında güzel bir giysiye bürünür; bazen de yirmi dört saatte yirmi dört giysi değiştirirler. Ve kırlar, güneşi bir kraliçenin alnındaki mücevher gibi taşırlar; gece oldu mu, yıldızlar kırlarda altın toplardan yapılmış bir gerdanlık gibi durur; oysa kentlerin güneşi, mücevher değil, dumanlı bir çamurdur; kentteki yıldızlar altın yerine, onun değersiz taklitleridirler.

O halde Doğa, Pierre'imizin ender ve özgün bir biçimde gelişmesini amaçladığı için, onu kırsal bir yöreye yerleştirmişti. Sonunda Pierre, Doğa'nın anlamını belirsiz bulmuşsa, bunun pek

önemi yok; başlangıçta Doğa gene de çok yardım etti ona. Mavi tepelerden rüzgâr borusunu öttürdü; Pierre de, borazan sesini duyan savaş atının eşinip ağzından köpük köpük şiir çıkarması gibi, sanki kişneyip lirik düşünceler ortaya koydu. Akşamları, karanlık koruluklarda Doğa, Pierre'in kulağına insanlık fısıldadı, sevgi fısıldadı; Pierre'in düşünce damarlarında, çakıl taşları üzerinden akan derelerin ezgileri gibi, yumuşacık insanlık, tatlı aşk fısıltıları dolaşmaya başladı. Geceleri Doğa yıldızlarla süslü, pırıl pırıl tolgalı başını göklere kaldırdığında, cengâverlerin kutsal Komutanı ve Efendisini görür görmez, Pierre'in ruhunda zırhlara bürünmüş on bin kahramanlık düşüncesi canlanır, o zaman çevresine bakarak, savunulacak, uğrunda savaşılacak bir dava arardı.

Bu nedenlerle, kırsal çevresi genç Pierre için muhteşem bir nimetti. İbranilerin Tanrı'nın İnayeti'ni yitirmeleri gibi, Pierre'in de bu nimeti sonradan elinde tutup tutamadığını ileride göreceğiz. Şunu da söylüyorum, alinyazısının bu dünyada söyleyecek bir-iki sözü var mı, yok mu, onu da göreceğiz. Latin'lerin şu kısa sözü gerçeği dile getirmekten çok uzak mı, bunu da göreceğiz: *Nemo contra Deum nisi Deus ipse*.¹⁴

V

O sabah şafak vakti gezintisinden dönen Pierre annesinin kapısını vurdu, “Mary kardeş,” dedi, “Mary kardeş, biliyor musun, bütün gece ayakta duran ağaçlar, gene de bu sabah senden önce kalkmış? Burnuna kahve kokusuna benzer bir şey gelmiyor mu kardeşim?”

İçeriden kapıya yaklaşan hafif bir ayak sesi geldi, kapı açıldı ve görkemli sabahlığı ile, elinde parlak, enli bir kurdele tutan Bayan Glendinning görüldü.

Az önceki şakacı tavrına hoş bir biçimde aykırı, ama içten ve gerçek bir saygıyla annesinin önünde eğilen Pierre, yavaşça, “Günaydın, Madam,” dedi. Çünkü onun sevgisindeki senli-benliliğin temelinde dindarca derin, tatlı bir evlat saygısı yatıyordu.

“İyi ikindiler, Pierre. Çünkü sanırım vakit öğleden sonrayı buldu. Ama gel de tuvaletimi sen tamamla; al şunu kardeşim” diyerek elindeki kurdeleyi uzattı. “Şimdi güzelce bağla, bakalım.” Bayan Glendinning arkasını aynaya dönüp oturdu, Pierre’in verilen görevi yerine getirmesini bekledi.

Pierre güldü; “Bendeniz, sayın Dul Düşes Glendinning’in baş nedimesi,” diyerek, annesinin önünde eğildi; zarif bir hareketle kurdeleyi ensesinden dolaştırdı ve iki ucunu önde üst üste getirip bıraktı.

“Peki, onu orada ne tutacak, Pierre?”

“Bir öpücükle tutturmaya çalışacağım kardeşim, işte böyle! Ah ne yazık ki, bu tür yapıştırmalar her zaman tutmuyor! Size dün akşam verdiğim karaca kabartmalı akik nerede? Rafta duruyor, öyle mi? Demek onu takacaktınız? Teşekkürler benim, düşünceli, nazik kardeşim, işte oldu! Ama durun, yerinden kurtulmuş bir bukile saç var, şimdi tamam, sevgili kardeşim, başınızı Asurlular gibi şöyle bir geriye atın bakalım.”

Oğluyla gurur duyan mutlu anne ayağa kalktı, aynada oğlunun yaptığı süslemeleri incelerken, Pierre onun ayakkabısının sallanan bağını gördü, diz çöküp bağladı. “Ve şimdi, doğru kahvenin başına madam!” diyerek, şakacı bir nezaketle kolunu annesine uzattı; birlikte kahvaltıya indiler.

Kadınların bazen üzerinde düşünmeden uyguladıkları doğal bir ilkeye göre hareket eden Bayan Glendinning, kendine olağanüstü yakıştığına inanmadıkça, oğlunun önüne hiçbir zaman sabahlıkla çıkmazdı. Başkalarından işitse, işe yaramaz diye kulak asmayacağı son derece sıradan pek çok ilkeyi Bayan Glendinning, kendi bağımsız gözlemlerine dayandıkları için benimsemişti. En sevdiğimiz yakınlarımızla ilişkilerde bile, en önemsiz bir dış görünüşün zihinlerde ne büyük bir etki uyandıracağı çok iyi bilirdi. Şimdi hayatta onu en sevindiren şey, Pierre’in hayranlık dolu sevgisi ile zarif düşkünlüğü olduğundan, bunca tatlı ve gurur okşayıcı bir durumu korumak için en küçük bir ayrıntıyı bile göz ardı etmiyordu.

Bütün bunların yanında, Bayan Glendinning bir kadın, hem de kadınların olağan kendini beğenmişliğinden (buna kendini beğenmişlik denebilirse) daha fazlasına sahip bir kadındı; ama

bu huyu yüzünden, elli yıla yakın bir ömür boyunca başkalarının önünde kendine yakışmayan tek bir harekette bile bulunmamış, hiçbir yürek üzüntüsü çekmemiştir. Üstelik, kimsede hayranlık uyandırmak arzusunu da duymazdı. Çünkü güzelliğe karşı her zaman duyulan ayrıcalıklı hayranlık, onun doğuştan hakkı olan bir şeydi. Her zaman hayranlık uyandırmıştı; kendisinin başını çevirip bakmasına bile gerek yoktu, çünkü çevresi hayranlarla doluydu. Kendini beğenmek birçok kadında ruhsal bir kötülük derecesine vardığından, gözle görülebilen bir kusurdur; oysa Bayan Glendinning'in özel durumunda bu (kendini aşırı derecede beğenmesine karşın), gene de son derece yerinde bir sağlığın göstergesi olmuştu. Hiçbir zaman beğenilmek arzusu ile yanıp tutuşmadığı için, kendini beğendiğinin neredeyse hiç farkında değildi. Birçok kadın, hayatındaki bu ışığı alev alev alnında taşır; oysa kendisi bilmese de, Mary Glendinning ışığını içinde taşıyordu. Kadınlık sanatının bitmez tükenmez incelikleri sayesinde, Bayan Glendinning'i aydınlatan alev, içten aydınlatılan mermer bir vazounun ışığının kaynağı gibi dışarıdan hiç belli olmuyor; her yerden eşit yayılan aydınlığın, nefis mermerin kendi yapısından geldiği sanılıyordu. Bazı kadınlar balo salonlarında bedensel güzelliklerinin açıkça övülmesinden mutlu olurlar; ancak bu tür hayranlık ifadeleri Pierre'in annesine göre değildi. Genel olarak bütün erkeklerin değil, yalnızca en soylu erkeklerin seçkin hayranlığını hak ettiğini düşünürdü. Pierre'in ender rastlanan üstün nitelikleri, bir annenin taraf tutan gözlerinde daha da parlaklık kazandığından, oğlunun kendisine olan sevgi dolu içten bağlılığı, Bayan Glendinning'in gözünde en seçkin erkeklerin hayranlığını temsil ediyordu. Böylece, tüm damarlarından ince bir kendini beğenmişlikle beslenmesine karşılık, Bayan Glendinning için bir tek Pierre'in sadakati yeterli oluyordu.

Ancak, erkeğin ruhunu istediği gibi etkileyip büyüleyebileceğini görmediği sürece, akıllı ve güçlü bir kadın için en yetenekli, en soylu erkeğin hayranlığı bile bir hiçtir. Zihinsel bakımdan annesinden üstün olduğu halde Pierre, gençliğin bilgisizliği ve deneyimsizliğinden kaynaklanan kaçınılmaz bir zayıflık yüzünden, şimdiye kadar kendisini ilgilendiren ya da etkileyen hemen her konuda garip bir yumuşak başlılık göstermiş, anne-

sinin sözünden hiç çıkmamıştı. Onun için, Pierre'in bu saygısı, gönüller fetheden bir genç kızın hissedeceği özgüvenin bütün o gururlu sevincini ve büyüstünü yaşıtıyordu Bayan Glendinning'e. Dahası var: Kibar ve onurlu insanlar arasındaki ilişkilerde, en sonda gelen nikâh töreninden önceki kur yapma dönemine özgü, tarifsiz içli duygular ile nezaketten kaynaklanan, son derece ince bir rayiha vardır; evlilik günlerinin ve gecelerinin büyüleri bozan aşk kadehine döküldüğünde, bu güzel rayiha en pahalı Alman şaraplarının *bukesi* gibi, uçup gider. Şu ölümlü dünyada yaşadığımız en yüksek, en yüce şey olan bu duygu, Pierre'in saygılı bir âşkıncını andıran hayranlığı sayesinde evlat yüreğinde daha da yüceleşerek, artık büyük yaşıdönümüne iyice yaklaşmış bulunan Mary Glendinning'in içinde mucizevi bir biçimde yeniden canlanmıştı.

Yeryüzünde az görülen, mutlu birtakım rastlantıların hari-kulade bir biçimde ama sırf kazara bir araya gelmesinden kaynaklanan bu yumuşak büyü, sıradan aşkları bitiren o öldürücü doruk nokasına ulaşmadığından, hiç bitmiyor, anne ile oğlu tek bir sevinç yörüngesinde durmadan döndürüyordu. Aşkın en tatlı mevsimine ait olan duyguların, zorluklarla dolu hayatımızdaki sıradan ilişkilerde de yaşanabileceğini gösteren muhteşem bir işaretti bu sanki. Dindar kimselerin öbür dünyada kavuşmayı düşlediği Cennet'i, bu dünyanın kir pasından sıyrılıp yalnızca ruhtan ibaret kalan insanın, en kutsal tutkusuyla, kendi başına ve bireysel olarak, bütün sevenleri, bütün mevsimleri en saf ve kırılmaz bir mutluluk çemberinde buluşturduğu bir Yeryüzü Cenneti'ni, neredeyse gerçekleştirmiş gibiydi bu büyü.

VI

Bazı kimselere göre, iyi yetişmiş, nazik bir genç olan Pierre Glendinning'in romantik niteliklerine gölge düşürebilecek, semavi olmayan, ufak bir özelliği vardı. Boğazına düşkündü Pierre. Özellikle kahvaltıda her zaman iştahı yerindeydi. Elleri küçük, göm-

leğinin farbalaları beyazdı ama, unutmayalım ki, Pierre'in kolları güçlü, yüzü bronz renkliydi. Genellikle güneşle birlikte kalkar, gün boyunca otuz kilometre ata binmeden ya da on beş kilometre kadar yürümeden ya da ormanda büyükçe bir çam ağacını devirmeden, boks ya da eskrim yapmadan ya da başka bir sporla uğraşmadan akşam yatağa girmezdi. Pierre'in bu atletik alışkınlıklarını ve bedenindeki bütün o gelişmiş kasların günde üç kez beslenmek için feryat ettiğini düşününce, çok geçmeden iştahlı bir genç olmanın Pierre'i bayağılaştıran bir kusur olmadığını, tersine bunun ona düpedüz soylu bir zarafet ve şeref kazandırdığını göreceğiz. İştahı, onun güçlü bir erkek ve beyefendi olduğunu gösterir, çünkü iyi gelişmiş bir beyefendi her zaman gürbüz ve sağlıklıdır. Gürbüzlük ve Sağlık da, iştahı bol beyefendilerdir.

Böylece Pierre'le annesi kahvaltıya indiler; Pierre önce annesini rahatlatmak için gerekli ufak tefek işleri yaptı, acımasız bir hava akımı gelip annesinin boynuna izinsiz dokunmasını diye pencerenin kanadını düzeltmesi için saygıdeğer eski hizmetlileri Dates'e birkaç kez emir verdi; bütün bunları göze batmadan, sessiz sedasız yaptıktan ve emirleri hiç telaşsız yerine getiren Dates'e, bir de Hollandalı ustaların tarzında yapılmış, güzel neşeli bir resmin yerini yatay olarak belli bir ışığı alacak biçimde değiştirmesini (resim bu biçimde düzeltilebilecek gibi asılmıştı duvara) söyledikten, birkaç kez de yerinden fırlayıp ırmağın yeşilliklerinin ardındaki mavi dağların cana can katan manzarasına baktıktan sonra, Pierre, mükemmel uşak Dates'e masonvari, gizli bir işaret yaptı, bu emre hemen uyan Dates, yandaki güzel, küçük bir masadan çok gösterişli soğuk bir börek çıkardı; dikkatlice kesilen lezzetli böreğin içinde Pierre'in kendi vurduğu son derece körpe güvercinler vardı.

Pierre, üç dişli gümüş çatalının ucuna taktığı lezzetli bir güvercin parçasını göstererek, "Mary kardeş," dedi, "bu güvercinleri vururken bir tanesine öyle dikkatle nişan aldım ki göğsü hiç yaralanmadı. Bu sizin için! İşte alın. Şimdi, Çavuş Dates, hanımınızın tabağına servis yapın. Hayır mı? Şu Fransız francasının kabuğundan bir parça, kahve fincanından bir-iki yudumla olur mu?" Karşı duvardaki sırma dantelli büyükbabanın boy resmini göstererek, "Şu cesur General'in kızına yakışan bir kah-

valtı mı bu?” Sonra, “Eh,” dedi Pierre, “yazık, benim iki kişilik yemem gerekecek. Dates!”

“Buyrun efendim.”

“Şu kızarmış ekmek sepetini kaldır, Dates; şu dil tabağını da; francaları yaklaştı, tekerlekli masayı biraz öteye it, lütfen.”

Kendine böylece rahat bir yer açan Pierre, önündekileri yemeye girişti; arada yemeği bırakarak neşeyle konuşmayı sürdürüyordu.

“Pierre kardeş, bu sabah keyfin yerinde görünüyor,” dedi annesi.

“Eh, fena değil, en azından pek keyifsiz olduğumu söyleyemem, Mary kardeş; Dates, aziz dostum, hadi bana üç bardak süt getir.”

Dates, kılını kıpırdatmadan, büyük bir ciddiyetle, “Bir bardak demek istiyorsunuz, efendim,” dedi.

Uşak salondan çıkınca Bayan Glendinning konuştu: “Pierre, sana kaç kez neşelenip hizmetkârlarla ilişkilerinde aranızda bulunması gereken çizgiyi aşmamani rica ettim. Dates’in sana az önceki bakışında saygılı bir azarlama vardı. Dates’e *Aziz dostum* demen doğru olmaz. Evet, o *aziz* bir dost ama, masamda ona böyle hitap edilmesi gerekmez. Hizmet edenlerle en ufak geçici bir dosluk gösterisinde bulunmaksızın onlara karşı son derece nazik ve iyi davranmak çok kolaydır.”

“Evet, kardeşim, son derece haklısın; bundan sonra ona *aziz* demeyi bırakıp, sadece *dostum*, derim; gel buraya, Dostum! Bu olur mu?”

“Kesinlikle olmaz, Pierre ama sen bir Romeo’sun, onun için şimdilik saçmalıklarına göz yumacağım.”

“Romeo mu? Yok canım. Ben nerede Romeoluk nerede!” diye içini çekti Pierre. “Ben gülüyorum, oysa Romeo ağlamıştı; zavallı Romeo! Heyhat Romeo! Vah sana Romeo! Onun sonu çok acıklı oldu, Mary kardeş.”

“Kendi kabahatiydi ama.”

“Zavallı Romeo!”

“Anne-babasına itaatsizlik etti.”

“Heyhat, Romeo!”

“Onların istemediği bir evlilik yaptı.”

“Vah sana, Romeo!”

“Ama Pierre, biliyorum ki sen yakında bir Capulet’le değil, kendi Monteguelerimizden biriyle evleneceksin; onun için Romeo’nun kötü talihi senin olamaz. Sen mutlu olacaksın.”

“Zavallı, bahtsız Romeo!”

“Komik olma, Pierre kardeş; demek bu sabah Lucy’yi arabayla karşı tepelerde uzun bir gezintiye çıkaracaksın, öyle mi? Tatlı kız Lucy; çok güzel bir kız.”

“Evet, ben de öyle düşünüyorum, Mary kardeş. Yemin ederim, yedi iklim dört bucakta bulunmaz onun gibisi, anne! Ben kendim söylüyorum ama, evet öyle işte. Dates! Nerede kaldı şu süt!”

“Bırak gelmesin. Bu kadar sütkuzusu olma, Pierre!”

“Bakıyorum bu sabah kardeşim biraz alaycı.”

“Pierre, her zaman aklın başında olsun; hiçbir zaman saçma sapan konuşma. Baban bunu yapmazdı; Sokrates’in de böyle yaptığı herhangi bir yerde yazılı değil. İkisi de çok bilge kişilerdi. Baban sıırsıklam âşıktı –bunu yakından biliyorum– ancak onun aşkını abartılı sözlerle ifade ettiğini hiç duymadım. Her zaman tam bir beyefendi gibi davranırdı; beyefendiler hiçbir zaman abartılı konuşmazlar. Ana kuzuları ile Muggleton’un müritleri saçma sapan konuşurlar, ama beyefendiler asla.”¹⁵

“Teşekkür ederim, kardeşim. Hah, koy şu sütü oraya, Dates. Atlar hazır mı?”

“Sanırım araba gelmek üzere, efendim.”

Pierre’in pencereden dışarı bakan annesi, “A, Pierre o koca eski faytonla Santa Fe De Bogota’ya mı gidiyorsun?¹⁶ Ne diye o devasa şeyi alıyorsun?”

“Hoşgör, kardeşim, hoşgör, eski moda olduğu için seviyorum; ayrıca oturma yeri de kocaman bir kanepeden çok geniş; son olarak da adı Lucy Tartan olan genç bir bayan ona bayılıyor; tutturmuş bu arabada evlenelim diyor.”

“Başka diyecek sözüm yok; yalnız Christopher’e söyle, kutuya araba çekiciyle çivi, çok miktarda ip ve vida koysun. En iyisi çiftliğin arabalarından biriyle senin peşinden gelsin, yanına yedek bir dingil ile birkaç tahta da alsın.”

“Korkma, kardeş, korkma. Yaşlı faytona çok iyi bakarım. Kapıdaki o eski armayı görünce aklıma hep ona ilk kimin bindiği geliyor.”

“Bu anıyı unutmadığına sevindim, Pierre.”

“Ve ondan *sonra* kimin bindiği.”

“Tanrı senden razı olsun! Tanrı senden razı olsun, benim sevgili oğlum! Hep düşün onu; o zaman hiç yanılmazsın. Evet sevgili, mükemmel babanı her zaman düşün, Pierre.”

“Eh, şimdi beni öp, sevgili kardeşim, çünkü gitmem gerekiyor.”

“Öptüm işte. Bu yanak benim, öteki de Lucy’nin. Ama ikisine birden bakınca şimdi, sanırım Lucy’ninki daha çok parlıyor, onun üstüne düşen çiy damlaları daha tatlı olmalı.”

Pierre güldü, koşarak odadan çıktı, çünkü yaşlı Christopher sabırsızlanıyordu. Annesi gidip pencerenin önünde durdu.

“Soylu çocuk, hem de uysal,” diye mırıldandı. “Gençliğin delidoluluğu var onda ama akli başında. Akıyla gururlanıp bilgiçlik de taslamıyor. Çok şükür ki üniversiteye göndermedim onu. Soylu bir çocuk ve uysal. Güzel, mağrur, sevecen, uysal, güçlü bir çocuk. Tanrım, yalvarırım bana karşı değişmesin. Evleneceği küçük karısı onu benden uzaklaştıramaz, çünkü o da uysal, güzel ve saygılı ve son derece uysal. Onun gözleri gibi masmavi gözleri olup da, atak kara birinin uysal uysal peşinden gitmeyen kimseyi hiç görmedim; bu gözler mavi kurdeleli iki tatlı koyun gibi izler savaşçı önderini. Pierre’in onu sevdiğine, kara gözlü, kibirli birini sevmediğine ne kadar seviniyorum; öyle biriyle dünyada huzur içinde yaşayamazdım; evli, genç bir kadın, yaşlı ve dul anneyi gölgede bırakır, sevgili oğlumun tüm hayranlığını kendinde toplamak isterdi: Güzel, mağrur, sevecen, uysal oğlum; üstün fikirli, iyi aile çocuğu, soylu çocuk; ve onca tatlı uysallıklar! Saçına bakın! Babasının o güzel sözünü nasıl da kanıtıyor! O derdi ki, en soylu atların üç niteliği vardır: Gür bir yele, kabarık bir göğüs ve tatlı bir uysallık; tıpkı güzel bir kadın gibi. Güzel bir erkek de böyle olmalı. Eh, güle güle, Pierre! Neşeli sabahlar!”

Bayan Glendinning böyle diyerek salonu geçti; mutlu, gururlu gözleri yaşlı General’in bir köşede duran asasına iliş-

ti; birgün önce neşeli bir ânında Pierre onu bayraklı-resimli salondaki yerinden kaldırmıştı. Bayan Glendinning asayı alıp düşünceli bir tavırla öne arkaya salladı, sonra onu elinde tutarak öyle durdu. Haşmetli güzelliğinin askerce bir havası vardı şimdi; tam bir General kızı gibi duruyordu; zaten öyleydi; Pierre çifte devrimci bir aileden geliyordu. Her iki taraftan ataları arasında kahramanlar vardı.

“Ona miras kalan şey bu işte, bu yönetim simgesi!” diye düşündü Bayan Glendinning. “Ve ben bundan gurur duyuyorum. Az önce onun uysal olduğu hayali ile nasıl da mutlu oluyordum! Belli ki, ortada garip bir tutarsızlık var! Çünkü bir General’in alometi uysallık mıdır? O zaman bu asa bir örekeden başka bir şey değil mi? Burada büyük bir yanlışlık var. Şimdi neredeyse onun bana karşı tatlı ve uysal olmasını istemekten vazgeçeceğim, çünkü bir erkek için, erkeklerin yanında ilke sahibi bir kahraman ve kumandan olup da evinde hiçbir zaman kaşını çatmamak güç bir şey olmalı. Dua edelim de kahramanlığını talihini güldürecek kolay bir yoldan göstere; karanlık, sonu olmayan bir umudun peşinde koşması gerekmesin; karanlık, sonu olmayan bir umudun acımasızlığı bir erkeği vahşileştirir. Ah, Tanrım, ona elverişli rüzgârlar gönder! Üstüne değişmez iyilikler estir! Böylece bana karşı hep uysal kalsın, herkese karşı da başı dik bir kahraman olduğunu göstere!”

Kitap II

SEVGİ, SEVİNÇ VE KORKU

I

Önceki akşam Pierre, Lucy ile geniş Eyer Çayırı'nın güneyine uzanan tepelerin arasından döne dolaşa giden yolda uzun bir araba gezintisine çıkmayı kararlaştırmıştı.

Araba altmış yılı geride bırakmış bir emektardı, ama onu çeken atlar ancak altı yaşında taylardı. Yaşlı fayton kendisini çeken birkaç kuşağı eskittikten sonra da hâlâ ayaktaıdı.

Pierre köyün karağaçlarının altından dörtlüla geçerek beyaz evin kapısında durdu. Dizginleri yere atıp eve girdi.

Bu iki tay onun özel arkadaşı ve sırdaşıydılar, Pierre'le aynı yerde doğmuşlar, onun kahvaltıda sık sık yediğı Kızılderili ekmeğinin aynı olan mısırla beslenmişlerdi. Bir koldan ahırlara su veren çeşme, başka bir koldan Pierre'in sürahisini dolduruyordu. Pierre'in bir tür kuzenleri gibiydi bu atlar; hem de muhteşem, genç kuzenler; gösterişli gür yeleleri vardı; hızlı koşarlardı ama kendini beğenmiş ve kibirli değildiler. Pierre'i Glendinning ailesinin tartışmasız başı olarak kabul etmişlerdi. Glendinninglerin ikinci sınıftan bir koluna ait olduklarını bildikleri için, ailenin en üst temsilcisi olan derebeyine sadakatle bağlıydılar. Dolayısıyla, bu genç kuzenler hiçbir zaman Pierre'den kaçmaya kalkışmazlardı; koşarken sabırsızdılar, ama beklerken çok sabırlı. Çok da iyi huylu ve kedi yavruları gibi sevgi doluydular.

Pierre’le birlikte evin kapısından çıkarken Lucy sordu: “Tanrı aşkına, Pierre, onları böyle kendi başlarına bırakıp orada durmalarını nasıl sağlıyorsun?” Pierre’in ellerinde şallar, bir şemsiye, bir çanta ve küçük bir sepet vardı; yükünü bırakınca, “Dur bir dakika,” dedi. “Sana taylarımın ne olduğunu göstereyim.”

Taylara yumuşak birkaç söz söyledi, yanlarına yaklaştı, onları okşadı. Taylar kişnediler; yakındaki tay sanki o daha az okşanmış da kıskanıyormuş gibi kişnedi. Pierre sonra uzun, alçak, güçlkle işitilen bir ıslık çalarak iki tayın arasından, koşum takımının içine daldı. Bunu gören Lucy irkildi ve hafif bir çığlık attı, ancak Pierre ona hiç ses çıkarmamasını, çünkü en ufak bir tehlikenin bile söz konusu olmadığını söyledi. Lucy susup sessizce durdu; Pierre küçücük bir tehlikeyle karşılaştığında genç kız önce hep telaşlanırdı; ama aslında, için için Pierre’in hayatının büyüğü olduğunu, aralarına binlerce kilometrelik bir mesafe bile girse kendisi orada iken, yeryüzünde hiçbir şeyin Pierre’i öldürüp elinden alamayacağını ya da ona herhangi bir zarar veremeyeceğini düşünürdü.

Atların arasında duran Pierre arabanın okuna bastı; sonra aşağı inip ortadan kayboldu, ya da atların parlak tüylü sekiz narin ayağının oluşturduğu sütunlar arasında hemen hemen gözden kayboldu; tüm bu atlı gösteri sırasında iki tay neşeyle kişnemeyi sürdürüyor, başlarını uysalca yukarı aşağı sallıyor, ara sıra yana döndürüp sanki Lucy’ye, genç efendimizi anlıyoruz; onu anlıyoruz, küçükhanım; hiç korkmayın, güzel bayan; ferah tutun küçük gönlünüzü, siz onunla oynamaya başlamadan önce, Pierre’le oynadık biz, diyorlardı.

Lucy’nin yanına gelen Pierre, “Şimdi de kaçarlardı diye korkuyor musun, Lucy?” dedi.

“Pek korkmuyorum; harika atlar! A, Pierre bak, seni subay yapmışlar, bak!” diyen Lucy, Pierre’in omuzlarında apolet gibi duran iki köpük parçasını gösterdi. “Bir kez daha bravo sana. Bu sabah pencereden ayrılırken, sen benim askerimsin demiştin; şimdi ise terfi ettin.”

“Çok güzel benzettin, Lucy. Ama bak, tayların üstlerine başlarına dikkat etmiyorsun; en güzel Cenova kadifesi dışında

bir şey giymez onlar, Lucy. Bak! Hiç bu kadar güzel tımarlanmış atlar gördün mü?”

“Hayır, hiç görmedim!”

“O zaman Lucy, benim nikâh şahidim olmalarına ne dersin? Muhteşem şahitler olur bunlar, emin ol. Yeleleriyle kuyruklarına yüz tane beyaz L harfi takarız; bizi çekip kiliseye götürürlerken de şimdi bana verdikleri gibi ağızlarından etrafa durmadan beyaz armağanlar saçarlar. Yemin ederim, bunlar benim şahidim olacak, Lucy. Bu oyuncu köpekler! Muhteşem koçlar! Kahramanlar, Lucy. Dügün çanları istemez bize, atlarım kişner bizim için. Eyüp Peygamber’in savaş borazanlarıdır atlar; onların sesleriyle evleniriz, Lucy. Dinle! Bunu düşünerek şimdiden kişniyorlar.”

“Senin okuduğun gazeller kişnetiyor onları, Pierre. Gel, gidelim hadi. İşte, şal, şemsiye, sepet; neden bakıyorsun onlara öyle?”

“Düşünüyordum, Lucy. Altı ay bile olmadı, zavallı nişanlı bir genç görmüştüm; eski bir arkadaşım, kollarının altında tepe tepe bohçalar, kendi Lucy Tartan’ının yanında, güçlkle yürüyordu. Kendi kendime, işte tam bir yük beygiri, dedim. Zavallı adam, âşık olmuş. Şimdi bir de bana bak! Eh, hayat bir yüktür, derler; neden yükümüzü neşeyle taşımayalım? Ama, bak Lucy, evlendiğimiz zaman gerçekten gerekmedikçe torba morba taşımam ben; üstelik, senin genç hanım dostlarının önünde, onlar görsün diye, yük taşımak için gereksiz yere çağrılmak da istemem.”

“Şimdi gerçekten canımı sıktın, Pierre; ilk kez senden böyle kötü imalı bir söz duyuyorum. Benim genç hanım dostlarımdan kimse var mı şimdi ortalıkta?”

“Yolumuzun üstünde altı tanesi var,” dedi Pierre. “Ama perdelerin arkasına gizleniyorlar. Şu sizin تنها köy sokaklarınıza hiç güvenim yok, Lucy. Her evde bir keskin nişancı gizli, Lucy.”

“O zaman hadi lütfen gidelim, Pierre.”

II

Pierre'le Lucy arabayla karaağaçların altından gidedursunlar, biz Lucy Tartan'ın kim olduğunu anlatalım. Çok güzel olduğunu söylemeye gerek yok, çünkü Pierre Glendinning gibi kahverengi saçlı, parlak yanaklı gençler güzel olmayan kızlara pek âşık olmazlar. Geçmişte, gelecekte, şimdi ve her zaman, muhteşem erkekler, üstün güzellikte kadınlar var olsun da, her zaman ve her yerde, yakışıklı bir genç yakışıklı bir kızla evlenmesin, mümkün mü?

Tabiat ana, yukarıda sözü edildiği gibi, dünyaya her zaman güzel kadınlar sağlamıştır, gene de dünya Lucy Tartan gibi güzelini bir daha göremez. Pembeyle beyazın en narin tonlarına bürünen yanaklarında beyaz üstündü Lucy'nin. Gözlerini bir tanrı gökyüzünden getirmişti; saçları Danae'yi ziyarete gelen Zeus'un yağdırdığı altın sağanağından ıslanmış gibi parlıyordu; dişleri, Basra Körfezi'nin dibinden çıkarılmış incilerdi.

Uzun süre hep, hayatın güçlükleri ile ağır işlerin ve yoksulluğun çirkinleştirdiği kadınlar görmeye alışmış bir adamın önüne aniden, bilinmeyen bir güzellikler ve bolluklar ülkesinden uçup gelen, tepeden tırnağa ışık ve ahenge bürünmüş güzel, zarif bir tanrı kızı çıkacak olsa; bizimki gibi kötülüklerle, acılarla dolu bir dünyaya böyle göklerden melekler gibi ıslıl ıslıl bir dilberin inmesi karşısında adamın sevinçten aklı başından gidecektir. Çünkü güzel bir kadın sırf bu dünyaya ait değildir. Öteki kadınlar da onu sırf bu dünyadan saymazlar. Kalabalık bir kadın topluluğunun odaya giren ender güzellikteki bir kadına bakışı, sanki Arabistan'dan gelip pencerenin pervazına konan bir kuşa bakışları gibidir. Ne dersiniz deyin, kıskançlıkları (varsa eğer) ancak açıkça belirttikleri hayranlıklarından sonra ortaya çıkar. Erkekler tanrıları kıskanır mı? Kadınlar tanrıçaları kıskanacak mıdır? İskoçya Kraliçesi Mary Stuart nasıl ki doğuştan, kadın-erkek bütün İskoçyalıların kraliçesiyse; güzel bir kadın da, hem erkeklerin hem kadınların kraliçesi olmak için doğmuştur. Tüm insanlar onun İskoçyalıları, sadık kabileleri, uluslarıdır. Kentuckyli gerçek bir beyefendi, yüzünü bile görmediği Hindistanlı

güzel bir kadın için seve seve canını verir. Evet, tek o güzel Cennet'e gitsin diye, kanayan kalbinden akan öldürücü damlaları saya saya Pluto'nun yeraltı ülkesini boylamaya hazırdır. Erkeklerin yüce Hocası Adem'in, Havva'nın önünde diz çökmesinden bu yana, bütün beyefendi erkeklerle arasında bir kan bağı bulunduğunu inkâr etmektense, din değiştirip Müslüman olmayı yeğler.

Çirkin bir İspanya kraliçesi, güzel bir şapkacı kadındaki ihtişamın yarısına bile sahip değildir. Kraliçenin askerleri kafalar kırabilir ama haşmetmeapları bir kalbin çatlamasını bile sağlayamaz; güzel şapkacı ise kalpleri gerdanlık gibi boyuna dizebilir. Hiç kuşku yok ki, tarihte ilk kraliçeyi kraliçe yapan Güzellik'ti. Eğer birgün Almanya'daki kral hanedanlığı yeniden tartışma konusu olur da, zavallı total bir avukat ilk gördüğü son derece güzel bir kadının taht üzerinde hakkı bulunduğunu ileri sürerse, bu kadın oybirliğiyle Kutsal Alman İmparatorluğu'na imparatoriçe seçilir; demek istediğim, eğer bütün Almanlar özgür düşünceli, yüksek ruhlu, gerçek beyefendilerse ve bunun kendileri için ne büyük bir şeref olduğunu anlayabilecek yetenekleri varsa.

Fransa'nın incelik ve nezaketin beşiği olduğunu söylemek saçmalıktır. Kadınları mirastan mahrum eden Salic Yasaları'nı çıkaran barbar Fransızlar değil miydi? En büyüleyici üç güzelin (Valois hanedanının o ölümsüz çiçeklerinin) tahta çıkmaları, bu rezil yasa yüzünden engellenmedi mi? Ne Fransa ama! O Fransa'da milyonlarca Katolik, Cennetin Kraliçesi Meryem'e taparlar ama, on kuşak boyunca Fransa'nın gerçek kraliçeleri olan pek çok melek Marie'nin hakkını yemişlerdir. İşte size topyekûn savaş için bir neden! Baksanıza, bireyler gibi uluslar da alçaklık edip nasıl hiç layık olmadıkları en seçkin unvanları üstleniyor, hiç kimsenin itirazı ile karşılaşmadan onları kullanıyorlar. Dünyanın gerçek şövalyeleri Fransızlar değil, Amerikalılardır. Bizim Salic Yasamız, bütün güzel kadınların her yerde saygı görmelerini emreder. Erkeklerin en sağlam hakları bile, güzel bir kadının en sudan kaprisleri karşısında herhangi bir ağırlık taşımaz. Ucunda ölüm ya da kalım bulunan bir sorun için doktora gitmek üzere, kendinize bir posta arabasının en iyi koltuğunu ayırırsanız, araba-

nın uğradığı durak yerlerinden birinde güzel bir kadın yolcu bina kapısından en ufak bir işaretle bulunsa, seve seve yerinizi ona verip yolunuza topallaya topallaya yayan devam edersiniz.

İşe, belli bir gençle araba gezintisine çıkan bir genç kızdan söz etmekle başlamıştık, ama bu neşeli buluşmanın arkasından şimdi kendimizi bir posta arabası durağının penceresinde buluyoruz. Böyle bir yazma biçimi size pek düzensiz görünebilir. Ama Lucy Tartan'dan başka hiç kimse, bizi yüce kraliçelerle bütün öteki üstün yaratıkların yanına götüremezdi; ayrıca, Lucy sonunda, kendi gibi bir harikanın bir eşi benzeri daha bulunabilir mi diye, şu koca dünyada gezdirip dolaştırdı bizi. Ben de o çok eski geleneklere uyup Lucy Tartan'a övgüler düzmeliyim, öyle değil mi? Bana kim engel olur ki? O benim kahramanımın nişanlısı değil mi? Aksi söylenebilir mi? Gecenin gökkubbesi altında yatıp uyuyanlar arasında onun gibisi var mı?

Gene de, Lucy Tartan bütün bu patırtı gürültüden hiç mi hiç hoşlanmazdı. Onunla övünülür, ama o övünmez. Şu âna kadar, çayırın üstünden süzülüp giden dikenpamuğu gibi sessizce geçti hayatın içinden. Pierre'le birlikte olduğu zamanların dışında sessizdir o; Pierre'le birlikteyken bile yürek çarpıntıları arasında nice sessiz anlar yaşar. Ah, aralarında geçen bu suskunluk anları... Aşkalarının geleceği için ne büyük uğursuzluklar haber veriyor onlar; çünkü depremden ya da başka herhangi korkunç bir felaketten önce hep bir sessizlik vardır. Ama şimdilik mavi olsun gökleri, sohbetleri havadan sudan, neşeleri coşkulu olsun!

Bu güç demirbaş listesini hiçbir zaman yazıp bitiremeyeceğim! Elimde kâğıt kalemle yıldızlı bir gecede dışarı çıkıp gökyüzünün demirbaş listesini yapmaya kalksam nasıl olurdu? Çay kaşıklarını sayar gibi kim sayar yıldızları? Lucy Tartan'ın güzelliklerini kim kâğıda dökebilir ki?

Geride kalanlara gelince: Soyu soppu, ileride nasıl bir servete sahip olacağı, gardırobunda kaç giysi, parmaklarında kaç yüzük bulunduğu gibi konuları seve seve nesep meraklılarına, vergi tahsildarlarına, döşemecilere bırakıyorum. Beni ilgilendiren alan, Lucy'nin meleksi yanı. Ancak bazı çevrelerde, meleklerle karşı, yalnızca melek olup da başka bir şey olmayanlara karşı, bir önyargı vardır. Bu yüzden özveride bulunup bu gibi baylarla

bayanlara Lucy Tartan'ın gemişı konusunda bazı ayrıntılara yer vereceğim.

Lucy, Pierre'in babasının eski ve çok sevdiği bir arkadaşının kızıydı. Ancak babası ölmüştü ve tek ocuk olan Lucy annesiyle kentte güzel bir evde oturuyordu. Kentte oturmasına karşın Lucy'nin kalbi yılda iki kez kırların özlemiyle çarpardı. Kenti, kentin boş, katı, resmî yaşamını hiç sevmezdi. Bir liman kentinde, tuğla ve harç yığınları ortasında doğmasına karşın, gönlünün pişmemiş topraklarda, denizden uzak çayırlarda olması, gariptir ama onun doğal melekliğini en güzel anlatan yönüydü. İşte tatlı ketenkuşu da böyledir; deniz kıyısında, bir hanımın odasındaki tel kafeste doğduğu ve başka yerlerde hayat nasıldır hiç bilmediği halde, bahar gelince belirsiz bir sabırsızlığa kapılır, çırpınır durur; delidolu bir özlemle yemekten içmekten kesilir. Ortada yaşamın ona deneyimle öğrettiği hiçbir şey yokken gene de bilir; denizden uzak yerlere göç mevsiminin geldiği içine doğmuştur. Lucy'nin yeşile duyduğu ilk özlem de böyleydi. Her bahar, yüreği şiddetli arpıntılarla sarsılır; her bahar, bu tatlı ketenkuşu kız kırlara göçerdi. Ah, dua edelim de, çok sonraları hayatın bir yük haline geldiği günlerde, ruhunu derinden sarsan o tarifsiz çarpıntılar da, ona bu acılı dünyadan gökyüzüne yapacağı son göçü haber verebilsin.

Teyzesi Llanyllyn'in (düşünceli, çocuksuz, beyaz türbanlı bir duldu) Eyer ayırı Köyü'nde güzel bir evinin olması Lucy için bir şanstı; dahası, bu mükemmel yaşlı teyze Lucy'yi çok seviyor, onun yanına gelmesinden içten bir sevinç duyuyordu. Böylece, Llanyllyn Teyze'nin evi aslında Lucy'nin eviydi. Son yıllarda yılın birkaç ayını Eyer ayırı'nda geçiriyordu. Pierre'in Lucy'ye karşı duyduğu, şimdi tümüyle ona bağlanmasını sağlayan aşk, ilk kez doğanın kucağında, onun saf, yumuşak teşviki ile filizlenmişti.

Lucy'nin iki erkek kardeşi vardı; biri ondan üç yaş büyük, öteki iki yaş küçüktü. Ancak bu iki genç deniz kuvvetlerinde subay olduklarından Lucy ve annesi ile oturmuyorlardı.

Bayan Tartan büyük bir servetin sahibiydi. Üstelik zenginliğinin fazlasıyla farkındaydı ve, hiç ilgilenmeseler bile, insanların dikkatini bu konuya çekmeye bayılırdı. Başka bir deyişle Bayan

Tartan, kızıyla övünmek için sonsuz nedeni varken onunla övünmez, en ufak bir nedeni yokken zenginliğiyle övünürdü; çünkü, İran Şahı'nın, Baron Rothschild'in ve başka bin bir milyonerin ve ayrıca Hint İmparatoru Kubilay Han'ın servetleri herhalde onunkinden fazlaydı; oysa, ne Osmanlı Sultanı'nın ne de Avrupa, Asya ve Afrika'daki öteki yüksek şahsiyetlerin ülkelerinde, Lucy gibi tatlı bir kız bulamazdınız. Bununla birlikte, dünyamızdaki hanımefendilik ölçülerine göre, Bayan Tartan gene de kusursuz bir hanımefendiydi. Yardımsevenler derneklerine bağış yapardı; beş ayrı kilisede beşer sıra sahibiydi; tanıdığı bütün yakışıklı gençleri birbirleriyle evlendirerek dünyadaki genel mutluluğu arttırmaya çalışırdı; başka bir deyişle, bir çöpçatandı Bayan Tartan; ama Şeytan gibi bir ayartıcı değildi. Gene de aslına bakılırsa Bayan Tartan, kendi koruması altında ve özel tavsiyesi ile evlenen bazı gençlerin evlilikte aradıklarını bulamayıp yüreklerinde cehennem ateşinin yanmasına neden olmuştu. Rivayete göre (ama rivayetler hep uydurmadır), mutsuz genç kocaların kurduğu gizli bir derneğin üyeleri, el altından dağıttıkları ilanlarla tanımadıkları bekâr gençleri Bayan Tartan'ın sinsî çabalarına karşı uyarmaya çalışıyorlar, adlarını şifreyle yazıp kendilerini örnek gösteriyorlardı. Ancak bu doğru olamazdı; çünkü yüzlerce evlilik gerçekleştirmenin verdiği heyecanla (evliliklerin mutlu ya da mutsuz olması önemli değildi) Bayan Tartan, peşinde her birine kesinlikle güzel bir liman-koca bulacağı genç kızlardan oluşan bir filo ile, sosyete denizinde pupa yelken yol alıyor, önüne çıkan bütün bekârların yelkenleri suya indirmelerini sağlıyordu.

Peki ama, yardımseverlik gibi, çöpçatanlık da önce insanın kendi evinde başlamaz mı? Neden Bayan Tartan'ın kendi kızı Lucy'nin bir eşi yok? Ama acele etmeyin; Pierre'le Lucy için o tatlı planını yıllar önce hazırlamıştı Bayan Tartan; ne var ki, bu defa onun planıyla daha önce gökyüzünde kararlaştırılan başka bir plan denk düştü ve ancak bu sayede Pierre Glendinning Lucy Tartan'ın kendine seçtiği eş olmak şerefine erişti. Ayrıca Bayan Tartan, kendisini böylesine yakından ilgilendiren bir şey olması nedeniyle, Pierre ve Lucy'ye ilişkin manevralarında, çoğu zaman çok dikkatli ve ihtiyathydı. Üstelik, bu iş hiç manevra gerektirmiyordu. Platon'un Satürn ve Ops'dan bu yana birbirini

aradıklarını söylediği bütünün iki parçası, Bayan Tartan'ın gözleri önünde bir araya gelmişti.¹⁷ Bayan Tartan onları sonsuza dek ayrılmaz bir bütün olarak birleştirmek için fazladan ne yapabiliirdi ki? Bir kez, yalnızca tek bir kez, Bayan Tartan'ın kurnaz bir düzenbaz olduğu konusunda belli belirsiz bir kuşkuyla kapılmıştı Pierre.

Birbirlerini daha az tanıdıkları günlerdeydi; Pierre kentte Lucy ve annesiyle kahvaltı ediyordu; Bayan Tartan fincanlara kahveyi koyduktan hemen sonra, evde bir yerlerde yanan kibrit kokusu aldığını söyledi, gidip bunları söndürmeliydi. Peşinden gelmemelerini söyleyerek, yanan kibritleri aramak üzere kalktı ve çifti kahve içerken sohbet edebilsinler diye baş başa bıraktı; en sonunda da onlara yukarı kattan haber gönderip kibritler ya da başka bir şey yüzünden başının ağrıdığını bildirdi; Lucy'nin ona çay ve kızarmış ekmek göndermesini istiyordu, o sabah kahvaltısını odasında edecekti.

Pierre önce Lucy'ye, sonra çizmelerine baktı; gözlerini yeniden kaldırdığında divanın üstünde bir yanında Anacreon'u, öbür yanında Moore'un *Ezgiler*'ini gördü; masada bal, yerde beyaz saten bir parça ve şamdanın üstünde bir çeşit gelin duvağı vardı.¹⁸

Gene de önemi yok, diye düşündü Pierre, Lucy'ye bakarak, ben bu kapana yakalanmaya gönülden razıyım; özellikle de yem, Cennet'e konmuş böyle bir melek olursa. Yeniden Lucy'ye baktı ve yüzünde bastırılmış bir can sıkıntısı, yanaklarında alışılmamış bir solgunluk gördü. O zaman Pierre, kapanın içinde dururken tadına bakılmasından böylesine sevimli bir biçimde nefret eden bu narin yemi öpmek istedi. Ancak, yeniden çevresine göz gezdirince, Bayan Tartan'ın düzenlemek bahanesi ile notaları piyanonun üstünde dik olarak duvara dayadığını, bunlardan bir tek en üstteki notanın başlığının görülebildiğini ve bunun "*Aşk Bir Zamanlar Küçük Bir Çocuktuk*" parçası olduğunu fark etti; içinde bulunduğu koşullarda pek çarpıcı bir rastlantıydı bu; onun için muzip muzip gülümsemekten kendini alamadı. Çok hafif gülümsemişti ama gene de yaptığına hemen pişman oldu; çünkü onun gülümsediğini gören ve bunun ne anlama geldiğini anlayan Lucy, hemen yerinden kalktı, öyle tuhaf, öfkeli, meleksi, tapılası

ve inandırıcı bir tavırla, “Bay Glendinning?” dedi ki; annesinin kurduğunu düşündüğü düzenlere Lucy’nin de ortak olabileceği konusunda Pierre’in içinde, uyanan en ufak kuşku kırıntısı bile yok olup gitti.

Aslında Bayan Tartan’ın Pierre’le Lucy arasındaki aşk konusunda kurnazlığa başvurması, herhangi bir girişimde ya da imada bulunması, son derece gereksizdi ve kutsal bir şeye saygısızlık olurdu. Bayan Tartan kendiliğinden açan zambaklara neden el atsin ki? Bayan Tartan çelikle mıknaş arasında çöpçatanlık etmeye kalkışır mı? Mantıksız Bayan Tartan! Ama tüm dünya mantıktan uzak zaten ve mantıksız insanlarla dolu, en başta da Bayan Tartan: Ulusun çöpçatanı.

Bayan Tartan’ın davranışı iyice saçmaydı, çünkü Bayan Glendinning’in de bu işin olmasını istediğini biliyordu. Lucy zengin değil miydi? Yani annesi öldüğünde çok zengin olmayacak mıydı (Bayan Tartan için hüznünlü bir düşünce)? Kocasını çok iyi bir aileden gelmiyor muydu? Hem Lucy’nin babası Pierre’in babasının can dostu değil miydi? Ayrıca, Lucy’ye her zaman bir eş bulunabilirdi, ama kadınlar arasında Lucy’nin bir eşi daha var mıydı? Saçmacı Bayan Tartan! Ancak, Bayan Tartan gibi bir hanımın yapacak yararlı ve olumlu bir işi yoksa, işte böyle Bayan Tartan gibi saçmalar.

Eh, zaman geçti, Pierre Lucy’yi, Lucy Pierre’i sevdi, ta ki Lucy’nin kardeşleri olan deniz subayı iki genç, üç yıl önce çıktıkları Akdeniz seferinden dönüp sonunda Bayan Tartan’ın konuk odasında boy gösterinceye kadar. Pierre’i kanepede, Lucy’yi de ondan pek uzak olmayan bir yerde oturur bulunca, Pierre’e dik dik baktılar.

Pierre, “Lütfen oturun, beyler,” dedi. “Yer çok.”

Lucy, “Sevgili kardeşlerim,” diyerek onlara sarıldı.

Pierre hepsine birden sarılarak, “Sevgili erkek kardeşlerim ve kız kardeşim,” dedi.

Sınavlarını geçip iki yıldır deniz asteğmeni olarak görev yapan ağabey, “Durun bakalım, beyim,” dedi. Küçük kardeş ise biraz geriledi, elini kamasına atarak, “Biz Akdenizliyiz, beyim. İzininizle, size bunun çok uygunsuz bir durum olduğunu söylemeliyim! Kimsiniz efendim siz?” dedi.

Onları yeniden neşeyle kucaklayan Pierre, “Sevinçten dilim dolaşıyor, açıklayamıyorum,” yanıtını verdi.

“Şaşılacak bir şey!” diyen ağabey, yakasını şiddetle çekip kendini Pierre’in kollarından kurtardı.

Küçük kardeş, “Çek kılıcını!” diye yığıtçe hayırdı.

Lucy, “Durun, akılsızlar,” diye bağırdı, “bu sizin eski oyun arkadaşınız, Pierre Glendinning.”

“Pierre mi? Pierre ha?” diye bağıştı gençler. “Gel gene kucaklaşalım! Boyun bir kulaç büyümüş! Tanınmaz olmuşsun. Ama o zaman... Lucy? Şey.. Lucy? Senin ne işin var ha? Ha? Bu kucaklaşma oyununda, diyelim?”

Pierre, “Ah! Bırakın Lucy’yi şimdi!” diye haykırdı. “Gelin, gene kucaklaşalım, hepimiz birlikte.”

Böylece bir kez daha kucaklaştılar; aynı akşam Pierre’le Lucy’nin evlenecekleri resmen açıklandı.

Bunun üzerine genç subaylar, açıkça söylemeye cesaret edemeseler de, düşünmeye başladılar: Artık nişanlanmış bulunan sevgililer arasındaki belirsiz ve son derece yakışsız bir durumun sona ermesini, dolaylı da olsa kendi yetkilerini kullanarak, hızlandırmışlardı.

III

Pierre’in büyükbabasının yaşadığı o güzel, sağlıklı eski günlerde, hatırı sayılır bir cüsseye ve servete sahip olan Amerikalı bir beyefendi, zamanını bugünkü sera beyefendilerinden çok farklı biçimde geçirirdi. Pierre’in büyükbabasının boyu iki metreyi aşkındı; malikânede çıkan bir yangın sırasında meşe kapılardan birini tek bir tekmeye parçalamış, Zenci kölelerinin su dolu kovalarla içeri girmelerini sağlamıştı. Pierre sık sık onun Eyer Çayırı’ndaki evladiyelik asker ceketini denerdi üstüne, ceketin cepleri dizlerinin altına kadar gelir, önünü iliklediğinde içerde büyükçe bir fiçı sığacak kadar yer kalırdı. Bağımsızlık Savaşı’ndan önce vahşi topraklarda geçen bir gece çatışmasında,

kafalarını tokmak gibi birbirine çarparak iki Kızılderiliyi yok etmişti. Ayrıca, tüm bunları yapan, dünyanın en yufka yürekli, en mavi gözlü beyefendisiydi; o günlerin ataerkil usullere göre, bütün ecdadına tapan, beyaz saçlı bir adamdı; kocaların en nazı-ğı, babaların en yumuşağıydı; kölelerine karşı efendilerin en iyi yürekliydi; son derece iyi huylu, kolay öfkelenmeyen bir insandı; yemekten sonra sakın sakın piposunu tüttüren, kendine zarar verenleri bağışlayan; yardımsever bir Hıristiyan'dı; kısacası, tertemiz, neşeli, çocuksu, mavi gözlü, melek gibi bir ihtiyardı; uysal ve haşmetli ruhunda aslanla kuzu kucaklaşmıştı, taptığı Tanrı'ya uygun bir imgeydi bu.

Pierre ne zaman dedesinin üniformalı güzel portresine bak-sa, onu yaşarken görmek için hüznü bir özlem duyardı. Hangi duygulu, sevecen genç olsa, bu portrenin haşmetli tatlılığı karşı-sında derinden etkilenirdi. Böyle gençlerin gözünde bu portre, meleklerin konuşmasındaki göklerin inandırıcılığına sahipti; çerçevelenip duvara asılmış kutsal bir kitaptı ve bütün insanlara, sanki Sina Dağı'ndan sesleniyor; insanoğlunun son derece seçkin niteliklere sahip, güç ve güzellikten oluşan soylu, Tanrısal bir varlık olduğunu bildiriyordu.¹⁹

İşte bu heybetli koca Pierre Glendinning, atları çok severdi (jockey olmadığından bugünkü anlamda değildi bu sevgi), kühey-lanları arasında en yakın dostlarından biri, gururlu, koca bir kır attı; tavırlarında şaşırtıcı bir vakar bulunan bir binek atıydı bu. Atlarının yemliklerini, eskiden tahta çanakların yapıldığı gibi, sağlam akçaağaç kütüklerini oydurarak yaptırmıştı; tahıl amba-rının anahtarı kütüphanesinde asılı durur, atlarına ondan başka kimse yem veremezdi. Ancak seyahate çıktığı zamanlarda bu şerefli göreve, son derece dürüst ve dakik yaşlı bir zenci olan Moyar terfi ederdi. Yaşlı Pierre Glendinning, atlarını sevenler ancak onları kendi elleriyle besleyenlerdir, derdi. Her Noel'de onlara bol bol yem verir, "Ben Noel'i atlarımla kutluyorum," der-di. Bu heybetli koca Pierre, her zaman şafakla kalkar, yüzünü, göğsünü açık havada yıkar, sonra giyinmeye giderdi. Sonunda tam takım giyinmiş olarak evden çıkar, pek saygıdeğer dost-larına iyi ve neşeli günler dilemek üzere ahırlarına resmi bir ziyarette bulunurdu. Heybetli koca Pierre, tek bir atı üstünde

battaniyesiz görsün ya da yemliğini dolduran samanın içinden tek bir zararlı ot çıksın, ahırda çalışan Cranz, Kit, Douw ya da bir başka kölenin vay başlarına. Cranz, Kit, Douw ya da herhangi başka bir köleyi kırbaçlattığından değil –o ataerkil günlerde ve o memlekette bilinmeyen bir şeydi bu– ama her zamanki gönül alıcı sözlerini onlardan esirgerdi; bu da kölelere çok ağır gelirdi, çünkü, İbrahim Peygamber’in çobanları onu nasıl severse, Cranz, Kit, Douw ve tüm öteki köleleri de, heybetli koca Pierre’i öyle severlerdi.

Bu ne görgülü, azametli, bir kır küheylandır? Atına binmiş giden hangi yaşlı Kildanî’dir bu?²⁰ Heybetli koca Pierre’dir o; her sabah kahvaltıdan önce binek atıyla gezintiye çıkar; atının izni ni almadan binmez ona. Ancak zaman akıp gider; heybetli koca Pierre yaşlanır; şimdi göbeklenmiştir. Heybetli hayvanına bu koca erkek bedenini yüklemek istemez. Ayrıca soylu hayvanın kendisi de yaşlanmaktadır; hizmete hazır kocaman gözlerinde, insanın içine dokunan düşünceli bir bakış belirmiştir. Heybetli koca Pierre yemin eder, küheylanıma artık kimse binmeyecek, diye. Eyer de vurulmayacaktır ona! Bundan sonra her bahar, bir tarlaya küheylanı için yonca ekti Pierre; yaz ortasında, otlaklarındaki otların en iyilerini kış samanı diye ona ayırdı; ayrıca, ona ayrılan tahılın harman döveninin tahta sopası, bir zamanlar şiddetli bir çatışmada bayrak taşımıştı; aynı küheylan, heybetli koca Pierre’le birlikte çatışmaya girmiş, biri çalımla yelesini, öteki kılıcını savurmuştu!

Heybetli koca Pierre sabahları gezintisine arabayla çıkmak zorunda şimdi; yaşlı, kır atına binmiyor artık. Kendine bir fayton yaptırdı, cüsseli bir generale yakışan bir fayton. Kapısının ardında üç orta boy adam saklanabilir. S biçimindeki deriden yapılmış büyük yayları iki, üç kat; tekerlekleri sanki bir değirmenden aşırılmış gibi; körüklü oturma yeri, tenteli bir yatak kadar geniş. Şimdi her sabah bir değil, iki at, yaşlı Pierre’i, Çinlilerin her yıl şişman tanrıları Joss’u mabedinden çıkardıkları gibi, kemerli kapıdan geçirip dışarı çıkarıyordu.²¹

Ne var ki, zaman akıp gider ve gün gelir bir sabah fayton kapıdan çıkmaz; ama bahçeler, avlular doludur, yollara miğferler sıralanır, verandanın taş basamaklarında kılıçlar şakırdar, merdi-

venlerde tüfekler takırdar ve bütün salonlardan yas tutan savaş ezgileri duyulur. Heybetli koca Pierre ölmüştür; hem de eski savaşların kahramanları gibi, bir başka savaşın arifesinde ölmüştür. Birlikleri, düşmana ateş açmadan önce, eski kumandanlarının mezarı başında havaya ateş ederler; heybetli koca Pierre 1812'de öldü. Bandonun cenaze marşında kullandığı davul, bir zamanlar o palavracı çocuk Burgoyne'un kumandasında, sonradan esir düşecek otuz bin kendini beğenmiş askerin kesin bir esarete doğru yürüdükleri sırada çalınan İngiliz davuluydu.

Ertesi gün yaşlı kır at tahılını yemedi, dönüp ahırdaki hücresinde boş yere kişnedi. İyi kalpli Moyer'ın onu okşamasına izin vermiyor, bir atın söyleyebileceği kadar açıkça, "Alıştığım elin kokusunu alamıyorum; heybetli koca Pierre nerede? Yem vermeyin bana, beni tımar da etmeyin, nerede heybetli koca Pierre?" diyordu.

Şimdi yattığı yer, efendisinin mezarından uzak değil; otladığı tarlanın altına yavaşça uzanıp uykuya daldı; bundan çok önceleri de heybetli koca Pierre'le küheylanı, birlikte bu otların arasından şanla şerefle geçmişlerdi.

Ancak, sorguçlu cenaze arabası gibi, fayton da taşıdığı soy-lu yükten daha uzun yaşadı. Heybetli koca Pierre'i sağlığında çeken, onun vasiyet ettiği gibi, haşmetli kır atın önderliğinde, ölüsünü de çekip götüren, iki doru at ise hâlâ duruyor; kendileri ya da yavruları artık yok ama, kendi cinslerinden aygırların torunları olarak yaşıyorlar. Çünkü, Eyer Çayırı topraklarında insanlar da atlar da kuşaktan kuşağa devam eder; ve işte bu güneşli sabah vakti, heybetli koca Pierre'in torunu, Pierre Glendinning, Lucy Tartan'la birlikte büyükbabasının oturduğu yerde oturuyor, geçmişte heybetli koca Pierre'in büyük-büyük-büyük babalarının dizginlerini çektiği atların dizginlerini çekiyordu.

Bundan ne büyük bir gurur duyuyordu Pierre: Sıra sıra dizilmiş at hayaletlerini canlandırırdı gözünde. "Bunlar ancak tekerleklerle en yakın olan artçılar!" diye kükredi genç Pierre. "Sıranın önlerinde bunlara önderlik eden kuşaklar var."

IV

Ancak aşk, geçmişin bir zamanlar yaşayan ama şimdi yaşatılması olanaksız kuşaklarından çok, kendi mümkün ve muhtemel geleceği ile ilgilenir. Bu nedenle Lucy, Pierre'in yanaklarına aşkın kıızıl sancağını çektirince, delikanlıdaki aile gururunun pembeleştiğini yerini hemen bu daha koyu renge bıraktı.

Zamanın vazosundaki en güzel damlaydı o sabah. Tarlalar-dan, tepelerden damıtılmış, yumuşak, anlatılmaz tatlar süzülüp geliyordu. Nişanlanmamış sevgililer için bir kader günüydü bu. "Gelin, aşka bağlılığınızı açıklayın," diye bağıyordu gün. Ağaçlardaki kuşlar, "Bizim şen şakrak aşkımıza baksanıza," diye ötüyordu; çok uzaklarda, denizde, gemicilerin elleri hünerlerini yitirmiş, borina düğümlerini bağlayamaz olmuşlardı. Onlar istesin, istemesin aşk, pırıl pırıl serenlere aşk düğümleri atıyordu.

Ah, övgüler düzelim bu güzel dünyaya; güzelliğe, tazeliğe ve bunların verdiği sevince, neşeye! İlk yaratılan dünyalar, kış dünyalarıydı; ikinci yaratılanlar, ilkbahar dünyaları; üçüncü, sonuncu ve en mükemmeli de, bizim yaz dünyamız. Biz vaazlarımızda nasıl yukarıdaki Cennet'i anlatıyorsak, aşağıdaki soğuk dünyalarda da vaizler bizim bu dünyamızı anlatırlar. Ah, dostlarım, der onlar, kendi dillerinde yaz diye bilinen bir mevsim var ki orada! O mevsimde tarlalar kendilerine yeşil halılar dokur; ülkenin hiçbir yerinde kar, buz yoktur; sonra yüz binlerce değişik, parlak, güzel kokulu şey o çimenlerin üstüne parfümler saçar; ayrıca, ulu ve görkemli dilsiz birtakım varlıklar, ayağa kalkarak kollarını açar, yeşil tenteleriyle şen meleklerle (erkeklerle kadınlara) gölge yapar; onlar da, tepelerinde görünen tanrılarıyla tanrıçalarının (sevinçli güneşle, dalgın ayın) onaylayan bakışları altında âşik olur, evlenir; uyur ve düş görürler.

Ah, övgüler düzelim bu güzel dünyaya; güzellik, tazeliğe ve bunların verdiği sevince, neşeye! Daha önce de yaşadık, daha sonra da yaşayacağız. Nasıl gelecekteki dünyanın şimdikinden daha güzel olacağını umuyorsak, önceki dünya da şimdiki kadar güzel değildi. Art arda gelen dünyaların yeni olan her birinde, Kötülük denen o şeytanî güç, biraz daha yerinden sökülüp atı-

yor; ilk kaostan artakalan bu engeli, her yeni değişimle biraz daha itip geriletiyoruz. Şükürler olsun bu dünyamıza! Hem kendi bu denli güzel, hem daha güzele giden yolda geçit veriyor bize. Geçmişteki bir Mısır'dan kalkıp şimdi bu yeni Kenân diyarına geldik; bu yeni Kenân'dan da Çerkezistan'a doğru ilerliyoruz. Yokluk ile Acı denen iki kötü adam, Mısır'dan çıkarken de peşimizi bırakmadı ve şimdi Kenân diyarının sokaklarında dileniyorlar ama, Çerkezistan'ın kapılarından içeri giremeyecek, babaları olan şeytanî güç Kötülük'le birlikte geldikleri yere, o ilk kaosa geri dönecekler.²²

Aşk, dünya gençken Cennet Bahçesi'nde Neşe ile Barış'tan doğdu. Kaygılar altında ezilen insan sevemez; kasvet içindeki insan Tanrı'yı bulamaz. Bu nedenle, gençliğin çoğunlukla hiç derdi olmadığından ve genç insan kasvet nedir bilmediğinden, aşk gençliğe vergidir. Aşkın sonunda keder ve yaşlılık ve acı ve yokluk ve insanı üzen her türlü şey bulunabilir; ama aşk, sevinç içinde başlar. Aşk önce güler; iç çekişler ancak sonradan gelir. Aşkın elleri değil, büyük zilleri vardır. Aşkın ağzı, borazan gibi bölmelere ayrılmıştır ve yaşarken onun içgüdüsel soluğundan çıkan sesler, sevincin coşkun nağmeleridir!

O sabah iki doru at, Eyer Çayırı'ndan tepelere giden yol boyunca kahkaha dolu iki ses çekiyordu: Uyum içindeki bu sesler, Pierre Glendinning'in genç erkek tenoru ile Lucy Tartan'ın genç kız sopranosu idi.

Dünyalar güzeli yüzü, mavi gözleri, altın saçları ile pırıl pırıl bir sarışın olan Lucy, göğün rengi ile uyumlu giyinmişti. Senin rengin açık mavi, Lucy; sana en yakışan renk açık mavi, diyen annesinin tekrar tekrar verdiği bir öğüttü bu göksellik. Pierre yolun iki yanındaki çitlerden Eyer Çayırı'ndaki yonca çiçeklerinin kokusunu alıyor; Lucy'nin dudakları ile yanaklarından ise genç varlığının taze menekşe kokusu yayılıyordu.

"Çiçeklerden mi geliyor bu güzel koku, yoksa senden mi?" dedi Pierre.

Lucy, ruhunu görmek istercesine Pierre'in gözlerinin içine baktı; kendi gözleri, eğilip bir göle bakan iki yıldızdı sanki. "Gördüklerim göller mi, yoksa gözler mi?" dedi.

Aşk, baktığı gözlerin yüzey görüntülerini aşarak öyle derin-

liklere ulaşır ki, Cornwall'da hiçbir madenci deniz altında, bu kadar derin bir kuyu açmamıştır. On milyon kulaç aşağılara kadar görür aşk; dipteki incilerden gözleri kamaşıncaaya kadar bakar. Göz, aşkın sihirli aynasıdır; orada görülenler, doğaüstü bir ışıktayüz, başka bir dünyaya ait şeylerdir. Sevgilinin gözlerinde görülenler, denizdeki balıklardan çoktur. Bu mucizevî yarı saydam parıltılarda garip, kanatlı göz-balıkları yüzer; bunlar bazen de içgüdüsel bir sevinçle dışarı atar kendilerini; nemli balık kanatları sevgilinin yanağını ıslatır. Aşk'ın gözleri kutsaldir; yaşamın gizleri onlarda saklıdır; birbirlerinin gözlerinin içine bakan sevgililer, orada dünyanın asal gerçekliğini görürler; ve sözcüklere dökülemeyen heyecanlar içinde, Aşk'ın her şeyin tanrısı olduğunu duyumsarlar. Erkek ya da kadın, hiç sevmemiş, kendi sevgilisinin gözlerinin içine bakmamış olan kimseler, bu dünyadaki en tatlı ve en yüce dini tanımamışlardır. Aşk hem Yaratan'ın, hem de Kurtarıcı İsa'nın insanlığa gönderdiği kitaptır; gül yaprakları ile ciltlenmiştir bu kitap; kilidi menekşedir; arıkuşları, gagalarındaki şeftali nektarıyla zambak yapraklarına basarlar onu.

Aşk anlatmakla bitmez. Zamana, mekâna sığmaz aşkın öyküsü. Göze, kulağa, damağa, ele hoş gelen her şey aşkla yapılmıştır. Kutupları aşk yapmadı ama, onları durmadan kendi ülkesine katıyor. Bakın, bu dünyanın yırtıcı yaratıkları her gün, her saat azalmıyor mu? Hani kurtların nerede senin, ey İngiltere? Panter, leopar Virginia'nın neresinde var? Ah, aşk her yerde çalışıyor. Aşk'ın her yerde Moravyalı misyonerleri var. Propaganda yapmasını aşk kadar bilen yoktur. Güney rüzgârı, haşin kuzey rüzgârıyla oynar; uzak deniz kıyılarında tatlı meltemler, acı poyrazları yumuşatıp yola getirir.

Kötülük –o şeytanî güç– evliliği engellemek için uluya dursun, yeryüzü baştan sona aşkın nişanlısıdır. Sonunda gelip çatacak düğün töreni için giyinip hazırlanmıyor olsa, orta yerine yakıcı yeşilliklerden böylesine verimli bir kuşak bağlar mıydı dünya? Bütün kızlarla erkeklerin âşık olup evlenmelerini amaçlamasa, portakal çiçekleriyle zambakları neden göndersin? Çünkü gerçekten sevenlerin yaptığı her evlilik, evrensel Aşk'ın ilerlemesine yardım eder. Burada gelin olanlar,

gelecekteki evlilik dünyasında Aşk'ın nedimleri olacaklardır. Aşk işte böyle her yönden insanları kendine çeker; kadın dünyasında güzelliklerin yarattığı harikalar karşısında hangi genç kendini tutabilir? Güzel bir kadının bulunduğu yerde, çarşısı, pazarıyla bütün bir Asya kıtası vardır. İtalya'ya gitseniz, güzel bir Amerikalı kızla boy ölçüşecek bir şey göremezsiniz; cennette de onun bu dünyadaki sevgisinden büyük bir mutluluk yoktur. Göklerden inen melek Lothariolar, yeryüzüne ölümlü kadınların aşkını ve güzelliğini tatmak için gelmediler mi? Oysa ölümlü güzel kadınların budala erkek kardeşleri, Melek Lotharioların terk edip geldikleri Cennet'in özlemine çekiyorlar.²³ Evet, ölümlüleri kıskanan o melekler göç edip dünyaya yerleştiler; mutluluğu artmayacaksa, kim göç eder ki?

Aşk bu dünyaya yenilikler getiren büyük kurtarıcıdır; ayrıca bütün güzel kadınlar onun seçilmiş elçileri olduklarından, Aşk onlara hiçbir gencin karşı koyamayacağı, mıknaş gibi bir çekicilik ihsan etmiştir. Her gencin kendi sevdiği, ona anlaşılmaz bir büyücü gibi görünür; genç döndükçe, o sevdiği de ona yönelttiği binlerce büyü ve sihirli sözcükle çevresinde dolar, durur; korunç önem taşıyan anlamlı mırıltılarla, yeraltında gizlenmiş perileri, cinleri onun başına toplar; denizlerden tüm su perilerini alır getirir, çevresinde yüzdürür; öyle ki, soluk alır verir gibi gizemler yaratır. Aşkın hep gizemli olmasına neden şaşmalı o zaman?

V

Ve o sabah Pierre çok gizemliydi; ama sürekli değildi bu hali; bir an için son derece gizemli oluyor, arkasından taşkın, dizginlenemeyen delice bir neşeyle dolup taşıyordu. Aynı zamanda, hem genç bir Matta, hem de neredeyse bir şarlatandı sanki. Bir şakanın, bir hazırcevaplığın hemen ardından, ağzından Kildanivari altın mısralar dökülüyordu.²⁴ Özellikle Lucy'nin pırıl pırıl bakışları Pierre'i kendinden geçiriyordu. Şimdi, atların dizginlerini bırakıp Lucy'nin gözlerinin Adriyatik Denizi'ne dalıyor,

iki koluyla ona sarılarak, Sicilyalı bir dalgıç gibi, bu gözlerden yabani sevinç çiçekleri çıkarıyordu. Lucy'nin gözlerinde gördüğü bütün dalgalar, Pierre'e sonsuz bir neşenin dalgaları gibi geliyordu. Bu gözler, gerçek bir deniz gibi, o berrak masmavi sabahın tüm ışıltılarını yansıtıyordu; hem o günün tüm mavi ihtişamı, hem de gökyüzünün o tatlı, sır vermez görünüşü vardı onlarda. Kadınların mavi gözleri, deniz gibi, havadan etkilenir elbet. Ancak, çok güzel bir yaz günü açık havada bakarsanız, bu gözlerin lacivertini, içindeki sıvı lacivert taşını görebilirsiniz. Böyle zamanlarda Pierre'in içinden bir sevinç çılgılığı atmak gelir; kestane gözlerindeki çizgili kaplanlar, kirpikten kafeslerinde yırtıcı bir sevinçle şahlanırlar. Aşkın bu doruk noktasında, Lucy ondan uzaklaşır; çünkü aşkın en yüksek tepesinde Korku ve Şaşkınlık vardır.

Rüzgâr yeleli atlar çok geçmeden bu güzel tanrıyla tanrıçayı ağaçlıklı tepelere yaklaştırdı; uzaktan mavi görünen tepeler, şimdi değişerek, yeşilin türlü tonlarına bürünüyor ve önlerinde Babil'in çimenlerle kaplı duvarları gibi yükseliyordu; öte yandan orada burada, tepelerin birbirlerinden eşit aralıklarla duran dorukları, kule duvarlarını andırıyordu; onların üstlerini kaplayan çam kümeleri ise, bu muhteşem modern Babil'i koruyan çalımı okçularla, bakışları uzaklara çevrili devasa gözçülerdi sanki. Tepelerdeki havayı alan atlar kişniyor, durdukları yerde sevinçli ayaklarıyla kahkahalar atıyorlardı. Coşmuşlardı, çünkü aşırı bir neşeyle çılgına dönen günün tatlı mahmuzlarını hissediyorlardı içlerinde. Çok yukarılarda, ta gökyüzünde, güneşin atlarından gelen kişneme sesleri iştiliyordu; burun deliklerinden çıkan köpükler buhar olup beyaz yün yumakları gibi tepelerin üstünden aşağılara yuvarlanıyordu.

Düzlüklerdeki sis, böylesine güzel bir çayırılığı bırakıp gitmek istemezcesine, ağır ağır yükseldi. Yeşil bayırlara varınca, Pierre atların dizginlerini bağladı; biraz sonra genç çift yamaçta oturup gözlerini uzaklara, çok uzaklara diktiler. Önlerinde ağaçlıklar, göller; yukarılarda mısır tarlaları; aşağılarda sürülerin yayıldığı otlaklar; dünyanın en cömert yeşillerini hangi kanallara akıttığını gösteren canlı, yemyeşil, kıvrımlı vadiler uzanıyordu; ilahi cömertlik her zamanki gibi alçak yerlere yönelmiş, pek çok yok-

sulu yeşile boğup sevindirirken, soylu kişileri tepelerin doruklarındaki malikânelerinin çorak topraklarıyla baş başa bırakmıştı.

Ancak, ahlak dersi çıkarmak, Sevince değil Keder'e özgüdür; Pierre de gördüğü manzaradan pek ahlak dersi çıkarmadı. Lucy'nin elini elinde tutuyor, bu elin hafifçe karıncalandığını duyumsayarak, yaz şimşekleriyle sarsılırcasına, birbirini izleyen tatlı darbelerle dünyadaki en semavi hazzın öntatlarını alıyordu.

Şimdi boydan boya otların üstüne uzanıyor, gözleri Lucy'nin ona yukarıdan bakan gözlerine saplanmış, "Sen benim gökyüzümsün, Lucy. Ben senin çoban-kralınım, gözlerinde yeni çıkan göz-yıldızlarını görmek için bakıyorum. Hah! İşte Venüs geçiyor şimdi. A! Orada yeni bir gezegen var.²⁵ Sanki hepsinin de arkasında parıltılı bir yıldız bulutunun gizemli yaşmağı duruyor" diyordu.

Lucy'nin kulakları bütün bu romantik aşk saçmalarına tıkılı mıydı? Neden yerde yatan Pierre'e bakıp böyle sarsılıyor? Ve neden artık fazlasıyla dolan gözkapaklarından böyle sıcak yaşlar dökülüyor? Şimdi sevinç yok Lucy'nin gözlerinde; dudaklarında sanki bir titreme var.

"Ah! Fazla ateşli, fazla acelecisin sen, Pierre."

"Değilim, asıl sen sulu gözlü, değişken nisansın! Nisanın ardından haziranın mutlu, kendinden emin, yağmursuz sevinci gelir, bilmez misin? Ve bugün, Lucy, bugün senin haziranın olmalı, nasıl ki dünyanın haziranıysa!"

"Ah, Pierre! Benim için haziran değil. Hem söylesene, nisanın güzel yağmurları haziranın tadına tat katmaz mı?"

"Evet, sevgilim! Ama damlalar hâlâ süzülüyor gözlerinden, daha da çoğalıyor; bu yağmur, nisan yağmurlarından uzun sürdü, haziranla da hiç ilgisi yok."

"Haziran! Haziran! Gelinlerin yaz ayı, baharın dünyaya tatlı tatlı kur yapmasından sonra gelen ay. Benim haziranım, benim haziranımın gelmesine daha zaman var, Pierre!"

"Ah, daha gelmedi, ama kesin kararı çıktı; gelmiş kadar oldu; bu daha da iyi."

"Nisan yağmurlarının koncayken beslediği çiçeklerin hiçbirini, haziran gelip de açmadan, vaktinden önce solup gitmesin o zaman. Bunun için yemin eder misin bana, Pierre?"

“En kutsal aşkın cüretli ölümsüzlüğü var içimde; ve şimdi sana yemin ediyorum, bir düşler evi olan şu dünyada, kadınların düşledikleri sevinçlerin hepsi sonsuza kadar hiç değişmeden hep senin olacak. Senin hiç değişmeyen mutlu bir yaşam sürmen bir Tanrı buyruğu, benim tartışılmaz zeametim de sana ve o mutluluklara sonuna kadar sahip çıkmak. Saçmalıyor muyum? Bak bana, Lucy; beni bir düşün, kızım.”

“Sen gençsin, güzelsin, güçlüsün; için sevinçli bir cesaretle dolu, Pierre; yiğit yüreğin korkmak nedir bilmedi şimdiye kadar; ancak...”

“Ancak, ne?”

“Ah, benim iyi, iyilerin iyisi Pierre’ciğim!”

“Ancak, ne? Öpücüklerle emip çıkaracağım yanağından sırnı, bak! “

“Hadi eve dönelim, Pierre. Anlatamadığım bir hüznün, garip bir halsizlik çöktü üstüme. Gelecekteki sonsuz bir sıkıntıyı şimdiden içimde duyar gibiyim. Pierre, gördüğün o yüzün öyküsünü gene anlat bana. Bir kez sözünü etmiştin hani, aklından çıkmayan, o gizemli yüz. Üç kez kaçmayı denemişsin ondan; olmamış. Gök mavi, hava yumuşak, Pierre. Ancak –bana o yüzün öyküsünü anlat– o koyu gözlü, ışıltılı, yalvaran, hüznünlü yüz; senin yüzünü görünce, esrarlı bir biçimde solup kaybolan o yüz. Ah, Pierre, kaç kez düşündüm, bu yüzün bilmecesi çözülmeden sevgili iyi Pierre’imle dünyada evlenmem ben diye. Anlat bana, Pierre; anlat çünkü içinde alev alev hüznün yanan gözlerini, şahmaran gibi dikmiş bakan bu yüz, elimi kolumu kısıktırak bağlıyor benim.”

“Büyü yapıldı sana, büyü! Aşk sevdiğinden hiçbir şey saklamamalı diye düşünüp konuştuğum saate lanet olsun! O yüzün öyküsünü sana hiç anlatmamam gerekirdi, Lucy. Sana çok fazla açıldım. Ah, Aşk hiçbir zaman her şeyi bilmemeli.”

“Her şeyi bilmeyen, her şeyi sevmez, Pierre. Bu sözü bir daha senden duymak istemiyorum. Dinle beni, Pierre. Şimdi, şimdi içimde bu anlatılmaz korku varken, sana yalvarıyorum, bana her zamanki gibi açık ol. Ol ki, seni huzursuz eden şeyleri, şu ölümlü yaşamı kuşatan havadan sana gelen en önemsiz, en geçici düşünceleri bilmeyi sürdüreyim. Bundan en küçük bir kuşku

olsa, yüreğinde benden gizlediğin bir köşe, küçücük bir nokta bulunduğunu düşünsem, sevgili Pierre'im, bu benim için kahr-dici bir hayal kırıklığı olurdu. Sana söylüyorum, Pierre, Aşk'ın ta kendisi konuşuyor benim ağzımdan. Aşk ancak sınırsız bir güven ve âşıkların karşılıklı birbirine verdikleri sırlarla yaşayabilir. Aşk'ın kendisi bir sırdır; onun için sırlarla beslenir, Pierre. Senin hakkında yalnız herkesin bildiği şeyleri bilseydim, o zaman Pierre'in benim için ne anlamı olurdu ki? Sen benim için tümüyle açıklanmış bir sır olmalısın, Pierre. Aşk kendini beğenmiştir, gururludur; ben sokakta yürürken senin arkadaşlarına rastladığım zaman, kendi kendime gülüp şu düşünceye sarılmalıyım: Bunlar onu tanımıyor –sevgili Pierre'imi yalnız ben tanıyorum– yeryüzünde onu benden başka tanıyan yok. O zaman, yemin et bana bakalım, sevgili Pierre, benden hiçbir zaman sır saklamayacak-sın! Hiçbir, hiçbir zaman! Yemin et!”

“Beni tutan bir şey var. Anlaşılmaz gözyaşların, yüreğimin üstüne düşe düşe, onu taş a çevirdi. Buz gibi soğuk ve katı duygular içindeyim. Yemin etmeyeceğim!”

“Pierre! Pierre!”

“Tanrı yardımcın olsun, Lucy; Tanrı benim de yardımcım olsun. Bu yumuşak, bu tatlı havada görünmez birtakım güçlerin aşkımıza ihanet için tuzaklar kurabileceklerini düşünemiyorum! Ah, siz adını bilmediğim varlıklar! Yakınıımızdaysanız eğer, İsa Peygamber'in kutsal adına, sizi uyarıyorum! Ancak onun adı etkiler sizi. Lucy'ye sakın dokunmayın, görünmez şeytanlar; defolup kendi yerinize, cehenneminize gidin siz! Hangi nedenle bu cennet yerlere gelip sinsi sinsi dolaşıyorsunuz? Her şeye kadir olan Aşk'ın zincirleri sizi bağlayamıyor mu, iblisler?”

“Bu konuşan Pierre mi? Gözlerinde korkunç parıltılar var; şimdi onun kat kat derinlerini görüyorum; dönüp havaya tehditler savuruyor; havayla, sanki hava ona karşı geliyormuş gibi konuşuyor. Ah zavallı başım, o peri aşkı bu kötü büyüyü nasıl ayaklandırır senin içinde? Söyle misin, Pierre?”

“Şu anda senden sonsuz uzaklardaydım, ah sevgili Lucy; boğucu bir gecenin içinde şaşkın dolaşıyordum; ama kutuplara bile gitsem, senin sesin beni bulabilir, canım. İşte burada, yanın-da oturuyorum; beni sakinleştiriyorsun.”

“Pierre, Pierre’im benim! Ben senin için şimdi kendimi üç milyar parçaya ayırabilirim. Kutuptaki buzdağında oturan donmuş bir ceset olsam, gene de seni göğsümde saklar, orada ısıtırdım. İyilerin iyisi, mübarek Pierre. Benim biricik sevgili Pierre’im. Budalaca yakınmalarımın seni böylesine etkilediğini, sana böylesine acı verdiğini görünce, kendimi hançerleyebilirim. Bağışla beni, Pierre; senin değişen yüzün, öteki yüzü aklımdan silip uzaklaştırdı. Senin korkun, öbür korkuların hepsinden baskın. Şimdi o yüz, pek sıkıntı vermiyor bana. Elimi tut, iyice sık, Pierre; bana iyice bak, sevgilim; bak da, onun son izleri de kaybolup gitsin. Şimdi kalkıp gidelim artık, kaçalım bu tepelerden; korkarım bunların önümüzde açtığı ufuklar fazla genişlemeye başladı. Ovaya kaçalım biz. Bak, atların sana kişniyor, seni çağırıyor; bak, bulutlar aşağılara, ovaya doğru kaçıyor. Bu tepeler şimdi çok kimsesiz göründü bana, oysa vadi yeşilliklerle dolu. Teşekkür ederim Pierre; bak, tepelerden uzaklaşırken yanaklarım kurudu; bütün gözyaşlarımı geride bırakıyorum; yapraklarını dökmeyen, ölümsüz aşkın sembolü bu çamlar emsin gözyaşlarımı; benim hüznüm kendi içimden besleniyor. Aşkın en güzel yeşilliğinin böyle gözyaşlarıyla beslenmesi, kaderin ne kötü bir cilvesi!”

Şimdi hızla aşağı iniyorlar, daha yüksek tepeler çekici gelmiyor onlara; hızla ovaya gidiyorlar. Lucy’nin gözündeki bulut dağılmış şimdi; sevgilisinin alnından o korkunç çatallı ışık da yükselmiyor artık. Ovada huzuru, aşkı ve sevinci buluyorlar yeniden.

“Önemsiz, amaçsız, başıboş bir dumandı o, Lucy!”

“Hüzünlü bir sesin boş bir yankısıydı, Pierre; çoktan geçip gitti. Tanrı seni kutsasın, canım Pierre’im benim!”

“Yüce Tanrı seni korusun, Lucy. Artık eve geldik işte.”

VI

Pierre, Lucy’yi teyzesinin neşeli oturma odasına götürüp pencerenin yarısına kadar tırmanan hanımelinin yanına oturttu; Lucy, oturduğu yerin yakınında duran resim sehпасının bir yanına

ustaca iki ince sarmaşık sardırmış, sehpanın üç ayağından ikisini sarmaşıkların toprak dolu saksılarına gömmüştü. Kendi de Lucy'nin yanına oturan Pierre tatlı, neşeli, hoş sözlerle ondaki hüznün son izlerini de dağıtmaya çalıştı; ancak bu amacına tümüyle eriştikten sonradır ki, Lucy'nin yanına teyzesini çağırarak ve Lucy'ye veda etmek üzere ayağa kalktı; akşama yeniden gelecekti; tam çıkarken, Lucy geri çağırıp ondan yatak odasında ki mavi resim çantasını getirmesini rica etti, çünkü geride kalan son karanlık düşünceleri de (böyle bir düşünce kaldıysa) Eyer Çayırı ve onun tepelerinden çok farklı görüntülerin eskizlerini yaparak zihninden kovmak istiyordu.

Böylece Pierre üst kata çıktı, ancak Lucy'nin açık oda kapısının eşiğinde durakladı. O odaya girdiğinde içini hep büyük bir saygı duygusu kaplardı. Odanın halısı, sanki kutsal topraklardı. Her bir iskemle, çok eskiden üstüne oturan bir aziz tarafından kutsanmış gibiydi. Bu odada Pierre'in Aşk kitabı, baştan başa kırmızı harflerle yazılmıştı ve şöyle diyordu: Eğ başını, Pierre, saygıyla eğ. Ancak, Aşk'ın bu gizli mabedini görmek Pierre'de uyandırdığı aşırı dindarca duygular, çok geçmeden hafifledi; çünkü hayalinde dünyalar güzeli Lucy'yi kollarına alıp ona sıkıca sarıldığını canlandırınca, yürek atışları hızlanmış; tüm dünyası Lucy'ye karşı beslediği büyük aşkın içinde erimişti.

Şimdi boş odanın büyüğü sessizliği içinden geçerken, gözleri kar beyazı yatağın tuvalet aynasındaki görüntüsüne takıldı; olduğu yerde çakılıp kaldı. Çok kısa bir an, bir bakışta iki yatağı birden görür gibi oldu (gerçek yatağı ve onun aynadaki yansımasını) ve üstüne hiç beklenmedik, son derece kötü bir duygu çöktü. Ama bu duygu bir solukta geldi ve geçti. O zaman ilerledi; sevgi dolu, tatlı bir neşeyle şimdi tertemiz yatağa baktı ve orada yastığın yanında duran kar beyazı bir tomar kâğıt gördü. İrkildi. Bir an Lucy'nin üstüne geldiğini sandı; ama hayır, bu yalnızca Lucy'nin yatağın kısa eteğinin altından azıcık görünen küçük terliğin tekiydi. Sonra bakışlarını gene ince, bembeyaz, buruşuk kâğıt tomarına çevirdi ve büyülenmiş gibi durdu. Yunan'ın kaybolmuş değerli elyazmaları bile onun gözünde bu kâğıt tomarı kadar değerli olamazdı. Gizemli bir elyazmasına titreyerek bakan hiçbir bilim adamı onu açıp okumak için,

Pierre'in bu kar gibi beyaz buruşuk kâğıtların kutsal sırlarını öğrenmek için duyduğu istek kadar şiddetli bir istek duymamıştır. Ama Pierre o odada, almaya gittiği şeyin dışında hiçbir şeye elini sürmedi.

"Al işte mavi resim çantanı Lucy. Bak, anahtarı gümüş kilitlen sallanıyor. Çantayı açarım diye korkmadın mı? Ama itiraf ederim açmak istedim."

"Açsana!" dedi Lucy. "Evet, evet, aç; benim senden gizli saklı neyim olabilir ki? Baştan sona oku beni. Her şeyimle seninim. Bak!" diyerek resim çantasını açtı; içinden bir sürü pembe pembe şey uçtu ve ortalığa son derece narin, hoş bir koku yayıldı.

"Ah! Sen kutsal bir meleksin, Lucy!"

"Ama değıştin, bambaşka biri oluverdin sen şimdi Pierre; sanki bir şeyler görmüş biri gibi. Ne oldu, Pierre?"

"Bir an cenneti görmüş biri gibiyim ben şimdi, Lucy; ayrıca..."

"Gene aklın şurda burda dolaşıyor, Pierre; yeter! Hadi, şimdi bırak beni, git artık. İyice dinlendim ben. Çabuk, teyzemi çağır ve git. Dur; biliyorsun, bu akşam kentten gelen resim kitabına bakacağız; erken gel; şimdi git, Pierre."

"Eh, akşama kadar hoşça kal, sen ey güzeller güzeli!"

VII

Arabasıyla öğle vakti ağaçların dik gölgeleri altından ve sessiz köyün içinden geçerken, yatak odasının tatlı görüntüsü Pierre'in aklından uzaklaştı; yerine gene o gizemli yüz geldi ve bir daha da onu bırakmadı. Sonunda eve geldiğinde annesi yoktu; o zaman malikânenin ortadaki büyük holünü boydan boya geçip öbür taraftaki avluya indi, derin düşünceler içinde ırmağın kıyısına kadar yürüdü.

Yıllar önce otlaklara yer açmak için bütün ağaçları kesen oduncular, neyse ki çok yaşlı bir çam ağacına dokunmamışlardı.

Pierre, ta ırmağın öte yanındaki bir ladin kümesinden çıkıp karşı tarafa geçerek bu çam ağacına ulaştığında, ladinle çam arasındaki önemli farka ilk kez dikkat etti; bu iki ayrı tür ağaç, aynı biçimde büyüyen, aynı boyda ve genel görünüşleri birbirine çok benzeyen ağaçlar oldukları, ormanlara yabancı kimseler bunları birbirine karıştırdıkları, her ikisi de hüzünlü ağaçlar sayıldıkları halde, kara ladinin düşünceli dallarında hiç müzik yoktur, oysa yumuşak huylu çamdan hüzün dolu ezgiler dökülür.

Pierre, çamın toprak üstünde kalan hüzünlü çıplak köklerine oturup yıllar önceki fırtınalarla yağmurların açığa çıkardığı bir kökün ta aşağılara, kıyıya doğru inen upuzun ve güçlü uzantısına baktı.

“Bu kökler kim bilir ne kadar geniş bir alana, nasıl bir güçle yayılıyor!” diye düşündü. “Bu çamın bu güzel toprağa büyük bir güçle sarıldığı kesin! Şu parlak çiçeğin böyle derin bir kökü yok. Yüz yıl boyunca bu şen çiçeğin geçip giden birçok kuşağını gördü bu ağaç; yüz yıl daha gelecek kuşakları görecektir. Ne acı bir şey. Dinle! Şimdi piramit biçimindeki bu rüzgâr-harpinin alev alev yükselen sonsuz, gizli yakınmalarını duyuyorum; şimdi rüzgâr soluğunu üflüyor ona. Tanrı’nın soluğu rüzgâr! Tanrı o kadar hüzünlü müdür? Ah, ağaç! Sen bunca güçlüsün, yükseksin ama, gene de böylesine kederle dolu için! Ne garip! Dur! Ben senin gizli yüksekliklerine bakarken, ah ağaç, yüz, o yüz, yukarıdan bana bakıyor! ‘Sen Pierre misin? Gel bana,’ diyor. Ah, gizemli kız, başka bir kolyenin ucundan bana bakan o öteki yüze, Lucy’nin kalbime ilk giren tatlı çehresine hiç benzemiyor senin yüzün! O zaman keder ve tatlılık birbirinden ayrılmaz eşler mi acaba? Keder çağrılmadan gelmekte ısrar eden bir konuk mu yoksa? Ama ben seni hiç tanımadım, Keder; benim için bir masalsın sen. Ateşli çılgınlıklarım oldu; sık sık düşlere kapıldığım oldu; düşlerden derin düşünceler, onlardan da hüzün doğar; hüzünden bütün o tatlı şiirsel önseziler çıkar ama sen, Keder! Sen hâlâ benim için bir hayalet öyküsüsün. Seni tanımıyorum, pek de inanmıyorum sana. Zaman zaman içimi dolduran, sevmediğim hüzünlü ruh hali hiç olmasın demiyorum; ama Tanrı beni senden, senin o çok daha derin karanlığından korusun, Keder! Seni düşünmek beni ürpertiyor! O yüz! Evet o yüz! Ah,

ağaç, işte o yüz senin gizli yüksekliklerinden gene bana bakıyor! Aşağı doğru sessizce yaklaşıyor bana. Gizemli kız! Kimsin sen? Ne hakla benim en derin düşüncelerimi çalıyorsun böyle? Çek ince parmaklarını üstümden; ben nişanlıyım, nişanım sen değilsin. Bırak beni! Bende ne hakkın var ki senin? Beni seviyor olamazsın! Bu senin için çok kötü olurdu, benim için de, Lucy için de. Böyle bir şey olamaz. Nesin, *kimsin* sen? Ah! Kahrolası belirsizlik; hem çok iyi tanıdığım, hem de açıklayamadığım bir şey bu. Bilinmezlik, tam bir bilinmezlik! Bu zihin karışıklığı içinde boğuluyorum. Sen benim hakkımda, benim bilmediğim bir şey biliyor gibisin... Nedir o, peki? Hüznü dolu gizemli gözlerinde sakladığın bir sır varsa, açıkla! Pierre bilmek istiyor. Yarım yamalak üstünü örttüğün bu şeyin hareketlerini görebiliyorum ama biçimini seçemiyorum. Onu saklayan perdenin ardındaki hışırtı gözle görülebiliyor. Pierre'in ruhuna böylesine bir gizlilik hiç girmedir şimdiye dek. Eğer bu örtünün ardında gerçekten saklanan bir şey varsa, siz, ey, sadakatle taptığım yüce güçler, yalvarırım size, kaldırın şu peçeyi; yüz yüze görmeliyim onu. Bir mayına basacaksam, uyarın beni; uçuruma doğru gidiyorsam, tutun, bırakmayın yüce güçler; benliğimi aniden eline geçiren, ne olduğu belirsiz bir acıya terk edemezsiniz beni, yapmazsınız bunu; yoksa, Pierre'in size duyduğu sevgi dolu inanç (şimdi el değmemiş, tertemiz olan bu inanç) kaybolup gider ve ben dinine dil uzatan dinsizin biri olur çıkarım. Ah, şimdi o yüz kayboluyor işte. Tanrı'ya dua ediyorum, gitti ama, ey ağaç, yalnızca senin yükseklerdeki gizli yerlerinde saklanmak için gitmiş olmasın sakın! Ama gitti; gitti, yok oldu; Tanrı'ya şükürler olsun; neşem yerine geldi; insan olarak neşelenmeye hakkım var, sanırım; neşemi kaybedersem görünmez güçlerle ölümcül savaşımlara girmem gerekirmiş gibi geliyor bana. A! Şimdi demirden bir zırh tüm bedenimi bir kabuk gibi sarıyor sanki. Yaşlı çiftçilerin dediğine göre, kışın çok soğuk geçeceği, mısırların kalın kabuk bağlamasından anlaşılmış. Ama bu karanlık bir benzetme. Bırak benzetmeleri şimdi; hatiplerin ağzında tatlı, düşünen kimselerin midesinde acıdır onlar. Şimdi kendi şen irademle kalkıp şen yüzümle tüm hayaletleri korkutup kaçıracağım. İşte gidiyorlar ve Pierre şimdi yeniden Neşe ile Yaşam'a dönüyor. Ey

çam ağacı! Bundan sonra beni haince kandırma çabalarına karşı direneceğim. Beni böyle sık sık havalı çadırına çekemeyeceksin; seni toprağa çakan kasvetli köklere bakarak, derin düşüncelere dalmayacağım. Şimdi buradan gidiyorum; huzur içinde kal, ey ağaç! Her şey çekip gittiğinde, hüznün –yalnızca onun– yüreğinden hiç eksilmeyen bir tek o kutsal iç huzuru kalır geride. İşte şimdi bu tatlı huzur var bende, hem de pek pahalıya mal olmadı bana. Hüzünlendiğim için pişman değilim, artık kutsandığımı hissediyorum. Sevgili Lucy! Eh, bu akşam Flaxman ressamların baskılarına bakarak iyi vakit geçiririz seninle... Önce resimlere bakarız. İkinci olarak, Flaxman'ın Homeros'u var. Çizgiler keskin, ama gene de barbarlığın sade soyluluğuyla dolu. Sonra Flaxman'ın Dante'si geliyor.²⁶ Dante! Gecenin ve Cehennem'in şairi o. Hayır, Dante'yi açmayalım. Şimdi düşünüyorum da, o yüz, o yüz, Francesca'nın düşünceli, tatlı yüzünü çağırıştırıyor biraz bana ya da sanki Francesca'nın kızının yüzünü: Vergilius'la o yaralı Floransalı Dante'ye karanlık rüzgârın içinden sürüklenip gelen yüzdü o. Yok, açmayalım, Flaxman'ın Dante'sini. Francesca'nın kederli yüzü şimdi benim için uzak bir hayal. Flaxman bu yüzü acı dolu çizgilerle canlandırıp onun büyüleyen gücünü açığa çıkarabilir. Yok, hayır! Flaxman'ın Dante'sini açmayacağım! Lanet olsun Dante'yi okuduğum saate! Paolo ile Francesca'nın ölümcül Launcelot'u birlikte okudukları saate ise, daha da beter lanet!"²⁷

Kitap III

ÖNSEZİ VE ÖNSEZİNİN DOĞRU ÇIKMASI

I

Pierre’le Lucy’nin böyle garip ve ürkütücü biçimde sözünü ettikleri yüz, büyü yoluyla havada görüntülenen bir şey değildi; onun ölümlü çizgilerindeki hüznü Pierre gerçekten görmüştü. Bu yüz, Pierre odasında yalnızken, ya da تنها bir arka sokakta, ya da yeni doğmuş ayın beyaz ışığı altında ortaya çıkmamış; aksine mumlarla aydınlanmış, son derece neşeli kırk kadının sesleriyle çınlayan cıvıl cıvıl bir odada görünmüştü. Neşenin göbeğinden çıkıp gelmişti bu gölge Pierre’in üstüne. Yüz, kendini çevreleyen ıssız halkalarının içinden Pierre’e bakmayı şimdi de sürdürüyordu. Belli belirsiz bir biçimde hem geçmişe hem de geleceğe ait bir yüzdü; geride kalan onulmaz bir günahın, ilerideki önlenemez bir kötülüğün ipuçlarını veriyordu. İnsana zaman zaman görünen yüzlerden biriydi bu, konuşup tek sözcük söylemeden korkunç bir gerçekliğin kitabını aralayan yüzlerden biriydi. Görünüşte doğal, ama doğaüstü bir ışıkla aydınlanan, duyumlarla algılayabildiğimiz, ama ruhumuzun kavrayamadığı yüzlerdir bunlar. Üstümüzde uyandırdıkları en güçlü izlenim, Cehennem azabı ile Cennetlik bir güzellik arasında durmadan gidip geldiğimizdir. Cennetle cehennemin birleşmesinden oluşan bu yüzler, önceki bütün inançlarımızı yerinden söküp atar ve

bizleri yeniden, dünyada gördükleri her şeye şaşkın şaşkın bakan çocuklar durumuna getirir.

Pierre'le Lucy'nin Eyer Çayırı'na bakan tepelere yaptıkları araba gezintisinden birkaç hafta önce, daha Lucy yazı geçirmek üzere köye gelmeden çıkmıştı bu yüz Pierre'in karşısına; hem de bu, son derece sıradan, gösterişsiz bir yerde olmuştu; ama böyle olması olayın şaşırtıcılığını daha da artırıyordu.

Malikânenin uzağındaki kiracı çiftçilerden biriyle görülecek bir işi olduğundan Pierre, günün büyük bir bölümünü evden ayrı geçirmişti. Akşam erken saatte güzel bir ay ışığı altında geri döndüğünde, Dates ona annesinin bıraktığı bir haberi verdi: Bayan Glendinning, o akşam saat yedi buçuk sularında Pierre'in kendisini Bayan Llanyllyn'in evinden alıp Penny kardeşlerin evine götürmesini rica ediyordu. Pierre adı geçen ikinci evde kendini neyin beklediğini çok iyi biliyordu. Penny kardeşler gerçekten dindar iki yaşlı kızdı; dünyanın en iyi yürekli insanlarıydılar; ancak, kıskanç doğa orta yaşlarında duyma yetilerini ellerinden almıştı; Tanrı onlardan İsa'nın sözlerini anlatan vaazları dinlemek gücünü esirgediğine göre, onlar da bundan sonra onun dediklerini uygulamak için ellerinden geleni yapmayı iyiliksever yaşamlarına ilke edinmişlerdi. Bu nedenle, artık kendilerini ilgilendirmeyen kiliseye gitmiyor, Papaz Falsgrave'in cemaati, ellerinde dua kitaplarıyla kutsal emirlere göre Tanrı'ya ibadet ederken, onlar, ellerinde iğne iplik, bölgedeki yoksullar için gömlekler, giysiler dikerek Tanrı için çalışıyordu. Pierre yakın zamanda bu bayanların resmen bir dernek kurarak, komşu çiftliklerdeki kadınları, kızları ayda iki kez kendi evlerinde (Penny'lerin evinde) topladığını, ırmağın üst tarafında son zamanlarda gecekondulara yerleşen yoksul göçmenler için hep birlikte dikiş diktiklerini duymuştu. Ancak bu girişim Bayan Glendinning'e her ne kadar önceden haber verilmiş (çünkü bu dindar kızlar kendisini gerçekten sevip sayarlardı) ve malikânenin zarif hanımefendisinden yardım sözü alınmışsa da, Pierre annesinin ayda iki kez yapılan toplantılara resmen başkanlık etmek ya da yalnızca katılmak üzere çağrıldığını işitmemişti. Oysa annesinin gitmekte bir sakınca görmeyeceğini, ayrıca böylece köydeki iyi insanlarla bir araya gelmekten büyük mutluluk duyacağını tahmin ediyordu.

Bayan Glendinning, Bayan Llanyllyn'in minderli kocaman koltuğundan kalkarken, "Şimdi, Pierre kardeş," dedi. "Şalımı omzuma at, Lucy'nin teyzesine iyi akşamlar dileyelim; geç kalıyoruz."

Birlikte yürürlerken ekledi: "Bak, Pierre, biliyorum bazen bu dikiş dikmeler senin sabrını taşırabiliyor, ama korkma; aslında ne yaptıkları konusunda bir fikrim olsun diye şöyle bir bakmak istiyorum. O zaman söz verdiğim yardımın ne olması gerektiğini daha iyi anlayabilirim. Ayrıca, Pierre, beni Dates de getirebilirdi ama seni çağırdım, çünkü aralarında yaşadığın insanları tanımanı, birgün gerçekten güzel ve yaradılıştan zarif kaç kadın ve kızın efendisi olacağını görmeni istiyorum. Akça pakça köy güzellerinin eşsiz bir gösterisi bekliyor bizi."

Bu hoş vaatlerle keyfi yerine gelen Pierre çok geçmeden kendini annesi ile birlikte yüzlerle dolu bir odaya girerken buldu. Onlar görünür görünmez, elinde dikişiyle kapının yanında öylesine oturan yaşlı bir kadın cırtlak sesiyle bağırdı: "A! Hanımlar, hanımlar! Bayan Glendinning geldi! Küçükbey Pierre Glendinning de!"

Bu sesin hemen ardından, iç içe iki uzun odanın öbür ucunda bir genç kızın aniden uzun, korkunç bir çığlık attığı duyuldu. Hiçbir insan sesi Pierre'i o âna kadar böylesine etkilememişti. Çığlık atan kişiyi görmemişti; duyduğu ses ona tümüyle yabancıydı, gene de bu ani çığlık sanki içine işleyip yüreğini paramparça etmiş, girdiği yerde kocaman bir boşluk bırakmıştı. Şaşkınlık içinde bir an durdu; ama sonra, kolu hâlâ kolunda olan annesinin sesini işitince irkildi. "Kolumu neden öyle sıkıyorsun, Pierre? Canımı acıtıyorsun. Ne olmuş; biri bayıldı, hepsi o kadar."

Pierre hemen toparlandı, kendi korkusunu alaya alan bir tavırla, yardım gerekiyorsa el vermek için, odanın ucuna doğru ilerledi. Ancak bütün kadınlar, kızlar ondan önce davranmışlardı; çığlığın geldiği yerin yakınında açılan pencereden gelen hava akımında ışıklar şiddetle titreşiyordu. Ancak çok geçmeden kargaşanın şiddeti azaldı; az sonra pencerenin de kapanmasıyla, ortalık iyice duruldu. Yaşlı Penny kardeşlerden, büyüğü Bayan Glendinning'in yanına gelerek, az ötedeki çalışkan kızlardan birinin herhalde bünyesindeki bir rahatsızlık nedeniyle ani,

ancak geçici bir baygınlık geçirdiği yolunda bir açıklama yaptı. Kız şimdi gayet iyiydi. Böylece öteki kadınların hepsi, temelinde incelik ve merhamet bulunan, doğal bir terbiyenin kurallarına uyarak, daha fazla bir şey sormadılar; bir şey olmamış gibi davranıp o yana pek bakmadılar; bütün iğneler önceden olduğu gibi dikişlerini dikmeye yeniden koyuldular.

İsteddiği kişilerle konuşması, derneğin işleri ile kendi başına ilgilenmesi için annesini yalnız bırakan Pierre, bu canlı toplulukta az önceki tatsızlığı unuttu; önce Penny kardeşlere birkaç nazik söz söyledi (söylenenleri işitmek için kıvrımlı uzun borular kullanıyorlardı; borular kullanılmadıkları zamanlar, bellerinde barut boynuzu gibi asılı duruyordu); aynı şekilde, biraz daha iyi tanıdığı gözlüklü yaşlı bir hanımın bitirmek üzere olduğu kocaman bir yün çorabın gizemli örgü yöntemi konusunda son derece derin ve akıllıca bir ilgi gösterisinde bulundu; bütün bunlardan ve anlatması uzun sürecek daha başka sıkıcı şeylerle yarım saate yakın bir süre oyalandıktan sonra, Pierre, hafifçe kızarak, kendinden pek emin olmayan adımlarla, az ötedeki kızlar topluluğuna yöneldi. Fitili güzelce kesilmiş birçok mumun aydınlığında kızların parlak yanaklarındaki zıt renkler, bahçe laleleri ile dolu bir çiçek tarhını andırıyordu. Eyer Çayırının besili çiftliklerinin kaymağını, tereyeğini yapan utangaç ve güzel Mary'ler, Martha'lar, Susan'lar, Betty'ler, Jenny'ler, Nelly'ler, ayrıca kırktan fazla başka güzel peri kızı hep buradaydı.

Güvenli olanın yanında güven gelir insana. Sıkılğanlığın egemen olduğu yerde, en olmayacak kişiye bile sıkılğanlık bulaşır. Çevresini çelenk gibi saran bunca yaramaz, yan yan bakan, kızarmış yüzün sıkılğanlıklarında bile cüretli bakışları altında Pierre'in de biraz kızarıp bozarmasına, davranışlarında hafifçe kekelemesine şaşmamak gerekir. Yüreğinde genç bir sevgi ve incelik, dilinde en gönül alıcı sözler vardı ama, Pierre orada öylece durup kalarak, gözlerinden oklar savuran pusudaki okçuların bakışlarına hedef oldu.

Ancak Pierre'in utangaçlığı fazla uzadı, yanağının alı solup bembeyaz oldu; peki nedir Pierre Glendinning'in gördüğü garip şey? Yan yana oturan bir sıra kızın arkasında, birkaç tane çok küçük tezgâh ya da yuvarlak masa var; iki, üç kişilik küçük grup-

lar bunlara oturmuş, sanki göreceli bir yalnızlık içinde dikişlerini dikiyorlar. Belki bunlar köyün daha önemsiz kişileri ya da belli bir nedenden dolayı isteyerek kendilerini bu gösterişsiz köşeye sürmüşler. Solgun bir yüzle Pierre gözlerini dikmiş, bu küçük tezgâhlardan en uzakta, en az dikkat çeken birinde, pencerenin yanında oturmuş çalışan birine bakıyor.

Kız hiç durmadan dikişini dikiyor; o da, iki arkadaşı da konuşmuyorlar. Kızın gözleri çoğu zaman işinin üstünde; ama çok dikkatli bir kimse, onun arada bir korka korka gözlerini kaldırdığını, yandan gizlice Pierre'e, sonra da daha da belli etmeden uzaktaki annesine baktığını görecektir. Tüm bu sırada olağanüstü sakın görünmesi, yalnızca içindeki derin mücadeleyi örtmek için. Süssüz, gösterişsiz, boynuna kadar gelen, orada sade, kadife bir biye ile bağlanan siyah bir elbise giymiş. Ayrıntıları görebilen gözler, bu kadifenin esnediğini, genç kızın kaynayan yüreğinden şiddetle yükselen boğucu bir şeyin etkisiyle uzayıp kıaldığını fark edecektir. Ancak, buğdaysı esmer yanağında hiçbir kızarma, herhangi bir tedirginlik belirtisi yok. Bu kız, dışardan bakıldığında, sözle anlatılamayan bir dinginlik içinde görünüyor. Ama gene de o ürkek, gizli, yandan bakışı var. Şimdi, doruğa çıkan gizli duygularına karşı koyamayarak ya da her nedense, harika yüzünün tamamını parlak mum ışığına doğru kaldırıyor ve çok kısa bir an için, bu doğaüstü yüz, hiç çekinmeden Pierre'in yüzü ile karşılaşılıyor. Pierre'in artık unutamayacağı bu yüzde, şimdi ona bakan olağanüstü bir güzellik ve ondan da olağanüstü bir yalnızlık ve açıklanması olanaksız yalvarışlar var. Pierre gene bu yüzde, ıstırapla güzelliğin çarpıştığını, hiçbirini üstün gelemediğinden, ikisinin de o güzel savaş alanında yıkılıp kaldığını görür gibi oldu.

Duygulandığı açıkça belli olan Pierre, sonunda toparlanıp kendine hâkim olmak için oradan uzaklaştı. Çılgınca, şaşırtıcı ve anlaşılmaz bir merakın pençesinde kıvranıyordu. Bu merakla savaşamadığı ya da mantık yoluyla ona birazcık olsun laf anlatamadığı için, kayıtsız şartsız ona teslim olmuştu. Kararını verdi: Dış görünüşü sakınleşir sakınleşmez, yan yana oturan bu kızlarla sohbet ederek onların parlak gözlerini, yanaklarını aşacak, toplumda gösterilmesi gerekli nezaketin icabıymış gibi yapıp, mümkün olursa, sessiz görünüşüyle onda böylesine güçlü duygular

uyandıran kişinin ağzından ufacık bir ses duymaya çalışacaktı. Ama sonunda bu amaçla gene odada aynı yere doğru yönelirken, annesinin onu çağıran neşeli sesini işitti; dönüp baktı, annesi şalına bürünmüş, şapkasını takmıştı. Artık geride kalmak için bir bahane bulamazdı; içindeki heyecanı bastırarak oradakilere acele bir selam verdi ve annesi ile birlikte çıktı.

Bir süre sessizlik içinde yürüdükten sonra Bayan Glendinning konuştu:

“Eh, Pierre, nedir bu hal?”

“Tanrım! Demek kızı gördün, anne?”

“Oğlum!” diye haykırdı Bayan Glendinning; dehşet içinde olduğu yerde kalmıştı. Kolunu Pierre’in kolundan çekerek, “Ne, ne oldu sana, Tanrı aşkına? Ne garip şey! Ben sana, böyle derin derin ne düşünüyorsun, diye şaka yapmak istedim. Sen bana, sanki büyükbabanın mezarının dibinden gelen bir sesle, dünyanın en garip sorusuyla karşılık verdin! Tanrı aşkına ne demek bu, Pierre? Az önce neden öyle sessizdin, şimdi de neden böyle yakışıksız konuşuyorsun? Cevap ver bana, açıkla bütün bunları, *o kız... o kız...* Lucy Tartan’ın dışında hangi *kızı* düşünüyor olabilirsin sen? Pierre, sakın, sakın! Aşkına daha sadık olduğunu sanırdım ben senin; bu garip davranışından öyle anlaşılmıyor. Cevap ver bana, Pierre, ne demek oluyor bu? Hadi, sırlardan nefret ederim ben. Konuş oğlum.”

Neyse ki, annesinin böyle uzun uzadıya şaşkınlığını dile getirmesi Pierre’e uğradığı çifte şaşkınlıktan kurtulmak için vakit kazandırmıştı. Önce annesinin de o garip yüze dikkat ettiğini sandığı için şaşırmıştı Pierre. Sonra, bu düşüncesinin yanlışlığı şiddetle yüzüne vurulunca da, birtakım düşüncelerini kendisiyle paylaşmadığını anlayan annesinin duyduğu içtenliği açıkça belli olan korkuya şaşırmıştı.

“Bir şey yok, hiçbir şey yok, Mary kardeş. Hiç işte. Sanırım düş görüyordum, uykuda yürüyordum ya da öyle bir şey. Bu akşam orada çok güzel kızlar vardı, öyle değil mi Mary kardeş? Hadi gel, gidelim, hadi, kardeşim” dedi.

“Pierre, Pierre! Ama gene koluna gireyim, gerçekten de söyleyecek başka bir şeyin yok mu? Yalnızca dalıp gitmiştin, öyle mi?”

“Sana yemin ediyorum, sevgili anneciğim, ömrümde hiçbir zaman o dakikadaki kadar dalgın olmadım. Ama geçti artık.” Sonra daha az ciddi, biraz da şakacı bir edayla ekledi: “Hem de, kardeşim, tıp ve sağlık konusundaki yazarları birazcık tanıyor-san, biliyorsundur ki, bu gibi zararsız geçici delilik vakalarında tek tedavi yolu, hastadaki değişikliği görmezden gelmektir. Bırakalım artık bu saçmalığı. Bu konudan söz etmek bana buda-lalığımı hissettirip canımı sıkıyor; ayrıca, konuşursak, belki o uyurgezerlik hali yeniden gelebilir üstüme.”

“O zaman tamam, sevgili oğlum, tek bir söz daha etmem. Ama çok garip, gerçekten çok, çok garip. Eh, bu sabahki işi konuşalım, nasıl gitti? Anlat bana.”

II

Konuşmanın aldığı bu yeni yöne sevinen Pierre böylece, daha fazla kaygılanmasına ve şaşırmasına meydan vermeden, annesi-ni eve götürebildi. Ancak kendi kaygısını ve şaşkınlığını o kadar kolay yatıştıramıyordu. Annesine, ömrü boyunca aklının hiç bu kadar başından gitmediğini söylemesi, her ne kadar o an için durumu kurtarmaya yaramış olsa da, aslında doğrudu; gerçek-ten de ömrü boyunca hiç bu kadar derinden sarsılmamıştı. O yalvaran, güzel, ateşli yüz Pierre’in aklından çıkmıyordu, tıpkı hastalıklı bir istekle ideal bir Meryem Ana resmi yapmanın özle-mini çeken, ama sürekli bocalayan bir ressamın Meryem Ana’nın yüzünü aklından çıkaramadığı gibi. O yüz Pierre’in hayalinde canlandıkça, bir başka duyguyu da birlikte getiriyordu; genç kızın o uzun, o korkunç çığlığı Pierre’in ruhunda durmadan çın-lıyor, çınılıyordu; çünkü artık çığlığın o yüzden çıktığını öğren-mişti; gaptten haber veren bir Delphi çığlığını andıran bu çığlık, ancak böyle bir yüzden kaynaklanabilirdi. Nedeni neydi bu çığlığın? Bir uğursuzluğu mu haber veriyordu; o yüz için, benim için, ya da her ikimiz için miydi bu uğursuzluk? Bende nasıl bir değişiklik var ki, herhangi bir yerde görünmem böylesine büyük

bir acıya neden olabiliyor? Ancak Pierre'i etkileyen şey, aslında büyük ölçüde o yüzün kendisiydi. Çılgık bir rastlantı sonucu, o yüzde vücut bulmuştu sanki.

Yaşadığı duygular, varlığının en derin köklerine, en ince liflerine kadar kavırıyordu onu. Derinliği ölçüsünde, anlaşılmaz olduğunu sezdiği bir şeydi bu. Hüzünlü gözleri olan, tanımadığı, çılgık atan bir kızıdan ona neydi? Dünyada, bir yerlerde hüzünlü gözlü kızlar vardı herhalde; bu da yalnızca onlardan biriydi. Dünyanın en güzel hüzünlü gözleri olan kızından ona neydi? Neşe gibi hüzün de güzel olabilirdi. Pierre bu düğümü çözmeye çalışırken kendini kaybetti. Yüksek sesle, “Bu saplantıya son vereceğim” diyor, ancak Tanrısal güzelliği ve yalvaran acısıyla yüz, ışıklar saçan havanın içinden yavaşça sıyrılıp karşısına çıkıyordu.

Pierre, şimdiye kadar, diye düşündü, insanın hayaletlerle ilgili gizemli yönünü hafife aldım; dünya görüşüm beni gözle görülebilen, güzel bir bedene, ne denli tatlı ve hoş kokulu da olsa, duyulabilen bir soluğa inanmaya yöneltti; gözle görülebilen beden ve kulakla duyulabilen sestten başkasına inanmadım şimdiye kadar. Ama şimdi! Şimdi! Pierre yeniden kendini anlayabilme yetisini elinden çekip alan son derece şaşırtıcı ve olağandışı düşüncelere dalıp gidiyordu. Kendi kendisini çekemez olmuştu. Şimdi birtakım hayalet filolardan inen külahlı orduların bayraklarıyla gelip her zaman kanıtlanabilen katı bir gerçekliğin ülkesi saydığı ruhuna, küstahça yayıldıklarını duyumsuyordu.

Yüzün ifade ettiği dehşet bir Gorgon'un dehşeti değildi; tiksindiren bir çirkinlikle vurmamıştı darbesini; adsız bir güzellik, uzun süren bir acı, umutsuz bir ıstırapla vurmuştu.

Ancak, Pierre yüzün onda bıraktığı bu genel izlenimin aynı zamanda özel olduğunu, gizemli bir biçimde onun özel ve bireysel sevgisine seslendiğini de anlıyordu. Bu yüz sessiz ama emreden bir meydan okumayla ruhsal varlığının en derin yerlerine kadar işliyor, orada hakikat, sevgi, acıma, vicdan adına ne varsa, hepsini ayağa kaldırmaya çalışıyordu. En şaşılacak şey de bu, diye düşündü Pierre. Öyle olağanüstü bir şey ki bu, neredeyse tüm gücümü elimden alıyor. Bu yüzden kaçmak elinden gelmiyordu Pierre'in. Kendi yüzünü yatak çarşaflarına gömmek,

bu yüzü saklamaya yetmiyordu; ondan kaçmak için gün ışığında meralar boyunca koşmak da boşunaydı.

Pierre'in en inanılmaz bulduğu şey de, bu yüz hatlarının benzerini başka bir yerde de gördüğü yolundaki belirsiz bir izlenimdi. Ancak onu nerede gördüğünü bilemiyor, azıcık olsun hayal bile edemiyordu. Birkaç kez başına geldiği için, insanın bazen sokakta gördüğü bir yüze karşı önüne geçilmez bir ilgi duyduğunu bilmiyor değildi; bir an için, hiç tanımadığınız bu yüz, daha önce rastladığınız, kim bilir hangi ânında yaşamınızı son derece ilgilendiren belirsiz bir yüzü size anımsatabiliyor. Ancak bu kez Pierre için öyle olmadı. Yüz, birkaç dakika aklını karıştırıp onu düşündürdükten sonra, kaybolup gitmedi. Yanından ayrılmadı; Pierre ancak bütün kararlılığını, iradesinin tümünü kullanarak (o da her zaman değil) kovabiliyordu onu. Ayrıca, hissettiği garip şeylerin ne zaman özellikle kendini (böyle denebilirse) ilgilendirdiğini sezinlese; geçmiş zamanlarla ilgili binbir görüntü ve aile içinde efsaneleşmiş, şimdi bazıları ölmüş yaşlı akrabalarından duyduğu birçok eski olay, ne zaman zihnini kavrayıp dalga dalga gözünün önüne gelse; işte o zaman, tüm bu garip duygularda gizlenen genel büyü, sanki merkezi bir noktada yoğunlaşıyor, bir mızrak ucu olup tarifsiz bir acıyla yüreğini parçalıyordu.

Pierre iki gün çılgınca düşüncelerini annesinin dikkatinden ve evdeki herkesten sakladı; hayaletlerin uğrağı haline gelen kendi ruhuyla cebelleşti durdu ve sonunda ruhunu garipliklerden öylesine etkili bir biçimde arındırdı ki, kendini yeniden tam bir denetim altına aldı ve bir süre için, sanki o büyük sarsıntıyı hiç geçirmemiş gibi yaşamaya devam etti. Ruhu gene baştan başa ve kayıtsız şartsız Lucy ile ilgili düşüncelerle doldu; içinde barınan hayaletlerin hepsini söküp attı. Gene ata bindi, yürüyüşler yaptı, yüzdü, atladı; yeni bir hevesle kendini o çok sevdiği, üstün başarıyla uyguladığı sporlara verdi. Lucy'sini sonsuza kadar sevmeye olduğu kadar, sonsuza kadar korumaya da söz vermeden önce, sanki kendini iyice güçlendirmesi, güçlü erkek kaslarını iyice geliştirmesi gerektiğini düşünüyor gibiydi; böylece Lucy'yi bütün dünyaya karşı savunabilecekti.

Ancak, inatla ve şevkle kendini spora verdiği, evde ya da açık havada, okumak ya da eskrim yapmakla oyalandığı halde

Pierre (yüzün zaman zaman yeniden görünmeye başlamasından önceleri bile) kendisini, anımsadığı kadarıyla, yaşadığı garip bir durumu annesinden saklamaya ilk kez zorlayan etken karşısında için için kızıyor, ne düşüneceğini bilemiyordu; annesinden bir şey saklaması bağışlanabilirdi belki; ama Pierre yalnızca annesinden bir şey saklamakla kalmamış (ileride görüleceği gibi, geçmiş yaşantısında bu konuda başka bir örnek de vardı), ayrıca annesinin sorduğu açık seçik bir soruyu, verdiği kaçamaklı ve fena halde yalana benzeyen bir yanıtla geçiştirmişti. O olaylı gecede annesiyle arasında geçen konuşmanın bir bölümünün anlamı, Pierre'in şimdiki titiz yorumuna göre işte böyleydi. Kaçamak yanıtı boş bulunduğu bir anda ağzından kaçırmış değildi. Hayır; annesi onunla epeyce uzun konuşmuştu; bu süre içinde, korkarak da olsa, dikkatle onun istenmeyen bir kokuyu zamansız almasını nasıl önleyebileceğini zihninde evirip çevirdiğini çok iyi hatırlıyordu. Neden böyle olmuştu? Yapmaya alışkın olduğu bir şey miydi bu? Onu bir anda kavrayıp kendi sevgili ve güven dolu annesine karşı, aniden bir yalancıya –evet, yalancıya– çeviren bu anlaşılmasız şey neydi? İşte onun için gerçekten garip olan bir durum, ahlak konusunda düşünülmesi gereken bir şey. Ancak, duygularını sıkı bir incelemeden geçirdiğinde, istese de başka türlü davranamayacağını da hissediyordu; şimdi de kendi isteğiyle bu konuda annesine gerçeği açıklayamazdı. Niçin böyleydi bu? Böyle davranmaya alışkın mıydı? İşte gizemcilik konusunda düşünülecek bir şey daha. Bu noktada Pierre, yarım yamalak duyular, önsezişler ve ürpermelerle, bütün erişkin insanların, bilgelerin, er ya da geç öğrendiği, ya da az çok emin olduğu bir şeyi görmeye başlamıştı; bu da, yaptığımız bütün hareketlerin ardında her zaman özgür irademizin bulunmadığı gerçeği idi. Ancak Pierre'in zihnindeki bu garip fikir, son derece bulanıktı ve biz bulanıklığı hep kuşku ve nefretle karşılarız. Pierre de, içinde doğmakta olan sevdanın düşüncelerini çekip götürmek istediği yeraltı mezarlıklarından nefretle kaçıyordu. Gizlice üstüne titrediği, emin olduğu, tek bir düşünce vardı; o da, her iki dünyayı verseler bile, gene de annesini zaman zaman yaşadığı gizemli ruh hallerine ortak etmek istemediği idi.

Ancak, akli karmakarışık olan Pierre, o yüzün ad veremediği büyüsunü üstünde ilk ve en çok hissettiği, bu büyüsunü onu tümüyle ele geçirdiği iki gün, tutulduğı büyüsunü görünürdeki en doğal kaynağı, elle tutulur nedeni olan gizemli genç kızın kendisine gidip bakışlarıyla ya da sözlerle ya da her ikisiyle birden, onu sorgulamaktan kaçındı mı? Hayır, Pierre bundan tam anlamıyla kaçındı sayılmaz. Yalnız, garip gelebilir ama, bu konuya karşı duyduğı derin merak ve ilgi, buğday tenli kızın hüznünlü kişiliğinde somutlaşmaktan çok, ondan yayılan bazı dalgalarla Pierre'in kendi ruhunu çalkalandıran birtakım garip fikirlerde somutlaşıyordu. Asıl anlaşılması güç olan ince sır *orada* gizliydi; Pierre'in söküp atmaya çalıştığı şey *buydu*. İkimizde onlara karşılık veren olağanüstü bir şey bulunmadıkça, dış dünyadaki hayret verici şeylerin etkisi ruhumuza pek işlemez. Yıldızlarla dolu gökkubbenin yüreğimizi coşkulu bir şaşkınlıkla doldurmasının tek nedeni, kendi içimizde daha büyük mucizelerin bulunması ve bizim evrensel boşluktaki bütün yıldızlardan daha üstün bir değer taşımamızdır. Olağanüstü, olağanüstü ile birleşince, işte o büyük şaşkınlık duygusu doğar. Gökyüzünün altındaki hiçbir at, köpek ya da kuş, gördüğü göksel ihtişamın azametına şaşkınlık içinde bakmaz. Ama bizim ruhumuzun kubbesi, gök kubbesinin altına tıpatıp uyar ve onun dayanılmaz anlaşmazlığı ile üstümüze çökmesine engel olur. Kildani çoban kral, ovada sırtüstü yatıp, göğsünü döverek, "Açıklayın sırrınızı bana, ey muhteşem yıldızlar!" demiş; "O zaman benim içimde de şaşılacak ne varsa, hepsini size açıklarım." Pierre için de biraz böyleydi bu. Hayalindeki yüze dönerek, açıkla bana kendi içimdeki bu garip duyguyu, diye düşünüyordu; o zaman şaşkınlık içinde baktığım her şeye sırt çevirip, yalnız sana şaşarak bakacağım. Ama senin ben-de yarattığın büyü, doğanınkinden daha derin, ey yüz! Sen bana, gözümüzün gördüğü zaman ve mekânın gerisinde yatan gizemin sonsuz, sessiz, yalvaran yüzünü açıp gösterdin.

Ancak, çılginca duyguların kölesi olduğı ilk iki gün süresince Pierre'in içinden daha az gizemli bazı hareketler yapmak arzusu da gelmedi değil. Zaman zaman aklından, bu yarı deli ruh haline ara vermesini sağlayan bir düşünce geçiyordu; birkaç kolay ve pratik yol deneyerek, bütün bu saçmalıkların (şimdilik

onlara bu adı veriyordu) basit bir açıklaması olduğunu öğrenebilirdi. Birgün kendini, her zaman yanına almaya alışkın olduğu eldivenlerle bastonunu unutarak, şapkasını kapıp hızlı hızlı Penny'lerin evine doğru yürürken buldu. Ama ayılıp nereye şimdi, diye kendi kendine sordu. Nereye gitmek istiyorsun? O evde kalmış yaşlı sağır kızların sana öğrenmek için yanıp tutuştuğu şeyleri söyleyebilmesine milyonda bir ihtimal yok ki. Evde kalmış yaşlı sağır kızlara böyle gizemli sırlar verilmez. Öyle ama, onun adını açıklayabilirler; bildikleri yetersiz de olsa, nerede oturduğu, kim olduğu, nereden geldiği konusunda bölük borchük bir şeyler anlatabilirler. Evet ama o zaman, senin oradan ayrılmandan on dakika sonra, Eyer Çayırı'ndaki bütün evlerde, Lucy Tartan'ın nişanlısı Pierre Glendinning'in ortalıkta dolaşıp garip bir yabancı kadın hakkında kuşkulu sorular sorduğu dedikodusu yayılır. Asla olmaz. Penny'lerin nefis bir dedikoduyu yetiştirmek için sık sık köyün içinde, şapkasız, şalsız, iki postacı gibi aceleyle oradan oraya koşuşturduğunu gördün, unuttun mu? Şimdi onları görmeye gidecek olsan, Pierre, ağızlarına nasıl da tatlı bir lokma verirsin ama! Gerçekten, borazanları hem işe yarıyor, hem de sembolik anlamları var. Penny kardeşler çok sağır ama dilsiz değiller. Onların borazanlarının sesi her yere yayılır.

Pierre yaşlı kızların bir seferinde annesine getirdikleri pek değerli *recherche* bir haberi hanımefendiyi malikânede bulamayıp oğlunun kulaklarına emanet bırakırken ne dediklerini muzip bir gülümsemeyle anımsadı.²⁸ “Aman haberi getirenin biz olduğumuzu, haberi bizim –Penny kardeşlerin– getirdiğini kendisine, Bayan Glendinning’e, söylemeyi sakın unutmayın,” demişler, sonra haberi kendilerinden önce açıklayan biri çıkar korkusuyla telaş içinde daha az önemli kişilerin evlerine doğru koşmuşlardı.

Keşke başka bir ev olsaydı; onlarınki dışında herhangi başka bir ev olsa, sanırım mutlaka giderdim. Ama onlara gitmem. Hayır, bunu yapamam. Hemen annemin kulağına gider; o da bazı şeyleri üst üste koyar, biraz bekletir, düşünür, o zaman sonsuza kadar elveda benim kusursuz dürüstlüğüme konusundaki şaşaalı inancına! Sabırlı ol, Pierre, bu yörenin nüfusu o kadar kalabalık değil; Eyer Çayırı'nda, Ninova'daki yoğun kalabalıklar

yok ki, kişiler birbirleriyle karıştırılsın. Sabırlı ol; onu yakında gene göreceksin; akşamları derin derin düşünerek dolaşmayı sevdiğin yeşil köy yollarından birinde karşına çıkacaktır. O yüzün sahibi çok uzakta oturuyor olamaz. Sabırlı ol, Pierre. Bu tür sırlar en iyi ve en çabuk, olayların akışı içinde kendiliklerinden açıklığa kavuşur. Ya da, istersen, git, eldivenlerini ve özellikle de bastonunu al ve kendi gizli keşif yolculuğuna çık; çünkü herhalde çok uzun ve yorucu bir yürüyüş olacak bu. Evet doğru, az önce, yüzün sahibinin çok uzakta oturamayacağını söyledim, ama onun yakınlığı hiç de öyle kolayca göze çarpan bir yakınlık olmayabilir. Öyleyse, dön eve, çıkar şapkanı; bırak, o baston olduğu yerde kalsın, Pierre. Gizemli bir şeyi böyle esrar perdesine büründürmeye kalkma.

Derin acılar içinde olduğu o iki hüzünlü gün Pierre işte böyle durup durup akıl yürütüyor, kendi kendini uyarıyor, içinden gelen ani dürtüleri düşüncelerle yatıştırıyordu. Kuşkusuz akıllıca bir davranıştı bu ve Pierre haklıydı, kuşkusuz. Ancak, bizimki gibi kuşkulu şeylerle dolu bir dünyada, başka bir insanın, ne kadar büyük bir dikkat ve özenle hareket ederse etsin, akla gelebilen her hususta en iyi yolu tuttuğuna hiçbir zaman tam emin olunamaz.

Ancak, o iki gün geçtikten ve sanki gönderildiği esrarlı bir sürgünden dönerek eski kimliğine yeniden kavuştuktan sonra Pierre, bilinmeyeniyi ortaya çıkarmak uğruna kişisel ve doğrudan bir araştırmaya girmekten vazgeçti; ilk iş olarak yaşlı kız kardeşleri görmeye gitmek ya da kurnaz bir araştırmacı gibi araştırma nedenini saklayarak, gözünü dört açıp yörede yayan dolaşmak gibi düşüncelerin hepsini bir yana bıraktı.

Şimdi tüm düşünme gücünü hayaleti sonsuza kadar zihninden uzaklaştırmaya verdi. Hayaletin, benliğinde, alışkın olduğu kişiliğine son derece aykırı düşen ve çok acı veren bir yaşama biçimi yarattığını hissediyor gibiydi. Bunun, ne olduğunu bilmediği, deyim yerindeyse, sağlıksız diyebileceği bir yanı vardı; bilgisizliği yüzünden bu duruma verecek başka bir ad düşünemiyordu. İçinde, çabucak sökülüp atılmazsa, sinsice tüm hayatını (her yönüyle ve tertemiz olarak Lucy'ye adadığı o seçkin, tatlı hayatı) zehirleyip acılaştıracak bir tohum vardı sanki, bu kendi-

ni adama eylemi, aynı zamanda hem bir fedakârlık hem de bir zevkti onun için.

Bu çabalarında büsbütün başarısız da değildi. Çoğu zaman yüzün görünmesinin de kaybolmasının da kendi elinde olduğunu hissediyordu; ama her zaman değil. Bazen, baştaki o eski gizemli hava sezdirmeden Pierre'i amansız etkisi altına alıyor; uzun, kara, lüle lüle hüznü saçlar, peşlerinden sürükledikleri olağanüstü kasvetle birlikte ruhuna çöküyor; güzellik ve ıstırap taşan iki iri göz, büyümlü ışınlarını toplayıp nişan aldıkları yürekte kim bilir ne gizemli ateşler yakıyordu.

Bir kez bu duyguya kapılınca, işte o zaman, Pierre için tehlikeli bir dönem başlıyordu. Çünkü, her ne kadar doğaüstü ve Pierre'in ruhuna yabancı şeylere seslenen bir duygu olsa da, bu gene de ona çok tatlı bir hüznü veriyordu. Havada dolaşan soluk bir peri kızı tepeden tatlı dalgınlık incileri yağıdırıyordu üstüne. O zaman Pierre sırrını dünyadaki başka bir kişiye açmak arzusu ile kıvrınmaya başladı. Çok değil, tek bir kişiye; içini dolduran bu garip sırrı tek başına taşıyamazdı. Paylaşılmalıydı. İşte böyle bir anda karşılaştığı, herkesten çok güvenip sevdiği Lucy, yüzün öyküsünü ondan dinledi ve o gece hiç uyumadığı gibi, uzun bir süre başını koyduğu yastığı uzaktan uzağa duyulan çılgın, Beethoven'vari, vals nağmeleriyle çınladı; sanki peri mi değil mi, pek anlaşılmayan birtakım kızlar kırlarda dans ediyordu.

III

Anlattığımız bu öykü, durumun gereklerine göre bazen ilerliyor, bazen de geri gidiyor. Anlatının merkezi hareketli, çevresi esnek olmalı. Şimdi, çam ağacının altında daldığı düşüncelerden sonra evine doğru yola çıkan Pierre'e dönüyoruz.

Pierre o yüce İtalyan'a, Dante'ye, öfkelenip karşı çıkmıştı; çünkü geçmiş bir tarihte, ona insan yaşamında gizemin ve ıstırapın erişebileceği sonsuz yükseklikleri ve dipsiz uçurumları gösterip içini ürpertmişti Dante. Gerçi Pierre bunları duygularıyla

sezerek ya da yaşayarak değil, daha çok hayalinde canlandırmaya çalışarak görmüştü. Pierre henüz Dante kadar uzak ve derin bir görüş sahibi olmadığından, bu karamsar ozanı tam anlamıyla değerlendirmek becerisinden yoksundu. Genç Pierre'in Dante'ye karşı sabrının böyle cahilce taşmasının bir nedeni de şuydu: Zekâları doğuştan zayıf ya da gelişmemiş kimselerle gençler, yüce şairlerin karanlık mısraları, kendi coşkulu ya da temkinli ama hep dayanaksız ve sığ olan hayallerine taban tabana zıt düştüğünden, bu şairlere karşı küçümsemeyle karışık bir tiksinti ve bencilce bir nefret duyarlar. Pierre'in genç sabrının böyle birden bilgisizce taşması, içinde bulunduğu melankoliyi –eğer bu melankoli ise– tüm öteki biçimleri ile birlikte alıp götürmüş, şimdi onu yeniden başı dinç, tanrıların kendine hazırlamış olabileceği tatlı, sakın olaylara hazır duruma getirmişti. Çünkü Pierre, gençliğin doğasında var olan, hüznü kısa kesmek, çabucak neşelenmek ve bu neşeyi iyice yakaladıktan sonra da olabildiğince uzatıp elinden kaçırmamak yeteneğine sahipti.

Yemek salonuna girerken Dates'in elindeki tepsiyle başka bir kapıdan çıktığını gördü. Annesi, cilalı masanın boşaltılmış yarısında, önünde tatlısıyla, yalnız ve düşünceli düşünceli oturuyordu. Masada meyve sepetleri ve bir sürahi vardı. Masanın öbür yarısında katlanmış masa örtüsü ve hazır bekleyen bir tabak ve her zamanki şeyler bulunuyordu.

“Otur Pierre; eve gelince, faytonun bu kadar erken dönüşüne şaşırdım; seni burada yemeğe bekledim, ama sen gecikince daha fazla duramadım. Ama şimdi yeşil kilere git, Dates'in kaldırıp senin için sakladığı yiyecekleri al. Eyvah ki eyvah! Şimdiden açıkça belli oldu, artık genç lordumuz evlenene kadar Eyer Çayırında düzenli öğle yemeği saati, çay saati, akşam yemeği saati yok bize. Bu da benim aklıma bir şey getiriyor, ama onu sen biraz karnını doyurduktan sonra konuşuruz. Biliyor musun, Pierre, sen yemeklere böyle düzensiz saatlerde gelmeyi, beni hemen her zaman yalnız bırakmayı âdet edinirsen, korkunç bir şarap düşkünü olup çıkabilirim, evet, Pierre, benim burada yaşlı bir dadı gibi, yalnız, zavallı, son dostu da kendini terk eden, bu yüzden şişeye sarılan yaşlı bir dadı gibi, tek başıma bu sürahiyle oturduğumu görüp de nasıl korkmadan durabiliyorsun?”

“Yok, öyle büyük bir korkuya kapılmadım, kardeş” dedi Pierre, gülümseyerek. “Baktım, sürahi tepesine kadar dolu.”

Annesi, “Belki de bu tazelenmiş bir sürahidir, Pierre” dedi. Sonra değişik bir sesle ekledi: “Ama, bana bak, Bay Pierre Glendinning!”

“Evet, Bayan Mary Glendinning!”

“Çok yakın bir zamanda evleneceğini biliyor musun? Bir tek tarihin saptanması kaldı.”

Hem verilen habere, hem de haberin çok ciddi bir ses tonuyla verilmesine gerçekten şaşırıp sevinen Pierre, “Nasıl olur!” diye bağırdı. “Sevgili, sevgili anneciğim, ne garip, demek fikrini değiştirdin, benim sevgili annem.”

“İşte böyle, sevgili Pierre kardeş. Gelecek ay bugün gelmeden önce, Tartan adında bir küçük kız kardeşim olacak diye umuyorum.”

“Ne tuhaf konuştun anne,” diye karşılık verdi Pierre. “O zaman sanırım bu konuda bana söyleyecek pek bir şey kalmıyor.”

“Hemen hemen hiçbir şey, Pierre! Bu konuda sen ne söyleyebilirsin ki? Bilmek isterim, bu işin seni uzaktan yakından ilgilendiren bir yanı var mı? Budala çocuk, erkekler kendileri mi evlenirler sanıyorsun sen? Erkeklerle kadınları, Eşleştiren adında bir hanım evlendirir. Dünyada tek bir çöpçatan vardır, o da herkesin diline düşmüş bulunan bu Bayan Eşleştiren’dir.”

Pierre çatalını bırakarak, “Benim durumumda, Mary kardeş, büyük hayal kırıklığı yaratan, garip bir söz bu,” dedi. “Bayan Eşleştiren, öyle mi? Demek sence bu güzel tutku, eşleşmeden başka bir şey değil!”

“Evet, öyle, Pierre. Ama, unutma, bana göre (gerçi işin bu yanı pek açık değil) Bayan Eşleştirme ellerini ancak insanın gönlünün çektiği yönde kımıldatıyor.”

Pierre yeniden yemeğine döndü, “Eh, durumu düzeltir bu,” dedi. “İştahım yerine geldi.” Sonra, inanmazmış, aldırmazmış gibi bir tavır takınarak ekledi: “Ama neydi o yakında evleneceğin sözü? Şaka ettin sanırım; kardeşim, bu konuda az önce ya sen aklını şaşırdın ya da ben. Gerçekten böyle bir şeyi düşünüyor olabilir misin? Ben onca zaman boş yere senin bilgece çekince-

lerini gidermeye uğraştıktan sonra, sen kendi başına mı yendin onları? Eh, çok, çok sevindim; çabuk anlat!”

“Anlatıyorum, Pierre. Çok iyi biliyorsun ki, Lucy’yi sevdiğini haber verdiğin ilk andan bu yana –daha doğrusu ondan da önce, çünkü ben bunu kendim zaten fark etmişim– bu ilişkiyi onayladım. Çok tatlı bir kız, şerefli bir aileden geliyor, serveti var, iyi yetişmiş, on yedi yaşındaki bir kızda hoş giden, çekici bulduğum ne varsa hepsini kendinde toplamış.”

Pierre sabırsızca araya girdi, “Evet, evet, evet. Bunları bizim de zaten biliyoruz,” dedi.

Annesi, “Evet, evet, evet, Pierre,” diye alayla karşılık verdi.

“Evet, evet, evet değil; bana böyle işkence etmene, hayır, hayır, hayır, anne. Devam et, hadi!”

“Ancak, her ne kadar yaptığın seçimi hayranlıkla onaylasam da Pierre, acele evlenmek isteğinize karşı koydum, çünkü henüz on yedi yaşını doldurmamış bir kızla daha yirmi yaşına varmayan bir erkeğin evlenmek için bu kadar aceleci olmamaları gerektiğini, ikisinin de önlerinde yararlı bir biçimde harcayabilecekleri daha çok zaman bulunduğunu düşünüyordum.”

“İzin ver de araya gireyim, anne. Sen bende ne görmüş olursan ol, onun –Lucy’nin demek istiyorum– asla evlenmek için en ufak bir acelesi yoktu. Hepsi bu. Ama bunu senin için bir *lapsus-lingua* sayıyorum.”

“Kuşkusuz, bir *lapsus*. Ama beni dinle. Son günlerde seni de Lucy’yi de dikkatlice izledim; bu konuda daha çok düşündüm. Bak Pierre, senin herhangi bir mesleğin ya da işin olsaydı; ya da ben bir çiftçinin karısı, sen de benim tarlada çalışan çocuğum olsaydın, o zaman Lucy ile ikiniz bir süre bekleyebirdiniz. Ancak senin gündüzleri Lucy’yi düşünmekten, geceleri onun düşünüyormekten başka yapacak işin yok, o da seninle aynı durumda, öyle sanıyorum ki, bütün bunların sonucu olarak, senin yanaklarında genellikle zararsız, ancak fark edilebilen bir zayıflama, gözlerinde çok belirgin ve tehlikeli, hummalı bir bakış görülmeye başladı; bu nedenle iki kötülük arasında daha az kötü olanı seçiyorum ve usul ve erkâna uyarak ne kadar erken olabilirse o kadar erken evlenmenize izin veriyorum. Şimdi

baharın ilk ayında olduğumuza göre, düğünün Noel'den önce yapılmasına karşı çıkmazsın sanırım.”

Pierre sesini çıkarmadı ama ayağa fırlayıp annesine sarıldı, onu defalarca öptü.

“Çok tatlı ve duygularını çok iyi dile getiren bir yanıt verdin, Pierre, otur ama yerine, şimdi sana bu konuyla ilgili pek hoş olmayan, ancak söylenmesi gereken bazı şeyler söylemek istiyorum. Biliyorsun, baban vasiyetinde bu toprakları ve...”

Dates kapıyı açıp, “Bayan Lucy geldi, hanımefendi,” dedi.

Pierre ayağa fırladı; ancak annesinin varlığını anımsayıp kendini topladı ama gene de kapıya doğru yürüdü.

Elinde küçük bir çilek sepetiyle Lucy içeri girdi.

“A, nasılsın, canım?” dedi Bayan Glendinning. “Ne hoş bir sürpriz.”

“Evet, hem sanırım bu Pierre için de bir sürpriz oldu; o bu akşam bana geleceğini sanıyordu, oysa daha güneş batmadan ben onun karşısına çıktım. Hava o kadar hoştu ki, birden canım yalnız başıma şöyle bir dolaşmak istedi. Buraya kadar gelen Çekirge Yolu'na –rastlantıyla– girmişim; karşıma elinde bu sepetle son derece garip küçük bir adam çıktı. ‘Evet, alın onları, küçük bayan,’ dedi. ‘Onları almak istediğimi nereden biliyorsun?’ dedim. ‘Almak istemiyorum.’ ‘İstiyorsunuz, küçükhanım; yirmi altı sent, ama ben size on üç sente bırakırım. Bu da benim şilinim. O tek yarım senti her zaman istemişimdir. Hadi, bekleyemem, sizi burada yeterince bekledim zaten,’ dedi.”

Bayan Glendinning, “Bilgiç bücür şeytan,” diyerek güldü.

Pierre, “Küstah küçük alçak,” diye bağırdı.

Lucy gülümseyerek, “Serüvenlerimi size böyle açıkça anlatmam aptalların aptalı bir kız olduğumu gösteriyor, değil mi?” dedi.

Sevinçten coşan Pierre, “Hayır, ancak senin safların en meleği olduğunu gösteriyor,” diye karşılık verdi. “İçtenlikle açar çiçek, saf güzellikten gayrı nesi var görünecek,” diye ekledi.

“Şimdi sevgili küçük Lucy, bırak Pierre şalını alsın, gel çaya kal bizimle. Pierre öğle yemeğini öyle geciktirdi ki, neredeyse çay saati geldi.”

“Teşekkür ederim ama bugün kalamam. Bakın neden gel-

diğimi unuttum; bu çilekleri size getirdim Bayan Glendinning, Pierre'e de. Pierre çileğe bayılıyor."

"Ben de onları bana getirdiğini düşünmek cüretini göstermiştim zaten. Çilekler senin *ve* benim için, anne; umarım anlamışsındır, senin *ve* benim için."

"Çok iyi anladım, sevgili Pierre kardeş."

Lucy kızardı.

"Hava ne kadar sıcak, Bayan Glendinning."

"Çok sıcak, Lucy. Demek çaya kalmıyorsun?"

"Hayır, artık gitmeliyim. Küçük bir gezinti, o kadar. Hoşça kalın! Bak Pierre, peşimden gelme. Bayan Glendinning, Pierre'i bırakmayın, olur mu? Yanınızda kalmasını istediğinizi biliyorum. İçeri girdiğimde özel bir konudan söz ediyordunuz, ikinizin de gizli bir şey konuşur gibi bir haliniz vardı."

Bayan Glendinning Lucy'nin gitmesini engelleyecek bir harekette bulunmadı, "Pek de yanılmış sayılmazsın, Lucy," dedi.

Pierre, anlamlı anlamlı Lucy'ye bakarak konuştu: "Evet, son derece önemli bir iş."

Lucy salondan çıkmadan bir an kapının yanında durdu. Batan güneşin pencereden giren ışınları tüm bedenini altından bir ışığa boğan bir güzellik kazandırmıştı genç kıza. O duru ve şeffaf Galyalı yüzü şimdi pembe kar gibi parlıyordu. Mavi kurdeleri beyaz giysisi, onu tüy gibi dalga dalga kuşatıyordu. Pierre onun yürüyüp kapıdan çıkmak yerine ancak açık pencereden uçup gidebileceğini düşündü. Lucy'nin o andaki tüm görünüşü Pierre için anlatılamaz bir neşe, canlılık, kırılğanlık ve bu dünyaya ait olmayan uçucu bir nitelik ifade ediyordu.

Gençlik filozof değildir. Genç Pierre'in kalbine de o sırada, gülün saltanatı nasıl ancak birgün sürerse, bir genç kızın çiçek açmış güzelliğindeki canlılığın ve büyüleyiciliğin bu dünyadan hemen aynı hızla geçip gidiverdiği düşüncesi gelmedi. Oysa doğanın tutumlu güçleri, bir genç kızın açılan çiçeğini kıskançlıkla hemen gene kendilerine mal eder, yeni açmakta olan bir koncanın içine katarlar. Şu son derece hüznü düşünce, dünyadaki tüm güzelliklerin önlenemez uçuculuğu, hayattaki en tatlı şeylerin onları durmadan yutan obur melankoliye yem olduğu

düşüncesi, Pierre'in aklına bile gelmedi. Onun düşündüğü başka bir şeydi, ama bir bakıma bununla da ilgiliydi.

Bu kız benim karım olacak, öyle mi? Daha geçen gün tartıda yetmiş kilo çeken Pierre'in karısı ha? Ben bu gökten inmiş tüy demetiyle mi evleneceğim? Kocasının bir tek kez kucaklaması, bu hava kadar hafif bedeni kırmaya yeter; o zaman tek bir soluğa dönüşüp geldiği yere, göklere uçar, gider; ölümlü gözlere görünmez olur. Olamaz bu; ben ağır topraktan yapılmışım, o ise ağırlığı olmayan ışıktan. Tanrım! Evlilik bir günah!"

O bunları düşünürken Bayan Glendinning de kendi düşüncelerine dalmıştı. Neşeli yüzünü biraz yan döndürüp bir sanatçı bakışıyla Lucy'ye baktı; sonunda, "Ne güzel bir tablo," dedi yüksek sesle. "Gerçekten çok güzel; sanırım ben göreyim diye önceden tasarlanmış. Orfeus, Euridike'sini buluyor ya da Pluton, Proserpine'yi kaçırıyor. Harika! Her iki olayı da temsil edebilir bu tablo."²⁹

Pierre ciddi bir sesle, "Hayır," dedi. "Bu görüntünün bir anlamı var diye düşünürsek, ikincisi daha doğru." Evet, diye ekledi içinden, ben Proserpine'yi kaçıran Pluton'um; sevgilisinden kabul gören her âşık da öyledir.

Annesi gene kendi farklı düşüncesini söyledi: "Bunda bir anlam bulamıyorsan, çok akılsızsın demektir, Pierre," dedi. "Anlamı şu: Lucy bana, onu bırakmayın, arkamdan gelmesin, dedi; ama aslında senin onunla gitmeni istiyor. Eh, verandaya kadar gidebilirsin, ama sonra geri dön, çünkü biliyorsun, işimiz bitmedi. Adieu, küçükhanım!"

Kemaline ermiş, muhteşem Bayan Glendinning, narin, çekingen bir genç kız olan Lucy'ye karşı, sevecen, azıcık tepeden bakan bir tavır takınıyor, ona büyümüş de küçülmüş, hari-kulade güzel bir çocuk gibi davranıyordu; Lucy de zaten bundan başka bir şey değildi. İleriye bakınca Bayan Glendinning gelecekte Lucy'nin genç bir kadının olgunluk çağına ulaştığında gene, kendine göre, hep çocuk kalacağını düşünüyordu; çünkü belli bir zihinsel kapasite (deyim yerindeyse) bakımından kendisi ile Lucy, temelde taban tabana zıttılar. Buna seviniyordu. Lucy'nin duyarlı zihin yapısı ve kişiliği tek bir zarafet kalıbına dökülmüştü. Ancak, bu konuda Bayan Glendinning hem haklı-

dı, hem de haksız. Lucy Tartan'la aralarında bir fark bulunduğunu düşünmekte haklıydı, ama o kadar. Kişisel değer ölçülerinin dışında, varoluşun mutlak ölçülerine göre, yaradılıştan ondan üstün olduğunu sanmakla ise çok büyük bir yanılgıya düşüyordu. Çünkü sanatsal bir deyişle, meleklik, yaratılmış bir varlık olmakla bağdaşabilen en üstün niteliktir ve meleklikte bayağı bir güç yoktur. İnsanı bir güç gösterisine iten şey –ki bu şey ister erkekte olsun, ister kadında, temelde hırstan başka bir şey değildir– bu nitelik, tamamıyla dünyasaldır ve meleklikle ilgisi yoktur. Melekler düşmezler, hiçbir zaman hırsa kapılmazlar. Bu nedenle, şimdi siz bu melek Lucy'nin karşısında kalbinizin tüm iyiliği, sevgisi ve içtenliğiyle duruyormuş gibi yapıyorsunuz ama, ey Bayan Glendinning, ona öyle tatlı tatlı, ama tepeden bakarak küçük Lucy derken, göğsünüzdeki parlak zırhın çift kemeri gizli bir zaferin gururuyla kabardığında, hanımefendi, gene de çok acı bir yanılgı içindesiniz.

Ancak, bu gerçeklerden haberi olmayan bu harika görünümlü hanım, şimdi Pierre'in veranda kapısından girmesini beklerken, gözleri önündeki kehribar renkli şarap sürahisine dalmış, çok anaç bazı düşünceler içindeydi. Yaptığı karşılaştırmayı aklına getiren bu narin biçimli, ince hatlı açık, altın sarısı şarapla dolu bir litrelik küçük sürahi miydi, değil miydi, şimdi kesinlikle bilinemez. Ancak, hatırladıkları ve tahmin ettikleri ile, gerçekten mutlu, iyilik dolu olan yüzünde beliren özel ifade, şöyle bir benzetme yaptığını açıkça ortaya koyuyordu: Evet, bu çok güzel küçük kız, yarım litrelik bir şarap sürahisidir: Çok güzel beyaz, İspanyol şarabı dolu bir sürahi bu kız; oysa ben... Ben... Porto... Güçlü porto şarabı dolu litrelik bir sürahiyim! Şimdi, genç çocuklara hafif İspanyol şarabı, yetişkin erkeklere porto, dendiğini duymuştum; Pierre de yalnızca genç bir çocuk. Babası benimle evlendiğinde... Evet, babası otuz beş yaşındaydı.

Bayan Glendinning bir süre daha bekledikten sonra Pierre'in sesini işitti: "Evet, en azından saat sekizden önce, Lucy. Merak etme." Sonra salonun kapısı gümbürtüyle kapandı; Pierre ona dönmüştü.

Ancak Bayan Glendinning şimdi, Lucy'nin beklenmedik ziyaretinin cıva gibi hareketli oğlundaki tüm iş yapma gücünü

yok ettiğini görüyor, yeniden altüst olan düşünceleri kim bilir hangi tatlı denizlerde dolaşıyordur diye düşünüyordu.

“Başka zaman konuşuruz, Mary kardeş,” dedi Pierre.

“Şimdi konuşamayacağız, bu kesin, Pierre. Yemin ediyorum, Lucy’yi kaçırıp geçici olarak ülkeden uzaklaştırmam, seni de bu masaya kelepçelemem gerekecek; yoksa avukatları çağırmadan önce seninle bir ön anlaşma yapamayacağız. Hoşça kal, Pierre, şimdi beni yanında istemediğini anlıyorum. Sanırım yarın sabaha kadar görüşemeyiz. Neyse ki okuyacak çok ilginç bir kitabım var. Adieu!”

Ancak Pierre yerinden kalkmadı; gözleri meraların ötesindeki günbatımına, uzaklardaki altın renkli tepelere dalmıştı. Görkemli, yumuşak bir biçimde görkemli ve latif bir akşam, sanki bütün insanlığa şunları söyler gibiydi: Güzellik içinde batar, neşe içinde doğarım. Günbatımının uğradığı bütün dünyalarda Sevgi hüküm sürer. Acı çekmek diye bir şey yoktur; acı budalaca bir hortlak öyküsüdür. Her şeye gücü yeten Sevgi, ülkesinde acıyı barındırır mı hiç? Güneşin tanrısı, karanlık çöksün diye emir verir mi? Baştan başa kusursuz, lekesiz, kırsız passız, güzel bir dünya bu. Şimdi sevinç, sonsuza dek hep sevinç!

O zaman, daha önce parlak bir günbatımının yüreğinden sanki hüznü ve suçlayıcı gözlerle kendisine bakan yüz, sessizce uzaklaşmıştı; aynı akşam Lucy’sine sihirli evlilik sözcüğünü söyleyeceğini düşünen Pierre’in ruhu sevinçle doluydu; o gün, tek başına oturmuş, güneşin batışını izleyen Pierre Glendinning’den daha mutlu bir genç yoktu.

IV

Bu sabahın neşesi, öğlenin trajedisi ve akşamın inişli çıkışlı düşüncelerinden sonra, Pierre’in ruhu şimdi değişmeyen, ölçülü bir neşe içindeydi. Daha zayıf zihinlerde çoğu zaman güzel Aşk kuşunu yuvasından kaçırان coşku beklentisinin önceden yarattığı şiddetli acıyı duymuyordu Pierre.

Akşamın ilk saatlerinde hava ılık ama karanlıktı, çünkü ay daha doğmamıştı. Pierre köyün salkım karaağaçlarının uzun kollarından oluşan kubbelerin altından geçerken, çevresini neredeyse göz gözü görmeyen tam bir karanlık sarmıştı, ama bu karanlık onun yüreğinin yumuşak bir ışıqla aydınlanan odalarına girmedi. Fazla ilerlemeden yolun karşı yakasında uzak-tan yavaş yavaş ona doğru yaklaşan bir ışık fark etti. Pierre için bu alışılmamış bir şey değildi, çünkü bazı yaşlılar ile köyün sakinleri arasında biraz ürkek olanlar, böyle karanlık gecelerde dışarı çıkarken fener taşırlardı. Gene de, görebildiği tek şey olan bu ışık giderek sessizce yaklaşıırken, ad veremediği bir sezgiyle bu ışığın kendisini aradığını düşündü. Fener yolu geçip yanına geldiğinde Pierre neredeyse evin kapısına varmıştı; kendi çevik elini bahçe kapısına atmıştı ki, omzunda bir elin ağırlığını duydu; aynı anda, başında kukuleta bulunan, yana çevirdiği yüzünü iyice seçemediği, karanlık biri feneri Pierre'in yüzüne doğru kaldırdı. Anlaşılan yabancı Pierre'in açık yüzünü çarçabuk incelemişti.

"Pierre Glendinning'e bir mektup getirdim," dedi. "Sizsiniz herhalde." Aynı anda bir mektup çıkarıp Pierre'in eline tutuşturdu.

Pierre, bu garip karşılaşmanın şaşkınlığı içinde yavaşça, "Bana mektup mu?" diye sordu. "Posta hizmeti yapmak için bence garip bir yer ve zaman. Kimsiniz? Durun!"

Ancak mektubu getiren yanıt beklemeden dönmüş, yenden yoldan karşıya geçiyordu. Pierre'in o anda ilk aklından geçen, adamın peşinden gitmek oldu; sonra kendi nedensiz merakına ve korkusuna gülümseyerek durdu ve elindeki mektubu yavaşça çevirdi. Başparmağı ile mührün üstünü yoklayarak, ne esrarengiz biriymiş mektubu gönderen, diye düşündü. Bana ancak yurtdışından mektup gelir, o da posta servisi ile; Lucy'ye gelince... Yok canım! Kendi içerideyken, kendi evinin kapısında bana mektup yollayacak hali yok ya. Garip! Ama içeri girip okuyayım, yok, bu olmaz. Ben gene onun tatlı yüreğini, Tanrı'nın bana gönderdiği o sevgili mektubu okumaya geldim; bu münasebetsiz mektup şimdi aklımı karıştırır. Eve dönünce okurum.

Bahçe kapısından geçip evin kapı tokmağını tuttu. Tokmağın soğukluğu Pierre'in elinde aniden, kendi soğukluğunu andıran hafif ve başka zaman olsa nedenini açıklayamayacağı bir duygu uyandırdı. Alışkın olmadığı bir ruh hali içindeydi; kapı tokmağı sanki ona, "İçeri girme! Git buradan, önce mektubunu oku," diyordu.

Yarı korkarak, içinden gelen bu karanlık uyarıları yarı yarıya alaya alarak, farkında olmadan, bu emre uydu, kapıyı bıraktı, bahçe kapısından çıktı ve çok geçmeden kendini gene evine giden yolda, eve geri dönerken buldu.

Artık kendi kendine şöyle mi yapsam, böyle mi, demekten vazgeçti. Havadaki karanlık şimdi yüreğine işlemiş ve oradaki ışığı söndürmüştü. O zaman Pierre ömründe ilk kez Kader'in karşı konulmaz uyarı ve tehditlerini hissetti.

Kimse görmeden salona girdi, odasına geçti, karanlıkta acele kapıyı kilitledi, lambayı yaktı. Oda aydınlandığında, lambanın durduğu yuvarlak masanın başında ayakta; eli hâlâ fitili ayarlayan pirinç çemberin üstündeyken, gözleri karşısındaki aynaya yansıyan görüntüye ilişkince irkildi. Kabaca Pierre'in dış görünüşünü andıran bir kişiydi bu; ama yüz hatları garip bir biçimde değişmiş, ona yabancı gelen bir görünüm almıştı; ateşli bir istek, korku ve belirsiz birtakım kötü şeylerin olacağını hissettiren önsezilerle doluydu bu yüz. Kendini bir koltuğa atıp ruhunu esir alan bu anlaşılmaz güçle bir süre boş yere savaştı. Sonra, yüzünü başka yana çevirerek koynundan mektubu çıkarırken, kendi kendine fısıldadı: Bırak şunu, Pierre! Bu müthiş mektup yarın akşam için bir yemek daveti ise, kendini ne kadar budala hissedeceksin; çabuk, yaz şu basmakalıp yanıtı gitsin, budala sen de: Bay Pierre Glendinning, bayan filan falancanın nazık davetini memnuniyetle kabul eder.

Gene de mektuba bakmıyordu. Mektubu taşıyan kişi yanına yaklaşıp görevini öyle bir aceleyle yerine getirmişti ki, Pierre üstündeki yazıya bile bir göz atamamıştı. Şimdi de aklından çılgınca bir düşünce geçti. Şu anda zarfın üstündeki yazıya bile bakmadan, bu mektubu tutup yok etse ne olurdu? Bu yarı çılgın düşünce zihninde daha yeni biçimleniyordu ki, ellerinin yırtılan mektubun ortasında birleştiğini gördü. Koltuktan ayağa fırladı,

Tanrım, diye mırıldandı; ömründe ilk kez farkında olmadan ona kendinden utanacağı bir hareket yaptıran bu ruh halinin şiddetiyle iyice sarsılmıştı. Bu ruh haline kendi arzusuyla girmediği halde, şimdi birden düşündü ki, ne denli güçlü olursa olsun, insan zihninin yeni ve gizemli her duyguya bazen garip bir eğilimi vardır ve bu yüzden böyle bir ruh halini belki kendi de biraz cesaretlendirmişti. Bu gibi durumlarda –ne kadar korkarsak korkalım– o anda ruhlar dünyasının karanlık ön odalarına şaşkınlık içinde girmemize izin verir gibi görünen bir büyüğü bozmaya çalışmayız.

Pierre şimdi sanki içinde birbirine düşman iki ses duyuyordu. Bunlardan biri, bilinçli duruma yeni yeni erişmeye çalışıyordu ve her ikisi de bir diğerine üstün gelmek için savaşıyordu. Hangi ses üstün gelirse gelsin, Pierre, belli belirsiz, bu savaşım da tek hakemin kendi olacağını anlıyor gibiydi. Seslerden biri ona bencilce, yırtık mektubu parçalayıp atmasını söylüyordu; çünkü mektubu okumak, kaderini önüne geçilmez bir biçimde etkileyecekti. Öteki ses, bütün çekinceleri bir yana bırakmasını öğütüyordu; çekincelerin hiçbir dayanağı olmadığı için değil, ama, sonuçta olacakları göze alarak gene de onları hesaba katmamak, daha erkekçe bir davranıştı da onun için. Bu iyi melek yumaşak bir biçimde, Oku Pierre, der gibiydi. Okumakla belki başına dert açarsın ama, belki başkalarının dertlerine bir çare bulabilirsin. Oku ve şunu anla, en büyük nimet, bütün görevlerini yerine getirdiğini bilerek mutluluğa boş vermektir. Kötü melek, Okuma, sevgili Pierre, diye kurnazca fısıldıyordu. Yok et onu ve mutlu ol. Sonra, Pierre'in soylu yüreğinin rüzgârında kötü meleğin sesi zayıflayıp duyulmaz oldu. İyi meleğin sözleri daha açık ve belirgin işitiliyor, yüzünde hüznü ama iyi yürekli bir gülümsemeyle ona giderek daha çok yaklaşıyordu. O sırada çok, çok uzaklardan gelen olağanüstü güzellikte ezgiler doldurdu Pierre'in yüreğini; bedenindeki her bir damar, göklerdeki bir tempoya uyarak atmaya başladı.

V

“Bu mektubun altındaki imza sana tamamen yabancı. Şimdiye kadar varlığımdan hiç haberin olmadı. Bu mektup seni duygu-landırarak, sana acı verecek. Sana bu acıyı yaşatmak istemedim, ama yapamıyorum. Bu satırların sana benim çektiğim acıya azıcık yaklaşan bir acı vereceğini düşünsem, yüreğim tanıktır, yazmaz, söyleyeceklerimi sonsuza kadar kendime saklardım.

Pierre Glendinning, sen babanın tek çocuğu değilsin. Güneşin gözünde, bu satırları yazan senin kız kardeşinin elidir. Evet, Pierre, İsabel sana kardeş diye sesleniyor, kendi kardeşi! Ah, kendi kendime öylesine sık düşündüğüm bu sözcüğü, benim gibi toplum dışına atılmış birinin söylemesi ya da düşünmesi neredeyse bir küfür sayılıyor! Sevgili Pierre, kardeşim, babamın oğlu! Patlamak üzere olan yüreğimin beni çoktandır buyruğu altına alan ve şimdi bastırılamaz hale gelen özlemine içinden gelen o Tanrısal sese uyup da karşılık verirsen, bu acımasız dünya sana hep bir ağızdan budala, budala, budala diyecek ve lanetleyecek seni; sen bu dünyanın uygulamalarını ve kural-larını aşabilecek kadar iyi yürekli bir melek misin? Ah, kardeşim benim!

Ancak, Pierre Glendinning, sana karşı gururumu koruyacağım. Şanssız durumum seninle eşit paylaştığım soyluluk mirasını ortadan kaldırmazsın. Gözyaşlarım, çektiğim acılar, seni kandırıp aklının en çok başında olduğu birgünde bile pişmanlık duyma-na neden olacak bir şey yaptırmayacak sana. Bundan sonrasını okuma. Sana öylesi daha uygunsa, yak bu mektubu. Böylece vereceğim bilginin kesinliğini öğrenmekten kaçınabilirsin; o bilgi ki, eğer şimdi bencilce ve soğuk davranırsan, ileride, daha olgunlaştığın, pişmanlık duyduğun ve çaresiz kaldığın günlerde seni acı acı suçlayacak. Hayır, sana yalvarmayacağım, yalvarmam. Ah, kardeşim, sevgili, sevgili Pierre, koş, gel, yardım et bana; acı bana, acı, burada, bu koca dünyada donuyorum; ne annem var, ne babam, ne kız, ne de erkek kardeşim, beni seven, insan biçiminde, yaşayan hiçbir şey yok. Kurtarıcımız İsa'nın uğrunda öldüğü insanlar arasında, toplumun dışladığı bir varlık

olarak yaşamaya artık daha fazla dayanamıyorum, sevgili Pierre. Koş, gel bana. Hayır, şimdi yazdıklarımı yırtabilirdim, daha önce yazdığım birçok sayfayı yırttığım gibi; yazdıklarımın hepsi de senin gözlerin içindi, ama sana erişmediler, çünkü aklımın karışıklığından sana nasıl yazacağımı, ne diyeceğimi bilemedim. Nasıl saçmaladığımı gör işte böyle.

Hepsi bu kadar; daha fazla yazmayacağım; bu mezara sessizlik yakışır. Yüreğim daralıyor, Pierre, kardeşim.

Ne yazdığımı bilmiyorum. Gene de en can alıcı satırı yazıp gerisini sana bırakacağım, Pierre, kardeşim. İsaël Banford adını taşıyan kız, köyden beş kilometre uzakta, göle bakan yamaçtaki küçük, kırmızı çiftlik evinde oturuyor. Yarın akşam –daha önce olmaz– gündüz olmaz, gündüz olmaz, Pierre.

Kardeşin, İsaël.”

VI

Mektuptaki yazı bir kadına aitti ama yazarın zihinsel durumunu gösterecek biçimde düzensizdi ve yer yer neredeyse okunamıyordu; gözyaşlarının ıslattığı yerlerde, mürekkeple kimyasal etkileşim içine giren gözyaşı damlaları garip, kırmızımsı bir renk almış; kâğıt, üstüne gözyaşı değil de kan damlamış gibi bir görünüm kazanmıştı. Aynı zamanda Pierre’in kendi elleri ile boydan boya yırttığı mektup, parçalanmış ve kanayan bir yüreği çok iyi anlatıyordu. Bu şaşırtıcı mektup o an için Pierre’in kesin bir şey düşünme ya da hissetme yetisini alıp götürmüştü. Koltuğunda yarı cansız yığılıp kaldı; mektubu tutan elini yüreğine bastırmıştı, sanki bir katil onu bıçaklayıp kaçmıştı da, Pierre yaranın içindeki hançeri tutarak kanın dışarı fışkırmasını önlemeye çalışıyordu.

Evet, Pierre, işte şimdi gerçekten bir yara aldın; bu yara hiçbir zaman tam olarak iyileşmeyecek, ancak belki cennette iyileşir. Daha önce kuşku duymadığın ahlak güzelliği, yeryüzünden sonsuza dek silinip gitti; kutsal baban senin için bir aziz

değil artık. Sahip olduğun tepelerdeki ışık, ovalardaki sükûn yok oldu; şimdi, şimdi ilk kez, Pierre, Hakikat'ın kapkara dalgası kaplıyor senin ruhunu. Ah, zavallı çocuk! Hakikatin denizi ilk yükselişinde sana enkazdan başka bir şey getirmiyor!

Eşyanın görüntüsü, düşüncelerin biçimleri, hayatın atan nabızı Pierre'e ancak yavaş yavaş geri geldi. Bir gemici, gemisini batırıp kendini kumsala atan dalgalar geri çekilirken birlikte sürüklenmemek için nasıl savaşırsa; Pierre de uzun, çok uzun bir süre kendini baygınlığın kumsalına atan acının geri çekilen dalgalarına karşı öyle savaştı.

Ancak insan Keder denen kötülüğe teslim olmak için yaratılmamıştır. Gençlik boş yere genç ve güreşçi değildir. Pierre sendeleyerek ayağa kalktı; gözleri dalgındı, bütün bedeni titriyordu.

Yavaş yavaş, boğulurcasına mırıldandı: “En azından ben kendim varım,” dedi. “Kendi benliğimle meydan okuyorum size! Tüm korkular, bırakın yakamı! Tüm büyüler, çözülüp gidin! Bundan sonra gerçeklerden başka hiçbir şey tanımayacağım ben. İster mutlu olsun, ister hazin. *Gerçek* her neyse onu öğrenip, varlığımın en derinlerindeki melek ne derse onu yapacağım. – Mektup! İsaibel... Kız kardeş... Erkek kardeş... Ben, *ben*... Benim melek babam! Lanetli bir rüya olmalı bu! Hayır, ama bu kâğıt parçası sahte, yemin ederim, aşağılık, kötü niyetli bir sahtekârlık bu. Sevincin eşliğindeyken elinde Keder'in yalancı tezkeresi ile yanıma yaklaşan fenerli hain postacı, yüzünü benden iyi sakladın. Karanlıkta gizlice mi gelir yanıma gerçekler; bizi soyduktan sonra, peşlerinden yapılan çağrıların hiçbirine kulak asmadan çekip giderler mi? Ruhumu saran bu gece şimdi dünyanın bu yarısını saran gece kadar gerçekse, işte o zaman Kader, seninle büyük bir kavgam var demektir. Sen sahtekârın, oyuncunun tekisin; beni kandırıp neşeli bahçelerden geçirerek bir uçurumun içine çektin. Ah! Sevinçli günlerimde yanlış bir yola saptırılmışımdı, kederimin gecesinde şimdi bana doğru yolu gösteriliyor. Aklımı kaçıracağım, kimse beni durduramayacak! Elimi öfkeyle kaldıracağım, çünkü bana vurulmadı mı? Soluğum acı olacak, çünkü bu elimdeki bir zehir bardağı değil mi? Sen ey Kara Şövalye, miğferinin siperliğini indirip yanıma yaklaş-

rak benimle alay eden sen! Bak! Başındaki zırhı delip yüzünü göreceğim, isterse gördüğüm Gorgon'un yüzü olsun! Tüm sevgi bağlarım, bırakın beni; tüm dindarlığım uzaklaşıp gitsin; dine saygılı olmayacağım, çünkü bana oyun oynadı, nefret etmem gereken şeye saygı duymayı öğretti; bütün putların yüzlerindeki peçeleri yırtıyorum; bundan sonra gizli şeyleri görecek, kendi gizli hayatımı yaşayacağım ben! Artık Hakikat'ten başka hiçbir şeyin beni böyle etkileyemeyeceğini biliyorum. Bu mektupta sahte bir şey yok. Ah! İsaibel, sen benim kardeşimsin ve ben seni seveceğim, koruyacağım, ne olursa olsun, sana sahip çıkacağım. Ah! Ey tanrılar cahilce saçmaladığım için beni bağışlayın ve şu yeminimi kabul edin: Burada kendimi İsaibel'e adamaya yemin ediyorum. Ah, zavallı dışlanmış kız, uzun zamandır benim yalnız sevinçle soluduğum aynı havayı sen yalnızlık ve acı içinde solumuş olmalısın. Şimdi bile belki ağlıyorsun, Tanrı'nın benim ellerime bıraktığı kaderinin ne olacağını bilmeden, bir belirsizlik okyanusuna atılmış, ağlıyorsun; tatlı İsaibel! Seninki gibi bir isteğe karşı duyarsız kalsaydım, pirinçten daha adi bir maden, buzdan daha soğuk ve katı bir nesne olmaz mıydım ben? Önümde gözyaşlarından dokunmuş gökkuşakları içinde dolaşıyorsun. Çok uzun süredir ağladığını görüyorum ve Tanrı seni teselli etmemi emrediyor; senin kendi babanın, adını Pierre koyduğu kardeşin seni avutacak, sana arka çıkıp savaşıacak senin için!"

Pierre odasında duramadı; içinde bulunduğu ev küçülmüş, bir fındık kabuğu kadar kalmıştı; duvarlar alnına çarpıyordu; şapkasını almadan evden dışarı fırladı ve ancak açık havanın sonsuzluğunda hayatının sınırsız genişlemesine dar gelmeyecek yeri bulabildi.

Kitap IV

GEÇMİŞE BAKIŞ

I

En güçlü, en ateşli duyguların hangi ince etkenlerden doğduklarını, tam olarak hangi aşamalardan geçtiklerini, çözümleme yöntemiyle anlamak olanaksız gibidir. Bulutu görür, şimşegi hissederiz; ama o bulut nasıl elektrikle yüklendi, bu şimşek nasıl böyle sersemletici olabiliyor, meteorolojinin bize bu konularda eleştirel bir açıklama yapmaya kalkışması boşunadır. Metafizikçi yazarlar en önemli, en ani ve insanı en çok sarsan olaylar kadar, en önemsiz olayın da, kendinden önce yer alan bir sürü, son derece karışık ve kaynağı bilinmeyen olayların sonucunda ortaya çıktığını itiraf ediyorlar. İnsan yüreğinin her hareketi de aynen böyledir. Bu yanaklar neden soylu bir heyecan ve gayretle yanar tutuşur, şu dudaklar neden istihza ile kıvrılır, bunlar tam olarak hemen o sırada göze çarpan bir nedene bağlanamaz; görünürdeki neden, nedenler zincirindeki bir halkadır, o kadar. İnsanın bu tür hareketleri, birbirine dayanan uzun bir nedenler dizisinden kaynaklanır ve dizinin ileri noktalarındaki nedenler, ortalarda bir yerlerde başlayarak havaya uçup gözden kaybolur giderler.

Genç olsun ya da yaşlı, sevimli birçok erkeğin günlük yaşamın doğal akışı içinde işittikleri bir haber karşısında önce geçici bir şaşkınlık yaşadıklarını, sonra merakla kapılıp konu hakkındada biraz daha bilgi edinmek istediklerini, ama sonunda habere

tümüyle ilgisiz kaldıklarını hep biliriz. Böyle bir haberin nasıl olup da Pierre'in ruhuna kızgın bir lav gibi aktığını ve geçtiği yerlerde nasıl derin bir umutsuzluk tortusu bıraktığını; bu yüzden genç adamın daha sonraki tüm çabalarının eskiden ruhunun topraklarında yükselen tapınakları neden yeniden yükseltmediğini, tüm kültürü ile enkaz altında gömülü kalmış çiçekleri niçin yeniden tam canlandıramadığını, dolambaçlı birtakım yollardan Pierre'in yüreğine, belleğine, hayatının ve benliğinin en gizli köşelerine kadar girerek göstermeye çalışmak boşuna olacaktır.

Ancak, rastgele seçilen birkaç nokta, kısacık bir mektubun Pierre'i içine attığı fırtınalı ruh halindeki bu garipliği biraz olsun açıklamaya yetebilir.

Pierre'in yeşil yapraklarla donattığı yüreğinde uzun zamandır barındırdığı bir tapınak vardı; anıların yazıtlarıyla dolu birçok basamakla çıkılan bu tapınağı Pierre her geçen yıl, tatlı, kutsal bir sevginin taze çelenkleriyle donatmıştı. Pierre'in kendi varlığından ardı ardına sunduğu adaklarla sonunda yeşil bir kameriyeye dönüşen tapınak, herhangi hüznü bir ayın yerinden çok, ölçülü bir sevincin kutlamalarına sahne olan bir yer gibi görünüyordu ve gerçekten de öyleydi. Ancak, çelenklerle donatılmıştı ama, bu tapınak aslında mermer bir sütundu. Pierre'in tek sütunlu manevi hayatının tapınağını, sağlam ve ebedi olduğunu düşündüğü, tepesinden sarkıtılmış sayısız mermer süslemeler, dallar bulunan bu tek sütun taşıyordu; tıpkı bazı güzel Gotik yapılarda ortadaki ağaç gövdesine benzeyen sütunun çatıyı taşıması gibi. Bu sütunda, yontularak oluşturulan bir rafta, Pierre'in merhum babasının mermerden, mükemmel bir heykeli vardı; kusursuz, lekesiz, kar beyazı mermerden, sükûn içinde bir heykeldi bu: Pierre'in sevgi dolu gözlerinde, insandaki iyiliğin ve erdemin timsaliydi. Pierre genç yaşının en saygı dolu düşüncelerini, inançlarını yığmıştı bu tapınağın önüne. Tanrı'ya ancak bu tapınağın basamaklarından çıkarak yaklaşmış, böylece onu en soyut din duygusunun barınağı yapmıştı.

Temiz, şerefli, bir hayat sürdükten sonra ölen ve aklıyla değerini tartabilen çocuğunun yumuşak yüreğine, pınara gömülür gibi gömülen baba, mezarında Prens Mausolus'tan bile daha

çok kutsanmış, daha çok yüceltilmişti.³⁰ Çünkü çocukluğun o döneminde hayatın saf sularının pınarına henüz Hazreti Süleymanvari düşüncelerin bulanık suları karışmamıştır. O Tanrısal sularda ayrıca ender koruyucu bir hassa bulunur. Bu pınara atılan bütün tatlı anılar mermerleşir; öyle ki, aslında geçici olan şeyler, orada değişmeyen, ölümsüz bir nitelik kazanırlar. İşte Derbys-hire'daki bazı sularda da kuş yuvaları böyle taşlaşır. Ne var ki kader babaya daha uzun bir ömür biçmişse, çoğu zaman oğulun düzenlediği ceneze töreni daha yüzeysel, babayı tanrılaştırması daha ılımlı olur. Gözü açılan çocuk, bir zamanlar onca saygı duyduğu kişilikte bazı küçük lekeler, kusurlar görür ya da belli belirsiz gördüğünü sanır.

Pierre on iki yaşındayken babası ölmüş; ardında, son derece iyi bir beyefendi ve Hıristiyan olduğu yolunda herkesin kabul ettiği bir ün bırakmıştı. Karısının yüreğinde, sağlıklı, bulutsuz, mutlu geçen evlilik günlerinin solmayan birçok anısı vardı; Pierre'in ruhunun derinliklerinde kalan izlenim ise, erkek güzelliği ile iyiliğin ender bir abidesiydi ve bu abideyle ancak babanın kendi erdemli yüreğinin Pierre'ce kusursuz sayılan kalıbı boy ölçüşebilirdi. Kış gecelerinde ocakta harıl harıl yanan ateşin başında ya da yazın güneydeki verandada gecenin kırsal yörelere özgü o esrarlı sessizliğinde, Pierre'le annesi geçmişte kalan insanlardan söz ederken; aralarından ayrılıp giden, üstün bir saygı duydukları bu baba ve koca, bir ruhsal geçit resminde en önde ihtişam ve kutsallık içinde yürürdü. O sırada konuşma geçmişe dönük anılarla dolu ve ciddi olurdu; ama tatlıydı da. Yeryüzünde yaşarken bunca güzel bir insan olan babasının şimdi cennette kesinlikle azizlik mertebesine eriştiği düşüncesine dört elle sarılan Pierre'in ruhunda, bu düşünce gitgide daha sık ve daha derin kökler salmıştı. Büyük bir özenle ama bir ölçüde kapalı bir biçimde yetiştirilen Pierre, şimdi on dokuz yaşına basmış olmasına karşın, yaşamın daha karanlık ama daha gerçek yüzüyle henüz tam anlamıyla tanışmış değildi. Oysa hayat bunu, tümüyle kentte yetişen, gözlem ve düşünme yeteneğine sahip, Pierre yaşındaki bir gencin zihnine ilk yıllardan başlayarak çoktan kazımış olurdu. İşte o güne kadar Pierre'in ilk duyguları oldukları gibi kalmıştı ve babasının mezarı ona tertemiz

ve hâlâ Arimathealı Yusuf'un kabrindeki mermer kadar yeni görünüyordu.³¹

Anlayın o zaman, Pierre'i çarpan yıldırımın bir gecede, yaşamının en kutsal tapınağına yığıldığı çiçekleri yerinden söküp atan, azizin yumuşak başlı heykelini Pierre'in ruhundaki tapınağın çöken enkazı altına gömen bu yıldırımın, onu ne kadar yıktığını, ne kadar kasıp kavurduğunu anlayın.

II

Nasıl ki, en güzel bağlar Ehrenbreitstein'in kale duvarları ile top namluları yakınlarında yetişir, üzümler en iyi orada kararır, hayatın en tatlı sevinçleri de tehlikelerin top ağzında çiçeklenir.³²

Ancak, hayat inançsız hafifliklerle dolu bir şey midir ve biz ondan yanlışlıkla yararlanan kişiler miyiz, o kadar aptal, o kadar çılgın mıyız ki, bize mutluluk veren en güçlü saydığımız kulemizin bile ayakta kalabilmesi, ufacık bir olayın keyfine bağlı olsun, bir yaprağın düşmesi, bir sesin işitilmesi ya da üstünde ucu sivriltilmiş bir tüyle birkaç küçük harf yazılı bir kâğıt parçasının alınması gibi bir olay, onu yıkabilsin? Kendimize hiç mi güvenimiz yok da; en kutsal, en üstün saydığımız bir mutluluğu içine koyduğumuz, son derece güçlü bir kilitte sağlama aldığımız o küçük sandık, biricik anahtarının yalnız bizde olduğunu sandığımız bir anda, herhangi bir yabancının dokunuvermesi ile açılıp kirletilebiliyor?

Pierre, sen budalasın! Yeniden yap... Hayır, öyle olmaz, çünkü senin tapınağın hâlâ ayakta; ayakta, Pierre, dimdik ayakta; onu donatan çiçekler gitmemiş, kokularını duymuyor musun? Sana gönderilen mektup gibi bir mektup kolayca yazılabilir, Pierre. Bu garip dünyamızda sahtekârların varlığı bilinmeyen bir şey değil ki. Bir romancı, kaşla göz arasında sana bunun gibi elli mektup yazabilir; okuyanın gözlerinden yaşlar döktürür, tıpkı sana gelen mektubun garip bir biçimde senin erkek gözlerini

kuruttuğu gibi; gözlerin öylesine cam gibi, öylesine kuru ki, Pierre; budala Pierre!

Ah, hançerlenmiş bir yürekle alay etmeyin! Yüreğinden vurulan adam çelik nedir bilir; gevezelik edip ona bunun bir tüy gıdıklamasından başka bir şey olmadığını söylemeye kalkmayın. İçindeki yarayı hissetmez mi o? Yeleğimdeki bu kan nedir? Ve ruhumdaki bu sancı?

Ve işte burada Hayat'ın dokuma tezgâhının başında oturan o Üç Uğursuz Kadına yeniden seslenebiliriz.³³ Onlara sorabiliriz: Siz, Ey Uğursuz Cadılar, geçmiş yıllarda kaderin ağlarını hangi ipliklerle ördünüz ki, şimdi bunlar ürpertici önsezilerle yanılmaz bir biçimde Pierre'e acısının acı olduğunu, babasının artık bir aziz olmadığını ve İsaabel'in gerçekten kendi kız kardeşi olduğunu bildiriyorlar?

Ah! Dünyadaki tüm babalar, anneler, dikkat edin; dikkatli olun! Sizin birtakım sözcük ve işaretlerle ima ederek anlattığınızı sandığınız kötü şeyleri, masum küçük çocuklarınız şimdi anlamıyor olabilirler. Şimdi bilmezler; sözcüklerin çoğunun görünürdeki anlamlarına bile bilinçli olarak pek fazla dikkat etmezler. Ancak, daha sonraki yıllarda Kader şifrenin kimyasal anahtarını ellerine verince, işte o zaman belleklerinde buldukları en anlaşılmaz, en silik soluk yazıları şaşırtıcı bir hız ve beceriyle okur; bununla da yetinmeyerek, hâlâ gizli kalmış yazıları da bulmak amacıyla kendi iç dünyalarını didik didik araştırırlar. Hayatın en karanlık dersleri işte böyle okunmuştur; Erdem'e duyulan inanç böyle öldürülür ve gençler her şeyi küçümseyen bir inançsızlığa böyle teslim olurlar.

Pierre için her şey tıpatıp böyle olmadı ama bazı noktalarda ki benzerlik nedeni ile yukardaki gerçek uyarı yersiz sayılmaz.

Pierre'in babası hummadan öldü; bu gibi hastalıklarda sık sık görüldüğü gibi, sona doğru belli aralıklarla zihninde birtakım sapmalar olmuştu. Böyle zamanlarda hastanın aileye sadık bakıcıları belli etmeden, ustalıkla karısını yanından uzaklaştırdılar. Ancak küçük Pierre, baba sevgisiyle yatağın başından ayrılmıyordu; babası sayıkladığı sırada, küçük, masum Pierre dikkatlerini çekmedi. Böylece gölgelerin perdelerle karıştığı ve odada tam bir sessizliğin hüküm sürdüğü, Pierre'in karanlıkta

babasının yüzünü pek seçemediği, harika korların ocakta yıkılmış bir tapınak gibi durduğu bir akşam; yataktan, garip, yakınan, son derecede acınacak, alçak bir ses geldi ve Pierre bunu işitti: “Kızım! Kızım!”

Hemşire, “Gene sayıklıyor,” dedi.

Çocuk, “Babacığım, sevgili babacığım, senin kızın yok, ama ben, senin kendi küçük Pierre’in buradayım işte,” diye ağladı.

Ancak, yataktaki ses bunu duymadan, bu kez aniden bir feryat biçiminde yükseldi: “Kızım! Tanrım! Tanrım! Kızım benim!”

Çocuk ölmekte olan adamın elini tuttu; babanın eli hafifçe kendini tutan eli kavradı; ancak bu kez öteki, boş eli de havaya kalktı; sanki bu eliyle başka bir çocuğun parmaklarını tutuyordu. Sonra her iki el birden çarşafın üstüne düştü. Pierre, akşamın kıpırdayan gölgeleri içinde kendi tuttuğu elin ateşten hafifçe kızardığını, boş kalan öteki elin ise bir cüzzamlının eli gibi kül beyazı kesildiğini görür gibi oldu.

Hemşire, “Geçti,” diye fısıldadı. “Artık gece yarısına kadar sayıklamaz. Hep böyle yapıyor.” Sonra içinden, bu kadar mükemmel bir beyefendinin, bu kadar iyi bir insanın akli karışınca, böyle anlamı belirsiz şeyler söylemesine şaşı; hiçbir kural tanımayan insan ruhunun gizemini düşünerek ürperdi; kişinin kendi masum olduğu halde, ruhu ona korkunç şeyler hayal ettiriyor, ağza alınmaz sözler söyletiyordu. Pierre’in dehşet içindeki çocuk ruhuna da, henüz biçimlenmemiş ama benzer bir düşünce girdi. Ancak, bu düşünce somutlaşmadan kaldı ve çok geçmeden çocuk onun üstünü daha tatlı anılarla örttü; sonunda bütün öteki belli belirsiz anılar ve hayallerle karışarak sanki Pierre için gerçek olmaktan çıktı. Ne var ki, uzun yıllar ruhunda yeşermeden kalan bu banotu tohumu, Pierre İsa’ın mektubunu alır almaz, büyüye tutulmuş gibi gömülü olduğu yerden birden fışkırdı. O zaman, çoktandır bastırılmış, o yakınan, zavallı sesi yeniden işitti Pierre: “Kızım! Kızım!” Ardından, o vicdan azabı dolu sözler: “Tanrım! Tanrım!” Ve Pierre o boş elin kalkışını ve bu kül beyazı elin düşüşünü yeniden gördü.

III

Soğuk mahkeme salonlarında akılsız kafaları inandırmak için yemin etmek, Kutsal Kitap'ı kanıt göstermek gerekir; oysa yüreğin sıcak odalarında kimsenin tanık olmadığı tek bir anı, tutuş-turduğu kanıt alevi ile, gece yarısı yanan bir evden her yana saçılan alev alev odun parçalarının kenti aniden aydınlatması gibi, inancın bütün köşelerini aydınlatıverir.

Pierre'in odasına açılan, kilitli, yuvarlak pencereli, küçük bir oda vardı; ruhun ruha seslendiği, bir ikiz kardeşin ötekine, gel seninle baş başa kalalım, kulağına söyleyecek bir sırrım var, dediği o tatlı, huşu dolu saatlerde, Pierre hep bu odaya girerdi. Pierre'in gençlik yıllarının hayal kırıklıklarını giderip huzur bulmak için zaman zaman çekildiği bu kutsal odada, uzun bir iple kornişe asılmış küçük bir yağlıboya portre bulunuyordu; Pierre sık sık bu resmin önünde kendinden geçmiş gibi dururdu. Resmi herhangi yıllık bir sergide eleştirmenler görse, yazılarında şöyle bir tanım yapar ve gerçeği de yansıtmış olurlardı: "Yakışıklı, şen görünüşlü, genç bir adamın doğaçlama yapılmış bir portresi. Hint kamışından eski moda bir koltukta neşe içinde oturuyor, daha doğrusu, hemen kalkıp gidecekmiş gibi koltuğa hafifçe ilişmiş. Şapkası ile bastonunu tutan eli serbestçe koltuğun arkasına atılmış, öbür elin parmakları saat kösteğindeki altın mühür ve anahtarla oynuyor; yana çevirdiği gür favorili, aydınlık yüzünde belirgin bir sabah neşesi, tasasız bir ifade görülüyor. Sanki iyi bir dostuna kısa bir ziyaret için uğramış gibi. Son derece ustaca yapılmış, neşeli bir resim; kolayca bitirilmiş gibi çok hoş bir havası var. Kuşkusuz bir portre, hayalî değil ve bir tahmin yürütmek gerekirse, amatör bir ressamın işi."

Böyle aydınlık yüzlü, neşe ve sağlık dolu, genç, tirendaz ve yakışıklı bir adamın portresi olan bu resimde, ne gibi gizli bir nitelik görmüş olmalı ki, karısı hiçbir zaman onu beğenmemiş, hep itici bulmuştu. Pierre'in annesi hiç katlanamadığı bu resmin kocasına benzemediğini savunurdu. Merhum kocasının anısına beslediği saygı, bu resmin çevresine tek bir çelenk bile asmasını engellemişti. Merhumun hemen hemen bütün öteki yakınlarının,

akrabalarının fikirlerine niçin böyle mantıksızca ters düştüğünü açıklamaları istenince; ısrarla, neredeyse öfkeyle, bu resim o değil, derdi. Ancak, aşağıdaki büyük kabul salonunun en göze çarpan yerinde, baş köşeye asılmış duran çok daha büyük bir portre vardı. Genel ifadesinde ve ayrıntıları ile verilen yüz hatlarında en gerçek, en güzel, en soylu nitelikleri birleştiren bu resmin kocasını tam olarak yansıttığını düşünürdü Pierre'in annesi.

Pierre bile hep bu iki resmin garip bir biçimde birbirine benzemediğini düşünürdü. Büyük resim ötekinden çok daha sonra yapıldığı ve bu nedenle çocukluğundan anımsadığı babasına daha yakın olduğu için, Pierre de elinde olmadan onun daha gerçek olduğuna, babasına daha çok benzediğine inanmıştı. Bu yüzden annesinin o resmi daha çok sevmesine hiç şaşırmadığı gibi, kendi de aynı görüşteydi. Ancak öteki resmi yalnız bu nedenle dışlamak da olmazdı. Çünkü, iki resim arasında zaman farkı vardı, kıyafetler biraz değişikti, iki ressamın üslupları birbirinden çok ayırdı; karşılarında duran gerçek yüz ne kadar parlak ve güzel olursa olsun, insanın ruhunu yansıtmayı tercih eden ressamların bu iki resimde kısmen verebildikleri ideal yüzlerin çok farklı olduğu da göz önünde tutulmalıydı. Üstelik, büyük resim orta yaşlı evli bir adama ait olduğundan, mutlu evliliklere özgü, o anlatması güç, hafifçe kalıplı, durmuş oturmuş havayı taşımaktaydı; oysa küçük resim, canlı, hareketli, başına buyruk, neşe içinde gününü gün eden genç ve bekâr bir erkeğin resmiydi; tasasız, dahası belki biraz da uçarı bir görünüşü vardı; yaşamın o doyulmaz sabah tazeliği ile dolup taşıyordu. Bu portrelerin açık kalple ve dikkatli bir biçimde değerlendirilmesinde, pek çok şeyin hesaba katılması gerekiyordu. Pierre kendi iki resmini yan yana koyup baktığında, bu sonucun neredeyse kaçınılmaz olduğunu görüyordu. Resimlerden birinde, kuşaklı bir kız elbisesi giymiş, dört yaşında küçük bir çocuk vardı; öteki resimde, on altı yaşında büyümüş bir gençti. Pierre iki resme bakınca, gözlerde ve alında değişmeden kalan, anlatılması güç belirsiz bir şey dışında, kahkahalar atan küçük çocuk ile düşünceli düşünceli gülümseyen genç arasında bir benzerlik bulmakta zorlanıyor, birkaç yıl beni bu kadar değiştirebiliyorsa, babam da değişmiş olamaz mı, diye düşünüyordu.

Ayrıca, Pierre'in aklına küçük resmin tarihçesi ve bu konuda aile içinde anlatılanlar da geliyordu. Resmi on beş yaşındayken ona kentte oturan halası hediye etmişti. Hala kardeşine, hiç evlenmemiş geçkin bir ablanın, yitirdiği sevgili küçük kardeşinin anısına karşı duyacağı ölümsüz bir sevgiyle bağlıydı. Kardeşinin tek çocuğu olan Pierre de, bu yalnız hala için son derece sıcak bir sevgiyle bağlı olduğu bir varlıktı. Halası Pierre'in, babasından aldığı alnında yeniden gençleşen kardeşini görür gibi oluyor, bu güzel alında onun ruhunu buluyordu. Sözünü ettiğimiz portreye böylesine aşırı bir değer verdiği halde hala, Pierre'e karşı duyduğu romantik ve düşsel sevgi yüzünden, bu kutsal ve paha biçilmez hazinenin kıymetini bilecek yaşa geldiğinde onu Pierre'e vermesi gerektiğini düşünmüştü. Çünkü Pierre babasının tek çocuğu olmakla kalmıyor, aynı zamanda onun adını da taşıyordu. Hala sonunda portreyi iç içe üç kutuya koymuş, kutuları su geçirmez bir bezle sardıktan sonra, bir zamanlar reddettiği âşığı, şimdi halinden memnun konuşkan bir komşusu, vakti bol yaşlı bir bey olan güvenilir ve hızlı bir kurye ile Eyer Çayırı'na göndermişti. O günden sonra Dorothea Hala, kardeşlerin en iyisi, en yakışıklısının anısına sabah akşam düzenlediği ayinlere, kardeşinin armağanı altın çerçeveli, altın kapaklı fildişi bir minyatürün önünde devam etti. Gene de her yıl Pierre'in uzaklardaki küçük odasına yaptığı ziyaretler (onca yaşlı ve her bakımdan güçsüz biri için küçümsenmeyecek bir yolculuktu bu), kendisini o değerli hatıradan gönül rızası ile ayrılmaya iten görev duygusu ile özverinin ne kadar güçlü olduğunu gösteriyordu.

IV

Portre kendine geçmeden çok önce Pierre çocukken halasına, "Hala, anlatsanıza, sizin 'koltuklu portre' dediğiniz bu resim nasıl yapıldı? Kim yaptı? Koltuk kimin koltuğu? Şimdi sizin evde duruyor mu bu koltuk? Bu odada görmüyorum. Babam bu garip

bakışıyla nereye bakıyor? Babamın o zaman ne düşündüğünü merak ediyorum. Halacığım, lütfen bu resim hakkında bana her şeyi anlatın. Resim benim olunca, tarihçesini tam tamına bilmek istiyorum,” dedi.

Dorothea Hala, “Otur öyleyse, hiç sesini çıkarmadan beni çok büyük bir dikkatle dinle, yavrucuğum,” diye yanıtladı onu. Bir yandan da başını yana çevirmiş, elleri titreyerek cebini bulmaya çalışıyor, bulamıyordu; sonunda Pierre, “Hala, resmin öyküsü cebinizden çıkarıp bana okuyacağınız küçük bir kitapta mı yazılı?” diye sordu.

“Mendilim, çocuğum.”

“Mendiliniz, işte şurada masada, dirseğinizin dibinde; alın işte, hala. Bana şimdi anlatmayın resmi. İstemiyorum.”

Halası mendili aldı, “Sus, Pierre’ciğim,” dedi. “Perdeyi biraz kapar mısın, yavrum? Işık gözlerime dokunuyor. Şimdi git, dolaptan koyu renk şalımı al, getir, acele etme, tamam, teşekkür ederim, Pierre. Şimdi gene otur, başlıyorum, bu resim çok zaman önce yapıldı, yavrum; sen doğmamıştın daha.”

“Doğmamış mıydım?” diye bağırdı küçük Pierre.

“Doğmamıştın,” dedi halası.

“Anlatın, hala. Ama bana babamın benim küçük Pierre olmadığım bir sırada yaşadığını söylemeyin. Evet, hala, hadi! Hadi!”

“Dur çocuğum, ne kadar heyecanlısın; sabırlı ol. Ben çok yaşlıyım, Pierre. Yaşlılar aceleyle getirilmekten hoşlanmaz.”

“Benim sevgili Dorothea Halacığım, bu seferlik beni bağışlayıp öykünüze devam edin, hadi şimdi.”

“Zavallı baban, yavrucuğum, çok gençken, sonbaharda arkadaşlarını görmeye kente gidip uzun süre kalırdı; işte o sıralarda kuzenlerinden biriyle yakın bir dostluk kurmuştu: Ralph Winwood babanın yaşlarında, iyi bir gençti.”

“Ben onu hiç görmedim, hala,” diye araya girdi Pierre. “Söyler misiniz, şimdi nerede? O da annemle benim gibi kent dışında mı oturuyor?”

“Evet, yavrum; ama çok uzaklarda, umarım çok güzel bir ülkede, cennettir.”

“Ölmüş,” diye içini çekti Pierre. “Sonra, halacığım?”

“Kuzen Ralph, resim yapmayı pek severdi, yavrum. Çoğu zamanını duvarlarında resimler, portreler olan bir odada geçirirdi. Ressam sehпасı, fırçaları da oradaydı. Arkadaşlarının resimlerini yapıp yüzlerini duvarlarına asmaktan hoşlanırdı. Böylece odasında kendi başına, yapayalnızken, çevresinde, yüzlerine en güzel ifadelerini takınmış, kızıp huysuzluk ederek canını sıkmayan, bir dolu arkadaşı oluyordu, küçük Pierre. Birçok kez babanın da kendisine modellik etmesini istemiş, sen de aralarına katılmaya razı olmadıkça, bu sessiz arkadaş grubu eksik kalacak, demişti. Ancak, yavrum, o günlerde baban dur durak bilmezdi. Ben onun kravatını bağlarken de (çünkü bu işi benden başkasına yaptırmazdı) hiç rahat durmazdı. Bu yüzden kuzeni Ralph’a hep daha sonra, daha sonra, demişti: ‘Başka birgün, kuzenim. Bugün olmaz. Belki yarın. Ya da gelecek haftaya.’ Böylece kuzen Ralph umudunu kesmeye başlamıştı. Ama ben yakalarım onu, diyordu, kurnaz Ralph. Bundan sonra babana resmini yapmak konusunda hiçbir şey söylememiş, ama güzel havalarda her sabah sehпасını, fırçalarını hazırlayıp beklemiş. Baban uzun yürüyüşlerinden birinde ona uğrayacak olursa, hazır bulunup resmini yapmak istiyormuş. Çünkü baban zaman zaman kuzeninin atölyesine kısa ziyaretler yaparmış. Ama yavrum, şimdi perdeyi biraz açabilirsin, burası karanlık oldu gibi geliyor bana.”

“Bana da hep karanlık geldi, hala, ama ışığın gözlerinize dokunduğunu söylemişsiniz!”

“Şimdi dokunmuyor, küçük Pierre.”

Küçük Pierre taburesini halasının kapitone elbisesinin eteğine iyice yaklaştırarak, “Sonra, sonra? Hadi, hala, hadi. Ne kadar ilgileniyorum, bilemezsiniz,” dedi.

“Anlatacağım, yavrum. Ama önce, o sıralarda limana bir kamara dolusu soylu Fransız göçmenin geldiğini söyleyeyim, zavallı insanlardı, ülkelerindeki acımasız, kanlı olaylar yüzünden kaçmak zorunda bırakılmışlardı. Ama sen bunları epey önce sana verdiğim küçük tarih kitabında okumuşsundur.”

“Hepsini biliyorum: Fransız İhtilali,” dedi Pierre.

Dorothea Hala hafifçe gülümseyerek, “Sen ne yaman bir bilginsin, yavrucuğum,” dedi. “Bu yoksul ama soylu göçmenler arasında güzel bir genç kız vardı; bu kızın başına gelenler üze-

rinde sonradan kentte çok şey konuşuldu, acı kaderi çok kişiyi ağlattı ama boşuna, çünkü bir daha onun hakkında hiçbir şey duymadık.”

“Nasıl? Nasıl? Anlayamadım. Ortadan kayıp mı oldu, hala?”

“Anlattığım öyküde sıra daha buna gelmemişti. Evet, yavrum, ortadan kayboldu ve daha sonra kimse ondan bir haber almadı. Ama bu daha sonra oldu, bir süre sonra, yavrum. Eminim öyledir. Öyle olduğuna yemin edebilirim, Pierre.”

“A, halacığım,” dedi küçük Pierre. “Ne kadar ciddi konuştunuz, neden daha sonra oldu? Sesiniz çok tuhaflaştı; ne olur böyle konuşmayın, hala; beni korkutuyorsunuz.”

“Bugün kötü bir nezleye yakalanmışım, korkarım sesim belki de ondan biraz kısık çıkıyor, Pierre. Ama daha düzgün konuşmayı denerim. Evet, yavrum, bu güzel hanım ortadan kaybolmadan bir süre önce, aslında göçmenlerin gelişinin hemen arkasından, baban bu hanımla tanıştı ve kentteki başka birçok iyiliksever beyle birlikte bu yabancıların ihtiyaçlarının karşılanmasına yardım etti. Çünkü gerçekten çok yoksullardı; pek para getirmeyen önemsiz birkaç mücevher dışında her şeyleri ellerinden alınmıştı. Sonunda babanın arkadaşları onu bu insanları bu kadar sık ziyaret etmekten vazgeçirmeye çalıştılar. Genç bayan çok güzel olduğundan, bazılarının dediğine bakılırsa biraz da fettan görüldüğünden, babanın onunla evlenmeye kalkışabileceğinden korkuyorlardı. Bu da akıllıca bir şey olmazdı, çünkü genç hanım çok güzel, çok iyi yürekli olabilirdi ama, okyanusun bu yakasında geçmişini bilen hiç kimse yoktu; yabancıydı; babana uygun ve mükemmel bir eş, sonradan sevgili annenin olduğu gibi bir eş, olamazdı o, yavrum. Ancak ben –ben ki babanı çok iyi tanır, her zaman ne yapmak istediğini bilirdim; o da benden hiçbir şey saklamazdı– ben hiçbir zaman onun bu yabancı genç kadınla evlenmek gibi bir akılsızlık yapacağına inanmadım. Her neyse, göçmenleri görmeye gitmekten vazgeçti; genç hanımın ortadan kaybolması da bundan sonra oldu. Kimileri onun kendi isteğiyle, ama gizlice ülkesine döndüğünü, kimileri de Fransız ajanlarınca kaçırıldığını söylediler. Çünkü, ortadan kaybolduktan sonra onun çok soylu bir aileden geldiği, bir şekilde kral ailesiyle de akrabalık bağları bulunduğu rivayetleri dolaşmıştı.

Sonra başka bazı kimseler başlarını kara kara sallayıp boğulma ve daha başka karanlık şeyler ima eden sözler mırıldandılar. Ne zaman birileri kaybolup gitse, bu tür söylentiler hep çıkar. Ancak baban da, başkaları da çok aradırsa da kız bir daha ortaya çıkmadı.”

“Zavallı Fransız hanım,” dedi Pierre. “Hala, korkarım öldürmüşlerdir onu.”

“Zavallı kız, kim bilir ne oldu,” dedi halası. “Ama dinle, gene resme geliyorum. Babanın Fransız göçmenleri sık ziyaret ettiği sıralarda onun kıza ilgi duyduğunu düşünenlerden biri de kuzeni Ralph’dı. Ancak Ralph sessiz, okumaya meraklı, dış dünyada neyin akıllılık, neyin aptallık olduğunu pek bilmeyen bir gençti; baban gerçekten de genç Fransız göçmen kızla evlense, o bunu büyük bir felaket saymazdı. Doğru olmamakla birlikte, babanın kıza kur yaptığını sandığından, resminde onu bu görünüşü ile yakalamanın hoş olacağını aklına koymuştu; resim, babanın her gün görmeye gittiği göçmenlerden henüz döndüğü bir sırada yapılırsa ne güzel olurdu. Ve bir sabah baban gerçekten de yürüyüşünden dönerken ona uğramış. Ancak daha kapıdan girmeden kuzen Ralph onu pencereden görmüş; baban içeri girdiğinde koltuğu çekip modelin yüzü ressam ile arkası dönük olan tuvale bakacak şekilde hazırlamış, kendi de resim yapmakla son derece meşgulumuş gibi bir tavır takınmış. Babana, ‘Seni gördüğüme sevindim, kuzen Pierre. Şurada biraz işim var; otur da bana olanları anlat; şunu bitirip hemen yanına geliyorum,’ demiş ve kurnazca eklemiş: ‘Göçmenlerden ne haber? Anlatsana.’ Böylece, babanın düşüncelerini o genç kıza yönlendirerek, yüzünde beliren ifadeyi yakalamak niyetindeymiş, anlıyorsun ya, küçük Pierre.”

“Tam anlayamadım belki, ama çok ilginç, anlatın lütfen, halacığım.”

“Eh, kuzen Ralph birçok küçük kurnaz oyun ve hileyle babanı konuşturup o koltukta uzun uzun oturmasını sağlamış. Baban kendini unutmuş konuşup duruyor; dikkat etmiyor ki, Ralph şakalarına güler gibi yaparken, bir yandan da resmi elinden geldiğince çabuk bitirmeye çalışıyor. Kısacası, yavrum, kuzen Ralph resmini babandan çalmış.”

“Çalmak değil bu, sanırım,” dedi Pierre. “Yoksa çok kötü bir şey yapmış olurdu.”

“Eh, çaldı, demeyelim o zaman. Ralph bütün bu süre içinde babanı hiç yanına yaklaştırmadığına göre, cebinden bir şey aşır-mış olamaz; ama bir anlamda resmi kurnazca kendi cebine atmış diyebiliriz. Aslında çalmış ya da benzeri bir şey yapmış olsa bile, sonradan bu portrenin bana ne kadar büyük bir mutluluk verdiğini –ve umarım, Pierre, sana da vereceğini– düşününce, sanırım kuzen Ralph’ın o zaman yaptığı işi gönülden bağışlamalıyız.”

Şimdi ocağın üstünde asılı duran söz konusu resme bakan küçük Pierre, “Evet, bağışlamalıyız,” diye katıldı ona.

“Evet, babanı birkaç kez daha aynı şekilde yakalayan kuzen Ralph sonunda resmi bitirmiş. Çerçevelenip her bakımdan tamamlanınca, onu odadaki öteki portrelerin arasına asacak, cesaret edip babana göstererek onu şaşırtacakmış; ama bir sabah tam resmi ters çevirmiş masanın üstünde ipini bağlarken, baban birden üstüne gelip alçak bir sesle, kuzen Ralph’ın kendisine bir oyun oynadığını düşünmeye başladığını söyleyerek onu korkutmuş. Ama umarım yanıliyorumdur, demiş. Kuzen Ralph biraz heyecanlanmış, ‘Ne demek istiyorsun?’ diye sormuş. ‘Resmimi bunların arasına asmadın değil mi, kuzen Ralph?’ diyen baban duvarlara bakıyormuş. ‘Neyse ki görmüyorum onu. Benimki-si saçma bir istek, belki de çok budalaca bir şey, ama eğer son günlerde benim portremi yaptıysan, onu yok etmeni istiyorum senden. En azından kimseye gösterme, sakla. Bu resim nedir, Ralph?’

“Kuzen Ralph gittikçe daha çok heyecanlanıyor, babanın bu garip davranışına ne anlam vereceğini bilmiyormuş. Aslında ben de bugüne kadar bunu tam anlayabilmiş değilim. ‘Bu elim-deki, gizli bir portre, kuzen Pierre. Portre ressamlarından zaman zaman böyle şeyler yapmaları istenir, sen de biliyorsundur. Bu yüzden onu sana gösteremem, hakkında bir şey de söyleyemem,’ demiş.

“Sen benim portremi yaptın mı, yapmadın mı, kuzen Ralph?” demiş baban birden diklenerek.

“Babanın yüzünde o zamana kadar hiç görmediği öfkeli bir ifade gören Ralph kaçamaklı bir yanıt vermiş, ‘Seni şu anda

göründüğün gibi gösteren hiçbir şey yapmadım,' demiş. Baban daha fazla bir şey öğrenememiş ondan."

"Sonra ne oldu?" dedi küçük Pierre.

"Fazla bir şey olmadı, yavrum. Yalnız, baban bu resmi hiç görmedi; aslında dünyada böyle bir resmin var olup olmadığını da hiçbir zaman kesinlikle bilemedi. Kuzen Ralph babanı nasıl sevdiğimi bildiğinden, resmi gizlice bana verdi, onu babanın göreceği bir yere asmayacağıma ve ondan hiç söz etmeyeceğime yemin ettirdi. Ben de sözümü tuttum; resmi ancak babacığının ölümünden sonra odama astım. İşte Pierre, şimdi koltuklu portenin öyküsünü öğrendin."

"Çok da tuhaf bir öykü," dedi Pierre. "Ne kadar ilginç. Bunu hiç unutmam, hala."

"Umarım unutmazsın, yavrum. Şimdi zili çal. Biraz meyveli kek yiyelim, ben de bir kadeh şarap içeyim. Pierre, duydun mu, yavrum? Zil, çal şu zili. Neden durdun orada, Pierre?"

"Babam *niçin* kuzen Ralph'a resmini yaptırmak istememiş, hala?"

Yaşlı Dorothea Hala Pierre'e şaşkınlıkla bakarak, "Şu çocukların kafası da nasıl çalışıyor?" dedi. "Bunu gerçekten bilmiyorum, Pierre'ciğim. Ancak bu konuda kuzen Ralph'ın budalaca bir görüşü vardı. Anlattığım o sahneden birkaç gün sonra babanın odasında, fizyonomi denilen konuda yazılmış fevkalade bir çalışmaya rastlamış. Bu kitapta insanların yüzlerini inceleyerek en gizli sırlarını keşfetmenin garip, karanlık kuralları anlatılıyormuş. Kuzen Ralph hep babanın genç Fransız kıza gizlice âşık olduğunu, bu sırrının anlaşılmasını istemediğinden resminin yapılmasına karşı çıktığını sanıyordu; çünkü o harika fizyonomi kitabı dolaylı yoldan babanı böyle bir tehlikeye karşı uyarıyordu. Ancak kuzen Ralph içine kapanık, yalnız bir gençti; her zaman bu türlü saçmalıklar düşünmüştür o. Bence baban hiçbir zaman bu konuda böyle gülünç fikirlerle kapılmamıştır. Evet, sana resminin yapılmasını niçin istemediğini ben de açıklayamıyorum ama, sen de benim kadar yaşlanınca, küçük Pierre, herkesin, en iyilerimizin bile, bazen çok garip, anlaşılmaz şeyler yaptığını göreceksin. Aslında yaptığımız bazı şeylerin nedenini kendimize bile açıklayamayız,

küçük Pierre. Ama bu garip konuların hepsini zamanla sen de öğreneceksin.”

“Umarım, halacığım,” dedi küçük Pierre. “Ama hala, hani Marten bize meyveli kek getirecekti.”

“O zaman zili çalsana, yavrum.”

Pierre söyleneni yaparken, “A, unuttum,” dedi.

Az sonra halası şarabını yudumlarken Pierre kekini yiyor, her ikisinin de gözleri dalmış, sözünü ettikleri portreye bakıyorlardı. Küçük Pierre taburesini resme yaklaştırdı, “Şimdi, hala, babam hiç tıpkı bu resimde görüldüğü gibi oldu mu? Siz onun aynı bu deri yeleği giydiğini, bu iri desenli fuları taktığını gördünüz mü? Mühürle anahtarı iyi anımsıyorum; daha bir hafta önce annemin onları dolabındaki küçük kilitli çekmecedan çıkardığını görmüştüm. Ama favorilerini anımsamıyorum; deri yeleğini de, desenli koca beyaz fularını da. Siz babamın bu fuları taktığını hiç gördünüz mü?”

“Yavrum o fuların kumaşını ben seçmiştim; kenarlarını bastırdım, köşesine P.G. harflerini işledim, ama resimde görünmüyor. Fularıyla filan, resim tıpkı o zamanki baban. Evet, Pierre bazen burada kendi kendime oturur, uzun uzun bu resme bakarım. O sırada baban da bana bakıp gülümsüyormuş, başını salayıp, ‘Dorothea! Dorothea!’ diye sesleniyormuş gibi gelir bana hep.”

Küçük Pierre, “Ne garip,” dedi. “Şimdi de sanki bana bakmaya başladı, halacığım. Dinleyin, eski eşyalarla dolu bu odada öyle bir sessizlik var ki, resimden gelen bir şingirtiyi duyar gibi oluyorum; sanki saatin zincirindeki mühür anahtara çarpıyor. Dinleyin bakın, hala!”

“Aman Tanrım! Böyle tuhaf tuhaf konuşma, yavrum.”

“Annem, Dorothea Hala’nın resminden hoşlanmıyormuş; bana kendisi söylemedi ama, duydum; babama benzemediğini söyledi. Annem bu resmi neden sevmiyor, hala?”

“Ne garip sorular soruyorsun, yavrum. Annen bu resmi sevmiyorsa nedeni çok açık. Evde babanın çok daha büyük ve güzel bir resmi var da ondan; annen onu kendisi için yaptırdı, kim bilir kaç yüz dolar ödemiştir; o da babana çok benzeyen kusursuz bir portre. *Nedeni* bu olmalı, küçük Pierre.”

Yaşlı halayla küçük çocuk bu minval üzere konuşmayı sürdürdüler. İkisi de birbirini çok garip buluyor, resmin ise daha da garip olduğunu düşünüyordu. Bu arada resimdeki yüz de, saklayacak hiçbir şeyi yokmuş gibi içten ve neşeli bir ifadeyle hâlâ onlara bakıyordu; ama bu bakışta bir belirsizlik, alay eder gibi bir hava da vardı. Sanki başka bir resme kurnazca göz kırpmıyor, gördünüz mü, şu akılsız yaşlı ablayla budala küçük oğlan, beyaz desenli koca bir fular, deri bir yelek ve kibar görünümlü hoş bir yüz karşısında ne korkunç bir ciddiyete kapılıp ne derin düşüncelere dalıyorlar, diyordu.

Ve böylece, bu sahneden sonra, yıllar her zamanki gibi birer birer, çabuk çabuk geçti gitti. Sonunda küçük Pierre büyüdü, evin uzun boylu Küçükbey'i oldu; resim ona geçmişti; şimdi kendi küçük odasına çekildiğinde, bütün gün önünde ayakta durarak, bir yere yaslanarak ya da oturarak, istediği gibi resme bakıp düşündü, düşündü, düşündü, düşünceleri yavaş yavaş bulanıklaşıncaya kadar düşündü; en sonunda zihninde hiçbir düşünce kalmadı.

Pierre on beş yaşına gelip de halası resmi ona gönderinceye kadar, annesinin bu resmi beğenmediğini bilmiyordu; bunu ancak annesinin istemeden söylediği, daha doğrusu, bir odadan geçerken kulağına çalınan bir sözden çıkarmıştı Pierre. Pierre o sırada küçük olduğu, resim de babasının resmi ve çok sevilen, çok mükemmel, sevecen bir halanın çok değer verdiği bir resim olduğu için, anne, içgüdüsel bir incelikle Pierre'in önünde bile resim hakkındaki fikrini açıklamaktan kaçınmıştı. Anne-deki (yarı bilinçli de olsa) bu incelik çocuğun gösterdiği, belki oldukça beklenmedik benzer incelikte bir duyguda karşılığını bulmuştu. Çünkü duyarlı bir yapısı olan, iyilikle yetiştirilen çocuklar, bazen büyükler ve kendini onlardan üstün sayan kimselerce bile nazik olduğu kabul edilen konularda, hiç akla gelmeyen harika bir yol yordam inceliğine, düşünceliliğe ve sabra sahip olduklarını gösterirler. Küçük Pierre, annesine hiçbir zaman onun Dorothea Hala'daki resim hakkında ne düşündüğünü dolaylı bir yoldan öğrendiğini belli etmedi. Annesiyle halasının, babası ile olan farklı ilişkilerinden ve başka küçük nedenlerden dolayı, bazı konularda, özellikle koltuklu portreyle ilgili olarak,

annesinden çok, halasına soru sormanın daha doğru olacağını sezinliyor gibiydi. Annesinin resmi niçin sevmediği konusunda Dorothea Hala'nın yaptığı açıklama da, uzun süre yeterli görünmedi; en azından yetersiz görünmedi.

Portre Eyer Çayırlı'na geldiğinde Pierre'in annesi yurtdışındaydı; Pierre resmi sessizce küçük odasına astı. Bir-iki gün sonra annesi eve dönünce, ona portrenin geldiğinden söz etmedi; resimle ilgili hafif sır perdesi garip bir biçimde aklını kurcalıyor, Dorothea Hala'nın armağanı konusunda annesiyle arasında bir konuşma başlatarak ya da annesinin kendine sakladığı özel düşüncelerini yakışsız bir merakla öğrenmeye çalışarak, bu sırrın kutsallığına zarar vermekten korkuyordu. Ancak annesinin odasına girdiğini öğrenince (bu da portrenin gelişinden çok sonra değildi) işte o zaman, ilk görüştüklerinde annesinin odaya giren bu yeni eşya konusunda kendiliğinden söyleyeceği şeyleri dinlemeye hazırlandı. Ancak annesi bu konuyu hiç açmadı; Pierre, canının sıkılıp sıkılmadığını anlamak için, belli etmeden annesinin yüzünü dikkatle inceledi. Ama hiçbir hoşnutsuzluk izi bulamadı. Ve gerçek incelikler doğaları gereği üst üste eklendiğinden, anneyle oğul, sözcüklere dökülmeyen bir anlaşma ile birbirlerine karşı saygılı davranarak, bu konuya değinmekten sakınmayı karşılıklı olarak sonuna kadar sürdürdüler. Ve bu onların arasında tatlı, kutsal ve kutsallaştıran yeni bir bağ daha yarattı. Çünkü, doğanın boşluktan nefret ettiği söylenir ama, bazı sevgililer ne derse desin, sevgi her zaman sırlardan nefret etmez. Güzel Venedik nasıl denizin içinde gözle görülmeyen çürümez kazıklar üstüne kurulmuşsa, sevgi de sırlar üstüne kurulmuştur. Sevginin sırları, gizemli olduklarından doğaötesi bir gerçeklik ve sonsuzlukla ilintili, bu nedenle de hava köprüleri gibidirler; bizim ötelerdeki gölgelerimiz bu köprülerden geçerek altın sisler ve soluklar diyarına ulaşırlar; bütün güzel, şiirsel düşünceler de orada doğar ve gökkuşaklarından dökülen inciler gibi içimize dolar.

Zaman geçtikçe konuya değinmekten karşılıklı kaçınmanın saflığı ve tazeliği, portreye daha da gizemli, tatlı bir çekicilik kazandırdı ve babanın saygın anısına sanki yeşil rezene, biberiye yaprakları serpilmiş gibi oldu.³⁴ Bununla birlikte, daha önce de

anlatıldığı gibi, Pierre zaman zaman kendi hayal gücünü kullanarak, annesinin portreyi neden sevmediği konusuna bir açıklama getirdiğini düşünmekten hoşlanıyordu. Gene de akıl yürüterek yaptığı ince çözümlemelerin hiçbir zaman kendi isteğiyle aşmadığı kutsal bir sınırı vardı, o da annesinin garip nefretinden, resmin sahibinin kişiliği ve önceki hayatı konusunda belirsiz birtakım kuşkulu düşüncelere geçmenin sınırıydı. Hayal gücünün bu alanda serbestçe işlemesini büsbütün yasaklamış değildi; ancak düşündüğü her şey, temelde babasının hayatının bilinen gerçeklerine dayanıyor, ruhundaki o yüceltilmiş baba imgesine katkıda bulunuyordu.

V

Kendi yarattığı şeylerin uçan-kaçan, esnek dünyasında bir aşağı bir yukarı gezinen zihnin önceden yarattıklarını durmadan çözüp birleştirerek yeniden yarattığı pek çok şey arasında bir tanesi bile elle tutulabilir olsaydı, o zaman Pierre'in bu ilkgençlik döneminde, annesinin portreden neden böylesine hoşlanmadığı konusunda bulduğu nedenler arasında aklına gelen ve en belirgin olan bir tanesini yakalayıp anlatmaya çalışabilirdik. Gene de bunlardan birini kabataslak tanımlamayı deneyebiliriz.

Bazen Pierre'in aklına bulanık bir düşünce geliyordu: Evet, kuzen Ralph sonuçta babamın bir zamanlar genç ve güzel Fransız kadına geçici bazı duygular beslediğini tahmin etmekte pek de yanılmamış olabilir. Bu portre, tam o sırada ve aslında bu duyguların modelin yüzüne belli belirsiz yansıyan kanıtını saptamak amacıyla yapılmıştır; işte bu nedenle resmin yüzündeki ifade anneme sevimli gelmiyor, tanıdık gelmiyor ve ondan hiç hoşlanmıyor. Çünkü babamın yüzünü hiç böyle görmedi o (annem, babamla daha sonra tanışmıştı); kadınca bir duygu, başka bir kadında olsa belki hafif bir kıskanma ya da kendini fazlaca beğenme diyebileceğim bir şey, annemin portrenin yüzünde gördüğü bakışın, anlatılmaz bir biçimde kendine değil, bilinme-

yen, başka birine ait olduğunu anlamasını sağlıyor; bu nedenle resmi kaldıramıyor, itici buluyor; çünkü babamın, onun bilmediği birtakım başka anıları bulunduğunu düşünmek elbette hoşuna gitmiyor.

Oysa büyük salondaki daha büyük ve kapsamlı portre, annemin özel arzusu üzerine, babamın olgunluk çağında, evliliklerinin en iyi, en romantik günlerinde, annemin kendi seçtiği ünlü bir ressam tarafından yapılmış; babamı annemin zevkine uygun giysiler içinde gösteren, onu bu dönemde tanıyan herkesin kendine çok benzettiği, benim de kendi silik soluk çocuksu anılarımin desteklemesiyle ona çok benzediğine inandığım, bu salon portresi, bütün bu nedenlerle, annem için paha biçilmez bir değer taşıyor; annem bu resimde babamı gerçekte nasıl görmüşse öyle görüyor, ona kendisi için hemen hiç gerçekliği olmayan uzak bekârlık günlerinin hayaletine bakar gibi boş gözlerle bakmıyor. Tersine, annem o resme sevgi dolu gözlerle bakıp evlilik yaşamında babamın ona karşı duyduğu aşkı okuyor. Evet, sanırım şimdi bunun böyle olduğunu açıkça görüyorum. Ama koltuklu, garip portreye bakınca, yeni yeni düşünceler de süzülüp geliyor aklıma. Anneme görüldüğünden çok daha fazla bana yabancı gelmesi gereken koltuklu portre, bazen bana, Pierre, o salon portresine inanma, der gibi bakıyor; senin baban o değil, ya da en azından, senin baban yalnızca o değil. Düşünsene, biz, bu iki portre, tek bir insanı anlatıyor olamaz mıyız? Sadık eşler her zaman kocalarını kendi hayal ettikleri gibi düşünmekten pek hoşlanırlar. Sadık dullar da, Pierre, her zaman akıllarından geçirdikleri hayalin hayaletine fazlasıyla derin bir saygı beslerler. Yeniden bak, Pierre, ben senin babanın gerçekten olduğu gibiyim. Olgunluk çağımızda dünya üstümüzü kaplayıp bizi cıllar, Pierre; araya bin türlü gereğine uygun davranış, incelik, yüzünü eğip bükme girer, Pierre; o zaman, biz sanki kendimizden vazgeçer, başka bir kişiliğe bürünürüz, Pierre. Gençlikte olduğumuz gibi görünürüz; ama yaşlandıkça, görüldüğümüz gibi oluruz. Yeniden bak. Beni tanıyamadığını düşündüğün kadar gerçek babanım ben. Babalar küçük çocuklarına kendilerini tam açıklamazlar, Pierre. Gençliğimizde işlediğimiz binbir küçük kabahati bilmesinler daha iyi diye düşünürüz, Pierre. Bu birçok

anlama gelebilecek gülümsemeyi bir düşün, Pierre; şu ağza dikkatlice bak; bu gözlerde gördüğün fazla ateşli ve sanki uslanmaz ışık nedir, Pierre? Ben senin babanım, çocuk. Bir zamanlar, ah, çok güzel bir Fransız kadın vardı. Gençlik ateşlidir, baştan çıkmamak zordur, Pierre. Ve kısacık bir an içinde dönüşü olmayan önemli şeyler yapılır, Pierre. Ve zaman akıp gider; yapılan iş her zaman akıntıyla birlikte ilerlemez, ırmağın kıyısında, uzakta, taze yeşilliklerin arasında takılıp kalır. Yeniden bak. Annen benden boşuna mı hoşlanmıyor? Düşün. Onun kendiliğinden edindiği bütün sevgi dolu izlenimler, kocasının anısını büyütüp, yüceltip tanrılaştırmaya çalışmıyor mu, Pierre? Peki o zaman neden nefret ediyor benden? Ve sana neden benden hiç söz etmiyor? Ve sen, Pierre, sen neden onun önünde sesini çıkarmıyorsun? Düşün. Bunda küçük bir sır saklı olamaz mı? Korkma, hiç korkma. Baban için artık önemi yok. Bak, gülümsemiyor muyum? Evet, hem de hiç değişmeyen bir gülümseyiş bu; ayrıca, Pierre, geçmişte uzun yıllar ben gene hep böyle gülümsedim durdum. Ah, kalıcı bir gülümseme bu! Kuzenim Ralph'a böyle gülümsemiştin; senin sevgili yaşlı halanın salonunda da böyle gülümsedim, şimdi burada sana da aynen öyle gülümsüyorum, ve Pierre, babanın daha soraki yaşamında, bedeni acılar içindeyken, Dorothea Hala'nın yazı masasında gizlenmiş durumda da, gene böyle eskisi gibi gülümsüyordum. İspanyol Engizisyonu'nun en derin zindanında karanlıklar içinde asılmış bile olsam, yanımda hiç kimse olmasa bile, ben gene böyle gülümserdim. Düşün; çünkü bütün anlam belirsizliklerinin aracı gülümsemedir. Birini kandırmak istediğimiz zaman gülümseriz; kendi küçük, tatlı arzularımızdan birini yerine getirmek için ufak, güzel bir dolap mı çeviriyoruz, o zaman izle bizi, yüzümüzde hemen o garip, küçük gülümseme belirir. Bir zamanlar güzel bir Fransız kadın vardı, Pierre. Ona ait her şeyi, çevresini, karşısına çıkmış olabilecek tüm rastlantıları etraflıca düşündün, psikolojik ve metafizik olarak özenle çözümledin mi, Pierre? Ah, sevgili yaşlı Dorothea Hala'nın bir zamanlar sana anlattığı garip bir öykü o, Pierre. Bir zamanlar saf bir yaşlı kadın tanımıştım. Bu öyküyü biraz kurcala, Pierre, bak orada ufak bir çatlak var gibi, kıskıyla onarılmış bir çatlak, Pierre, bir kıskıyla. Israrlı bir araştırmadan

her zaman sonuç alınır; bir şeyi sürekli merak etmemiz boşuna değildir, Pierre. Kendi zihinlerimizde senaryolar hazırlayıp kur-naz siyasetçiler, tevil ustaları haline gelmemiz boşuna değildir; açık ovoidan karanlık çalılıkların içine doğru giden Kızılalerilinin izini sürmekten korkmamız boşuna değildir; ama yeter. Arif olan anlar.

Kırsal yörelerde uzun gecelerin gizemli dış sükûneti içinde, suskun puskun malikâne aralık ayının kalın karlarıyla çepe-çevre sarıldığında ya da ağustosta ayın yerinden kımıldamayan beyaz ışıklarıyla baştan aşağı aydınlandığında, Pierre, geniş bir öykünün hayaletlerine barınak olan, kendinden başka kimsenin oturmadiğı küçük odasında, babasının resminin önünde bazen işte böyle durur, sanki resmin gizemli çadırı önünde nöbet tutar ve içeride sürekli devinen gizemli anlamların garip bir biçimde örtülü ışıklarına bakardı.³⁵ O farkında değildi ama bu sırada ruhu zaman zaman, bir kar fırtınasında sık, yumuşak kar tanelerinin havayı doldurması gibi insan ruhunu dolduran, bütün o sözle ifa-de edilemeyen anlamlara, belirsizliklere, adı konmamış yarı var-sayımlara açıktı. Bununla birlikte Pierre, çoğu zaman içine daldı-ğı hayallerden kurtulur, bilinçli ve bağımsız düşüncenin güveni-lir zeminine yeniden dönerdi; o zaman bir anda hava temizlenir, ortada tek bir kar tanesi kalmaz; Pierre, aklının çelinmesine izin verdiği için kendine kızar, bir daha gece yarısı babasının koltuk-lu portresi önünde derin düşüncelere dalmamaya kendi kendine söz verirdi. Pierre'in daldığı hayaller zihninde öyle hafif ve hızlı akıyordu ki, geride görünür bir tortu birikmiyor; hayaller sanki kendi alüvyonlu topraklarını taşıyıp göturdükleri için, Pierre'in tüm düşünce kanalları, içlerinden topraklı bir su akmamış gibi temiz ve kuru kalıyordu.

Ve böylece aklı başındayken, sevgi dolu anılarında babasını azizlik mertebesine yükseltmeye devam ediyor; resmin garipli-ği, yalnızca ona romantik bir öykünün güzel, efsanevi havasını kazandırmakla kalıyordu. (Ancak, öyküye bu romantik havayı veren aynı giz, zaman oluyor, Pierre'in aklına belli belirsiz kötü anlamlar da getiriyordu.)

Ama şimdi, *şimdi*! İsa-bel'in mektubu: Pierre, önceki tüm gizleri, belirsizlikleri örten perdenin, keskin bir kılıç darbesiyle

yırtılıp güneşten gelen ilk ışık hızıyla birden açıldığını gördü. Ve ruhuna sonsuz bir karanlığın giderek kalabalıklaşan hayalet orduları üşüştü. Şimdi çocukluğundaki en uzak anılar, babasının hezeyanları, kül gibi beyaz, boş eli, Dorothea Hala'nın anlattığı garip öykü, gece yarısı portrenin kendi fısıldadığı gizemli, ima dolu sözler ve hepsinden çok, annesinin içinden gelen bir sese uyarak bu portreden hoşlanmayışı, bunların hepsi, hepsi birbirini doğrulayan kanıtlar olarak Pierre'i altüst ediyordu.

O güne kadar resimde kendisine gizemli gözüken, nedenini açıklayamadığı halde bu yüzde ona tanıdık gelen ne varsa, bunların hepsi şimdi karşı konulmaz sezgilerin sihirli etkisi altında birbirleriyle uyuyordu; iki ayrı portredeki yüzlerin birindeki neşe, ötekiindeki hüznə aykırı değildi; tersine, bunlar anlatılmaz bir biçimde birbiriyle bağlantılıydı; karşılıklı olarak birbirini tanımlıyor, sanki birbirinin içinde eriyip birleşerek, resmin yüz hatlarına doğaüstü bir nitelik kazandırıyordu.

Çevresindeki somut nesnelerden oluşan gerçek dünya çekilip gitmiş, Pierre'i hayallerden oluşan bir ortamda yüzer durumda bırakmıştı. Yumruklarını sıkarak birden ayağa kalktı, yuvalarından fırlamış gözlerini havadaki yüze dikti ve Dante'nin *Cehennem*'inde birbirinin içine girmiş iki kişiyi anlatan o harika dizeleri haykırdı:

“Ah! nasıl da değişiyorsun,
Agnello! Bak! Çift değilsin sen artık,
Tek de değilsin ama!”

Kitap V

KUŞKULAR, HAZIRLIKLAR

I

Pierre eve döndüğünde saat gece yarısını çoktan geçmişti. İlk önce ateşli bir yapıya sahip kimselerin herhangi ani ve büyük bir acıyla karşılaşınca hep yaptıkları gibi, ruhunu tümüyle bu acıya bırakarak kendini dışarı atmıştı; ama şimdi solgun bir sükûnet içinde geri dönüyordu; çünkü gecenin sakinliği, o sırada çıkan ay, daha sonra görünmeye başlayan yıldızlar, sonunda onda garip, yatıştırıcı bir melodi etkisi uyandırmış, başta ayaklar altına alıp küçümsediği bu melodi yavaş yavaş yüreğinin derinliklerine kadar işlemiş ve dinginliğini ona da geçirmişti. İçindeki yanmış yıkılmış manzaraya huzurun tepelerinden bakıyordu şimdi. Tıpkı ormanları yanarken kaçmak zorunda kalan Kanadalı bir oduncunun, yangın söndüğünde geri gelip önündeki duman örtüsü altında yer yer parlayan korların uçsuz bucaksız tarlalarına gözlerini kırpmadan bakması gibi.

Fiziksel bir barınak bulup dört duvar arasında yalnız kalmak istediğinde Pierre'in her zaman odasının bitişiğindeki küçük odaya çekilmeyi tercih ettiğini daha önce söylemiştik. Şimdi de odasında yanar bıraktığı, ışığı artık solmuş lambayı eline alınca, ayakları onu kendiliğinden bu küçük odaya götürdü; kollarını kavuşturup başını öne eğerek her zamanki ejder ayaklı eski koltuğa oturdu. Kendi ayakları kurşun gibi ağırdı;

buz gibi soğuyan yüreği şimdi değişip garip bir tür ilgisizliğe bürünmüştü; yavaş yavaş üstüne çöken bir duyarsızlık içinde, bir süre öylece durdu; sonunda, karın üstünde oturup dinlenen bir yolcu gibi, en öldürücü, en tehlikeli durumun bu hareketsizlik olduğunu görüp kurtulmak için çaba göstermeye başladı. Başını kaldırıncaya babasının, artık çok gizemli gelmeyen, ancak gene de yüzünde anlamı belirsiz bir gülümseme bulunan resmiyle karşılaştı. O anda tüm bilinci, duyduğu tüm acı geri geldi; ama pençesine düştüğü o kasvetli durgunluğu üstünden atma gücünü bir türlü kendinde bulamıyordu. Ancak gülümseyen resme gene de katlanamıyordu; içinden gelen, ne olduğunu bilmediği, karşı konulmaz bir dürtüyle kalktı, asıldığı yerden indirmeden resmi duvarda ters çevirdi.

Bunu yapınca, resmin yüzüstü, tozlu arka tarafı ortaya çıktı; arkaya yapıştırılan kâğıt yer yer buruşup yırtılarak eklem yerlerinde zamkından kurtulmuştu. Pierre, “Ah, hakkındaki düşüncelerimin tersyüz oluşunun simgesi bu,” diyerek inledi. “Böyle asılı bırakmayacağım seni. Sana bu şekilde uluorta hakaret etmektense, kaldırıp gözümün önünden atarım daha iyi. Artık babam yok benim.” Resmi duvardan aldı; odadan çıkardı; üstü mavi kumaşla kaplı büyük bir sandığa koyup kilitleyerek sakladı. Ancak resim, hafifçe rengi atan duvarda kare şeklinde karanlık ama çıplak ve bomboş bir iz bıraktı. Pierre şimdi değişen babasından kalan en ufak izi bile silip atmak istiyordu; çünkü şu sırada babasını düşünmek hiçbir işe yaramayacaktı; ayrıca bu tür düşüncelerin, bir yandan önemli bir acıya katlanırken bir yandan da derhal harekete geçmesi beklenen bir insan için, ölümcül ölçüde hedef şaşırtıcı ve hareket yeteneğini engelleyici olmasından korkuyordu. Gençler her zaman bunun acımasız, vahşi bir durum olduğunu düşünürlere, ama yanıılıyorlar. Çünkü, tecrübeli kimselerin çok iyi bildiği gibi, hareket her ne kadar acıyı artırır gibi görünse de, aslında hafifletici bir etkisi vardır; ancak acıyı sürekli olarak hafifletmek için önce ona yeni yeni acılar katmak gerekir.

Pierre manevi varlığının baştan başa altüst olduğunu, içinde yaşadığı güzel dünyanın, nasıl olacağını o sırada bilemediği bir yolla, ta temelinden yeniden yapılanması gerektiğini derinden

hissediyordu; bununla birlikte yaşadığı son kaybı ve onun boş bıraktığı yeri bir daha nasıl yeşertebileceğini düşünerek kendine işkence etmedi. Ruhunun derinliklerinde, kalıtsal inançlarla, koşulların yönlendirdiği düşünceler arasındaki bu geçiş döneminde, ne olduğu belirsiz ama idareyi ele alabilecek, bir inancın bulunduğunu hisseder gibiydi. Bu belirsiz inanç, yönetim benim hakkım diyerek asayı ele aldığından, Pierre kederin yağmasına, talanına tam teslim olmamıştı.

İsabel’le ilgili olarak ortaya çıkan bu sorunla karşılaşan ve Pierre kadar atılğan olmayan başka biri, en başta kendine, “*Ne yapmam gerekir?*” diye sorardı. Ancak bu soru Pierre’in hiç aklına gelmedi. Doğası gereği hep içinden geldiği gibi davrandığından, amacının ne olduğu konusunda en ufak bir kuşku duymuyordu. Elde etmek istediği sonuç belliydi, ama sonuca hemen ulaştıracak olan yol açık değildi. “*Nasıl yapmalıyım?*” sorusu için başlangıçta bulunabilecek bir çözüm yok gibi gözüküyordu. Ancak, Pierre, kendi pek bilmese de, olurdu, olmazdı diye ısrar ederek hastalıklı bir tutumla her şeyi ince eleyip sık dokuyan kimselerden değildi; aksine kendini olayların Tanrı buyruğu gibi gördüğü akışına bırakır, sonunda karışık durumlara en sağlam çözümü bulur ve olayları biçimlendirip onları tam bir denetim altına alırdı. “*Ne yapmalıyım?*” sorusu ortaya çıkan güçlüğün kendi verdiği ilhamla zaten yanıtlanmıştı; Pierre, pek farkında değildi belki ama, kafa karıştıran “*Nasıl yapmalıyım?*” sorusunu şimdilik sormuyordu. İsabel’le yapacağı konuşmanın ona bu konuda en doğru yolu göstereceğinden emindi. Gene de, o zamana kadar içinden gelen ve hareketlerini yönlendiren ses, tam bir suskunluğa bürünmüş değildi; ona daldığı bu geniş dert denizinde pek çok acı şeyin bulunduğunu önceden haber veriyordu.

Eğer katlandığımız daha ağır acıların işlevi, ruhu neşeyle işlediği hafif hatalardan arındırmak ve onların yerini hüznü bir gerçekle doldurmaksa; bu kutsal işlev, başlangıç noktası çekilen büyük acı olan, kapalı, tümevarımsal bir mantık yürütme süreci ile yerine getirilmez; insanın daha önce hiç karşılaşmadığı ve açıklayamadığı bir unsurun sanki büyü etkisi altında aniden ruhun derinliklerine işlemesiyle gerçekleşir; karanlık bir yerde aniden şimşek çakması gibi bir şeydir bu; ışıktan neşterler

gibi her yöne doğru atılıp karanlığın kirlerini temizler; bir anda havadaki tüm ağırlığı yok edip ona aydınlatıcı bir nitelik kazandırır. O zaman karanlığın belirsizliği içinde önceleri gölgeli, romantik hatlara sahip olan varlıklar birden aydınlanır, somut ve gerçek görünümlerini kazanırlar. Öyle ki, acının birden parlayan ateşinin o muhteşem aydınlığında her şeyi olduğu gibi görürüz. Şimşek çakmasının ardından ortalığa yeniden karanlık basınca varlıklar gene sahte hatlarına bürünürler, ama artık önceki aldatma güçleri kalmamıştır; en sahte görüntü bile şimdi bizi aldatmaz; çünkü gizlenmiş olsalar da, değişmeyen gerçek yüzleri hâlâ aklımızdadır.

Pierre için de böyle oldu. Büyük acıyı yaşamadan önce, neşeli gençlik günlerinde, çevresindeki varlıkların asıllarını saklayan aldatici bir görünüşleri vardı. Şimdi, yalnız babasının o her zaman taptığı hayali, yeşil yapraklı bir ağaç olmaktan çıkarak yıldırım çarpmış kuru bir kütüğe dönüşmekle kalmamış, zihnindeki varlıkların hepsi ruhuna işleyen şimşekğin ışığından paylarını almıştı. Bu sarsıntı, o güzel, o kusursuz annesine bile dokunmadan, onu bile değiştirmeden bırakmadı. Pierre annesinin değişen yüzünü ilk gördüğünde paniğe kapılmıştı; şimdi, fırtına ve şimşek geçtikten sonra da, annesinin fırtınada birden ortaya çıkan yeni yüzünü sonsuz bir hüznle anımsıyordu. Dış görünüşü kadar çarpıcı olmasa bile, daha ince ve ruhsal olan yönüyle annesi, yalnız önünde her gün tapındığı güzel bir azize değil, aynı zamanda, akıl danıştığı, içini döktüğü iyi bir insandı; onun saten perdeli odası, Pierre için bir günah çıkarma hücresiydi. Ama annesi bu her yönüyle çekici varlık değildi artık. Hemen her şeyini paylaşabileceği, hep kendinden yana çıkan, başının en sıkıştığı anda doğru yolu gösterebilen bir insan olarak gidemezdi ona artık. Annesinin en önemli özelliğini görmesine neden olan, kaderin ona gönderdiği bu şimşek aydınlığı, gerçekten olağanüstü bir şeydi. Tüm sıradan sınavları geçebilirdi annesi; ama Pierre, şimdi içinde bulunduğu güç durumun denek taşına vurulduğunda, onun ruhunun paramparça olacağından emindi.

Soylu bir yaratıktı annesi, ama daha çok yaşamın yaldızlı, varsıl yönlerine göre biçimlenmişti; şimdiye kadar fırtınasız, sakın bir hayat sürmeye alışmış; her yönden gelişip serpilmesi,

hemen hemen yalnızca ailesinden aldığı görgü ile toplumda geçerli kurallar çerçevesinde olmuştı. Pierre'e göre, ince, kibar, sevecen, sakın yaradılışlı bir kadın olan annesi, oğlunun başına gelen bu sıradışı olayın sarsıntısına gökten inen bir kahraman gibi göz kırpmadan dayanamaz, oğlunun verdiği, dünyanın şaşkınlık ve alaylarla karşılayacağı yüce kararı, onun yüreğinin sesini yansıtan alkışlarla onaylayamazdı.

Annem! Sevgili anneciğim! Tanrı bana bir kız kardeş, sana da bir kız çocuk verdi ve onu dünyadaki en aşağılık, en küçültücü yere yerleştirdi; yerleştirdi ki, ben ve sen, *sen*, benim annem, ona şerefle sahip çıkasın, onu tanıyasın. "Hayır, olamaz, olamaz," diye inledi Pierre; bu tür sözleri asla, ama asla kaldıramazdı annesi; bir an bile kaldıramazdı. Şimdi annesinin büyük gururu –ailesinden duyduğu gurur, varlıklı olmaktan duyduğu gurur; temiz ahlakından, soylu doğmuş olmaktan, sürdüğü kibar ve rahat hayattan ve Semiramis gibi güçlü bir kadın olmaktan duyduğu büyük gurur– çevresindeki bütün öbür yapıları küçeltiren ürkütücü bir bina gibi Pierre'in gözlerinin önünde yükseldi.³⁶ O zaman Pierre, sendeleyerek kendi içine yöneldi ve desteği ancak kendinde bulabileceğini anladı. O zaman Pierre, benliğinin derinliklerinde Tanrısal bir kimliksizliğin yattığını hissetti; yeryüzünde hiç kimsenin akrabası ya da yakını değildi. Ne var ki, bu duygu kendini yapayalnız bir öksüz gibi hissetmesine neden oluyordu. O zaman, gerçeklere gözlerini kapamak pahasına da olsa, bir an için, yaşamın aldatıcı binbir tatlı görüntüsüne kapılmaya hazır olduğunu hissetti; çünkü çocuk İsmail yanında annesi Hacer olmadan çöle sürülmüş gibi, Pierre kendisine yoldaşlık edip huzur verecek bir anneden bir kez daha yoksun kalmak istemiyordu.

Bu duygularda annesine karşı en küçük bir kırgınlık, ona beslediği sevgiye ilişkin herhangi bir önyargı yoktu; hele hele, kendini ondan daha erdemli saymak gibi sığ bir küçümsemenin izi bile bulunmuyordu. Annesinin kendi kendinin yaratıcısı olmadığını çok iyi biliyordu. İlkın Sonsuz Kibirlik Haşmetmeapları, onu kendi kalıbına dökmüş; sonra kibirli dünya, daha kibirli bir biçime sokmuş; gelenekler de bu kibirliliği pekiştirmekten geri kalmamıştı.

Gene söylüyoruz, annesinin kişiliğini Pierre'in açıkça görmesini sağlayan şimşek ışığı, gerçekten olağanüstü bir şeydi; çünkü artık annesinin ona karşı beslediği büyük sevgiyi anımsamak bile aniden edindiği bu hakikati bastırmaya yetmiyordu. Beni seviyor, ama nasıl, diye düşünüyordu Pierre. Her türlü mantığı aşan bir sevgiyle mi seviyor beni? Sevdiğinin uğruna her türlü nefreti göz kırpmadan göğüsleyen bir sevgi mi bu? Bu sevginin zafer duygularıyla dolu ilahisi ona karşı çıkan tüm kin ve alayların sesini bastırabiliyor mu? Beni seven annem, şimdi benim ortada sahip çıkmam gereken, dünyanın kötü gözle baktığı sevgili bir kardeşim var. Eğer sen beni seviyorsan, anne, sevgin onu da sever ve bu nedenle en kibirli salonlarda onun elini daha da büyük bir gururla tutarsın. Pierre böyle diyerek hayalinde İsa-bel'i annesinin yanına götürdü. Ve geri getirdi, çünkü gene hayalinde, dili tutularak, annesinin inanmayan, küçümseyen, dehşet dolu bakışlarını İsa-bel'e diktiğini görmüştü. O zaman heyecan dolu yüreği küçüldü, küçüldü ve yok oldu. Pierre ilk kez içinde geleneklere göre yaşanan hayatın o kasvetli kof yürekliliğini acı acı duyumsadı. Ah, kalpsiz, kibirli, buz-yaldızlı dünya, senden öyle nefret ediyorum ki; o zalim, doymak bilmez ağgözlülüğüyle en çok ihtiyacım olan anda annemi bile elimden aldın; beni hem öksüz, hem yetim kodun; bana çiğ taneleriyle ıslatacağım yeşil bir mezar bırakmadın. Şimdi gözyaşlarımı –ağlayabilseydim eğer– ıssız yerlerde dökmek zorundayım; sanki annemle babam uzak bir yerlere gitmiş ve dönerlerken ikisi de bilinmeyen denizlerde ölmüşler gibi.

Beni sever, evet, ama neden? Bir sakatın kalıbına dökülmüş olsaydım, nasıl olurdu o zaman? Şimdi hatırlıyorum, sevgisinin en yumuşak kıvrımlarında bile hep pul pul kibrinin sert kabuğu parıldardı. Beni kibiriyle sever o. Kendi kıvrırcık saçlı, kibirli güzelliğini görüyor bende. Kibir mabedinin rahibesi, aynanın önünde durup bana değil, aynada yansıyan kendi görüntüsüne öpücükler yollar. Beni bir erkeğin sahip olabileceği tüm güzelliklerle donattığın için sana teşekkür etmiyorum İyilik Tanrıçam, çünkü amacın bir erkeğin bilmesi gereken tüm gerçekleri benden saklamaktı. Şimdi bir erkeğin kendi güzelliğinin tuzağına düştüğünü, kozanın içindeki ipekböceği gibi gözlerinin kör olduğunu anlıyorum. O

zaman, hoş geldiniz Çirkinlik, Yoksulluk, Rezillik ve Hakikat'in tüm öteki kurnaz uşakları; dilencilerin külahlarının, paçavralarının altında kralların kemerlerini, taşlarını saklarsınız siz. Batsın, yalanlar zincirinin ek yerlerini yaldızla, adi çivilerin üstünü pırlantalarla örten tüm çamurdan güzellikler, servetler, zevkler, neşeler ve toprağın her yıl ürettiği zenginlikler yerin dibine batsın. Hakikat tutkunu eski adamların neden bellerine ip bağlayıp yalınayak, hep yasın, kederin gölgesi altında dolaştıklarını sanırım şimdi biraz anlıyorum. Kurtarıcımız İsa'nın halka ilk seslendiği zaman söylediği ilk sözleri anımsıyorum şimdi: "Ne mutlu ruhta yoksul olanlara; ne mutlu yaşlı olanlara." Ah, ben şimdiye kadar yalnızca sözcükler biriktirdim, kitaplar satın aldım, birkaç küçük deneyim edindim, kendime kütüphaneler yaptım; şimdi oturup okuyorum. Ah, artık geceyi tanıyorum; ay ışığının büyüsunü, rüzgârların, fırtınaların doğurduğu karanlık düşünceleri anlıyorum. Ah, Gerçek ortaya çıktığında Sevinç yaşayamaz; arkasından da hemen Keder yetişir. Elbette öne eğilir başım: İçindekiler çok ağırdır; elbette kaburgalarımı döver yüreğim çünkü demir parmaklıkların ardında bir tutsaktır o. Ah, bütün insanlar gardiyandır, kendi kendilerinin gardiyanları. Elâlemin sözüne uyar, en soylu yönlerini cahilce en aşağılık yönlerine tutsak ederler, tıpkı köylülerin tebdil gezen soylu Charles'ı serseri diye yakalamaları gibi. Yürek! Yürek! Tanrı tarafından kutsanmıştır yürek; yüreğimin sesini dinleyeceğim ben!³⁷

II

Pierre büyük bir istekle yapmayı tasarladığı soylu işe karşı annesinin bağnaz gururu nedeni ile düşmanca bir tavır takınacağını önceden seziyor ve bu duygu onu perişan ediyordu; ama annesinin ruhsal durumundan kaynaklanan ve düşmanca bir tavır takınmasına neden olacak, daha derinlerde başka bir şey vardı ki, düşündükçe Pierre'i çok üzüyordu. Annesi gururu yüzünden İsa'el'i küçümseyecekti ama, evliliğini hatırlayarak, İsa'el'in

sadece varlığının ima ettiği o ağza alınmaz suçu çok daha büyük bir dehşet içinde reddecekti. Bu gerçeği öğrenmek, onu ne gibi tahminlere sürükler, kurbağalarla akreplerin kaynaştığı ne iğrenç yerlere götürürdü kim bilir? Pierre bunları düşününce, sırrını annesine açma fikrini çok itici buldu. Bu hem onun gurur kale-sine zayıf bir saldırı olmaktan öteye gitmezdi, hem de en tatlı anılarında ona işkence eden, mabedindeki en temiz mihrabı kir-leten son derece insanlık dışı bir hareket olurdu.

Sırrını annesine açmaması gerektiğine başlangıçta pek düşün-medeydi, sanki içine doğan bir ilhamla karar vermişti; ancak şimdi gözden kaçan herhangi bir nokta bırakmamak için konuyu her yönüyle inceden inceye irdelemeye başladı. Çünkü annesi ile ilgi-li olarak, durumu açıklamak ya da saklamanın gelecekteki tüm davranışlarını etkileyeceğini, kendinin ve İsa-bel'in yeryüzünde-ki mutluluğunun buna bağlı olduğunu az çok seziyordu. Ancak konuyu düşündükçe, ilk verdiği karar daha da kesinleşti. Tüm olasılıklar, sırrın açıklanması durumunda, İsa-bel'in şerefli Glen-dinning ailesine kabul edilmesi için Pierre'in savunmayı üstlendi-ği davanın annesi tarafından şiddetle reddedileceği yönündeydi. O zaman, diye düşündü Pierre, hiçbir yarar sağlamadan, istemeye istemeye herkese zarar vererek, kötü bir gerçeğin derin zehrini anneme de akıtmış olurum. Ve o sırada Pierre'in zihninden şu acı düşünceler geçti: Nasıl oluyordu da, bazen hakikatin gün ışığına çıkmaması gerekiyordu; nasıl oluyordu da yalan bazen cennetlik, gerçek ise cehennemlikti. Eğer kötü bir gerçeği açıklar da anne-min yüreğinde babamın kutsal anısını yok edersem, ruhuna acının en keskin hançerini saplarsam, gerçekten cehennemlik bir evlat olurum, diye düşündü Pierre. Bunu yapmayacağım!

Ancak verdiği karar, önüne öylesine karanlık ve kötü bir görüntü sermişti ki, İsa-bel'le görüşüp amacını bir şekilde iyice kesinleştirene kadar bunu aklından çıkarmaya çalışacaktı. Çün-kü insan birdenbire içinde bulunduğu tüm koşulları altüst eden yeni ve içinden çıkılmaz bir şeyi öğrenerek sarsıldığında, o konu-daki düşünce ve amaçlarını kesinleştirmekten bilinçli olarak kaçınır; içinde bulunduğu acıklı durumu ve gelecekte tutacağı yolu kesin çizgilerle tanımlamanın ancak yüreğine sivri kazıklar saplamakla yapılabileceğini çok iyi bilir.

III

Tüm geceyi lamba ışığında uyanık geçiren kişi için dünyanın en hüzünlü saati, gece ile gündüz arasındaki kurşun renkli o uzun saattir. Yorgun lamba da insan da, solgun ışıktaki hastalıklı bir görünüş kazanır; şafaktan bir mutluluk beklemeyen insan, şafağın bir tek göz tırmalayan bulutlarını görür, yalnızlık ve acı içinde sürüp giden gecesini sona erdirmek üzere olan aleni günü neredeyse lanetle karşılar.

Pierre'in küçük odasındaki tek pencere, çayırlara, ırmağa ve ırmağın da ötesindeki uzak tepelere bakıyordu; bu tepeler Glendinninglerin büyük başarılarının öyküleriyle doluydu. Pierre, sık sık bu pencereye gelir, oradan şafağın dünyaya saçtığı kan kırmızısı ışıkların mor tepeleri bir bayrak gibi sarışını izlerdi. Ama bugün hava puslu ve yağmurluydu; sabah yağmuru hafif hafif Pierre'in yüreğini de ıslاتیyordu. Gün ilerledikçe ve odasının o güne kadar onda sevinçten başka bir duygu uyandırmayan tanıdık görüntüsü doğal ışıktaki belirginleştikçe, acısına artık gece değil, gün tanıklık eden Pierre korkunç gerçekliği tüm ağırlığıyla ruhunda duydu. Üstüne korkunç bir umutsuzluk, güçsüzlük ve sonsuz bir terk edilmişlik duygusu çöktü. Yalnız ruhsal değil aynı zamanda bedensel bir duyguydu bu. Pierre ayakta duramıyor, oturmak istediğinde kolları sanki kurşun ağırlıklar bağlanmış gibi yere sarkıyordu. Prangasını sürükleye sürükleye gidip kendini yatağına attı, çünkü zihin acıya gömüldüğünde, beden ancak onunla uyumlu yatay bir duruma gelirse rahat edebilir. Bu nedenle çoğu kez acının ilk sığınağıdır yatak. Esrar içmiş gibi yarı sersemlemiş olan Pierre derin bir uykuya daldı.

Bir saat sonra uyandığında, hemen bir gece önceyi anımsadı. Şimdi biraz güç kazanmıştı, büyüyü bozmamak için dikkat edip en ufak bir el kol hareketi yapmadı, başını kımıldatmadı, sanki bir bedeni olduğundan habersizdi; ama ruhu uyanıktı, orada öylece sessiz yatarken uzun uzun acısının gözlerinin içine, derinliklere baktı ve onu sükûnet içinde, birden ve iyice anladı –en azından anladığını düşündü– şimdi kendinden ne beklediğini, acıyı duymanın hemen ardından yapması gerekenleri, kahvaltıda

annesi ile karşılaşmaktan kaçınamayacağına göre, onunla nasıl konuşacağını, Lucy ile ilgili olarak neler yapacağını biliyordu. Düşünme süresi kısıydı. Yataktan kalkınca, ayakta durabilmek için bir an dengesini sağlamaya çalıştı. Sonra yazı masasına gitti, başlangıçta biraz tutuk, ama sonra duraksamadan aşağıdaki birkaç satırı yazdı:

“Dün gece garip bir biçimde ortadan kaybolduğum için senden özür dilerim, Lucy. Ama beni iyi tanır, önemli bir neden olmadan böyle bir şey yapmayacağımı bilirsin. Yolda gelirken sizin eve yaklaştığım sırada bana ulaşan bir haber yüzünden gitmek zorunda kaldım. Bu önümüzdeki iki-üç gün bütün vaktimi ve dikkatimi vermem gereken bir konu. Hazırlıklı olman için bunu sana şimdiden söylüyorum. Ne kadar hoşlanmasan da, hatırım için buna katlanacağını biliyorum, çünkü, sevgili Lucy, gerçekten mecbur kalmasam, senden bu kadar uzun ayrı kalmayı hiç düşünmezdim. Ben sana uğrayana kadar malikâneye gelme. Bu arada herhangi bir yerde anneme rastlayacak olursan, beni merak ettiğini, benim için endişelendiğini gösteren bir şey yapma. Sanki her zaman yanımdaymışım gibi neşeli görün. Lüt-fen dediklerimi yap şimdi; hoşça kal!”

Kâğıdı katladı; mühürlemek üzereydi ki, bir an duraklayarak yeniden açıp okudu. Kendi yazdıklarını tam olarak anlayamıyordu; çünkü aniden zihni bulanmıştı. Bu durum geçince aceleyle yeniden kalemi eline aldı ve aşağıdaki notu ekledi:

“Lucy, bu sana esrarengiz bir mektup gibi görünebilir, ama bil ki amacım bu değildi; daha iyisini nasıl yazacağımı bilemedim. Bunun tek nedeni var, o da şu: Sana sözünü ettiğim konuyu şimdilik, konuyla doğrudan ilgili kişiler dışında hiç kimseye açmayacağıma söz verdim sayılır. Ancak insan bir şeyi açıkça söylemezse, hakkında bu şekilde yazmak onu daha esrarengiz yapıyor. Sen yalnızca şunu bil ki, ben şahsen bir tehlike karşısında değilim ve sana sonsuza kadar sadığım; seni görünceye kadar canını sıkma.”

Zile bastı; mühürlediği mektubu gelen uşağa verdi, en kısa zamanda yerine ulaştırmasını ve yanıt beklememesini söyledi. Ancak uşak tam odadan çıkmak üzereyken geri çağırdı, mühürlü mektubu alıp avcunda yuvarladı ve içine kurşunkalemle şu söz-

cükleri yazdı: “Bana yazma; hakkımda kimseye bir şey sorma.” Sonra mektubu gene adama verdi; adam, Pierre’i odanın ortasında düşüncelere dalmış bırakarak çıkıp gitti.

Çok geçmeden Pierre harekete geçerek evden çıktı. Çayır Deresi’nin derinleşip serinletici bir havuz oluşturduğu yere kadar gitti ve suya girdi. Yeniden canlılık kazanmış olarak odasına döndüğünde, üstündekileri değiştirdi. Giyinmenin ufak tefek ayrıntıları ile uğraşırken ağırlığı ruhuna çöken düşünceleri aklından uzaklaştırmaya çalıştı. Daha önce iyi bir etki yaratmak amacıyla hiç bu kadar itinalı giyinmemişti. Annesi Pierre’in dolabındaki giysilerden ince olanlara parfüm sürmekten hoşlanırdı; Pierre’in güzel kokulardan hoşlanan (garip ama örneğin Muhammed gibi güçlü kuvvetli, yüce ruhlu bazı erkekler böyledir) kadınsı bir yanı vardı. Böylece, solgun yüzünün ardındaki sırrı annesine açıklayamazdı, ama onun keskin bakışları karşısında yanaklarının taptaze görünmesi için yeniden evden dışarı açık havaya çıktı. Güzel kokulara bürünmüştü ama, bedeni –heyhat– içinde gömülü yatan ölünün mumyasından başka bir şey değildi.

IV

Gezintisi düşündüğünden uzun sürdü; dönüp kahvaltı odasına doğru giden ıhlamurlu yola girdi, verandanın merdivenlerini çıkıttı, odanın geniş penceresinden içeri baktı. Annesi masanın yakınında yüzü ona dönük oturuyor; neşe dolu sesi, şen kahkahasıyla şimdi, sabahleyin tembellik edenin kendi değil oğlu olduğunu söylüyordu. Dates de duvar dibindeki büfede birtakım kaşıkları, peçeteleri düzenlemekleydi.

Pierre elinden geldiğince neşeli bir hava takınarak odaya girdi. Nasıl bir dikkatle yıkanıp giyindiğini anımsıyor; nemli, serin, puslu bir sabah havasının yüzüne hoş bir tazelik vereceğini bildiğinden, uykusuz geçirdiği uzun gecenin izlerinin artık fark edilmeyeceğine inanıyordu.

“Günaydın, kardeş! Ne uzun bir yürüyüş yaptım ama! Ta nereye, nerelere kadar...”

“Nereye? Aman Tanrım! Nereye gittin de yüzün bu hale geldi? Nen var senin Pierre? Dates, birazdan zili çalar, seni çağırırım.”

Uşak, her günkü işini birdenbire bırakmak istemeyen bir tavırla bir süre daha peçetelerle oyalandı; çok uzun zamandır orada çalışan, güvenilir, yaşlı bir hizmetkâr olmasına karşın, aileyi ilgilendiren bir sorundan dışlandığı yolunda alçak sesle bir şeyler mırıldanmaktan da geri kalmadı; bu sırada Bayan Glendinning gözlerini dikmiş, Pierre’e bakıyordu. Pierre kahvaltının henüz hazır olmadığından habersiz, sofraya oturmuş, tedirgin tedirgin, fincanına krema ile şeker doldurmaya koyulmuştu. Dates çıkıp kapıyı kapar kapamaz annesi yerinden fırlayıp oğluna sarıldı; ancak, Pierre bu kucaklaşmada yüreklerinin eskisi gibi birlikte atmadığını hissederek üzüldü.

“Oğlum nedir bu bitkin halin? Anlat, ne anlaşılmas bir şey bu! Lucy; yazıklar olsun! O yapmadı öyle mi? Sevgililerin kavgası değil demek; anlatsana sevgili oğlum, anlat!”

Pierre “Sevgili kardeşim,” diye başladı.

“Kardeş deme şimdi bana, Pierre, ben senin annenim.”

“Öyle olsun, o zaman, anneciğim; senin beni anlaşılmas bulduğun kadar ben de seni anlayamıyorum...”

“Daha çabuk konuş, bu sakın halin içimi donduruyor. Anlat bana. Çünkü başına çok olağandışı bir şey geldiğine eminim. Lucy değil; başka bir şey. Anlat bana.”

Sandalyesini aceleyle masadan geriye iten Pierre, “Anneciğim,” dedi, “keşke anlatınca bana inansan, gerçekten anlatacak bir şey yok. Bilirsin bazen üstüme budalaca bir çalışkanlık gelir, felsefeye dalar, geç saatlere kadar odamda otururum; sonra da saate bakmadan budalaca açık havaya çıkar, çayırlarda uzun uzun yürürüm. Dün gece de böyle bir gezintiye çıkmıştım; dönünce uyumak için vakit kalmadı; uyuduğum kadarı da pek işe yaramadı. Ama yakın bir gelecekte bir daha böyle aptalca davranmam; anneciğim, bana bakmayı bırak, kahvaltı edelim. Dates! Zile basıver, kardeşim.”

“Dur, Pierre! Bu saatte üstüme çöken bir ağırlık var. Beni

kandırdığını seziyorum, biliyorum. Belki sırrını bana açmaya seni zorlamakla hata ettim. Ama, inan bana oğlum, benden bir şey gizlediğini hiç düşünmedim, belki Lucy'ye duyduğun ilk aşk dışında. Bir kadın olarak bunun bağışlanabilir ve doğru bir şey olduğunu kabul ediyorum. Ama şimdi? Ne olabilir sakladığın şey? Pierre! Pierre! Benden bir şey saklamaya karar vermeden önce iyi düşün. Ben senin annenim. Ölümcül bir şeydir belki de. Bir annenin bilmemesi gereken bir şey erdemli, iyi bir şey olabilir mi? Birbirimizin elini sımsıkı tutarken şimdi gevşetmeyelim, Pierre. Sen bana güvenmeyi bırakırsan, ben de sana güvenmeyi bırakırım. Zili çalıyorum şimdi.”

O âna kadar elleriyle ne yapacağını bilemeden boş yere tabağı ve kaşığı ile oynayan Pierre şimdi durdu, hiç ses çıkarmadan ve farkında olmadan hüzünlü gözlerini annesine dikip baktı. Bir kez daha annesinin kişiliğinin yepyeni bir yanını görüyor, yaralanan gururunun onda nasıl bir öfkeye yol açacağını, oğluna beslediği sevginin giderek nasıl azalacağını tahmin edebiliyordu. Onun katılığını, evladın annesine ne olursa olsun bağlı kalması gerektiği yolunda abartılı düşüncelere sahip olduğunu biliyordu. Zor sınavının bu dakikada başladığını düşünerek ürperdi. Her ne kadar annesinin bir eli zilin üstünde, dikkatle kendisine bakışındaki anlamı bilse de, her ne kadar kapının açılıp Dates'in içeri girmesiyle annesi ile arasındaki tüm güvenin sonsuza kadar aynı kapıdan çıkıp gideceğini sezse de, her ne kadar annesinin de bu düşüncede olduğunu tahmin etse de, çok iyi düşünüp verdiği kararı değiştirmede.

“Pierre, Pierre! Zili çalayım mı?”

“Anne, dur! Evet, zili çal kardeşim.”

Zil çalındı; Dates içeri geldi; anlamlı bir bakışla Bayan Glendinning'e, “Rahip Efendi geldiler, hanımefendi; şimdi batı salonundalar,” dedi.

“Bay Falsgrave'i hemen buraya al; kahveyi de getir; bu sabah onu kahvaltıya beklediğimi sana söylememiş miydim?”

Dates ürkmüş bir durumda bir anneye, bir de oğluna baktı. “Evet, hanımefendi. Ancak düşündüm ki, tam... Tam o sırada...”

Bayan Glendinning neşeli bir sesle ama acı bir gülümseme ile oğluna bakarak, konuştu: “İlahi, Dates. Hiçbir şey olmadı.

Pierre, dün akşam seni görüp söyleyemedim ama, bu sabah Bay Falsgrave’i bizimle kahvaltı etmeye çağırmıştım. Dün rahibin evine şu tatsız Delly konusunu konuşmaya gitmiştim; bu sabah bu konuda ne yapacağımızı kesin olarak kararlaştıracamız. Ancak, Ned için kararımı verdim ben; onun gibi edepsizin biri burada kalıp çevreyi kirletemez; o yüz karası Delly de gitmeli.”

Neyse ki din adamının hemen kapıda görünmesi dikkatleri Pierre’in birden solan yüzünden uzaklaştırdı ve toparlanmak için ona vakit kazandırdı.

Bay Falsgrave Bayan Glendinning’le oğluna dönerek, son derece yumuşak, flüt gibi bir sesle, “Günaydın, hanımefendi. Günaydın, efendim,” dedi. Bayan Glendinning de onu candan bir tavırla karşıladı. Ancak Pierre aynı nezaketi gösteremeyecek kadar büyük bir sıkıntı içindeydi. Dates’in çektiği iskemleye oturmadan önce ana-oğulun önünde ayakta duran Bay Falsgrave’in görünüşü son derece hoştu.

Hemen her insanın yaşamında çok değer verdiği bazı anlar vardır; daha önce geçen bir dizi olay birleşir ve bir süre için kişiye yaşamında güç ve acı gelen ne varsa hepsini unutturur, onu sevimli, neşeli bir insan yapar; bu sırada karşısında güzel görüntüler ve kişiler varsa, insanın bedeninin duruşu kendiliğinden göze çok hoş gelen bir hal alabilir; işte o zaman, her ne kadar geçici bir an için de olsa, o adamın İyilik Meleği’nin soylu duruşunu, içinde saklı duran cennetlik yanını görebilirsiniz. Şimdi Bay Falsgrave için de böyle oldu. Elli kilometrelik bir alan içinde Eyer Çayırı malikânesinden daha çok ziyaret etmeyi istediği hiçbir yer yoktu. Ve o gün her ne kadar hiç hoşlanmadığı bir iş için buraya gelmiş olsa da, şimdilik bu konu aklından çıkmıştı. Ülkenin en yüce ve güzelliği dillere en çok destan olan hanımefendisi ile tanıdığı en iyi, en aydın ve en canayakın genç önünde duruyordu. Karşısındaki hanım ayrıca, daha dört yıl önce Piskopos Hazretleri tarafından kutsanan güzel küçük mermer kilisenin cömert kurucusu ve yorulmak bilmeyen hamisiydi. Kendi ayılgının da (ince bir davranışla, kilise sıralarının kiraya verilmesinden sağlanıyor gibi gösterilse de), büyük ölçüde, bu iyi yürekli hanımın kesesinden çıktığı konusunda kuşkuya kapılmamak elinden gelmiyordu. Sabah kahvaltısına davet edilmişti. Kırsal

yörelerde hali vakti yerinde her evde günlük yaşamın en neşeli olayıydı kahvaltı. Gümüş kahve güğümünden yayılan kokularda, Java Adası'nın tüm baharatını duyuyor, az sonra ondan nasıl leziz bir mayinin çıkacağını çok iyi biliyordu. Bütün bunlara ek olarak Bayan Glendinning'in kendisine karşı özel bir yakınlık duyduğunun (ama onunla evlenecek kadar değil; çok acı deneyimlerle on kez öğrenmişti bunu), Pierre'in de kendisine değer verdiğinin farkındaydı.

Ve bu din adamı kendisine verilen değere layıktı. Doğa onu yaratırken fazlasıyla cömert davranmıştı. Şimdiki gibi mutlu olduğu anlarda, yüzü kibar ama yumuşak bir iyilikseverlikle parlardı; soylu, kalıplı bir yapısı, vakur bir duruşu vardı. Öte yandan, ayaklarının küçüklüğü, neredeyse çocuk eli gibi narin ellerinin canlı ve saf beyazlığı ile iri bedeni, dolgun göbeği arasında tam bir tezat bulunuyordu. Krallıkla yönetilen ülkelerde soyluluk, yarış atları ile lordlarda olduğu gibi, nesilden nesile kalıtım yoluyla ve çekişmeler içinde geçerken, Amerika gibi ülkelerde bir beyefendiyi halktan ayıran kesin bir çizgi yoktur; özellikle Başkanlık seçimlerinde oy kullanan yüz elden doksan dokuzunun koyu güneş yanığı ve adaleli olduğu tarımsal yörelerde, parmaklardaki zarafet genelde kalıplı bir erkek görünüşü ile birleştğinde Avrupa ülkelerinde bilinmeyen dikkat çekici bir nitelik kazanır.

Rahibin davranışları da son derece gösterişli bedeni ile uyumluydu; göze batmayan, ince hareketlerle, en ufak bir kurnazlık ya da yapmacığa sapmadan çok şeyler ifade edebiliyordu. Tanrı bu haliyle onun eline güzel bir gümüş flüt vermiş, o da bunu neredeyse kusursuz çalmayı öğrenmiş gibiydi. Zarif hareketlerinde, seslerin melodilerdeki dalgalanışları vardı. Sanki onu görmüyor da, duyuyordunuz. Öylesine mükemmel bir beyefendi olduğu halde, o kadar da doğaldı ki, Bayan Glendinning onu Pierre'e birkaç kez Hıristiyanlığın insan aklı ve davranışları üzerindeki inceltici ve efendileştirici muhteşem etkisine örnek göstermişti. Abartıyormuşum gibi gelebilir ama, ben de baban gibi düşünüyorum, demişti; kilisede ayinlere katılıp kutsanmayan hiç kimse tam bir beyefendi olamaz ve kendi yemek masasının başına geçip vakarla oturamaz. Bu ilke Bay Falsgra-

ve'in durumunu için de biraz doğrudu. Güzel bir terzi kadınla evlenen Kuzeyli bir çiftçinin çocuğu olan rahibin yakışıklılığı ve kibar tavırları soylu bir aileden geldiği için değildi; yakışıklılığını doğanın bile bile yan tutmasına borçluydu; kibar tavırları ise, bir din adamı olarak zamanını, hep hayatın en tatlı yanı saydığı, en seçkin hanımların yaşadığı küçük bir çevrede geçirip yumuşamış olmasının bir sonucuydu. Tavırları nasıl beden yapısına uyan bir nitelik taşıyorsa, aynı biçimde zihni de bu ikisiyle tam bir uyum içindeydi ve bunların en güzel örneğiydi. Kilisedeki vaazlarının inandırıcılığı yanında, sanat, edebiyat, doğa gibi değişik konularda yazdıkları, onun gözle görülen görülmeyen tüm güzelliklere karşı duyduğu ilgiyi ortaya koyuyordu; ayrıca, bunları övüp yüceltmekte de büyük bir yeteneği vardı. Onun yerinde daha çalışkan, daha hırslı biri olsa, şimdiye kadar çoktan iyi bir şair diye ün kazanırdı. Çünkü Bay Falsgrave olgunluk çağını yaşıyordu. Bu bir erkeğin en hoş, olgun bir kadının gözünde en çekici dönemidir; bu dönemde gençliğin güzelliği, zarıflığı ve gücü henüz tamamiyle gitmemiş, yaşlılığın düşkünlüğü de henüz başlamamıştır, ama yaşlılığın en katıksız, en güzel yönleri olan itidal ve bilgelik şimdi, sakat bir kralın tahtırevanı önünde yürüyen terbiyeli mabeyinciler gibi, en başta gelir.

Bayan Glendinnig'in kahvaltı masasında oturan Bay Falsgrave için de durum böyleydi. Bu hanımın cömert peçetelerinden birini kar gibi beyaz yakasının içine sokmuştu; peçetenin uçları neredeyse masanın kenarına kadar indiğinden, beyaz cüppesiyle kahvaltı eden kutsal bir papaz görüntüsü kazanıyordu.

Bayan Glendinning, "Bay Falsgrave," dedi, "bana şu ekmekten bir parça koparıp verir misiniz, lütfen."

Dinsel görevlerdeki deneyimlerinin bir parça ekmeği koparmak gibi basit bir işe bile bir incelik ve ruhsallık kazandırmasından mı, yoksa ellerinin tertemiz görünüşünden midir nedir bilinmez ama; şurası kesin ki, Bay Falsgrave'in bu önemsiz görevi yerine getirişini bir zamanlar Leonardo görmüş olsaydı, onu dini tablosu için kendisine pekâlâ örnek alabilirdi.³⁸ Bay Falsgrave'in orada böyle ılımlı ve uysal bir tavırla, ak alnı, beyaz elleri ve peçetesiyle bir kusursuzluk abidesi gibi oturuşuna bakan Pierre, rahibin göbekli erkek bedeninin güzelliğinden yayılan yumuşak

insanlığı hissetti; onun bildiği ve duyduğu iyiliklerini düşünerek, kişiliğinde hiçbir kusur bulunmadığını anımsadı. Kendi gizli acısı, umutsuzluğu içinde Bay Falsgrave'in açık yardımseverliği ve güler yüzlü iyi yürekliliği aklına gelince, eğer bu güç durumunda ona doğru aklı verebilecek biri varsa, o da bu adamdır, diye düşündü; eğer Hristiyanlığın gereği olarak ve küçük de olsa bir umut besleyerek birine başvurması gerekiyorsa, karşısında duran kişiydi o.

Rahip dil tabağını uzatan Pierre'e tatlı bir sesle, "Lütfen, Bay Glendinning," dedi, "dilinizi almayayım; zaten bu sabah pek konuşkan değilsiniz gibi geldi bana. Bağışlayın, biliyorum berbat bir kelime oyunuydu bu yaptığım," dedi; sonra Bayan Glendinning'e dönerek, "ama çok mutlu olunca, saçmalamaya başlıyor insan, ah, mutluluk ve saçmalık, bu ikisinin bir araya gelmesi tekin bir şey değil," diye ekledi.

Ev sahibesi, "Fincanınız boşalmış, Bay Falsgrave," dedi ve "Dates!" diye seslendi. "Dün o habis adamdan, Ned'den söz ediyorduk, Bay Falsgrave."

Bay Falsgrave biraz tedirgin, "Evet, efendim," diye karşılık verdi.

"Bu adamın benim arazimde işi yok artık. Kesin kararımı verdim. Edepsiz! Karısı hâlâ kilisenizde onları evlendirdiğim günkü kadar erdemli ve güzel değil mi? Hiçbir mazeret götürmeyen bir utanmazlık bu yaptığı."

Rahip üzgün üzgün başını sallayarak onayladı.

Bayan Glendinning içten bir öfkeyle kızarmıştı; sözüne devam etti: "Bence, böyle adamlar katillerden de iğrenç," dedi.

Bay Falsgrave yumuşak bir sesle, "Bu biraz fazla ağır bir yargı, aziz hanımefendi," diye karşılık verdi.

Bayan Glendinning oğluna dönerek, "Sen de böyle düşünmüyor musun şimdi, Pierre?" dedi. "Ned'inki gibi bir günah işleyen adam katilden de beter değil midir? Bir kadını mahvedip ötekini de -hatta ikisini de- rezil etmedi mi? Şimdi kendi öz oğlu ondan nefret etse, suçlayamam."

"Aziz hanımefendi," dedi rahip. Bayan Glendinning'in oğluna bakışını izleyerek o da Pierre'in yüzüne bakmış ve garip bir titreme fark ettiği bu yüzü dikkatle inceleyerek Pierre'in bas-

tıramadığı duygular içinde olduğunu sezmişti. Piskoposlar gibi heybetli bedenini hafifçe öne eğerek, “Aziz hanımefendi, erdem belki sizde aşırı gayretli bir savunucu bulmuş; siz fazlaca ateşlisiniz; ancak Bay Glendinning de sanki fazla soğuk duruyor. Bay Glendinning lütfedip bize ne düşündüğünüzü söyleyiniz.”

Pierre kendisini dinleyenlerin ikisine de bakmadan, yavaşça, “Ben şimdi adamı düşünmek istemiyorum,” dedi. “Delly ile bebeğinden söz edelim. Bir bebeği var ya da vardı, diye duydum sanıyorum, onların durumu gerçekten çok kötü.”

Bayan Glendinning yumuşamamıştı, “Anne başına geleni hak ediyor,” dedi. “Çocuğa gelince; Sayın Rahip, bu konuda İncil ne diyor?”

Bay Falsgrave isteksiz bir ses tonuyla, “‘Babanın günahları üç kuşak boyunca çocuk ve torunlarına geçer,’” dedi. “Ancak, hanımefendi, toplum tanrının vekili ve onun hikmetinden sual olunmayan işlerinin uygulayıcısı gibi, çocuğun cezalandırılmasını kendi üstüne alır anlamına gelmez bu ifade. Günahın sonuçlarının kalıtsal olduğu bildirildi diye, günaha karşı beslediğimiz kişisel ve etkin nefreti, günahkâr babadan günahsız çocuğa taşıyamayız.”

Bayan Glendinning hafifçe kızarak, “Sizi anlıyorum, efendim,” dedi. “Benim günahı eleştirmekte fazla ileri gitiğimi düşünüyorsunuz. Ancak, çocuğun anne babasını düşünmeden, onu herhangi başka bir çocuk gibi kabul eder, ona karşı her bakımdan aynı duyguları besler ve bu rezaletin hiçbir şekilde ona bulaşmasına izin vermezsek; İncil’deki takdiri ilahiyi nasıl yerine getireceğiz? Onun yerine gelmesini engellemek, dine karşı gelmek olmaz mı?”

Şimdi sıra rahibin biraz kızarmasına gelmişti, ayrıca alt dudağında belli belirsiz bir titreme vardı.

“Beni bağışlayın ama,” diye ekledi Bayan Glendinning, “eğer Saygıdeğer Rahibimiz Bay Falsgrave’in kişiliğinde bir kusur varsa, o da kendisini kilisemizin güçlü öğretilerinden saptıran yüreğinin iyiliğidir. Ben kendi hesabıma o adamdan nefret ediyorum, o kadından nefret ediyorum, çocuğu da hiç görmek istemiyorum.”

Bir sessizlik oldu; Pierre’in şansına, bu gibi durumlarda top-

lumda âdet olduğu üzere, her üçünün de bakışları masa örtüsüne yönelmiş, her biri kendi üzücü düşüncelerine dalmıştı; Bay Falsgrave de üzülerek durumun biraz sıkıntılı olmaya başladığını düşünüyordu.

İlk konuşan Pierre oldu. Daha önce yaptığı gibi gözlerini karşısındakilerden kaçırarak konuşuyor, annesine hitap etmekle birlikte sesinin tonu sözlerini özellikle ona yönelttiğini belli ediyordu.

“Bu üzücü konuyu ahlak yönünden ele almaya başladığımıza göre,” dedi Pierre, “biraz daha derinleşip şu soruyu soralım: Aynı babanın çocukları olan yasal çocukla, evlilik dışı doğan çocuk arasında büyüdükleri zaman nasıl bir ilişki olacak?”

Bunun üzerine rahip hızla gözlerini kaldırıp nezaketinin elverdiği ölçüde büyük bir şaşkınlık ve merakla Pierre’e baktı.

Bayan Glendinning de en az onun kadar şaşırılmıştı ve bunu saklamıyordu. “Bu ne biçim soru? Sen bu konuyla sandığımdan fazla ilgilenmişsin. Ama ne demek istiyorsun, Pierre? Seni tam anlayamadım.”

Pierre başını biraz daha tabağına doğru eğerek, “İkisinin de babası aynı olduğuna göre, yasal çocuk evlilik dışı doğan çocuğu görmezden gelmeli mi?” diye sordu.

Rahip gözlerini yeniden biraz eğdi ve karşılık vermedi; ancak sanki Pierre’e annesinin yanıt vermesini bekler gibi, başı hâlâ biraz Bayan Glendinning’den yana dönüktü.

“Topluma sor, Pierre,” dedi Bayan Glendinning. “Kendi yüreğine sor.”

Pierre, şimdi dik dik annesine bakarak, “Yüreğime mi? Soracağım, efendim,” dedi. Sonra gene önüne bakarak, “Ama siz ne düşünüyorsunuz, Bay Falsgrave?” diye sordu. “Çocuk evlilik dışı kardeşini, özellikle bu kardeş toplumca dışlanmışsa, görmezden gelmeli mi sizce? Kutsal Kurtarıcımız İsa bu konuda ne düşünürdü dersiniz? Zina işleyen kadına söylediği o yumuşak sözler neydi onun?”³⁹

Rahibin yüzü birden geniş alnına varıncaya kadar kıpkırmızı kesildi; iskemlesinde hafifçe kımıldadı, şaşkın bakışlarını Pierre’den annesine çevirdi. Birbirine zıt iki düşünce arasında (yalnızca düşünce) kalan keskin zekâlı, iyiliksever bir adam

hali vardı üstünde; kendi düşüncesi bambaşka olduğu halde, toplumdaki yerleri ve kişilikleri dolayısıyla değer verdiği bu insanlardan ikisinin de içtenlikle inandığı bir şeye karşı çıkmaktan hoşlanmadığı için, herhangi bir söz söylemekten kaçınıyor gibiydi.

Bayan Glendinning sonunda, “Eh, ne yanıt vereceksiniz oğluma?” diye sordu.

Rahip soğukkanlılığını yeniden kazanarak, “Hanımefendi, beyefendi,” dedi. “Biz din adamlarını toplum içinde güç duruma düşüren şeylerden biri, insanlığın ahlaki sorumlulukları konusunda başka kimselerden daha çok bilgi sahibi olduğumuzun sanılmasıdır. Toplum için bundan daha ciddi bir güçlük söz konusudur; o da, karmaşık etik sorunlar hakkında üstünde fazla düşünülmeden, laf olsun diye ileri sürülen düşüncelere kilisenin görüşüymüş gibi bakılarak, emredici bir nitelik kazandırmak eğilimidir. Bakınız, bundan daha yanlış bir şey olamaz. Ahlak konularında herkesin içinde aniden buna benzer sorular sorulması beni güç duruma düşürür ve bu konularda tam bir serinkanlılıkla etraflıca düşünülmüş bir görüş bildirmemi engeller. Bu uzun giriş için özür dilerim. Çünkü daha fazla bir şey söyleyecek değilim. Bay Glendinning, açıkça sorulmuş da olsa, her soruya vicdan rahatlığıyla, evet ya da hayır diyerek karşılık verilemez. Bütün ahlak sorunlarını etkileyen milyonlarca koşul bulunur; öyle ki, belli bir durumda vicdanımız kesin bir yargıya varabilir ise de, tüm ahlak sorunlarını tek bir ilkeye bağlamak yalnızca imkânsız olmakla kalmaz; böyle bir şeye kalkışmak bence üstelik budalalıktır.”

Tam o sırada boynunda rahip cüppesi gibi duran beyaz peçete Bay Falsgrave’in göğsünden kayıp düştü ve altından yılan ile kumrunun simgesel birleşmesini gösteren küçük, ancak son derece ince bir işçiliği olan akik bir iğne görüldü.⁴⁰ Bugünkü gibi görevdışı ziyaretlerde bazen taktığı bu iğne, kendisini pek beğenen bir dostunun armağanıydı.

Pierre, rahibin önünde eğilerek, “Size katılıyorum. efendim,” dedi. “Sizinle tamamen aynı görüşteyim.” Sonra annesine dönerek, “Artık başka şeylerden söz edelim, efendim,” dedi.

Annesi yarı acı bir gülümseme ile ve biraz gücendiğini açık-

ça gösteren, ama daha çok Pierre'in soğuk davranışına şaşan bir tavırla, "Siz bu sabah benimle efendim, efendim diyerek pek resmi konuşuyorsunuz, Bay Glendinning" dedi.

Pierre, "Ana-babanızı sayınız," karşılığını verdi ve farkında olmadan ekledi: "*Hem* babanızı, *hem* annenizi.⁴¹ Bay Falsgrave, bu sabah garip bir tartışmaya girdiğimize göre, şunu da söylemek istiyorum: İncil'in bu emrinin vaat içeren tek emir olduğu söylenir ki, doğrudur. O zaman, anlaşılan her koşulda uygulanması gerekiyor, öyle değil mi? En yalancı, en iki yüzlü babanın, en saf ve temiz baba kadar saygı görmesi gerektiği anlamına gelmez mi bu emir?"

"Öyle görünüyor... Tanrı'nın on emrine göre kesinlikle öyledir."

"Siz gerçek hayatta bu emrin uygulanması gerektiğine inanıyor musunuz, efendim? Örneğin babamın genç kızları baştan çıkaran biri olduğunu bilsem, gene de ona saygı duymalı mıyım?"

Annesi kıpkırmızı kesilmişti; yarı yarıya yerinden doğrularak, "Pierre! Pierre!" dedi, "Tartışma adına böyle varsayımlar ortaya atmaya gerek yok. Bu sabah kendinde değilsin sen."

Pierre soğuk bir sesle, "Yalnızca genel konuyu ilgilendirdiği için sordum, efendim," karşılığını verdi. "Özür dilerim. Bay Falsgrave eğer önceki çekinceleriniz burada da geçerli değilse, lütfedip sorumu yanıtlar mısınız?"

Rahip, Pierre'in önceki sözlerini anımsatmasından memnun, "Gene aynı şey, Bay Glendinning," dedi. "Bu da kesin, evrensel bir yanıt bulunması imkânsız ahlak sorunlarından biri." Cüppe benzeri peçete gene yerinden kayıp düştü.

"Anlaşılan gene ağzımın payını aldım, efendim." dedi Pierre. "Ancak belki de haklı olduğunuzu bir kez daha itiraf etmeliyim." Annesine dönerek ekledi: "Ve şimdi, efendim, Bay Falsgrave'le ikinizin birlikte yapacağınız, benim burada bulunmamı gerektirmeyen, küçük bir işiniz olduğuna göre, izninizle ben çıkıyorum. Uzun bir gezinti yapacağım, beni yemeğe beklemeyin. İyi sabahlar Bay Falsgrave." Annesine baktı: "İyi sabahlar, efendim."

Pierre çıkıp kapı arkasından kapandıktan sonra Bay Falsgrave konuştu: "Bay Glendinning bu sabah biraz solgun görünüyor; hasta mı?"

Hanımefendi ilgisizce, “Haberim yok,” dedi. “Ama onun kadar azametli bir genç gördünüz mü hiç? İnanılmaz! Ne anlama geliyor acaba bu efendim, efendimler?” diye mırıldandı. Elini fincana uzatarak, “Ama fincanınız gene boşalmış,” dedi.

“Başka istemiyorum, efendim,”

“Efendim mi? Lütfen bana artık efendim demeyin, Bay Falsgrave. Birden bu sözden nefret eder oldum.”

Bay Falsgrave nezaketle, “O zaman, Majesteleri, diyelim mi?” dedi. “Mayıs Güzeli Kraliçe’ye böyle hitap ediliyor; ekim güzeline de öyle denmeli.”

Bunun üzerine Bayan Glendinning güldü. “Gelin,” dedi. “Başka bir odaya geçip şu edepsiz Ned’le, şu yüzkarası Delly’nin işini bitirelim.”

V

İlk dalganın uyandırdığı çalkantı öylesine karşı konulamaz ve büyük bir hızla gelmiş, Pierre’i öylesine derinden sarsmıştı ki; ruhuna yalnız yeni düşünceler, yeni duygular doldurmakla kalmamış, aynı zamanda tüm önceki düşünce ve duyguları silip atmıştı. İsaabel ile herhangi bir biçimde doğrudan ilgili olan şeyler... Bunlar onun için son derece canlıydı ve her an aklındaydı; oysa daha çok kendisini ilgilendiren şeyler, kendi kişisel durumu... Bunlar onun için o kadar önem taşıyor ve pek aklına gelmiyordu. İsaabel’in geçmişini tahmin ederken bu geçmişin babası ile bağlantısı, hayalinde babası ile ilgili düşüncelerin alev alev yanmasına yol açıyordu; İsaabel’in geleceği ise, dolaylı bir biçimde, zorunlu olarak, annesinin gerçekleri bilmeden, İsaabel yüzünden bundan sonra değişmiş bulacağı oğluna, nasıl davranacağına bağlıydı; bu düşünce de Pierre’in zihninde annesinin alev alev yanan bir varlığı olması ile sonuçlanıyordu...

Aslına bakarsanız Tanrı zavallı insanlara gene de biraz merhametli davranmıştır. İnsan doğası kaderin en korkunç darbelelerini bile yumuşatacak niteliktedir. Felaketler dört bir yanından

saldırırken insan ruhu ya içgüdüsel olarak düşmanın toptan bir defada savaşılamayacağına inandığından ya da çevresini kuşatan felaket çemberinin büyük bölümünün oluşturduğu tehdidi neyse ki göremediğinden, hangi nedenle olursa olsun, bu şekilde kuşatılmış bulunan insan ruhu, içine düştüğü felaketin tamamı ile yüzleşmek yeteneğine sahip değildir ve bunu hiçbir zaman akıllı bir biçimde yapamaz. Acı ilaç onun için ayrı dozlara bölünmüştür. Bugün kederinin bir bölümünü içer; yarın bir parça daha; son damlayı içinceye kadar bu böylece sürüp gider.

Sonuç ne olursa olsun, artık büyük ölçüde İsaabel'e adadığı kendi geleceğinin tehditlerle dolu belirsizliği yüzünden, Lucy düşüncesi ve onun çok kısa bir süre sonra içine düşeceği kim bilir ne derin üzüntüler, başka şeylerin baskısı altında şimdilik gene de aklından çıkmış değildi. Bu düşünce, onu ürperten bütün öteki düşüncelerin üstüne buz gibi iniyor, yılan gibi çörekleniyordu. Ancak öteki düşünceler aynı sıklıkla yeniden yüzeye çıkıyor, Lucy düşüncesini yutuyor, çok geçmeden onu Pierre'in bilincinden uzaklaştırıyordu. Başta gelen ve İsaabel'e ilişkin olan düşüncelerle artık gözleri açık yüzleşebiliyordu; oysa zaman zaman ortaya çıkan, Lucy ile ilgili düşünceler, işte bunlar, ne zaman önünde belirse, şaşkın gözlerini şaşkın elleriyle kapıyordu. Bunun nedeni bencilce bir korkaklık değil, ruhundaki sınırsız duyarlılıktı. İsaabel'e ilişkin ısırtıp veren düşüncelere katlanabiliyordu, çünkü hemen ona yardım etmeye, bir başka insanın acısını hafifletmeye karar vermişti; ama şimdilik Lucy'yi düşünmeye katlanamıyordu; çünkü İsaabel'in derdine deva olacak kararın kendisi, Lucy'nin huzurunu sonsuza kadar kaçırabilir ve kendi böylece bir başka insanın mutluluğunu tehdit etmekten çok daha fazlasını yapmış olurdu.

Neyse ki Lucy'ye ne olacağı konusunda Pierre'e işkence eden düşünceler, bildirdikleri kadar büyük bir hızla zihninden siliniyordu. Yazgısının dağında, yarı yarıya sislerle bürünmüş dururken, önündeki geniş manzaranın bütün bu bölümü bulutlarla kaplıydı. Ancak çok geçmeden bu manzarayı saklayan bulutlar yana kayıyor, daha doğrusu, kısa bir süre için aralanıyor; çok aşağılarda, Lucy'nin önceki sakin, mutlu yaşamının vadide kıvrıla kıvrıla akan ırmağı, havadaki pusun içinde yarı gizlenmiş

olarak görünüyordu. Pierre açılan bulutların arasından kısa bir an için Lucy'nin evinin hanımeli penceresinden bakan umut dolu, melek yüzünü görür gibi oluyor; bir an sonra bulutların fırtınalı kanatları birbirine kilitlenip Lucy'yi saklıyor, eskisi gibi dönüp dolanan bulut ve dumandan başka bir şey görünmez oluyordu. Lucy'ye karışık bir biçimde durumu bildiren o ilk mektubu, ancak gözle görülmeyen etkenlerden kaynaklanan bilinç dışı bir ilhamla yazabilmişti. Bu mektuptaki soğukkanlılık, yumuşaklık, sakin tutum, daha sonra birbiri ardından gelecek olan sersemletici darbelerin doğal ama sinsi bir öncüsünden başka bir şey değildi.

Ancak, çoğu zaman bilincinden ve görüşünden saklı kalmakla birlikte, Lucy'sinin şimdi bu denli derinden etkilenmiş olan durumu, gitgide daha açık bir biçimde ortaya çıkıyor; yakınındaki puslu havanın, hatta yukarılardaki genel sisin altından kendini belli ediyordu. Çünkü insan ruhunda yer alan büyük bir çalkantıda, anlaşılması daha güç, daha ince öğeler her zaman yüzeye çıkmaz, bütün öteki güçlü öğelerle birlikte, esas olarak kendilerini son aşamada, karar ve sonuçlarda belli ederler. Pierre'in içindeki yalnız kendi bildiği kargaşada, garip, çılgınca şeyler vardı; bunlar korkunç derecede simetrik ve çift yönlüydüler. Örneğin kendi verdiği bilinçli kararlara göre yaşlı İsaabel toplumun tümünün onu mahkûm ettiği yalnızlık hücrelerinden çekilip çıkarılıyordu. Ve böylece, gülümseyen mutlu Lucy, şimdi ölü gibi, kül beyazı, Pierre'den habersiz, ruhunun gizli köşelerinde eli kolu bağlanarak İsaabel'in kurtuluşu için rehin alınmış oluyordu. Göze göz, diş diş. Kader hiç aldırmaz, her zaman amansızdır, insanların acılarıyla sevinçlerinin kalpsiz taciridir Kader.

Genelde Pierre'in içinde, Lucy'ye duyduğu aşka ilişkin en önemli şeylerin, İsaabel ve İsaabel'e ilişkin kararının ayrılmaz bir parçası olduğu duygusu vardı; bu duygu ondan habersiz, kendiliğinden şekillenip ruhunun bir köşesine gizlenmişti; ancak bazen, tüm öteki düşüncelere hükmeden ana olayın ara sıra izin verdiği bazı anlarda, kendi mantıklı düşüncesi de, içine istenmeden yerleşmiş bulunan bu duyguyu desteklemiyor değildi. Lucy hakkında düşünmenin hiçbir işe yaramadığını fark etmemek elinden gelmi-

yordu. Her şey hâlâ kıyıya çarpan köpüklü dalgalarla sis beyazı bir renge bürünmüşken, Lucy ile kendinin genç hayatlarının geleceğini nasıl planlayabilirdi! Ayrıca, Tanrı onu İsaabel'in dostu olmak, her zaman ve akla gelebilecek her durumda ona arka çıkmakla görevlendirdiğine göre, Lucy'yi düşünerek aklının bu görevden bir kez bile çelinmesine izin verirse, bencilliğin sinsi etkilerine karşı koyabileceğine nasıl güvenebilir, başkalarını düşünmesini sağlayan o ruh yüceliğini nasıl koruyabilirdi?

Şimdilik farkına varmasa da, en değer verdiği şeylerden neredeyse insanüstü bir davranışla vazgeçmeyi, sıradan bir mutluluk için beslediği son umutlarını da (coşku içinde verdiği muhteşem kararına aykırı düştükleri takdirde) yitirmeyi göze aldığına göre; o zaman bütün geleneksel düşünceler, annesine karşı evlatlık görevi, nişanlısına şerefi üzerine ettiği evlilik ve sadakat yemini, bütün bunlar Pierre'in gözünde örümcek ağı kadar hafif, en ince pamuk ipliği kadar zayıf bağlardı.

Bu düşünceler şu anda Pierre'in zihninde yoktu, ama orada embriyo halinde biçimlenmekteydi. Tohumu büyük heyecanlarla atılan, Pierre'in ruhunda böylesine acı sarsıntılar yaratarak devinip duran bu yeni bebek, doğduktan sonra olgunluğa erişip gerçek davranışlar olarak ortaya çıktığında, Pierre'le arasında her hangi bir kişisel bağ bulunduğunu nefretle reddedecek, onun yüreğinin en değer verdiği şeyleri hiçe sayacaktı.

Tanrı'nın oğlu İsa, Görev Âşığı'ndan işte böyle doğar; ölümlü anne babamızı tanımaz, her türlü fani bağı reddederek koparıp atar.

VI

Pierre'in İsaabel ile yapacağı o önemli görüşmeye hazırlanması bir gece, tam birgün ve bir sonraki akşamın küçük bir bölümünü almıştı.

Tanrı'ya şükür, gece, o kargaşa ve kıyamet gecesi, geride kaldı artık; şimdi yalnızca gündüz ile akşamın ucu var önümde, diye

düşündü Pierre. Tanrım, sen benim ruhumun yayını yeniden ger; ilk baştaki İsa'ca duygularımı pekiştir; en biçimlenmemiş düşüncelerimde bile kutsal doğruluk ilkesinden ayırma beni; yolumun üstüne bugün caydırıcı korkakça ve alçakça düşünceler çıkmasın; aşağılık taşlar önümü kesmesin; ben bugün toplumun düşüncelerine sırt çeviriyorum; artık insan ırkından daha soylu ve Tanrı gibi gördüğüm ağaçlar dünyasının onayını almaya bakacağım; onların yüksek tepelerinden yaprak yaprak Tanrısallık düşecek üstüme; ayaklarım onların güçlü köklerine değecek; o zaman ölümsüz bir güç akacak içime. Ey doğanın yüce güçleri, bana yol gösterin, metanet verin, koruyun beni! Koparamayacağım bağlarla bağlayın; aklımı çecek tüm düşünceleri içimden söküp atın. Bugünden sonra ilelebet, yeryüzünün kaçamaklı ahlak ilkelerinin iç rahatlatan yalanları ve görev safsatalarına ilişkin nefret ettiğim tüm çarpık düşünceler yok olsun; onları yakıp kül edecek ateşi tutuşturun ruhumda; hayatımı ağzına kadar tıkabasa kendi ilkelerinizle doldurun. Bugün hiçbir toplumsal Siren, güzel şarkılar söyleyip beni kararlılığımdan caydırmasın. Dönüşü olmayan zarımı atıyorum bugün, ey yüce güçler! Siz görünmez güçlere olan inancıma dayanarak, bugün üç mutluluğu ve üç kişinin tüm hayatını sürüyorum ortaya. Eğer bugün terk ederseniz beni, elveda İman, elveda Gerçek, elveda Tanrı. Tanrı'dan, insanlardan sonsuza dek ayrı düşünce de, kendimi her ikisine eşit bir güç ilan edecek, Gece'ye ve Gündüz'e, gök kubbesinin altında ve üstünde ne varsa her şeye, insan zihnine ve maddeye ilişkin tüm düşüncelere savaş açmakta özgür olacağım!

VII

Pierre'in içi Tanrısal bir ateşle doluydu, ama bu ateşi barındıran bedeni çamurdan yaratılmıştı. Tanrı'nın elinden çıkma, sürekli patlama gücüne sahip tüfekler, ne yazık ki çamurdandı!

Yüce Tanrım, sen beni şimdiki gibi gerçeklere bağılıktan kurtar. Pierre'in iç dünyasına daha fazla nasıl gireyim de, bu Tan-

rısal ateşin onun içine yalnızca rastlantılar ve bilmediği birtakım şeyler yardımıyla yerleştiğini göstereyim. Ama ben, dolambaçlı upuzun bir yol izleyecek; bu yolun beni nerelerden geçireceğine, sonunun nereye varacağına bakmadan, insanın içindeki o mağarada akan ırmak boyunca yürüyeceğim.

Sessizce acı çeken o yüzde, büyüleyici bir güzellik yok muydu? Doğüstü bir ışıkla parlayan o harika gözler ne kadar gizemliydi! Sihirli derinliklerinde Keder ile Güzellik bir arada deviniyordu. Öyle güzel, öyle gizemli, öyle şaşırtıcı bir biçimde cazibeli. Her türlü neşeden çok daha tatlı, çok daha çekici bir hüznü dile getiriyordu bu gözler. Muhteşem bir acıyı yansıtan o yüz, insanın içine dokunan güzellikteki o yüz, Pierre'in kendi kız kardeşinin yüzü, İsa'el'in yüzüydü. Pierre bu yüzü açık seçik görmüş, o doğüstü gözlerin derinliklerine bakmıştı. Böylece daha onunla buluşmadan önce, kendisini doğru olanı yapmaya çağırının, büyük ölçüde, bir kadının çirkinliği değil de güzelliği olduğunu çok iyi biliyordu. Kutsal gerçeklerin kitabı olan bu kitapta hiçbir şey saklı kalmayacak. Sefil, dar bir sokakta karşısına kambur, sakat, iğrenç bir kız çıksa, ceketinin eteğine yapışıp, "Kurtar beni, Pierre; beni sev ve tanı, kardeşim; senin kız kardeşinim ben!" dese. Ah, insanoğlu baştan aşağı cennette yaratılmış ise, neden cehennemlik görüntüler çıkıyor karşımıza? Binanın tümünü taşıyan en soylu mermer sütunda neden uğursuz bir damar görüyoruz? Doğal durumda Tanrı'ya çok yakındır; her ne kadar, dere ilerledikçe kıyılarından etkilenerek suları bulanırsa da, kaynağın başında insanoğlunun durduğu yerde, dere her zaman kaynağının niteliklerini gösterir.

O halde burada ölümlü Pierre'i suçlayıcı tek söz geçmesin. Kurnazlık edip bunları saklamak, sıradan insanların kendi ellerinde olmayan yaradılışları ile kaderlerini göz ardı ederek, Pierre'i kusursuz ve tertemiz göstermek benim için kolay olurdu. Pierre konusunda ben, en iyi insanların bile kendi haklarında olabildiklerinden daha açık sözlüyüm. Bu konuda kesinlikle tarafsız ve dürüstüm; işte bu yüzden –sırf bu yüzden– Pierre'in zayıf yanını görüyorsunuz. İnsanlar açıkladıkları şeylerle değil de, gizledikleriyle görkemli kişilikler yaratırlar. Baştan sona dürüst bir kimse, Ethan Allen'den daha soylu bile olsa, en aşağılık insanlar tarafından küçümsenme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Kitap VI

İSABEL VE İSABEL'İN ÖYKÜSÜNÜN BİRİNCİ BÖLÜMÜ

I

Eyer Çayırının çok eski korusunda uzun uzun dolaştıktan sonra Pierre, akşam karanlığında korudan çıktı, korunun ucundaki bayırda bir an hareketsiz durdu. Gözleri kuruydu; ama o gün gökyüzü hep kapalı olduğundan, gün boyu yağan yağmurdan üstü başı ıslanmıştı; bir yandan buluşma saatinin gelmesini istiyor, bir yandan da her dakika daha da yaklaşan buluşmayı düşünerek korkudan titriyordu.

Durduğu yer, kar yağdığında yalnızca kızakların kullandığı ham koru yoluydu; sınırdaki ağaçlar tam burada, uzaktaki göle doğru uzanan geniş otlaklara düşsel bir kapı gibi açılan dar bir kemer oluşturunuyordu. Bu yağışlı ve sisli akşam vaktinde çayırılığın orasına burasına serpiştirilmiş titrek karaağaçlar, sanki konuk sevmez bir dünyada ayakta kalmışlardı; ama gene de bulundukları yere, anlaması güç bir görev duygusuyla sınıksız kök salmış gibiydiler. Ötede göl, meltem ya da hafif bir rüzgâr ürpertisi olmadan, boş bir kâğıt tabakası gibi sessizdi; eli kolu bağlanmış, içinde en küçük bir çalı ya da ağaç dalını yansıtmaya yetecek kadar bile can olmadan orada öylece duruyordu. Oysa, göle tepedeki sakin gökyüzünün bir eşi düşmüştü. Yalnız güneşli havalarda bu gölde, tekdüze göklerin sessiz görüntüsü, yerini neşeli, yeşil görüntülere bırakırdı.

Daha uzaklarda iki yanda, durgun gölün öteki ucunun çok ilerisinde, o uzun, gizemli dağlar yükseliyordu; her boydan çam ve ladin ağaçlarıyla kaplı tepelerinden çıkan buharlarla sır dolu bu dağlar, alacakaranlıkta korku ve kederle kapkaraydılar. Dağların eteklerinde büyülenmiş gibi yatan sık ormanlar vardı; bunların baykuş dolu mağaralarının derinliklerinden, çürümüş yapraklarından, tabanda biriken, kimsenin görmediği, kullanmadığı çürüyen dallardan (başka yerlerde en küçük bir çalı çırpı için şu dakikada can veren yoksullar vardır), bu ormanların sonsuz, insansız derinliklerinden, zaman zaman yükselen, nitelik değiştiren bir inilti, bir mırıltı, bir kükreme sesi duyulurdu: Felçli ağaçların yağmur altındaki titreşmeleri, altı oyulan kayaların yuvarlanması, çatlayan dalların son kırılma sesleri ve orman hayatlerinin çıkardığı anlaşılmaz, iblisçe sesler.

Ancak daha yakında, durgun gölün bu tarafında mısır tarlalarının yükseltisi boyunca uzun bir yarım daire çizen kıyıda, alçak, aşı boyalı bir çiftlik evi vardı. Evin köhne damı en parlak renkli yosunların tarhiydi; kuzey cephesi de, koruluklardaki kalın gövdeli akçaağaçların kuzeye bakan yanları gibi, yosun kaplıydı (yosun rüzgârları kuzeyden eser). Saçağın bir yanına yaslanan bir çardak, aldığı desteğin karşılığını dama fırlattığı yeşilliklerle ödüyor; bir asma dalı, sallanan bir paratoner gibi, baca tuğlalarına doğru uzanıyordu. Öbür saçağa yaslanan kulübe süthaneydi; duvarlarını Madeira asmasının örterek esir aldığı bu kulübeye yaklaşp asma yapraklarının süslemeleri ve mazgal deliğini andıran küçük pencereyi kapayan ince kanatların arasından baksanız, içerdeki yumuşak başlı, halinden memnun esirleri görebilirdiniz: Sıra sıra süt ve kar beyazı Hollanda peyniri tekneleri, altın sarısı tereyağı kalıpları, zambak beyazı krema kavanozları. Üç devasa ıhlamur ağacı evin önündeki yeşil alanı koruyordu. Ta yukarılara, neredeyse çatı direğinin oralara kadar pek yaprağı olmayan bu ağaçlar, bu noktadan sonra birdenbire ters dönmüş yuvarlak konilerini üç kocaman yeşil balon gibi havaya salıyordu.

Bakışları çiftlik evine değer değmez, Pierre'in içini bir titreme aldı. Titremesi yalnız İsabel orada kaldığı için değildi; aynı zamanda, o gün buna bağlı olarak yaşadığı çok garip iki rastlantı

yüzündendi. Annesiyle kahvaltı etmeye giderken, İsaabel gibi bir kızın kendisinden annelik sevgisi beklemesine karşı, o kibirli yaratılışı ile annesinin göstereceği tepkiyi düşünerek yüreği taşma noktasına kadar kaygılı önsezilerle dolmuştu. Derken, bir de bakmıştı ki, Rahip Falsgrave içeri girmiş, Ned’le Delly’nin durumunu tartışıyorlar. Tartışma konusu, İsaabel’in durumuyla – Pierre’in tüm ahlak boyutuyla annesine açıp, kesin düşüncelerini öğrenmekten ve böylece kendi tahminlerinin doğruluğunu sınamaktan artık umudunu kesmiş bulunduğu durumla– yakından ilgiliydi. Bu garip rastlantı sonucu konu enine boyuna konuşulunca, Pierre annesinin düşüncelerini çok iyi öğrenmiş ve şimdi-lik ona herhangi bir açıklamada bulunmasını önlemek için sanki gökten bir uyarı almıştı. Bunlar o sabah olmuştu; şimdi akşam vakti, gözüne İsaabel’in barındığı ev ilişince, hemen buranın Ned’in acımasız marifetiyle adı artık sürekli lekelenmiş bulunan Delly’nin babasına ait kiralık çiftlik evi olduğunu anladı.

O sırada sezdirmeden son derece tuhaf, neredeyse doğaüstü duygular giriverdi Pierre’in içine. Bu tür rastlantılar, sık sık görölse bile, daha az duyarlı ve düşünceli, daha az şair yaratılışlı kimselerin ruhlarında pek korku ve huşu uyandırma gücüne sahip değildir; bu türden rastlantılar, ancak daha ince ruhlu kimselerin ruhunda her zaman sözcüklerle ifade edilemeyen heyecanların uyanmasına neden olur. Yaşamın anlaşılması en güç sorunu, bu rastlantılarda saklıdır. Şimşek hızıyla şu soru gelir akla: Bu sırf bir rastlantı mı, yoksa Tanrı’nın işi mi? Ayrıca, böyle bir etki altındaki kimsenin zihni aynı zamanda sürekli bir kederin pençesinde kıvranıyorsa, o zaman soru daha da büyür, tüm yaşamı kapsar. Gerçekten de, ruhları acıyla dolu içten kimsele- rin, yaratılışın gerçek amacı konusunda en çok kafa yoran kişiler oldukları bilinir. Bu durumda derinden sarsılan yürek, aynı biçimde etkilenen kafayla uyum içindedir. Acı çeken kişi aydın biriyse, dünyanın tüm çağlarının birbirlerine kelepçelenmiş gibi gözlerinin önünden geçtiğini görür; zinciri bağlayan sayısız hal- kalar, gizemli bir acıyla bu insanın kulaklarında takırdar.

Pierre yukarılardaki ormanın uzun etekli gölgesinde dolaşarak buluşma saatini beklerken, az sonra olacak sahneyi gözünde canlandırmaya çalıştı. Ancak, düş gücü burada ona hiç yardımcı

olmuyordu; aklındaki gerçek, onun için fazlasıyla gerçektir ve o yüz, yalnızca bir yüzdü, o kadar. Son zamanlarda bu yüzü havada biçimlenen bazı şekillerle karıştırmaya öylesine alışmıştı ki, kısa bir süre sonra o yüzle yüz yüze geleceği düşüncesi onu neredeyse titretiyordu.

Ve şimdi gölgeler koyulaşmaya başladı; çiftlik evini görmiyor artık; bayırdan inerken evin tepesinden ona yol gösteren yalnızca üç yüksek ıhlamur ağacı var. Kendi farkında değil ama, derin düşüncelerinin az önce izlemiş olduğu yol dolambaçlı; o andaki düşünceleri de aynı biçimde döne döne ilerliyor: Coşku içinde verdiği kararın sonuçta akla yakın ve uygulanabilir olup olmadığı konusunda beliren birtakım çekinceler, sağdan soldan çıkıp önünde engeller oluşturuyor. Köy evine yaklaşırken penceresinden sızan zayıf ışığı gördüğünde, adımları yavaşlıyor; bu adımların kendisini Eyer Çayırı'nın parlak avizelerinden bilerek ve isteyerek sonsuza dek uzaklaştırdığını, zavallı bir çalı çırpı alevi ile aydınlatılan yoksulluk ve acının içine taşıdığını çok iyi anlıyor. Ancak, üstün sezgisiyle, Tanrısal hakikatin ve erdemin güneş gibi parlayan ihtişamını da görüyor; bu ihtişam yeryüzünün koyu sisleri ile hep karartılsa bile, gene de zaman zaman bulutsuz bir parlaklıkla parıldayacak, Tanrı'nın gökyakut tahtını aydınlatan bir ışık saçacaktır.

II

Kapının önünde duruyor; ev sessizlik içinde; kapıya vuruyor; penceredeki ışık bir an titreyip uzaklaşıyor; içeride bir kapının menteşeleri gıcırıyor, sonra dış kapının mandalı kaldırılırken Pierre'in yüreği çılginca çarpmaya başlıyor ve işte ışığı doğaüstü güzellikteki başının üstünde tutan İsaabel karşısında. İsaabel'in kendisi bu. Tek söz etmiyorlar; ortada başka hiç kimse yok. Kepenkli penceresi olan odaya giriyorlar; bedenindeki halsizlik, ruhundaki huşu ile güçsüz düşmüş olan Pierre oturuyor. Gözlerini kaldırıp İsaabel'in güzellğine ve yalnızlığına bakıyor. O zaman

alçak, tatlı, yarı hıçkırır, doğal bir ahenkten daha ahenkli bir ses duyuluyor:

“Demek sen benim kardeşimsin; sana Pierre diyebilir miyim?” Pierre bu gizemli kıza kardeşliğini ilk ve son kez sorgularcasına bir an dikkatle bakıyor ve o anda bu yalvaran yüzde hem dikiş dikerken gördüğü kızın ad koyamadığı dokunaklılığını, hem de babasının gençlik resmindeki o anlaşılma ifadeyi görüyor. Bu yüzde resimdeki ifade garip bir biçimde değişmiş, daha önce bilmediği, yabancı ve kadınsı başka bir ifade ile kaynaşmıştı. Bellek, İlham ve Sezgi hep bir ağızdan: “Hiç çekinme Pierre; en ufak bir kuşkun olmasın; bu kız senin kardeşin; şu anda karşında gördüğün, babanın eti-kemiğidir,” diyor.

“Demek sen benim kardeşimsin; sana Pierre diyebilir miyim?”

Pierre ayağa fırladı ve kuşku duymayan kollarıyla kardeşine sarıldı, “Kardeşimsin! Kardeşimsin!” dedi.

Kollarının arasındaki bedende hafif bir çırpınma oldu; kızın başı Pierre’in göğsüne düştü; serbest bırakılmış uzun saçlarının parlaklığı akıp Pierre’i örttü. Lüle lüle saçları kenara çeken Pierre, şimdi ölümü andıran güzelliğine baktığı bu yüzden ölümsüz bir hüznü kaptı. İsabel ölü gibiydi; boğulmuş gibi; insan yüzündeki huzuru ve tatlılığı hiç bozmadan en iyi koruyan ölüm biçimidir boğulma.

Pierre bağırıp yardım isteyecekti, ancak kızın gözleri yavaşça açıldı, bedeni canlandı; şimdi biraz kendini toparlıyor; Pierre kollarının arasında onun yeniden hafifçe çırpındığını hissediyor; İsabel, kardeşinin kendisine böyle sarılmasından utanmış, sanki onun bu dünyada buna hakkı olduğuna inanmıyor. Pierre şimdi düşünce-sizce aşırı atılgan ve yakın davranmış olmaktan pişman, kıza karşı son derece saygılı bir tavır takınıyor. Elinden tutup onu odadaki bir sıraya götürüyor; kendi de yanına oturuyor; hiç ses çıkarmadan bu ilk karşılaşmanın yarattığı sarsıntının geçmesini ve İsabel’in sakinleşip onunla konuşacak duruma gelmesini bekliyor.

“Şimdi nasılsın, kardeşim?”

“Tanrı senden razı olsun! Tanrı senden razı olsun!”

Bu sesteki tatlı ahengin vahşi gücü ve, Pierre’e göre, sanki bir yabancı şivesiyle konuşmanın yumuşak, garip etkisi Pierre’in ruhu-

nu yeniden ürpertilerle doldurdu. Eğilip genç kızı alnından öptü; hiç konuşmadan onun kendi elini arayan elini sımsıkı kavradı.

Şimdi Pierre'in tüm varlığı sıkıca tuttuğu bu elin uyandırdığı duygularda yoğunlaşıyor. Bu el küçük ve pürüzsüz, ama garip bir sertliği var. Pierre kendinin tembelce yaşadığı aynı dünyada, babasının kızı olan kardeşinin tek başına elleriyle çalışarak hayatını kazandığını o zaman anladı. Bir kez daha onu saygıyla alnından öperken, ılık soluğu hâlâ İsaabel'in alnında, Tanrı'ya bir dua mırıldandı.

"Pierre, kardeşim, sana söyleyecek söz bulamıyorum. Bütün varlığım, hayatta düşündüğüm, arzuladığım ne varsa hep söylenmeden kaldı; böyleyken seninle nasıl konuşurum? Şimdi benim için en iyisi Tanrı'nın inayetiyle ölmek. Ancak o zaman huzura kavuşabilirim. Sabırlı ol bana karşı, Pierre."

"Sonsuza kadar sabırlı olacağım, benim sevgili İsaabel'im! Bir süre konuşma benimle, en iyisi sence buysa, susmaktan başka bir şey elinden gelmiyorsa konuşma. Elimi tutan bu el, kardeşim, bu el şimdi konuşuyor benimle."

"Nereden başlayacağımı bilemiyorum konuşmaya, ama Pierre, ruhum ağzına kadar dolu."

"Ben seni yüreğimin derinliklerinden sevip sayıyorum; senin için duygulanıyorum ve sonsuza kadar hep böyle kalacağım."

"Ah, Pierre, sanki düş görüyorum; şaşkın duygular içindeyim; başım dönüyor, durmadan dönüyor. Bu halime bir çare bulabilir misin? Böyle yaşamayı fazla sürdüremem. İçimi dolduran şeyleri atamıyorum. Yardım et, Pierre, gözyaşlarımı akıtılabileyim; yoksa duygularla dolan yüreğim çatlayacak; bu bana geçmişte kalan acılarımın hepsinden daha çok öldürücü geliyor."

"Ey, akşamın susuzluk gideren gökleri! Ey tepelerdeki çiğler, sisler, neminizi buraya akıtın! Şimşek çaktı, neden bir sağnak izlemiyor onu? Ağlatın kardeşimi!"

O zaman kızın başı destek almak için ona yaslandı; iri gözyaşları Pierre'in üstüne aktı. Çok geçmeden İsaabel başını Pierre'den uzaklaştırdı, biraz sakinleşmiş olarak onun yanında oturdu

"Kardeşim, senin bana anlatamadığın düşüncelerin birikmişse, ben de senin için aynı şeyi hissediyorum. Ben de sana ne söyleyeceğimi bilemiyorum. Ancak bana baktığın zaman, kardeşim,

gördüğün kişi; seni kardeş bilmeye, kaderin her türlü cefasına karşı korumaya ruhunda dönülmez yeminler eden bir kardeşdir.”

“Senin şimdi benden işittiklerin, sıradan sözcüklerin sesleri değil, yüreğimin en derin yerinden gelen melodiler olmalı; havada duyulan bir flüt sesi yanıtlamalı seni; çünkü söylediğin bu en hayal edilemeyecek sözleri Tanrı mutlaka duymuştur, Pierre. Tanrı ölümlü insanların hayal edemeyeceği biçimde kutsayacaktır seni.”

“Seninki gibi bir dua, duayı edene geri dönüp Tanrı’nın inayetini onun yüreğine akıtır. Kardeşim, benim değersiz varlığım için dua etmekle kazandığın sevap, benim dualarıma sana kazandırabileceğinden fazla. Ama İsaibel, ilk karşılaşmamızın heyecanı içinde yüreklerimiz gücünü yitirmesin. Bırak sana Pierre’in nasıl bir kimse olduğunu, şimdiye dek nasıl bir hayat sürdüğünü anlatayım –ve bundan sonra nasıl bir hayat süreceğini de– kendini hazırlaman için.”

“Hayır Pierre, bunu benim yapmam gerekir. Öykümü dinlemek önce senin hakkın. Ancak ondan sonra, istersen, dinlemeyi hak etmediğim öykünü bana armağan olarak anlatırsın. Şimdi dinle beni. Öykümü anlatırken görülmez varlıklar bana güç verecek; anlatacaklarım fazla değil, Pierre; içinde olağanüstü bir şey de yok. Dinle, öyleyse; şimdi sakinleştim, konuşabilirim.”

Pierre İsaibel’le konuşurken arada bir sustuklarında, yukarı katta birinin yumuşak, yavaş, hüznü ve düşünceli adımlarla gidip geldiğini duymuştu. Bir sonraki bölümdeki garip öykü anlatılırken de sık sık yer alan duraklamalarda aynı yumuşak, yavaş, bir aşağı bir yukarı gidip gelmeler ve o son derece hüznü adımlar sessiz odada tekrar tekrar duyuldu.

III

“Ben hiç anne tanımadım. Hayatımla ilgili en eski anılarda bile böyle bir yüze ait herhangi bir çizgi yok. Eğer annem gerçekten yaşadıysa, çoktan öldü; ayak bastığı toprakta hiçbir izi kalmadı.

Şimdi seninle konuşan şu dudaklar, Pierre, hiç anne sütü emmedi; beni sanki bir kadın doğurmadı. Yaşamımdaki silik soluk ilk anılar, nerede olduğunu bilmediğim yarı yıkık bir evin çevresinde toplanıyor. Eğer böyle bir yer gerçekten var idiyse, şimdi o da yeryüzünden silinip gitmiş olmalı. Kavrık çam ağaçlarından oluşan sık bir ormanın içindeki açıklığa yapılmış, vahşi, karanlık bir evdi bu. Akşamları pencereden dışarı bakmaya çekinir, hayaleti andıran çamların gizlice yaklaşıp gaddar kollarını uzatarak beni korkunç gölgelerinin içine çekmelerinden korkardım. Yazın orman bilinmeyen kuşların, hayvanların hiç dinmeyen sesleriyle uğuldar dururdu. Kışın dört ayaklı yaratıklar ormanı kaplayan derin kar örtüsünde, kâğıt üstüne çizilen bir harita gibi noktali ayak izleri bırakırlardı; onları hiç gören olmamıştı, güneş bile. Karanlık ev ormandaki yuvarlak açıklıktaydı; çevresinde onu koruyacak tek bir yeşil dal ya da yaprak yoktu; gölgenin, korunağın ortasında, gölgeden, korunaktan yoksun bir yerdi. Evin pencerelerinden bazılarını diklemesine tahtalar çakılmıştı; bu odalar bomboştu ve kapıları olmadığı halde hiç içlerine girilmezdi. Ama ben sık sık yankılarla dolu koridorda durur, korku içinde bu odalara bakardım. Çünkü odalardaki kocaman şöminelerin hepsi yıkıktı; yanan arka duvarlarının dibinde, taş kırıntıları beyaz bir küme halinde yığılmıştı; üstteki kararmış tuğlalar ocağın içine düşmüş, çoktan sönen ateşlerin hâlâ düşen kurumları altında yer yer kümelenmişti. O evde her şöminenin taşında uzun bir çatlak vardı. Her odanın tabanı köşesinden çökmüştü. Dışarıda, evin alçak temelini yeşilimsi taşlara oturduğu yerlere, çürüyen eşiklerin küflü sarı tahtaları yayılmıştı. Adı yoktu; hiçbir yerde bir yazı ya da karalama da yoktu; evde hiç kitap yoktu; daha önce orada oturanlardan hiçbir şey kalmamıştı. Ölüm gibi sessizdi ev. Yakınlarında geçmişte büyük ya da çocuk, birilerinin oraya gömüldüğünü gösterecek hiçbir mezar taşı, mezar olabilecek bir toprak yığını, tepecik de yoktu. Yerini, hangi ülkede olduğunu bilmediğim bu ev işte böylece, geçmişine ilişkin ben de hiçbir iz bırakmadan, yok olup gitti. Bir daha onun gibi bir ev hiç görmedim. Ancak bir kez, silik soluk anımsadığım o eve çok benzettiğim Fransız şatolarının resmini görmüştüm; özellikle dik çatıdan çıkan iki sıra küçük pencere bana o evi anımsatmıştı.

Yalnız o ev tahtadandı, şatolarsa taştan. Gene de nedense bazen o evin bu ülkede olmadığını, Avrupa’da bir yerde olduğunu düşünürüm; belki Fransa’da. Ama bunların hepsi benim için çok akıllı karıştırıcı şeyler. Onun için böylesine çılgın bir konuda çılgınca laflar edersem bana kızmamalısın.

“Bu evde yaşlı bir adamla yaşlı bir kadından başka hiç kimseyi görmedim. Adamın yaşlılıktan neredeyse kapkara olan yüzü kırışıklarla dolu bir torbaydı; karmakarışık kır sakalı, üstünde biriken toz toprakla yol yoldu. Sanırım yazları evin yanındaki bahçede ya da ona benzer bir yerde çalışıyordu biraz. Bu konuda pek emin değilim, aklım karışık. Ancak yaşlı adamla kadının belleğimde silinmez bir iz bıraktığı kesin. Belki de tek gördüğüm insanlar onlar olduğu için beni böyle etkilediler. Benimle pek konuşmazlardı; ama bazen fırtınalı, karanlık gecelerde ateşin başında oturur, uzun uzun bana baktıktan sonra birbirlerine bir şeyler mırıldanır, sonra gözlerini gene bana dikerlerdi. Bana kötü davrandıkları söylenemez, ama dediğim gibi, benimle pek ender konuşurlar, hatta hiç konuşmazlardı. Birbirleriyle hangi dilde konuşuyorlardı, bunu hatırlamıyorum. Zaman zaman çok istedim hatırlamayı, çünkü o zaman hiç değilse o evin bu ülkede mi, yoksa denizaşırı bir yerde mi olduğunu anlayabilirdim. Şimdi şunu da söylemeliyim: Bazen belli belirsiz hatırladığım bir şey var, o da bir dönem –şimdi anlattığım dönemden kısa bir süre sonra– iki ayrı dilde çocukça konuşuyordum; bu dillerden biri geliştikçe öteki kayboldu. Ama bunu daha sonra anlatırım. Bana yemeği kadın veriyordu; çünkü onlarla birlikte yemek yemiordum. Bir kez, ortada bir somun ekmek, bir şişe kırmızımsı, sulu şarapla ateşin başında oturlurlarken, yanlarına gidip onlarla birlikte yemek istedim ve ekmeğe dokundum. Ama yaşlı adam hemen bana vuracaktı gibi bir hareket yaptı; vurmadı ama öfkeyle bana bakan kadın somunu kapıldığı gibi önlerindeki ateşe attı. Korkup kaçtım odadan; hep yakınlık kurmaya uğraştığım kediye aradım; her nedense bulamadım. Ancak korku ve yalnızlık içindeydim; kediye yeniden aradım ve üst katta buldum; terk edilmiş şöminedeki çerçöpü karıştırıp orada saklı bir şey arıyordu. Hayaletlerin gezindiği odaya girmeye cesaret edemedim; kediye seslendim, ama o anlamadan yan yan bana bakıp sessizce araştır-

masını sürdürdü; yeniden seslendim, dönüp bana tısladı; oradan da kovulduğum duygusuyla koşa koşa aşağı indim. Artık yalnızlıktan kurtulmak için kime sığınacağımı bilmiyordum. Sonunda evden çıkıp bir taşın üstüne oturdum, ama soğuk içime işledi, ayağa kalktım. Ancak başım dönüyor, ayakta duramıyordum. Düştüm; sonrasını bilmiyorum. Ertesi sabah uyandığımda, kendimi kasvetli odamda, yatağımda buldum; başucumda bir parça kara ekmek ve bir maşrapa su vardı.

“Sana çocukluk yaşamımın o evdeki anılarından özellikle bu olayı anlatmam yalnızca bir rastlantı. Bunun gibi birçok anı daha var, ama o sırada nasıl bir hayatım olduğunu göstermek için bu yeterli. Yaşadığım her gün görülebilen, işitilebilen her türlü görüntünün, sesin gitgide daha garipleştiğini, gitgide daha ürkütücü bir hal aldığını hissediyordum. Adamla kadın benim için kedi nasılsa öyleydiler; hiçbirisi benimle konuşmuyor, hiçbirini anlamıyordum. Ve adam, ve kadın, ve kedi benim için aynı evin yeşil temel taşları gibiydiler; nereden geldiklerini, niçin orada olduklarını bilmiyordum. Dediğim gibi, eve adamlar kadından başka hiç kimse gelmiyordu. Ancak bazen yaşlı adam ayaklarını sürüyerek evden çıkıp ağaçların arasındaki bir yoldan uzaklaşıyor, akşamın geç bir saatine kadar dönmüyor; geldiğinde kara ekmeği ve kırmızımsı, sulu şarabı getiriyordu. Ormanın girişi evin kapısından çok uzak değildi, ama yaşlı adam elindeki küçük yüküyle öyle ağır aksak, güçsüz adımlar atıyordu ki, onu ağaçların arasında görmemle evin parçalanmış eşliğini aşması arasında uzun saatler geçmiş gibi geliyordu bana.

“Şimdi ilk çocukluk yaşamım, zihnimde iyice bulanıklaşıyor. Şimdi belleğimde hiçbir şey yok. Belki o sırada ateşli bir hastalığa yakalanıp uzun bir süre kendimi kaybettim. Belki de şu duyduğum doğru olabilir: İlk anılarımızdan bir süre sonra araya hiçbir şey bilmediğimiz bir dönem girer, bunun arkasından gene yer yer ilk silik soluk anılarla birlikte aradaki boşluk dışında tüm geçmişimizi kapsayan az çok belirgin anılarımız olurmuş.

“Her neyse, ormanın geniş açıklığındaki o ev konusunda başka bir şey hatırlamıyorum. Sonunda oradan nasıl ayrıldığımı da bilmiyorum; ama o sırada hâlâ çok küçüktüm sanırım. Yalnız, öncekinden çok daha geniş yuvarlak bir açıklıkta başka bir eve

ait belirsiz bazı anılarım var; bu ev orman içinde değildi, ancak orada yakınımda bir yerde, yüksek ve dimdik, çam ağacını andıran üç şey hatırlar gibiyim. Bunlar dağlardaki fırtınalarda eski çamların sallandığı gibi, korkunç çatırtılarla sallanırlardı. Evin döşemesi köşelerde eski evdekinden bile daha çok çöküktü; değişik yerlerde başka çöküntüler de vardı; öyle ki bazen sanki bastığım yer çöker gibi olurdu.

“Şimdi bazen sanıyorum ki, az önce sözünü ettiğim iki dilde ilk ve son kez çocukça konuştuğum yer de burasıydı. Çevremdeki insanlardan kimi, sanırım bu dillerden birini, kimi de ötekini konuşuyordu; ben ikisini de konuşuyordum, ama ikinci dilde birincideki kadar rahat değildim; onu yeni öğreniyor gibiydim ama bu dil yavaş yavaş ilkinin yerini alıyordu. Bazen o üç tane ağaç gibi şeye sık sık tırmanan adamların, benim unutmakta olduğum dili konuştuklarını hayal meyal düşünüyorum, böylesine elle tutulup gözle görülmeyen bir konuda herhangi gerçek bir düşünce olabilirse eğer. Hoş bir dildi bu dil; ah, pırıl pırıl şen şakrak bir dildi; tam çocuk dili; her zaman o kadar hüzünlü olmasam, tam benim gibi bir çocuğa göre bir dil. Pierre, katıksız bir çocuk diliydi bu, cıvıltılarla dolu bir dildi.

“Şimdi bendeki bu silik anıların çoğunun denizde giden bir gemiyi çağırttığını sen de düşünmüşsündür. Ama aklımdaki her şey bulanık, belirsiz. Sana anlattıklarım gerçek olgular mı, yoksa tümüyle gerçektışı düşler mi, bilmiyorum. En somut nesneler bende düşlere dönüşüyor; düşler de nesnelere. Garip çocukluk hayatımın etkilerinden hiç kurtulamadım. Bu dakikada bile, kardeşim, senin gözle görülebilen bedeninin gizemli bir sisin içine giriyor; öyle ki, senin yüzünden bana bakan bir ikinci yüz, bir üçüncü yüz, bir dördüncü yüz var. Şimdi seninle benim karşılaşmamızın anısı gittikçe silikleşiyor. Şimdi önümdeki birçok gölgenin arasında gene bir şeyler arıyorum; gölgeler sanki önümde açılıp bana yol veriyor; ben de ilerliyorum; ama gölgelerin gözleri var, bana bakıyorlar. Dönüyorum, onlar bana bakıyor; ilerliyorum, onlar bana bakıyor. Şimdi susuyorum, sen de konuşma.”

IV

Bu garip varlık karşısında ad koyamadığı şaşkınlık duygularıyla dolan Pierre, onun yana çevrilmiş yüzüne derin derin bakarak sessiz kaldı. Kapkara saçlarının yumuşak dalgaları, bir azizin türbesindeki yarı çekilmiş perdeler gibi, İsaabel'in yüzünü yarı yarıya örtmüştü. Pierre'e genç kız sanki pek bu dünyadan değilmiş gibi göründü; ancak bu dünyadan olmaması, yalnızca onun gizemliliğiyle ilgili bir şeydi; itici ya da Pierre'i tehdit eder gibi görünen bir yanı yoktu. Pierre hâlâ içinde onun odada yankılanan sesinin tatlı melodilerini duyuyor, bu melodiler üst katta sürekli dolaşan görünmez adımların altında çiğnenmiş olgun üzüm gibi eziliyordu.

İsaabel şimdi biraz kımıldadı ve bazı garip, ilgisiz sözlerden sonra daha anlaşılır bir biçimde öyküsüne devam etti:

"Gerçek olduğuna güvenilebileceğim bir sonraki anım, gene bir evle ilgili. Bu ev de insanların uğrağı olan yerlerden uzakta, pek sessiz olmayan bir ülkenin ortasındaydı. Bu ülkede evin önünden dolanarak ağır ağır akan yeşil bir ırmak vardı. Bu ev alçak bir ovada olmalı; çünkü ilk sözünü ettiğim ev sanırım dağların arasında ya da dağlara yakın bir yerdeydi –uzaktaki şelalelerin sesini şimdi duyar gibiyim– evin arkasında göğe doğru yükselen bulutların şekli... Onları şimdi görür gibiyim. Ancak bu ikinci ev, ya da üçüncü –hangisi bilmiyorum– dediğim gibi, bu ev düzlük bir yerdeydi. Çevresinde çam ağacı yoktu, pek başka ağaç da yoktu. İlk ev gibi dik bir yamacın üstünde değildi. Çevresinde ekin tarlaları, uzaktan görünen çiftlik evleri, kulübeler, sığırlar, kümes hayvanlar ve bunun gibi bildiğimiz birçok başka şey vardı. Bu evin bu ülkede, denizin bu yakasında olduğunu sanıyorum. Çok büyük bir evdi; içi insan doluydu, ama birbirlerinden ayrı yaşıyorlardı. Yaşlı kadınlar, genç adamlar, bazıları çok güzel olan genç kadınlar ve çocuklar vardı evde. Kimileri için mutlu bir yer olmalıydı burası, insanların çoğu durmadan gülüyordu; ama benim için mutlu bir yer değildi.

"Ancak bunda belki de yanılıyorum, çünkü bilincimde böyle bir şey yok –tüm geçmiş yaşamımda demek istiyorum–

mutluluk denen şey nedir bilmiyorum; belirtisi bir kahkaha, bir gülümseme ya da dudaklardaki sessiz bir huzur olan bu duyguyu tanımlıyorum ben. Belki de mutluydum, ama şimdi bilincimde böyle bir anı yok. Sanki ona hiç sahip olmamışım gibi, mutluluk için bir özlem de duymuyorum; ruhum mutluluktan başka bir doyum bekliyor benim; çünkü sanırım bunun ne olduğu konusunda bir tahminim var. Çok acı çektim ama nedeni mutluluğun yokluğu değildi; ben mutluluk için dua etmiyorum, huzur için dua ediyorum –hareketsiz kalmak için– kendimi bir bitki gibi hissedebilmek için, yaşamın peşinde koşmadan onu özümseyen, bireysel duyumları olmadan var olan bir bitki gibi olmak. Bireysellikte tam bir huzur bulunamayacağını seziyorum. Onun için birgün her yerde bulunan ve bütün yaratıklara can veren ruhun bir parçası olmayı, ona katılmayı umuyorum. Burada kendimi sürgünde gibi hissediyorum. Gene konuyu dağıttım. Evet, deyişinde bir gülümseme var. Ama gene susuyorum. Bana karşılık verme. Yeniden anlatmaya başlayınca, konuyu dağıtmayıp sözü kısa keseceğim.”

Pierre anlatılan ilginç öyküyü engelleyecek en ufak bir imada bulunmadan saygıyla dinlemeye karar vermişti; aradaki suskunluklar ne denli uzun olursa olsun, bu öykünün ruhuna akıttığı olağanüstü damlaları kımıldamadan alacaktı; Isabel’in yaşamöyküsünün daha az gizemli yönleri ile ilgili en açık ve en sağlam bilgiyi sonunda böyle edineceğine inanıyordu. Oturup genç kızın öyküsüne devam etmesini bekledi; bu sırada gözleri onun dalgalı gür saçları arasından, kara zemin üstünde saydam sedef bir deniz kabuğu gibi duran harikulade güzel kulağına takılıp kalmıştı.

İsabel şimdi biraz kımıldadı ve birkaç ilgisiz sözden sonra öyküsüne devam etti. Yukarı kattan gelen ayak sesleri kesilmiş gibiydi sanki.

“Geçmişimi anlatırken belleğimdeki ikinci, daha doğrusu üçüncü yerden orayı ilk gördüğüm gibi söz ettim. Evdeki insanları ilk anılarımda bana göründükleri gibi anlattım, demek istiyorum. Ancak ben o evde uzun bir süre, beş, altı belki de yedi yıl kaldım ve bu süre içinde bakış açım değişti; çünkü açık seçik olmasa da bir şeyler öğrendim. Evdekilerden bazıları ayrıldı;

bazıları gülmeyi bırakıp ağlamaya başladı; bazıları bütün gün surat asıp dolaştı, bazıları vahşileşti, rezalet çıkardı; dilsiz gibi görünen bazı adamlar onları sürükleyip aşağılara götürdüler; ben oraları hiç görmemiştim, ama alt kattan gelen acıklı sesler, iniltiler, saman içine düşen demirin çıkardığı sesi andıran takırtılar duydum. Ara sıra öğle saatlerinde, evin içine bir tabut getirilir, beş dakika sonra geldiğinden daha ağır bir görünüşle yeniden evden çıkardı; ama içinde kim vardı, görmedim. Bir kez hiç konuşmayan üç adamın koca bir tabutu arkasından ite ite alt kat pencerelerinin birinden içeri soktuğunu gördüm; sonra onu gene iteleyerek çıkardılar, arabaya bindirip götürdüler. Ancak bu şekilde evden ayrılan görünmez insanların yerini kapalı arabalarla yeni gelen başka görünmez insanlar alıyordu. Yırtık pırtık giysiler içindeki bazıları yürüyerek geliyor, daha doğrusu itilip kakılarak getiriliyordu. Bir keresinde korkunç bağırtılar duyup pencereden dışarı bakınca güçlü kuvvetli, pejmürde kılıklı, eğri büğrü, köylü görünüşlü birini gördüm; adamın bağlandığı iplerin dört uzun ucunu cahil görünüşlü dört adam tutuyor, kılıksız vahşi adamı ellerindeki kamçıyla döve döve eve doğru getiriyorlardı. Sonra evin bütün odalarından gelen karşılıklı el çırpımlar, feryatlar, ulumalar, kahkahalar, hayır duaları, yeminler, ilahiler ve duyulabilen her türlü karmakarışık sesler işittim.

“Kimi zaman o sırada görünüşleri bana dikkat çekici gelen insanlar da girerdi eve ama bunlar çok az kalır, bir saat içinde gene çıkıp giderlerdi. Yüzleri çok sakindi; gülmezler, inlemezler, ağlamazlardı; yüzlerini garip biçimlere sokmazlar, yorgun ve bitkin görünmezlerdi; giysileri garip, fantastik değildi. Kısacası, evdeki öteki insanlar üzerinde yetki sahibi olduğu anlaşılan az sayıda birkaç kişi dışında, daha önce gördüğüm hiç kimseye benzemiyorlardı. Görünüşleri son derece dikkatimi çekiyordu; garip bir biçimde akıl hastası olduklarını düşünüyordum bunların – yüzleri sakindi ama, akılları başlarında değildi; ruhça sakin, başboş dolaşan, garip, akıldan sakat kimselerdi.

“Zamanla ev bana yeniden değişmiş göründü. Ya da şimdi daha çok şey algıladığım için, ilk izlenimlerim değişmişti. Yukarı katta küçük bir odadaydım. Odada çok az eşya vardı. Bazen dışarı çıkmak istiyordum ama kapı kilitliydi. Bazen birileri gelip

beni odadan çıkarıyor, çok daha büyük, uzun bir odaya götürüyordu. Burada evdeki öteki insanların birçoğunu bir arada görüyordum. Onlar da uzaktaki ayrı ayrı odalardan oraya getirilmiş gibiydiler. Bu uzun odada boş boş dolaşılıyor, birbirleriyle boş boş konuşuyorlardı. Bazıları saatlerce yere bakarak odanın ortasında dururdu, soluk alıp verirler ama hiç kımıldamaz, hep yere bakarlardı. Bazıları bir köşede çömelip oturur, orada öylece çömelip oturur, soluk alıp verir ama çömelip oturmaktan başka bir şey yapmazlardı. Bazıları ellerini sıkı sıkıya kalplerine bastırarak yavaş yavaş bir aşağı bir yukarı gezinir, kendi kendilerine inilder, inleyip dururlardı. Biri ötekine, ‘Bak burayı elle, elini kırık yerin üstüne koy,’ der. Bir başkası, ‘Kırıldı, kırıldı, kırıldı’ der, ağzından bu bir tek kırıldı sözcüğünden başka bir şey çıkmazdı. Ama çoğu sessizdi; konuşmıyor, konuşmak istemiyor ya da konuşmayı unutmışlardı. Hemen hepsinin yüzleri solgundu. Bazıları çok gençti ama kar gibi beyaz saçları vardı. Bazıları durmadan cehennemden, ebediyetten, Tanrı’dan söz ederdi; bazıları her şeyin önceden kararlaştırıldığını söyler, bazıları buna hayır der, arkasından bir tartışma çıkardı, ama iki taraf da pek inançlı değildi. Yalnız bir kez oradaki herkes –dilsizler, surat asanlar, köşelerde çömelenenler– hemen herkes bir kez güldü; bütün gün süren gevezelikten sonra kadercilerden ikisi birbirine, ‘Beni inandırdın, arkadaş; ama ödeştik, çünkü ben de seni karşı düşünceye inandırdım. Hadi şimdi yeni baştan tartışalım; çünkü ikimiz de fikrimizi değiştirdik ama hâlâ düşüncelerimiz birbirine zıt,’ dediğinde herkes güldü. Bazıları duvarlara nutuk çeker; bazıları havaya seslenirlerdi; kimi havaya tıslar, kimi dil çıkarır, kimi vurur, kimileri havayla güreşir gibi yaparlardı; kendilerine sarılan havanın görünmez kollarından sıyrılıp soluk soluğu yere düşenler vardı.

“Şimdi, içinde yaşadığım bu ikinci ya da üçüncü evin nasıl bir yer olduğunu da anlamışsındır, öncekini anladığın gibi. Ama sakın o sözcüğü bana söyleme. Benim ağzımdan hiç çıkmadı; şimdi bile işitince o sözcükten kaçıyorum, bir kitapta görürsem, o kitaptan kaçıyorum. Hiç dayanmam bu sözcüğe. Beni o eve kim getirdi, nasıl geldim, hiç bilmiyorum. Orada uzun bir süre kaldım; tek bildiğim bu. Bildiğim diyorum ama, gene de emin

değilim. Hâlâ Pierre, hâlâ düş görmüş olmak duygusu, akıl karışıklığı bırakmıyor beni. Gene biraz susayım.”

İsabel Pierre'den uzaklaşıp arkasına yaslandı. Küçük, sert elini alnına götürdü; sonra yavaş yavaş gözlerine doğru indirdi ve orada bıraktı; başka hiçbir hareket yapmadı, ölü gibi sessizdi. Sonra kımıldadı ve korkunçluğun belirsiz öyküsünü anlatmayı sürdürdü:

“Daha kısa anlatmalıyım, öykümün şurasında burasında yan dallara sapıp gitmeyi istemezdim; ama bazen sözünü ettiğim o düşlere kapılıyor, o zaman gücümü yitirerek düşler beni nereye sürüklüyorsa oraya gidiyorum. Sabırlı ol, artık daha kısa keseceğim.

“Sonunda evde benimle ilgili bir kavga olmuş; ben o sırada bunu bilmiyordum, ama sonradan anlattılar. Eve yabancı birileri gelmişti ya da onları acele birileri göndermişti. Ertesi gün bana yeni ve güzel ama gene sade giysiler giydirdiler, aşağı indirip açık havaya çıkardılar ve bir arabaya bindirdiler. Yanımda tanımadığım, köylü görünüşlü bir kadın vardı. Uzak bir yerlere gittik; gece bir yerde kalıp neredeyse iki gün yol aldık. İkinci günün akşamı başka bir eve geldik ve orada kaldık.

“Bu ev öncekinden çok daha küçüktü ve öteki evden sonra burada çok hoş bir sessizlik vardı. İçinde güzel bir bebek vardı evin. Bu güzel bebek durmadan bana nazlı nazlı gülümsüyor, masum bir tavırla beni yanına çağırıyordu kendisiyle oynamam, onunla birlikte düşüncesiz, mutlu ve neşeli olmam için. Beni sanki ilk kendime getiren, taşlardan, ağaçlardan, kedilerden farklı bir şey olduğumu bana ilk hissettiren, ilk kez içimi bir insan olmanın tatlı duygusuyla dolduran bu güzel çocuk oldu. İlk kez insanlığın sonsuz bağışlayıcılığını, sevgisini ve güzelliğini fark etmemi o sağladı. Bu güzel çocuk, ilk kez içimi belirsiz bir güzellik düşüncesi ile doldurdu, aynı zamanda bir hüznün duygusuyla, hüznün ölümsüzlüğü ve evrenselliği duygusuyla doldurdu. Şimdi gene öyküyü dağıtmak üzere olduğumu hissediyorum. Durdur beni; bu konuya devam etmeme izin verme. Her şeyi o güzel çocuğa borçluyum. Ah, nasıl da kıskanırdım onu; annesinin göğsünde mutluluk içinde yatan, o beyaz ve gülümseyen göğüsten yaşamı, mutluluğu ve durmadan gülümsemeyi emen

bu güzel çocuğu pek kıskanırdım. Beni kurtaran o çocuk oldu, ama bana belirsiz bazı arzular da aşıladı. Şimdi ilk kez düşünmeye başlamıştım, geçmişini hatırlamaya çalışıyordum. Ancak ne denli çalışırsam çalışayım, aklımın karışıklığından ve bunun neden olduğu uyuşukluk, hareketsizlik, boşluk, bulanıklık ve sersemletici baş dönmelerinden başka pek bir şey hatırlayamıyordum. Ben şimdi gene susayım.”

Ve üst kattaki adımlar şimdi yeniden başladı.

V

“Köylü görünüşlü kadın beni büyük evden çıkarıp götürdüğünde dokuz, on, on bir yaşlarında olmalıyım. Bu kadın bir çiftçinin karısıydı, şimdiki evim de bir çiftlik evi. Bana dikiş dikmeyi, yünü işleyip eğirmeyi öğretiler. Artık hemen hemen sürekli çalışıyordum. İşte çalışıp iş görmek insanlık bilincini bende uyandıran güç, kısmen bu olmuştur belki. Şimdi garip farklılıklar hissetmeye başlamıştım. Otların arasından giden bir yılan, yılanın ağzından fırlayan ateş çatalını gördüğümde, kendi kendime, şu yaratık insan değil, ama ben insanım, dedim. Şimşek çakıp yıldırım güzel bir ağacı ikiye bölerek bütün o yeşilliği çürümeye bıraktığında, şu şimşek insan değil, dedim, ama ben insanım. Tüm öteki şeyler için de aynı şey oldu. Tutarlı konuşmıyorum, ama bir şekilde bütün iyi, zararsız kadın ve erkeklerin insan yaratıklar olduğunu ve bunların tamamen farklı amaçlar taşıyan bir yılanlar ve yıldırımlar dünyasına yerleştirildiklerini ve bu dünyanın korkunç, anlaşılmaz, insanlıkdışı bir dünya olduğunu düşündüm. Ben hiç öğrenim görmedim. Tüm düşüncelerim kendi içimden kaynaklandı. O eski akıl karışıklığı ile bir ilgileri olup olmadığını bilmiyorum, ama bunlar benim düşüncelerim; onları değiştiremem, çünkü onlar aklıma kendiliklerinden girdi, ben bir şey yapmadım. Ben hiçbir zaman herhangi bir şey düşünüyormuş gibi yapmam, hiçbir düşünceyi de çarpıtmam; düşünce ancak konuştuğum zaman ağzımdan çıkar, konuşma

bazen düşünceden önce gelir. Böylece bazen kendi dilim bana yeni şeyler öğretir.

“Kadına, kocasına ya da onların çocukları olan genç kızlara bir şey sormamıştım daha o eve niçin getirildiğimi ya da ne kadar kalacağımı. Oradaydım işte; tıpkı kendimi dünyada bulduğum gibi, oradaydım. Niçin dünyaya getirildiğim sorusu, benim için niçin o eve getirildiğim sorusundan daha garip değildi. Kendi hakkımda ya da kendimle ilgili herhangi bir şey hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Nabzımın attığını duyuyor, düşündüğümü biliyordum; ama genel olarak, insanlıkdışı şeylerin ortasında bir insan olduğumu hissetmenin dışında, bildiğim bir şey yoktu. Ancak büyüdükçe zihnim gelişti. Dışarıdan bir şeyler öğrenmeye, daha garip ve ince farklılıklar görmeye başladım. Kadına anne diyordum; öteki kızlar da ona anne diyordu, ama kadın onları sık sık öptüğü halde beni çok seyrek öpüyordu. Sofrada yemeği hep önce onlara veriyordu. Çiftçi benimle hemen hemen hiç konuşmazdı. Aylar, yıllar geçti. Genç kızlar gözlerini bana dikip bakmaya başladılar. O zaman o ıssız yuvarlak açıklıktaki ocak taşı çatlamış, ıssız eski evin yalnız adamıyla kadınının bana bakışlarından duyduğum şaşkınlık, akıl karışıklığı geri geldi ve dost olmak istemeyen kedinin yeşil bakışları, yılan tıslamaları gene başladı; içimdeki sonsuz kimsesizlik duygusu yeniden üstüme çöktü. Ancak kadın bana çok iyi davranıyor, kızlara bana karşı zalim olmamayı öğretiyordu. Beni yanına çağırır, benimle neşeli neşeli konuşurdu. Ben de şükran duyardım, Tanrı’ya değil –çünkü bana Tanrı’yı öğreten olmamıştı– ama insanlığın aydınlık yazına, gökyüzünün neşeli insan güneşine minnet duyardım. İnsan yaza ve insan güneşe gönül borcum vardı, çünkü bana bu kadını vermişlerdi. Bazen güzel otların arasına saklanır, iyilik dolu yaz ve güneşe tapınırdım; çok kez de kendi kendime bu yumuşak sözcükleri tekrar tekrar söyledim: Yaz ve güneş.

“Gene haftalar ve yıllar geçti, saçlarım uzayıp dolgunlaştı, yüzümü örtmeye başladı; şimdi sık sık güzel sözcüğünü işitiyordum; saçımla ilgili güzel, kendimle ilgili güzel. Bu sözcüğü açıkça bana söylemezlerdi, ama ben aralarında fısıldadıklarını işitirdim. Bu sözcükteki insanca duygu beni sevindirirdi. Bu sözcüğü bana açıkça söylememeleri yanılttı; söyleselerdi, duyduğum sevinç

çok daha güvenli olurdu ve biliyorum ki, bu benim içimi herkeşe karşı akla gelebilecek her türlü iyilik duygusuyla doldururdu. Şimdi eve yeni gelen, beyefendi dedikleri, birine zaman zaman gene güzel sözcüğünün fısıldandığını duyuyordum. Bu adamın yüzü bana olağanüstü görünüyordu. Garip bir biçimde bu yüze benzeyen, hem de benzemeyen bir yüzü daha önce de görmüş-tüm, ancak nerede gördüğümü bilmiyordum. Ama birgün evin arkasındaki durgun su birikintisine bakarken benzerliği gördüm, garip bir biçimde onun yüzüne hem benzeyen, hem de benzemeyen bir yüzdü bu. İçim şaşkınlıkla doldu. Bu yeni gelen bey bana çok iyi davranıyordu; bana bakınca şaşırmış, akli karışmıştı sanki. Bir bana bir de cebinden çıkardığı anlaşılan, ama benden sakladığı çok küçük, yuvarlak bir resme bakıyordu. Sonra beni öptü, yüzüme sevgi ve hüzünle baktı; üstüme bir damla gözyaşı düştü. Sonra kulağıma bir sözcük fısıldadı. Fısıldadığı sözcük “Baba” idi, genç kızların çiftçi için kullandıkları sözcüktü bu. O zaman bunun, iyiliğin ve öpücüğün adı olduğunu anladım. Beyefendiyi öptüm.

“Gittiği zaman geri gelmesi için ağladım. Geri geldi. Şimdi herkes onun babam olduğunu söylüyordu. Her ay ya da iki ayda bir beni görmeye geldi. Sonra hiç gelmez oldu. Ben neden gelmiyor diye ağlayınca *Öldü*, dediler. O zaman, büyük ve kalabalık eve gelen ve oradan çıkan tabutların şaşkınlığı... İşte o şaşkınlık geldi üstüme. Ölmüş olmak neydi? Ben yaşıyor muydum? Gene biraz susayım. Sen de konuşma.”

Ve üst kattaki adımlar... Bunlar şimdi yeniden başladı.

“Aylar geçti. Şimdi her nasılsa, babamın evde bana bakması için zaman zaman kadına para gönderdiğini, o öldükten sonra hiç para gelmediğini ve önceden gelen paranın son kuruşuna kadar harcandığını öğrendim. Çiftçinin karısı artık bana tedirgin ve üzgün gözlerle bakıyordu; çiftçinin bakışları ise tatsız ve hoşgörüsüzdü. Ortada son derece yanlış olan bir şey vardı. Kendi kendime, ben burada fazlayım, bu güzel evden gitmeliyim, diyordum. O zaman tüm umutsuz ve kimsesiz yaşamımın akıl karışıklıkları, umutsuzluk ve kimsesizlik duygusu yeniden içime çöktü, tüm eski akıl karışıklıkları ve bunların içinde boğulma duygusu geri geldi; dışarıya çıkıp bir yere oturdum, ama ağlayamadım.

“Ama ben güçlüydüm ve artık büyük bir kızdım. Kadına, beni daha çok çalıştırın, dedim. Durmadan çalışayım, ama bu evde kalayım. Ancak öteki kızlar işleri yapıyordu; beni istemiyorlardı. Çiftçinin bana bakan gözleri açıkça, seni burada istemiyoruz, diyordu. Git yanımızdan, burada fazlasın sen, haddinden fazla fazlasın. O zaman kadına, bana iş bul, başka birinin yanında çalışayım, dedim. Ama kısa bir öyküyü ne çok uzatıyorum. Bitirmem gerekiyor.

“Kadın beni dinledi ve onun aracılığı ile başka bir evde yaşamaya ve orada para kazanmaya başladım. İşim inekleri sağmak, tereyağı yapmak, yün eğirmek ve ince kumaş parçalarından kilim dokumaktı. Birgün bu eve bir satıcı geldi. Arabasında bir gitar vardı, telleri kopmuş, eski bir gitardı ama çok güzeldi. Biraz uzaktaki büyük bir evin hizmetçileri ile yaptığı kurnazca bir değiş tokuşun bir parçası olarak almıştı onu. Telleri kopuktu ama gözüme çok zarif, çok güzel görünüyordu; daha önce hiç gitar görmediğim, sesini de duymadığım halde bu aletin içinde müzik olduğunu hissediyordum; yüreğimde duyduğum bir melodi sanki onda saklı olan müziğin habercisiydi. Tellerde bir yanlışlık olduğunu seziyordum. Adama, gitar dediğin bu şeyi senden satın alacağım, ama ona yeni teller takmalısın, dedim. O da yeni tel bulmaya gitti; sonra getirdi, telleri taktı ve benim için gitarı akort etti. Böylece kazandığım paranın bir kısmıyla gitarı satın aldım. Onu dosdoğru çatıdaki küçük odama götürdüm ve yavaşça yatağın üstüne koydum. Sonra bir melodi mırıldandım; gitara mırıldandım, şarkı söyledim, çok, çok alçak sesle. Kendi sesimi bile duyamıyordum. Şarkıyı, mırıltıyı değiştirdim; şarkı söylemeye, mırıldanmaya devam ettim, alçak sesle, yavaş yavaş. Az sonra birden bir ses duydum; çok tatlı, alçaktan bir ses, ne kadar alçak ve tatlı olduğunu anlatamam birden duyduğum bu sesin. Ellerimi çırpıttım. Gitar benimle konuşuyordu; sevgili gitar bana şarkı söylüyordu, şarkıyı mırıldanıyor ve söylüyordu gitar. Sonra ben ona değişik bir şarkı mırıldanarak karşılık verdim. Bir kez daha, o da beni başka bir perdeden yanıtladı; bir kez daha mırıldandı ve bana başka bir telden yanıt verdi. Gitar insandı. Gitar bana gitarın sırrını öğretti. Gitar bana gitar çalmayı öğretti. Gitardan başka bir müzik hocam olmadı. Sevgili bir arkadaş oldu bana; bir can yoldaşı. Ben nasıl ona şarkılar söylersem, o da bana söyler. Gitarıma olan sevgim tek yanlı değil. Akla hayale gelmeyen,

sözle ifade edilemeyen olağanüstü ne varsa, bunların hepsi sese çevrilir gitarın gizemli müziğinde. O benim bütün geçmişimi biliyor. Bazen bana, adını hiç ağzıma almadığım karmakarışık büyük evin gizemli görüntülerini çalar. Bazen havadaki kuş cıvıltılarını getirir bana. Bazen hiç yaşamadığım, bilmediğim efsanevi hazlarla beni kendimden geçiren yürek atışlarıyla çalar içimde. Gitarı ver bana.”

VI

Dans eden sayısız ışıklar arasında gözleri kamaşarak dolaşan biri gibi büyülenen, kendini kaybeden Pierre, bu gür saçlı, iri gözlü, gizemli kızı hiç kımıldamadan dinlemişti.

“Gitarı ver bana!”

Pierre kapıldığı büyüden uyanarak çevresine bakındı ve bir köşede dayalı duran gitarı gördü. Sessizce onu alıp kıza verdi ve gene ses çıkarmadan oturdu.

“Şimdi gitarı dinle; gitar sana öykümün sonunu anlatacak; çünkü sözlerle anlatılamaz. Onun için gitarı dinle.”

Oda birden müziğin, hüznün ve olağanüstü ne varsa bütün bunların sesleriyle doldu; anlaşılmasa da çok tatlı sesler kaynaşıyordu odada. Sesler odada dans ediyordu sanki; odanın köşelerinden pırıl pırıl buz salkımları gibi sallanıyor, çın çın çınlayarak Pierre’in üstüne üşüşüyor, sonra yeniden tavana dönerek oradan sallanıyor ve çınlayarak yeniden üstüne geliyorlardı. Sanki ateşböceklerinin vızıltıları vardı bu seslerde; yaz şimşeklerinin canlı ama yumuşak çakışları duyuluyordu.

Ve vahşi kız gitarı hâlâ çalıyordu; bukle bukle, uzun kara saçları gitarın üstüne düşmüş, gitarı örtmüştü; bu örtünün altından hâlâ gitarın çıkardığı seslerin kaynaşan tatlılığı, tüm anlaşılmasızlığıyla, ama sonsuz anlamlar taşıyarak ortaya yayılıyordu.

“Gizemiyle akılları şaşırtan kız,” diye bağırdı Pierre, “konuş benimle, kardeş, eğer gerçekten fani bir varlıksan sen; konuş benimle, eğer sen İsabel’sen!”

Gizem! Gizem!
 İsabel'in gizemi!
 Gizem! Gizem!
 İsabel ve Gizem!

Dans eden, alçalan, kaynaşan seslerin arasında Pierre şimdi üst kattan bu melodinin binlerce kıvrımları arasına gizli gizli, ustaca sızan öteki sesleri de işitti; bunlar, saydıkları aletten çıkan melodinin binlerce kıvrımları arasına sessiz sessiz ustaca sızıyorlardı ama, kendi içlerinde gene de alabildiğine özgür ve cüretliydi; karşılıklı duran bir sürü duvar arasında sürekli gidip geliyorlardı sanki; ağzından çıkan her heceyle birlikte İsabel'in saçlarla örtülü bedeni de, bu seslerdeki benzeyen büyük bir serbestlik ve kayıtsızlık içinde, ani devinimlerle ileri geri sallanıyordu; sonra şarkı sanki herhangi bir şarkı olmaktan çıktı; sesler sanki bir insan ağzından dökülmüyor, ama gene de gitarı örten örtünün altından geliyordu.

Şimdi Pierre birden alnında garip, vahşi bir sıcaklık duydu; elini alnına götürdü. O anda müzik değişti; canlılığını kaybetti ve değişti; değişti, değişti; değişirken de geri geri çekildi ve sonunda kaybolup gitti.

Sessizliği ilk bozan Pierre oldu:

“İsabel, beni öyle hayretler içine düşürdün, aklımı öyle başımdan aldın ki, buraya sana söylemek için geldiğim şeyleri hatırlayıp söyleyemiyorum. Senin de hâlâ söylemediğin bir şey olduğunu seziyorum; bunu bana başka bir zaman söylersin. Ama şimdi seninle daha fazla kalamam. Seni hep seven, sayan, sana şaşan kardeşin olarak bil beni, İsabel; ben seni hiç terk etmeyeceğim. Şimdi seni öpüp gideyim, yarın geceye kadar. O zaman sana tüm yüreğimi açar, hakkımızda neler tasarladığımı anlattırım. Seni öpeyim ve *adieu!*”

Pierre'e sorgusuz sualsiz ve hiç duraksamadan inandığı belli olan kız, kımıldamadan oturup onu sonuna kadar dinledi. Sonra sessizce kalktı ve duyduğu sonsuz güvenle alnını Pierre'e uzattı. Pierre onu üç kez öptü ve tek bir söz söylemeden çıkıp gitti.

Kitap VII

PIERRE'İN ÇİFTLİK EVİNDE İSABEL İLE İKİ GÖRÜŞMESİ ARASINDA GEÇEN OLAYLAR

I

Pierre henüz arkada bıraktığı sahneyi o anda tam olarak anlamadığı gibi, daha sonra da olanlara uzun bir süre gerçek anlamına yaklaşan bir anlam veremedi. Ancak şimdi kafasında belirgin olmasa da şöyle bir anlayış vardı: Şimdiye kadar ona fazla sıradan ve yavan gelen, kolayca anlaşılır bulduğu, gözle görülen dünyanın tümü ve bu dünyanın içindeki yanılıp sıradan ve yavan sandığı her şey, anlaşılması olanaksız bir milyon kulaçlık bir gizemin içine gömülmüştü. Önce genç kızın şaşırtıcı öyküsü ve bu öyküdeki derin içtenlik; ancak bunun yanında hiç eksik olmayan belirsizlik, anlaşılmazlık ve neredeyse mucize denebilecek bir nitelik. İlk başta kızın bu olağandışı öyküsü Pierre'in içinde sıradan ve yavan ne varsa alıp götürmüş, arkadan gitarın anlaşılmaz büyüğü ve müziğin sonlarına doğru Isabel'in söylediği şarkıdaki birkaç kısa sözcüğün ince anlamlarla yüklü çekiciliği gelmişti. Bütün bunlar onu öylesine cezbedip büyülemişti ki, sonunda bir büyücünün bahçesinde yakalandıktan sonra bağlanarak ağaca dönüştürülen gizem yüklü bir ziyaretçi gibi, oturduğu yerde iki büklüm hareketsiz kalmıştı.

Ama şimdi bu büyülerin etkisinden kurtulmuş, önünde-

ki açık yolda hızla yürüyordu; bir süre için gizemli duyguları dağıtmak ya da en azından ertelemek, böylece o günkü aç kalmalardan, başıboş dolaşmalardan ve o geceki unutulmaz olaylardan sonra, bedeniyle ruhuna toparlanması için gereken zamanı kazanmak istiyordu. Şimdi zihninden bedeninin o andaki gereksinimleri dışında bütün düşünceleri atmaya çalışıyordu.

Sessiz köyden geçerken saatin gece yarısını vurduğunu duydu. Hızlı hızlı yürüyerek malikâneye geldi ve anahtarı dışarıda gizli bir yerde asılı duran özel bir kapıdan içeri girdi. Soyunmadan kendini yatağa attı. Ancak hemen yeniden kalkıp çalar saatini beşte çalmak üzere ayarlayıp kurdu. Sonra gene yattı ve her türlü düşüncayı aklından kovarak uyumaya çalıştı; uykunun önce isteksiz olan, sonra yavaş yavaş konukseverleşen kolları onu sardı. Saat beşte uyandı ve doğan günün öncü ışıklarının mızraklarını gördü.

Önce kimseye görünmeden bu erken saatte evden çıkıp ikinci kez tüm gününü ormanda başıboş dolaşarak geçirmeyi tasarlamış, yeni bulduğu kardeşi İsaabel ile birlikte geçireceği saatlere en iyi başlangıç budur, diye düşünmüştü. Ancak odasının tanıdık görüntüsü onu garip bir biçimde etkiledi. Bir an için neredeyse İsaabel'in geldiği masal dünyasına geri dönmesi için dua edecekti. Bir an için Lucy'nin seven, içlerinde ruhunu okuduğu mavi gözleri, İsaabel'in yumuşak ama hüznü ve anlaşılmaz karanlık bakışlarının yerini aldı. Sanki ikisinin arasında kalmıştı Pierre ve birini seçmesi gerekiyordu; sonra her ikisinin de kendine ait olduğunu düşündü; ancak, İsaabel'in bakışındaki hüznünden birazı Lucy'ye geçmiş; ama bu, İsaabel'in hüznünü hiç azaltmamıştı.

Pierre kendini gene çok halsiz hissediyordu; yaşamaktan duyduğu uzun yorgunluk çökmüştü üstüne. Malikânedeki çıkıp çıplak alnını ferahlatan rüzgâra verdi. Sonra malikâneye geri döndü; saati bu kez yedide çalmak üzere ayarladı ve yatağına yattı. Ancak şimdi de uyuyamıyordu. Saat yedide üstünü değiştirdi. Saat sekiz buçukta merdivende ayak sesini duyduğu anneyle kahvaltı etmek üzere aşağı indi.

II

Annesini selamladı, ancak annesi ona ciddi ama gene de korkmuş bakışlarla, daha sonra da pek bastıramadığı ani bir panik içinde bakıyordu. Pierre o zaman çok fazla değişmiş görüldüğünü anladı. Günaydın demesine karşılık vermek dışında, annesi onunla konuşmamıştı. Pierre onun birçok nedenden dolayı kendisine kırgın olduğunu fark etti. Üstelik Pierre için belli belirsiz bir korku da duyuyordu annesi. Bütün bunlara karşın, Bayan Glendinning'in incinen gururu, duyduğu her türlü endişenin üstündeydi. Pierre annesini iyi tanıdığından, şu anda karşısına sihirbazlık diploması ile çıksa, ilgilendiğini gösteren bir söz söylemeyeceğini, oğlundan bir açıklama istemeyeceğini biliyordu. Pierre gene de onun kendini nereye kadar tutabileceğini görmek istedi.

Tatlı bir edayla, "Son zamanlarda kendimi sana pek göstermedim, Mary kardeş," dedi.

"Evet, Pierre. Bu sabahki kahveyi beğendin mi? Bu yeni bir kahve."

"Çok güzel. Lezzetli ve güzel kokulu, Mary kardeş."

"Beğendiğine sevindim, Pierre."

"Neden bana Pierre kardeş demiyorsun?"

"Demedim mi? O zaman Pierre kardeş, şimdi oldu mu?"

"Neden bana öyle ilgisizce ve soğuk bakıyorsun, Mary kardeş?"

"İlgisiz ve soğuk mu bakıyorum? Öyle bakmamaya çalışırım. Kızarmış ekmeği verir misin, Pierre."

"Bana çok kırılmışsın, anneciğim."

"Hiç de değil, Pierre. Yakında Lucy'yi gördün mü?"

"Görmedim, anne."

"Ya! Bir parça somon al, Pierre."

"Çok gururlusun, anne. Şu anda neler hissettiğini bana göstermiyorsun."

Bayan Glendinning ayağa kalktı; bütün o kadınsı güzelliği ve azametli havasıyla Pierre'in tepesine dikildi.

"Beni daha fazla kışkırtma, Pierre," dedi. "Bana sırrını söy-

le, demem sana. Aramızdaki her şey, yakın zamanlara kadar hep olduğu gibi, gönül rızasıyla olmalı. Yoksa aramızda her şey bitmiş demektir. Kendini benden sakın, Pierre. Dünyada en çok sakınman gereken kişi benim. Onun için bana böyle davranmaya devam etme.”

Bayan Glendinning yerine oturdu ve başka bir şey söylemedi. Pierre ne yediğini anlamadan bir-iki lokma daha aldıktan sonra sessizce masadan kalktı, odadan ve malikânedен çıkıp gitti.

III

Kahvaltı odasının kapısı Pierre’in arkasından kapanırken, Bayan Glendinning ayağa kalktı; farkında olmadan çatalını hâlâ elinde tutuyordu. Derin derin düşünerek odada bir aşağı bir yukarı dolaştığı sırada elinde bir şey tuttuğunu fark edip bunun ne olduğuna bakmadan fırlatıp attı. Bir yırtılma sesi duyuldu; dönüp baktı, çatal Pierre’in portresinin yanında asılı duran kendi gülümseyen resmine saplanmıştı. Çatalın gümüş dişleri, resmin yağlıboya göğüsünde açtığı yaranın içinde titriyordu. Hızla gidip resmin önünde korkusuz bir tavırla durdu.

“Hançerlendin! Ama seni yanlış el hançerledi,” dedi ve Pierre’in portresine dönerek ekledi: “Resmime saplanan senin gümüş hançerin olmalıydı. Pierre, Pierre, sen beni zehirli bir hançerle yaraladın. İçimde kanımın kimyasının değiştiğini hissediyorum. Glendinning soyadını taşıyan tek çocuğun annesi olan ben, şimdi hızla sonu yaklaşan bir soyun sonuncusunu doğurduğumu hissediyorum. Çünkü son vârisi utanç veren bir hareketi yapmak üzere olan bir soyun sonu çabuk gelir. Utanç verici bir hareket ya da ruhunda çok kuşkulu, çok karanlık bir şey var; ya da az önce kapalı, utanç içinde bir yüzle şurada oturan kişi Pierre’in kendisi değil, yalancı bir hayaletti. Ne olabilir? Pierre, içini dök. Benim büyük kederime bakıp böyle alaylı alaylı gülme. Yanıt ver; nedir bu, çocuğum? Olabilir mi? Olabilir mi? Hayır... Evet... Kesinlikle... Olabilir mi? Ama dün Lucy’yi görmeye gitmedi; o

da buraya gelmedi; ben gittiğimde de Lucy yanıma gelip beni görmedi. Bu ne demek acaba? Nişan bozulmuş olamaz, sevgililer bazen bozuşur, sonra çabucak sevinç gözyaşları içinde yeniden barışırlar; bozulan bir nişan benim gururlu kalbimi böyle yaralamazdı. Gerçek neden kısmen buysa bile, başka bir şey daha olmalı. Ama hayır, hayır, hayır; olamaz, olamaz. Böyle çılgınca, böyle dinsizce bir şey yapmaz, yapamaz. Ona itiraf etmedim, gördüğümü de belli etmedim, ama son derece şaşırtıcı bir yüzü vardı o kızın. Ama hayır, hayır, hayır, olamaz bu. Onca yoksulluk içinde böyle eşsiz bir güzelliğin kökeni dürüst olamaz. Yabani ot zambak açmaz; ama bazen zambak otların arasına karışıp bozulabilir belki. O kız hem yoksul, hem de kötü olmalı. Muhteşem ama on para etmez sefih bir adamın evlilik dışı çocuğu olmalı; soyundan ikisi birden bulaşmış ona: Hem güzellik, hem de kötülük geçmiş. Yok, bunu düşünmeyeceğim. Ama ya öyleyse? Bazen dudaklarımı mühürleyip içimdekileri parlak bir dış görünüşle gizlemekle, gururumun bana onulmaz bir acı getireceğinden korktuğum oldu; oysa belki baştan başa yumuşak, alttan alan bir ruh hali içinde olmalıyım. Ama kim kendi yüreğine söz dinletebilir, onu değiştirebilir ki? İnsan belki bir başkasına karşı yaptığı yanlış düzeltebilir, ama o başkası insanın kendiyse, kaburga kemikleri engeldir buna. O zaman ben yaradılışımın icabı neyse, onu yapacağım. Gururlu davranacağım. Parmağımı kımıldatmayacağım. Ne olursa olsun, olacakları engellemek için önceden davranıp karşısına dikilmeyeceğim. Bir anne yeniyetme çocuğunun önünde kendini aşağılar mı? Gelip kendiliğinden anlatsın, yoksa ne hali varsa görsün.”

IV

Pierre ormanın içine dalıp birkaç kilometre hiç durmadan yürüdü; çok değişik bir taşın yanına gelinceye kadar durmadı. Daha doğrusu yanında durduğu bu taş, bir ambar kadar kocaman, üstü düzleşmiş bir kaya kütesiydi. Tek başına yatay

duran bu kayayı yukarıdan kestane ve kayın ağaçlarının dalları gölgeliyordu.

Uzun bir yumurtaya benziyordu kaya, ama yumurtadan daha yassıydı; uçları da daha sivriydi; aslında daha sivri değildi de, düzgün olmayan üçgen bir takoz biçimindeydi. Alt tarafında, ortaya yakın bir yerinde, bir oyuk vardı. Bu oyuk, görünmeyen bir noktada, tepesi uzunlamasına keskin olan ve bir ucu top-raktan hafifçe dışarı çıkan başka bir kayanın üstüne oturmuştu. Kayanın koca, devasa kütlesi bu küçük ve görünmez değme noktası dışında, çevresindeki su ve karadan oluşan geniş dünyada hiçbir nesneye değmiyordu. Bakınca insanın soluğunu kesen bir şeydi bu. Değme noktasının bir yanında kayanın geniş ucu, yerden bir iki santimetre yükseklikte, ama hiçbir yere dokunmadan, çömelmiş duruyordu. Bundan birkaç metre ötede, kayanın birçok çatlak ve yarıklar bulunan öbür ucu ile yer arasındaki boşluk, biraz daha büyüktü; öyle ki, bir insan sürünerek rahatça oraya girebilirdi, ama bunu yapmayı göze alacak kadar yürekli bir ölümlü henüz görülmemişti.

Tüm çevrenin en hayret verici şeyiydi belki de bu kaya. Ancak gariptir ki, uzun kış gecelerinde yakın çevresindeki yüzlerce ocak başında oturmuş pipolarını tüttüren yaşlı adamlar, mısır ayıklayan delikanlılar bulunduğu halde, kayayı keşfedip varlığını ilan ederek ona şaka yollu Memnon Kayası adını takan kişi genç Pierre olmuştu. Bu garip kayanın bunca zaman tanıtılmadan kalmasının nedeni belki de, daha önce kimsenin görmemiş olması değildi; çünkü, her ne kadar yaşlı ormanın sık ağaçları çevresini sarıp üstünü kaplıyor, kayanın tepesi tıpkı Kaptan Kidd'in Hudson Irmağı Vadisi'nin derinliklerindeki batık gemisi gibi, baharda yükselen yaprak çizgisinin sekiz kulaç altında gömülü kalıyor olsa da; ayrıca köylüler yakacak odunlarını ormanda daha yakın yerlerde bulabildiklerinden, oralara gitmek için özel bir neden duymasalar da, kayanın tanınmamasının asıl nedeni, bu basit insanların karşılırlarına rastlantı ile çıkan böyle bir şeyin fevkaladeliğini görememeleri, onu sözünü etmeye değer bulmamaları idi.⁴² Aslında görmüş olabilirlerdi belki, ancak böylesine önemsiz bir şeyi daha sonra unutmuşlardır. Kısacası, bu harika Memnon Kayası, onların gözünde Memnon Kayası değil,

malikânenin ormanlık kısmından geçen kullanışlı küçük bir kestirme yolun açılmasını önleyen can sıkıcı koca bir engeldi.

Birgün Pierre kayanın yanında yere uzanmış, insanların bunca uzun bir süre önce yerleştiği bir bölgede böylesine önemli bir doğa garibesinin değerini ilk kendinin anlamasının ne kadar şaşırtıcı olduğunu düşünürken, bir yandan da eliyle birkaç kat, kısa, sert, yaşlı akçıl yosun parçasını bir kenara itecek oldu; yosunların altında, kayanın üstüne kabaca kazınmış, güçlülükle okunan birkaç harf görünce çok şaşırdı: Bunlar, B.S.P. harfleriydi. O zaman anladı ki, çevredeki basit insanların yüz yıllardır bu taştan haberleri yoktu ama, gene de bu asılı taşın harika görüntüsünü tek keşfeden insan kendisi değildi. Çok, çok önceleri, bambaşka bir çağda, şimdi artık yaşamayan biri, bu taşı görmüş ve olağanüstü niteliğini hakkıyla takdir etmişti; büyük bir emek verilerek taşta kazınan harfler bunun kanıtıydı. Bu adam hâlâ yaşıyorsa, sakalı yüzlerce yıllık yaşlı bir meşeninki gibi uzun olmalıydı. Ancak kim, kimdi bu adam, yaşlı Metuşelah aşkına, kimdi bu B.S.P.? Pierre uzun uzun düşündü ama, bu adamın kim olabileceğini kestiremedi. Çünkü harflerin eski bir tarzda kazınmış olması akla bu yarımkürenin Kristof Kolomb tarafından keşfinden önceki bir dönemi getiriyordu. Sonunda kentte oturan akrabalarından beyaz saçlı, yaşlı bir beye bu harflerden söz edecek oldu. Yaşlı adam, uzun ve zengin deneyimlerle dolu, ancak talihsiz bir yaşam sürdükten sonra, Eski Ahid'i okuyarak büyük bir teselli bulmuş biriydi; giderek artan bir hayranlıkla durmadan bu kitabı okuyup inceliyordu. Bu beyaz saçlı, yaşlı akraba, taş hakkındaki bütün ayrıntıları –büyüklüğünü, yüksekliğini, asılı durduğu noktalardaki açılarının tam kaç derece olduğunu– öğrendikten sonra bunlar üzerinde uzun uzun düşünmüş; birkaç kez derin derin içini çekmiş; yaşlılığın soldurduğu gözlerle anlamlı anlamlı bakarak Kutsal Kitap'tan bazı dizeler okumuş; bütün bu bitmez tükenmez hazırlıkların arkasından da, hiç aceleye getirilemeyen bu ak saçlı, yaşlı akraba, titreyen elini Pierre'in sağlam genç omzuna koyarak, kulağına ağır ağır şöyle fısıldamıştı: "Bilge Süleyman Peygamber'dir bu oğlum." Çok garip ve çılgınca bulduğu bu düşünce karşısında müthiş eğlenen Pierre, neşey-

le gülmekten kendini alamamış; bunu, bir zamanlar İncil'deki Ofir'in Kuzey Denizi kıyılarında bir yerde olduğuna inandığını çok iyi bildiği bu muhterem akrabasının bunaklığına vermişti.⁴³ Yaşlı adamın hayalinde Kral Süleyman'ın –bir çeşit amatör süper kaptan gibi– Sur ya da Sayda'nın altın yüklü gemilerinden biriyle okyanusu aşır elindeki yay ve okla keklik avlamak-tayken Memnon Kayası'na rastlamış olduğunu düşünmesine şaşmamak gerekirdi. Ancak Pierre kayayı her zaman neşe içinde düşünmez, hele ormanın kuytularına dalır oradaki derin ve anlamlı sessizlik içinde asılı duran kayaya baktığı zamanlarda hiç de neşe duymazdı. Sık sık aklından geçen bir düşünce, kendi için en güzel mezar taşının bu heybetli kaya kütlesi olacağıydı; çevresindeki yaprakların sallanmasıyla kayadan çıkan sesler, ona Nuh Peygamber'den önce bu dünyadan ayrılan tatlı bir çocuğa yakılan bir ağıt gibi gelirdi.

Bu taş yalnızca çevresindeki basit yörenin en ilginç değil, aynı zamanda belki en dehşet verici yönüydü. Onun heybetli anlaşılmazlığı karşısında bazen gizemli bir ruh hali içine giren Pierre'in bu kayaya Dehşet Taşı adını verdiği de olmuştu. Kandırıp bu kayanın baş döndürücü yüksekliğine tırmanacak ya da sürünerek yerden biraz yüksekte duran ucunun altına girmeye razı olabilecek pek az kişi bulabilirdiniz. Bu koca kütlenin, sanki üstünden uçan en küçük bir kuşun gagasından düşecek tek bir tohumla ağaçlara çarparak devrilecekmiş gibi bir görünüşü vardı...

Kayayı çok iyi tanırdı Pierre; sık sık uzun kütükler yaslayıp meyilli taşın kırıldığı yerlerde ayak basacak girintiler bularak kayaya tırmanmış ya da yakındaki bir meşeye çıkıp üstüne bindiği esnek dallarından birini eğerek kendini yukarıdan onun bir alına benzeyen tepesine bırakmıştı. Ancak, Dehşet Kayası gerçekten devrilecek olsa üstüne ilk yıkılacağı noktaya –kayanın daha yüksek ucunun altındaki boşluğa– hiçbir zaman sürünerek girmeye cesaret edememiş ya da o kadar cılgın olmamıştı.

V

Gene de Pierre şimdi kayaya doğru ilerledi; sanki önceden verdiği bir kararla, hiç duraklamadan kayaya baktı; kendini yere, geçen yılın yapraklarının üstüne attı, kayarak alttaki korkunç boşluğun içine girdi ve orada ölü gibi yattı. Konuşmadı, çünkü içi sözcüklerle ifade edilemeyecek düşüncelerle doluydu. Bunlar sonunda yerlerini biraz daha ifade edilebilir düşüncelere bıraktı, sonunda Dehşet Taşı'nın çıkıntılı, tehditkâr alnının altından Pierre'in sesi duyuldu:

“Eğer açıklayamadığım şeylerin acısı beni yumuşatacaksa; kendimi tüm Erdem’e, tüm Hakikat’e adanmak beni korkuyla titreyen güvenilmez bir köle yapmaktan başka bir işe yaramayacaksa; yaşam alçakça yaltaklanmadan taşıyamayacağım bir yük haline gelecekse; hareketlerimiz gerçekten önceden kararlaştırılmış ve bizler Kader’in elinde Rusya’daki köleler gibi tutsak isek; görünmez birtakım iblisler en soylu çabalarımız sırasında halimize bakıp gülüyorlarsa; yaşam yalancı bir düş, erdem şarapla gelen gece yarısı neşesi kadar anlamsız ve hiçbir iyilik getirmiyorsa; ben görev yolunda kendimi feda ederken, kendi annem de beni kurban edecekse; görevin kendisi hayal ürününden başka bir şey değilse; insan için her şey mübahsa ve yaptıkları cezasız kalacaksa, o zaman sen Ey Sessiz Kaya, yıkıl üstüme! Yüzyıllarca bekledin; bu söylediklerim doğruysa eğer, bekleme artık, çünkü şimdi burada yatıp sana seslenen benden daha uygun birini bulamazsın ezmek için.”

Hızla aşağı inen bir kuş hareketsiz duran ve sonsuza kadar da hareketsiz kalacak olan Dehşet Taşı'nın dengelerinin üstüne kondu, neşeyle Pierre’e ötmeye başladı. Ağaç dalları aniden esen tatlı bir rüzgâra uyarak eğilip sallandılar; Pierre yavaşça sürünerek taşın altından çıktı, kimseye gönül borcu olmayan bir tavırla dimdik ayakta durdu ve asık bir suratla oradan ayrılmış gitti.

VI

Pierre'in ilkgençlik yıllarında, hayallere daldığı bir anda harika taş o eski tantanalı Memnon adını takması, yalnızca Doğu'ya giden tüm gezginlerin sözünü ettiği bu Mısır harikasının çağrıştırdığı bazı anılar nedeni ile olmuştu. Artık hayatta olmayacağı bir gelecekte onu kendine mezar taşı olarak seçmesi ise, şair ruhlu bir çocuğun sık sık aklına gelebilecek sayısız hayal ürünü, geçici düşüncelerden biriydi. Ancak daha sonraki yıllarda, Eyer Çayırı'ndakinden çok farklı koşullar altında, bu taşı, taşla ilişkin gençlik düşüncelerini ve daha sonra, nasıl umutsuzca sürünerek taşın altına girdiğini düşündüğü zaman, işte o zaman, bunların hepsinin çok önemli bir anlam taşıdığını fark etti; o zamanki genç yüreğinin bilinçsiz hareketleri, sonradan olacakları önceden haber verip simgesel bir yoldan doğrulamıştı.

Çünkü, bırakın bu taşın devasa kalçalarının ardındaki tüm başka ve ince anlamları, bırakın basit köylüler onu her an yıkılabilecek tehditkâr bir Dehşet Taşı olarak tanımazken yalnız Pierre'in bunu bilmesini, kayayı yalnızca Memnon Taşı niteliği ile düşünün. Memnon, çiçeği burnunda bir kral çocuğuydu, Aurora ile Mısır Kralı'nın oğlu. Bir başkasının haklı davası uğruna gözüpek bir heyecanla kendini bir kavganın içine atmıştı bu çocuk ve kendinden çok güçlü bir rakiple giriştiği göğüs göğüse dövüşte, Troya duvarlarının dibinde, can vermişti. Yas içindeki halkı zamansız ölümünün anısına Mısır'da bir anıt dikti. Oğlunu kaybeden Aurora'nın soluğuyla bu heykel her gündeğümünde, aşırı gerilince birden kopan bir harp teli gibi, kırık, acılı bir ses çıkarıyordu.

Burada sözlere dökülmemiş bir keder dünyası var. Çünkü bu acıklı olayda eski çağların Hamlet öyküsünü, üç bin yıl önceki Hamlet'i buluyoruz: "Erdem çiçeğinin, az rastlanan bir talihsizlikle dalından koparılışı." Shakespeare'in Mısır kökenli tragedyası, Memnon'un Montaigne düşüncesinden geçerek çağdaşlaşmış biçimidir, o kadar. Çünkü Shakespeare de insan olduğundan onun da ataları vardı.

Şimdi, Memnon heykeli nasıl günümüze kadar ulaştıysa,

bu heykelin temsil ettiği trajik insan tipi olan, soylu bir kavgaya girişen ama hep karaya oturan talihsiz soylu genç insan karakteri de (çünkü hem Memnon hem de Hamlet kral çocuklarıydılar) günümüze kadar ulaşmıştır. Ancak Memnon'un heykelleşen acıları bir zamanlar çevreye ezgiler saçardı, şimdi ise her yer sessiz. Eskiden şiir, yaşamın tüm acılarını kutsayan ve onlara ağıtlar yakan bir simgeydi; ne var ki heykel de ağıt da alaycı, kısır, sıradan ve duygusuz çağımızın savrulan kumları altında kaldığından Aurora'nın nağmeli haykırışları kaybolup gitti artık.

VII

Pierre ormandan geçerken İsa-bel'i ilgilendiren düşüncelerin dışında her şeyi zihninden attı. Genç kızın gizemli dağınıklığını toparlayıp ona kesin ve anlaşılır bir biçim vermeye çalıştı. Varabildiği sonuç, yalnızca konuşmaları sırasında İsa-bel'in sık sık değindiği akıl karışıklığı yüzünden konudan sürekli saptığı, öyküsünü doğru düzgün anlatamadığı ve sonunda anlaşılmaz tam bir muamma haline gelen bu öyküyü aniden bitirdiği idi. Ancak emindi ki, İsa-bel bunu bilerek yapmamıştı ve kuşkusuz şimdi pişmanlık duyduğundan, yaklaşan ikinci karşılaşmaları bu gizemliliğin büyük ölçüde çözülmesine yardım edecek, aradan geçen zamanda genç kız sakinleşmiş olacağı için, daha az olağandışı görünecekti. Bu nedenle düşüncesizlik edip buluşma saatini ileriye attığı için kendini fazla suçlamadı. Gerçekten de sabahtan bakınca, gün belirsiz ve bitmez tükenmez uzunlukta görünüyordu. Hiçbir yüzle ya da evle karşı karşıya gelmek istemiyordu Pierre. Sürülmüş bir tarla, toprağın işlendiğini gösteren herhangi bir belirti, eskiden kesilmiş bir çamın yerde kalan çürük gövdesi, insan varlığını gösteren en ufak bir iz, ona tatsız ve itici geliyordu. Aynı şekilde, sıradan insanlığa ilişkin kendi aklındaki tüm genel düşünceler, hayal ettiği şeyler de çok garip bir biçimde hoşuna gitmez olmuştu. Bu iki ayrı dünyada (dış ve iç dünyalar-da) insanlarla ilgili ne varsa hepsinden nefret ederken, kendi iç

benliğinin en ince yerlerinde bile tüneyip yorgun ruhunu dinlendirecek tek bir hoş düşünce ya da dal bulamıyordu.

İnsanların tam bir ruh yoksulluğuna yakalanması çok enderdir. Tanrı onulmaz bir hafiflik bahşetmediyse, genelde her insanın kendini beğendiği, erdemli bulup kıvanç duyduğu gizli bir yanı vardır. Genelde herkes bir başkası uğruna kendinden fedakârlık ederek küçük bir şeyler yapmıştır; hemen her uygar insanı değişik zamanlarda ara sıra ama mutlaka yakalayan karamsar bitkinlik saatlerinde, bu kişiler hemen kendilerini feda ettikleri bir ya da iki olayı akıllarına getirip teselli bulur, rahatlar ve çektiklerine karşılık az çok tatlı bir duygu yaşarlar. Ancak kendini küçük gören insanlar farklıdır. Tanrı onları kendi seçmiş, işlerine ilkel bir inanç olan, iyilik yapmanın hiçbir işe yaramadığı yolundaki o çok doğru Hristiyan öğretisini, öğretisi olarak değil de doğuştan yerleştirmiştir. Yaptıkları iyilikleri şöyle bir hatırlamak, bu kimseleri zerre kadar rahatlatmaz; aynı şekilde bunlar (Kutsal Kitap'ın bu yoldaki başka bir öğretilerine uyarak) geçmişte yaptıkları kötülükleri, hataları hatırlamakla da en ufak bir vicdan azabı, bir nedamet duymazlar.

İsabel'in öyküsünün hiç ipucu vermeyen gizemliliği, bu ruh hali içindeki Pierre'e bir süre için çok itici göründü. Ancak insan bir yere tutunmak ister; o sırada Pierre'in en yakınındaki kişi İsabel'di. O da İsabel'i düşündü, önce büyük bir rahatsızlık ve acı içinde, ama çok geçmeden (çünkü Tanrı sonunda kararlılık ve görev duygusu sahibi kişileri ödüllendirir) iticiliği azalan ve sonunda giderek artan bir istek ve hoşnutlukla düşündü. Şimdi İsabel'in çılgın öyküsünü dinlerken ilk edindiği izlenimleri anımsadı. Bu öyküyü hızla, ama gizemli bir biçimde destekleyen kendi düşündüğü ve hatırladığı şeyleri aklına getirdi; bunlar bir yandan İsabel'in geçmişine ışık tutarak öykünün gerçekliğini önemli bir biçimde kanıtlarken, bir yandan da gizemini artırmıştı.

Kızın hayal meyal ilk anımsayabildiği şey Fransa'yı andıran deniz aşırı garip bir ülkedeki şato benzeri, terk edilmiş eski bir evdi. Dorothea halasının genç Fransız kızın birden ortadan kayboluşuna ilişkin anlattığı şeylerden doğal olarak çıkarılabilecek bazı sonuçlara şaşırtıcı bir biçimde uymuyor muydu bu anı? Evet, genç Fransız hanımın suyun bu tarafında ortadan kayboluşu, ancak

öbür tarafında ortaya çıkması ile bağlantılı olabilirdi. O zaman kara kara düşünerek, genç kadının daha sonraki hayatında neler olabileceğini, bebeğinin elinden alınmasını, vahşi bir dağ evine kapatılmasını gözünün önüne getirince Pierre'in içi ürperdi.

Ancak İsaabel aynı zamanda bir deniz yolculuğu yaptığını da silik soluk anımsıyordu. İkinci bir deniz yolculuğu, diye vurgulayarak düşündü Pierre. Çünkü büyük bir olasılıkla İsaabel ilk yolculuğunu annesinin acılı yüreğinin hemen altında, gizlice kaçırılırken yapmıştı, ama o bunu bilmiyor, anlatamıyordu. Ancak Pierre kendi işittiklerinden, İsaabel'in öylesine küçük bir yaşta gerçek bir deniz yolculuğu yaptığı yolundaki varsayımını aydınlatacak ve doğrulayacak bir sonuç çıkaramıyordu; ikisinin bu konudaki bilgileri birleştğinde bunlar genç kızın ilk çocukluk yıllarındaki gizemi çözmeye yetmiyordu. Bu noktanın karanlıkta kaldığı, hiçbir aydınlanma umudunun bulunmadığı kesindi; Pierre durumu kabullendi ve aklından çıkarmaya çalıştı. Aynı şekilde, o sevimli kadının sonradan İsaabel'i arabaya bindirip uzaklaştırdığı evle (İsaabel için adı ağza alınmaz olan o büyük evle) ilgili anımsadıklarını da büyük ölçüde unutmaya çalıştı. Kızın yaşamındaki başka her şeyden çok içini şaşkınlık ve tiksintiyle dolduran bu olaya babasının karışmış olması ihtimali, Pierre'i acımasızca etkileyen bir düşünceydi. Bu noktada daha fazla aydınlanamayışı, babasını zihninde bundan ve akla gelebilecek en kötü başka suçlardan aklamamanın artık sonsuza kadar imkânsızlaşması, bütün bunlar Pierre'i, arkalarında ancak şeytanın bulunabileceğini gösteren, şiddetli, cehennemi bir güçle etkiliyordu. Ancak bu düşünceler nasıl sinsice ve kendi istemeden aklına giriyorsa, Pierre de aynı sinsi tutumla onları tersliyor ve öfke içindeki ruhunun tüm gücüyle kovalayarak, geldikleri düzenbazlık diyarına geri gönderiyordu.

İsaabel'in öyküsünü zihninde evirip çevirdikçe, ilk düşündüğünün tersine, ikinci buluşmada karanlık noktaların aydınlanamayacağını anlıyordu. Gördü ki, ya da gördüğünü sandı ki, geçmişinin öyküsünü anlaşılmaz bir duruma getiren İsaabel'in garipliği değildi; öykünün özündeki kaçınılmaz gizemlilik sonuçta, İsaabel'in kendisini de Pierre için bir bilmece haline getiriyordu.

VIII

Bu düşüncelerden çıkan sonuç, yaşamı konusunda artık İsa-bel'den olayları şimdiki zamana getirecek birkaç ayrıntı eklemesi-ni ve belki de, zaten anlattığı son bölümlerdeki eksikleri tamam-lamasını bekleyebilirdi, o kadar. Bu noktada bile kızın söyleyecek fazla bir şeyi olduğuna inanamıyordu. İsa-bel öyküsünü anlatırken, kendinin ilk başta düşündüğü ölçüde başka konulara sapmamış ve bir şeyler saklamamıştı. Erkek kardeşini nasıl bulduğunu, yoksulluğa karşı verdiği savaşın hazin öyküsünü, çalışarak geçi-mini sağlamak için sığındığı bir yerden ötekine nasıl geçtiğini ve sonunda Pierre'in kendisini bulduğu yere –Ulver'in çiftliği-ne– nasıl geldiğini anlatmanın dışında, söyleyecek nesi olabilirdi? Yaşamın bu sıradan, gündelik dünyasında, tüm geçmişi otuz-kırk sözcükle anlatılabilen, ama bu kısa öyküsünde dipsiz bir gizem kaynağı bulunan bir insan olabilir mi, diye düşündü Pierre. Tuğla evlere, tıraşlı yüzlere karşın, içinde yaşadığımız bu dünya harikalarla dopdolu olabilir miydi? Ben ve tüm insanlık, içimizde, şu sıradan giysilerimizin altında, yıldızların ve belki de en üst katta-ki meleklerin bile çözemediği sırlar saklıyor olabilir miyiz? Pierre şimdi, İsa-bel'in gerçek kanıtlara göre değil, ama sezgilerine göre kesin olan kardeşliğinin kendisini, daha önce hayal bile edeme-diği sonsuz bir harikalar zincirine bağlayan bir halka olduğunu hissediyordu. Aynı kanın İsa-bel'in gizemli damarlarında da dolaş-tığını düşündüğü zaman, kendi kanı tüm damarlarında alışkın olmadığı bir incelikle akıyor gibi geliyordu ona. En önemli konu-da –gerçekten kardeş olup olmadıkları konusunda– zaman zaman kapıldığı kuşkular geri geldiğinde, hem güven hem çözümsüzlük duygularını daha da artırıyordu.

O benim kardeşim; kendi babamın kızı. Peki, buna niçin inanıyorum? Önceki güne kadar onun varlığı konusunda en ufak bir söylenti bile duymuş değildim; o zamandan bu yana ne oldu da değiştim? Hangi yeni ve doğruluğu tartışılmaz belgeler geçti elime? Hiç. Ama onu gördüm. Peki, tamam; ama daha önce hiç görmediğim yüz tane kız görsem, bunlardan birine bile kardeşim demezdim. Ama ya portre, Pierre, koltuklu portre? Onu düşün-

sene. Ama o resim İsa'el doğmadan önce yapılmış; o portrenin İsa'el'le ne ilgisi olabilir? İsa'el'in resmi değil ki o, babamın resmi; ayrıca, annem o resim baban değil, diyor.

Şimdi, konuya ilişkin bilinen her şeyi, en küçük olgulara kadar zihninde sorguladığı halde, Pierre, aynı zamanda kesinlikle biliyordu ki, tüm bunlara karşın, İsa'el gerçekten kardeşıydı. Şair ruhlu ve bu nedenle derin bir görüş sahibi olan Pierre insanların, tek tek olaylarda yarım yamalak görüp Tanrı'nın Parmağı adını verdikleri, o her şeyi yöneten ve her şeyin içinde yaşayan olağanüstü gücün varlığını nasıl fark etmezdi? Yalnızca Tanrı'nın Parmağı değil, Tanrı'nın açılmış eliydi bu; çünkü Kutsal Kitap Tanrı'nın hepimizi avcunun içinde tuttuğunu yazmaz mı? Onun avcundaki boşluğu içindeyiz gerçekten de!

Pierre ağaçların gölgeleri altında her an değişen görüntüleri izleyerek, ormanda dolaşmaya devam etti. Çamurdan bedenleriyle kirli alışverişlere giren, ruhlarının doğal kutsallığından hep uzaklaşmaya çalışan o garip ve inatçı ırkın –insan ırkının– ayak izlerini taşıyan yerlerden uzaktaydı düşünceleri; kent sınırları içinde asla akla gelmeyecek düşünceler ve hayallerdi bunlar. Bu tür düşünceleri ancak Adem'in onları ilk gördüğü günden bugüne kadar hiç değişmeden kalan, yaşlı ormanlarla okyanuslar gibi genel varlıkların havası ilham edebilir. Çünkü, ilk bakışta en kolay yanabilen ve buharlaşabilen iki şey, ağaç ve su, aynı zamanda dünyadaki en dayanıklı nesnelerdir.

Pierre'in dağınık düşüncelerinin merkezinde gene de İsa'el vardı; hangi yöne doğru giderse gitsin, düşünceleri dönüp dolaşıp hep İsa'el'e geliyor ve zihnine yeni şaşkınlık tohumları saçıyordu.

Zaman konusu geliyordu Pierre'in aklına. İsa'el kaç yaşındaydı? Anlattıklarından akıl yürüterek çıkarılabilecek sonuçlara göre, kaç yaş büyük olduğu anlaşılamasa da, kesinlikle kendisinden büyük olması gerekiyordu. Ancak çok çocuksu bir görünüşü vardı. Bununla birlikte, Pierre yalnız onunkinden üstün olan kas gücü, dünyayı daha iyi tanınması ve genel kültür bilgisinin daha fazla olması nedenleriyle, ona karşı ağabeyce bir koruyuculuk duymakla kalmıyor; yaşı konusunda yaptığı tüm hesaplardan bağımsız olarak ve hiç mantığa sığmayan bir tutumla, kendisi-

nin ondan büyük olduğuna ve onun her zaman genç ve çocuk kalacağına inanıyordu. Pierre bu inancın nereden kaynaklandığını bilmiyordu; ancak, gariptir ama, bu güçlü ve gizemli inancın temelinde, kuşkusuz, İsa'el'in yüzünü sevgiyle düşünürken onu zihninde hep yapmacıksız, çocuksu ifadesiyle canlandırmış olması vardı. Bu yüzdeki ifadenin genelde derin bir hüznün taşıması, çocuksu görünüşünü hiç de azaltmıyordu; çünkü gerçek bebek yüzlerinde de çoğu zaman ilk başlarda, derin ve sonsuz bir hüznün vardır. Aslında Pierre'in zihnine İsa'el'in hiç değişmeyen bir gençliğe sahip olduğu düşüncesini sokan, ne onun yüzündeki hüznü, ne de özellikle çocuksu olan ifadesiydi. Başka bir şey vardı; ama Pierre bu başka şeyin ne olduğunu bilemiyordu.

Bütün erkeklerin hayalinde kendilerinden üstün ve temiz gördükleri güzel kadınlar –en azından kendileri kadar ruhları da güzel olanlar– güzelliğin geçiciliği konusundaki doğa yasasının amansızlığına karşın, gizemli bir biçimde, çok uzun bir süre çürümenin büyüünden etkilenmez görünürler. Çünkü dış güzellik yavaş yavaş uçup giderken, yerini yavaş yavaş gelen bir iç güzelliğe bırakır; bu iç güzelliğin tazeliği ve çekiciliği topraktan gelmediğinden yıldızlar gibidir, silinemez, kalıcıdır. Böyle olmasa, torunları yaşındaki delikanlılar altmış yaşındaki bazı kadınlara güçlü sevgi bağlarıyla neden bağlansınlar? Eskiden herkesi baştan çıkaran Ninon, nasıl oluyor da yetmiş yaşında, böyle niyeti yokken hâlâ onlarca erkeğin kalbini fethedebiliyor?⁴⁴ Bunun nedeni, kadınlardaki tatlılığın sürekli oluşudur.

İsa'el'in Pierre'e bakan gözlerinde, sonsuz hüznün taşıyan çocuksu bir ifade vardı; Kurtarıcımız İsa cennete çağrılan ruhların hepsinin yalnızca meleklerle yaraşır bu ifadeyi taşıdıklarını söyler; çünkü cennette giyilen tek giysi –küçük çocuklar için bile– hüznün ile çocuksu bir saflıktır.⁴⁵

Şimdi İsa'el hakkındaki düşünceler, çok eski çağlarda insanların ayaklarını yıkayıp sonraki kuşakların mezarlarını yalayıp geçen, şimdi ise tüm yaşayanların yataklarının yanından hâlâ durmadan gürül gürül akan, sonsuz, olağanüstü ırmaklar gibi, Pierre'in ruhunda bitmeden tükenmeden her an tazelenerek akıyor, akıyordu. Ancak düşünce ırmağı aktıkça taşıyıp getirdiği gizemler de çoğalıyor, Pierre'in gizemliliğin değişmeyeceğine

olan inancı giderek kesinleşiyordu. İsaabel'in yaşamındaki olaylarda çözümlenmeyen bir şey vardı ve Pierre bunun kendisi için sonsuza dek çözümsüz kalacağını seziyordu. Gelecekteki herhangi bir aydınlık ve neşeli hava, İsaabel'in içindeki karanlığı ve hüznü dağıtamayacaktı; bu konuda Pierre ne en ufak bir umut besliyor ne de hayale kapılıyordu. Tüm gençler gibi onun da romanlardan öğrendiği dersler vardı. Kendi yaşındaki birçok kişiden daha fazla roman okumuştı. Ancak romanlar hayatın sonsuza kadar hiçbir sisteme bağlanamayacak öğelerini sahte ve ters bir gayretle bir sisteme bağlıyor, küstah, beceriksiz müdahalelerle hayatın karmaşık ağının ipekten ince ipliklerini çözüp açmaya çalışıyordu; bu gibi şeylerin tümü Pierre'i etkileme gücünü yitirmişti artık. Romanların çaresiz zavallılığını iyice anlamıştı; kendi yaşamındaki bir tek çarpıcı gerçek, romanlardaki tüm kurmaca yalanları, sırtlarına iğne batırılmış böcekler gibi, oldukları yere çivilemişti. Pierre, insan yaşamının herkesin adına Tanrı dediği tek bir kaynaktan geldiğini ve Tanrı'nın mutlak anlaşılmazlık niteliğini paylaştığını görüyordu. Yanılmaz bir önsezi ile, kasvet içinde başlayan bir yaşamın her zaman mutlulukla bitmediğini, yaşamın beşinci perdesinin son sahnesinde hiçbir zaman düğün çanlarının çalmadığını anlamıştı. Sıradan bir sürü romanda binbir güçlüklerle düzenlenen karışık ve gizemli olaylar, en sonunda rahat bir çözüme kavuşurken ve bir sürü sıradan tiyatro oyununda da aynı şey yapılırken; insan zihninin yarattığı daha derin eserler, yaşama ilişkin bilinebilen her şeyi göstermeyi amaçladıkları için, tasarladıkları karmaşık durumları hiçbir zaman çözmez, kesin sonuçlara bağlamazlar; bunların sonları, kesilmiş insan organları gibi, tamamlanmadan bırakılmış, beklenmeyen, hayal kırıklığı uyandıran sonlardır; birdenbire biter, zamanla kaderin sonsuz gelgitleri içine karışırlar.

Böylece Pierre de İsaabel'in karanlık fenerinin kendisi için aydınlanacağı düşüncesini tümüyle bir yana bıraktı. Fenerin bir kapağı vardı ve kapak kilitliydi. Bu ona acı vermiyordu. Aile bireylerinin hatırladıkları arasında şurada burada bir şeyler bularak ya da baba tarafından geride kalan akrabalarını kurnazca sorguya çekerek, ortaya bazı kuşkulu ve hiç de tatmin edici olmayan küçük bilgi kırıntıları çıkarabilirdi belki; ama tüm gücüyle bunlara

eğilirse, buldukları ancak onu verdiği kararları uygulamakta daha büyük bir çaresizlik içine düşürmeye yarardı, o kadar. Bu kutsal sorunu daha fazla kurcalamamaya karar verdi. İsaabel'in sahip olduğu tüm o gizem, şimdi Pierre için gecelerin gizemli gökkubbesi gibi, karanlığın kendinden kaynaklanan bir büyüye sahipti.

Pierre'in içindeki düşünce ırmağı akmaya devam ediyordu; sular şimdi de başka bir şeyi taşıyıp getirdi ona.

İsaabel'in yazdığı mektup bir kardeşin diğerini kucaklamak için duyduğu özlemle doluydu; genç kız kardeşini tanımadan geçen yıllarda çektiği acıları sözünü sakınmadan anlatıyor ve kardeşinin sevgisinden ve anlayışından yoksun geçecek bir ömrün en yakındaki dipsiz bir suya ya da ırmağa atılmaktan başka bir değeri olmadığını ifade ediyordu. Buna karşın, iki kardeş kararlaştırılan saatte karşılaştığında bu heyecanlı sözlerden hiçbirisi söylenmemişti. İsaabel, yalnızlık çekerken Pierre yanına geldiği için Tanrı'ya üç-dört kez şükretmiş, Pierre'e "Tanrı senden razı olsun," demişti; ama bir kız kardeşten beklenen alışılmış sevgi gösterilerinden hiçbirini yapmamıştı. Tam tersine, Pierre ona sarılınca kurtulmaya çalışmamış mıydı? Onu bir kez bile öpmemişti; Pierre'in onu öpmesi ise, ancak kendi çabasıyla olmuştu.

Pierre şimdi gizemler içinde gizem, gizemden sakınan gizemler görmeye, insan ilişkilerinde en sağlam sayılan ilkenin yalnızca bir hayal ürünü olduğunu anlamaya başladı. Kaderin onlara oynadığı bir oyundu bu. Kader iki kardeşi öylesine ayırmıştı ki, sonunda birbirlerini kardeş gibi göremiyorlardı. Kız kardeşler, erkek kardeşlerinin öpücüklerinden kaçınmazlar. Pierre de, hiç ama hiçbir zaman İsaabel'i yalnızca bir erkek kardeş gibi kucaklayamayacağını hissediyordu. Kardeşler arasında başka türlü bir yakınlığın kucaklaşmasına ise, onun temiz ruhunda hiç yer yoktu, çünkü bu düşünce bilinçli olarak aklına gelmemişti.

Böylece kaderin cilvesiyle İsaabel, Pierre için sonsuza kadar kardeşlikten çıkıyor; görünüşe bakılırsa, onu Lucy'ye çeken türden bir aşkın en uzak olasılığından (gene sonsuza kadar) iki kat daha uzaklaşıyordu. Ancak gene de İsaabel, Pierre'in ruhundaki en ateşli, en derin duyguları uyandırdığından, Pierre için fani dünyadan kopup yükseliyor, saf aşkın en yüce katında cennetteki yerini alıyordu.

Kitap VIII

ÇİFTLİK EVİNDEKİ İKİNCİ GÖRÜŞME. İSABEL'İN ÖYKÜSÜNÜN İKİNCİ BÖLÜMÜ. BUNLARIN ETKİSİ ALTINDA PIERRE'İN ANİDEN VE İYİCE DÜŞÜNMEDEN HAREKETE GEÇİŞİ

I

İsabel ile ikinci görüşmesi birinciden daha duygusal ve gizemli bir havada geçmekle birlikte, daha tatmin ediciydi; gene de Pierre'i çok şaşırtan garip ve sıkıntılı bir başlangıcı oldu.

Önceki gibi onu içeri alan İsabel, birlikte penceresi çift kanatlı olan odaya girip oturana ve Pierre konuşana kadar hiçbir şey söylemedi. Pierre bu anda nasıl davranacağı konusunda önceden bir karar vermişse bile, bu yalnızca kardeşine karşı duyduğu büyük sevgiyi gösteren bir hareket olabilirdi. Ancak İsabel'in dalgın sessizliği, bu dünyaya ait değilmiş gibi bir hava takınması, Pierre'in donmuş gibi oturup kalmasına neden oldu. Kolları açılmayı, dudakları kardeş öpücüğü ile onu öpmeyi istemedi; oysa gönlü derin bir sevgiyle dolup taşıyor, İsabel'in de kendisinin orada olmasından anlatılmaz bir mutluluk duyduğunu çok iyi biliyordu. Sevgiyle saygı Pierre'de hiçbir zaman böylesine bir etkileşim içinde olmamış, birbiriyle böylesine kaynaşmamış-

tı. Acıma duygusu hiçbir zaman hayranlık ve şaşkınlık duygularıyla elbirliği ederek, bedensel hareketlerini engelleyecek ölçüde onu böylesine derinden etkilememiş, eline ayağına söz geçiremez duruma sokmamıştı.

Pierre'in söylediği birkaç sıkıntılı sözle İsaabel'in bunlara verdiği kısa bir karşılıktan sonra odada bir sesizlik oldu; bu sırada bir gece önceki suskun anlarda olduğu gibi, yukarıda yavaş yavaş gezinen birinin hafif adımları iyice duyuluyor, bitişik odadan da evdekilerin sesleri geliyordu. Farkında olmadan Pierre'in yüzünde soru soran bir ifade belirmişti; buna dikkat eden İsaabel ona şunları söyledi:

“Kardeşim, yaşamımın garipliğini ve gizemini anladığımı seziyorum. Onun için herhangi bir hareketimi yanlış anlamandan korkmuyorum. Bazı kimselerin ve onların içinde bulunduğu koşulların olağandışılığı kabul edilmezse, işte ancak o zaman duyguları inciten yanlış anlaşılmalara olur. Kardeşim, eğer sana karşı çekingeni davranır, sarılıp kucaklamasam da, İsaabel'in yüreğine güvenmelisin, bu konuda sakın kuşku duyma. Kardeşim, az önce yan odadan gelen sesler aklına benimle ilgili ilginç sorular getirdi. Bir şey söyleme. Seni candan anlıyorum. Sana anlatırım, burada yaşadığım sürece ne gibi koşullara uymam gerektiğini, ücret karşılığı çalışan bir işçiye, nasıl olup da seninle burada gerektiği gibi yalnız kalabildiğimi söylerim çünkü, tahmin edebileceğin gibi, burası benim odam değil. Aklıma gelmişken, böyle melek gibi bir kardeşi karşıma çıkaran koşullar konusunda da anlatmam gereken bir-iki ayrıntı var.”

Pierre ona biraz daha yaklaşarak, gerçek bir alçakgönüllülikle, “O melek sözcüğü bana ait olamaz,” dedi. “Ancak sana yakışır o söz.”

“Kardeşim, dün akşam yarım yamalak anlattıklarım ek olarak şimdi sana bilmek isteyeceğini sandığım her şeyi söyleyeceğim. Uzaktaki bir çiftlikte yanlarında kaldığım aile üç ay önce evlerini bozup Batı'da bir yere taşındılar. Beni hemen işe alacak başka bir yer çıkmadı, ama iyi yürekli, yaşlı bir komşu kadın beni evine aldı, bir iş bulana kadar orada kalabilecektim. Ancak ben şansın yardımına gelmesini beklemedim. Araştırmalarım sonucunda Delly Ulver'in hazin öyküsünü öğrendim. Onun

başına gelenler yaşlı anne babasını en acı kederlere boğmakla kalmamış, onları tek kızlarının yaptığı ev işlerinden de mahrum bırakmıştı. Bunun nasıl güç bir durum olduğunu işlerini her zaman hizmetçilere gördürmüş olan kimseler kolayca anlayamaz. Delly'nin mutsuzluğundan yararlandığını düşünmek, her ne kadar doğal ruhsal durumumda –daha uygun bir sözcük bulamadığımdan böyle diyorum– garip bir etki yapsa da, hareketlerim değişmedi (derin, en derin ve en doğru düşüncelerim, hareketlerimi pek ender etkiler benim) ve böylece buraya geldim; ellerimin şu durumu da boşuna gelmediğimi gösteriyor. Şimdi, kardeşim, dün sen buradan ayrıldığından beri çok şaşıtığım bir şey var: Glendinning adının benimle böyle yakından ilintili olduğunu nasıl ve ne zaman öğrendiğimi hiç sormadın; ailenin Eyer Çayırı'nda oturduğunu nereden bildiğimi; sonunda başka birine değil de neden, Pierre, sana başvurmaya karar verdiğimi ve Penny kardeşlerin Dikiş Grubu'ndaki o unutulmaz sahnenin ne anlama geldiğini sormadın bana.”

Pierre, “Bütün bunların şimdiye kadar hiç aklıma gelmemiş olmasına ben kendim de şaşıyorum,” diye karşılık verdi. “Ama, İsaabel, doğrusunu istersen, senin gür saçlarının büyüsiyle aklımdaki her türlü sıradan düşünce uçup gidiyor; yalnızca senin kara gözlerinin gücünü fark edebiliyorum. Gene de devam et, bana her şeyi anlat. Açıklamak istemediklerin dışında hepsini bilmek isterim, İsaabel. Şimdiden anlatacaklarının özünü bildiğimi seziyorum. Sana karşı duygularım şimdiden en üst sınırına erişti; bana anlatacak neyin kaldıysa, bunlar ancak önce söylediklerini destekleyip doğrulayabilir, o kadar. Onun için devam et, benim sevgili, evet, biricik kardeşim.”

İsaabel, harika gözlerini dikerek uzun, tutkulu bir bakışla Pierre'e baktı; birden ayağa kalkıp hızla ona doğru ilerledi; ama hemen durdu, sonra sessizce gidip yerine oturdu; başını öte yana çevirdi, elini çenesine dayayıp pencereden zaman zaman çakan, ancak sesi duyulmayan şimşekleri seyrederek bir süre öylece kaldı.

Az sonra yeniden anlatmaya başladı.

II

“Kardeşim, öykümün bir yerinde, buradan uzakta geçen çocukluğumda ortaya çıkan bir beyden –babamdan, kardeşim– babamızdan söz ettiğimi hatırlayacaksın. O zamanlar bazen ona baba dememe, evdeki insanların da bana ondan söz ederlerken bazen aynı sözcüğü kullanmalarına rağmen –önceki yaşamımın son derece dar bir çevrede geçmesi nedeniyle sanırım– çocukların zihninde baba sözcüğünün normal olarak uyandırdığı çağrışımlardan hiçbirisi bende yoktu. Baba sözcüğü, bana göre genel bir sevgi ifade eden bir sözdü, o kadar. İki tarafın da birbiri üzerinde bir hak iddia edebileceği gibi bir anlam taşıymıyordu. Babama adını sormadım; çünkü bana bunca iyi davranan bir insanı bireyselleştirmek dışında onu adlandırmak için bir neden yoktu ve bir bakıma o zaten bireyseldi, çünkü genel olarak kendisine beyefendi deniyor, ancak bazen *babam* olduğu söyleniyordu. O sırada ya da daha sonra babamın insanlar arasında hangi adla anıldığını sorsaydım, bunu bana açıklayacaklarını hiç sanmıyorum, çünkü artık kanaat getirdim ki, belirli bazı nedenlerden dolayı, bu konuda gizliliği koruyacaklarına söz vermişlerdi. O zamanlar değerini anlamadığım bu bilgiyi edinmemi sağlayan bir rastlantı olmasaydı, babamın adını öğrenemez, dolayısıyla da, ne senin ne de akrabaların hakkında en ufak bir bilgi sahibi olamazdım sanırım. Babam son kez eve geldiğinde, giderken mendilini unutmuştu. Onu ilk önce çiftçinin karısı buldu. Alıp biraz elinde oynadıktan sonra, “Bak, İsaibel, iyi yürekli beyefendi mendilini unutmuş; al şunu sakla; gene küçük Bell’i görmeye geldiğinde verirsin,” dedi. Sevinerek aldım mendili, göğsümde sakladım. Beyaz bir mendildi; dikkatle inceleyince ortasında ince, solmuş, sarımsı bir yazı gördüm. O zamanlar matbaa yazısını da, el yazısını da okuyamadığım için bir şey anlamadım. Gene de içimden bir ses, üstünde yazı olduğunu bilse kadının mendili bana böyle rahatça veremeyeceğini söylüyordu. Ona bu konuda soru sormadım; babama sormak için onun dönmesini bekledim. Mendil odanın çıplak tabanında dururken tozlanmıştı. Dereye götürüp yıkadım; kim senin geçmediği bir yerde otların üstüne yayıp kuruttum; dikkat

çekmesin, kimse bir daha görmesin diye küçük önlüğümün altına yerleştirip ütiledim. Ama babam bir daha geri gelmedi; onun yasını tutarken mendili gitgide daha çok sevdim; beni bırakıp giden, çocukça bir bilgisizlik içinde hem *beyfendi*, hem de *babam* dediğim, sevgili arkadaşım için gizli gizli döktüğüm gözyaşlarını o mendile sildim. Ancak, ölümünü içimde kesin bir gerçek olarak kabullendiğimde, ondan kalan bu değerli hatırayı yeniden yıkadım, kuruttum, ütiledim, benden başka kimsenin bulamayacağı bir yere kaldırdım; onu bir daha gözyaşlarımla kirlletmemeye karar vermiştim. Yazılı yeri birçok kadın ortasında saklı kalacak biçimde katladım; sanki bir kitabı açıp birçok boş sayfa çeviriyor ve ondan sonra gizemli yazılara erişiyor gibiydim; birgün bu yazıyı hiç kimsenin doğrudan yardımını olmadan okuyabileceğimi biliyordum. Şimdi o solgun harflerin ne anlama geldiğini öğrenbileyim diye harfleri ve okumayı öğrenmeye karar vermiştim. Kadını bu ufak bilgileri edinmem için bana ders vermeye kolayca ikna ettim; çabuk öğrendiğimden, üstelik öğrenmeye çok hevesli olduğumdan, kısa sürede alfabeyi ezberledim, hecelemeye başladım, yavaş yavaş okumayı da öğrendim ve sonunda o tılsımlı sözcüğü çözdüm: Glendinning. O sıralar hâlâ çok cahildim. *Glendinning* nedir acaba diye düşündüm. *Beyfendi* kelimesini andıran bir hali var: Glen-din-ning hece sayısı *beyfendi*'nin aynısı; içinde *beyfendideki* e ve i harfleri var. Evet, *babam* anlamına geliyor olmalı bu. Artık onu bu sözcükle düşüneceğim; *beyfendi*'yi değil, *Glendinning*'i düşüneceğim. Sonunda o evden çıkıp başka bir eve, oradan bir başkasına, daha sonra bir başkasına gittikçe, bu ad kafamda hep çınladı durdu; bunun beni başka adlara götürececek bir anahtar olduğunu anlıyordum. İçimi gereksiz bir merak doldurduğunda, merakımı hep bastırdım. Glendinning'in kim olduğunu, hayattayken nerede oturduğunu, ona benim gibi baba diyen başka bir kızı ya da oğlu olup olmadığını sormadım kimseye. Bilmem gereken şeyleri sonunda kaderin, uygun bir zamanda kendiliğinden bana açıklayacağından her nedense emindim; sabırla beklemeye karar vardım. Ama kardeşim, burada biraz dursam iyi olacak. Şu gitarı uzat bana."

İsabel'in öyküsünün bir gece önceki karışık ve olağandışı açıklamalarına kıyasla bu geceki beklenmedik yeniliğine, tatlı

sadeliğine ve açık seçik oluşuna şaşıp sevinen ve onun öyküyü aynı açıklıkla sürdürmesini arzulayan Pierre, İsa-bel'in gitarının tatlı nağmelerinin daha önce kendini nasıl çalkantılı bir ruh hali içine atıp bu dünyadan uzaklaştırdığını anımsadı. Şimdi gitarı İsa-bel'e uzatırken, yüzünde azıcık canı sıkılmış bir ifade ile birlikte hafif şakacı yarım bir gülümsemenin belirmesine engel olamadı. Kız kardeşinin gözünden kaçmamıştı bu; gitarı alırken Pierre'in yüzüne bakışı, gür saçlarından uçsuz bucaksız gözlerine vuran ve katmerlenerek oradan geri yansıyan koyu gölgeler olmasa, neredeyse çapkın, şakacı bir bakışı.

İsa-bel, "Telaşlanma kardeşim; ayrıca bana gülme. Bu gece İsa-bel'in Gizemi'ni çalmayacağım sana. Şimdi bana biraz yaklaş; ışığı da yakın tut," diyerek bazı fildişi akort kulaklarını gevşetip gitarın içinin görülmesini sağlayan uzun bir aralık oluşturdu.

"Şimdi gitarı şöyle tut, kardeşim; şöyle; bak şimdi ne göreceksin. Ama dur biraz bekle, elinden lambayı alayım." Pierre aleti kendisine söylendiği gibi tutarken İsa-bel lambayı, ılık yuvarlak ses deliğinden içeri girip gitarın tam ortasını aydınlatacak biçimde tuttu.

"Şimdi bak, Pierre, bak."

Pierre hevesle söyleneni yaptı; ancak gördüğü şeye hem şaşırdı, hem de bir hayal kırıklığı yaşadı. Gitarın içinde yan tarafa, arkaya doğru kıvrılan yerde, yaldızı solmuş ama açık seçik okunabilen *İsa-bel* yazısı vardı.

"Gitara adını kazıtmak için çok garip bir yer seçmişsin, İsa-bel," dedi Pierre. "Söyleyebilir misin kim nasıl gitarın içine girip yapabildi bunu?"

Kız bir an şaşkınlıkla ona baktı; gitarı alıp kendi de içine bir göz attı. Sonra elinden bırakarak devam etti.

"Görüyorum ki, anlamadın, kardeşim. İnsan herhangi bir şey hakkında her şeyi bilince, bunu başka birine anlatırken, ufak bir sözün her şeyi açıklamaya yeterli olacağını sanıyor. Adımı oraya yaldızla ben yazdırmadım, kardeşim."

"Nasıl yani?" dedi Pierre.

"Gitarı aldığımda o ad orada zaten yazılıydı, ama ben bunu bilmiyordum. Gitar özellikle İsa-bel adını taşıyan biri için yapılmış olmalı; çünkü yazı ancak gitar yapılırken yazılabilirdi."

“Devam et, çabuk anlat.”

“Evet, gitarı aldıktan uzun bir süre sonra birgün, aklıma garip bir şey esti. Bilirsin, çocuklar bazen içinde ne var diye yarı delice bir merakla en sevdikleri oyuncakları söküp parçalarlar. Çocuklar bazen böyle şeyler yapar. Ve ben hep çocuk kaldım, Pierre, doksan yaşıma da gelsem gene çocuk kalacağım sanırım. Aniden aklıma esince, demin gösterdiğim şekilde akort kulaklarını gevşettim, içeri baktım ve ‘İsabel’i gördüm. Kendimi bildim bileli bana hemen her zaman ‘Bell’ dendiğini daha sana söylemedim. Sözünü ettiğim yıllarda genel ve önemsiz konulardaki bilgilerim Bell’in, İsabella ya da İsabel adlarının kısaltılmış biçimi olduğunu bilecek kadar ilerlemişti. Bu nedenle, yaşımı ve buna bağlı o zamanki koşulları da düşünersek, gitarın içindeki İsabel sözcüğü ile kendi kısaltılmış adım arasında içgüdüsel bir bağlantı kurmam ve bu konuda türlü hayallere kapılmam çok garip bir şey değil. Şimdi bunları yeniden hatırlıyorum. Bana karşılık verme.”

İsabel bir gece önceki gibi kendini çekip Pierre’den uzaklaştı; zaman zaman aydınlanan pencereye doğru eğildi ve çılgınca bir akıl karışıklığıyla başa çıkmaya çalışıyormuş gibi bir-iki dakika hareketsiz kaldı. Ama sonra birden döndü, o şaşırtıcı yüzünün olağanüstü güzelliğiyle Pierre’e baktı.

“Ben kadını, Pierre, sen de erkek; ama aramızda ne kadınlık, ne de erkeklik söz konusu. Seninle neden açık konuşmayayım? Biz tertemiziz; aramızda cinsellik yok. Pierre, gitarın içindeki gizli ad beni baştan aşağı heyecanla sarıyor. Pierre, düşün! Düşün! Ah, anlayamıyor musun? Görmüyor musun ne demek istediğimi, Pierre? Gitardaki gizli ad bana heyecan veriyor, heyecan veriyor, başımı döndürüyor, döndürüyor; öylesine gizli, öylesine saklanmış, ama gitarın içinde o, her yere gidiyor; kimse orada olduğunu bilmiyor. Saklı bir yüreğin telleriyle titreyiyor, kırık bir kalbin telleriyle; ah, anneciğim, anneciğim, anneciğim!”

İsabel’in çılgınca yakınmaları Pierre’in yüreğinin derinliklerine işliyor, genç kızın şimdiye kadar tümüyle anlaşılmasız sözlerle çekinerek ima ettiği olağanüstü anlam ilk kez biraz aydınlanıyordu.

İsabel uzun kirpikli, ateşli gözlerini kaldırıp Pierre'e baktı.

"Pierre, elimde en ufak bir kanıt yok ama, gitar *onundu*, biliyorum, hissediyorum bunu. Söylesene, ben ona dokunmadan, yatağımın üstünde ilk kez nasıl bana şarkı mırıldandığını, beni yanıtladığını dün akşam sana anlatmadım mı? Ve her zaman kendiliğinden çalıp bana karşılık verdiğini, beni yatıştırdığını, sevdiğini? Dinle bak, şimdi annemin ruhunu duyacaksın."

İsabel dikkatle gitarın tellerine baktı ve dikkatle akort etti; sonra gitarı pencerenin önündeki sıraya koydu, önünde diz çöktü ve alçak, tatlı, değişik nağmeli, neredeyse işitilemeyen bir sesle (öyle ki, Pierre duymak için öne doğru eğilmek zorunda kaldı) *anne, anne, anne*, diye fısıldadı. Bir süre derin bir sessizlik oldu; sonra dokunulmadan orada duran büyütlü gitar, bu son derece alçak ve güç işitilen *anne* sözcüğüne, birdenbire yükselen hızlı bir melodi kıvılcımı ile karşılık verdi; melodi, arkadan gelen sessizlikte uzun uzun titreşti, sonra alçalarak baştan başa odaya yayıldı ve sustu. Pierre artan bir şaşkınlık içinde, şimdi gitarın madeni telleri boyunca titreşen ve sanki aletin zaman zaman aydınlanan pencereye yakınlığından kaynaklanan birtakım ufak ışıltılar gördü.

Kız hâlâ diz çökmüş durumdaydı; ancak birden bütün yüzünü Pierre'in hiç görmediği bir ifade kapladı. Pierre'e hızlı bir bakış fırlattıktan sonra, serbest dalgalı saçlarını başının tek bir hareketiyle önüne düşürdü; saçlar diz çökmüş bedenin her yanını bir çadır gibi örttü, artanı ise yerleri süpürüyordu. Aziz Dominik Katedrali'nin alacakaranlığında yapılan ayinler sırasında Limalı kızlar bile bu denli örtünmemişlerdir.

İsabel'in önünde diz çöktüğü pencerenin meşe ağacından yapılma derin oturma yeri şimdi Pierre'e huşu uyandıran bir tapınağın kapı aralığı gibi göründü; karanlığa açılan, tapınağı gizemli bir biçimde ona gösteren, bu pencereyi zaman zaman hafifçe aydınlatan yumuşak yaz şimşekleri, yer şimşekleri, inanılmaz güzellikleri ile dışardaki, siyah, sıcak ve çok sessiz yaz gecesinin anlaşılmasız havasını dokuyordu.

Pierre kendini tutamayıp bir söz söylemek üzereydi ki, peçenin altından gelen bir ses onu susturdu. "Anne... Anne... Anne!"

Önce yeniden bir sessizlik oldu; arkasından gitar önceki gibi sihirli bir karşılık verdi; teller boyunca kıvılcımlar titreşti ve Pierre gene hemen yanbaşında bir ruhun varlığını hissetti.

“Tamam mı, anne? Hazır mısın? Bana söyler misin? Şimdi mi? Şimdi mi?”

İsabel bu sözleri alçak sesle, tıpkı *anne* sözcüğünü söylerkenki gibi giderek değişen bir ahenkle, tatlı tatlı mırıldandı; son kez *şimdi* dedikten sonra sihirli gitar gene karşılık verdi; kız onu çabucak kendine çekip saçtan çadırının içine aldı. Bunu yaparken dalgalı uzun saçları gitarın tellerine süründüğünden, tellerde titreşmeye devam eden garip kıvılcımlar o güzel lülelere de atladı; bütün pencere birden ve her yönden aydınlandı; sonra ışık yeniden azaldı; bunun ardından gelen karanlıkta İsabel’in arkaya savurduğu saçlarının aşağı doğru inen her dalgası yer yer, gece yarısı denizindeki yakamozlar gibi ışıldadı; o anda nağmeler dünyasının dört bir yanından kopan esintiler kapladı ortalığı; ve Pierre, bir önceki gece olduğu gibi, ama daha da gizemli ve hiç akıl ermez bir biçimde, on bin hayalet ve cinin çevresini sardığını hissetti; tüm ruhu doğaüstü gelgitlerin etkisi altında sarsılarak çalkalanıyordu; yeniden o garip şarkının yankılanan tekdüze sözcüklerini işitti.

Gizem! Gizem!
İsabel’in gizemi!
Gizem! Gizem!
İsabel ve Gizem!

III

Bu harika kızın büyüğü altında sanki neredeyse bilincini yitiren Pierre, farkında olmadan bakışlarını İsabel’den boşluğa çevirmişti; sonunda oda (yukarıdaki ayak sesleri dışında) yeniden sessizliğe bürününce, kendini toparladı; kızın diz çöktüğü yere baktı, ama şaşırarak gördü ki, o hiçbir şey olmamış gibi sessizce

ama başı öbür yana çevrilmiş olarak sıranın üstündeki yerinde oturuyor; artık parlamayan saçları arkaya atılmıştı, gitar da sessiz sedasız duvardaki köşesinde duvara yaslanmış duruyordu.

Düşünmeden bir soru sormak üzereyken, İsa-bel bunu anlamış gibi alçak ama neredeyse emreden bir ses tonuyla ondan, az önce gördüğü sahne konusuyla ilgili hiçbir şey söylememesini rica etti.

Pierre durup kendi kendine derin derin düşündü ve emin oldu ki, gitarın ilk müzikli seslenişinden başlayarak tüm o sahne, önceden hesaplanmış değildi; olup bitenler, önceki konuşmaların genç kızı içine attığı ruh hali ve özellikle gitarı o koşullar altında eline almasından kaynaklanan ani ve karşı konulmaz bir dürtü sonucunda ortaya çıkmıştı.

Ancak o sahnedeki doğaüstü nitelik Pierre'in aklından çıkmıyordu: Gitarın kendiliğinden verdiği, neredeyse zekâ belirtisi gösteren yanıt; parıltıyan teller; İsa-bel'in birden ışığa boğulan başı; bütün bunlar, Pierre'in o zamanki düşüncesine göre, alışılmış ya da doğal nedenlerden kaynaklanamazdı. Onun açılıp genişlemiş duyularına, İsa-bel bir elektrik akımında yüzüyor gibi görünüyordu. Kızın alnındaki parlak miğfer sanki bir mıkna-tıstı. Pierre ilk kez bu gece, onu kendinden geçiren heyecanın etkisiyle bir batıl inanca kapılarak, elinde olmadan, İsa-bel'in olağanüstü gerçek bir mıkna-tıs çekiciliğine sahip bulunduğunu düşündü. Ve şimdi ilk kez belli belirsiz farkına vardı ki, İsa-bel –sanki kendisine atfedilen bu olağanüstü nitelikten kaynaklanan, daha da olağanüstü bir güçle– onu, onun en derin düşünelerini ve hareketlerini etkisi altına alıyordu. Gözle görünmeyen dünyanın sınırlarının bu denli yakınında dolaşan bu güç, bu dünyadan çok öbür dünyaya ait gibiydi. Pierre'i karşı konulmaz bir güçle İsa-bel'e doğru çekerken, bir başkasından uzaklaştırıyordu. İsa-bel'in düşüncesizliği-ydi bu belki, ama bilerek, özellikle yaptığı bir şey değildi; ayrıca, anlaşılan İsa-bel'in kendi dışında hiçbir şeyle ilişkisi yoktu, yalnızca Pierre'i kendine çekiyor gibi görünüyordu, o kadar. Çünkü, İsa-bel'in içinde yüzer görüldüğü parıltılı elektrik akımına karışan, durmadan sessizce gelip bütün bunların üstünde yoğunlaşan bir belirsizlikler bulutu da vardı. Daha sonraları onunla birlikteyken, Pierre, sık sık bu ilk mıkna-tıslı geceyi hatır-

ladı; o gece Ísabel'in onu havadaki hem fiziksel hem de ruhsal olağanüstü bir büyüyle kendine bağladığını anlar gibi oldu. O günden sonra bozması imkânsızlaşan bu büyü'nün gücünü tam olarak anlaması ise, ancak büyü'nün etkisi altında yaşamaya alışmasından çok sonraydı. Bu büyü, Panteizme göre, emri altındaki tüm evreni gizem ve sessizlik içinde bağlayıp birleştiren ana gerçekliğin büyüsiyle aynı şey gibiydi. Ísabel'deki fiziksel elektrik gücü, Pierre'in bu gücü ilk gördüğü akşam yakınlarında çakan yaz şimşekleri ve yerde beliren parıltılarla aynı nitelikteydi. Ísabel ateşle havadan yoğrulmuştu sanki; enerjisini Volta'nın akümülatörü gibi, ağustos ayı fırtınalarının gün batımına karşı yığıldığı bulutlardaki elektrikten alıyordu.⁴⁶

Zaman zaman büründüğü sadelik, saflık, anlattığı öykünün basit insanlar hakkında olması; yüzünün çoğu kez sakın ve açık ifadesi; derin, ama sessiz, gösterişsiz hüznü; sesinin tonundaki, havasındaki alışılmamış dokunaklılık, bütün bunların oluşturduğu zıtlık, Ísabel'in derin, ince ve gizemli yanını daha çok ortaya çıkarıyor, vurguluyordu. Kısa bir aradan ve sessizlikten sonra Ísabel öyküsüne öyle yumuşak bir içtenlik, öyle neredeyse köylü kızı gibi sade ve yapmacıksız bir edayla devam etti, anlattığı bazı ayrıntılar kendi içlerinde o kadar sıradandı ki, bu gösterişsiz kızın az önce emreden bir tavırla Pierre'e susmasını söyleyen ve o harika başının çevresinde garip, şaşıalı elektrik akımları oynayan, azametli, esmer varlıkla aynı kimse olması hemen hemen imkânsız gibiydi. Gene de Ísabel çok uzun bir süre aynı saflık içinde sürdürmedi sözlerini; zaman zaman hâlâ öncekinden daha zayıf elektrikli huzmeler saçıyordu; ama bunların ardından ortaya çıkan yumuşacık, insancıl, son derece kadınsı nitelikler, kızın duygularını paylaşan ama hâlâ ağlamayan Pierre'in gözlerinde yumuşak, coşkulu gözyaşlarının birikmesine neden olmuştu.

IV

İsabel, gizlice gitarı işaret ederek, “Kardeşim, dün gece, biliyor-sun – ya – işte – *şunun*, elime nasıl geçtiğini anlatmıştım. Ancak, satıcının onu o sırada kaldığım yerden biraz uzaktaki büyük bir evin çalışanlarından takas yoluyla aldığını belki söylemedim,” dedi.

Pierre evet anlamında başını salladı; İsabel konuşmaya devam etti:

“Şimdi, satıcı köy köy dolaşıp mallarını satarken, uzun ama belli aralıklarla benim kaldığım çiftlik evine de uğradı. Gitarın içindeki yaldızlı yazıyı keşfedince, onu beklemeye koyuldum. Çünkü, gerçi kaderin gizlerini kendi uygun gördüğü zamanlarda bize açıkladığına inanıyordum ama, bazen onun elimize küçük bir ipucu verip sakladığı büyük gize erişmeyi kendi aklımıza bıraktığı da olur; buna da inanırım ben. Böylece dikkatle adamın gelmesini bekledim ve geldiğinde, neden bilmek istediğimi anlamasına hiç meydan vermeden, gitarı hangi büyük evden aldığını ondan öğrenmeyi başardım. Ve kardeşim, o ev Eyer Çayırı’ydı.”

Pierre şaşkın şaşkın baktı. Kız anlattı:

“Evet, kardeşim, Eyer Çayırı. ‘Yaşlı General Glendinning’in evinden,’ dedi adam. ‘Ama ihtiyar kahraman asker öleli çok oluyor; ne yazık ki oğlu genç General de göçüp gitti; ama yaşlı General neyse ki arkasında General torununu bıraktı; bu ailede unvanlar da, adlar da hep korunur. Evet, soyadları bile hep aynı kaldı. Pierre. Fransızlarla, Kızılderililerle aramızdaki eski savaşlarda çarpışan ak saçlı ihtiyar General’in adı Pierre Glendinning’di. Büyük-büyükbabanın genç torunu da aynı adı taşıyor: Pierre Glendinning’ dedi. Bana öyle bakmakta haklısın, kardeşim. Evet, adam senden söz ediyordu, *senden*, kardeşim.”

“Ama gitar... Gitar!” diye bağırdı Pierre. “Gitar nasıl açıkça Eyer Çayırı’na gelebildi? Çalışanlar nasıl olup da onu takas ettiler? Anlat bana, İsabel!”

“Bana böyle sabırsızca sorular sorma, Pierre. Yoksa o eski rahatsızlığım, belki de üstümdeki kötü büyü, geri gelebilir.

Soruna kesin yanıt verecek kesin bilgim yok. Tahmin yürütebilirim ancak; ama tahminin ne değeri var ki? Ah, Pierre, gizli kalan şeyler tahminlerden milyonlarca kat daha iyi, daha tatlıdır. Gizem anlaşılamaz; ama bu, doluluğun anlaşılmazlığıdır; oysa tahmin sıgırdır; anlamsız bir boşluktur, o kadar.”

“Ama en anlaşılmaz nokta da burada işte. Anlat bana, İsabel; bu konuda mutlaka bir şeyler düşünmüşsündür.”

“Çok düşündüm, Pierre, pek çok, ama yalnız gitarın gizemini düşündüm, daha fazlasını değil. Gitarın Eyer Çayırı’na nasıl geldiği, çalışanların nasıl olup da onu başka bir şeyle değiştirdiği bana bir bir anlatılsın istemezdim. Beni bulmuş olması, bana gelmiş, benimle konuşmuş, bana şarkı söylemiş, beni yatıştırmış olması, benim her şeyim olması, bana yeter.”

Bir an sustu; Pierre de o sırada bu garip açıklamaları kendi aklında evirip çeviriyordu. Ancak İsabel konuşmaya başlayınca gene tüm dikkatini ona verdi.

“Şimdi, kardeşim, ipucu aklımın elindeydi, ama ben hemen harekete geçmedim. Babamın ailesini nerede bulacağımı bilmek, o yalnızlığım içinde bana yeterliydi. Henüz kendimi onlara tanıtmaya hiç niyetim yoktu. Beni görseler bile, yaşayan akrabalarından hiçbirinin belli nedenlerle, aslında kim olduğumu anlayamayacaklarından emindim; bu yüzden de herhangi biriyle rastlantı eseri karşılaşmak konusunda kendimi tam bir güven içinde hissediyordum. Ancak elimde olmayan nedenlerden dolayı durmadan bir evden ötekine taşınmam, sonunda beni Eyer Çayırı’nın yirmi kilomere yakınına getirdi. İçimde gitgide büyüyen bir özlem duymaya başladım. Ancak bu özlemin yanında, onunla yarışan yeni bir duygu da doğmaya başlamıştı: Gurur. Evet, Pierre, gurur. Gözlerim parlıyor mu? Parlamıyorsa, yalan söylüyor onlar. Ama bu sıradan bir gurur değildi, Pierre. Çünkü İsabel’in bu dünyada gururlanacak nesi var ki? Çok, çok, özlem duyan, çok seven bir yüreğin gururuydu bu, Pierre. Çok uzun süre çekilen bir acının ve kederin gururu, kardeşim. Evet, ben özlemi, ondan da güçlü olan gururla yendim, Pierre. Böylece, eğer Eyer Çayırı’ndan yalnız beş kilometre ötedeki Walter Ulver çiftliğinde zavallı Bell’e çalışması karşılığında ücret ödemeye hazır iyi insanların bulunduğu kulağıma gelmemiş olsaydı, ben

şimdi burada, bu odada olmazdım; sen de benden tek satırlık bir mektup bile almazdın. İsa-bel Banford denen birinden söz edildiğini herhalde hiçbir zaman duymazdın. Elime bir dokun, kardeşim.”

Pierre gem vuramadığı duygular içindeydi; İsa-bel’in uzattığı eli tutarak, “Sevgili melek kız, benim yüce İsa-bel’im!” dedi. “Bu garip sertlikle bu daha da garip küçüklüğün bir insan elinde birleşmiş olması ne kadar utanç verici. Ancak, sertlik ve küçüklük, tersine bir benzetmeyle, senin o yumuşak ve büyük yüreğini –senin kendini feda etmeni, hiç hak etmediğin bir kadere cennetlik bir tutumla katlanmanı sağlayan, ufacık elini sertleştiren, o yumuşak ve büyük yüreğini– çağırıştırıyor. Keşke elini öptüğüm gibi yüreğini de öpebilsem de, ona sonsuz mutluluk ve huzur tohumları saçabilsem.”

Ayağa fırladı, İsa-bel’in önünde sevgi ve şefkat dolu, haşmetli bir tanrı gibi durdu; kız da ona, yaşamının genel gecesinde parlayan tek iyilik yıldızına bakar gibi baktı.

“İsa-bel,” dedi Pierre. “Ben babamın günahının tatlı ceremesini çekiyorum, sen de annenin. Biz bu dünyada yaptıklarımızla onların her ikisini de günahlarından kurtarıp ebedi hayatlarında Tanrı’nın rızasını kazanmalarını sağlayacağız. Biz birbirimizi, meleğin meleği sevdiği gibi, saf ve kusursuz bir sevgiyle seveceğiz. Eğer birgün sana yabancılaşırsam, sevgili İsa-bel, dilerim Pierre de kendine yabancılaşır; bomboş, sonsuz bir hiçliğin, bitmeyen karanlık bir gecenin içine gömülür.”

“Kardeşim, kardeşim, böyle konuşma benimle; bu kadarını kaldıramam; bugüne kadar sevgi nedir görmedim ben; senin bu Tanrısal, bu büyük sevgin altında eziliyorum! Sevginin böyle-sine katlanmak, neredeyse nefrete katlanmak kadar zor. Sus, konuşma.”

Bir süre sessiz kaldılar; sonra İsa-bel konuştu:

“Evet, kardeşim, şimdi kader beni senin beş kilometre yakınına getirmişti ve... Ama sana her şeyi anlatmamı istiyor musun, Pierre? Hepsini mi? Her şeyi? Bunların beni nereye götüreceklerine ya da sürükleyerek neleri bana getireceklerine bakmadan, tüm düşüncelerimi sana anlatabilir miyim; o kadar Tanrısal mısın sen?”

“Hiç durma, korkmadan anlat,” dedi Pierre.

“Birgün annene rastladım, Pierre; durum ve koşullar dola-
yısıyla, gördüğüm kadının senin annen olduğunu anladım ve...
Devam edeyim mi?”

“Hiç durma, İsa-bel’ciğim; annemi gördün. Sonra?”

“Gördüm, ama onunla konuşmadım; o da benimle konuşma-
dı; gene de beni sevmeyeceğini yüreğim hemen anladı.”

Pierre kendi kendine, “Yüreğin doğru söylemiş,” diye mırıl-
dandı. “Devam et.”

“Kim olduğumu annene açıklamamaya kendi kendime
yemin ettim.”

Pierre gene, “Doğru yemin etmişsin,” diye mırıldandı. “De-
vam et.”

“Ama *seni* gördüm, Pierre ve bu, içimde annemi babana
eskisinden daha çok yaklaştırdı ve o anda kabaran yüreğimde
Pierre yükseldi. Hemen anladım ki, eğer birgün kendimi sana
tanıtacak olursam, cömert sevgin kollarını açıp kucaklayacaktı
beni.”

“Yüreğin gene sana gerçeği söylemiş,” diye mırıldandı Pier-
re. “Devam et; gene yemin ettin mi?”

“Hayır, Pierre; ama evet, ettim. Benim kardeşim olduğuna
yemin ettim. Sevgiyle, gururla, genç Pierre Glendinning benim
kardeşimdir diye yemin ettim.”

“Yalnız bu kadarcık mı?”

“Yalnızca buna yemin ettim. Sana bile kendimi tanıtmayı
hiç aklımdan geçirmedi.”

“Peki o zaman nasıl oldu da seni *tanıdım*?”

“Evet, ama bunu yüce Tanrı yaptı, Pierre. Zavallı İsa-bel’in
işi değil bu. Dinle.

“Burada kendimi çok kötü hissediyordum; zavallı, zavallı
Delly –ona olanlar hakkında bir şeyler duymuşsundur– burası
çok acılı bir ev, Pierre. Dinle! Yukarı katta sürekli duyduğun
onun ayak sesleri. Hiç durmadan böyle yürüyor, yürüyor, yürü-
yor. Odasındaki halının onun yürüdüğü yerlerdeki havı dökül-
dü. Babası yüzüne bakmıyor; annesi yüzüne karşı lanet okudu.
Dört haftayı geçti, Delly o odadan çıkmadı. Bir kez bile yatağına
yatmadı; yatak son kez beş hafta önce yapılmıştı; saat on ikiyi

geçene kadar bütün gece odayı adımlıyor, adımlıyor, adımlıyor; sonra da iskemlesine oturup boş boş bakıyor. Sık sık gidip onu teselli etmek istiyorum ama, kapının arkasından bana hep, ‘Hayır, hayır, hayır,’ diyor. Sürgülediği kapının arkasından hep, ‘Hayır, hayır, hayır.’ Bana hayırdan başka bir söz etmiyor. Kapının sürgüsünü üç hafta önce, onu kandırıp içeri girerek ölü bebeğini elinden aldığım zaman sürmüştü. Bebeği aldım; onun hiç de bağışlanamaz olmayan utancının bu minik simgesini gece tek başıma, acımasız insan ayağının basmadığı bir yerde, ellerimle kazdığım bir çukura gömdüm; inayeti ile bebeğin canını alan Tanrı’nın yaptığı işi tamamlamış oldum. Evet, üç hafta önce sürgüledi kapıyı, üç haftadır da açmadı. Yemeğini dolaptaki küçük pencereden vermem gerekiyor, Pierre, bir haftadır yedikleri şu iki avcumu doldurmaz.”

Bu son derece acıklı öyküden çok etkilenen Pierre, “Dile-rim edilen lanetler eşek arıları gibi o melun Ned’in başına üşüşüp öldürene kadar sokarlar onu!” diye bağırdı. “Delly için ne yapılabilir, sevgili İsabel? Pierre’in yapabileceği bir şey var mı?”

“Sen ve ben bir şey yapmazsak, çok geçmeden her zaman konuksever olan mezarda kendine bir sığınak bulur, Pierre. Anne-si babası onun için ölmüşten beter artık, yok onlar. Benim zavallı yalvarmalarım olmasa, onu şimdiye kadar kapı dışarı etmişlerdi.”

Pierre’in yüzündeki derin endişenin yerini sağduyulu bir iyilik ifadesi aldı.

“İsabel,” dedi. “Delly’ye yardım için bir düşünce geldi aklıma, ama bunun nasıl yapılması gerektiği konusunda emin değilim. Ancak ona yardım etmekte kararlıyım. Planlarım olgunlaşincaya kadar sen tatlı sözlerle onu biraz daha burada tut. Şimdi öyküne devam et de yukarıdaki ayak seslerini duymayayım. Attığı her adım ruhumu çığnıyor.”

“Senin soylu yüreğinin birçok odası var, Pierre; görüyorum ki, senin gönlünün zenginliği bir tek zavallı İsabel ile sınırlı değil, kardeşim. Sen biz insanların, karamsar anlarımızda bazen varlığından kuşku duyduğumuz melek yönlerinin gözle görülen bir timsalisin. Senin davranışlarının kutsal kitabı, çok uzaklara erişiyor, kardeşim. Bütün insanlar senin gibi olsaydı insanlık yok olur, yerini bir melek ırkına bırakırdı!”

“Övgüler aşağılık kişiler içindir, kardeşim; kötülüklerini görmezden gelip erdemli davranmalarını sağlamak içindir; övgülerimizle onlara atfettiğimiz iyilik yoktur onlarda. Bu yüzden, beni utandırıp başımı önüme eğdirmeye, sevgili İsabel. Övme beni. Şimdi öykünü anlatmaya devam et.”

“Sana burayı ta en baştan ne kadar iç karartıcı bulduğumu söylemiştim, kardeşim. Ömrüm boyunca hüzne –buna hüznün denirse– alışık olduğum halde, bu evin genelinde öyle keskin bir acı, umutsuzluk ve keder var ki, zavallı Bell bile buna her zaman katlanamıyor, burada gördüğünün tersi sahneler arıyordu. Böylece, yalnızca ıstırapın kol gezdiği bir yerde çalışmak için gerekli gücü kazanmak amacıyla, çıkıp neşeli yerlere gittim. Çünkü hiçbir değişiklik olmadan sürekli böyle bir yerde kalmak, daha kötü bir uyuşukluk getirir, insanı ölü gibi yapar. Ben de erkenden evden çıkıp çocukların cıvıldaştığı, neşe içinde yemek yenen bir sofrada kimsenin yerinin boş bırakılmadığı komşu evlere gittim. Penny kardeşlerin evindeki Dikiş Grubu’ndan böyle haberim oldu; civardaki bütün kızları bu hayırsever çabaya katılmaya çağırdıklarını işitmiştim. Gittiğim evlerde, sen de katıl dediler; sonunda razı oldum. Bunca ısrara, ricaya gerek duymam, iş yapmak istemediğimden değildi; böyle bir yerde Glendinning ailesinden kimselerle yüz yüze gelmek ihtimalinden çok korkuyordum da ondan; bu düşünce bana nedense o zaman itici geliyordu. Gizlice soruşturdum; malikânenin hanımının gelmeyeceğini öğrenince (bu bilgi yanlış çıktı) Penny’lere ben de gittim; sonra olanları sen de biliyorsun.”

“Biliyorum, sevgili İsabel ama sen gene de anlat bana; oradaki tüm duygularını anlat.”

V

“Hayatta tanışalı daha birgün oldu, kardeşim; ama senin içinde öyle ilahi bir mıknaatıs var ki, ruhumdaki her şeyi çekip çıkarıyor. Anlatıyorum: Komşunun arabasını beklemek zorunda olduğum

için Dikiş Grubu'na gitmekte gecikmiştim. Ben içeri girdiğimde bitişik iki oda iyice dolmuştu. Komşu kızlarla birlikte, beni gördüğün en uçtaki köşeye doğru yürüdüm. Ben geçerken bazı başlar çevrildi, bazı fısıltılar duydum: 'Zavallı Walter Ulverlerdeki yeni işçi –şu garip kız– güzelim diye kurumlanıyordur mutlak ama kimsenin tanıdığı yok onu... Pek de ciddi! Ama sanmam ki fazla dürüst biri olsun. Yok, onun yerinde olmak istemezdim doğrusu. O da belki Delly gibi yoldan çıkmış biri; kaçak yosmanın teki.' Böyle kalabalık bir yere ilk girişiydi zavallı Bell'in. Bu gibi şeyleri pek –hiç– bilmediğimden, hayır amacıyla yapılan bu toplantıda kötü yürekli kimselerin bulunabileceğini düşünmemiştim; belki de bu kızlar kötü niyetli değildi, daha çok düşüncesizdiler. Gene de işittiklerim içimi üzüntüyle doldurdu. Çünkü o zaman kederli, yalnız, garip bir insanın üstüne korkunç kuşklar çekeceğini iyice anladım. Sanki kederin kendisi yetmezmiş, masum oluşumuz yeterince koruyucu bir zırh değilmiş gibi, üstüne bir de nefret ve buz gibi soğuk bir şerefsizlik damgası. İşte o zaman, o pırıl pırıl kızların, olgun kadınların arasında, sana öykümün başlarında anlattığım o kötü duyguya –dünyada akıl karıştıran insanlıkdışı şeylerin bulunduğu duygusuna– yeniden kapıldım. Pierre, sevgili Pierre, bana öyle acıklı acıklı, öyle sitem eder gibi bakma. Ömrümü yalnız başıma ve insanların gözünde kayıp geçirmiş olsam da, onları severim; bana kötü, akılsızca davrananlara iyilikle, aklımla acırım. Ve sen, benim kutsal kardeşim, *sen*, ırkımın meleklerle onur verecek işleri yapabileceğini gösterdin bana. Onun için, alıştığım bakışların geri gelinceye kadar yüzüme bakma, sevgili Pierre."

"Demek bakışlarım benden sana yanlış, kötü haberler getiriyor sevgili İsabel. Nasıl baktığımı bilemem, ama seninki gibi bir saflığın böyle acı çektiğini görüp gene de acımayan göklere karşı dizginleyemediğim sitemlerle yüreğim karardı. Anlat bu çok dokunaklı öyküyü."

"Sessizce oturup dikiş dikmeye başladım; başımı kaldırıp bakmaya cesaret edemiyor, herkesin arkasında, kimsenin görmediği bir köşede oturduğum için şansıma şükrediyordum. Sessizce oturmuş pazen bir gömlek dikeyor, iğneyi her batırışımda, bu gömlek her kimin yüreğini sararsa, Tanrı'nın o yüreği iyice

sıcak tutması, benim duyduğum, tüm dünyayı kaplayan soğuğu onun duymaması için dua ediyordum. Benim o gün duyduğum soğuğu hiçbir pazen, en kalın kürk ya da bir ateş bile içimden uzaklaştıramazdı. Sessizce oturmuş dikişimi dikiyordum, sizin geldiğinizi haber veren sözleri duydum, ah içime ne derin, ne silinmez bir biçimde kazınıp yazıldı bu sözler! ‘A! Hanımlar, hanımlar! Bayan Glendinning geldi! Küçükbey Pierre Glendinning de.’ O anda elimdeki sivri iğne böğrüme saplandı, yüreğime dikişler attı; pazen parçası elimden düştü; sen çılgılığını duydun. Ancak, iyi kalpli insanlar beni tutup yakındaki pencereye yaklaştırdı; pencereyi sonuna kadar açtılar; Tanrı yardım etti, kendimi toparladım. Çok hafif bir baygınlık geçirdiğimi söyledim, artık bir şey kalmadığını, buna alışkın olduğumu, kendilerine yürekten teşekkür ettiğimi, ama şimdi en iyisi lütfen beni kendi halime bırakmalarını, iyileştirdiğimi, dikişe devam edeceğimi söyledim. Bu olay böyle geldi ve geçti; oturdum, pazeni dikmeye koyuldum. Dileğim, beklenmeden gelenlerin çok geçmeden gitmesi ya da bir perinin gelip beni oradan uzaklara kaçırmasıydı. Oturup dikişimi dikiyordum ki sen –Pierre! Pierre!– başımı kaldırıp bakmadan –o akşam hiç başımı kaldırıp bakmaya cesaret edemedim, bir kez dışında– başımı kaldırıp bakmadan, dizimdeki pazenle yüreğimdeki iğneden başka hiçbir şeyin farkında değilken –Pierre, bir şey *hissettim*– üstümde mıknaatıslı bir bakışın varlığını hissettim. Uzun süre ürküp çekindikten sonra bu bakışla karşılaşmak için yana doğru döndüm ama yapamadım; sonunda iyi yürekli bir peri yardımına geldi, yüzümü çevirdi de dosdoğru yüzüne bakabildim. Bu kadarı yetti. Kaderim o anda kararlaştırılmıştı. Yaşamımın tüm yalnızlığı, ruhumun tüm susturulmuş özlemleri, şimdi üstüme akıyordu. Onlardan kaçamadım. Ne kadar acınacak bir durumda olduğumu ilk kez o zaman hissettim. Senin kardeşim, bir annen vardı; takım takım teyzelerin, halaların, kuzenlerin, kentte, köyde birçok dostların vardı. Ben –senin kardeşin olan ben, öz babanın kızı– ise, tüm yüreklerin bahçe kapılarından geri çevrilmiştim; kış soğukunda titreyip duruyordum. Bu gene bir şey değil. Zavallı Bell sana, zavallı Bell’in tüm hissettiklerini ya da ilkin neler hissettiğini anlatamaz. Her şey, eski, yeni akıl karıştırıcı ne varsa bunla-

rın hepsi, beni gerçeklikten çekip koparan şiddetli bir delilikle birleşiyor ve bir burgaca kapılmış gibi dönüp duruyordu. Ama aklımı başımdan alıp içimde o fırtınaları koparan şey, asıl senin tatlı yüzündü; soru soran, iyi yürekli ilgini yansıtan, tuhaf bir biçimde babanın –ilk ve tek sevdiğim o varlığın– yüzünü de andıran yüzündü. Bir kezcik olsun kendi kanımdan birinin beni tanıyıp sahiplenmesi, sonra da çıkıp gitmesi için dayanılmaz bir özlem duydum. Ah, sevgili kardeşim! Pierre! Pierre! Şu yüreğimi avuçlarının içine alabilsen, bütün bunların orada yazılı olduğunu görürdün: Yukarıdan aşağı, soldan sağa, çaprazlama, yüreğimin her yerine yazılmış satırlar; hepsi de durmadan aynı özlemi yineleyen, ben birden seni çağırana kadar hiç durmadan yüreğime yazılacak satırlar. Çağır! Çağır! Gelecektir! O gece eve dönerken yüreğim böyle sesleniyordu bana; yapraklar böyle, yıldızlar böyle sesleniyordu. Ancak gururum da ayaklanmıştı –kendi özlemlerimin içindeki gurur– sanki bir kol beni çekiyor, öteki kol tutup gitmemi engelliyordu. Hareketsiz kalmıştım, seni çağırmadım. Ama Kader Kader’dir, alnımıza yazılan olur. Bir kez bakışlarımız karşılaşmış, senin melek yanını görünce, tüm ruhum sana teslim olmuştu; gururum kökünden kesilmişti; çok geçmeden filizi de kavruldu, küllenme benliğimin derinliklerine kadar işledi; öyle ki, gururum beni bırakmaz ve ben kalemimin küçük borazanı ile yüreğimin en canhıraş notalarını çalıp sevgili Pierre’i yanıma çağırmazsam ölmeli, çürüyüp gitmeliydim. İçim doluydu; gözyaşlarımın küçük damlaları, yalvaran mürekkebin kâğıtta bıraktığı izlere karışınca, garip bir alaşım oluşuyordu. Gözyaşlarımla mürekkebin bu acı karışımını –ıstırabımın o en derin ifadesini– senin gözlerin hiçbir zaman görmeyecekti, çünkü gözyaşlarına bulanık mektup senin gözlerinle karşılaşmadan önce, kâğıttaki yaşlar kuruyacak, her şey gene günlük güneşlik görünecekti; bu konuda şanslıydım.”

“Ah, işte bunda yanıldın, zavallı İsabel,” dedi Pierre heyecanla, “gözyaşların günlük güneşlik kurumadı. Kuruyunca kırmızı, neredeyse kan rengine büründü; beni en çok etkileyen de bu acıklı görüntü oldu.”

“Nasıl? Pierre, kardeşim, nasıl? Kırmızı mı oldu gözyaşlarım kuruyunca? Ah, ne korkunç! Büyü var bunda! En olmayacak şey!”

“Hayır, mürekkep, mürekkep! Ondaki kimyasal bir şey, gözyaşlarını değiştirip kana benzetti. Hepsi bu, kardeşim.”

“Ah, Pierre! Yüreklarimizin kendi çektikleri acıların son kertesini bilememesi ne fevkalade bir şey. Kimi zaman kan ağladığımız halde, gözyaşı döktüğümüzü sanıyoruz. Yeteneklerimiz gibi acılarımızı da bazen başkaları bizden daha iyi ölçebiliyor. Ama sustur beni! Zorla da, öykümün kaldığım yerine döneyim. Ancak, sanırım artık her şeyi biliyorsun; yok, hayır, tam her şeyi değil. Sana yazmayı kurarken hangi nedenleri ince eleyip sık dokuduğumu bilmiyorsun. Bunu zavallı Bell de bilmiyor. Zavallı Bell’in o sırada aklı başında değildi ki, nedenlerini ince eleyip sık dokusun. Seni çağıran zavallı Bell değildi, içimden gelen bir sestti. Tanrı çağırdı seni, Pierre, zavallı Bell değil. Şimdi bile, seni gördükten, sevgi ve iyilik dolu sözlerini dinledikten bir gece sonra, şimdi bile şaşkınlık içindeyim. Böyle düşünüp taşınmadan çarçabuk seni sahiplenmem sonucunda şimdi bana ne olacak, başıma neler gelecek bilmiyorum. Pierre, şimdi, *şimdi* belirsiz bir acı dolduruyor içimi. Söyle, beni sevdiğin, beni açıkça ya da gizlice kardeş kabul ettiğin için sana ağır bir zarar gelir mi? Hiçbir şey saklama; açık konuş, benim gibi! Şimdi konuş, Pierre, bana her şeyi anlat!”

“Sevgiden zarar gelir mi? Gerçek, bize ihanet edip acı getirir mi? Sevgili İsa-bel, Tanrı’ya giden yol hiç can acıtır mı? Ben şimdi seni tanıdıktan sonra, şimdi seni unutursam, bütün dünyanın gözleri önünde seni kardeşim olarak tanıyıp sevmezsem, işte o zaman bana bu soruyu sorman daha mantıklı olur. ‘Söyle misin, Pierre,’ diyebilirsin bana, ‘zavallı Bell’in kutsal hakkını yemek: Sana sonsuz bir mutsuzluk vermiyor mu bu?’ Ve benim dürüst ruhum işte asıl o zaman acıyla kıvranırdı. Hayır, hayır, hayır. Biz birbirimizin kardeşiyiz; dünyada beni tanıyan herkes, seni de kabul edecek; ya da ben, sevgili İsa-bel, tepelerine binip seni küçümseyenleri ezerek önünde diz çöktüreceğim!”

“Gözlerindeki tehditler bana sevinç veriyor. Senin muhteşem büyüklüğünle büyüyorum ve, kardeşim, ben sende Tanrı’nın bana gönderdiği öfkeli bir elçisini görüyorum. Bana ‘Kalk, İsa-bel, kalk’ diyor, ‘sıradan insanların koşullarını kabul etme; sen kendi koşullarını uygula; hakkını söke söke al onlardan!’ Senden

bana bulaşan soyluluk, kadın olduğumu unutturuyor, kardeşim; şimdi kadınların en yüce anlarında, göğüslerinde doğuştan sahip oldukları ikiz yumuşaklığı değil de, çelik bir zırhın yürek atışlarını hissettiklerini biliyorum!”

İsabel’in bu değişik, güzel, cüretkâr hali, dağınık, uzun saçlarının insanlara tepeden bakan dalgalanışı, içinde gök taşları oynayan gözleri, bütün bunlar, şimdi Pierre’e görünmeyen bir büyücünün işiymiş gibi geldi. Karşısında duran bambaşka bir İsabel’di; Pierre onun önünde yerlere kadar eğilirken, erkekleri kadar, kadınları da heybetli ve tehditkâr olabilen insan ırkının büyüklüğünü kabul ediyordu.

Ama sonunda İsabel kadın yumuşaklığına yeniden döndü; pencerenin içine oturup sessizce elektrik yüklü yaz gecesinin ufukta çakan sessiz, yumuşak şimşeklerini seyre koyuldu.

VI

Pierre hüznünlü bir gülümsemeyle sessizliği bozdu:

“Kardeşim, sen öyle zenginsin ki, şimdi bana yardım etmen gerekiyor; çok açım; sabah kahvaltısından bu yana bir şey yemek gelmedi aklıma. Şimdi buradan gitmeden bana biraz ekmekle bir tas su getir. Dün akşam fırın hırsızları gibi kilerde yiyecek aradım, ama bu akşam seninle ben birlikte yiyeceğiz, İsabel. Çünkü nasıl olsa bundan sonra birlikte oturacağız, buna birlikte yemek yiyerek başlayalım.”

Birden derin bir duygu seline kapılan İsabel, Pierre’e şöyle bir baktıktan sonra tatlı, yumuşak başlı bir tavırla sessizce odadan çıktı.

Geri döndüğünde, Pierre, tavana bakarak, “Artık sakinleşti. Yürümeyi bıraktı,” dedi.

“Yüreğinin çarpıntısı durmadı ama. Ayakları durdu; yüreği durmuyor. Kardeşim, o sakinleşmedi. Artık sakinleşmek yok ona. İlerleyen gecenin sessizliği onun için gürültülü bir çılgınlık.”

“Bana yazı kalemi ya da kurşunkalemle kâğıt getir, İsabel.”

İsabel elindeki ekmekle tabağı, bıçağı bıraktı. Pierre’e kalem, mürekkep ve kâğıt getirdi.

Pierre kalemi aldı. “Bu kalem miydi, sevgili İsabel?” diye sordu.

“Bu kalem di, kardeşim. Bu yoksul kulübede başka kalem yok.”

Pierre kaleme dikkatle baktı. Sonra masaya dönüp aşağıdaki kısa mektubu yazdı.

“Pierre Glendinning, Delly Ulver’e en derin saygılarını sunar, duygularını paylaştığını bildirir.

“Daha önce bir parçasını bildiğim acıklı öykünü, senin için yürekten üzülen ve içtenlikle bana da aktaran birinden dinledim; senin için en iyisi buralardan çıkıp huzur bulacağın bir yere gitmek; orada yaşına başına uygun bir iş bulup kendi köşende çalışmak. Ben bunu sana temin etmeyi üstüme alıyorum. Elimden geleni yapacağımdan emin olabilirsiniz. Bu nedenle, eğer çektiğin büyük acı yüzünden her türlü teselliye sırt çevirmediyse –büyük bir acı insanda sık sık böyle bir duygu yaratır ama bu akılsızlıktır– iki gerçek dostun senden rica ediyor, yüreğini sağlam tut; daha önünde uzun bir ömür var; her acının en iyi ilacı zamandır. Sana elimizden gelen yardımı yapıp geleceğini kararlaştıracamız; o zamana kadar biraz daha sabırlı ol. Benim ve İsabel’in seni gerçekten seven dostların olduğumuzu bil.”

Mektubu İsabel’in eline verdi. İsabel ses çıkarmadan yazı-lanları okudu; iki elini Pierre’e doğru uzattı ve bakışlarını aynı zamanda tavana ve Tanrı’ya çevirdi.

“Bu mektubu almak onu üzmez, değil mi, İsabel? Sen en iyisini bilirsin. Düşündüm ki, gerçekten yardım etmeden önce, ona şimdiden bir söz verirsek, belki ufak bir teselli olabilir. Al bunu, nasıl uygun görürsen öyle yap.”

İsabel odadan çıkarken, “O zaman doğruca gidip ona veriyorum,” dedi.

Şimdi derin sessizlik, uzun bir perçinle geceyi yeryüzünün o yanına çivilemişti sanki. Böyle bir saatte yeniden yalnız kalan Pierre elinde olmadan dışarıya kulak verdi. Merdivenlerde İsa-

bel'in ayak sesleri duyuluyordu; sonra ayak sesleri yukarıdan yaklaştı; sonra bir kapı hafifçe vuruldu ve bir kâğıdın eşikten, kapının altından atıldığını belli eden bir hışırtı oldu; sonra aksi yönden gelen titrek ayak sesleri, İsa'ın inkilerle buluştu; daha sonra her iki ayak sesi birbirinden uzaklaştı ve çok geçmeden İsa Pierre'in yanına döndü.

"Kapıya vurup mektubu altından attın, değil mi?"

"Evet, mektup şimdi elinde. Dinle, bak! Ağlıyor! Tanrı'ya şükür, uzun zamandır kuru olan acılı gözlerine yaş geldi. Ona acıman, duygularını paylaşman yaptı bunu Pierre, bu yaptığınla ölmekten azizlik katına eriştin sen."

Lafı değiştirmeye çalışan Pierre, "Azizlerin karnı acıkır mı, İsa?" diye sordu. "Gel, şu somunu ver; ama hayır verme, sen yedir bana, kardeşim. Teşekkür ederim, ekmeğin tadı ikiye katlandı şimdi; sen mi yaptın, İsa?"

"Ben yaptım, kardeşim."

"Tası ver bana; kendi elinle ver. İşte böyle. İsa şimdi yüreğim de, ruhum da en derin saygıyla doldu; gene de ben buna gerçek bir ayın diyorum; Hazreti İsa'nın kutsal yemeği; gel, sen de benimle birlikte ye."

Tek söz etmeden ekmeği birlikte yediler; tek söz etmeden Pierre kalktı, İsa'ı temiz, lekesiz alnından öptü ve tek söz söylemeden çıkıp gitti.

VII

Pierre Glendinning köye vardığında, çoğu yerde göğü kaplayan ağaçların altından geçerken, çevredeki evlerden sızan hiçbir ışık görmedi, hiçbir insan sesi işitmedi; ancak ara sıra ayaklarının dibinde, otların arasında yer yer yılan gibi sürünen yumuşak, sessiz yer şimşeklerini görüyor; ta uzaklardaki ağaçların arasından gökyüzünün soluk ışığını fark ediyor; uyuyan ama soluk alan yeryüzünün uğultusunu işitiyordu. Bu sırada Pierre'in neler düşündüğünü bilmiyoruz.

Fundalıklar arasında tek başına duran güzel bir evin önünde durdu. Köyün saati biri vururken, verandaya çıkıp kapıyı çaldı. Kapıyı çaldı ama açan olmadı. Yeniden çaldı; çok geçmeden ikinci katta bir pencerenin kalktığını duydu; şaşırmış bir ses, “Kim o?” diye sordu.

“Pierre Glendinning, Peder Falsgrave’le çok kısa bir görüşme yapmak istiyor.”

“Doğru mu duydum? Tanrı aşkına, ne var, ne oldu, küçük-bey?”

“Her şey oldu. Dünyanın çivisi çıktı. Beni içeri alacak mısınız, efendim?”

“Evet, elbette –ama rica ediyorum– hayır, dur, kapıyı açıyorum.”

Kapı Pierre’in beklediğinden çabuk açıldı; karşısında elinde mum, sırtında ona çok yakışan İskoç ekoseli öğrenci üstlüğü ile Bay Falsgrave’in kendisi duruyordu.

“Tanrı aşkına, sorun nedir, Bay Glendinning?”

“Dünya, ahret, hepsi sorun! Çalışma odanıza çıkabilir miyiz?”

“Evet, elbette... Ama... Ama...”

“İyi, çıkalım o zaman.”

Yukarı çıktılar, çok geçmeden kendilerini rahibin çalışma odasında buldular; ikisi de oturdu; şaşkınlık içindeki ev sahibi mumu hâlâ elinde tutuyor, kaygılı bir yüzle, dikkatle Pierre’i süzüyordu.

“Siz din adamısınız, öyle değil mi, Peder?”

“Ben mi? Ben? Ben? Sizi temin ederim ki, Bay Glendinning!”

“Evet, Peder. İnsanlar sizi böyle tanıyor. Şimdi, Tanrı’nın adamı olan sen ve annem, Delly Ulver konusunda ne karar verdiniz?”

“Delly Ulver mi? Neden... Niçin... Ne demek oluyor bu çılgınlık?”

“Annemle siz Delly Ulver hakkında ne karar verdiniz, demek oluyor, Peder.”

“O kız mı? Delly Ulver mi? Buradan gitmek zorunda; kendi anne babası istemiyor onu.”

“*Nasıl* gidecek? *Kim* götürecek? *Siz* mi götüreceksiniz? *Nereye* gidecek? Karnını *kim* doyuracak? Dünyanın iğrenç acımasızlığı, zalimliği yüzünden onun gibilerin her gün sürüklendiği bataklığa düşmekten onu *ne* koruyacak?”

Şimdi daha sakın bir tavırla şamdanı elinden bırakan ve sabahlığına vakur bir hareketle iyice sarınan din adamı, “Bay Glendinning,” dedi. “Bay Glendinning, son derece olağandışı bir saatte yaptığınız bu garip ziyaretin tabiatıyla bende uyandırdığı şaşkınlıktan söz etmeyeceğim. Belli bir noktada benden bilgi istediniz; ben de, bildiğim kadarıyla, bu bilgiyi verdim. Ondan sonraki fazladan sorularınıza cevap vermemeyi tercih ederim. Başka bir zaman sizi görmekten çok memnun olurum ama şimdi, beni mazur görmelisiniz. İyi geceler, efendim.”

Ancak Pierre kımıldamadan oturuyordu; rahip de kımıldamadan ayakta durmak zorunda kaldı.

“Hepsini çok iyi anladım,” dedi Pierre. “Delly Ulver buradan sürülüp aklıktan ölmeye ya da kötü yollara düşmeye terk edilecek; ve bu bir din adamının rızası ile olacak. Bay Falsgrave, Delly konusu beni yakından ilgilendiriyor ama, bu daha çok ilgilendiğim başka bir konuya ancak bir giriş niteliğini taşıyor. Hristiyan din adamı kimliğinizle sizin, az da olsa bana bu konuda içtenlikle ve dürüstçe öğüt verebileceğinizi ummuştum. Bu öğüdü doğrudan Tanrı’nın kendisinden istemem gerekecek, çünkü onun en kutsal öğütlerini hiçbir zaman araçlara emanet etmediğini biliyorum artık. Ama sizi suçlamıyorum. Bu çıkarlar dünyasında sizlerin, mesleğiniz icabı, Tanrı’yı örnek alan bir özgürlükle davranamayacağınızı, kaçınılmaz olarak karışık birtakım maddi ilişkiler ağı içinde olmanız gerektiğini anlamaya başladım sanırım. Kızgın olmaktan çok üzgünüm. Bu çok saygısız ziyaretim için özür dilerim. Beni düşman bilmeyin. İyi geceler, Peder.”

Kitap IX

İŞİĞİN KARANLIĞINDAKİ AYDINLIK KARANLIĞIN İŞİĞINDAKİ KARANLIK

I

Hakikat, Ciddiyet ve Bağımsızlığı coşkuyla benimseyen, yarıdılıştan derin düşünmeye yatkın, korkusuz zihinlerin istisnasız yöneldiği Hyperborean bölgesi, kuzey dağlarının ardındaki ışık ülkesidir; burada her şey kuşkulu, belirsiz, kırılmış bir ışık altında görülür. Bu incelmış atmosferin içinden bakıldığında, insanlığın değişmez saydığı en eski ilkeleri kayıp dalgalanmaya başlar ve sonunda baştan aşağı ters yüz olurlar; akılları karıştıran bu etkiyi yaratmakta göklerin suçu yoktur denemez, çünkü şaşkınlık uyandıran serapların sergilendiği yer çoğunlukla göklere dir.

Ancak kutup kâşifleri gibi, bir daha bulunmamak üzere yitip giden akıllara bakıp ders almalı, bu tehlikeli ülkeden kesinlikle uzak durmalıyız.⁴⁷ Yitirilen akıllar bize, hakikat yolunda aşırı ilerlemenin insan aklına göre olmadığını; böyle yapan bir insanın, aklına yön veren pusulayı şaşırdığını öğretir. Çünkü pusulanın insanı getirdiği çıplak Kutup'ta, gösterge iğnesi için ufkun bütün noktaları aynıdır.

Ancak düşüncenin o kadar uzak olmayan içe dönük bölgelerinde de birtakım tehlikeler bulunur. Sıradan bir düşünme gücüne sahip olup bu gücü kullanan her dürüst insanın akı-

na kendiliğinden şöyle bir düşünce gelecektir: İnsanlık için en temel iyiliklerden biri diye bilinen, en çok temenni edilen şey, aklın ilerlemesidir ki bu, Doğruların, Yanlışlar içinde yollar açması anlamına gelir. Ancak, bu konuda bazı noktalarda çok büyük bir yanlışlık olmalı. Çünkü dünya hiçbir zaman topluca Doğru'ya doğru ilerlemez; şurada burada tek tek bazı bireyler yapar bunu; bu kişiler akıl yolunda ilerledikçe geride kalanlar onlara kuşku, hoşnutsuzluk, çoğu zaman da düpedüz korku ve nefretle bakarlar. O zaman bu ilerlemiş akılların, ilerlemelerine rağmen, bir süre uyumsuzluk çekmelerine, dönüp sonsuza kadar arkada bıraktıkları duygu ve düşüncelere karşı sorumsuz şiddet hareketlerine girişmelerine şaşmamalıyız. Kesin olan şudur: Aklın ilerlemesinin ilk aşamalarında, özellikle dünyanın hiç değişmeyen kaçınılmaz hallerine henüz alışıp sakinleşmemiş genç zihinlerde, bu şiddet eğilimi hemen her zaman kendini belli eder ve hemen her zaman da bu kişiler sonradan yaptıklarından pişmanlık duyarlar.

Pierre'in birkaç kısa gün ve saat içinde yüz yüze gelip yaşadığı gerçeklerin neden olduğu büyük sarsıntı, onun genç aklını ilerletmekten çok, başından alıp götürmüş, alışılmış yargılardan çok ötelere taşımış, yukarıda anlatmaya çalıştığımız üzücü geri tepme ile, az da olsa, şiddeti birlikte getirmişti. Bağışlanmaz bir ruh hali içinde, gece yarısı Peder Falsgrave'i derin uykusundan uyandırmış, bu gerçekten sevimli ve değerli adamcağıza saygısızca savaş açmıştı. Ancak, koşulların zorlamasıyla kazandığı aydınlanma nasıl hızlı geliştiyse, şimdi de hızla bir çeşit bilgelik ve hoşgörü kazandığı görülüyordu. Bay Falsgrave'in yanından ayrılırken söylediği sözler, daha rahibin çalışma odasından çıkmadan böyle bir amaçla oraya gitmiş olmaktan duyduğu pişmanlığı yeterince göstermekteydi.

Ve şimdi gecenin bu geç saatinin getirdiği derin düşüncelere dalmış yürürken, kabına sığmayan ciddiyetinin hiç sönmeyen yaratıcı ateşi ruhunda ne varsa hepsini karıştırmış, türlü yönlerde harekete geçirmişti; şimdi aklına, önceden düşünebilse, o saygıdeğer din adamını mazur gösterecek, böyle düşüncesizce rahatsız edilmesini kesinlikle engelleyecek hafifletici nedenler geliyordu.

Ancak bu dünyada soluduğumuz havanın kötü niyetli oluşu yüzünden, biz ölümlülerin akıl yolunu görebilmemiz için çoğunlukla önce budalalık etmemiz gerekiyor. Bu bizi zaman zaman yaptığımız budalalıklara hemen lanet okumaktan alıko-yacak bir düşüncedir; çünkü her ne kadar öğretmenimiz buda-lalık olsa da, öğrettiği ders akıllılıktır; çünkü budalalık toptan giderse, yanında ondan öğrendiğimiz akıllı da alıp götürür, biz de bilgeliğin yarı yolunda kalakalırız. Çünkü, yaşamının herhangi bir döneminde, en akıllı insana bile, ancak inanılmaz bir kendi-ni beğenmişlik, insanoğlunun düşünerek kazanacağı bilgilerin en uç noktasına eriştim; bundan sonra da artık hep bu noktada kalacağım, dedirtebilir. Böyle bir kişinin üstüne aniden akın eden yeni yeni hakikatler onu alt edecektir – tıpkı Tatar akın-larının Çin'i alt etmesi gibi; çünkü insan ruhunda, Kuzey'deki Hakikat'in donmuş ama çok verimli kasıklarından doğan barbar sürülerinin saldırılarını durduracak bir Çin Seddi yoktur. Bun-dan dolayı İnsan Bilgisi İmparatorluğu, bir tek hanedanın elinde kalamaz, çünkü Hakikat dünyaya durmadan yeni İmparatorlar gönderir.

Yalnız burada Pierre'in düşünceleri diye kaydettiğimiz düşüncelerle, Pierre hakkında kaydettiğimiz düşünceleri dik-katle birbirinden ayırt etmemiz gerekiyor. Pierre o sırada, zihnin akılca ve ahlakça gelişmesine katkıları bakımından, budalalık ile akıllılık arasındaki karşılıklı ilişki ve ortaklık konusundaki düşüncelerden habersizdi; bu yüzden ruhu sendeliyor, düşünce-siz davrandığı için kendine çok kızıyordu. Genel olarak duygula-rında yer alan, onu göz göre göre bu denli yakışıksız ve budalaca bir şey yapmaya iten köklü değişikliğe karşı güveni sarsılmıştı; kendine güvenmemek güvensizliklerin en acısıydı. Ancak bu son güvensizlik duygusu, yüreğine karşı bir güvensizlik değildi; çünkü Tanrı'nın, yüreğindeki duyguları onaylayıp kutsadığını hissediyordu. Sarsılan, aklına olan güveniydi; cesur yüreğinin ateşli davasının savunuculuğunu üstlenen akıllı, başına buyruk bir davranışla davanın kendisine zarar vermişti.

Her ne kadar yürek zaman içinde kafanın en kötü hatalarını giderecek çareler bulursa da, bir süre için yapılan yanlışın acısını hafifleten pek bir şey yoktur; bu sırada insan her yönüyle büyük

bir karamsarlığa gömülür. En yüce ruhlu, en erdemli kararlar, sanki ince ruhsal duygular olmaktan öte bir amaçları yokmuş gibi algılanır; bu tür kararların yalnızca harekete dönüştürülerek, somut bir varlık kazandırılacak düşünceler için bir başlangıç olduğu gözden kaçır. Çünkü harekete dönüştürmeye çalışırken, onları yüzümüze gözüme bulaştırmış, bize korkunç bir utanç getirecek biçimde davranmışsınız. Gene bu sırada, hiçbir zaman tam olarak kovup atamadığımız bir Alışılmış, Geleneksel, Temkinli Davranışlar kalabalığı, hep birlikte karşı saldırıya geçer; kararsızlık içindeki ruhun üstüne acımasızca çullanır; insanlıkdışı çılgınlıklar atarak onu aşağılar; tüm o soyluluğunu, ileride kazanılacak tecrübe ve bilgelikle mutlaka düzelecek bir gariplik olarak niteler. İnsan, sanki kendi kararsızlıkları ve kuşkularınca kol ve bacaklarından yakalanmış, sarsıla sarsıla birçok yöne doğru çekilmektedir. Karanlık, bayrak açıp bu acımasız savaş alanına doğru ilerler ve bu kapkara bayrağın kıvrımları altında kalan insan düşüp bayılır.

İşte Pierre öne eğik başıyla sabahın ikisinde Eyer Çayırı malikânesinin özel kapı eşiğinden girerken tam böyle bir ruh hali içindeydi.

II

Uyuyan uşak ve hizmetçilerle dolu evin derin sassızlığı içinde Pierre şimdi odasında, üç gün önce daha çok ilgisini çeken bir şey için aniden olduğu gibi bıraktığı, üstü kitap ve kâğıtlarla kaplı yuvarlak masasının başında oturuyordu. Kitapların en üstünde, en görünür yerde Dante'nin *Cehennem*'i ile Shakespeare'in *Hamlet*'i vardı.

Aklı dağınık, düşünceleri belirsizdi; elinin hareketleri de gelişigüzel ve belirsizdi. Çok geçmeden baktı ki, *Cehennem*'i açmış elinde tutuyor; gözleri, ölümler dünyasına açılan kapının kemerine yazılmış şu mecazi dizelere takıldı:

Buradan geçip Kederler kentine gireceksin,
 Buradan geçip sonu gelmez acılara dalacaksın,
 Buradan geçip ebediyen yitmiş insanlara katılacaksın.

.....

Tüm umutları terk edin, ey, bu kapıdan girenler!⁴⁸

Kader habercisi kitap, elinden düştü. Kara yazılı başı önüne düştü.

Aklı dağınık, düşünceleri belirsizdi; elinin hareketleri de gelişigüzel ve belirsizdi. Aradan birkaç dakika geçti; baktı ki, *Hamlet*'i açmış, elinde tutuyor. Gözleri şu dizelere takıldı:

Dünya çığrından çıkmış.
 Ah, kör talih! Onu düzene sokmak için,
 Ne yazık ki ben doğmuşum.⁴⁹

Doğruları dile getiren kitap, elinden düştü. Taş kesilen yüreği, tıpkı Carrisbrook'daki derin kuyuya atılan çakıl taşları gibi, boş bir ses çıkararak, göğsündeki yerinden düştü.⁵⁰

III

İnsan Dante Alighieri, bağışlanmaz hakaretlere, aşağılanmalara hedef olmuştu. Şair Dante Alighieri ise, *Cehennem*'deki yüce dizeleriyle tüm dünyaya ölümsüz lanetini yağdırdı. Dante çatallı dilinin ateşli siyasal saldırıları yüzünden, dünya nimetlerinden yoksun kaldı ama, onun ateşten ilham perisi de karşı bir saldırıyla, insanların çoğunu öteki dünyanın tüm nimetlerinden sonsuza dek mahrum etti. Yüzeysel bir edebiyat okuru için ne mutlu ki, *Cehennem*'deki korkunç mecazi anlamlar yüzeyde değildir ve ne yazık ki hakikat ve gerçekliği kavrayabilen ciddi, genç zihinler, bu korkunç anlamları ilk keşfettiklerinde, onların zehirlerini akıttıkları noktada, bu zehire güçlü bir panzehir olan katıksız bir özgüven bulunmaz; bu duygu ancak en bilge, en derin ruhlarda vardır.

İşte, ey sağduyulu insanlar, Dante'deki o dizelerin Pierre'i nasıl etkilediğini varın siz düşünün.

Hamlet'in anlamlı trajedisinde genel bir belirsizlik vardır; ama uzmanlar dışında herkesten ustaca saklanan derin anlamlardan gündelik yaşama uyan bir ders çıkarabilirsek, o da şudur: Eylemle sonuçlanmayan tüm düşünceler değersizdir; çatışan duyguların ortasında kararsızlık içinde oyalanmak olmaz; insan emin olur olmaz darbesini indirmeli ve elinden gelirse, bunu yıldırım gibi tam bir isabet ve büyük bir güçle yapmalıdır.

Pierre *Hamlet*'i hep hayranlıkla okumuştı; ama eserin derin anlamındaki karanlık umutsuzluğu az da olsa kavramaya başlaması için ne yaşı uygundu ne de şimdiye kadarki zihinsel tecrübesi; ayrıca, bir ahlak hocası gibi uğraşıp öykünün genelinden yüzeysel ve eserle hiç ilgisi bulunmayan dersler çıkararak, onları kendinden emin bir tavırla da anlatamazdı.

Akıl ile ilhamın birleşerek saçtığı en parlak ışık bile, insan-daki derin gerçekliği, gene insanın kendi içindeki en koyu karanlık kadar iyi gösteremez. Bu sırada insana asıl ışık tutan şey, karanlıkların en koyusudur ve normal bir görüş için yalnızca körlük olabilen bir ortamda, insan, kedi gibi, tüm nesneleri açık seçik görür. Yoksa Karanlık ve Keder neden eskiden beri bilgini en seçkin yardımcıları sayılsın? Neden Karanlığı ve Keder'i bilmemek, kahraman bir insan için bilmesi gereken şeylerden hiçbirini bilmemek anlamına gelsin?

Pierre şimdi elinde tuttuğu *Hamlet*'in ruhuna işte bu karanlığın ışığında bakıyordu. O sırada bilmiyordu ki –en azından hissetmiyordu ki– *Hamlet* yaşamdan alınmaydı ama gerçek değildi; yaratıcı bir elin kaprisli sihriyle tasarlanmış bir şey, bir soluktu; sonunda aynı keyfi tutumla, sonsuza dek cehenneme ve geceye terk ediliyordu.

Derinleri görebilenlere tanınan bir ayrıcalık da, onların bazen aynı anda (ama hiçbir zaman aynı açıklıkla değil) bu derinliklere karşı düşen yükseklikleri de görebilmeleridir. Ancak yarı yoldayken, uçurumdaki kayalar yukardaki gökkubbesini kapayıp gizlediğinden, kişi yalnızca aşağılarda karanlıklar içinde bir uçurumun bulunduğunu sanır.

Buna göre, ey sağduyulu insanlar, *Hamlet*'deki o dizelerin Pierre'i nasıl etkilediğini varın siz düşünün.

IV

Pierre *Cehennem* ile *Hamlet*'in yırtıp parça parça ettiği sayfalarını ayakları altında çiğnerken, kitapların boş kapakları, üstlerinde yazılı aylak adlarıyla onu alaya alıyordu. Dante Pierre'i vahşileştirmiş; *Hamlet* de, ortada darbe indirecek bir kimse bulunmadığını ima etmişti. Dante ona kavgaya girişmek için acı bir nedeni olduğunu öğretiyor; *Hamlet*, kavgaya girişmekte tereddüt ettiği için onu kınıyordu. Şimdi Pierre yeniden kaderine lanet okumaya başladı; çünkü artık anlıyordu ki, sonuçta kendi kendini aldatmış, yapacağı işi ertelemiş ve ânında yapılan hareketlerle geçirilecek zamanı, duygusal düşüncelerle boş yere harcamıştı.

Aradan kırk sekiz saatten fazla geçmişti. İsa-bel'i kimseye kardeşi olarak tanıtmış mıydı? Onu herkesin önünde koluna takıp dolaşmış mıydı? Pierre'den başka kim biliyordu İsa-bel'in varlığını? Saklanan bir korkak gibi, gündüz ormanda dolaşmış; gece, gene saklanan bir korkak gibi gizlice onun evine gitmişti. Annesinin önünde bir hırsız gibi oturup kekelemiş; beti benzi solmuş; kutsal bir hakkı savunacak yerde bir kadının, karşısında diklenip kendisini sindirmesine izin vermişti. Ah! İnsanın bir kahraman gibi düşünmesi kolaydı; ama kahramanca davranmak çoğu insan için güçtü. Akla gelebilecek her türlü cüretkârlık insanın ruhuna kolayca girer ama, bunlardan pek azı cesaret edip oradan çıkabilir.

Kendisinin bu işi yapmaya gerçekten niyeti var mıydı, yok muydu? Bunun için gereken cevhere sahip miydi, değil miydi? Neden ertelesindi ki? Neden sonraya bırakıyordu? Ertelemekle, sonraya bırakmakla eline ne geçecekti? Kararını vermişti, neden uygulamaya geçmiyordu? Öğrenecek daha başka ne kalmıştı? İsa-bel'in mektubunu ilk okuyuşundan sonra, onu herkesin önünde kardeş olarak tanımak için öğrenmesi gereken hangi temel bilgi eksikti? İsa-bel'in kimliği konusunda kuşkuları vardı da ondan mı harekete geçemiyordu? Hiçbir kuşkusu yoktu. İsa-bel'in kardeşi olduğu konusundaki ateşten gerçek, İsa-bel'in kapkaranlık gizem duvarına fosforlu bir parmakla yazılmış gibi ıslıl ıslıl duruyordu.⁵¹ Öyleyse neden? Öyleyse nasıl? Hiçbir hareket yapmamış olması nereden kaynaklanıyordu? Duraksaması-

nın nedeni, İsaabel'den annesine söz edip kardeşine sevgiyle ve cesurca kucak açmaya karar verdiğini bildirir bildirmez, gururlu annesinin Pierre'i de İsaabel'i de, eşlerin ve babaların en temizinin kişiliğine gölge düşüren, adına leke süren suç ortakları ve hilkat garibeleri olarak nefretle reddedeceği düşüncesi miydi acaba? Hiç de değil. Böyle bir düşünce ona yabancıydı. Çünkü zaten annesinin İsaabel gerçeğini hiç öğrenmemesi konusunda karar vermemiş miydi? Ancak, şimdi nasıl? Peki, o zaman? Eğer annesi İsaabel'in tanınması konusunda hiçbir şey bilmeyecekse, kendisi İsaabel'i tanıdığını dünyaya nasıl ilan edilecekti? Kısa görüşlü, zavallı düzenbaz ve çığırtkan adam; kendinle ne delice, ne budalaca bir oyun oynayıp durdun! Budala ve korkak! Korkak ve budala! Göğsünü yırtıp aç da, kör aptallığının utanç öyküsünü oku orada! Verdiğin iki muhteşem karar, dünyanın gözleri önünde İsaabel'i tanımak ve anneni üzmemek için İsaabel'in varlığını ona bildirmemek, bu ikisi birbiriyle bağdaşamaz. Aynı şekilde, soylu bir davranışla, hem babanın şerefli anısının kirlenmesini engellemek hem de İsaabel'in kardeşin olduğunu açıkça ilan etmek istiyorsun. Bu ikisinin de birbiriyle bağdaşması imkânsız. Teker teker aldığın bu dört kararın bir araya geldiklerinde birbirini yok edeceklerini görmemek budalalıktır; sözcüklere sığmayan bu budalalık, Pierre, alınaya vurulmuş bir damga gibi senin anlaşılmaz, kaçığın biri olduğunu gösteriyor.

Kendine güvenmemekte, kendine lanet okumakta, *Hamlet*'ini, *Cehennem*'ini yırtmakta haklısın! Ah, budala, kör budala ve milyonlarca kez eşek adam! Git, git buradan, zavallı, zayıf Pierre! Büyük işler senin gibi kör solucanlara göre değil! İsaabel'i bırak, sen Lucy'ye git! Annenden özür dile, bundan sonra onun sözünü dinleyen uslu bir çocuk ol, Pierre, Pierre, kaçık Pierre!

Yukarıda sayılan saçmalıkları bilincinde bir araya getirir getirmez, Pierre'in ruhunda doğan karışıklık ve kargaşayı burada anlatmak olanaksız. Aklını başından alacak yüzkarası bir yanılgıya neden olan belleği ile zihnini söküp atmak geliyordu içinden. *Cehennem*'in bütün o ateş selleri ile *Hamlet*'ten yayılan bütün o karanlık şimdi birleşmiş, onu ateş ve dumana boğuyordu. Ruhunun yanakları çökmüştü; kör bir öfke, ani bir çılgınlık içinde, kendini duvardan duvara attı ve tiksindiği benliğinin kusmuklarına düşüp kaldı.

Kitap X

PIERRE'İN BENZERİ GÖRÜLMEMİŞ SON KARARI

I

Günün doğmasından önceki karanlık, karanlıkların en koyusudur sözünü ilk söyleyen her kimse, ruhu şad olsun. Sözün evrensel boyutlarda geçerli olup olmadığı önemli değil; bu dünyanın sınırları içinde doğru olması yeter.

Pierre ertesi sabah odasının döşemesinde yattığı yerden doğrulduğunda, bedence bir önceki gecenin acılarından bitkin, hırpalanmış bir durumdaydı; ama ruhu, tasarladığı ve o sırada ona kusursuz görünen bir geleceğin beklentisiyle huzurlu ve düzenliydi. İçinde patlayan o hiç beklenmedik korkunç fırtınanın kendi iyiliği için olduğunu sanıyor şimdi. Çünkü ona öyle geliyor ki, ruhunun kim bilir hangi köşesinden fark edilmeden kopup gelen o fırtınanın kapladığı yerde, şimdi bulutsuz, apaçık bir gökyüzü var ve önünde uzanan ufka açıkça kendisi biçim veriyor.

Verdiği garip, olağandışı karar, durumun garipliğine, olağandışılığına uygundu. Ancak yalnızca dışarıdan bakılınca garip ve olağandışı görünmekle kalmıyordu bu karar; Pierre'in yapacağı görülmemiş fedakârlıklar bakımından da fevkalade bir niteliği vardı.

İsabel'li korumak için gerekenleri yapıp ona bir erkek kar-

deşin elinden gelebilen en büyük sevgi ve bağlılığı gösterirken; bir yandan da baştan beri, ne pahasına olursa olsun, babasının temiz adını korumakta kararlıydı. Gene aynı şekilde, hoşlanmayacağı gerçekleri yok yere açıklayarak annesinin huzurunu kaçırmamaya da karar vermişti; ve gene ruhunun en derin yerinde, bir yolunu bularak, İsaabel'i herkesin önünde bağrına basıp kabulle-neceğine, onu sürekli teselli edip yanından ayrılmayacağına da yemin etmişti. Eşi görülmemiş, dindarca bir sahtekârlığa başvurmadan bu amaçların hepsini birden gerçekleştirmesine olanak yoktu; ancak, bu sahtekârlığın kendini feda eden muhteşem kurbanı gene kendi olduğuna göre, Tanrı'nın onu hoş göreceğini düşünebilirdi. Bu nedenle, şimdiki kesin ve değişmez amacı şuydu: Herkese Pierre Glendinning'in gizlice İsaabel Banford'la evlendiği ilan edilecekti. Böylece sürekli olarak İsaabel'in yanında kalması, kendi gidebildiği her yere, eşit koşullarda, onu da götürmesi doğru sayılacak; aynı zamanda ölmüş babasının anısı ile ilgili uğursuz sorgulamalar önlenerek, annesinin buna yakından bağlı olan iç huzuru da etkilenmeyecekti. Evet, yapmaya karar verdiği olağandışı şeyin anne yüreğine, kaçınılmaz, derin başka türlü bir acı vereceğini şimdiden biliyordu; ancak o sırada bunu ateşli bir erdemlilik karşılığında ödenecek büyük bedelin bir parçası gibi görüyordu; bu düşünceyle, merhum babasının anısını tüm dünyanın gözleri önünde onulmaz bir şerefsizliğe mahkûm etmektense, yaşayan annesine kendi başına çekeceği, iyileşebilir bir acı yaşatmayı yeğlemiş oluyordu.

İsaabel'in dışında hiçbir varlık Pierre'in üstünde herhalde yukarıdaki eşi görülmemiş son kararı verdirecek kadar güçlü bir etki uyandıramazdı. Genç kızın çektiği acının olağanüstü melodisi Pierre'in yüreğinde gizli bir tele dokunmuştu, tıpkı İsaabel'in yürek tellerinden çıkan acıklı yakarışlara gitarının dile gelen tellerinin karşılık vermesi gibi. İsaabel'in buğulu sesi göklerin, havanın ta ötelerinden seslenmişti Pierre'e; yeryüzü de genç kızın kutsal bir hak olarak iddia ettiği şeyi yasaklayacak gibi görünmüyordu. Onu şahsen tanıdığı ve çekim alanına girdiği üç gün içinde, İsaabel'in insanı şaşkına çeviren gözleri ve olağanüstü öyküsü gibi doğrudan etki yapan şeylerin dışında; genç kızdaki başka bazı ikna edici nitelikler ile gizli güçler de, Pierre'in

üstünde, kendinden habersiz, silinmez izler bırakmış ve belki de verdiği karara bunlar da katkıda bulunmuştu. Pierre'e göre, Isabel Gurur ile Keder'in çocuğuydu ve yüz çizgilerinde ebeveyninin en kutsal izleri vardı. Gurur ona kaynağı bilinmeyen bir soyluluk vermişti; Keder bu soyluluğa bir melek yumuşaklığı katmış; bu yumuşaklık ise, ondaki kusursuzluğun temelinde yatan bağışlayıcı bir alçakgönüllülük ile donanmıştı.

Mektup ya da konuşmalarında, onun durumundaki sıradan insanlardan beklenebilecek duygu ve isteklerden hiçbirine ait en ufak bir iz yoktu. Nerdeyse hiç parası olmadığı halde, Pierre'den yardım istememişti; bu konuda hiç konuşmamıştı, ama Pierre garip bir biçimde onun, yaşamını kardeşinin cömertliğine bile bağlı olarak sürdürmeyi küçümseyen bir yanı bulunduğunu seziyordu. Çevresinde onunla uyuşmayan bayağı kimselerin bulunduğu çeşitli yollardan anlaşılıyordu ve çok iyi bir aileden geldiği, kişisel nitelikleri ile dünyadaki en kibar insanlarla dostluğu hak ettiği halde, Pierre'in kendisini broker giysiler içinde ülkenin varlıklı, seçkin kadınlarıyla tanıştırmasını beklememişti. Böylece bir yandan hiçbir kötü art niyeti olmadığını ve içgüdüsel, gerçek soyluluğunu, hanımefendiliğini kanıtlarken; öte yandan da aniden ortaya çıkan bir kardeşe karşı beslediği tüm duygulara bir abla sevgisinin hastalıklı duygusallığını karıştırmamıştı; oysa doğal güzelliği olmayan bir kadın böyle bir davranışta bulunsa, Pierre'e pek çekici gelmeyebilirdi. Hayır. Mektubundaki o derin ve anlatılmaz özlemi en iyi dile getiren şey, birbirini tutmayan ifadelerdi; bunlar, duygularının gerisinde kesinlikle hiçbir aşağılık, boş ya da sıradan neden bulunmadığını gösteriyordu; onun içindeki Tanrı'nın bastırılmayan, yanılmaz sesi, bu ifadeler aracılığı ile Pierre'i acele yanına çağırmış, dünyadaki en üstün, en şerefli görevi yerine getirmesini emretmişti.

Pierre'e göre, şimdi bu görev biçim değiştirmişti ve artık inatla geçmişin mermer yüzüne karşı saldırmayı gerektirmiyordu; ayrıca, Isabel'in babasının yasal çocuğu ile aynı haklara sahip olmasını kesinlikle engelleyen veraset yasasını da tersine çevirmeye çalışmasına gerek kalmamıştı. Pierre şimdi açıkça hissediyordu ki, onların durumunda başka türlü davranmak, hem kendi içinde akıldışıydı, hem de yaşayanlara da ölmüşlere

de acımasızlık olurdu. İsaabel'in de arzu etmediği bir şeydi bu. Çünkü, kısa bir an için parlayıp ateşli bir saldırganlığa kendini kaptırmıştı ama, onun sürekli ruh hali tatlı bir kederlilikkti; kural tanımayan yollara sapma eğilimi yoktu onda. Pierre şimdi açıkça hissediyordu ki, İsaabel babasının kimliğinin karanlıkta kalmasına razı olurdu ama, ancak sürekli duyduğu o derin sevgi ve anlayış özlemini doyurabildiği, kendi kanından biriyle aynı ev ortamında yaşayabildiği sürece razı olurdu. Bu nedenle Pierre, tasarladığı şeyin niteliğini öğrendiğinde, İsaabel'in bunu doğal beklentilerini karşılamaktan çok uzak bulmasından korkuyordu; ama bu planının görünürdeki garipliği konusunda (iffet taslayan can sıkıcı kadınların belki de yılmadan karşı çıkacakları garip bir durumdu bu) İsaabel'in bir zorluk çıkaracağını sanmıyordu. Onun tüm geçmişi garipliklerle dolu olduğu için, gariplik geleceğine de uygun düşen bir şeydi sanki.

Ancak, Pierre İsaabel'in mektubunu açıp ilk paragrafını yeniden okusaydı, kendini düşünmediği için akıl edemediği bazı noktalara kardeşinin şiddetle karşı çıkacağını önceden kestirebilirdi. Toplumdan soyutlanmış, mütevazı yaşayışı dolayısıyla her ne kadar İsaabel, Pierre'in Lucy Tartan ile olan ilişkisini bilmese de (bilmediğini farkına varmadan dolayı bir yoldan ilk belli ettiğinde, Pierre buna son derece sevinmişti); her ne kadar Pierre akıllıca ve düşünceli bir tutumla bu konuda onu aydınlatmamaya özen göstermiş ise de; bütün bunlara karşın, gene de İsaabel gibi dürüst ve soylu bir kızın kendi çıkarı uğruna, Pierre gibi genç ve cömert bir delikanlıyı evlilikle sonuçlanacak mutlu bir aşktan sonsuza kadar yoksun bırakacak bir plana gönül rızası ile katılması ve onu aslında havadan örülmüş bir ağ, ama gerçekte demirden bir duvar olan hayali bir evlilik ilişkisi içine itmesi mümkün müydü? Çünkü bu birleşmeyi gerektiren neden, bundan sonra da bu evliliğin uydurma olduğunun açıklanıp sona erdirilmesini ve İsaabel yaşadığı sürece Pierre'in herhangi başka biriyle gerçek bir evlilik yapmasını engelleyecekti.

Ancak, yüce tanrıların insanlara bir lütfu mudur, yoksa kötü niyetli bir armağanı mı bilinmez ama, ne zaman insan tüm gücüyle yepyeni ve çok büyük önem verdiği bir işe atılsa, bu girişimin kendi dışında yol açacağı binbir karışıklık ve tehlike

başlangıçta hep gözden kaçır ve Kader'in Şövalyesi, içinde yol aldığı vahşi çevrenin saraylarından da uçurumlardan da habersiz, atını dörtlü sürüp gider. Verecekleri aşırı ya da eşi benzeri bulunmayan kararları düşünerek heyecanlanan genç ve pek ateşli ruhlarda bu kararlar, bazen şaşırtıcı ve inanılmaz derecede garip yanılgılara, tutarsızlıklara neden olur. Olaylara sürekli olarak felsefi bir açıdan bakan zihinler, düşündükleri şeyleri bir bütün olarak görür ve benimserler; böyle bir zihindeki kapsamlı bütüncüllük, genelleme yeteneği, ateşli gençlikte bulunmaz. Genç insan, sabırsızlığı yüzünden, her konuyu yanıltıcı bir biçimde küçültür; duyduğu heyecan, her bir konuyu diğerlerinden ayrı görmesine yol açar; böylece temelde, göreceli olarak, her şeyi yanlış anlar. Pierre'in yukarıda anlatmaya çalıştığımız nedenlerle yaptığı geçici mantık hatasını açıklamıştık: Bir süre için, birlikte yapılması olanaksız dört ayrı şeyi birden gerçekleştirmeyi tasarlamıştı. Ve şimdi de görüyoruz ki, bu bahtsız genç gene coşkuyla Kader'in içinden çıkılmaz ağına atılmaya hazır; ama kendisi ile İsaabel arasında düşündüğü karışık bağları bir kez düğümledi mi, dolanacağı bu ağdan onu kurtarmaya talihin becerikli üç perisinin bile gücü yetmez artık.⁵²

Ah düşüncesiz çocuk! Havada seni bu tehlikelere karşı uyarak, yaşam ipliğinin seni sürüklediği Girit labirentine karşı gözlerini açacak hiç mi kimse yok? Hani, göklerden gelen iyilikler nerede? Nerelere kaçtı o koruyucu dedikleri tatlı melekler?

Pierre verdiği garip kararı düşüncesizce uygulamaya koyulurken, gelecekte kendini bekleyen tehlikeleri tümüyle göz ardı etmiş değildi. Ancak bu işe hevesle sarıldığı için tehlikeleri olduğundan ufak görüyor, gerçek büyüklüklerini fark edemiyordu; aslında şimdi amacına öylesine perçinlenmişti ki, bu tehlikeler iyice gözüne sokulsalar bile, artık kendini feda etmekten vazgeçmezdi; oysa asıl kararı ile daha yakından ilgili konuların yanında kuşkusuz bunları da, bir ölçüde, önceden görmüş, anlamıştı: En azından, Lucy Tartan'la evlenme umudunu içinden söküp atması gerektiğini, Lucy'nin korkunç bir acı çekeceğini ve bunun doğal olarak kendi acısını bir kat daha artıracığını; yaptığı kahramanlık açıklanmadığı ve kimse de bunu tahmin etmeyeceği için herkesin gözünde nişanlısını şerefsizce aldatan, insanlar arasındaki en

güçlü bağlardan birini sorumsuzca koparan, gizlice gönül çelen, kim olduğu bilinmeyen sır küpü bir kızla evlenen, kendisini çok seven bir annenin tüm bilgece öğütlerini hiçe sayan, şerefli bir isme silinmez bir leke süren, refah içindeki evini, bereketli servetini tepip uzaklara sürgüne giden biri olarak lanetleneceğini ve nihayet insanların gözünde, tüm kişiliğinin kuşatacak uğursuz kara bir bulutun belki de ölüm ânında bile üstünden kalkmayacağını çok iyi görüyor, anlıyordu. Ah, insanoğlu! Sıradan kişilerin aşağılık ve alçakça olabilen keyfi davranış çizgileri dışına çıkarsan, bunu erdemli bir dava uğruna yapmış olsan bile, işte böyle tehlikeler, belalar açarsın başına.

Çoğu zaman en nadide, en derin bazı şeylerin kaynağını araştırırken, bunların kökenlerinin belki de sıradan ya da önemsiz olduğunu keşfetmek, çok şaşırtıcı bir duygudur. Ancak, insan ruhu öylesine garip ve karmaşıktır, karışık evrim sürecinde dışarıdan o denli geniş ve çeşitli katkılar almış, ruhun kendi kimliği ile dışarıdan gelen bu katkılar öylesine birbirinden ayırt edilemez bir duruma gelmiştir ki; en bilge kişiler bile, en son düşünceleri ile hareketlerinin nereden kaynaklandığı konusunda kesin konuşmaya kalkarlarsa, düşüncesizlik etmiş olurlar. Biz kör köstebeklerin görebildiği kadarıyla, insan yaşamı birtakım gizemli telkinlere uyarak sürüp giden davranışlardan başka bir şey değildir. Bize şöyle ya da böyle davranmamız gerektiği, herhangi bir yoldan üstü kapalı biçimde iletilir. Çünkü hiçbir fani, ruhunu içtenlikle yoklayıp da, en ufak bir düşünce ya da davranışının kendi bilinen kimliğinden kaynaklandığını öne süremez. Yaptığımız bu giriş, Pierre'in o garip düşüncesine pek de gereksiz olmayan bir yol gösterici niteliğini taşıyor. Verdiği olağandışı kararı uygulamak için bulduğu olağandışı yöntemin –yani, bir kız kardeşi ismen eşe dönüştürmenin– ilk tohumu, belki de onun daha önce karşılıklı konuşmalarında annesini kız kardeşe dönüştürmesiyle atılmıştı. Çünkü böyle yapmakla, yaşamın en yakın aile bağlarından birinde, söz ve davranışlar yoluyla, belli bir yalanı sürdürmeyi alışkanlık haline getiriyordu; insanın ahlak dokusu gözenekli olduğu ve yüzeyde benimsenen şeyler sonunda dibe indiği için, yukarıda belirtilen dıştaki yalana alışmak, sanki farkında olmadan onun zihninde buna karşı bir yatkınlık

yaratmıştı; ama şimdilik bu alışkanlık saf ve hoş bir şeydi. Olur ya, eğer bu düşüncemiz genelde doğruysa, Pierre'in şakacı günleri, şimdi ciddi saatlere gebe demektir; Pierre şaka yoluyla, kendisi için acı ifade edecek sözcükler öğrenmişti.

II

Pierre bu sırada, İsa'el'e kardeşi olarak sürekli yardım etmenin yanında, ikinci bir karar daha verdiyse, o da birincisi gibi heyecan içinde, işgüzarlıkla verilmiş kesin, değişmez, en büyük yemin kadar kutsal bir karardı: Babasının anısına gölge düşürmemek, İsa'el'in babasının kim olduğunu kesinlikle hiç kimseye açıklamamak. Bir daha geri dönmek üzere bu dünyadan ayrılan, yaşayan dünyanın sınırları içinde tam bir çaresizliğe mahkûm ölmüş babası, hayattayken ağızından çıkabilecek sözlerden çok daha güçlü sözlerle Pierre'den sadakat ve merhamet diler gibiydi. Pierre'in işlediği bir günah yüzünden değil de babasının günahı yüzünden, şimdi o babanın temiz şöhreti oğlunun insafına kalmışsa ve bu şöhrete leke gelmemesi için oğlunun gönül rızası ile tüm dünya mutluluğunu feda etmesi gerekiyorsa, bundan ne çıkardı? Bu durum oğlunun içindeki daha yüce bir tele dokunmuş, yüreğini soylu duygularla doldurmuştu, o kadar. Cömert ruhlu Pierre, içinde yaşadığımız şu sıradan dünyada bile, kibirli Erdem'in Günah'a en ağır işkenceleri yapması gerektiğine hiçbir zaman inanmamış, Erdem'in kibirli ödleliğini soluk yüzlü Günah'ın acılarıyla beslemeye hakkı bulunduğu gibi kâfirce bir düşünceye asla iltifat etmemiştir. Çünkü nedamet getiren Günah'ın bizden beklediği sevgi ve ilgi, kusursuz Erdem'in beklediği takdirden az değildir. Erdem ne denli büyükse, takdirimiz o denli büyük olduğu gibi, aynı şekilde, Günah ne kadar büyükse, ona karşı duyulan merhamet de o kadar sınırsız olmalı. Günah'ın da Erdem'inkinden geri kalmayan bir tür kutsallığı vardır. Ve büyük bir Günah, bizden küçük bir Erdem'in beklediğinden daha fazla cömertlik bekler. İnsan olan her insanın, Günah'ın

büyük tanrısı Şeytan'a karşı beslediği duygular, onurlu bir ticaretin küçük günahlarını işlemekten öte bir günahı bulunmayan şuradaki tuhafiyeciye karşı beslediği duygulardan çok daha güçlü, çok daha bağışlayıcı değil midir?

İsabel'in çılgın öyküsünde babasının gençlik yaşamının büründüğü akıl ermez, ama gene de karanlık anlamlarla dolu belirsizlik, Pierre'in içini ürpetiyordu; bununla birlikte babasının ölüm döşeginde havaya kalkan solgun boş eliyle dile getirdiği sessiz acıyı anımsayınca, işlediği bilinmez suçun niteliği ne olursa olsun, babasının son saatinde büyük bir pişmanlık duyarak acı çektiğini; bu pişmanlığın onu yiyip bitiren bir sırta ilgili olması yüzünden, ıstırabının bir kat daha arttığını derinden hissediyordu. Aile konuya önem vermez görünse de, babası hezeyanlar içinde ölmemiş miydi? Onca refah içinde geçen bir ömürden sonra bu hezeyanlar nenin nesiydi? Son derece acı veren bir vicdan azabı dışında, bir nedeni olabilir miydi bunların?

Sinirleri, kasları, tüm varlığı babasının anısına gölge düşürmemek kaygısı ile gerilen Pierre, sonunda korkusuz yüzünü Lucy Tartan'a döndü ve karşısında dikilerek sessizce, ona bile her şeyi söylememeye –hatta, hiçbir şey söylememeye– yemin etti.

Üstün bir kahramanlıkta kaçınılması olanaksız büyük bir acımasızlık vardır. İnsanın yalnızca kendi acısı karşısında dimdik durması kahramanlık sayılmaz; kendimizle birlikte sevdiğimiz biri de acı çekerken dimdik durabilmek, işte kahramanlık budur; bize de, çok sevdiğimiz bir kimseye de kan ağlatan onurlu bir davadan vazgeçtiğimiz anda dineceğini bildiğimiz ortak bir acıya, davadan vazgeçmeyip katlanmaktır kahramanlık. Pierre, babasının utancını, kendisi hakkında ne düşündüklerine aldırmadığı insanlara açıklamamaya kararlı iken, taparcasına sevdiği kadına nasıl açıklardı bunu? Şimdi, kimseye söylemezken, babasının mezarını açıp ona, bak ben ne alçak bir soydan geliyorum, diyebilir miydi? Bu nedenle Pierre, dönüp kendi bağlandığı kazığa Lucy'yi de bağladı; çünkü ikisinin de yüreğinin yanması gerektiğini açıkça görüyordu.

Evet, babasının anısı ile ilgili olarak verdiği karara göre, Lucy'nin bile onun İsabel'le evlendiğini sanması gerekiyor-

du. Bu konuda Lucy'ye bile açıklama yapamazdı. Bu durum Lucy'nin zihninde asılsız tahminlere yol açacak, hakkındaki düşüncelerini tersine çevirerek, ayrılığın zaten keskin olan acısını büsbütün artıracaktı. Ancak, Pierre bu noktada hâlâ akılsızca bir umut içindeydi; belki babasına olan bağlılığına zarar vermeden, anlamlı bazı imalı sözlerle Lucy'nin aklına gelebilecek daha karanlık birtakım düşünceleri önleyebilirdi; böylece belki onun doğruyu tam olarak bulmasını sağlayamazdı ama, en azından büsbütün yanılmasını engelleyebilirdi.

Annesi konusunda daha hazırlıklıydı. Tanrı katından Pierre'e, kaçınmanın, önlemeye çalışmanın ya da varlığını inkâr etmenin budalalık olacağını düşündüğü, anlaşılmasız bir emir gelmişti; ruhunun derinliklerinde hissettiği bir emirdi bu. Glendinning ailesinin en az bir kurban (bir büyük kurban) vermesi isteniyordu ve bu kurban ya annesi olacaktı ya da kendisi. Sırrını dünyaya açıklarsa, kurban annesiydi; her şeye rağmen bu sırrı kendine saklarsa, o zaman bu kurban kendi olacaktı. Sırrını açıklamayacak olursa, bu koşullarda, annesi oğlunu yanlış anlayıp alçaklık ettiğini düşünecek ve onu kurban edecekti. Ancak Pierre buna razıydı.

Bir şey daha var, Pierre'in bilinçli düşüncelerinde en az yer tuttuğu için burada en sona bırakılan, ama felakete yol açması kesin gibi görünen bir şey. Şimdiye kadar pek değinilmeyen bu nokta, Pierre'i başına geleceklerin en kötüsüne hazırlamakta büyük ölçüde etkili oldu.

Babası son ve ölümcül hastalığına aniden yakalanmıştı. Kötü bir saatinde aklına gelen gençlik yılları ile belki de bunun gizlice yol açtığı zihin dağınıklığı, sonraki hezeyanlar ve başka birtakım nedenler yüzünden, evlendikten hemen sonra, daha Pierre doğmadan yazdığı vasiyetnameyi hiç değiştirmemişti. Bayan Glendinning, gelecekte oğluyla kendi arasında sevgi dolu ortak bir hayat yaşanacağına inanmanın verdiği güvenle, henüz hiçbir yasal işlem görmeyen bu vasiyetnameden hiç söz etmemiş, yalnız bir kez, o da sonuçsuz kalan bir konuşma sırasında, vasiyetnamenin ilk yazılışından bu yana değişen koşullara göre yeniden ve daha iyi bir biçimde düzenlenmesini teklif etmişti. Mevcut vasiyetnameye göre, tüm Glendinning mülkü anneye kalıyordu.

Pierre kendisine kırılan annesinin kibirli yaradılışı ile gele-

cekte nasıl davranacağını önceden kestirebiliyordu. Bir zamanlar ona gurur ve mutluluk veren oğlu şimdi onun için derin bir utanç kaynağı olacak, kendine karşı itaatsizliği bir yana, tüm dünyanın gözünde şerefsizlikle damgalanacaktı. Pierre onun İsa-bel Banford'u asıl kimliği ile asla evine kabul etmeyeceğini açıkça görüyordu. Şimdi başka, saklı bir kimlik altında da İsa-bel Banford'u almazdı evine; hele birtakım habis numaralarla tek oğlunu şerefli yolundan çıkarıp şerefsizliğe sürükleyen ne olduğu belirsiz, sinsî bir kız kimliği altında hiç almazdı. Ancak artık İsa-bel'i dışlamak Pierre'i de dışlamak anlamına gelecekti; aslında Pierre annesinin sabrını İsa-bel'le ilgisi olmayan nedenlerle taşımış olsa, anne oğlunu dışlamazdı.

Annesinin davranışlarını önceden tahmin etmesini sağlayan aynı sezgiler, onun Pierre'e düşman olan, bağışlamayı bilmeyen kibirli yüreğinden geçen her şeyi görmesini sağlıyordu; annesi kendine ve sözde karısına kapılarını kapamakla kalmaz, böylesine nefret ettiği uydurma bir evliliği desteklemek için isteyerek on para bile harcamazdı. Ayrıca, Pierre hukuk bilimine aşına değildi; mahkemeye başvurduğunda babasının vasiyeti konusunda yasaların ne diyeceğini kesinlikle bilmiyordu; gene de, bayağı nedenlerle, para uğruna, ölmüş babasının elyazısını, mührünü, mahkemeye çıkarıp kendi annesini de karşısına alarak mücadele etmek ona çok çirkin geliyordu. Yanılmaz bir önsezi ile annesinin kişiliğini çok iyi anlayan Pierre şundan emindi: Damarına basılır da, tabiatının öfkeli yanları açığa çıkarılırsa (şimdiye kadar yalnızca şans eseri koşulların iyi gitmesi ile ortaya çıkmayan yanları), işte o zaman annesi, ona duyduğu öfke ile Glendinning mülkünün dava konusu yapılmasını bile göze alırdı. Çünkü annesinin kişiliğinde Pierre'in her konuda çekinmesi gereken saklı bir güç ve erkeksi bir nitelik bulunuyordu. Ayrıca ne yaparsa yapsın, Pierre'in reşit olmasına daha iki yıl vardı; yasanın gözünde o daha bir çocuktı, kendi başına dava açamaz, hak iddia edemezdi. Reşit olan bir dostu onun yerine açabilirdi davayı; ama verdiği büyük kararı uyguladığı zaman dünyada hiç dostu kalmayacağına göre, kendisi için kim seve seve mahkemeye giderdi?

İşte ateşli gencimiz ruhen, tüm bunlara ve daha pek çok başka şeye göğüs germeye hazır görünüyordu.

III

Bazı insanların yüreğinin karanlık, çılgınca gizemli bir yanı vardır; kimi zaman bizi zorbalıkla ele geçiren bir ruh hali, her neyi ideal edindiye belki ona erişmemizi engeller diye, en sevdiğimiz kişilerle bağlarımızı kesip koparmak için yanıp tutuşmamıza neden olur. Böyle zamanlarda o sevdiğimiz bağlar, bize temel bir iyilik sağlamıyormuş gibi görünür; tepelere yük-selince, vadiyi tümüyle boşlarız; sevgi sözcüklerini küçümseriz; öpücükler cildimizde su toplamış yaralar gibi gelir; sevginin yürek çarptıran biçimlerini terk edip sınırsız, soyut, boş hava-ya sarılırız. İnsan olduğumuzu düşünmeyiz; ölümsüz bekârlar, tanrılar, olmuşuzdur. Ancak, eski Yunan tanrıları gibi biz de, gene yere iner; yeniden karısına düşkün eşler olmaktan hoşnut Tanrısal başlarımızı, o pek baştan çıkarıcı çamurdan göğüslere gömüp mutlu oluruz.

İçi içine sığmayan denizci, karanın tekdüzeliğinden bıkar ve kendini saran tüm kollardan sıylırılıp kıyıdan esen fırtınana-ya bakmadan denize açılır. Ama dünyanın öbür ucundaki uzun gece nöbetlerinde, okyanusun o ağır karanlığı güvertedeki koca koca balyaların üstüne nasıl da çöker. Bırakıp geldiği köy evinde o sırada güneşin yükselmiş olduğunu, birçok güneş-gözlü genç kızın güneşler gibi doruklarda dolaştıklarını düşünür. Kadere lanet okur; kendine lanet okur. Çünkü her kim ki, bir kez bu tatlı bilgiyi edinmiş ama sonra ondan kaçmıştır; yokluğunda, bil-ginin düşü öç almaya gelir ondan.

Pierre, şimdi hem bu kırılğan tanrı, hem kendine kızan denizci, hem de öç almaya gelen düşü gören adamdı artık. Her ne kadar bazı konularda gözündeki bağları çözüp atmış ve ken-dini geleceği olduğu gibi görmeye zorlamıştı ama, Lucy konu-sunda aslında gözleri hâlâ kapalıydı. Evet, yaptığı olağandışı planın Lucy'yi böylesine yakından ilgilendirmesi, geleceğini tasarlariken genç kıza olan aşkını göz ardı etmesine imkân bırak-mıyordu. Ancak bu aşkın ölçüsünü bilmediğinden ya da bunu belirlemekten korktuğundan, ilerisi için yaptığı planda şimdilik, bir cebirci gibi, gerçek Lucy'nin yerine bir işaret –boş bir x har-

fî- koymuştu. Probleminin son çözümünde de, hâlâ gerçek Lucy değil, onun yerinde bu boş x işareti vardı.

Ancak şimdi, odasının döşemesinde yattığı yerden ve ruhunun indiği derinliklerden doğrulup kalktığı zaman Pierre, kadehinin karanlık ufkunu çizdiğini, verdiği tüm kararları açık seçik tanımladığını ve bunların artık kesinlikle değişmeyeceğini düşünüyordu. Ama sonunda, yaşayan, soluk alıp veren Lucy, usulca kayıp birden yüreğinin en derin yerine giriverdi. Pierre'in ciğerleri çöktü; gözleri yuvalarından uğradı; çünkü uzun bir süredir canlı canlı içine gömdüğü bu tatlı hayal mezarından çıkmış, kefenin üstünde dalgalanan sarı saçlarıyla Pierre'e doğru geliyordu.

O zaman tüm ufak şeyler –annesi, İsabel, şu koca dünya, hepsi– önemlerini yitirip yok oldu. Geride her şeyi içine alan tek bir soru kaldı: Lucy mi, Tanrı mı?

Ama biz burada Pierre'in düşüncelerine bir perde çekeceğiz. İnsan ruhundaki bazı savaşımalar betimlenemez, bazı acılar anlatılamaz. Birakalım olayların belirsiz akışı, kendi belirsizliklerini açıklasın.

Kitap XI

PIERRE DÖNÜŞÜ OLMAYAN BİR ADIM ATIYOR

I

Girdaba yakalanan bir kimse azgın sulara dönüp durmaktan kurtulamaz. Birbirlerine iyice değecek biçimde sıralanmış upuzun bir dizi bilardo topuna bir uçtan vurun, tüm öteki toplar yerlerinden kımıldamazken, en sondaki ileri fırlayacaktır; oysa ona dokunan olmamıştır. İşte bunun gibi Kader de, uzayıp giden insan kuşakları ya da düşünce akımları içinden geçip gelerek, darbeyi o sırada hayatta bulunan kişiye indirir. Bu kişi uyuşukluk içinde, yediği darbenin etkisini kabullenmez, çünkü darbeyi hissetmemiştir ve gerçekten de ortada ona vurulmuş bir darbe yoktur. Ancak o gün Pierre, Kader ve Özgür İrade konularında düşünmüyor; Kader ile Özgür İrade kendi aralarında Pierre'in geleceği konusunu tartışıyorlardı ve tartışmada üstün çıkan Kader oldu.

Pierre kesin kararını İsaabel ile son görüşmelerini izleyen gece ile ertesi sabahın erken saatlerinde vermişti; o zamana kadar her şeyi ağırdan aldığı bilinen bu genç, bu karara neden olan koşulların etkisiyle şimdi karşı konulmaz bir biçimde aceleci davranmaya zorlanıyordu.

Pierre aceleci davrandığının bilincinde olmaksızın, İsaabel'in evlilik düşüncesine itirazlarını önlemek isteği ile şimdi doludiz-

gin harekete geçti; gerçek evlilik duyguları taşımadan, evlenme niyetini gerçekleştirmeye yönelik bir hareketti bu. Ayrıca, aldığı ilk karar ne yazık ki Lucy'yi de yakından ilgilendirdiğinden, o sırada hayali zihninden hiç çıkmayan genç kıızı daha fazla belirsizlik içinde bırakmamak amacıyla, acımasız bir tür iyilikseverlik duygusu altında, bir an önce ona kaderini bildirmek istiyordu. Bu nedenle o sabah aldığı ilk kararlar arasında Lucy'yi görmeye gitmek de vardı. Kendisi farkına varmasa da, bu önemli kararda kuşkusuz Lucy'nin İsaabel'den daha yakın bir mesafede oturuyor oluşu gibi önemsiz bir durumun da payı olmuştur elbet.

Daha önceki kararsızlık günlerinde Pierre, giyim kuşamına özel bir özen göstererek, duygularını annesinden gizlemeye çalışmıştı. Ama şimdi, tüm ruhunu maskelemek zorunda kaldığı için, bedence kılık değiştirmek; değersiz, yatıştırıcı görünümlere bürünmek istemiyordu artık. Lucy'nin evine dağınık bir üst baş ve bitkin bir yüzle gitti.

II

Lucy daha yataktan kalkmamıştı. Pierre içindeki o garip güçlü dürtünün etkisi altında, doğru Lucy'nin yatak odasının kapısına dayandı; yumuşak ama kararlı bir sesle, önemli bir konuyu görüşmek için içeri girmek istediğini söyledi.

Kırk sekiz saattir gizemli ve açıklanmamış bir işin peşinde, ortalarda görülmeyen sevgilisi için adını koyamadığı bir kaygı ve telaşa düşmüş bulunan Lucy, bu şaşırtıcı çağrı karşısında birden dehşete kapıldı ve yakışık alır mı almaz mı diye hiç düşünmeden derhal Pierre'in isteğini kabul etti.

Genç adam kapıyı açtı, ağır ağır ve dikkatle yaklaştı; onun solgun ve kararlı yüzünü görünce Lucy, kaynağını bilmediği bir acıyla, mutsuzluk dolu bir çığlık attı; tir tir titreyerek yatağında doğruldu, ama ağzından tek söz çıkmadı.

Pierre yatağın kenarına oturdu; kararlı gözlerle genç kızın dehşete kapılmış saf yüzüne baktı.

“Bu kar beyazı giysiler içinde, bu solgun yüzle, gerçekten bir törene hazırlanmış gibisin, ama sevgi dolu kalbinin özlediği törene değil: Güzeller güzeli bir kurbansın sen!” dedi.

“Pierre!”

“Zorba yöneticiler son zalimliklerini, düşmanlarını birbirine kırdırarak gösterirler.”

“Sevgilim! Sevgilim!”

“Hayır, değilim Lucy, ben evlendim.”

Genç kızın solgun yüzü, bir cüzzamlının gibi bembeyaz kesildi; zangır zangır titreyen kolları, bacakları üstlerindeki yatak örtülerini sarsıyordu; bir an boş boş Pierre’in anlamsız gözlerinin içine baktı, sonra bayılarak genç adama doğru yıkıldı.

Pierre birden çıldırıyor gibi oldu; sanki tüm geçmiş bir düş, tüm şimdiki zaman, akıl erdiremediği bir dehşete dönüşmüştü. Lucy’yi kucaklayıp kaldırdı, hareketsiz bedenini yatağa yatırdı ve ayağını yere vurarak yardım çağırdı. Hizmetçi kız Martha koşarak odaya girdi, bu ikisini anlam veremediği bir biçimde odada görünce bir çığlık kopardı ve korkuyla arkasını döndü. Ancak, Pierre yeniden bağırınca Martha kendini toparladı, odadan yıldırım gibi çıktı ve elinde kuvvetli bir ilaçla geldi; uzunca bir uğraştan sonra Lucy gözlerini hayata yeniden açtı.

Şimdi hizmetçi kızın tir tir titreyen kollarında kendi de titremekte olan Lucy, neredeyse işitilmez bir sesle, “Martha! Martha!” diye fısıldadı, “Çabuk ol, çabuk; buraya gel... Kovala şunu gitsin! Uyandır beni! Uyandır!”

Martha, genç kıza doğru eğilip sımsıkı sarılarak, “Hayır, n’olur yeniden uyuyun siz,” diye seslendi, sonra nefret ve öfke dolu bir bakışla Pierre’e döndü. “Tanrı aşkına, nedir bu olanlar, efendim? Buraya nasıl girebildiniz, lanet olsun size!” dedi.

“Lanet mi olsun? Hakkın var, Martha. Yeniden kendine geldi mi?”

“Nasıl yaptınızsa canına kıymışsınız onun; böyle kendine nasıl gelebilir ki? Tatlı hanımım benim! Ah, gencecik hanımım! Söyleyin bana! Söyleyin!” dedi Martha ve başını iyice yaklaştırdı.

Pierre yatağa doğru yürüdü ve hizmetçi kıza kendilerini yalnız bırakmasını işaret etti; ama Lucy onun bitkin yüzünü yeniden görür görmez, fısıltı halinde, “Martha! Martha! Kovala

şunu gitsin! İşte orada, orada... Onu... Onu!” diye inledi, kolları nefretle gerilmiş durumda, sarsıntılar içinde gözlerini kapadı.

Dehşet içindeki hizmetçi kız, “Canavar adam! Akıl ermez iblis!” diye bir kez daha haykırdı. “Git buradan! Baksana, seni görünce ölüp ölüp diriliyor. Git buradan! Tekrar öldürmek mi istiyorsun onu? Defol!”

Pierre kendi duygularının etkisiyle kaskatı kesilip donakalmıştı; sessizce dönerek odadan çıktı; merdivenleri ağır ağır indi, sırtında büyük bir yük taşıyan kimseler gibi ağır ağır ayak sürüyerek, evin arkasındaki bir bölüme giden dar, uzun bir koridordan yürüdü; Bayan Llanyllyn’in kapısını çaldı, kısaca Lucy’nin bayıldığını söyleyerek onu yardıma gönderdi. Sonra, herhangi bir yanıt beklemeden, evden çıktı, doğru malikânenin yolunu tuttu.

III

Holde karşılaştığı Dates’e, “Annem kalktı mı?” diye sordu.

“Henüz kalkmadı, efendim. Aman Tanrım, siz hastasınız, efendim!”

“Ölümçül hastayım! Çekil önümden.”

Annesinin odasına çıkarken, aşağı inen birinin ayak seslerini işitti ve merdivenin büyük orta sahanlığında onunla karşılaştı; sahanlıktaki geniş girintide, mabet-kirleten Laocoon ile onun iki suçsuz çocuğunu, yılanların kısıvrak sarmalında, sonsuz acılarla kıvranırken gösteren mermer bir heykel vardı.⁵³

“Odana dönelim, anne.”

Annesi, onun birden ortaya çıkışını uğursuz bir işaret olarak algıladı, ama belli etmedi. Kibirli ve çirkin bir biçimde dikleşti; titreyen dudaklarla, “Pierre, sen son zamanlarda benimle konuşmaz oldun; şimdi beni o eski sırdaşlığımıza dönmeye zorlamazsın. Ne söyleyeceksen söyle! Seninle aramızda ne kaldı ki artık?” dedi.

“Evlendim ben, anne.”

“Aman Tanrım! Kiminle?”

“Lucy Tartan ile değil, anne.”

“Yalnızca Lucy ile değil deyip, kiminle olduğunu söylemediğine göre, aşâğılık biri olmalı; durum apaçık ortada. Lucy biliyor mu evlendiğini?”

“Şimdi onun yanından geliyorum.”

Buraya kadar, Bayan Glendinning’in katı hali yavaş yavaş gevşemeye başlamıştı. Şimdi birden tırabzana yapıştı, eğildi ve bir anlık bir titreme geçirdi. Sonra tüm kibirliliğiyle yeniden kas-katı kesildi; kayıtsız ama yatışmaz bir acıyla ve küçümseyerek Pierre’in karşısında öyle durdu.

“Karanlık ruhum uğursuz bir şeyler olacağını seziyordu. Eğer kendine yatıp kalkacağını, karnını doyuracağını başka bir yer bulmadınsa, git hemen aramaya başla. Benim evimin çatısı altında, benim yemek masamda, bir zamanlar Pierre Glendinning olan kişiye yer yok artık.”

Sırtını döndü, sendeleyeyen adımlarla dolambaçlı merdivenleri tırmandı ve gözden kayboldu; Pierre elinin altındaki tırabzanda annesinin kavrayışından doğan sarsıntının birden kendine doğru aktığını duyar gibi oldu.

Budala gözlerle çevresine baktı; düşe kalka bir alt kata indi ve tek söz etmeden evden çıktı; ama kapıdan geçerken ayağı eşiğe takıldı; kapaklanarak sundurmanın taş zeminine düştü. Kendi baba ocağından alaylarla kapı dışarı ediliyordu sanki.

IV

Pierre geniş arka avludaki bahçe kapısından çıktı, kapıyı kapadı, sonra dönüp ona yaslandı; gözlerini malikânenin büyük orta bacasına dikti, uçuk mavi bir duman kıvrıla kıvrıla bacadan yükseliyor, nazlı nazlı sabah havasına karışıyordu.

“İçin için hissediyorum ki, senin çıktığın ocağın taşlarına bu ayaklar bir daha asla basmayacak. Yüce Tanrım, Pierre’i böyle yersiz yurtsuz bırakan şeye sen ne diyorsun?”

Ağır ağır oradan uzaklaştı, Lucy'nin penceresinin altından geçerken başını kaldırıp baktı, beyaz perdelerin sımsıkı kapalı olduğunu gördü; beyaz ev derin bir sessizlik içindeydi, kapının önünde beyaz bir binek atı bağlıydı.

“Şimdi içeri girerdim, ama onun nefret dolu feryatları beni gene uzaklaştırır; artık ona daha ne söyleyebilirim ya da onun için ne yapabilirim ki? Durumu ona anlatamam. Açıklamak istediğim şeyi ise zaten biliyor. Evet ama sen acele koşup acımasızca, pat diye açıkladın; aceleciliğin, düşünmeden işe koyulman öldürdü onu, Pierre! Hayır, hayır, hayır! Bu zalim haberi yumuşak biçimde kim iletebilir? Hançeri saplamak kaçınılmaz ise, darbe birden inmeli! Lucy'nin perdeleri sıkıca kapanmış; ben de ruhumun perdelerini çekeyim onun tatlı hayalinin üstüne. Uyu, uyu, uyu, uyu sen ey melek! Bir daha açma gözlerini, ne Pierre, ne de kendin için, Lucy'ciğim benim!”

Pierre görmez gözlerle, acele acele yoluna devam ederken, karşı yönden gelen birine çarptı. Adam hayretle durakaldı; Pierre başını kaldırıncı onun malikânedeki uşaklardan biri olduğunu gördü. O sıralarda tüm davranışlarına egemen olan fevriyet gene ağır bastı. Genç efendisiyle bu şekilde karşılaşmanın adamda yarattığı üzüntüye aldırmadan, ona peşinden gelmesini emretti. Doğru, köydeki “Kara Kuğu” adlı küçük hana gidip gördüğü ilk boş odaya girdi; adama oturmasını söyledikten sonra, hancıyı bularak kâğıt kalem getirtti.

Belli mizaçtaki bazı kimseler olağandışı acılar yaşadıkları sırada, önlerine uygun bir fırsat çıkarsa, ölçüsüz, uygunsuz bir mizaha başvurup garip ve abartılı bir rahatlama bulurlar; ama bu özelliklerini, çektikleri acıya doğrudan neden olan ya da bu acının sonuçlarından yakından etkilenen kimselere pek göstermezler. Gerçek bir filozofun sağduyusu, böyle bir davranışı düpedüz geçici bir delilik hali sayacaktır; aslında belki de gerçekten öyledir, çünkü katıksız aklın insancıl duygulardan arınmış şaşmaz gözünde, ister kendimizin olsun ister başkalarının, her türlü üzüntü mantıksızlıktan, çılgınlıktan başka bir şey değildir.

Pierre şu notu yazmıştı:

“Güzel Eski Dostum Dates’e

“Dates, dostum, kımılta bakalım biraz. Odama çık ve maun sandığımı aşağı indir; hani şu üstü mavi kumaş kaplı sandık; onu çok dikkatli bağla, benim tatlı Dates’ciğim, pek ağırdır; bahçe kapısının hemen dışına bırak. Sonra geri gidip yazı masamı indir ve onu da bahçe kapısının hemen dışına bırak. Sonra bir kez daha geri dön ve eski portatif karyolamı aşağı indir (dikkat et hiçbir parçası eksik olmasın), üstündeki kılıfı da sicimle iyice bağla. Sonra git gardırobumun sol köşedeki küçük çekmece-sini aç; orada kartvizitlerimi göreceksin. Bir tane sandığa, bir tane yazı masasına, bir tane de portatif yatağa yapıştır. Sonra tüm giyeceklerimi topla ve bavullara yerleştir (o iki eski asker kaputunu da unutma sakın, aslanım benim), bunlara da kartvizitler iliştiir, Dates dostum. Sonra etrafta üç kez şöyle bir dolaş-ver, ahabap; biraz terini sil. Ondan sonra... Dur bir düşüneyim... Ondan sonra, dostum, ondan sonra bakalım ne? Evet, yapacağın şey şu: Odamda, orada burada ne kadar kâğıt falan bulursan, topla ve hepsini yak. Sonra da çiftlikteki arabalardan en hafifine bizim emektar Beyaz Bacak’ı koş ve sandığı, masayı, portatif karyolayı, bavulları yükleyip ‘Kara Kuğu’ya gönder; hazır olduğum zaman, ama vaktinden önce değil, ben onları aldırırım oradan, sevgili dostum. İşte böyle, Tanrı senden razı olsun, benim eski, güzel, ağırbaşlı Dates’ciğim ve elveda sana!

Eski genç efendin,
PIERRE

Not: Aman dikkatli ol, Dates; annem karışacak olursa, benim emir verdiğimi söyle ve odamdan neler istediğimi ona bildir, ancak yazdıklarımı sakın gösterme, anlaşıldı mı? Gene ben, PIERRE.”

Pierre acele karalayiverdiği bu notu garip bir biçimde katladıktan sonra, uşağı onu derhal Dates’e götürmesini emretti. Ancak, akli iyice karışan adam, elindeki mektubu evirip çevirerek tereddüt gösterince, Pierre sert ve yüksek bir sesle, hemen koşup gitmesini söyledi. Ama adam dehşet içinde hızla uzak-

laşırken Pierre onu geri çağırđı ve söylediği kaba sözleri geri aldı; ama pişmanlık içindeki Pierre'e belki de durumuna üzüldüğü söylemek ya da aman efendim estağfurullah falan demek için uşak gene orada oyalanınca, Pierre daha da büyük bir şiddetle gitmesini, ayağını çabuk tutup hızla yola düşmesini emretti.

Aynı ölçüde şaşırmış durumdaki hancıya, öğleye kadar adına (Pierre adına) hana bazı eşyalar bırakılacağını bildirdikten ve o gece için kendisi ve karısına birbirine açılan iki oda hazırlamasını, bunlardan birinin gardırop odası olarak kullanılabilecek geniş bir yer olmasını; ayrıca hizmetçi için de bir oda ayarlamasını söyledikten sonra, oradan ayrıldı. Yaşlı hancı, çok sevdiği bu güzel gencin, bu eski avcılık arkadaşı genç Bay Pierre'in aklını başından alan korkunç şey ne olabilir ki, diye düşünerek, şaşkınlık içinde, boş gözlerle arkasından bakakaldı.

Az sonra kısa boylu yaşlı adam, şapkasını giymeden, hanın alçak verandasına çıktı, verandanın tek basamağını indi, yolun ortasına kadar yürüdü ve durup Pierre'in arkasından baktı; ancak Pierre uzaklaşıp bir yan sokağa saptıktan sonradır ki, hayret ve kaygısını dile getirdi:

“Ona ben öğrettim, evet ben yaşlı Casks; yörenin en iyi nişancısıdır genç Bay Pierre.Tanrı esirgese de kendi kendini tam on ikiden vurmasa bari. Evlenmiş ha? Evlenmiş ha? Ve de bura-ya, bu hana geliyor ha? Pek garip doğrusu, pek!”

Kitap XII

İSABEL: BAYAN GLENDİNNİNG. PORTRE: VE LUCY

I

Hatırlanacağı gibi, Pierre bir önceki gece İsaabel'in barındığı çiftlik evinden ayrılırken, bir sonraki görüşme için gece ya da gündüz herhangi bir saat, herhangi belli bir zaman kararlaştırmamışlardı. İsaabel ilk buluşma için, kuşkusuz kendince yeterli nedenlere dayanarak, akşam karanlığını seçmişti.

Şimdi ise Pierre, güneşin gökte epeyce yükseldiği bir saatte, Ulverlerin çiftlik evine yaklaşıırken, İsaabel'i küçük mandıra kanadının dışında dinelmiş, kalkanı andıran, pırıl pırıl bir alay süt güğümünü uzun bir rafın üzerine, güneşin arındırıcı ışıklarını alabilecek biçimde, dik olarak dizmeye çalışırken gördü.⁵⁴ Sırtı Pierre'e dönüktü. Genç adam açık kapıdan girip yumuşak, kısa yeşil çimlerin üstünden yürürken farkında olmadan, ayak seslerini gizlemişti; kız kardeşinin hemen arkasında durdu, omzuna dokundu ve kımıldamadan bekledi.

İsaabel irkildi, titredi ve hızla Pierre'e doğru döndü; hafif, tuhaf bir çığlık attı, sonra gözlerini perçinlenmiş gibi ve yalvarırcasına ona dikti.

Sonunda Pierre yüzünde acı bir gülümsemeyle, "Çok garip görünüyorum, değil mi, sevgili İsaabel?" dedi.

"Kardeşim, benim melek kardeşim! Konuş, söyle bana, ne

oldu, neler yaptın? Ah! Ah! Önceden uyarmalıydım seni, Pierre, Pierre; kabahat bende, bende!”

“Sen *ne* kabahat işledin ki, sevgili İsa-bel?”

“Annene İsa-bel’i anlattın sen, Pierre.”

“Anlatmadım, İsa-bel. Bayan Glendinning senin sırrından tamamen habersiz.”

“Bayan Glendinning mi dedin? Yani annene... Kendi anne-ne... Bayan Glendinning diyorsun, Pierre! Tanrı aşkına, ne demek istiyorsun, açıkla bana. Sırrımı bilmiyor, ama gene de sen böyle birdenbire buraya geliyorsun ve böyle ölümcül bir durumda? Gel, gel içeri girelim. Çabuk ol, Pierre, neden kımıldamıyorsun? Aman Tanrım! Zaman zaman kendi aklımı kaçırdığım oluyor ama, beni en çok seven insana, korkarım benim uğruma bir şekilde kendini mahvetmiş bulunan bu insana da, aklını kaçırtacağım; öyleyse, artık burada, bu toprağın üstünde dikilip durmamalı, düşüp boylu boyunca yerin altına girip ortadan yok olmalıyım ben!” Elleriyle çılgın gibi, Pierre’in kollarına yapıştı, “Söyle bana! Söyle, gözümün değdiği her yeri harabeye mi çeviriyorum ben? Gorgon’un yüzü mü var bende?” dedi.

“Hayır, tatlı İsa-bel, hayır; senin yüzünde çok daha üstün bir güç var; Gorgonlar baktıkları şeyleri taşla çevirirler; senin bakış-ların ise beyaz mermeri anne sütüne çeviriyor.”

“Gel benimle, çabuk ol.”

Birlikte mandıraya geçtiler, hanımeli çiçekleriyle çevrili pencerenin önündeki sıraya oturdular.

“Pierre, kardeşlik sevgimizin henüz baharındayken, benim iyiliğim için olduğunu düşünsen bile, eğer sen şimdi bir oyun oynayıp beni aldatırsan, hasretle yanan yüreğimin sana ‘gel’ diye seslendiği güne sonsuza kadar lanet ederim. Bir şeyler söyle bana, sevgili kardeşim; ne olur, konuş benimle!”

“Bir insanı kendi iyiliği için aldatmaktan söz ettin. Sevgili İsa-bel, şimdi ben, seni hiçbir durumda aldatmayacağımı –ama kesinlikle hiçbir durumda– söylersem; ikimizin birlikte, aile-mizin adını düşünerek, başkalarını, hem kendimizin hem de onların iyiliği için, aldatmamıza razı olur musun? Sesin çıkmıyor. Öyleyse, sıra *bende*, sevgili İsa-bel; sana, bir şeyler söyle, ne olur, konuş benimle, deme sırası *bende* şimdi!”

“Yaklaşmakta olan bu gizli kapaklı şey her neyse, kardeşim, daha kendisi ortaya çıkmadan, önden dürüst olmayan haberciler göndermek zorunda kalan bir kötülüğe benziyor. Ah Pierre, sevgili, sevgili Pierre; çok dikkatli ol, incitme beni! Aramızdaki bu garip, gizemli, benzersiz sevgi, senin elinde hamur gibi tamamen yumuşatıyor beni. Çok dikkatli ol, incitme beni! Kendi dışımda kalan şeyler konusunda pek bilgim yoktur benim. Dünya benim için bilinmeyen bir Hindistan’dan farksızdır. Başını kaldır, Pierre, yüzüme bak; çok dikkatli olacağını söyle şimdi bana; söyle hadi, Pierre, söyle bunu.”

“Genovalı bir sanatçı yaptığı son derece ince, güzel gümüş bir eseri elinde nasıl büyük bir dikkatle tutarsa; kutsal doğa, o küçük harika embriyonlarını nasıl büyük bir özenle sarıp sarmalar, ısıtır ve akıl almaz bir dikkatle üzerlerine kol kanat gererse; işte ben de, İsabel, sana öyle, son derece büyük bir dikkat ve sevgiyle kol kanat geriyorum, nazikler nazığı kardeşim; sana ve senin kaderinin üzerine! Yüce Tanrı’nın dışında, seni benden daha büyük bir dikkatle gözetecek, sana karşı daha düşünceli ve özenli davranacak başka bir kişi yoktur.”

“Tüm kalbimle inanıyorum sana, Pierre. Ancak gene de, düşünceliliğin önemli olmadığı bazı konularda çok özenli davranabilir; ama aceleci, fevri bir zamanında, dikkatsizliğin ölümcül olduğu bir başka durumda, tüm dikkatini kullanmayabilirsin. Hayır, kardeşim, hayır; eğer seni suçlamak aklımın köşesinden bile geçiyor ya da sana karşı herhangi bir güvensizlik duyuyorsam, güneş kar gibi bembeyaz etsin şu saçlarımı! Fakat aşırı isteklilik kimi zaman kuşku uyandırır, uyandırmasa zaten aşırı demezdik. Pierre, Pierre, şu anda tüm üstün başın, acele verilip hemen uygulamaya konmuş bir kararın varlığını dile getiriyor, apaçık bir biçimde. Seni son gördüğümde bu yana, dönüşü olmayan bir şey yapmışsın sen, Pierre. Bu yüzden ruhum dondu, kaskatı kesildi; şimdi söyle bana, nedir bu?”

“Sen, ben ve Delly Ulver, yarın sabah buralardan ayrılıyor, uzaklara, şehre gidiyoruz. İşte olan bu.”

“Başka bir şey yok mu?”

“Bu yetmez mi ki?”

“Başka bir şey daha var, Pierre.”

“Biraz önce sana sorduğum soruya cevap vermedin. Düşün bakalım, İsabel. Tamamen ikimizi ilgilendiren bir konuda senle ben, bizim ve başkalarının ortak iyiliği için, başkalarını aldatacağız. Yapar mısın bunu?”

“Senin temel çıkarlarına zarar vermeyecek her şeyi yaparım, Pierre. Birlikte yapmamızı istediğin şey nedir senin? Bekliyorum; cevap bekliyorum!”

Pierre ayağa kalkarken, “Hadi, çift pencereley odaya geçelim, kardeşim,” dedi.

“Hayır, burada söylenemeyecek bir şeyse, dünyada yapamam, çünkü sana zarar verecek bir şey demektir bu.”

Pierre sertçe bir sesle, “Küçükhanım!” diye bağırdı. “Eğer senin uğruna ben neler kaybet...” diyordu, ama kendini tuttu.

“Kaybetmek mi? Benim uğruma? İşte şimdi en feci karanlıklara gömülüyorum ben. Ah, Pierre! Pierre!”

“Saçmaladım ben; sadece seni korkutmak istemiştım, kardeşim. Çok saçmaladım. Sen şimdi buradaki bu saf, bu temiz işine devam et, ben birkaç saat sonra geri geleceğim. Şimdi gideyim.”

Pierre sırtını dönerken İsabel ileri atıldı, iki kolunu ona dola-dı ve öyle sıkı sarıldı ki, saçları yandan Pierre’in üstüne yayılıp yarı yarıya örttü onu.

“Pierre, şu anda saçlarımın sana düşürdüğü kara gölgeyi ruhum da düşürmüşse, gerçekten benim yüzümden bir kayba uğradiysen, işte o zaman İsabel, İsabel olmaktan çıkar; İsabel bu geceden sağ çıkmaz. Gerçekten lanet getiren biriysem ben, bana verilen bu rolü oynamayacağım; kaderi aldatıp atlatır, bu uğurda can veririm. İşte bak, bırakıyorum seni; bendeki zehir neyse, sana da bulaşmasın.”

İsabel titreyerek ondan ayrıldı; yavaşça yere yığılıyordu; ama Pierre genç kızı tuttu, ona destek oldu.

“Budala, budala kız! Bak, beni bırakınca nasıl sendeleyip düşüyorsun? Bu da senin için vazgeçilmez bir manevi destek olduğumu açıkça gösteriyor, güzel, tatlı İsabel’im benim! Ayrılmak sözünü ağzına alma o zaman.”

“Benim uğruma kaybettiğin nedir, Pierre? Söyle bana.”

“Kazançlı bir kayıp, kardeşim!”

“Güzel bir laf bu sadece. Kaybettiğin şey nedir?”

“Şu anda hatırlamayı hiç de yürekten istediğim bir şey değil. Ben bir bedel ödedim ve karşılığında derin bir sevgi ile yücelik kazandım; satın aldığım şeyi geri verip, az da olsa çok da, paramı geri almak istemem şimdi.”

“O halde, sevgi soğuk, yücelik beyaz bir şey mi? Senin yüzün kar gibi beyaz kesilmiş, Pierre.”

“Öyle olmalı elbet, çünkü Tanrı biliyor ki, herkes ne düşünürse düşünsün, saf ve temizim ben.”

“Kaybettiğin şey nedir?”

“Sen değilsin; seni sevmenin ve seninle sürekli kardeş olmanın gururu ve yüceliği de değil kaybettiğim, benim çok sevgili kardeşim. Ama yüzünü neden çeviriyorsun şimdi?”

“Güzel sözlerle beni etkilemeye, kandırmaya çalışıyorsun sen o gizli şeyi öğrenmemem için. Hadi git, Pierre, git ve ne zaman istiyorsan o zaman geri dön bana. Artık en kötü duruma, sonuna kadar dayanmaya hazırım. Gene söylüyorum bak sana, Pierre’in emrettiği her şeyi –evet her şeyi– yaparım ben; çünkü, dışarıdan üstümüze kötülükler yağsa da, içten gelen bir duyguyla çok dikkat edecek, beni incitmemeye çalışacaksın, değil mi Pierre?”

“Tanrı’nın meleklerini yarattığı o ince, eşsiz maddeden yapılmışsın sen, İsabel. Sen nasıl bana sadakatle bağlıysan, ben de sana öyle bağlıyım. Gerçekten bana güvenebilirsin; teklif edeceğim şey sana son derece garip de gelse, bana güvenemez misin? Önden ben kendimi sulara atınca, arkamdan gelmekte tereddüt etmezsin, herhalde. Ben şu anda suya dalmış durumdayım, İsabel! Şimdi kıyıda kalamazsın sen. Dinle, İsabel; kulak ver bana. Henüz girişilmemiş bir şey için önceden almaya çalışıyor değilim senin rızanı; geçmiş bir davranışın derininden sana sesleniyor ve geriye dönüp bu hareketi senin de rıza göstererek onaylamayı istiyorum şimdi. Bana öyle kaç çatma. Dinle. Her şeyi anlatacağım. Herhangi bir canlıya, özellikle de kardeşine zarar vermektan ödün kopar senin, biliyorum; ama saf yüreğin, insanlar arasındaki türlü ilişkilerden, karmaşık bağlardan, toplumsal yaşamın sayısız engellerinden habersizdir; bu engellerin toplumsal dokudaki tek bir tel ipliğin genel dokudan saparak

herhangi yeni bir görev çizgisi izlemesine izin vermediğini, dokudan sapan ipliğin hem kendisinin kopacağını hem de çevresindekileri yırtıp koparacağını bilemezsin. Dinle. Şu anda içimde aniden beliren bir duygu bana, bugüne kadar olan her şeyin, belki de bundan sonra olacakların tümünün, kaçınılmaz bir biçimde, hep seni gördüğüm o ilk dakikalardan kaynaklandığını söylüyor. Başka türlü olamazdı ya da mümkün değil olmaz. Hissediyorum ki, sabırlı olmam işte bu yüzden. Dinle. İlerideki maddi kazançlarım, elde edeceğim en parlak görünümlü nimetler ne kadar büyük olursa olsun; seni sevmeden, seni rahat ettirmeden yaşamak; senden ayrı bir evde oturmak ve bu yüzden kardeşin olarak seni görmeye gizli gizli ve ancak gecenin karanlığı bayağı göz yumduğunda adice gelebilmek; bütün bunlar, şimdi de, gelecekte de benim için kabul edilmesi kesinlikle mümkün olmayan şeyler. Aksi takdirde, bağırma geçirdiği dişlerinden içime hep suçluluk ve alçaklık zehri akıtan gizli bir yılan çöreklenirdi koynuma. Dinle. Benim için –doğru ya da yanlış bir anlayışla– her zaman kutsal ve kusursuz kalacak bir insanın anısına gereksiz yere şerefsizlik lekesi bulaştırmadan, açık açık senin kardeşin olmak mümkün değil, Ísabel. Ama senin tanınmak istediğin yok, boş bir isim peşinde değilsin; yaşamsal bir gerçeklik senin istediğin şey; arada bir ortaya çıkan bir kardeşin sevgisi değil, onunla olan aile bağının sağladığı sürekli güven duygusu. Bu sözlerim, senin kalbinin gizli arzularını anlatmıyor mu sana? Söyle Ísabel. Peki öyleyse, gene dinle beni. Bir tek çıkar yolu var bunun: Son derece garip bir yol bu, Ísabel; yüreği hiçbir zaman sana sevgiyle çarpmamış bütün bir toplumu aldatacak bir yol; ancak kimseye bir zararı dokunmayan bir şey; özünde o kadar zararsız ki, Ísabel, sanki Pierre konuyu gökyüzünün tanrılarına danışmış ve tanrılar bile ‘hayır’ dememiş buna. Gene dinle beni, sözlerime dikkat et. Sen de biliyorsun ki, ben olmasam, sen şimdi burada güçsüz kalarak yere yığılır, ölürdün; sen olmasan, ben de öyle. Bu bakımdan eşit durumdayız, *bunu* da aklından çıkarma, Ísabel. Ben senin yanında kendimi alçaltıyorum değilim, sen de benim yanımda kendini alçaltmıyorsun; tersine, ikimiz birlikte yükselerek muhteşem bir ideale ulaşıyoruz! Sevgimizin devamlılığını, gizliliğini, kesintisiz bir aile bağı içinde

sürdürmeyi nasıl başaracağız şimdi sözünü ettiğim o hep kutsal sayacağım hatırayı tehlikeye düşürmeden? Tek bir yol var, bir tek yol! Garip, ama tertemiz ve lekesiz. Dinle. Sıkı dur; şimdi sana sarılıp kulağına söyleyeyim bunu, İsabel. Gel, ben tutar-sam, düşemezsin.”

İsabel’e sarıldı; genç kız titriyordu, başını ona doğru eğdi; Pierre’in ağzı İsabel’in kulağını ıslattı, söyleyeceklerini fısıldadı.

İsabel hiç kımıldamadı, titremesi tamamen geçmişti; anlaşıl-maz, yeni ve güçlü bir sevgiyle, anlatılması olanaksız tuhaf bir aşkla, Pierre’e daha da sokuldu. Pierre’in yüzünde, kendi hak-kında gizli bir şeyin aniden bilincine varan bir kimsenin korkunç ifadesi belirdi; İsabel’i birkaç kez ateşli ateşli öptü; elini sımsıkı tutuyor, onun bu tatlı ve korkunç hareketsizliğini sona erdirmek istemiyordu.

Sonra bir kımıldama oldu; birbirlerine sarıldılar ve öyle sar-maş dolaş, sessizce durdular.

II

Bayan Glendinning yatak odasında bir aşağı bir yukarı yürüyordu; sabahlığının önü açılmıştı.

“Böylesine iğrenç bir kötülük benim bedenimden çıksın, olur şey değil! Şimdi ağzında dili olan herkes, ‘Mary Glendinning’in rezil oğluna bakın!’ diyecek. Düzenbaz! Bana karşı takındığı o içtenlik ve yumuşak başlı uysallık, aslında suçluluk duygusuyla yüklüymüş meğer. Hayır, hayır, böyle bir şey olmadı! Gündüz değil şimdi! Olmuş olsa, aklımı kaçırdım, beni kapatırlardı bir yere ve şu anda tüm kapıları açık olan böyle bir yerde yürüyor olamazdım. Kendi biricik oğlum, kim olduğu belirsiz biriyle evlenmiş! Benim kendi oğlum herkesin huzurunda ettiği en kutsal evlilik yeminini bozmuş olsun ve dünya âlem bilsin bunu! Benim adımla taşıyor o: Glendinning. Adımı reddedeceğim; şu giydiğim elbise gibi olsa, yırtıp atardım üzerimden ve yakıp kül ederdim! Pierre! Pierre! Geri dön, geri dön ve yemin et

söylediklerim doğru değil, diye! Olamaz bu! Dur: Zili çalıp tüm bunlar gerçek mi, öğreneceğim.”

Zili şiddetle çaldı ve hemen kapının vurulduğunu işitti.

“Girin! Hayır, çekinme, gir içeri.” Üstüne bir şal alırken, “Dur orada ve cesaret edebilirsen söyle bana bakalım, oğlumun bu sabah bu eve geldiğini ve benim de kendisiyle merdivende karşılaştığımı söyle. Söyleyebilir misin bunu, ha?”

Dates onun bu son derece garip hali karşısında şaşkın baka-kaldı.

“Söyle hadi! Çözölsün dilin, yoksa kendi dilimi kökünden koparıp fırlatırım kafana! Hadi söyle!”

“Sevgili hanımefendiciğim!”

“Ben senin hanımefendin değilim, sen benim efendimsin! Çünkü, evet geldi diyorsan, aklımı kaçırmamı emrediyorsun demektir. Ah, iğrenç çocuk! Sen de yıkıl karşımdan!”

Uşağın arkasından kapıyı kilitledi, aklı başından gitmiş durumda, odada hızla bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı. Durdu, perdeleri çekip indirerek iki pencereden giren güneşi kapattı.

Kapı bir kez daha vuruldu; kimseyi çağırmamıştı. Kapıyı açtı.

“Hanımefendi, Sayın Rahip aşağıda; ben size haber vermek istemedim, ama o ısrar etti.”

“Yukarı gelsin.”

“Buraya mı? Hemen mi?”

“İşitmiyor musun beni? Bay Falsgrave yukarı çıksın.”

Rahip Falsgrave sanki Bayan Glendinning’in içinde bulunduğu ters ruh hali hakkında Dates tarafından çarçabuk uyarılmış gibi, hiç onaylamadığı ve son derece içten bir isteksizlik duyduğu halde, yatak odasının açık kapısından, nedenini bilmediği bir korkuyla içeri girdi.

“Oturunuz, efendim; durun, kapıyı kapatıp kilitleyin.”

“Aman hanımefendi!”

“Ben kilitlerim o zaman. Oturunuz. Gördünüz mü onu?”

“Kimi, hanımefendi? Bay Pierre’i mi?”

“Onu! Çabuk!”

“Sizinle onun hakkında konuşmaya geldim, hanımefendi. Dün gece benden son derece garip bir istekte bulundu, gece yarısı.”

“Ve siz onu evlendirdiniz, öyle mi? Lanet olsun size!”

“Hayır, hayır, efendim; ortada benim bilmediğim bir şeyler var. Ben size bir şey söylemeye geldim buraya, ama sizin bana açıklayacak müthiş haberleriniz varmış.”

“Özür falan dilemiyorum; ama belki pişman olurum. Bay Falsgrave, oğlum açıktan açığa Lucy Tartan ile sözlüyken, tutmuş gizlice başka bir kızla evlenmiş; sürtüğün biriyle!”

“Olamaz!”

“Gerçek bu, orada karşımda durduğunuz kadar gerçek. Sizin bundan hiç haberiniz yok, öyle mi?”

“Hiç yok, hiç; şu âna kadar zerrece haberim yoktu. Kimle evlenmiş?”

“Söylüyorum ya, sürtüğün biriyle! Hanımefendi falan değilim ben artık, daha derin bir şey... Bir kadın oldum ben! Tecavüze uğramış, gururu zehirlenmiş bir kadın!”

Hızla arkasını döndü, orada bir başkası var mı, yok mu hiç aldırmadan, çılgınca yeniden odayı arşınlamaya başladı. Bay Falsgrave onun durmasını bekledi, sonra beklemenin boş olduğunu görünce, çekine çekine ve yaltaklanmaya varan son derece büyük bir saygıyla yanına giderek şöyle dedi:

“Sizin için acılı bir zaman bu; itiraf ediyorum ki, din adamı olarak bir süre size verebileceğimiz bir teselli de yok elimizde. İzninizle, şu perdelerin kapattığı güneş batmadan önce biraz huzur bulmanız için size en iyi dualarımı bırakarak gideyim ben şimdi. Ne zaman arzu ederseniz beni çağırınız. Gidebilir miyim artık?”

“Yıkılın karşımdan! Yıkılın da, bir erkek için yüzkarası olan o yumuşak, çıtkırıldım sesinizi işitmiyeyim! Kendi çaresiz, kimseye de çare olamayan adam sen de!”

Kendi kendine hızlı hızlı mırıldanarak, çabuk adımlarla odayı yeniden arşınlamaya başladı: “Şimdi, şimdi, evet şimdi durum daha açık, evet daha açık... Gün gibi ortada! O belli belirsiz ilk kuşkuvarım doğruymuş! Fazlasıyla doğru! Evet, o dikiş toplanması. Evet, o toplantıda! O çılgılık! Pierre’in gözleri kök salmıştı sanki ona bakarken. Eve giderken yolda benimle konuşmak istemiyordu. Susuyorsun diye üstüne gittim; yalanlarla geçiştirdi, yalan, yalan, yalan. Evet, evet, onunla evlenmiş, onunla... Onun-

la! Belki o sırada evliydi bile. Ama gene de, evet gene de nasıl olabilir bu? Lucy, Lucy... Nasıl baktığını gördüm Lucy'ye, daha sonra, sanki uğruna hayatını vermeye hazırmış gibi baktığını gördüm ona, uğruna cehenneme gitmeye razıymış gibi baktığını; oraya gitmeyi hak etti şimdi! Ah! Ah! Ah! Şerefli bir soyun haklı devamını böyle gözünü kırpmadan, kaba bir şehvet darbesiyle kesip atmak, ha! En nadide şarabı, ayaktakımının havuzundan alma kirlı bir suyla karıştırmak ve böylece aralarındaki farkı yok ederek tümünü kokuşturmak, ha! Ah seni yılan! Şu anda karnımda olsaydın, tek bir darbeye hem kendi canıma kıyar, hem senin katilin olurdu!”

Kapı üçüncü kez tıkladı. Açtı.

“Hanımefendiciğim, sizi rahatsız eder diye düşündüm... Tam tepenizde çünkü... Bu yüzden bir şey çıkarmadım daha.”

“Ağzında ne geveliyorsan, açıkça söyle! Ne diyorsun?”

“Özür dilerim, hanımefendiciğim, bildiğinizi sanıyordum bir şekilde, ama biliyor olamazsınız.”

“Elinde buruşturduğun o kâğıt nedir? Ver onu bana.”

“Küçükbeye kimseye göstermem diye söz vermiştim, hanımefendiciğim.”

“Öyleyse elinden çekip alırım, suç sende olmaz o zaman. Ne? Ne? Ne? Aklını kaçırmış belli ki! ‘Güzel Eski Dostum Dates!’ Ne? Ne? Hem deli, hem de şen şakrak! Sandık? Giysiler? Bavullar? Bunları istiyor, öyle mi? Pencereden fırlat hepsini gitsin! Kendisi de tam altında duruyorsa, at aşağıya! Bütün odayı boşalt. Yerdeki halısını parça parça et. Yemin ediyorum ki, bu evde ona ait geride en ufak bir iz kalmayacak. Buraya! Evet, işte tam buraya, buraya, benim durduğum bu noktaya ayak basmış olabilir; evet, evet, ayakkabımın bağlarını bağlamıştı burada; ne kaypak bir yermiş burası! Dates!”

“Buyurun hanımefendiciğim.”

“Emirlerini yap. Onun yüzünden herkese rezil oldum, ben de onu elâleme rezil edeceğim. Dinle ve aklımı kaçırdığım gibi bir yanılgıya düşme sakın.” Yukarıyı işaret ederek, “Şu odaya çık ve içindeki her şeyi topla ve götür, sana söylediği yere koy... sandığı, bavulları, odada ne varsa hepsini.”

“Evin önüne konacaktı; bu evin önüne!”

“Başka yere olsaydı, sana götür oraya koy der miydim, budala adam! Bütün dünya âlem onu horladığımı ve evlatlıktan reddettiğimi öğrensın istiyorum! Emirlerimi yerine getir! Dur bekle. Odayı bırak, sadece ne istediye onları götür sen.”

“Baş üstüne, hanımefendiciğim.”

Dates ayrılırken, Bayan Glendinning odada yeniden hızlı hızlı gezinmeye, yeniden çabuk çabuk mırıldanmaya başladı: “Daha az güçlü, daha az gururlu bir kadın olsaydım eğer, öfkem şimdiye kadar geçip gitmişti. Ama yanardağ derin olunca, ateşinin sönmesi daha uzun sürüyor. Ah, dünya şöyle esnek, yumuşak bir maddeden yapılmış olsaydı da, biz de yüreklerimizin en ateşli isteklerini, herkesin gözünün önünde, pervasızca ve bocalamadan yerine getirebilseydik. Şu iğrenç ‘herkes ne der’ sözündeki dört heceye de lanet olsun. Ayaklarımıza zincirle bağlı demir bir top sanki sürüklememiz gereken; sürüklemek mi? Bu ses de nedir? Sürüklenen bir şey var: Onun bavulları, yolcunun, kapı dışarı. Ah, ben de böyle, kalbimi sürükleyip yerinden çıkarabilsem; balıkçıların boğulan kimseleri tutup sudan çıkardıkları gibi, ben de sulara gömülen mutluluğumu kurtarabilsem! Ah, çocuk! Çocuk! Boğulduktan sonra, üstünden sular damlaya damlaya eve getirilmekten çok daha kötü bu; çünkü alçaklığın buz gibi suyunda boğulmaktır seninkisi! Ah, ah, ah!”

Kendini yatağın üstüne attı, yüzünü kapadı ve kımıldamadan öyle durdu. Ama sonra birden yeniden ayağa kalktı ve acele acele zili çaldı.

“Şu yazı masasını aç ve tabureyi bana doğru çek. Şimdi bekle ve bunu Bayan Lucy’ye götür.”

Bir kalem alıp çabucak şu satırları yazdı:

“Tatlı Lucy’ciğim, yüreğim senin için kan ağlıyor. Konuşamıyorum. Her şeyi öğrendim. Kendime gelir gelmez, beni ara.”

Yeniden yatağın üstüne kapandı ve kımıldamadan öyle durdu.

III

O akşam günbatımına doğru Pierre Kara Kuğu Hanı'nda ayırttığı üç odanın birinde ayakta duruyordu; önünde mavi kumaş kaplı sandığı ile yazı masası vardı. Elleri harıl harıl ceplerinde bir şeyler arıyordu.

“Anahtar! Anahtar! Peki, öyleyse zorlayıp açmam gerekecek. Uğursuzluk işareti bu aynı zamanda. Ama neyse ki, başka çare kalmayınca, bazı bankacılar kendi kasalarına kapısını kırarak girebiliyorlar. Yok, yok, olamaz, asla. Bir bakalım; evet şuradaki maşa işe yarayabilir. Şu altınların gümüşlerin tatlı yüzlerini bir görelim şimdi. Bugüne kadar altına, gümüşe hiç sevgim olmadı. Ne uzun zamandır saklı yatıyor tüm bunlar burada... Yıllar önce, halalardan, teyzelerden, amcalardan, onların sayısız çocuklarından kalma birtakım küçük hatıralar; bir de... Hayır, *onların* adını anmayacağım, bundan sonra yok onlar benim için, öldüler! Böylesine eski altınların değeri artmıştır şimdi elbet. Birkaç altın sikke var; yarım yüzyıl, hatta daha da öncesinden hatıra olarak; hayır, kime verilmiş, adını söylemeyeceğim. Birgün bunları geldikleri yere, elden ele dolaşan tüm kirli paraların arasına geri göndereceğim hiç aklıma gelmezdi. Ancak, harcanmaları gerekiyorsa, şimdi tam sırasıdır, bu son ihtiyaç durumunda, bu kutsal dava uğruna. Ne saçma, ne kalın kafalı bir manivelaymış bu! Hey! Tamam, işte şöyle! Eh, yüklenelim şimdi: Tam bir yılan yuvası!”

Geriye doğru birden kanırtılınca aynı hızla, sandık kapağının altından en üstte, birkaç gün önce sakladığı yerde, koltuklu portre ortaya çıkıverdi. Yüzü yukarı dönüktü; o değişmez, sessiz, gizemli ve anlamı belirsiz gülümsemeyle, Pierre'e bakıyordu. Pierre'in daha önce hissettiği tiksinti duygusuna, şimdi yepyeni bir duygu eklendi. Portredeki gülümseme garip bir biçimde, İsa-bel'in çok değişik, tatlı ve daha soylu hatlarına geçerek onlarla kaynaşmış durumda, genç kızın yüzünde de seçiliyordu; portredeki bu gülümseme, şimdi artık Pierre'e her nedense iç bulandırıcı, hatta düpedüz iğrenç geliyordu. Niçin böyle bir duyguya kapıldığını kendisine hiç sormadı; son derece güçlü bir duyguydu bu, o kadar.

Bu karmaşık konunun daha ince ayrıntılarına girmeden şu kadarını söyleyelim ki, yeni ortaya çıkan bu nefret belki de, ilk başta ve farkına varmadan, şu zaman zaman en sıradan insanların bile zihinlerine sanki havadan kapmışçasına giren derin bir düşünceden kaynaklanıyordu. Çoktan ölmüş babanın portresi ile yaşayan kızının yüzü arasındaki garip yakınlıkta, aktarım ve karşılıklı benzerlikte, Pierre açık seçik ve su götürmez simgeler yoluyla, Zaman ile Kader'in zorbalığının izlerini görmüş olabildi. Kızı daha ana karnına düşmeden ya da doğmadan önce yapılan bu portre, dilsiz bir kâhin gibi, geleceği bilen parmağıyla sanki şimdi bile, İsaabel'in sonunda içinden doğacağı boş havayı işaret ediyordu. Resimde mistik bir zekâ ve enerji gizlenmiş gibiydi; çünkü Pierre, İsaabel'e geçen belirgin yüz hatlarından hiçbirinin babasında olduğunu hatırlamıyordu; ama bunları belli belirsiz biçimde portrede gördüğü için, İsaabel'in gerçek babası, Pierre'in kendi hatırlayabildiği babası değil, sanki resimdeki kişiydi; çünkü görülebildiği kadarıyla, İsaabel'e geçen tek bir özellik vardı ve bunun izine portrenin dışında hiçbir yerde rastlanmıyordu.

Babasının artık kendine son derece acı veren varlığını zihninden çıkarıp atmak istiyordu; öte yandan İsaabel yoğun ve korkulu bir aşkla sevdiği bir insan haline gelmişti şimdi; bu nedenle onun kederli, tatlı yüzündeki saflığın, belirsiz bir anlamla gülümseyen bu portrede, böyle uğursuz bir biçimde başka yüz hatları ile karıştırılarak bozulması, çarpıtılması ve sakatlanması Pierre'e iğrenç geliyordu.

İlk şaşkınlık ve arkasından gelen duraklama ânı geçtikten sonra, portreyi iki eliyle yerinden kaldırdı ve tersini çevirdi.

"Yaşamayacak bu portre. Şimdiye kadar geçmişten anılar ve anıtlar saklayıp durdum; aileden kalan şeylere taptım hep; mektuplar, saç bukleleri, kurdele parçaları, çiçekler toplayıp özene bezene dosyalara yerleştirdim; sevgi ve hafızanın kutsal saydığı ufak tefek binbir şeyi biriktirdim durdum ama bitti artık, ebediyen bitti! Bundan sonra değer verdiğim bir anı çıkarsa, gözle görülür bir hatıra eşyasına dönüştürerek, gelip geçen şunun bunun kaldırdığı tozları toplayan bir mumya yapmayacağım onu. Sevgi müzeleri, sırtkan maymunlar ile sefil sürüngele-

rin mumyalanıp saklandığı mezar odaları gibi, hayal ürünü bir tılsım taşıdığı sanılan değersiz, boş ve saçma şeylerdir. Çürüme ve ölümden başka bir şey ifade etmez; ardı arkası kesilmeden sürüp giden nesillerin ölüp çürüdüğünü sergilerler, o kadar; yer-yüzünü tek bir kalıba sokarlar. Ölmüş bir şey, yaşam için uygun bir hatırlama aracı olabilir mi ki? Buraya kadarkiler, hep en tatlı anılara ait şeyler. Bunların dışındakilere gelince... Bildiğim bir şey var, o da şu: Ölüm gerçeğinin alacakaranlığı, en sıradan hatıra eşyalarında, gizli bir biçimde, ilkin ölen şey ya da kişideki tüm çelişkileri ortaya çıkarır; birtakım imalarla dolaylı yoldan, alçakça, temizlenmesi hiçbir zaman mümkün olmayacak üstü kapalı kuşkular uyandırır. Her şeye kadir olan Tanrı, insanoğlunun oynadığı oyunda son perdenin ölüm olmasını buyurmuştur; kaba güldürü ya da komedi olarak başlasa bile, hep trajedi olarak sona erer bu oyun; perde mutlaka bir cesedin üstüne kapanır. Onun için, bundan böyle, çirkin cüce rolü oynamayacağım ben; aslı yaşama gözlerini yumduktan sonra, görüntüsünü ufak tefek hatıra eşyaları aracılığıyla zavallı bir biçimde yaşatmaya çalışarak, ölüm fermanını tersine çevirmeye kalkışmayacağım. Her şey ölüp gitsin, yeni baştan birbirine karışsın! Buna gelince... Evet, buna! Neden daha fazla saklayayım ki? İnsan sinirlenmeden bakamayacağı bir şeyi neden saklasın? Eğer toplum içindeki anısını korumaya karar verdimse, yok etmeliyim bunu; çünkü büyük, suçlayıcı, apaçık bir kanıt var bu portrede ve bu kanıttaki gizem neredeyse çıldırtıyor beni. Eski Yunanlılar zamanında, insan beyni daha bunaklık esaretine düşmeden, daha Bacon'un çuha fabrikasında yıkanıp, çiğnenerek biçimlendirilmeden;⁵⁵ insanın kolları, bacakları ilkel çağlardaki yanık ten rengini ve güzelliğini daha yitirmeden önce; yer küresi dalından yeni koparılmış bir elma gibi taptaze, kıpkırmızı, hoş ve tatlı iken (her şey canlılığını yitirdi şimdi!); işte o eski cesur günlerde, büyük insanların ölümleri, pişmiş hindiler gibi tahta sahanlara konup salçayla süslenerek toprağa verilmez, yamyamlar gibi karnını tıka basa doyursun diye o lanet Kiklop'a sunulmazdı; esirgeyen Hayat, soylu bir davranışla obur solucanları, kurtları atlatır, cesedi şanıyla şerefiyle yakardı; böyle olunca ruh yerden yükselerek, herkesin gözleri önünde göğe çıkardı!⁵⁶

“Ben de şimdi sana aynı şeyi yapacağım. Her ne kadar, soyut bir kopyası olduğun o etten kemikten beden, iğrenç hesabını vermek üzere kilise avlusundaki mezarını çoktan boyladıysa da (her ne kadar, Tanrı biliyor ya, bir konu dışında, orada alnının akıyla hesap verebilecek durumda olsan da); sana ikinci bir cenaze töreni yapacağım ben; şimdi seni yakarak küllerini havadan oluşan koca bir vazoya koyacağım! Hadi, gel bakalım!”

Oda uzun zamandır kapalı kaldığı için havası temizlensin diye şöminede küçük bir odun ateşi yakmışlardı; bu ateş şimdi tepeye doğru incelen pırıl pırıl ufak bir kor yığınının dönüşmüştü. Pierre resmin yıldızları dökülmüş çerçevesini çıkardı, birbirinden ayırdığı dört parçasını korların üstüne yerleştirdi. Çok geçmeden kuru tahtalar tutuşmaya başlayınca, ters yüzü dönük resmi kıvrıp rulo yaptı ve bağladı, sonra çıtır çıtır yanmakta olan gürültülü alevlere tuttu. Resimli rulonun ilkin büzüşüp kararmasını gözünü kırpmadan seyretti Pierre, ama bağladığı ipin yanmasıyla rulo birden açılıp, alev ve dumanların arasından bir an için portrenin kendisine acı ve dehşet dolu, yalvaran gözlerle baktığını, sonra kalın, yağlı bir ateş tabakasına bürünüp sonsuza kadar yok olduğunu görünce irkildi.

Karşı koyamadığı bir duyguya kapılan Pierre, yalvaran yüzü kurtarmak için elini hızla alevlere daldırdı, ama aynı hızla boş olarak geri çekti. Eli yanmış, kapkara olmuştu, ama aldırдыğı yoktu.

Yeniden sandığa koştu, paket paket aile mektupları ile hatırlarla dolu bir sürü değişik kâğıdı kaparak birer birer ateşe fırlattı.

“İşte böyle, böyle ve böyle, yeni ganimetler fırlatıyorum senin küheylan yelelerine, ey ateş! Tüm anılarımı tek bir defada kurban olarak sunuyorum sana! İşte, işte, işte; daha aşağı, daha aşağı, aşağı; hepsi bitti işte, hepsi kül oldu! Bundan böyle, evinden kovulan Pierre’in ne anne babası ne de bir geçmişi var artık; Gelecek herkes için boş bir sayfa olduğuna göre, mirasından iki kez mahrum kalan Pierre, tüm bağlarından koparak kendi öz kişiliğiyle işte karşınızda! Kendi başına buyruk, o an aklına ne eserse onu yapmakta özgür!”

IV

Aynı gün güneş batarken Lucy odasında yatıyordu. Kapı çalındı; kapıyı açan Martha, Bayan Glendinning'in artık denetim altına aldığı kararlı yüzüyle karşılaştı.

"Küçükhanımın nasıl, Martha? Girebilir miyim?"

Karşılık beklemeden hızla hizmetçi kızın yanından geçti ve engel tanımaz adımlarla odaya girdi.

Yatağın yanına oturdu; Lucy'nin gözlerinin açık, ama dudaklarının kapalı ve solgun olduğunu gördü. Bir an merakla gözlerini ona dikti; sonra şaşkınlıktan donakalmış yüzünü, yürekler ürperen bir düşünceye destek arıyormuş gibi, Martha'ya çevirdi.

Martha, "Bayan Lucy," dedi, "şeyiniz... Bayan Glendinning geldi. Konuşun onunla, Bayan Lucy."

Çektiği acıyla kıvranan bedeninin çaresiz son çırpınışlarını yaşıyormuş gibi, Lucy normal bir yatış biçimiyle yatmıyordu; solgun başını uçuk renkli yastıklara dayamış, yüreği sanki büyük bir yük altındaymış da beyaz bedeni fazladan bir tüy bile taşıyamamış gibi, üzerine tek bir çarşaf atılmış durumda, yarı çapraz biçimde yatıyordu. Sonra, bembeyaz mermer heykellerde giysiler nasıl kollara bacaklara sımsıkı yapışık durursa; ince çarşaf da, sudan çıkmış bir cesetteki gibi, hatlarını belirtecek biçimde Lucy'nin bedenini sarıyordu.

"Bayan Glendinning geldi. Onunla konuşacak mısınız, Bayan Lucy?"

Genç kızın ince dudakları bir an hareket etti ve titredi, sonra yeniden hareketsiz kaldı, benzinin solgunluğu artarak tüm yüzünü sardı.

Martha yatıştırıcı ilaçlar getirdi; her şey eski durumuna dönünce, Bayan Glendinning'e gitmesini işaret etti ve "Kimseyle konuşmuyor; benimle de konuşmuyor," diye fısıldadı. "Doktor şimdi gitti; sabahtan beri bu beşinci gelişi; kesinlikle rahat bırakılması gerektiğini söylüyor." Sonra, sehpayı işaret ederek, "Bıraktığı şeyleri görüyorsunuz. Hepsi de yatıştırıcı ilaçlar. Şimdi ona en iyi ilaç huzurdur, diyor. Huzur, huzur, huzur! Ah tatlı huzur, artık bir daha gelecek misin, acaba?"

“Bayan Tartan’a yazdınız mı?” diye fısıldadı Bayan Glendinning. Martha başını salladı.

Bunun üzerine Bayan Glendinning, Lucy’nin durumunu öğrenmek için her iki saatte bir birini göndereceğini söyleyip odadan ayrıldı.

Kapıda durdu; ani bir şaşkınlıkla odaya göz gezdirirken, “Ama teyzesi yok mu, Martha, teyzesi nerelerde?” diye alçak bir sesle haykırdı. “Buralardadır mutlaka Bayan Llanyllyn..”

Martha ağlarcasına, “Zavallı yaşlı kadıncağız,” diye fısıldadı, “Lucy’ciğimin acısı hastalık gibi ona da geçti; koşup gelmişti, yatağa bir baktı ve ölü gibi yere yığıldı. Doktor şimdi iki hastaya birden bakıyor, efendim.” Gözlerini yatağa çevirdi, hâlâ kalkıp iniyor mu diye eliyle usulca göğsünü yokladı. “Ah, alçak! Alçak, ki alçak! Böylesine tatlı bir göğüse nasıl sokarsın iğneni! Cehennemnin ateşi azdır ona. Lanet olası!”

Bayan Glendinning, alçak bir sesle, “Senin kendi dilin damağını dağlasın, hizmetçi parçası!” diye haykırdı. “Cehennemde yanan Şeytan bile olsa, oğluma dil uzatmak sana düşmez! Terbiyeni takın, edepsiz!”

Ve yenilgi tanımayan gururuyla şişine şişine odadan ayrıldı; Martha, bunca zehrin bu kadar güzel bir kadında bulunabilmesi karşısında donakalmıştı.

Kitap XIII

EYER ÇAYIRI'NDAN AYRILIŞ

I

Pierre, Kara Kuğu Hanı'na ait bir arabayla Ulver Çiftliği'ne yaklaştığı sırada hava yeni yeni kararıyordu. Kız kardeşinin, üstünde şalı, başında başlığıyla verandada kendini beklediğini gördü.

“Her şey hazır mı, İsabel? Delly nerede? Ufak iki bavul görüyorum ben. Kapı dışarı edilen kimselerin eşyasını taşıyan sandık minik olur! Araba bekliyor, İsabel. Her şeyi hazırladın mı? Bir şey kalmadı ya?”

“Hayır, kalmadı, Pierre; ancak, eğer buradan ayrılmakla... Ama bunu düşünmeyeceğim; alnımıza yazılan olacak.”

“Delly! Nerelerde bu kız? İçeri girip bakalım,” dedi Pierre. İsabel'in elini tutarak hızla arkasına döndü. Genç kızı evin yarı karanlık girişine doğru neredeyse sürükledi, sonra tuttuğu eli bırakıp iç kapının tokmağına uzandı; İsabel, sanki Delly konusunda önceden bir uyarıda bulunmak istiyormuş gibi, genç adamın koluna yapıştı; ama birdenbire irkildi; telaşla sağ elini gösterirken, bir an sanki ürkererek Pierre'den uzaklaşır gibi oldu.

Pierre, “Bir şey yok. Yaralanmış değilim; hafif bir yanık; bu sabah kazara oldu, küçücük bir yanık, o kadar,” dedi; sonra elini daha yukarı kaldırarak ekledi, “Ama bu ne ki? Duman ve is! Karanlıkta dolaşmaktan oldu; gün ışığında olsaydı, görürdüm. Sana bulaştırmadım ama, değil mi İsabel?”

İsabel elini kaldırıp lekeleri gösterdi. “Bu senden geçti, kardeşim; ama seni paylaşmamı sağlayacaksa, senden bulaşacak vebaya razıyım ben. Benimkini bırak, sen kendi elini temizle.”

Pierre, “Delly! Delly!” diye bağırdı. “Neden bırakmıyorsun ki gidip getireyim onu?”

İsabel parmağını dudaklarına götürerek sus işareti yaptı, kapıyı usulca açtı ve Pierre’e aradığı kişiyi gösterdi. Delly başı arkaya çevrili, sarılıp sarmalanmış, bir iskemlede oturuyordu.

“Sus, ona bir şey söyleme, kardeşim,” diye fısıldadı İsabel; “Yüzüne bakmaya da kalkma, şimdilik. Biraz sonra geçer bu hali, sanıyorum. Haydi, şimdi gidelim mi? Delly’yi al götür, ama bir şey söyleme. Ben herkesle vedalaştım; yaşlı dostlarım şu arkadaki odadalar; bizi geçirmek için ortaya çıkmamalarına çok memnun oluyorum. Gel şimdi, acele et, Pierre; sevmediğim bir an bu benim, çabucak atlatalım istiyorum.”

Çok geçmeden üçü de hana vardılar. Pierre, hancıdan ışık istedi ve merdivenleri önden çıktı; yanındaki iki kadını, kendileri için hazırlanan bitişik üç odanın en uzaktaki ikisinden birine götürdü.

Sesi soluğu çıkmayan ve hâlâ yüzünü kaçırان Delly’ye dönerek, “İşte bak, bu oda senin, Bayan Ulver,” dedi; “İsabel sana her şeyi anlattı; şu âna kadar gizli tuttuğumuz evliliğimizi biliyorsun sen; dışarıda, şu sokakta küçük bir işim var benim, onu bitirip dönünceye kadar İsabel seninle kalacak. Biliyorsun, yarın erkenden yola çıkacağız. O zamana kadar belki seni göremem, onun için metin ol ve yüzün bir parçacık gülsün, Bayan Ulver. İyi geceler. Her şey yoluna girecek.”

II

Ertesi sabah, saat dörtte şafak sökerken, bu hızlı dört saatin her biri, hanın pencerelerinin altında süslü koşumlarını silkeleyip duran sabırsız birer ata dönüşmüştü. Alacakaranlıkta dışarının serin havasına üç kişi çıkarak arabadaki yerlerini aldılar.

Yaşlı hancı sessizce ve üzgün bir tavırla Pierre'in elini sıkırmıştı; kendini beğenmiş arabacı, sürücü yerine kurulmuş, iğneye iplik geçirircesine, atların dizginlerini antilop derisi eldivenlerinin parmakları arasına yerleştiriyordu; her zamanki birkaç seyis ile erkenden sokağa dökülmüş öteki seyirciler verandanın çevresine toplanmış, hayran hayran bakıyorlardı. Yanındaki hanımları düşünerek Pierre, böyle sıkıntılı oldukları bir zamanda boş bir gösteriş yüzünden gecikmeyi önlemek için, sert bir sesle arabanın hareket etmesini emretti. Bir anda çayır besili dört genç at ileri atıldı, tepkide gecikmeyen dört tekerlek fır fır dönmeye başladı; kurulduğu yüksek köşkünden kırbacını ta gerilere savuran arabacı sessiz havada, her zamanki gösterişli elveda şarkısını söyleyen sahte bir kahramana benziyordu. Böylece, şafağın alacakaranlığında ve bu küstah kırbacın uzun uzun çınlayan keskin şakırtıları eşliğinde, üç yolcu bir daha dönmek üzere Eyer Çayırı'nın güzelim tarlalarını geride bıraktılar.

Kısa boylu yaşlı hancı arabanın arkasından bir süre baktı, sonra yeniden hana girdi, kırışmış sakalını sıvazlarken kendi kendine mırıldanıyordu: "Otuz üç yıldır işletiyorum bu hanı; bir sürü düğün alayının gelişine, gidişine tanık oldum; sıra sıra arabalarla; dört tekerlekli, iki tekerlekli, tek atlı, çift atlı arabalarla; kasasız arabalarla... Neşeli ve tasasız insanlardı hepsi de. Bir keresinde de, çiçekten çelenklerle süslü öküz arabalarıyla gelmişlerdi; evet, birinde de sevinçli gelin, taze biçilmiş mis kokulu yoncadan yapılmış bir yatakta yatmıştı. Ama bu sabahki gibi bir düğün alayı... Aslında bir cenaze töreni kadar kasvetli sanki. Üstelik damat da yiğit genç Pierre Glendinning! İşe bak sen, şaşıp kalıyor insan. Elli yaşını geride bıraktığımda, artık hiçbir şeye şaşmam, diye düşünmüştüm; ama hâlâ şaşıp duruyorum bir şeylere hep. Şu anda, eski bir arkadaşımı toprağa gömmüş de mezarlıktan geliyormuş gibiyim; tabutu mezara indirmek için tuttuğum ipin keskin izlerini hâlâ avuçlarımda hissediyorum sanki. Vakit daha erken, ama bir şeyler içeceğim. Ne içsem acaba? Elma şarabı... Evet, bir tas elma şarabı; keskin mi keskindir, dövüş horozlarının mahmuzları gibi deler insanın içini; kederin içkisidir elma şarabı. Yüce Tanrım! Şişko adam-

ların derileri neden ince oluyor da, başkalarının üzüntüleriyle duygulanıp acı çekiyorlar. İnce derili, ince bir adam böyle acı çekmez, çünkü onun içinde ince derisinin kaplayacağı kadar cevher yoktur. Evet, evet, evet; bütün karın ağrısı kolikler arasında en çok, melonkolikten korkarım ben; dünyanın en kelek kolikleri melankoliklerdir! İşte bir kelime oyunu sana! Ağzımdan pat diye çıkıverdi.”

Kitap XIV

YOLCULUK VE RİSALE

I

Bütün derin şeylerden, derin duygulardan önce ve onlarla birlikte, etrafa bir sessizlik çöker. Solgun yüzlü gelinin, papazın sorduğu o heybetli, *Bu adamı kocalığa kabul ediyor musun*, sorusuna *Ediyorum* cevabını vermeden önceki o sessizlik, ne müthiş bir sessizliktir. Evli çiftlerin elleri de sessizlik içinde kenetlenir birbirine. Evet, çocuk İsa sessiz geldi dünyaya.⁵⁷ Evrenin toptan kutsanmasıdır sessizlik. Yüce Papa'nın görünmez ellerini yeryüzü üzerinde dolaştırmasıdır.⁵⁸ Tüm doğadaki hem en zararsız, hem de en korkunç şeydir sessizlik. Kader'in Yedek Kuvvetleri'ni ifade eder. Sessizlik, Tanrımızın tek sesidir.

Yalnızca içe dokunan ya da yüce nitelikli şeylerle sınırlı değildir bu muhteşem sessizlik. Hava gibi, her şeyin içindedir sessizlik; sihirli etkisini, tek başına çıkılan bir yolculuğun başında hissedilen o tuhaf duyguda gösterdiği gibi, daha dünya yaratılmadan önce geçen o hayal bile edemeyeceğimiz zaman boyunca, durgun sular üzerinde dolaşırken de göstermiştir.

Bizim gayretli genç Pierre'imiz ile üzgün yol arkadaşlarını taşıyan araba, sabahın alacakaranlığında köyden ayrıldıktan hemen sonra, kıvrıla kıvrıla giden bir yolla yaşlı bir ormanın içine dalmıştı. Ormanın derin karanlığında araba hâlâ süratle yol

alırken gece yarısı olmuş, ama arabanın içinde sabahtan beri tek kelime konuşulmamıştı.

Pierre arabaya binerken, destek almak için eliyle minderli oturma yerine tutununca, parmakları buruşuk birtakım kâğıtlara değmiş, o da içgüdüyle bunlara sımsıkı sarılmıştı. Kendisini bu içgüdüsel eyleme zorlayan aynı garip sahiplenici ruh hali yüzünden şimdi, araba sabahın yaprak kımıldamayan genel, derin, olağanüstü sessizliğinde ormanlarda, kırlarda hızla ilerlerken; bir saattir, belki de daha fazla bir süredir, o buruşuk kâğıtlar hâlâ elindeydi.

Çok karanlık, çılgın düşünceler geçiyordu Pierre'in aklından; bir süre korkunç bir anarşi, isyan ve ihanet duygusu doldu ruhuna. Saygın bir din adamı birgün vaaz kürsüsünden garip bir öykü anlatmıştı. Pierre'in o andaki ruhsal durumu en iyi, bu öyküdeki kusursuz bir papazın yüreğine yerleşen duyguya benzetilerek anlatılabilir. Bulutlu bir pazar günü ikindi vakti, heybetli bir katedralin ortasında, son akşam yemeğiyle ilgili dini bir ayin sırasında tam kutsal ekmeği dağıtırken, Şeytan birden bu kusursuz papazın aklına girip ona uzun uzun Hristiyan dininin belki de saçmalıktan öte bir şey olmadığından söz etmiş. Şimdi Pierre işte tam böyle bir duygu içindeydi; Şeytan ona da, kendini feda etmek konusunda gösterdiği gayretin saçmalıktan öte bir şey olmama ihtimalini anlatıyordu uzun uzun. Pierre'i alaya alıyor ve ona budalasın sen, diyordu. Ne var ki, dinibütün papaz, hâlâ kutsal ekmeği tutmakta olan iki eliyle gözlerini kapayıp ânında ve içten dualar okuyarak kâfir Şeytan'ı alt etmeyi başarmıştı. Durum Pierre için böyle olmadı. Kutsal Katolik Kilisesi'nin yıkılmaz kalesi, Kutsal İncil'inin kale gibi sağlam içeriği, Hristiyanlığın doğuştan doğruluğuna ilişkin o yıkılmaz sezgi Şeytan'ın aniden kopardığı fırtınanın saldırısına uğradığında tüm bunlar, katedraldeki papazı inancın sarsılmaz kayasına sımsıkı bağlı tutan köklü dayanaklar olmuştu. Oysa Pierre, kendisine açık açık, "Devam et, doğru yoldasın; yaptıklarını kesinlikle onaylıyorum, devam et," diyecek kiliseyi –İncil'i– inanç kalesini, nereden bulabilirdi? Bu yüzden, papaz ile Pierre arasındaki fark şuydu: Papaz için sorun, sahip olduğu birtakım soyut düşüncelerin doğru olup olmadıklarıyla ilgiliydi; oysa Pierre'in

sorunu, girdiği birtakım çok önemli eylemlerin doğru ya da yanlış olduğunu bilememekten kaynaklanıyordu. Zihin karıştırıcı bazı güçlüklerin çözümü, bir tohum gibi özet halinde, işte bu küçük fındık kabuğunun içinde gizlidir; ilk sorunun çözümünün arkasından gelen yeni ve daha derin güçlüklerin ortaya çıkışı da öyledir. Bu son nokta o kadar doğrudur ki, bazı kimseler, içinde bulundukları herhangi bir güçlüğü çözmeye yanaşmazlar, çünkü sonra başlarına daha çok iş açacaklarından korkarlar.

Pierre şimdi Isabel'in o sihirli, hüznü mektubunu düşünüyordu; kahramanca sözcüklerin yüreğinden taşıdığı o anda, içinde uyanan Tanrısal ilhamı anımsadı: "Kardeşliği doludizgin kabul eden kardeşin sana teselli ve destek olacak, savaşacak senin için!" Bu anılar, ruhunda gururlu sevinç bayrakları gibi açıldı ve topal Şeytan, böylesine şatafatlı fazilet bayraklarının önü sıra ümitsizlik içinde seke seke oradan uzaklaştı. Ama şimdi de Pierre'in gözlerinin önüne, annesinin o korku veren, kader belirleyici ayrılış bakışı geldi; yüreğine işleyen o dışlayıcı sözleri yeniden işitti: "Benim evimin çatısı altında, benim yemek masamda, bir zamanlar Pierre Glendinning olan kişiye yer yok bundan böyle." Kar gibi beyaz yatağında baygınlık geçiren Lucy'nin sanki kendi acı çılgınlığının dalga dalga yayılan yankılarına bürünmüş gibi cansız duran bedeni geldi gözlerinin önüne: "Sevgilim! Sevgilim!" Sonra düşünceleri çarçabuk Isabel'e, bu esrarengiz kıza karşı duyduğu hâlâ yarı bilinçli, yeni ve karışık duygunun adını koyamadığı dehşetine geri döndü. Kendi kendine, "İşte, bak! Gittiğim her yerde arkamda cesetler bırakıyorum ben!" diye inledi Pierre; "O zaman yaptıklarım doğru olabilir mi? İşte, bak! Yaptığım şeylerle, anormal, iğrenç bir günah işliyor olma tehlikesiyle karşı karşıyayım; öylesine anormal ki, Kutsal Kitap'ın asla bağışlanamaz dediği günahdır bu belki de. Arkamda cesetler, önümde en büyük günah dururken, yaptıklarım nasıl doğru olabilir ki?"

Pierre bu ruh hali içinde sessizliğini sürdürdü; sabah güneşinin görünen ilk ışıkları onu bulup selamladığı sırada da aynı ruh hali içindeydi. Bir yandan yeni biten gecenin heyecan ve uykusuzluğu, öte yandan sessizce katlanılan sürekli bir acının garip uyuşturucu etkisi, havanın tatlı rahatlatıcılığı ve bir önceki gece yağın serinletici yağmurun sertleştirip düzleştirdiği yolda beşik

gibi sallana sallana giden arabanın tekdüze hareketi, tüm bunlar Isabel ile Delly üzerinde olağan etkilerini göstermişti; yüzleri saklı durumda başları düşmüş, Pierre'in gözleri önünde derin bir uykuya dalmışlardı. "Ah tatlı Isabel, ah zavallı Delly, sizler böyle her şeyden habersiz, derin bir uykudayken, kendi kaderimle birlikte ben sizlerin doludizgin koşan kaderini de elimde tutuyorum!" diye düşündü.

Hüzün dolu gözleri birden sihirli bir sessizlik içindeki kadınlardan daha aşağılara doğru kayınca, bakışları dizinin üstünde duran kendi sımsıkı kapalı eline takıldı. Yumruk olmuş elinde birtakım kâğıtlar tutuyordu. Uçları dışarı çıkmış bu kâğıtlar eline nasıl geçmişti ve oraya nereden gelmişti, bilmiyordu, ama kâğıtları daha önce kendisi avuçlamıştı. Elini kaldırdı, yavaşça parmaklarını gevşetip kâğıtları kurtardı, açtı ve ne olduklarını görmek için buruşuklukları özenle düzeltti.

İnce, parça parça, kurumuş balık gibi bir şeydi; soluk bir mürekkeple, kötü, adi bir kâğıda basılmıştı. Eski, iyice yıpranmış bir risalenin –içinde upuzun bir ya da birkaç iddialı bölüm bulunan bir risalenin– ilk sayfalarına benziyordu. Sonuç kısmı yok olmuştu. Daha önceki yolculardan biri unutup bırakmış olmalıydı, belki de mendilini çıkarırken farkında olmadan düşürmüştü bu eski kâğıt parçalarını.

Çoğu insanda garip bir tutku vardır: Bazen, her zamanki işlerinin arasında sessiz bir köşede tek başlarına kaldıklarında, bakarsınız bu tutku onları bilinmez bir şevkle, basılı eski püskü bir kâğıda –belki de bir kâğıt parçasındaki zamanı çoktan geçmiş bir reklama– mıhlamıştır sanki; yazıları okurlar, incelerler, sonra yeniden okurlar, zihinlerinde tartarlar, gözden geçirirler; başka bir zaman ya da başka bir yerde olsa, Aziz Dunston'un uzun maşasıyla bile dokunmayacakları bu sefil, adi, paçavrası çıkmış kâğıtlar üzerine bir hayli kafa yorarlardı.⁵⁹ Şimdi Pierre'in durumu da bir parça böyle. Ancak, yukarıda değinilen garip tutkuyu birçok başka insanla paylaştığı halde, kurumuş balığı andıran, risale biçimindeki paçavranın başlığına gözleri ilk takıldığında, Pierre'in içinden neredeyse kâğıtları pencereden dışarı fırlatmak gelmişti. Çünkü, o anki duyguları ne olursa olsun, akli başında, sıradan hangi insan, böyle doğaüstü ve ukalaca bir başlığı olan

basılı bir belgeyi bile bile uzun bir süre elinde tutma sabrını gösterebilir: “Kronometrik ve Horolojik Hususlar.”

Son derece derin bir yazı olduğuna kuşku yoktu; ancak belirtmek gerekir ki, insanın kendisi gerçekten derin duygulara dalmış bir durumdaysa, o zaman yazılı ya da sözlü tüm derin düşünceler ona çok yavan ve düpedüz çocukça gelir. Her neyse, sessizlik hâlâ sürüyor; yol neredeyse sapan yüzü görmemiş, insan ayağı değmemiş bir bölgeden geçiyor; uykudakiler Pierre’in önünde hâlâ derin derin uyuyorlardı; Pierre’i saran karamsarlık neredeyse dayanılmaz boyutlara varmıştı. Bu yüzden sonunda, herhangi başka bir nedenle değil de daha çok zihnini karanlık gerçeklerden uzaklaştırmak amacıyla, tüm dikkatini risaleye vermeye çalıştı.

II

Ciddi ya da ateşli her genç, hayatta eninde sonunda şu şaşırtıcı çelişkiyi az çok görüp anlayacaktır: Tanrı’dan kabul görmenin büyük koşulu olarak Hristiyanlık tüm insanlardan bu dünyadan ellerini eteklerini çekmelerini ister; ancak öte yandan, gariptir ki, dünyada mala mülke en çok tapan yerler –Avrupa ile Amerika– baştan sona, sözde Hristiyan ulusların elinde ve bu uluslar buralara sahip olmaktan gurur duyuyorlar. Görünüşe bakılırsa haklı nedenleri de var.

Bu çelişki zihinde açık ve gerçek bir belirginlik kazanınca, arkasından İncil’in ciddi biçimde yeniden okunması, tüm dinlerin en yüce gerçek mucizesi olan o Dağdaki Vaaz’ın derinliklerine dalıp gitme aşaması gelir. Bu kutsal dağdan, tüm ciddi ve sevecen gençlerin gönüllerine ruhlarını ısıtan bitmez tükenmez bir sevgi ve iyilik pınarı akar; onlar, kutsal dinlerinin kurucusunun sınırsız iç huzuru veren, gelmiş geçmiş tüm sevgiler ile gelecekte de hayal edilebilecek sevgilerin tümünü dile getiren güzel sözleri karşısında coşkuyla ayağa fırlarlar. İsa’nın vaazı ateşli yüreklerde işte böyle duygular uyandırır; genç gönüllerin, bir

insandan kaynaklanabileceğine inanmadıkları duygulardır bunlar. Yürek, Tanrı'dan geliyor bunlar, diye haykırır ve bu haykırıyla birlikte tüm sorgulama sona erer. Yeni okudukları vaaz ruhlarına yerleştikten sonra gençler gözlerini tekrar dış dünyaya çevirirler. Önceki çelişkili durumun da etkisiyle hemen, insanların düpedüz dürüst olmadıkları yolunda güçlü bir duyguya kapılırlar; dünya gözlerine baştan sona yalana bulanmış, yalan içinde yüzen bir yer olarak görünür. Kapıldıkları duygu öylesine sarsıcıdır ki, önce kendi gözleriyle gördüklerini kabul etmemek eğilimindedirler, tıpkı güneşin gökyüzünde görünen hareketi konusunda olduğu gibi: Kendi gözleriyle açıkça, güneşin dünya çevresinde dolaştığını görür; ama gene de başkalarının sözlerine –ömürlerinde hiç görmedikleri Kopernik gibi gökbilimcilere– uyararak, güneşin dünyanın çevresinde değil de, dünyanın güneşin çevresinde dolaştığına inanırlar. Benzer biçimde, iyi ve bilge kişilere de kulak vererek içtenlikle, dünyanın yalnız görünürde baştan sona yalana bulanmış, yalan içinde yüzen bir yer olduğunu, ama gerçekte yalan içinde yüzmediğini, yeryüzünde birtakım yalanların yanı sıra pek çok doğrunun da bulunduğunu söylerler. Ama yeniden İncil'e bakar ve orada son derece açık seçik biçimde, bu dünyanın kayıtsız şartsız kötü ve lanetli bir yer olduğunu, tüm tehlikeleri göze alarak insanların dünyadan uzaklaşması gerektiğini okurlar. Ancak, dünyamız yalancı değil de doğru bir dünya ise, o zaman neden ondan uzaklaşmak gereksin ki? Öyleyse, kesinlikle bu dünya gerçekten yalan.

Öyleyse, ateşli bir gencin ruhunda savaşılan iki ordu vardır ve bu genç eğer ödleik ya da budala değilse ya da bu dünya ile kendi ruhunu uzlaştıracak gizli bir tılsım bulamazsa, onun için bu hayatta huzur diye bir şey, çatışmasız geçecek birgün yoktur. Aslında şimdiye kadar böyle gizli bir tılsımın bulunmadığı açıkça ortadadır; insan olmanın temel niteliğini düşünürsek, anlaşılan hiçbir zaman da bulunamayacak. Bazı filozoflar defalarca, buldukları iddiasıyla ortaya çıkıyor, ama sonunda yanıldıklarını kendileri anlamasalar bile, çok geçmeden başkaları keşfediyor ve filozoflar da onların boş felsefeleri de hemen hemen tamamen unutulup gidiyor. Platon, Spinoza, Goethe ve daha pek çoğu, kendi kendilerini aldatan bu esnafın loncasının üyeleridir;

onlarla birlikte bir de Muggleton'cu İskoçlarla Yankee Amerikalılar var;⁶⁰ bunlar iğrenç yerel dilleriyle, eski Yunan ya da Yeni Platoncu Alman asıllarının kusurlu düşüncelerini daha da kötüleştiriyorlar. Bu sahte filozoflar, daha önce sözünü ettiğim o derin sessizlikten, Tanrı'nın o yegâne sesinden, o isimsiz kutsal varlıktan kendilerine sanki bir yanıt gelmiş gibi davranıyorlar; taştan su çıkardık, demeleri kadar saçma bir şey bu; çünkü insan nasıl olur da sessizlikten bir ses işitir?

Herkesin kabul etmesi gerekir ki, eğer içinde yaşadığımız dünya ile kendi ruhumuz arasında bir uzlaşma sağlayıp sağlamayacağımız konusu insanın ilgisini çekebilecek güce sahip bir konu ise, bu kişi ancak öyküsünü yazdığımız günlerde Pierre Glendinning olabilirdi. Çünkü ruhunun en yüce buyruğuna uyarak Pierre, daha şimdiden bu dünyadaki mutluluğunu yitirmesine yol açan birtakım çok önemli eylemlerde bulunmuştu ve kesinlikle hissediyordu ki, sonunda bu eylemler dönüp dolaşacak, kendisine akla gelmeyecek yeni acılar çecktirecekti.

Bu yüzden, gizemli başlığının uyandırdığı ilk hoşnutsuzluk duygusu geçtikten sonra Pierre, risaleyi bir süre sırf kendi içindeki düşünceleri bastırıp susturmak amacıyla okudu; ama giderek o adi paçavranın yazarının güttüğü derin amacı kıyısından köşesinden görmeye başlayınca, içinde büyük bir ilginin uyandığını hissetti. Okudukça, yeniden okudukça, ilgisi daha da arttı; ama okudukça, yazarı gitgide daha az anlaşılır buluyordu. Okuduklarından az çok genel bir anlam çıkarıyor gibiydi, ama risaledeki anafikir açıklık kazanmamakta direniyordu sanki. Bunun nedenini saptamak o kadar kolay değil; çünkü bir şeyin gerisinde yatan nedenleri anlamamızı sağlayan insan aklı ile yüreğinin kendilerinin de öyle kolayca anlaşılabilir organlar oldukları söylenemez. Ama biz gene de, bu konuyla az çok ilgili bir şeyler söylemeye çalışalım burada.

Eğer bir kimsenin içinde, kendi genel hayat görüşü ile yaşama biçiminin özde doğruluğu ve kusursuzluğu konusunda birtakım belli belirsiz kuşkular varsa ve bu kimse birgün yaşamının hem kuramsal düşünce hem de uygulama bakımından temel yanlışlığını ve kusurluluğunu, pek üstelemeden ama son derece somut bir biçimde gösteren birine ya da herhangi küçük

bir risaleye ya da vaaza rastlayacak olursa; o zaman bu kimse –neredeyse farkına varmadan– kendini bir bakıma suçlayan bu görüşü anladığını kendi kendine itiraf etmemek için büyük çaba harcar. Çünkü böyle bir durumda anlamak demek, kendi kendini suçlamak demektir; bu da insanlara her zaman son derece rahatsızlık veren tatsız bir şeydir. Ayrıca, bir kimseye yepyeni bir şey anlatırsanız, ilk işittiği sırada söylenenleri kavraması kesinlikle mümkün değildir. Çünkü, saçma gibi görünse de, insanlar (üstünkörü de olsa) ancak daha önce anlamış bulundukları şeyleri kavrayacak biçimde yaratılmıştır. Yeni bir şeyi, yalnızca hakkında konuşarak kavratamazsınız onlara. Evet, doğru; kimi zaman kavramış gibi yaparlar; için için gerçekten kavradıklarına inanırlar; dıştan bakınca kavramış gibi görünürler; kabarık tüylü kuyruklarını anlayışlı anlayışlı sallarlar; ancak tüm bunlara karşın aslında kavramış değildirler. Belki sonradan kendi kendilerine bu yeni düşüncüyü çevrelerindeki havadan soluyarak kapacak ve anlamaya başlayacaklardır; ama başka bir yolu yoktur bunun. Belirtelim ki, paçavra risale konusunda, Pierre ile yukarıda öne sürülen iki görüş arasında açık bir bağ kurmuyoruz burada. Belki her iki görüş de Pierre'e uygulanabilir; belki de hiçbirisi. Ancak şurası kesin ki, o sırada içten içe, bu garip yazarın anafikrini tüm yönleriyle tam olarak kavrayamadığını düşünüyordu sanki. Gene de, anlaşılan son derece açık, bir çocuğun yazabileceği kadar doğal bir fikirdi bu. Bununla birlikte, öte yandan da öyle derindi ki, üstat Jugglarius gibi biri bile yazmış olamazdı onu; ama gene öylesine yüzeyseldi ki, Jugglarius'un en küçük oğlu böyle bir şey yazmış olmaktan utanç duyabilirdi.⁶¹

Bu tuhaf kâğıt parçalarının Pierre'in zihnini bu kadar karıştırdığına bakarak ve aynı zamanda belki de ileride başka yollar-
dan anlamını kavrayınca, ya da belki, daha ilk başta kavradığının farkına varınca, Pierre'in davranışlarında bu yırtık risalenin de etkisinin olabileceği düşüncesiyle; bir de, risalenin yazarını sonradan kendisine ünlü bir kişi diye tanıtıldığı ve Pierre onunla hiç konuşmadığı halde, yüzünü uzaktan şöyle bir gördüğünde ruhunda uyandırdığı şaşırtıcı büyüğü göz önüne alarak; tüm bu nedenleri yeterli bir mazeret sayıyor ve felsefi olmaktan çok ger-

çeklerden pek uzak ve gizemli bulduğum o konferansın ilk kısmını aşağıdaki bölümlerin arasına koyuyorum. İtiraf edeyim ki, bu konferansın özellikle ele aldığı konularda ben kendim, orada yazılanlardan ruhumun birtakım isteklerini sürekli olarak karşılayacak herhangi bir sonuç çıkaramıyorum. Çünkü bana kalırsa, bu risale sorunun kendisine çözüm getirmiyor, daha çok sorunu çok güzel örneklerle yeniden ifade ediyor. Ancak, örnekten öteye gitmeyen bu tür açıklamalar her yerde çözüm diye kabul edildiğinden (belki de insanoğlunun elinden gelen tek çözüm yolu budur), bazı sorgulayıcı zihinlere geçici bir süre huzur getirebilecek ve bu yüzden de büsbütün yararsız olmayacak. En kötü olasılıkla, isteyen şimdi bir sonraki bölüme atlar ya da okur ve öfkesini kendisi dile getirir.

III

“EI,”⁶²

Yazan: PLOTINUS PLINLIMMON
(Üç Yüz Otuz Üç Konferans Halinde)

BİRİNCİ KONFERANS

KRONOMETRİK VE HOROLOJİK HUSUSLAR
(Bu yeni Felsefeye Görkemli bir Methal olmaktan çok
Geçici Mahiyette bir Yapı İskelesi)

“Beyler, insanoğlunun yeryüzündeki hayatının sadece bir sınav dönemi olduğu konusunda pek çoğumuzun şüphesi yoktur; başka şeyler yanında bu, biz ölümlülerin sadece geçici şeylerle uğraştığımız anlamına geliyor. Bu yüzden ben, bilgelik dediğimiz şeyin de aynı biçimde geçici olmaktan ileri gitmediği inancındayım.

“Bu girişten sonra, konuşmama başlıyorum.

“Önümde açılan ufuklara bakarak söyleyebilirim ki, insanlar arasında son derece ender rastlanan bir ruh hali vardır; bu tür bir ruhu bedenimizde özenle taşıdığımız takdirde, neredeyse her zaman ve her yerde, ufak değişikliklerle, bize Göklerin Gerçeği’ni verecektir. Tanrısal gerçekliğin biricik kaynağıdır bu ruhlar; sonsuza uzanan evrensel boylamların hesaplarının yapıldığı yüce Greenwich Tepesi ve rasathane kulesidirler;⁶³ Londra’nın deniz kronometreleridirler adeta (bu kelime Yunanca “zaman-adlandıran” demektir); Londra’dan kalkan gemiler Thames Nehri’nden denize açılırken Greenwich’i geçtikleri sırada Greenwich saatine göre dikkatle ayarlanan kronometreler özenle korunacak olurlarsa, ta Azor Adaları’na kadar hâlâ aynı saati gösterecektirler. Evet, doğru, mesela Çin gibi uzak yerlere yapılan hemen hemen bütün uzun seyahatlerde, deniz saatleri ne kadar iyi yapılmış, ne kadar özenle korunmuş olurlarsa olsunlar, gitgide Greenwich saatinden az çok ayrılacaklardır, çünkü bu sapmaları doğrudan doğruya Greenwich’in daha sağlam ölçütüyle karşılaştırarak düzeltme olanağı yoktur elinizde; ama gene de *sextant* kullanarak yıldızları gözler ve bunu ustaca ve sürekli bir şekilde yaparsanız, bu tür yanlışları çok azaltabilirsiniz. Ayrıca, *kronometreyi ölçme* diye bir şey vardır; yani az da olsa saatinizin yapısından gelen sapma payını bir kere saptadıktan sonra, artık ondan sonra yapacağınız saat hesaplarında hemen bu fazla ya da noksan değeri duruma göre ekler ya da çıkarabilirsiniz. Gene ayrıca, bu uzun deniz yolculuklarında saatlerinizi, denizde rastlayacağınız İngiltere’den ayrılışları sizden daha sonra olan gemilerinkilerle karşılaştırarak da düzeltebilirsiniz.

“Şimdi, bizimki gibi iğreti bir dünyada insanların ruhlarının Tanrı’dan ve Semavi Gerçeklik’ten sapmaları, kronometremizin Çin yolunda Greenwich saatinden uzaklaşmasından daha fazla oluyor. Nasıl ki, iyi ayar edilmiş bir kronometre, yerel saatler Çin’de belki gece yarısını gösterirken, aslında saatin öğlenin on ikisi olduğunu söylerse; aynı şekilde, kronometresi bu dünyada öteki dünyanın yüce Greenwich Rasathanesi’ne göre ayarlı bir ruh da, doğru ve yanlış konusundaki sezgilerinde, yerel saat ustalarının beyinlerine ve onların yerel ölçütlerine daima karşı çıkacaktır.

“Bacon’ın beyni, ancak bir saatçinin beyniydi;⁶⁴ ama İsa bir kronometre idi, hem de son derece ince ayarlı ve şaşmaz bir kronometre; şimdiye kadar gördüklerimiz içinde yeryüzünün türlü kargaşalarından en az etkilenen kronometreydi o. Onun öğretilerinin Musevilere budalalık diye görünmesinin nedeni, Museviler Kudüs’ün yerel saatini kullanırken, onun Kudüs’te üstünde hep bu Tanrısal saati taşımasından ileri geliyor. İsa açık açık söylemedi mi? ‘Benim bilgeliğim (saatim) bu dünyadaki türden bir bilgelik değildir,’ demedi mi? Ancak İsa’nın bilgeliğinde gerçekten özel olan şey her ne idiye, bu tıpkı 1850 yıl önce olduğu gibi bugün de budalalık gibi görünüyor. Çünkü, ondan bize miras kalan kronometre, aradan geçen bunca sürede hâlâ Göklerdeki ilk saat ayarını korurken; dünyanın her yerinde insanlar da aynı özenle hâlâ o eski Kudüs saatini kullanmaya devam ediyorlar.

“Ancak, Greenwich’ten Çin’e taşınan bir kronometre her ne kadar orada günün her ânında tam olarak Greenwich’teki saati gösterse ve böylece mecburen Çin’deki yerel saatleri yalanlasa da, bu kesinlikle Çinlilerin nezdinde Çin saatlerinin ortadan kalktığı anlamına gelmez. Bunun tam tersi olur; çünkü aradaki farka bakıp Çinliler, Çin’de kendi saatlerinin doğru olması gerektiğini düşünürler; bu yüzden, Çin saatleri Çinliler için doğru olduğuna göre, Greenwich’e ayarlı kronometrelerin Çin’de yanlış olmaları gerekir. Ayrıca, Greenwich’teki zamanı gösteren saat bir Çinlinin ne işine yarar ki? Günlük yaşamını o saate göre düzenlemeye kalkacak olsa, bir sürü gülünç duruma düşer: Mesela, öğle vakti komşuları yemeğe otururken o tutup yatacaktır. Bu yüzden, insanoğlunun dünyevi bilgeliği, gökyüzünde Tanrı’nın gözünde saçmalıktır; aynı şekilde tersinden alırsak, Tanrı’nın yüce bilgeliği, insanlar için dünyevi bir saçmalıktır. Durum kelimesi kelimesine böyle. Greenwich’teki yüce Tanrı da aslında, şu bizim uzak Çin ülkesindeki sıradan insanlardan Greenwich bilgeliğine sahip olmalarını beklemez; çünkü böyle bir şey onlara yararlı olmadığı gibi, üstelik Tanrısal bilgeliğin çarpıtılması anlamına da gelecektir; şu nedenle ki, bu durumda Çin’deki saatin Greenwich’tekinden bir farkı kalmazdı, bu ise Greerwich saatinin doğruluğunu bozardı.

“Peki, sanki dünyadaki bütün saatlerin yanlışlığını ortaya

koymak istercesine, Tanrı neden zaman zaman yeryüzüne (gök-taşı gönderir gibi) boş yere Tanrısal bir kronometre indiriyor öyleyse? Çünkü Tanrı, insanlar ara sıra şu gerçeğin kanıtını gör-sünler istiyor: Her ne kadar Çin'deki insanların hayata bakışları, buradaki işlerini görmeye yeterli ise de, kesinlikle bu görüşlerin genel geçerliği yoktur ve Tanrı'nın oturduğu merkez olan Gre-enwich'te işler bu dünyadakinden biraz farklı bir biçimde yürür. Gene de bu demek değildir ki, Tanrı'nın gerçeği başka, insanın gerçeği başkadır. Hayır, yukarıda değinildiği ve daha sonraki konuşmalarımızda açıkça ortaya konacağı gibi, onların birbirine uyumunu sağlayan şey, işte aralarındaki bu aykırılıklardadır.

“Buradan bir de şu sonuca varıyoruz: Ruhunda kronometre bulunduğunu keşfeden bir kimse, tutup bu Tanrısal saati yeryü-zünde uygulamaya kalkışır; ancak çabası hiçbir zaman kesin ve temelli bir başarıya ulaşmaz. Kendi açısından ise, günlük davranışlarını o saate göre düzenlemeye kalkışırsa, o zaman yerel saat kullanan bütün insanları karşısında bulacak ve böylece acılara ve ölüme kucak açmış olacaktır. Bunların ikisini de, İsa'nın kişiliği ile başına gelenlerde ve öğrettiği dinin geçmişinde ve şimdiki durumunda açıkça görmekteyiz. Ancak burada özellikle belirtil-mesi gereken bir nokta var: İsa taşıdığı kronometrenin hem ilke-lerinde hem de uygulanmasında acı çekmişti ama, baştan sona hiç budalalık etmedi, herhangi bir günah işlemedi. Oysa, sıradan kimseler bu dünyada harfi harfine evrensel saatin katı ilkelerine göre yaşamaya çalıştıkları takdirde, eninde sonunda neredeyse daima birtakım daha önce akla hayale gelmeyen *eşsiz* budala-lıklara, günahlara bulaşırlar. Efesli kadının öyküsünün simgesel olarak anlattığı şey işte budur.⁶⁵

“Kronometrelere ve yerel saatlere ilişkin bu görüşler üze-rinde samimiyetle durmak, anlayış sahibi her insanın gözünde, dürüst düşünen insanlara yüzyıllardır işkenceler çektiren son derece çetrefil bazı konuların bir süre için de olsa az çok aydınlı-ğa kavuşmasına yardım edecektir. İçinde Tanrısal bir ruh taşıyıp da, (günlük işleri yürütmek açısından bir tür intihara kalkışma-dıkça) dünyadaki davranışlarını hiçbir zaman o Tanrısal ruha göre düzenleyebilme umudu olmadığını gömeyen ve bu yüzden acıyla inlemeyen bir insan olmuş mudur hayatta? Ancak gene de

böyle bir kişi şaşmaz içgüdüleriyle bilir ki, aslında içindeki yol göstericinin yanlış olması mümkün değildir.

“Ve, efendiler, içinde bulunduğumuz dönem dahil, yüzyıllar boyunca, gözlerini etrafında şöyle sağa sola, aşağı yukarı çeviren, samimi ve dürüst bir filozof çıkmış mıdır? Zihnine binlerce kere kâfince düşünceler takılmamış, Tanrı başka dünyaların hâkimi olabilir ama bu dünyanın hâkimi değildir, çünkü olsaydı (yeryüzünde her şey Gökyüzü’nün içgüdüyle kavranabilen ilkeleri karşısında son derece iğrenç görüldüğü için), dünyamız Tanrı’yı yalanlamış olurdu, diye düşünmemiş bir kimse var mıdır? Ancak doğru değildir bu, doğru olamaz da; ayrıca yaptığımız kronometre benzetmesini doğru anlayan hiç kimse, bundan sonra böyle korkunç bir düşünceyi asla aklına getirmeyecektir. Çünkü o zaman görecektir ya da görür gibi olacaktır ki, bu dünya ile Tanrı arasında görünürde var olan aykırılık, aslında tamamen dünyanın saat dilimi ile kişinin kendi arasındaki uyumdan ileri gelmektedir.

* * * * *

“Bu saat benzetmesi kesinlikle, kötü birtakım kişilerin girişebilecekleri bütün eylemleri haklı göstermek anlamına gelmez. Çünkü düpedüz kötü kimseler, yaptıkları kötülüklerle Tanrısal kronometreye karşı olduğu kadar, kendi saatlerine karşı da günah işlemiş olurlar. Bunun böyle olduğu, durup dururken vicdan azabı çekebilmelerinden açıkça bellidir. Hayır, kronometre benzetmesi, geniş insan kalabalıkları için en yüce türden soyut, Tanrısal bir dürüstlüğün imkânsızlığını göstermekle kalmaz, aynı zamanda bizimki gibi bir dünyada, böyle bir dürüstlüğün hem yersiz hem de düpedüz yanlış olacağını ortaya koyar, o kadar. Sağ yanağa tokat atıldığında sol yanağı da çevirmek Tanrısal kronometreye uygun bir davranıştır; bu yüzden de sıradan bir insanın böyle bir şey yaptığı hiç görülmemiştir. Sahip olduğunuz her şeyi yoksullara vermek de Tanrı’nın buyruğudur; bu yüzden sıradan bir insanın böyle bir şey yaptığı da hiç görülmemiştir. Ancak gene de, bir kimse, yoksullara kendini de kollayan bir cömertlikle bir şeyler verir; hiç kimseye açıkça kötülük etmemeye çalışır; ken-

dini zorlamadan tüm insanlara genel olarak elinden gelen iyiliği yaparsa; karısına, çocuklarına, akraba ve dostlarına sürekli sevgi ve özen gösterirse; başkalarının fikirlerine her koşulda tam bir hoşgörüyü bakarsa; dürüst bir esnaf, dürüst bir yurttaş falan ise; özellikle de, dindarların tanrısı gibi, kâfirlerin de bir tanrısı olduğuna inanır ve bu inanca uygun hareket ederse; o zaman Tanrısal kronometre ölçülerinden istediği kadar uzaklaşmış ve tüm davranışlarını yerel saate göre düzenliyor olsun– işte ara sıra ufak bir günah işlediğinde (düşünmeden söylenmiş bir söz, kendisine atılan bir yumruğa içgüdüsel olarak verilen karşılık, aile içinde ara sıra ortaya çıkan huysuzluklar, çevresindekilerin yiyecek ekmeği olmadığını bile bile keyifle içilen bir bardak şarap)– böyle bir kimsenin uzun süreli bir ümitsizliğe kapılması gerekmez. Evet, söylüyorum, durmadan bu gibi şeyleri yapma olasılığı var diye ümitsizliğe düşmesine gerek yoktur; çünkü bu tür şeyleri *yapmak* melek olmak, Tanrısal kronometre olmak demektir; oysa o, bir insan, bir yerel saattir.

“Kısaca, bu evrensel kronometre ve yerel saat benzetmesi, bize şunları öğretiyor sanki: Yeryüzüne ait (yerel saate göre) işlerde insan, kutsal inançların (Tanrısal kronometrenin) buyruğunda olmamalı; bir insan genel olarak kendi esenliği uğruna günlük yaşamında sadece içgüdüüne dayanarak birtakım ufak tefek özverilerde bulunabilirse de, hiçbir zaman herhangi bir başkası, ya da bir dava, ya da bir fikir uğruna tam olarak ve kayıtsız şartsız bir biçimde kendini feda etmemeli. (Zira, kendini onun için tam ve kayıtsız şartsız feda eden bir şey var mı evrende? Sen temmuzda güneş altında sıcaktan bunalıp bayıldığın zaman, Tanrı'nın güneşi sıcaklığının bir zerresini bile azaltıyor mu? Zaten, seni düşünüp azaltmaya kalksa, bu sefer de buğdaylar ve çavdarlar olgunlaşamaz, böylece bir kişinin çıkarı uğruna bütün halk sıkıntıya düşerdi.)

“Öyle görünüyor ki, bu durumda, dürüstçe kendi çıkarını kollamak, insanların çoğu için yeryüzünde arzu edilebilecek ya da ulaşılabilir en yüksek kusursuzluk düzeyidir. Yaratıcılarının onlar için yeryüzünde düşündüğü tek kusursuzluk derecesi budur. Cennete gittiklerinde, durum tamamen değişecektir. Cennette hiç çekinmeden sol yanaklarını çevirebilirler, çün-

kü orada sağ yanaklarına hiç kimse tokat patlatacak değil. Yoksullara bol bol yardımda bulunabilirler, çünkü cennette yardım edilecek yoksul olmayacak. Bu konunun iyice anlaşılması insanları rahatlatacaktır. Çünkü, basmakalıp düşünen din hocaları, şimdiye kadar onlara kesin bir tavırla hep şunu öğretmiştir: İnsan yaşarken cenneti kendine hedef seçmeli ve tüm davranışlarıyla ona ulaşmaya çalışmalı, yoksa sonsuza kadar Tanrı'nın gazabından kurtulamaz. İnsan kendi deneyimleriyle bunun kesinlikle mümkün olmadığını anlayınca, umutsuzluğa kapılır ve her türlü ahlaki kaygıları bir yana bırakma, kendini kandırma ve ikiyüzlülük etme eğilimi içine girer (ama ikiyüzlülüğü çoğu zaman son derece saygın bir dindarlık kisvesine bürünmüştür); ya da tutup kuduz bir köpek gibi, açıkça tanrıtanımaazlığın kollarına atılır. Oysa, insanlara sözünü ettiğimiz kronometre ile yerel saatleri öğretir, bir yandan da arzu edilen ve uygulanabilecek birtakım erdemler için akla yakın her türlü teşvik ödülünü muhafaza ederek onlara bu ödüllere ulaşmak için gerekli güce sahip oldukları bilincini aşlar ve böylece ödüllerin çekiciliğini de artırırınız; o zaman kusursuz bir iyiliğe erişmenin umutsuzluğunu önlemiş olursunuz. Çünkü bu ölümcül umutsuzluğun, zihinleri şimdiye kadar insanlara öğretilen evrensel kronometrenin katıksız ilkeleriyle dopdolu pek çok kişiyi sık sık kötülüklere sevk ettiği görülmüştür. Fakat bir kimse çıkar da, benim ortaya koyduğum bu öğretinin ilkelerinin yanlış olduğunu, dine aykırı düştüğünü söylerse, hoşgörülü bir tavırla ben o kişiye Hristiyanlığın son 1800 yıllık tarihine bakmasını salık verir ve İsa'nın bütün öğütlerine rağmen, dünyanın daha önceki herhangi bir dönemi gibi bu dönem de kan, şiddet, haksızlık ve her türlü kötülükle dolu değil midir, diye sorarım ona. Dolayısıyla, uygulamadan doğan sonuçların ışığı altında –yani, salt dünyevi açıdan bakıldığında– Hristiyanlığın özgün tek büyük ahlak öğretisinin (yani, yerel saatlere bağlı birtakım pagan filozofların öğrettiği, yapılan bir haksızlığın bağışlanmasını öğütleyen ilkedен ayrı olarak, evrensel kronometrenin, sebepsiz kötülüğe iyilikle karşılık verme ilkesinin), yerel saatlere göre yanlış olduğu görülmüştür; çünkü 1800 yıl boyunca on binlerce vaaz kürsüsünden sürekli yapılan telkinle-

re rağmen, bunun tamamen uygulanamaz bir şey olduğu ortaya çıkmıştır.⁶⁶

“O halde ben, ölümlü insanlar arasından en iyilerin her gün yaptıkları, gerçekten kötü tüm kişilerin hiçbir zaman yaşanmadıkları bir şeyi öneriyorum sadece. İçtenlikle inananlara, insanoğlunun tüm zaaflarıyla kuşatılmışken, gene de ıstırap içinde kronometresel kusursuzluğun güzelliğinin bilincinde olan bu insanlara, bir teselli sunuyorum ben. Kötülerin gözleri önüne, uygulanabilir bir fazilet örneği seriyorum; bu yüzden de tüm gerçek kötülüklerin er geç gerçek acılara dönüşeceği yolundaki evrensel doğruya ters düşmüyorum.

“Ayrıca, şayet...”

Ancak, risalenin burası yırtılmıştı ve bu yüzden son derece perişan bir biçimde bitiyordu.

Kitap XV

KUZENLER

I

Her ne pahasına olursa olsun tüm sıkıntıları sonuna kadar göğüslemeye karar vermiş bulunmakla birlikte Pierre, hem o an içinde bulunduğu duruma, hem de geleceğe ilişkin birtakım yerinde planlar yapmadan yola çıkmamıştı.

Gideceği kentte, aile çevresinde daha çok Glen Stanly diye bilinen ve Pierre'in Kuzen Glen dediği Glendinning Stanly oturuyordu. Pierre gibi kuzeni de ailesinin tek çocuğuydu; annesiyle babası o küçükken ölmüşlerdi; şimdi yirmi bir yaşına gelmiş ve o zamana kadar birtakım sadık vasilerin elinde değeri büyük ölçüde artmış bulunan yüklü bir serveti kendi üstüne geçirmek üzere, uzun süredir kaldığı Avrupa'dan evine dönmüştü.

Çocukluk ve gençlik yıllarında Pierre ile Glen arasında akra-balığın çok ötesinde bir yakınlık doğmuştu. On yaşındayken, masallara layık rahat ve zarif bir ortamda yetişen açık yürekli, cömert iki oğlan çocuğu arasındaki bir dostluğun, kimi zaman çocukluk sınırlarını aşarak bir süre için meleklere yaraşır bir sevginin doruklarına ulaşabileceğini göstermişlerdi onlar; örneğini verdikleri bu sevgi, kadın-erkek arasında yaşanan o en tatlı duyguyu düzeyinden bir gömlek aşağıda bir sevgiydi ancak. Aralarında zaman zaman, ufak tefek sürtüşmeler ve hırçınlıklar geçmiyor değildi; ancak bunlar, bazen birbirlerine duydukları sevgiyi

azaltıyormuş gibi görünse de, aşk tanrıçası Venüs'ün tılsımıyla birbirine gönül vermiş sırlıslıkla âşıkların hissettikleri sürekli mutluluğu aslında daha da artıran türden geçimsizliklerdi. Kıs-kançlıklar olur. Çocuğun sevdiği kişiyle fazla vakit geçiren bir başka delikanlı, onda Othello'nun hissettiklerine benzer şiddetli duygular uyandıracak; hayali bir horlanma kuşkusu ya da her gün gösterilen sıcak duygulardaki herhangi bir azalma, acı sitemlere, paylamalara yol açacak ya da onu kara düşüncelere boğacaktır; bu durumda çocuğun içinde uyanan tek istek, bir köşeye çekilip somurtmaktır.

Ayrıca, Venüs'ün âşık kullarının mektupları bile, erkek çocukların birbirlerine yazdıkları sevgi ve dostluk nameleri kadar, çaprazlama yazılmış satırlarla, düşünülmeden edilmiş yeminlerle ve duygusal sözlerle dolu değildir;⁶⁷ âşıkların mektupları, duruma göre haftada iki kezse iki kez, her günse her gün aksatmadan yazılış bakımından da erkek çocukların birbirlerine yazdıkları mektuplarla boy ölçüşemez. Pierre'in kötü bir saatinde, handaki odada büyük bir çılgınlık içinde yaktığı o kâğıt tomarları arasında sık satır ve pek çoğu siyah üzerine boydan boya kırmızı mürekkeple çaprazına yazılmış iki koca paket mektup vardı (böylece, mektuplarda dile getirilen sevginin derinliği iki kat artıyor, tek bir kalem, tek bir renk onu anlatmakta yetersiz kalıyordu). İlk pakette Glen'in Pierre'e yazdığı mektuplar vardı, ötekinde ise Pierre'in Glen'e yazdıkları; Glen Avrupa'ya hareket etmeden hemen önce Pierre onları kuzeninden geri istemişti; amacı, Glen'in yokluğunda mektupları yeniden okumak ve böylece dostluklarının başlangıç döneminin ilk ve ateşli anlarını yeniden canlandırarak, içindeki sevginin daha da güçlenmesini sağlamaktı.

Ancak, büyüyen bir meyve kendi güzel çiçeğini nasıl itip atarsa, birçok durumda günü gelip çattığında, karşı cinse duyulan sevgi de aynı şekilde, erkek çocukların başlangıçtaki sevgi ve dostluğunu ebediyen başından savacaktır. Aralarındaki dostluk gösterileri az ya da çok, bir dereceye kadar sürebilir; ama dostluğun içerdiği büyük aşk yok olup gitmiştir artık.

Eğer mutlak hakikatler ve doğrular dünyasında, bir erkek gönlünü bir kadına gerçekten kaptırırsa, bundan sonra sadaka-

tinden hiçbir kuşku duymaksızın kendini sonsuza kadar ona adar, onu düşlenebileceği en ince, en yüce kadın güzelliğinin kusursuz bir örneği sayar. Böyle bir durum gerçekten olabilir mi bilinmez –Tanrı ihsan etsin de olsun– ama bizim sıradan dünyamızda, gözü sevdiğinden başkasını görmeyen bir âşığın sevgisi, hemen hemen her zaman, bakışları binlerce kez orada burada dolaştıktan sonra belli bir kadın üzerinde karar kılmıştır. Söylenildiği üzere, kadın güzelliğinin hayret verici kapsamı ve çeşitliliği karşısında çok uzun süre kararsız kalacak olursak, sonunda aklımız karışacak, tüm seçme gücümüz zaafa uğrayacaktır. Müzmin bekârlar arasında (en azından Amerika’dakiler arasında), kadınların sınırsız büyüüne kendilerini aşırı derecede kaptırdıkları için bekârlığa mahkûm olanların sayısı, soğuk ve zevkten yoksun bir mizaca sahip olduklarından dolayı ömür boyu yalnız kalan erkeklerin sayısından daha az değildir.

Yaşı gelince, Pierre’in yüreğindeki özlemler, sonunda karşılığını Lucy’nin bağrında yaktığı ateşte bulmuştu, ama delikanlı daha önce de bu tür duygular yaşamamış değildi. Öyle ki, daha tescilli bir âşık olmadan evvel bile aşk tanrıçası, genel anlamda onu kendine bağlamış ve bu yüzden geçmiş yıllarda Glen’e karşı hissettiği o ateşli duygu daha o zamanlar bile gitgide soğumaya başlamıştı.

Yeryüzünün her yanında hayat, pusuya yatmış keskin nişancılar gibi, yılların zalim gerçeklerini tüfek edip güzelim gençlik düşlerimizi patır patır avlıyor. Genel olarak kadınlara duyduğu sevgi Pierre’in Glen’e beslediği özel hislerde gözle görülür bir değişiklik yaratmıştı ama, o sıraların cennet Fransa’sı ile İtalya’sının tarifsiz binbir büyüüne kapılan Glen’in de daha önceki duygularının pek çoğu küllenmeye başlamıştı. Yaşamın sunduğu en iyi şeylerin nasıl birtakım kötü yönleri de varsa, aynı şekilde yabancı ülkelere yapılan uzun bir seyahatin de sakıncaları vardır. Bunlardan biri, genç ve değişken zihinlerde anavatanda edinilmiş en güzel duygulardan bir kısmının beğenilmeyip atılması, bunların yerine ukalaca bir tepeden bakma duygusunun kazanılmasıdır. (Tıpkı, siyasal nitelikli bir rivayete göre, Avrupa malı değirmenlerde çekilmiş kahveden başka kahve içmedikleri söylenen ve Amerika’da kullanılmak üzere Avrupa’dan hava

getirtmeyi düşünüyorlar, diye alaya alınan, İngiltere hayranı eski Federalciler gibi.) Pierre ile Glen'in karşılıklı olarak gitgide kısalan, seyrekleşen, geciken ve sonunda büsbütün kesilen mektupları, ikisinin de pek aldırmadıkları ve hakkında birbirlerine kesinlikle herhangi bir sitemde bulunmadıkları bir gerçeğin üzücü kanıtlarıydı.

Gençliğin cömert ve içten davranışlarından olgunluk yıllarının düşünceli temkinliliğine geçerken yaşanan o garip süreçte, başlangıçta kısa ve tatsız bir iç sorgulama dönemi vardır. Bu sırada önceki açık kişiliğinden çok uzaklaştığını gören kimse, pişmanlık duyarak tam bir bencillığe düşmemeye çalışır. Ancak, bu geçici bir durumdur; yaşamın hızlı akışına yeniden kapılan yetişkin insanda o açık yürekli çocuğu tanıyamazsınız; duyguları yavaşlamıştır, aşkta bile hesaplıdır, dindarlığını bile sayılarla ölçer. Bu tuhaf dönemin etkisi altındayken çocuk, yitirmekte olduğu içtenliğini yeniden kazanmak için kendini zorlamayı sürdürür; ne var ki bu tür çabalar bencillikle o denli iç içedir ki, hiç girişilme daha iyi olur; çünkü çoğu zaman bu tür çabalar boşunadır ve kendini kandırmaktan başka bir işe yaramaz; ya da daha kötüsü, düpedüz ikiyüzlülüktür.

Glen yurtdışından dönünce, aralarındaki kan bağı bir yana, en basit nezaket gereği Pierre, tutup ona, evine hoşgeldin diyen bir mektup yazdı; mektubu fazla uzun olmadığı gibi pek candan da değildi, ama gene de her satırı bir kuzene karşı beslenen iyi duygu ve düşüncelerle doluydu; baştan sona, Pierre'in o sıralarda sahip olduğu doğal içtenlik ve sevimliliğin izlerini taşıyordu. Daha az istekli davranan ve artık Avrupalılaşmış bulunan Glen bu mektuba, yeni kazandığı tatlı dille yazılmış bir mektupla karşılık vermiş, sanatsal ama sade ifadelerle, dostluklarında görülen zayıflama konusunda üzüntülerini belirtmiş, ancak uzun ayrılık yıllarına rağmen dostluklarının şimdi daha samimi bir biçimde yeniden hayat bulacağı inancını dile getirmişti. Ancak, gözü kazara bu nazik namenin hitap kısmına takılan Pierre, gizlenmesi pek mümkün olmayan yazılı bir kanıtın varlığını fark etti orada; çünkü mektup "Çok sevgili Pierre'ciğim" diye başlıyor gibi görünüyordu ama aslında ilk başta "Sevgili Pierre" diye yazılmış, fakat her şey bitip Glen'in imzası atıldık-

tan sonra yeniden gözden geçirilen “Sevgili Pierre” kelimelerinin önüne ve sonuna o ateşli “Çokciğim” sözleri eklenmişti. Bu rastgele bir varsayımды, ama gene de, asılsız bile olsa, kendi cömert sevgisinin ateşine olsa olsa kibirli bir mum alevinin kucak açacağından korkmuş bulunan Pierre’in, cevap verme konusunda şevki kırılmış olmalıydı. Onun bu düşüncesi büsbütün de mesnetsiz değildi: Glen’den yarı yarıya iş mektubu olan ikinci bir mektup alınca (bundan sonraki bütün mektupları aynı iş ve dostluk karışımı türdendi), gördü ki “Çok sevgili Pierre’ciğim” daha şimdiden kısalıp “Sevgili Pierre’ciğim” olmuş, üçüncüsü “Sevgili Pierre”e dönüşmüş, dördüncüsü ise zorlama ama son derece ateşli bir manevrayla “Benim çok sevgili Pierre’ciğim” biçimini almıştı. Tüm bu iniş çıkışlar dile getirilen sevginin sağlamlığı konusunda kötü işaretlerdi, çünkü belli bir davaya sıkı sıkıya bağlı olduğu halde, her türlü renge bürünebilen, her ulusun bayrağı altında denizlere açılabilen bir sevgidir bu. Arkasından bir mektup daha alınca, Pierre Glen’e hayran kalmaktan kendini alamamıştı, çünkü bu kez birdenbire ve o koşullar altında neredeyse açıkça nezaketsizliğe varan bir davranışla, önce herhangi bir selam sözü etmeden doğrudan doğruya dostluk konusuna giriyordu; aralarındaki sevginin son derece kırılğan bir şey olduğunu düşündüğü için sanki sonunda bu sevginin mistik niteliğini tam bir kesinlikle tanımlayabilmekten umudunu kesmiş ve tanımlama işini Pierre’in hassas kalbine ve hayal gücüne bırakmak istemişti. Bu arada Glen’in kendisi, bağlılık ifade eden bir sürü süslü püslü sözle genel olarak sevgi olgusunu göklere çıkarmaya devam edecekti. Yetenekli Glen’in bu şahane ama tam başarılı olmayan taktikleri ile önceki bütün mektuplarında kaleminden su gibi akan o “Canım Pierre’ciğim” sözleri arasında bir karşılaştırma yapmak biraz tuhaf oluyordu, ama Pierre’i de çok eğlendiriyordu; zira “Canım Pierre’ciğim”ler yalnızca sayfanın başında yer almakla kalmıyor, sonraki satırlarda da, yeraltından akan bir dere gibi, zaman zaman ortaya çıkıp etrafa pırıltılar saçıyordu. Yenisi eskisi bütün mektupları tomar tomar ateşe atarken bunları hatırlamak bile, gözükara Pierre’in elini durduramamıştı; o ateş ki, kimsenin gözünün yaşına bakmadan, yaktığı yazıların niteliği konusunda titiz bir yargıda

bulunmadan, tıpkı apaçık simgelediği o en büyük Hakikat gibi, her şeyi yakar tüketir, kül eder, o kadar.

Pierre'in Lucy'yle nişanlandığı resmen ilan edilince, nezaket timsali Glen bu olayı âdet olduğu biçimde kutlamakla yetinmemiş, böylesine uygun bir fırsatı kaçırmayıp kuzenini eskiden yaptığı gibi tatlı dilinden dökülen kavanoz kavanoz balla, pekmezle gene iyice yağlayıp ballamış, ayrıca bu kez bunlara kutular dolusu portakal ve erik şekerlemeleri de eklemişti. Glen'e candan teşekkürlerini sunan Pierre, muzip birtakım lastikli sözlerle, tıkabasa doyduğunu belirterek tatlı hediyelerin çoğunu mektubunda ona aynen iade için izin rica etmişti. Bunların sadece normal posta ücretiyle giden bir mektuba sığmış olmaları, Glen'den gelen tatlılığın fazla bir hacim tutmadığının alegorik bir anlatımıydı.

Herkesin bildiği gibi, gerçek sevgi, kaba bile olsa pek çok terslemelere göğüs gerebiliyor. Ancak, bu olaydan sarsılmadan çıkan, Glen'in sevgisi miydi yoksa nezaketi mi, bunu tartışmaya-cağız. Şurası kesin ki, Glen soylu bir davranışla, yılmadan yeniden işe koyulmuş; çarçabuk ve beklenmedik bir cevap yazarak Pierre'e, varlık içinde yüzen bir kentin tüm olanakları ile, bu kentteki son derece güzide özel bir otelde, kendisinin ve zengin çevresinin çabaları sonucu adına ayrılmış bulunan beş şahane odanın emrinde olduğunu bildirmişti. Glen bununla da kalmamıştı; çünkü şimdi Napoléon gibi tüm birliklerini saldırdığı bir tek noktaya sevk ederek, her ne pahasına olursa olsun orayı ele geçirmeye ve savaşı kazanmaya kararlıydı. Akrobalarının yemek masalarında kulağına Pierre'in düğün tarihinin saptanmakta olduğu yolunda söylentiler gelince, Glen Paris'te aldığı bloknotları karıştırıp içlerinden en pembe kâğıdı seçmiş, hoş kokulu bir mürekkep ve altın bir kalemle son derece süslü ve mis kokular saçan bir mektup kaleme almıştı; mektubunda önce Apollon ile Venüs'ün, Dokuz İlham Perisi'nin, Baş Faziletler'in tüm inayeti-nin Pierre'in üzerinden eksik olmamasını diliyor, sonunda sözlerini sevgisinin gerçekten muhteşem bir kanıtıyla bitiriyordu.

Mektuba bakılırsa, kentteki öteki gayri menkullerinin yanında Glen'e ailesinden şipşirin, baştan sona geçen yüzyılın modasına göre döşenmiş eski bir ev kalmıştı; ev kentin artık

eskisi kadar gösterişli biçimde saygın olmayan bir semtindeydi, ama o sessizce köşesine çekilmiş haliyle, balayındaki çiftlerin gözden ırak kumrular gibi sevişmeleri için hâlâ son derece sevimli bir yerdi. Gerçekten de Glen şimdi bu eve “Kumrular” adını vermek için Pierre’den izin istiyor ve düğün sonrası çıkacakları seyahatin ardından eğer Pierre kerem edip eşiyle kente gelir de bir-iki ay kalmak isterse, Kumrular’ın onlara yuvalık etmekten son derece mutluluk duyacağını yazıyordu. Tatlı kuzenin kaygılanmasına gerek yoktu. Uygun bir kiracı çıkmadığı için ev uzun süredir boştu; içinde sadece babasının kâtiplerinden yaşlı, güvenilir bir adam oturuyordu; bekâr olan bu adam, az bir kira karşılığında ve daha çok eve göz kulak olsun diye oradaydı ve yeni birilerinin geleceğini duyar duymaz, holde asılı pırıl pırıl şapkasını alarak, evi hemen terk edecek uysallıkta biriydi. Eve önceden ve yeteri kadar hizmetçi bulma işini Glen’in kendisi üstlenecekti; uzun süredir kullanılmayan odalardaki şömineler yakılacak; emektar, acayip görünüşlü eski maun ve mermer eşyalar, aynalar, pervazlar hemen temizlenecek, tozları alınacaktı; yemek pişirmek için mutfakta gerekli, dünya kadar kap kakak vardı; çok eskiden beri konağa ait olan gümüş çatal bıçakların sandığı, arabayla yakındaki bankanın kasa odasından çarçabuk getirilebilirdi; öte yandan, kapaklı sepetler içinde hâlâ evde tutulan eski porselen yemek takımlarını çıkarmak fazla bir iş olmayacak, böylece çok geçmeden, tabaklarla gümüş çatal bıçaklar takım halinde kendi dolaplarındaki asıl yerlerini alacaklardı; kiler odasında musluğu açınca akacak olan kentin en iyi içme suyu, eve geldikleri ilk gece yatmadan önce içilecek bir kadeh “hoş geldiniz” içkisi “negus”un hazırlanmasında katkılarını esirgemeyecekti.⁶⁸

Sağlıksız bir biçimde eleştiriye düşkün kimselerin kılı kırk yaran titizliği de, kimi insanların ahlak konusundaki korkaklığı da, kendilerine verilen büyük armağanları kabul etmelerine engeldir; çünkü bu tür kimseler, armağanların gerisinde yatan düşünceleri açıkça göremez ve masumluklarından tamamen emin olamazlar; ayrıca belki aralarında önceden bir soğukluk ya da ilgisizlik dönemi geçmiştir. Ancak, böyle bir armağanın kabulü taraflardan biri için gerçekten uygun ve istenen bir şeyse ve

öteki kişiye de hiçbir ciddi sıkıntı kaynağı yaratmıyorsa, verilen şeyi hemen kabul etmemek için ortada akla yakın herhangi bir neden yoktur. Armağanı alan kişi rütbe ve servetçe genel olarak veren kişinin eşiti durumunda ya da belki ondan üstünse ve dolayısıyla günü geldiğinde aldığı armağanın karşılığını bol bol verebilecekse, işte o zaman tüm reddetme nedenleri geçerliliklerini büyük ölçüde yitirecektir. Hayali birtakım sakıncalar, uygunsuzluklar ve tutarlı davranmama kaygıları konusunda kılı kırk yaran binlerce olumlu olumsuz ufak tefek düşünceye gelince; Tanrı'ya şükür ki, insan yüreğinin sağlam saatlerinde hiçbir kararsızlık, doğru bildiği yöne yelken açmış bir kimseyi rotasından uzaklaştıramaz. Böyle bir insan, her şeyi olduğu gibi kabul eder ve kaygılanmadan, kendini dünyanın garip gidişine uydurur; bahsetme olanağı ile verebilme özgürlüğüne sahip bulunan kimselerden en büyük armağanları bile kabul etmekten dolayı en ufak bir vicdan azabı duymaz. Arada bir kendisi de bir şeyler verir; öyle ki, sonunda genel iyilikseverlik duygusu, her tür armağanın verilebilmesi için olumlu bir düşünce ortamının doğmasına yol açar; çünkü bu kimse görür ki, armağan almak, dolaylı yoldan kendisini daha da zenginleştirerek yeni ve daha büyük hayırseverliklere yöneltecektir.

Davranışlarını hiçbir zaman gerçek bir hayırseverlik düşüncesine göre düzenlemek kaygısı taşımayan, yalnızca gizli düşmanlıklarından kuşkulandıkları ikiyüzlü insanlardan nazik armağanlar kabul eden kimselere gelince: Böyle bir zihin yapısına sahip kişileri bu tür armağanları nezaketsizce ve açık açık reddetmekten, önce kendi hayat görüşleri men edecektir; ayrıca eğer bu kişiler için için kaskatı ve kötü niyet sahibi iseler ya da gizli bir üstünlük ve beceriklilik duygusundan büyük zevk alıyorsa (böyle insanların sayısı pek azdır); işte o zaman, sadece içten gelen bir nezaket gösterisi altında düşmanlarını kibarca kullanmak, bu gibi insanları fazlasıyla sevindirir. Çünkü, söyler misiniz, düşmanlarımızı kullanmayacağız da ne yapacağız? İlkel çağlarda insanlar mızrak atar, kaplan avlardı; çünkü kaplanlardan kötülük peşinde koşan vahşi canavarlar diye nefret ederlerdi; içinde yaşadığımız aydınlık çağda kaplanları eskiden olduğundan daha çok sevdiğimiz yok ama, şimdi de genellikle derileri

için avlıyoruz bu hayvanları. Yani, akıllı bir insan kaplanını sırtına geçirecektir; kendisini ısıtması ve güzel göstermesi için her sabah giysi diye üstüne giyecektir onu. Bu bakış açısına göre, düşman dosttan çok daha yararlı bir şey oluyor; çünkü kim tutup da kendisini candan seven köpeğini derisi için öldürür? Ayrıca, köpek derisi kaplan derisi kadar değerli midir? Kimi durumlarda insanın, kendisine karşı iyi duygular besleyen bazı kimseleri ne yapıp yapıp düşmana dönüştürmesi ciddi ciddi tavsiye edilebilecek bir şeydir. İnsan hiçbir zaman kimseyi kendine düşman etmemeli, diye düşünmek yanlış bir siyasettir. Kimi insanlar dost olarak birtakım planlarınız açısından işinize yaramamakla kalmaz, düpedüz size engel olabilirler; oysa aynı kişiler düşmanınız olsalar, enselerinden tutup tasarladığınız genel plan çerçevesinde onları da kullanabilirsiniz.

Ancak, Toskanalı Machiavelli'ye yaraşır bu ince hesaplı oyunlardan Pierre'in henüz haberi yoktu; onun şimdiye kadar yaşadıkları, böyle oyunlar gerektirecek ölçüde değişik ve gelişmiş durumlar içermiyordu.⁶⁹ Ayrıca, Pierre'in bu gibi şeyler için fazla cömert bir yüreği vardı. Gene de, içinden yukarıdaki ilkelere göre davranmak gelmediği halde, ileride yaşamının daha olgun bir döneminde, bunların yararını iyice anlayabilecek kadar akli başına gelecektir, ama bu her zaman gerçekleşen bir durum değildir. Sonra, bir kimse yaşama ilişkin bilgilerini günlük davranışlarında göstermiyorsa, insanlar genellikle o kişinin bu konularda hiçbir şey bilmediğini düşünürler. Bazı fütursuzca inançsız, bencil, ilkesiz ya da düpedüz kötü insanların sık sık yaptıkları bir yanlış vardır; o da, inanç sahibi, hayırsever ya da iyi kimselerin, vicdansızca bencil ya da gözükara biçimde kötü davranabilmelerini sağlayacak yeterli bilgilere sahip bulunmadıklarını sanmaktır. İşte bu yüzden, böyle düşünen insanlar sayesinde, her yerde casuslar cirit atıyor ve bizler onlara ortada alık alık dolaşan kimseler diye bakıyoruz. Ve ortalıktaki bu alıklar anlaşılan şu ilkeye göre hareket ediyorlar: Bazı durumlarda insan, çok şey bildiğini göstererek değil de, tersine hayli bilgisizmiş gibi görünerek daha çok şey öğrenir. Ancak biz şimdi burada öyle bir bilgeliğin sınırlarına gelip dayandık ki, bu türden bir bilgeliğe sahip olmak çok iyidir de, sahip olduğumuzu

göstermek akıllıca bir şey değildir. Gene de dünyayla ilişkisini koparan kimi insanlar vardır; bunlar artık çevrelerindeki hiçbir şeyi umursamadıkları için, ne gibi dünyevi basiretsizliklerde bulunduklarına pek aldırılmazlar.

Şimdi, Pierre'i kuzeninin ev teklifini açık açık, mertçe ve tümüyle kabul etmesi, yukarıda ilk değinilen gerçek iyilikseverlik ya da bu tür şeylere ilgisizlik konularını bilinçli olarak düşünmesinin sonucu değildi belki, ama bunlara benzer bir şeyin sonucu olduğu kesindi; hizmetkârların önceden tutulması, çatal bıçak ve yemek takımlarının ayarlanması gibi hususlarda gösterdiği, gerekenin çok ötesine taşan inceliğe tekrar tekrar teşekkür ettikten sonra, gene de ona şarap konusunu tamamen gözden kaçırdığını anımsatarak, kilere en iyilerinden birkaç kasa şarap koymasını rica etti. Ayrıca, ünlü bir bakkaldan bizzat kendi eliyle küçük bir paket halis Mocha kahvesi alırsa, çok memnun olacaktı; ama Glen'in kahveyi kavurtup çektirmesine gerek yoktu, çünkü Pierre kahveye tadını veren bu son derece önemli iki işlemin kaynatma ve içme aşamasından hemen önce yapılmasını tercih ediyordu. Şaraplarla kahvenin parasını kendisinin ödeyeceğini söylemedi; yalnızca kuzeninin dikkatsizliğini belirtmek ve bunu en iyi biçimde nasıl giderebileceğini göstermekle yetindi.

Pierre mektubunu, düğün tarihinin belirlendiği ve yakın bir gelecekte yapılacağı yolundaki söylentilerin ne yazık ki asılsız olduğunu, ama gene de Glen'in teklifinin yalnızca bu varsayıma dayandığına ve bu nedenle onunla sınırlı bulunduğuna inanmadığını; tersine bu cömert teklifi ne zaman isterse o zaman kullanmak üzere geçerli saydığını söyleyerek bitirdi. Nişanlandığı konusunda hiçbir kuşku yoktu ve hayata elveda demeden önce, birgün evlenmeyi umuyordu. Bu arada Glen lütfeder de, şu güvenilir kâtip efendiye evi boşaltmak için her an hazırlıklı bulunmasını söylerse, çok memnun olacaktı.

Pierre'in kuzeni bu mektuba önce çok şaşıtı, çünkü belki de teklifini daha çok gösteriş amacıyla yapmış ve bu kadar tereddütsüz kabul edileceğini aklının köşesinden bile geçirmemişti; ancak gene de erken yaşta yol yordam nedir öğrenmiş biri olarak durumu, dıştan bakıldığında pek yakın bir dost, bir akraba ve

şakadan anlayan bir insan tavrıyla ama gene de gerçek yüzüyle karşıladı. Kuzenine verdiği yanıt onun bu tavrını açık bir biçimde ortaya koyuyordu; yazdığı mektup, çocukluk günlerinden beri Pierre'e yazdıklarının hepsinden çok daha içtendi ve görünüşte hem akılcı hem duygucu her bakımdan imrenilecek bir mektuptu. Böylece Pierre'in safça açık sözlülüğü ve bir dereceye kadar da rahat davranışı, bu son derece yapmacıklı genci hatırı sayılır bir iyilikte bulunmaya yöneltmiş, onu takındığı boş gösteriş maskesini çıkarıp gerçek bir insan yüzünün sağlam ve samimi çizgilerine bürünmeye zorlamıştı. İşte tüm cilveli ya da sakın tavırların, kızgın tepkilerin, ciddi öğütlerin işe yaramadığı durumlarda, bazı kimseler böyle şaka yoluyla ara sıra bu gibi iyi eylemlere itilebiliyorlar.

II

Ancak, şimdiye kadar anlatılan bütün bu zihin karıştırıcı durumların yanında, bunların hepsini içine alacak ve tüm ufak tefek belirsizliklerin açıklanabilmesini sağlayacak tek bir ana belirsizlik var ki, eğer burada bundan söz etmez isek, Glen ile Pierre arasındaki ilişkiyi –sonradan çok ciddi sonuçlara yol açan bu değişik ilişkiyi– anlamamıza pek olanak yoktur.

Pierre uzun bir süre, Lucy'ye kendisi özel bir ilgi duymaya başlamadan önce, muhteşem Glen'in bu genç kızın olağanüstü güzelliğine karşı hiç de duyarsız olmadığını düşünmüştü. Gene de bu düşünceye ilk kez nasıl kapıldığını bilmiyordu. Glen, akla böyle bir şey getirecek en ufak bir harekette bulunmuş değildi. Lucy'ye gelince, Pierre'in bu konuda soru sormasını kesinlikle engelleyen içgüdüsel ince düşüncelilik, aynı şekilde genç kızın kendiliğinden bir şey söylemesini de engelliyordu. Pierre ile Lucy arasındaki bu sır kutusu, düşüncelilik perisinin mührüyle mühürlüydü; küçücük bir mum alevinin eritebileceği bu mühür de tıpkı vasiyet hükümlerini uygulayan bir kişinin ölenin evrakına vurduğu mühür gibi, her şeye rağmen, saygılı kişiler için,

geçit vermeyen kol demirleri ile kapı sürgülerinin şaşmaz koruyucu niteliğine sahipti.⁷⁰

Glen'in kendisine karşı davranışının yüzeysel bir değerlendirilmesini yapmaya kalkışsa, Pierre bu davranışta kuşku uyandıracak hiçbir kesin kanıt bulamazdı. Kıskançlık insanın yüzüne bunca sevecenlikle güler, tutup evini genç geline sunar mıydı? Öte yandan, dış yüzeyleri aşip süslü giysilerin gerisine bakınca, Pierre orada bazen reddedilmiş bir âşıkta kendi yerini alan birine karşı duyulan nefretin açtığı, uzun bir süredir işleyen gizli bir yarayı görür gibi oluyordu. Önceki dostlukları ve aralarındaki yakın kan bağı bu yarayı daha da derinleştiriyordu. Şimdi bu ana düşüncenin ışığı altında, Glen'in tüm davranışlarındaki garip gizemlilik, kimi zaman "Sevgili Pierre", kimi zaman "Çok sevgili Pierre" diye başlayan mektuplarındaki iniş çıkışlar; termometredeki cıva gibi, ateşli dostluk gösterilerinin sıcaklığından, ilgisizliğin donma noktalarına düşüşler; sonra yeniden yüksek sıcaklıklara ulaşmalar; hepsinden öte, Pierre'in evlenmesi kesinleşip düğün vakti yaklaşır gibi olduğunda gösterdiği o aşırı yakınlık; bilmece gibi görünen tüm bu davranışlar, bu açıdan bakılınca, ustaca açıklanabiliyordu. Çünkü bazı kimseler gizli ve şiddetli bir duyguyu ne kadar derinden duyarlarsa, üstünü o kadar çok kapamaya çalışırlar. Bu yüzden, Glen'in dostça tavırlarını, içinde sakladığı nefretin derecesiyle doğru orantılı saymak gerekiyordu; işte evini genç geline açma eylemi, bu nefretin doruk noktasıydı. Gene de, soyut nedeni nefret olsa da, Glen'in davranışının şimdiki amacı nefret olamazdı. Nefret bu kadar konuksever midir ki? Öyleyse Glen'in şimdiki amacı, yıldız bezeli kibirli ruhunu çok küçük düşürecek bir gerçeği herkesten saklamak için duyduğu şiddetli istek olmalıydı. Kendi yüreğinin en derinden arzuladığı kişiyi Pierre'e kaptırmıştı. Ne var ki, Pierre'in aklına bu düşüncüyü ilk sokan şey de, işte Glen'in bu büyük amacı gerçekleştirmek ve kuzeninin bunu anlamasını önlemek için tasarladığı bu pek kurnaz davranış biçiminin kendisi oldu. Buradan şu sonuca varıyoruz: İnsanın şiddetli bir duyguyu dışa vurmadan, sessiz sessiz, sonuna kadar yüreğinde saklı tutması son derece güçtür, ama olumlu bir şeyler yaparak başkalarına bu duygunun tam tersine sahip olduğunuz yolunda bir izlenim yaratmaya çalışmak,

dünyanın en boş çabalarından biridir. Bu yüzden, başkalarından saklamak istediğiniz bir şey varsa, gerçek bilgiğe ulaşmış kişiler size o konuda dilinizi tutarak hiçbir şey söylememeyi ve hiçbir şey yapmamayı salık verirler. Çünkü kendinizi en az ele verme olasılığı aslında budur. Rol oynamalar ve başka kılıklara bürünmeler, hayat okulunda ancak acemi öğrencilerin başvuracakları yollardır. Bu okulun en kötü öğretmeni, oğluna sessizlik yerine rol oynamayı öneren Lord Chesterfield'dir.⁷¹ Çocukluğun ilk içgüdüleri ile yetişkinlik çağının olgun deneyimleri, insanlar için en doğru ve en akıllıca yolun doğallık olduğu görüşünde birleşmektedir. Doğallık insan davranışları için öyle evrensel, öyle geçerli bir kuraldır ki, kötülerin en kurnazı, iyilerin en katıksız ve bilgelerin en derini, dış dünyanın meraklı ve vicdansız gözleri önüne hep bu doğallık görünümü altında çıkarlar.

III

Bu ev konusu, Pierre'in tüm hayatının İsabel'den gelen mektupla tamamen değiştiği güne kadar yukarıda anlatılan bekleme durumunda kalmıştı. Aslında Pierre, artık büyük ölçüde değişen koşullar karşısında evi hâlâ kullanmayı kabul etmekte, doğal olarak, tereddüte düşmüştü; ayrıca kişisel bağımsızlığına olan düşkünlüğü, gururu ve genel olarak Glen'e karşı beslediği küçümseme duygusu da, onun böyle bir şeyi kabul etmesine son derece ters düşüyordu; buna rağmen sonunda, teklifi ilk kabul edişinde etkili olan rahat ve esnek davranma isteği, şimdi de kararının değişmeden kalmasına neden olmuştu. Böylece, kentte hemen konaklama ve yiyecek temini derdine düşmeyecek, bir süre başlarını sokacakları bir yerleri bulunduğundan, çevresine daha iyi bakabilecek ve kaderin kendisine emanet ettiği kişilerin ileride de rahat yaşamaları için neler yapması gerektiğini düşünmeye vakit bulabilecekti.

Son günlerde üst üste yaşadığı olağanüstü güçlükler sonucu Pierre derin bir bilinç kazanmış gibiydi; bunun dışında ayrıca,

aklına kendisini öfkeliendiren şöyle bir düşünce de geliyordu: Eğer insanlar, bolluk içinde yüzerlerken kabul ettikleri bir armağanı, bu armağana çok ihtiyaç duydukları bir sırada geri çevirmeleri gerektiğine inanıyorlarsa, gerçekten aşağılık yaratıklar olmaydılar. Ayrıca, kuzenine herhangi aşırı bir iyilikseverlik atfetmeksizin, değişen durum karşısında Glen'in en azından evinin kapılarını ona daha da büyük bir istekle açıyor gibi görünmeye çalışacağından kuşkusu yoktu; çünkü önceleri yalnızca nezaket gösterisi olarak teklif edilen bir şey, artık gerçek ve acil bir ihtiyaca dönüşmüştü. Pierre bir de işin içinde yalnızca kendisinin değil, aynı zamanda son derece çaresiz iki insanın bulunduğunu, bunlardan birinin baştan beri kendisine en kutsal bağlarla bağlı, son zamanlarda ise içinde dünyada eşi benzeri görülmemiş karmaşık ve gizemli duygular uyandıran bir kimse olduğunu göz önüne alınca; bu yeni düşünceler, içinde cılız bir gurur ve asılsız bir özgürlük duygusundan arta kalan ne varsa (eğer daha önce böyle duyguları olduysa), hepsini silip süpürmüştü.

Yanındakilerle birlikte kente gitme kararı almasıyla, arabanın yola çıkması arasında geçecek süre içinde kuzeninden herhangi bir yanıt gelemeyeceğini Pierre de pekâlâ biliyordu, ama gene de hazırlıklı olsun diye Glen'e bir mektup göndermişti; böyle bir mektubun ileride çok işe yarayacağından kuşkusu yoktu.

Pısrık ve zayıf kimseleri şaşkına çeviren ani ve büyük felaketler, genç ve bazı bakımlardan deneyimsiz olsalar bile doğuştan irade sahibi insanların içlerindeki tüm cömertliğin ortaya çıkmasını sağlar ve sanki ilham yoluyla onlara olağanüstü davranış ilkeleri öğretirler; oysa başka insanlar bu ilkeleri ancak uzun bir süre içinde yaşadıkları pek çok değişik ve sıkıntılı olaylar sonucunda öğrenebilirler. Bu ilkelerden biri, nedeni ne olursa olsun, eğer birgün bolluktan birdenbire yokluğa düşecek ya da sahip olduğumuz iyi ünü yitirecek ve yapılan suçlamaları eskiden hakkımızda olumlu düşünceler besleyen, şimdi ise kendisinden ciddi birtakım yardımlar beklediğimiz bir kimse karşısında yalanlamaya kalkışmadan kabul etme durumuna düşecek olursak, işte o zaman açıklamalarda bulunma ya da özür dileme yoluna gitmemeliyiz; bu durumda ağızımızdan çıkan her söz, takındığımız her tavır, cesaretimizin, kararlılığımızın, savaşı

ruhumuzun ve güçlülere yılmadan karşı koymaya hazır bulunduğumuzun bir göstergesi olmalıdır.

Pierre'in Glen'i hazırlamak için yazdığı mektup, doğrudan doğruya konuya giriyordu ve belki de şimdiye kadar ona yazdığı en kısa mektuptu. Her ne kadar bu gibi özellikler her zaman bir insanın genel karakterini ve mizacını göstermez ise de (çünkü o sırada uyuşan bir parmak, kötü bir kalem, mürekkep ya da kâğıt, derme çatma bir yazı masası, yazıda bir sürü değişikliklere yol açabilir), bu mektupta Pierre'in el yazısı tesadüfen, baştan sona mektupta söylediklerine uygun ve onları açıkça destekler nitelikteydi. Büyük kâğıt kullanmış, ama kelimeleri kalın kalın ve acele yazmıştı; bir sayfa yedi-sekiz satırdan çok değildi. Ayrıca, küstah bir ziyaretçinin (örneğin bir kont ya da dükün) uşağı, efendisinin arabasının geldiğini nasıl konak kapısını gümbür gümbür çalarak haber verirse, benzer biçimde Pierre de mektubundaki o kalın, alımlı ve çok iri yazıyla sanki Glen'i gelen konuğun ne dehşet bir kişi olduğu konusunda önceden uyarıyordu.

Güçlü duyguların yaşandığı anlarda insanın dili de, kalem de şaşılacak derecede özlü oluyor; o sırada düşüncelerimiz dakika başı atış yapan toplar gibi hızlı ve etkili biçimde dile getirilirken, durgun ve heyecansız saatlerimizde bunları ifade etmek için uygun sözler bulmak, epey uzun bir zaman ve zahmet gerektiriyor.

Şimdi burada Pierre'in mektubundaki fikirleri, laf kalabalığına kaçmadan, tam hakkını verecek biçimde açıklayamayız. Gereksiz laf etme kaygısı, gerçekten de ciddi düşünürlerin her zaman çok korktukları bir şeydir ve kuşku yok ki fazla laf etmek onların zayıf bir yanıdır; ayrıca aklı başında hiç kimse, titiz bir şair olan Vergilius'un ölüm döşeginde ünlü destanı *Aeneid*'i koskoca boş bir laf yığını diye yakmak istemesine şaşmayacaktır.⁷² Ancak gene de zaman zaman, gereksiz söz tekrarlarından korkmamak, dünyanın hiçbir yerinde tarafsız davranmayan bir Tanrı'nın kendilerine sınırsız bir boş gurur, budalalık ve kör bir kendini beğenmişlik bahşettiği o kıskanılasi mankafalara vergi bir şeydir yalnızca.

Pierre kuzenine, Lucy Tartan'la nişanının bozulduğu, yoksul ve kimsesiz bir kızla evlendiği ve bu olayların arkasından annesinin kendisini evlatlıktan reddettiği gibi söylentilerin, büyük bir olasılıkla, daha kendisi kente varmadan oradaki akra-

balarının oturma odalarında konuşulmuş olması gerektiğini yazmış; ama bu konularda kendi en küçük bir açıklamada bulunmamıştı. Yalnız, hayatın bir cilvesi sonucu (ki bu, bir savaşın nasıl biteceği belli olmaz diyen atasözüyle eşanlamlıdır) şimdi kendini, karısını ve son zamanlarda çok iyi bir nedenle geçici olarak özel himayesine aldığı bir kızı, kendi olanaklarıyla geçindirmek zorunda bulunduğunu söylemekle yetindi, o kadar. Artık sürekli kentte oturacağını, yeterli bir gelir sağlamak için tamamlanmak üzere olan birtakım planları bulunduğunu ve bundan böyle kendi varlıklı, geniş ailesinin üyelerinden hiç kimseden yardım istemeyeceğini bildirdi. Glen'in geçici olarak oturması için cömertçe teklif ettiği evi, şimdi iki-üç kat daha çok istiyordu. Ancak, önceden tutulan hizmetçiler, antika porselen yemek ve çatal bıçak takımları, yılanmış şaraplar ve Mocha kahvesi... Bunların hiçbirine gerek yoktu artık. Yalnızca kısa bir süre için o saygıdeğer yaşlı kâtibin yerini alacak ve kendi açısından, planları olgunlaşınca kadar eve bakan biri konumunda olacaktı. Aslında kuzeni o son derece cömert teklifini başta Pierre'in evlenmesini beklediği kız için yapmıştı; ama rahibin önüne onun yerine şimdi başka bir genç kadınla çıktığı halde, Glen'in teklifini bu bakımdan kişiye özel saymıyor, teklifin evlendiği herhangi bir genç kadın için de aynı derecede geçerli olacağını düşünüyordu.

Bu gibi konularda evrensel bir yasa bulunmadığına göre Glen, tamamen maddi açıdan, Pierre'in eş olarak seçtiği kadını kuzeni için kendi düşünmüş olabileceği pek çok başka genç kız kadar uygun bulmayabilirdi, ama Glen bu yeni akrabasına göstereceği saygı ve ilgiye Bayan Glendinning tarafından içtenlikle karşılık verileceğinden emin olabilirdi. Son söz olarak Pierre, yanındakilerle birlikte hemen yola çıkmayı düşündüklerini ve büyük bir olasılıkla mektubu postaya verdikten kırk sekiz saat sonra kente varacaklarını bildiriyordu. Bu yüzden Glen'den, ev işleri için en gerekli olan aletleri şimdiden hazırlatmasını, odaların havalandırılarak şöminelerin yakılmasını ve yakında geleceklerini haber verip o güvendiği kâtibi uyarmasını rica ediyordu. Sonra, "*En derin sevgilerimle, Glen'ciğim*" gibi sözler etmeden, mektubu aniden ve tek bir imza ile, "PIERRE" diye bitirmişti.

Kitap XVI

KENTTE İLK GECE

I

Araba gecikmişti. Üzerinde gittikleri köy yolu, kentin girişinde yoksul insanların oturduğu çok geniş ve dolambaçlı büyük bir caddeye dönüşüyordu. Gökte ay yoktu, az sayıda yıldız vardı. Henüz akşamın, dükkânların yeni yeni kapandığı o ilk saatiydi; vitrinlerden yansıyan düzensiz ışıklarda yoldan geçenlerin yüzleri, acele acele bir yerlere değil de, evlerine dönen kimselerin ifadesini taşıyordu. Cadde dolana dolana gidiyordu ama kıvrıldığı yerlerden hiçbirini, boydan boya uzanan görkemli manzarayı kapatmıyordu; bu yüzden araba kentin karanlık merkezine giden yolda yavaş yavaş yükselen uzun bir yamacın tepesine ulaşıp da, birbirine paralel uzun iki sıra sokak lambasının parıltısı görününce (bu lambaların amacı, sanki her yanı saran karanlığı dağıtmaktan çok, daha ötelerdeki daha derin bir karanlığa uzanan ölgün ışıklı bir yolu işaretlemektir), araba işte bu tepe noktasına gelince, üçgen biçimindeki tüm kent, bir anda kasvetli görünüşüyle hayal meyal gözler önüne serildi.

Şimdi, araba yavaş yavaş inişe geçmeden önce yamacın tam zirvesindeyken, içindeki yolcular, canlarını acıtan sert sarsıntılar ve başlarını tavana değiren hoplayıp zıplamalar yüzünden, yolun niteliğinde birdenbire büyük bir değişme olduğunu fark ediyor. Araba türlü büyüklükteki top güllerinin üstünden geçiyor san-

ki. Pierre'in koluna yapışan İsaabel, korku ve heyecanla bu son derece garip ve tatsız değişikliğin nedenini soruyor.

"Parke taşları, İsaabel; kente geldik."

İsaabel sesini çıkarmadı.

Ancak Delly haftalardır ilk kez kendiliğinden konuştu:

"Yeşil çayırar gibi yumuşak değil, efendim."

Pierre acı acı, "Haklısınız, küçükhanım," dedi, "burada gömülü yatan kent insanların bazılarının yürekleri yüzeye vurmuştur belki de."

"Efendim? Anlamadım," dedi Delly.

İsaabel, "Buranın insanları o kadar katı yürekli mi ki?" diye sordu.

"Şu parke taşlarına sor sen onu, İsaabel. Kar beyazı bir safılık bile, eğer yoksulsa ve bu sokaklara düşmüşse, aralık ayında sütçünün güğümünden dökülen süt damlalarından daha çabuk donacaktır bu taşların üstünde."

Delly hıçkırarak, "O zaman Tanrı benim yardımcım olsun, efendim. Benim gibi hiç kimsenin istemediği birini neden sürükleyip buralara getirdiniz?" dedi.

Pierre birden kızdı, sesini yükselterek, ama son derece saygılı bir biçimde, "Bağışlayın beni, Bayan Ulver," dedi, "bağışlayın. Ne zaman bu kente gece vakti gelsem, nedense içim hep hüznün ve kötü duygularla dolar. Hadi, neşeli ol; biraz sonra rahat bir eve yerleşip keyfimize bakacağız. Sözünü ettiğim yaşlı kâtip efendi, eminim ki şu anda üzgün gözlerle holde asılı şapkasına bakıyordur. Hadi, sen de neşeli ol, İsaabel; uzun bir yolculuk oldu, ama işte sonunda geldik! Çok kalmadı, güler yüzle karşılayacaklar bizi."

Delly korkudan ürpererek, "Garip ayak sesleri ve takırtılar duyuyorum ben," dedi.

"Şimdi ortalık daha karanlık oldu sanki," dedi İsaabel.

Pierre, "Evet," diye karşılık verdi, "dükkân kepenklerini indiriyorlar; kapılar, vitrinler kilitlenip sürgüleniyor; kentin insanları evlerine çekiliyorlar, dinlenmeye."

Delly içini çekti. "Umarım dinlenirler, Tanrı'nın yardımıyla."

"Dinlenecekleri zaman, her yeri kilitleyip sürgülüyorlar, öyle mi, Pierre?" dedi İsaabel.

“Evet, öyle. Sen de bunun, sözünü ettiğim karşılama konusunda hayra alamet olmadığını mı düşünüyordun?”

“Ruhumu okuyorsun sen benim. Evet, bunu düşünüyordum. Ama, ara sıra geçtiğimiz şu her iki yana sapan dar, kasvetli, upuzun karanlıklar nerelere gidiyor? Nedir bunlar acaba? Korkunç bir sessizlik içindeler. Ortalıkta hiç kimseyi göremiyorum; işte bir tane daha. Şu çaprazlama sıralanmış seyrek sokak lambalarına bak, ne kadar bitkin görünüyorlar? Bu upuzun karanlıklar nerelere gidiyor, sevgili Pierre?”

“Onlar, üstünde bulunduğumuz büyük Oronoco Caddesi’nin ince kolları; ırmaklara dökülen tüm yan kollar gibi bunlar da çok uzaklardaki bazı gözden ırak yerlerden geliyorlar;⁷³ alçak damlı taş evlerin barındırdığı karanlık sıraların altlarından, kötülüklerin uzun bataklık çayırlarından, sefillerin asıldığı yer ve kılık değiştirmiş bir sürü darağacı mertegenin arasından geçerek geliyorlar.”⁷⁴

“Bu konularda hiçbir bilgim yok benim, Pierre. Ama kentleri sevmem. Acaba, birgün gelir de, bütün yeryüzü parke taşlarıyla döşenir mi, dersin?”

“Tanrı’ya şükür ki, böyle bir şey hiçbir zaman olamaz!”

“Yanlara uzanan bu karanlıklar çok korkunç. Şuna bak! Ben dünyada bunlardan birine sapmak istemezdim.”

O sırada arabanın altında sol ön tekerlekten acı bir sürtünme sesi çıktı.

“Cesaret!” diye bağırdı Pierre, “Kentin içindeyiz artık! Üstelik tamamen yalnız da değiliz; bir yolcu geliyor işte.”

“Dinleyin,” dedi Delly, “Nedir bu ses, ortalığı çınlatan bu keskin demir sesi? Şimdi yanımızdan geçti.”

“Aceleci, keskin bir yolcu bu, Delly; çizmelerinin ökçeleri çelikten; bir ailenin yumuşak yürekli büyük oğlu olmalı,” dedi Pierre.

İsabel, “Doğal olmayan korkunç bir sessizlik var ortada, Pierre. Ormanlar hiç böyle sessiz olmaz,” dedi.

“Çünkü, sevgili İsabel, harç ve tuğlanın gizlediği sırlar, ağaçların, tomrukların gizlediklerinden daha derindir. İşte gene dönüyoruz; tahminim doğruysa, iki köşe daha dönünce evin kapısındaız. Cesaret; her şey yoluna girecek; Glen mükellef

bir akşam yemiği hazırlatmıştır, eminim. Cesaret, İsa-bel. Söy-le bakalım çay mı, kahve mi istiyorsun? Ekmeğin kızarmış mı olsun? Yumurta da yeriz; belki sөгüş tavuk da.” Sonra kendi kendine, “Umarım sөгüş yoktur; soğuk, hafif bir yemek olma-sın. Bu parke taşı dөşeli sokaklarda a dilencilerin önüne hep soğuk bir şeyler koyarlar. Hayır, sөгüş tavuk istemiyorum,” diye mırıldandı. Arkasından yüksek sesle, “İşte gene sapıyoruz; evet, tam dөřündüğüm gibi. Hey, arabacı,” dedi. Başını pencereden çıkararak, “Sağa, sağa! Sağda olması gerekiyor! Sağdaki ışıklı ilk ev!” diye bağırdı.

Arabacı ters ters, “Ortada sokak ışıklarından başka ışıık mışık yok daha,” dedi.

“Budala! Evi geçti; evet, evet, geçti! Bir dakika! Bir dakika! Durdur arabayı; geri dön. Hiç ışıklı pencereler geçmedik mi?”

Arabacı kaba bir tavırla, “Sokak ışıklarından başka ışıık yok,” dedi. “Evin numarası kaç, numarası? Bütün gece oyalayıp durmayın beni burada! Numarayı soruyorum size!”

“Numarayı bilmiyorum,” dedi Pierre, “ama evi iyi bilirim. Getin herhalde. Diyorum sana, geri dön. Işıklı pencereler gemişsindir, kesinlikle gemişsindir.”

“Getiysem, kara kara yanıyor olmalı o ışııklar; sokakta ışıklı pencere falan yok; bu kenti biliyorum; evlenmemiş yaşlı kadınlar oturur burada; hepsi de yatmıştır şimdi; öteki binaların boydan boya hepsi eşya ambarı.”

Arabacı yola devam edince, Pierre bu saygısızlığa sinirle-nerek, “Arabayı durduracak mısın sen, durdurmayacak mısın?” diye bağırdı.

“Emirlere uyarım ben: Işıklı ilk ev. Benim hesabıma göre – ama öyle ya, doğup büyüdüğüm bu şehir hakkında ne bilebilirim ki ben– hayır, bir şey bilemem elbet; ama benim hesabıma göre, bu sokaktaki ışıklı ilk yer, yoksullar evinin bekçi kulübesidir; evet, evet, işte şu karşısı! Ayırttığınız ucuz odalar burada; beş para ücret almıyorlar, üstelik yiyecek de veriyorlar.”

Belli bir karakterdeki insanları, özellikle daha önce derin duygularla sarsılmış durumdayken, hamal ve arabacı gibi kimse-lerin kaba ve küstahça alayları kadar çileden çıkaran ve özden-e-timlerini birden yok eden başka hiçbir şey yoktur. Çoğu kentler-

deki en büyük kötülüklere bulaşmış ayaktakımından bu kimse-ler, meslekleri gereği en aşırı ahlaksızlık yuvalarını avuçlarının içi gibi bildiklerinden, en koyu sefalet ortamında suç ticareti yapar, her şeyden çıkar sağlamaya çalışırlar. Gündüzleri boş arabaların sürücü yerinde tembel tembel güneşlenip uyuklar; geceleri karanlık bastığında kedi gibi uyanık, kedi gibi keskin gözlü olurlar. Sinsi hırsızların, ahlak yoksunlarının, zevk sefa düşkünlerinin sokakları en çok arşınladığı gece yarılarında ortada dolaştıkları, çoğu zaman en iğrenç ahlaksızlık yuvalarında muhabbet tellallığı yaptıkları için, karanlıkta karşılaştıkları her müşterinin ya savurgan bir hovarda ya da sahtekâr bir serseri çıkacağını düşünerek, onlara karşı eşit biçimde hem ilgili, hem kuşkulu davranırlar. Mitolojideki kayıkçı Kharon gibi insanları kokuşmuşluk ve ölüm diyarına taşıyan bu iblisler ordusu, doğal olarak son derece gerçekçi bir Kalvinci insan anlayışını benimser ve aslında tüm insanların en iğrenç kaba şakaları ve alayları hak ettiklerine inanırlar.⁷⁵ Bu uyuz köpekler, ancak güzel elbiseler ve para dolu cepler karşısında insan gibi davranırlar. Müşterinin kılığı kıyafeti yerinde değilse, ya da, (önemsiz ve dolaylı biçimde bile olsa) yok-sulluğunu gösteren herhangi başka bir belirti taşıyorsa (çünkü bu itler para konularında en yanılmaz insan sarraflarıdır), o zaman ondan gelecek en ufak bir sabırsızlık işaretine, terslik ya da azara karşı gösterdikleri tepki, hemen hemen her zaman, insanı çileden çıkaran küçümseyici bir tavır olacaktır.

İşte Pierre'i, daha hoşgörülü bir ânında mantığının önleyeceği bir şeyi şimdi çok sinirli olduğu bir sırada yapmaya iten güç, belki de farkında varmadan buna benzer bazı düşünceleri arabacıya yakıştırmış olmasıydı.

Arabacının sözünü ettiği ışığı görmemişti; ayrıca, içinde aniden uyanan öfkeden dolayı arabanın ışığa doğru ilerlerken yavaşladığını da fark etmemişti. Daha İsa-bel'in engellemesine fırsat olmadan, arabanın kapısını hızla açtı, aşağı atlayıp atların önüne fırladı ve dört attan öndeki ikisinin dizginlerini şiddetle çekip durdurdu. Arabacı uzun kırbacını kaptı; küfürler yağdırarak tam Pierre'in sırtında şaklatacağı ki, bir polis duran arabanın üstüne aniden fırladı, adamın koluna yapıştı ve taşkınlığı kesmesini emretti.

“Söyle bakalım! Nedir mesele? Sakin olun, bayanlar; ciddi bir durum yok ortada. Söyle bakalım sen!”

Korku içindeki Isabelle, “Pierre! Pierre!” diye haykırdı. Pierre bir anda pencereye, onun yanına koştu, sonra polis memuruna dönerek, arabacının durması söylenen evin önünden geçip gitmekte ısrar ettiğini anlattı.

“Öyleyse sizinle geri döner, efendim. Hem de dörtmala koşarak döner. Duyuyor musun beni? Senin gibi edepsizleri iyi tanıyım ben. Hadi bakalım, dön geriye ve beyefendiyi söylediği yere götür çabuk.”

Göz dağıtını alan arabacı Pierre’i suçlayıcı uzun bir açıklamaya başlamak üzereyken, polis memuru genç adama döndü ve sinirlenmeden yeniden arabaya binmesini rica etti; gidecekleri yere güven içinde varmalarını sağlayacaktı. Polis memuru sonra sürücü yerine çıktı, arabacının yanına yerleşti ve ondan beyefendinin kendisine verdiği kapı numarasını sordu.

“Numara falan bildiği yok, bilmediğini de önceden söylemedi, ben de buna deli oldum işte.”

“Kes sesini,” dedi polis memuru. Pierre’e doğru dönerek sordu: “Beyefendi, siz nereye gitmek istiyorsunuz?”

“Numarayı bilmiyorum, ama ev bu sokakta; az önce önünden geçtik; son döndüğümüz köşeden buraya doğru dördüncü ya da beşinci ev sanırım. Evde ışık da olması gerekir. Pencerelerinin üstünde taş aslan başları bulunan, küçük eski tarz bir yapı. Arabacıya geri dönüp yavaş gitmesini emrederseniz, ben size hemen gösteririm.”

Arabacı, “Karanlıkta aslan mı görülür?” diye homurdandı, “Aslanmış, güleyim bari! Eşek başıdır olsa olsa!”

“Bana bak, sen çenenin kısıp gevezeliği bırakmazsan, atarım içeri, görürsün geceyi geçireceğin yeri,” dedi polis memuru, sonra yeniden Pierre’e dönüp, “Eminim bir yanlışlık olmalı efendim. Sizin hangi evden söz ettiğinizi çok iyi anladım şimdi; yarım saat önce önünden geçtim; her zamanki gibi ses seda yoktu. İçinde kimse oturmuyor sanırım; ışık yandığını da hiç görmedim. Yanlışınız olmasın?”

Pierre şaşkınlık ve kaygıyla duraladı. Glen, mektubunu tamamen ve bile bile göz ardı etmiş olabilir miydi? Kesinlikle

hayır. Belki de eline geçmemiştir; mektuplar bazen geç gidiyor. Öte yandan, dış görünüşünden anlaşılmasa bile, ev hazırlanmış olabilirdi pekâlâ. Ama zayıf bir olasılıktı bu. Arabacı, dört atı ve hantal arabasıyla bu dar sokakta geri dönemeyeceğini, ama eğer mutlaka dönmesi gerekiyorsa, bunu ancak yola devam edip ilderdeki evlerin yanından kıvrılarak yapabileceğini söylemişti; bu yüzden Pierre ev konusunda gene de yanıldığı ortaya çıkar da, arabacının terbiyesizliğine kısmen bir dayanak doğar düşüncesiyle bu tehlikeyi göze almamak için ve ayrıca bu edepsiz adamdan tepeden tırnağa nefret ettiğinden, hemen orada ani bir karar verdi.

Polis memuruna, “Size çok şey borçluyum, dostum,” dedi, “Tam zamanında yardıma geldiniz. Açıkçası, bana söyledikleriniz, kalmayı tasarladığımız yer konusunda kafamı iyice karıştırdı. Ben gidip arkadaşımı ararken, bu hanımları bırakabileceğim bir otel yok mu buralarda?”

Polis memuru gerçekten iyi yürekli bir adamdı; ama her türlü yalana alışık olduğu ve meslek gereği, yüz ifadeleri dürüst de olsa, içten pazarlıklı da, insanlara her zaman kuşkuyla baktığı için, o belli belirsiz ışıktaki Pierre’i son derece tatsız bir tavırla baştan aşağı süzdü. “Efendim” demeyi bir yana bıraktı; karşılık verirken sesinin edası belirli biçimde değişti: “Buralarda otel yok; ana caddelerden çok uzaktayız.”

Yeniden cesaret bulan arabacı, “Hadi, hadi!” diye bağırdı, “Sen polissen, ben de vatandaşım. Beni daha fazla burada tutamazsın; yatağım beni bekliyor. Nereye gitmek istediğini bildiği yok bunun; çünkü gidecek yeri yok ki; burada indiriyorum; gel de bana engel ol bakalım.”

Polis memuru, “Küstahlık etme,” dedi, ama sesi eskisi kadar sert değildi.

“Hakkımı arayacağım ama, bak söylüyorum sana! Bırak kolumu; lanet olsun, in aşağı arabacı yerinden. Yasalar benden yana şimdi. Bana bak bayım... Hey yersiz yurtsuz serseri, eşyaların geliyor.” Arabacı bunları söylerken arabanın tepesindeki hafif bir bavulu kendine doğru çekti.

“Ağzını bozma,” dedi polis memuru, “ayrıca, o kadar da acele etme bakalım.” Sonra o sırada arabadan yeniden inen Pierre’e

seslendi: “Bu durum devam edemez; ne yapmak niyetindedisiniz?”

“Bu adamın arabasına binmeyeceğim, herhalde,” dedi Pierre. “Şimdilik burada duracağım.”

Arabacı, “Hi, hi!” diye sırıttı; “Hi, hi! Aman ne uysallaştık şimdi, evet uysallaştık –tam da karakolun karşısında duruyoruz– hi, hi!– tuhaf şey doğrusu!”

“Yolcuların eşyasını indir öyleyse, arabacı,” dedi polis memuru, “küçük bavulu uzat bana, şimdi de git şu arkadakinin bağlarını çöz.”

Bunlar olurken Delly korkudan titreyerek hiç sesini çıkarmadan oturuyor; İsabel ise, ara sıra Pierre’e sesleniyor, boş yere ondan neler olup bittiğini kendisine açıklamasını rica ediyordu. İki de kent yaşamı hakkında hiçbir şey bilmediklerinden, buraya kadar gözlerinin önünde geçen olayları aşırı bir korkuyla izlemişlerdi; ama şimdi gece karanlığında, yabancı bir kentin göbeğinde, Pierre onları arabadan boş sokağa indirdiğinde, eşyalarını beyaz ışıklı bir karakolun hemen yanı başına yığılı gördükleri zaman, aynı bilgisizliğin üzerlerindeki etkisi bir bakıma ters yönde oldu; çünkü ayakları sokağın kaba taşlarına ilk değdiği zaman, gerçekte ne uygunsuz ve sefil bir durumda bulunduklarını pek anlamadılar.

Araba hantal hantal uzaklaşıp karanlıklara karışınca, Pierre polis memuruna seslendi: “Çok garip bir şey, itiraf edeyim ki garip bir durum, ama bazen böyle şeyler oluyor işte.”

Polis alaya kaçan bir tavırla, “En iyi ailelerde bile,” diye karşılık verdi.

Polis memurunun sesindeki alay Pierre’e çok dokundu ama kendi kendine, bu adamla kavgaya etmemeli diye düşündü. Sonra sordu: “Hiç kimse var mı içerde?”

“Kimse yok daha; vakit henüz o kadar geç değil.”

“Öyleyse rica etsem acaba, ben gidip kalacak düzgün bir yer buluncaya kadar bu hanımlar burada bekleyebilirler mi? Siz önden gidip yol gösterin lütfen.”

Adam bir an durular gibi oldu, ama sonunda kabul etti. Beyaz ışığın altından geçtiler ve geniş, sevimsiz, son derece ürkütücü bir odaya girdiler. Duvarlar boyunca kaba saba tahta kanepeler, sıralar

dizilmişti; bir köşedeki yazı masanın önünde demir parmaklıklar vardı. Karakolun sürekli görevlisi, ortadaki iki uzun sıra gaz lambasının ışığında sakın sakın gazetesini okuyordu; bir kanepede, o sırada görevli olmayan üç polis memuru uyukluyordu.

Polis memuru alçak sesle, “Pek şahane bir yer değil, burada kalanlar da her zaman üst tabakadan kimseler olmaz; ama biz nazik davranmaya çalışırız,” dedi ve küçük bir kanepeyi onlara doğru çekerek ekledi: “Buyurun oturun, hanımlar.”

Pierre az ötede uyuklayanlara yaklaştı, omuzlarına dokunarak, “Bakar mısınız, arkadaşlar,” dedi, “Bakar mısınız, dedim! Bana küçük bir iyilikte bulunur musunuz? Sokaktaki bavulları içeri almama yardım eder misiniz? Zahmetinizi karşılıksız bırakmam, ayrıca çok da minnettar kalırım.”

Aniden uyandırılmaya alışık üç uykucu, hemen gözlerini açtı ve dik dik baktı; kadınları görünce, ilk polisin uyarısı üzerine, kalkıp bavulları derhal içeri taşıdılar.

Pierre acele İsa-bel’in yanına oturdu, birkaç kelimeyle ona, şu anda pek sevimli olmamakla birlikte son derece güvenli bir yerde bulunduğunu anlattı; polis memurları ona her türlü ihtimamı göstereceklerdi; bu arada kendisi, elinden geldiği kadar çabuk eve gidip durumun ne olduğunu kuşkuya yer bırakmayacak biçimde öğrenecekti. On dakikaya varmadan iyi haberlerle döneceğini umuyordu. Yapmayı düşündüğü şeyi ilk polis memuruna da açıkladıktan ve ondan kendisi geri gelinceye kadar kızları yalnız bırakmamasını rica ettikten sonra, hızla sokağa fırladı. Evi hemen buldu; ev, o evdi ama tam bir sessizlik ve karanlık içindeydi. Zili çaldı, ancak cevap veren çıkmadı; evde ya gerçekten kimse yoktu ya da yaşlı kâ-tibi uykusundan uyandırılmamıştı, belki de adam evde değildi; emin olmak için yeterince bekledikten ve zaten kendileri için en ufak bir hazırlığın yapılmadığını anladıktan sonra, acı bir hayal kırıklığı ve bu son derece tatsız haberle İsa-bel’in yanına döndü.

Gene de acele bir şeyler yapmak gerekiyordu. Polis memurlarından birine döndü, ondan dışarı çıkıp hepsini birden kalabilecekleri doğru dürüst bir yere götürecek bir araba bulmasını rica etti. Ancak, hem bu polis hem ötekiler, kendi bölgelerinde araba durağı bulunmadığı ve bölge dışına çıkamayacakları gerek-

çesiyle, Pierre'in ricasını geri çevirdi. Bu yüzden Pierre kendisi gitmek zorunda kaldı; ama uzun sürebilecek bir iş için İsaibel ile Delly'den kesinlikle bir kez daha ayrılmak istemiyordu. Ancak, başka çaresi yoktu ve artık zaman daralıyordu. Bu yüzden durumu İsaibel'e anlattı; polis memurunun özel ilgisini yeniden rica ederek, hizmetini karşılıksız bırakmayacağını söyledi; sonra gene dışarı fırladı. Sokakta bir aşağı bir yukarı bakındı ve etrafı dinledi; ancak yaklaşan bir araba sesi işitmedi. Koşmaya devam etti; ilk köşeyi döndükten sonra hızla, kentin ortasındaki ana caddeye doğru yöneldi; aradığı şeyi olsa olsa burada bulabilecekti. Caddeye daha biraz yol vardı; oraya varmadan karşısına boş bir arabanın çıkacağını umuyordu. Ancak, arada bir rastladığı birkaç arabada sarılıp sarmalanmış yolcular vardı. Yoluna devam etti ve sonunda ana caddeye ulaştı. Böyle sahnelere pek alışık olmayan Pierre, karanlık, dar ve ölü suratlı yan sokaktan çıkar çıkmaz bir an şaşırdı; çünkü kendini aniden geniş bir caddenin hâlâ sürüp giden gürültü ve kargaşası ile, cafcacflı bir gece hayatının içinde bulmuştu. Gündüzleri tıklım tıklım kalabalık olan bu cadde, şimdi bu geç saatte bile yer yer parlak ışıklarla doluydu ve hızla giden tekerlek ve ayak sesleriyle çınlıyordu.

II

"Hey, yakışıklı, bakar mısın! A, a! Gençmiş! Çok acelemiz var ha, tatlım? Azıcık duramaz mısın, şekerim: Dur gitme... Aferin tatlı çocuk."

Pierre başını çevirdi, bir eczanenin vitrinindeki çapraz lambalardan yayılan uğursuz, kötü, çiy ışıktaki, yüz hatları olağanüstü güzellikte bir kız ilişti gözüne; yanakları kıpkırmızı, giysileri göz alıcıydı; duruşunda doğal bir zarafet ama yapay bir canlılık vardı. Ancak, eczanenin vitrininden gelen yeşil, sarı ışıklarla aydınlanan tüm bedeni korkunç görünüyordu.

Pierre'in içi ürperdi; acele yoluna devam ederken, "Kentin gençlere ilk hoş geldin, deyişi işte bu!" diye mırıldandı.

Tam karşı kaldırımın kenarında sıralanmış duran arabalara doğru gidecekken, gözleri büyük, güzel bir evin gösterişsiz ve çok güzel bir biçimde yazılmış kısa, yaldızlı adına takıldı; evin ikinci katı ışıklar içindeydi. Pierre başını kaldırdı, Glen'in kendi evinin bu binada olduğundan emindi. İçinden gelen ani bir dürtüye uyarak, kapının önündeki tek basamağı çıktı ve zili çaldı. Kapıyı hemen çok terbiyeli bir zenci açtı.

Kapı açılınca içeriden kulağına dans müziği ve eğlence sesleri geldi.

“Bay Stanly evde mi?”

“Bay Stanly mi dediniz? Evet, ama şimdi meşguller.”

“Nasıl?”

“Salonlardan birinde kendileri. Hanımefendi kiracılara bir parti veriyor.”

“Öyle mi? Lütfen Bay Stanly'ye kendisini bir dakika görmek istediğimi söyle. Yalnız bir dakika.”

“Yapamam, efendim. Bu gece beni biri arayabilir, demişlerdi –her gece Bay Stanly'yi arayanlar oluyor– ama parti dolayısıyla hiç kimseye içeri alma, demişlerdi.”

O an Pierre, karanlık ve acı bir kuşkuya kapıldı; kuşkusunun doğru ya da yersiz olduğunu vakit geçirmeden öğrenmeye karar vererek, zenciye:

“İşim acele. Bay Stanly'yi görmem gerekiyor,” dedi.

“Özür dilerim, efendim; ama emir emirdir; kendilerinin özel uşağıyım ben burada. Her bayram para verir bana beyefendi. İtaatsizlik edemem ona. Kapıyı kapatabilir miyim, efendim, çünkü bu durumda içeri alamam sizi.”

Pierre sakın sakın, “Salonlar ikinci katta, değil mi?” dedi.

Zenci şaşırılmıştı; kapıyı tutarak durdu, “Evet,” dedi.

“Merdivenler şunlar, değil mi?”

“Evet, ama sizin merdiven buradan.” Adam kuşkulanmıştı, tam kapıyı yüzüne çarpacaktı ki, Pierre birden onu kenara itti; uzun merdivenlerden yukarı fırladı, kendini açık bir kapının önünde buldu. İçeriden, sokaktan yeni gelmiş birinin zihnini iki kat karıştıran bir müzik ve ışık karışımı yükseliyordu. Şaşkına dönmüş, bir an için akli başından gitmiş gibiydi; başında çarpık duran şapkası, solgun yüzü, tüm o tozlu, yolculukta kirlenmiş

üstü başı ve çılgın görünüşüyle oradaki insanların hayret dolu bakışları arasında ağır adımlarla içeri yürüdü.

Kadril yapan bir grup şaşkın dansçıyı yarıp ilerlerken, “Bay Stanly! Nerede Bay Stanly?” diye bağırdı; müzik birden durdu, tüm gözler belli belirsiz bir korkuyla ona çevrildi.

Birkaç bıçkın ses, ilk salondan geniş bir kapıyla ayrılan ikinci salonun uzak ucuna doğru “Bay Stanly! Bay Stanly!” diye bağırdı, “Burada sizi arayan çok garip biri var; nereden çıktı, kim bu adam?”

Son derece sakın bir ses, sözcüklerin üstüne basa basa, ağır ağır ama açık seçik ve aslında çok kararlı bir biçimde, “Gördüm sanıyorum,” diye karşılık verdi, “Gördüm sanıyorum; sen şöyle kenara çekil, dostum; hanımlar siz de şu ilerideki şapka ile aramda durmayın.”

Oradakilerin nazikçe söylenenleri yapması üzerine, salon-da ilerleyen Pierre, karşısında dikkat çekecek kadar güzel, uzun boylu, kahverengi sakallı, irikıyım, genç bir adam gördü; giyimi böyle bir akşam için şaşılacak ölçüde sade ve gösterişsizdi; ama kumaşı ve kesimi çok iyi olduğundan, bu sadelik ilk bakışta göze çarpmıyordu. Büyük bir kanepede rahatça yarı uzanmış durumdaydı; kanepenin öteki ucunda oturan ufak tefek ama cıvıl cıvıl bir esmer güzeliyle tatlı tatlı çene çaldığı sırada, konuşması birden kesilmiş gibiydi. Bu muhteşem gözlü gençte, züppelik ile mertlik, güçlülük ile çıtkırıldımlık, cesaret ile tembellik o kadar garip bir biçimde iç içeydi ki, özünde gerçek bir yiğitlik var mıydı, yok muydu ilk bakışta anlamak olanaksızdı sanki.

İki kuzen görüşmeyeli birkaç yıl olmuştu; ama insanların genel görünüşlerinde son derece büyük değişiklikler yaratan yıllardı bunlar. Gene de, gözler pek değişmiyor. Pierre ile Glen göz göze gelince, birbirlerini tanıdılar; ama ikisi de hiç renk vermedi.

Pierre, “Glen!” diye haykırdı ve birkaç adım yaklaşınca durdu.

Ancak, o muhteşem gözler, uzandığı kanepeye biraz daha gömüldü, ağır ağır yeleğinin cebinden kordonsuz, küçük, gösterişsiz bir monokl çıkardı; dik dik bakarak, ama içinde bulunduğu

duruma rağmen pek de aşağılamadan, Pierre’i inceledi. Sonra monoklü indirdi, ağır ağır yanındaki beye döndü, önceki garip, karışık ve ahenkli sesiyle:

“Bu adamı tanımıyorum; büyük bir yanlışlık var; hizmetçiler neden dışarı çıkarmıyorlar onu, müzik neden devam etmiyor? Dediğim gibi, Bayan Clara, Louvre Müzesi’nde gördüğünüz heykeller, Floransa ve Roma’dakilerin yanında hiç kalır. Bakın, Louvre’daki o göklere çıkarılan şahaser, *Dövüşen Gladyatör*, örneğin...”

Pierre, Spartakus gibi ona doğru atlarken, “Evet, Dövüşen Gladyatör!” diye haykırdı.⁷⁶ Ancak, kadınların korkulu çılgılları, çevresindekilerin çılgın el kol hareketleri karşısında, içinden gelen vahşi dürtüyü dizginledi. Pierre duraklayınca, oradaki beylerden birkaçı onu kollarından kavramaya kalkıştı; Pierre adamları öfkeyle itip uzaklaştırdı, bir an tek başına ve dimdik durdu, gözlerini sanki bir şey olmamış gibi hâlâ kanepede yarı uzanmış yatan kuzenine dikerek şöyle konuştu:

“Ey, Glendinning Stanly, Pierre senin onu reddederken gösterdiğinden daha büyük bir nefretle reddediyor seni. Yemin ederim, şimdi elimde bir bıçak olsa, şuracıkta derini deler, içindeki tüm Glendinning kanını akıtır, geriye kalan aşağılık kısmını yeniden dikedim. Tüm insanlığın yüzkarası alçağın birisin sen!”

Glen, “Son derece garip: Sahtekârlık ile deliliğin olağanüstü bir bileşimi bu; ama uşaklar nerede? Neden yerinden kımıldamıyor şu zenci? Doktorcuğum, çıkarın şunu dışarı. Dikkatli olun, dikkatli!” dedi; sonra elini cebine sokarken, “Dur, alın şunu ve arabaya bindirip nereye gidecekse, gönderin bu zavallı adamı,” dedi.

Böyle bir yerde ne yapsa öfkesinin yatışmayacağını bildiği için Pierre kendini tuttu, sırtını döndü ve hızla merdivenlerden inerek evden ayrıldı.

III

“Araba lazım mı, efendim? Araba ister misiniz, efendim?”

“Fayton lazım mı, efendim? Fayton ister misiniz, efendim?”

“Böyle buyurun, efendim! Böyle geçin, efendim!”

“Yok be. Serserinin teki bu adam! Baksana serserinin teki!”

Ellerinde uzun kırbaçları, müşteri için çekişen bir sürü arabacı sarmıştı Pierre’in çevresini; bazıları da, arabalarının yan fenerleri arasında, bir köşeye atılmış sefil azizler gibi kuruldukları yüksek sürücü yerlerinden, el sallayarak harıl harıl dikkatini çekmeye uğraşıyorlardı. Etrafındaki kırbaçlar çoğalmıştı; havada şaklatılanların keskin sesi kulaklarında çınlıyordu. Pierre, Glen’le görüştüğü o göz kamaştırıcı salonda aşağılandıktan sonra sokağa fırlayıp da, böyle birden gürültü patırtı içinde kırbaç ve kamçılarla kuşatıldığını görünce, durumunu kendisini cezalandırmak isteyen iblislerin saldırısına uğrayan Orestes’inkine benzetti.⁷⁷ Ancak, arabacıları yarıp geçti ve yakındaki ilk kapı koluna yapışarak içeri atladı, sürücüsüne hemen yerine geçmesini ve arabayı söylediği yöne sürmesini bildirdi.

Araba büyük caddede bir süre yol aldıktan sonra durdu ve arabacı şimdi ne tarafa, nereye gideceğini sordu.

“Bölge karakol binasına,” diye bağırdı Pierre.

Arabacı kendi kendine sıırttı, “Heh, heh! Teslim olmaya gidiyor, ha? Eh, bir bakıma dürüstlük ediyor; deh, köpoğulları, deh! Hadi bakalım, hayt! Deh, deh!”

Karakola döndüğünde orada gördükleri ve işittikleri, Pierre’in içini büyük bir dehşet ve öfkeyle doldurdu. Daha önce burası doğru düzgün, hareketsiz bir yerken, şimdi çirkinliklerle dolup taştan bir yer olmuştu. Pierre’in nispeten kısa süren yokluğu sırasında hangi neden ya da olay böylesine aşağılık bir topluluğu burada bir araya getirmişti, bilmek olanaksızdı. Her ırktan akla gelebilecek her türlü göz alıcı, açık saçık, garip, paramparça giysiler giymiş hasta görünüşlü, telaş ve korku dolu kadınlar, erkekler, anlatması güç bir kargaşa içinde Pierre’in çevresinde zıp zıp zıplıyor, çığlıklar atıyor, küfürler yağıdırıyordu. Alacalı basma eşarpları yırtılmış zenci kadınlar, parçalanmış kırmızı

fistanları çıplak göğüslerinden sarkan sarı derili kızlar, giysileri yırtık aşırı boyalı beyaz kadınlar, dünyanın dört bir yanından gelme yırtmaçlı ceketler, damalı yelekler giymiş, gömlekleri dışarı fırlamış soluk yüzlü, uzun favorili, bitkin görünüşlü, bıyıklı erkekler; bu adamlardan bazıları anlaşılan basılıp yataklarından kaldırılarak getirilmiş, bazıları ise çılgın bir dans partisi sırasında ahlaksızlıktan tutuklanmışlardı. Her taraftan İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Portekizce konuşan sarhoş kadın ve erkek sesleri yükseliyordu; arada bir bunların arasına “argo” ya da “hırsız argosu” denilen dünyanın en çirkin dili –o günah ve ölüm dili– de karışıyordu.

Birkaç polis memuru boş yere bu ses ve insan kargaşasını yatıştırmaya uğraşırken, bazıları daha baş edilemeyenlere kelepçe vuruyordu; çılgına dönmüş birtakım kadın ve erkekler, yer yer polislerle düpedüz bir çatışma içinde idiler; kelepçe takılmış bazı tutuklular ise, birleştirilmiş demirli elleriyle polislere saldırıyorlardı. Bu sırada, Tanrı’nın gün ışığında ağza alınamayacak, kentlerde yaşayan on binlerce namuslu insanın varlığını bilmedikleri, akıllarından bile geçiremeyecekleri birtakım müstehcen çirkin sözler ve ifadeler, yüksek sesle haykırılıyordu; belli ki, bu insanların günlük yaşamının sıradan bir parçasıydı bu sözler. Hırsız yatakları, genelevler, frengi ve cüzam hastaneleri, kötülük yuvaları hep birleşmiş, sanki pis bir kusmuk deposundan fırlayarak tüm yeryüzüne yayılmıştı.

Pierre’in şimdiye kadar edindiği gelişigüzel ve yarım yamalak kent deneyimi, bu korkunç manzaranın anlamını tam olarak kavramasına pek yeterli değildi; ancak gene de, kent yaşamının kötü yönleri hakkında işittikleri, bütün bu insanların kim olduklarını, buraya nerelerden geldiklerini tahmin etmesine yetiyordu. Ama o sırada aklında tek bir düşünce vardı ve bu korkunç düşünce, Isabel ile Delly’nin Pierre’in kendisinin bile dayanamadığı bir manzarayı görmek zorunda kalmış ve hatta belki de kargaşanın içine çekilerek, bu iğrençliklere bulaştırılmış olabilecekleri idi. Sağdan soldan gelen yumruklara, küfürlere aldırış etmeden kalabalığa daldı, çılgın gibi Isabel’i aradı ve çok geçmeden onu ayakta zor durabilen yarı çıplak, sakallı bir kabadayının uzanan sarhoş kollarından kurtulmaya çalışırken gördü. Demir gibi tek

bir yumrukta serserinin işini bitirdi; İsaabel'i elinden tuttu ve yakındaki iki polise seslenerek kapıya kadar kendisine yol açmalarını istedi. Yol açıldı; birkaç dakikada sonra İsaabel artık dışarıda güvendedeydi. Pierre, soluk soluğa kalan genç kadının yanından ayrılmayacaktı ama o, içeride daha kötü hakaretlere uğrayan Delly'nin yardımına koşması için Pierre'e yalvarıyordu. O sırada karakola yeni bir polis ekibi yaklaşıyordu; Pierre, İsaabel'i onlardan birine emanet etti, yanına iki polis alarak yeniden içeri girdi. Odanın başka bir yerinde, gözleri şiş, üstleri başları kanlar içinde iki kadından her birinin Delly'nin bir eline yapıştığını, yüzlerindeki iblisçe ifadelerle, boynuna kadar kapalı elbisesiyle alay ederek ona sataştıklarını gördü; boynundaki eşarbi çekip almışlardı bile. Gözleri genç adama ilişkince, Delly keder ve sevinç karışımı bir çığlık attı; Pierre kısa sürede onunla birlikte İsaabel'in yanına dönmeyi başardı.

Pierre araba aramaya çıktığında, İsaabel ile Delly sakın sakın onun dönüşünü beklerken, kapı birden gürültüyle açılmış ve bir polis ekibi, kötü şöhretli bir batakhanedeki çılgın bir eğlenceyi en rezil anında basıp yakaladıkları değişik türden bir sürü gece kuşunu getirerek hepsini içeri tıkmıştı. Karakolun içinin görür görmez ve böyle çarçabuk çıplak dört duvar arasına kapatıldıklarını anlar anlamaz, çılgına dönmüştü bu insanlar. Bu yüzden polisler, başka hiçbir şey düşünmeden tüm güçlerini karakoldaki bu kargaşanın bastırılmasına yöneltmiş oldukları için, kendi başlarına bırakılan İsaabel ile Delly o sırada kalabalığın eline kalmışlardı.

Polis memuru, yapmaya söz verdiği önemli görev konusundaki sorumluluğunu yerine getirmemişti; ama —şu anda eline geçirebilse bile— Pierre'in ona duyduğu öfkeyi göstermesinin zamanı değildi. İçeride bir yerlerde duran bavulları düşünmenin sırası da değildi. Her şeyi geride bırakarak, şaşkınlıktan yarı ölü durumdaki kızları beklemekte olan arabaya soktu, arabacıya arabasını yeniden ilk bindiği duraya doğru sürmesini emretti.

Karakoldaki kargaşadan epeyce uzaklaşınca Pierre arabayı durdurdu, arabacıya kendilerini bildiği en yakın düzgün herhangi bir otel ya da pansiyona götürmesini söyledi. O âna kadar olup bitenler karşısında sinsi sinsi eğlenen adam, kaba

ve lastikli bir karşılık verdi; ama posta arabasının sürücüsüyle giriştiği gereksiz kavgayı anımsayınca, Pierre söylenenleri duymazdan geldi ve sakın, kontrollü, kararlı bir sesle isteğini tekrarladı.

Sonuç olarak, epeyce dolambaçlı bir yolculuktan sonra, pek düzgün bir sokakta, büyük ve düzgün görünüşlü bir evin önünde durdular. Sundurmasının iki yanındaki beyaz iki yüksek lamba ile aydınlatılan bu evde, vaktin epey geç olmasına rağmen, hâlâ ufak bir canlılık fark edince, Pierre sevindi. Elinde süpürgeotundan yapılmış bir elbise fırçası tutan derli toplu giyinmiş, şapkasız, son derece zeki görünüşlü bir adam çıktı ortaya ve önce Pierre'i inceden inceye süzdü; ancak Pierre ışığa doğru ilerleyip de yüzü aydınlanınca, adam saygılı ama hâlâ azıcık şaşkın bir tavırla üçünü de hemen yandaki bitişik salona aldı. İçerinin tozuna, yerlerinden oynatılmış sandalyelere bakılırsa, salon gün boyunca kullanıldıktan sonra, hizmetçi kızların sabah temizliği yapmalarını bekliyordu şimdi.

“Valiziniz var mı, efendim?”

“Valizlerimi başka bir yerde bıraktım,” dedi Pierre, “yarın sabah aldıracağım.”

Son derece zeki görünüşlü adam kuşkulu kuşkulu, “A!” dedi, “Söyleyeyim de araba gitsin mi artık?”

Adam nereden geldiklerini öğrenmese iyi olur düşüncesiyle Pierre, “Durun,” dedi, “Teşekkür ederim, arabayı ben kendim göndereceğim.”

Yeniden sokağa çıktı, tartışmaya girmeden arabacıya istediği büyük ücreti ödedi; adam elde ettiği bu haksız kazancı sağlama almak kaygısıyla hemen sürücü yerine tırmandı ve atları dörtnala kaldırıp oradan uzaklaştı.

Zeki adam elindeki fırçayı gösterişli bir tavırla hafifçe havada salladı, “Şimdi büroya geçer misiniz, efendim? Şuradan, lütfen,” dedi.

Pierre adamın arkasından içinde bir tezgâh bulunan yarı aydınlık, neredeyse boş bir odaya girdi. Adam tezgâhın arkasına geçti, içi herhangi bir rehber kitabı gibi isimlerle tıkabasa dolu kalın bir defteri Pierre'e doğru çevirdi ve mürekkebe batırılmış bir kalem uzattı.

Pierre bu hareketin ne demek olduğunu anlamıştı; adamın davranışında kendisini için için kızdıran bir şey vardı, ama defteri önüne çekti ve isim yazılı son sütunun altına kararlı bir el yazısıyla, “Bay ve Bayan Pierre Glendinning ve Bayan Ulver” yazdı.

Adam bir yanıt bekliyormuş gibi yazıya bir göz attı, sonra, “Öteki sütuna da efendim nereden geldiğinizi.”

“Doğru,” dedi Pierre ve ‘Eyer Çayırı’ yazdı.

Çok zeki adam sayfayı yeniden inceledi, sonra başparmağını ayırıp öteki dört parmağını birleştirerek yaptığı iki uçlu bir çatalla tıraşlı çenesini ağır ağır okşarken, yumuşak bir sesle, fısıldarcasına, “Bu ülkede bir yer mi burası, efendim?” diye sordu.

Pierre öfkesini dizginleyerek, “Evet, kırsalda,” diye kaçamak bir cevap verdi. “Şimdi iki oda gösterin bana, tamam mı; karımla benimkine açılan üçüncü bir oda daha istiyorum, ne kadar küçük olduğu önemli değil, bir giyinme odası gerek bana.”

Adam alaycı bir sesle ağır ağır, “Giyinme odası,” diye tekrarladı, “Giyinme odası demek! Valizlerinizi de giyinme odasına koyduracaksınızdır herhalde. A, unuttum sahi –valizleriniz gelmedi daha –a, evet, evet, evet, valizler yarın geliyor –Oo, evet, evet, elbette– yarındı tabii ki. Sırası gelmişken, efendim; kabalık ediyormuş gibi görünmek istemem ve eminim siz de hakkımda kaba diye düşünmezsiniz, ancak...”

Adamın ağzından çıkacak küstahlığa karşı tüm gücüyle kendini tutan Pierre, “Evet?” dedi.

“Yabancı bir beyefendi pansiyonumuza valizsiz geldi mi, hesabı peşin ödemesini rica etmek zorunda kalıyoruz, efendim; hepsi bu kadar, efendim.”

Pierre hepsinin bu kadar olduğuna şükrederek, “Bu gece ve yarın bütün gün kalacağız burada zaten,” diye karşılık verdi; cüzdanını çıkarırken sordu: “Ne kadar tutuyor?”

Adam gözlerini dikkatle cüzdana dikti; sonra bakışlarını cüzdanı tutan kişinin yüzüne çevirdi; o sırada sanki bir an duraklar gibi oldu; derken yüzü ışıldadı, aniden tatlılaşan bir dille, “Aldırmayın, efendim, aldırmayın. Ayaktakımından kimseler bazen beyefendilik taşıyorlar da, efendim; gerçek beyefendiler, diplomalarını yanlarına almadan asla bir yere git-

mezler. Diplomalari, dostlaridir onların; tek dostlari da, ceplerindeki dolarlaridir; sizin dostlarla dolu bir cüzdanınız var. Tam istediğiniz gibi odalarımız mevcut, efendim, sanıyorum. Siz hanımlari alın getirin, ben derhal odalari göstereceğim.” Çok zeki adam bunlari söylerken elindeki fırçayı yere bıraktı, bir lamba yaktı, öteki eline de yanmamış iki lamba alarak, duvarlari ve tavanı kurşun kaplı, yarı karanlık holde Pierre, İsabel ve Delly’nin önüne düştü.⁷⁸

Kitap XVII

GENÇ AMERİKA'DA EDEBİYAT

I

Öyle görünüyor ki, birbiriyle çelişen roman yazma yöntemleri arasında, önemli iki uygulama var; tüm öteki farklılıklar bunlardan sonra gelir. Birinci yönteme göre, aynı zamanda yer alan olaylar, durumlar ve olgular eşzamanlı olarak verilmelidir; ötekinе göre ise, olup bitenler öykünün genel akışı nasıl gerektiriyorsa öyle sıralanmalıdırlar çünkü zaman bakımından birbirine yakın konular arasında bir bağ bulunmayabilir. Ben kendim bu yöntemlerden ne birini, ne ötekini seçtim, ikisine de aldırış ettiğim yok. Her iki yöntem de kendi açılarından iyidir; ama ben aklıma estiği gibi yazıyorum.

Bu kitabın ilk bölümlerinde bir yerlerde, Pierre'in şairleri ve öteki iyi yazarları okumakla kalmayıp aynı zamanda okuduklarının simgesel anlamını da (aslında bu ikisi çok farklı şeylerdir) çok iyi kavradığı ve bu yazarlarla derin bir duygu birliği içinde olduğu kısaca belirtilmişti. Başka bir deyişle, Pierre'in kendisi de şair yaradılışlı idi; başkalarında görüp hayran kaldığı hayal gücü zenginliğine o da sahipti; bu yazarların büyük sıkıntılar içinde ve karşılığını almadan türlü acılara katlanarak biçim verip kâğıda döktükleri zengin hayal gücünün her zerresi, potansiyel olarak ve işlenmemiş biçimde de olsa, kesinlikle Pierre'de de vardı. Bununla birlikte, Şahane Dilsizler onun olgunlaşmamış genç ruhunu

elinden tutarak, Sessiz Gerçekliğin geniş salonlarından geçirip Şiir Sihirbazlarının birtakım karışık ve muhteşem sözlerle Evrenin Alfa'sını ve Omega'sını tartışmak için toplandıkları o kalabalık, gizli ve hiçbir zaman yanılmayan Sanhedrin Başyargıçlar Kurulu'na sokmamışlardı henüz.⁷⁹ Ama Pierre ikinci ve üçüncü sınıf şairlerin hayal güçlerinin güzel ürünleri arasında özgürce ve anlayarak dolaşabiliyordu.

Ancak, dahası var: Pierre'in kendisi de, sevilen güncel konularda, yalnızca yakın çevresindeki insanların takdir ve övgüsünü kazanmakla kalmayıp aynı zamanda her zaman anlayış ve son derece zevk sahibi olan daha tarafsız halk kitlelerinin alkışlarını da toplayan pek çok şey kaleme almıştı. Kısacası, birçok okul çocuğunun sık sık yaptığı bir şeyi Pierre de yapmış, yazdıklarını yayımlamıştı. Ancak, öyle heybetli bir kitap biçiminde değil de, daha alçakgönüllü ve daha uygun bir biçimde, ara sıra dergiler ile yüksek düzeyli öteki süreli yayınlarda çıkmıştı bunlar. Sanat yaşamına ilk muhteşem ve başarılı adımı, "Tropik Yaz" başlıklı çok hoş bir aşk sonesi ile atmıştı. Onun şiir ya da düzyazı alanındaki bu denemeleri, birer mücevher gibi işlenmiş küçük düşünce ve hayal gücü ürünleriydi; yalnızca sıradan okurlar tarafından çok beğenilmekle kalmamıştı bunlar; bir sürü seçkin ve yetkin eleştirmen takımı da, şöyle bir bakışta hak ettiğini hemen anlayıverdikleri övgüleri cömertçe yağdırmışlardı bu yazılara. Dili kullanmaktaki şaşırtıcı ustalığını göklere çıkarıyor; cümlelerinin kuruluşundaki ses güzelliğine hayran kaldıklarını ifade ediyor; üslubunda başta sona gördükleri tenasüpten saygıyla söz ediyorlardı. Ancak, Pierre'in bu değerli yönleri konusunda gösterdikleri derin anlayışın da ötesine geçerek, çok uzaklara bakıyor, yazarın dile getirdiği duygu ve hayallerdeki son derece ölçülü ılımlılık ve tatlılık karşısında duydukları sonsuz hayranlığı dizginlemenin kendileri için kesinlikle mümkün olmadığını itiraf ediyorlardı. Bunlardan biri, denetleyemediği bir hayranlık fırtınası içinde, "Bu yazarın, belirleyici özelliği, baştan sona Kusursuz bir Zevk," diyordu. Bir başkası, önce Dr. Goldsmith'in, yeni olan her şey yanlıştır, yolundaki o örtbas edilen bilgece sözünü onaylayarak ona bir gönderme yapıyor, sonra da bu sözü önündeki değerli eserlere uygulayarak, yazısını şöyle bitiriyordu: "Yazarımız, kibar insanların sakinliğini misafir odala-

rından edebiyat çevrelerine taşımış bulunuyor; hiçbir zaman okurunu şaşırtmaya kalkışmıyor; kendini tutamayıp yeni ya da kaba bir şeye asla yönelmiyor; çok iyi biliyor ki, hayret uyandıran her şey bayağı, yeni olan her şeyin incelikten yoksundur. Evet, bu değerli genç yazarın gurur verici yanı, canlı bir üslup ile bayağılığın (bu yapışık ikizlerin) ikisinden de aynı mesafede uzak durmasıdır.”⁸⁰

Bir üçüncüsü, uzun ve güzel bir değerlendirme yazısını iddialı ve şaşırtıcı bir yargıyla bitiriyordu: “Hiç kuşku yok ki, bu yazar son derece saygıdeğer bir genç.”

Birçok ahlakçı ve dinsel derginin başyazarları da, daha ağırbaşlı takdir duygularını dile getirmekten geri kalmamışlardı; onların bol keseden olmayan övgüleri, daha da değerli idi. Bu tür haftalık bir derginin din ve filoloji sayfalarını yöneten, yaşamının büyük bir kısmını hasrettiği İbranice, Yunanca ile Ârami dillerini şaşırtıcı derecede iyi bilen ve bu bilgisiyle İngilizce eserler hakkında yanılmaz değerlendirmelerde bulunmak için özellikle uygun bir kişi olan ünlü yöneticisi, hiçbir tereddüde kapılmadan şöyle demişti: “Ahlak anlayışı kusursuz, baştan sona zararsız bir yazar.” Bir başkası, onun coşkulu yazılarını hiç çekinmeden tüm aile bireylerine salık veriyordu. Bir üçüncüsü ise, hiç çekinmeden bu yazarın başlıca hedef ve amacının, İncil’in öğretisine uygun bir dindarlık aşlamak olduğunu söylüyordu.

Doğuştan Pierre kadar sağlam bir zihin yapısına sahip olmayan bir kimse, bunca övgü karşısında pekâlâ müthiş bir kendini beğenmişlik duygusuna kapılabilirdi. Özellikle de, dergi yazı işleri müdürlerinin ileri sürdükleri ilk görüşlerin (az bir olasılık ama, yeni bir bin yılın gelmesi ve farklı bir zevk anlayışı getirmesiyle, bu eleştirmenlerin pabuçları dama atılmadığı sürece) değişmeyeceği konusunda ortada hiçbir kuşku bulunmadığı düşünülürse. Evet, doğru; edebiyattan anlayan yaşlıca bir dostu, övgülerin tümünün aslında temkinli bir kararsızlık ve genel bir belirsizlik taşıdığını; övgü ve yalnızca övgü oldukları için çözümleyici hiçbir yönlerinin bulunmadığını belirttikten sonra, cesaretini toplayıp kahramanımıza şöyle demişti: “Evet, kabul ediyorum, bu övgüler göklere çıkarıyor seni ve sen şaşılacak derecede genç bir yaşta bunca övgüler alan bir yazarsın; ama gene de ben ortada henüz gerçek bir eleştiri görmüyorum.”

Pierre şaşkınlık içinde, “Eleştiri yok mu dediniz? Bunlar hep eleştiri, efendim! Eleştirmenlerin ilahıyım ben!” dedi.

Yaşlıca dostu, sanki Pierre’in bu sözünün aslında doğruluğu birden kendisine hatırlatılmış gibi iç çekerek, “Ya! Ah ya!” dedi ve suya sabuna dokunmayan ve kimseyi kızdırmayan purosunu içmeye devam etti.

Gene de yazı işleri müdürleri sayesinde, Pierre’in sevilen eserlerine duyulan ilgi öylesine artmıştı ki, kısa bir süre önce terzilik gibi bayağı bir mesleği bırakarak daha şerefli bir uğraş diye yayımcılık işine atılan iki genç insan (gençlerin düşüncesi, belki de tutumlu davranmak, biçki masalarından çıkan kumaş artıklarını kâğıt fabrikasında işlettikten sonra kitap basımında kullanmaktı), kenarları tarak kabuğu biçiminde kesilmiş pek süslü bir kâğıda, son derece özenli, oya gibi işlenmiş bir el yazısıyla yazdıkları aşağıdaki mektubu göndermişti Pierre’e. Bu mektubun genel üslubu açıkça gösteriyordu ki, terzi gençlerin keten ve pamuklu kumaş kırıkları (imalatçıların becerisiyle) sonradan gerçekten kâğıda dönüşmüştü belki, ama kendileri henüz değişim çarkından geçerek tam birer yayımcı olabilmış değillerdi.

“Muhterem Pierre Glendinning Hazretleri,

“Çok saygıdeğer Beyefendi,

“Eserlerinizdeki o ince kesim ile kalıp gibi sağduyulu uyum karşısında hayretler içinde kalıyoruz. Kusursuz bir doku; bir dâhinin elinden çıkma ince bir kumaş. Yayın işine yeni başlamış bulunuyoruz. Sizin pantolonlarınızın –eserlerinizin demek istiyoruz– toplu basımı yapılmadı bugüne kadar. Sağlam ciltli yayımlanmaları gerekir. Terzilerin –kütüphanecilerin demek istiyoruz– talebi bu. Şu anda ününüz havının en güzel zamanında. Şimdi onları –kumaşın havı dökülüp parlaklığı daha gitmeden– sağlam ciltli yayımlamanın tam zamanıdır. Şu yakınlarda elimizde bir güderi siparişi var: Rus derisi. Kütüphane kitaplarının dayanıklı olması gerekir. Biz saygılarımızla, sizin o herkesi hayran bırakan eserlerinize sağlam ciltler giydirmeyi teklif ediyoruz. İzin verirseniz, size bir kumaş örneği –örnek sayfa demek istiyoruz– gönderelim, derinin deseni ile birlikte. Bize tanıyacağınız, o şahane eserlerinize sağlam kılık kıyafet-

ler giydirmeye ayrıcalığı karşısında, kazancın onda birini vermeye hazırız. Kitabın yayımlandığı gün terzilerin matbaa ve ciltleme ücretleri tarafınızdan nakit olarak ödenecektir. En kısa zamanda cevap verirseniz çok minnettar edersiniz bizleri, efendim.

“En sadık kullarınız,
“Wonder ile Wen

“Hamiş: Bu zarfın içindeki kâğıdı saygılarımızla size sunuyoruz; tüm yayıncılık şirketleri katında sizin için elimizden gelen her şeyi yapma niyetimizin içten bir göstergesi olarak kabul ediniz bunu.

“Not: Bu liste şayet ünlü gardırobunuzdaki her şeyi –eserlerinizin hepsini demek istiyoruz– kapsamıyorsa, son derece üzücü olacak bu bizim için. Çünkü biz bakılmadık çekmece – dergi – bırakmamış bulunuyoruz.

“Bir ceket örneği: Glendinning’in eserleri için başlık:

GLENDİNNING’in TOPLU ESERLERİ

Yazarın dünyaca ünlü “Tropik Yaz: Bir Sone.” adlı eseri

“Hava Durumu: Bir Görüş.”

“Yaşam: Bir Doğaçılama.” “Muhterem Papaz Mark Graceman: Bir Ölünün Ardından.” “Mizah: Bir Kıtalık Şiir.”

“Güzellik: Bir Akrostiş.” “Edgar: Bir Anagram.” “Tohum Üzerine:

Kısa Bir Yazı.” v.s., v.s., v.s.,

v.s., v.s., v.s.,

v.s.

Pierre bir tasarımcıdan da aşağıdaki mektubu almıştı:

“Efendim, size başvururken içim gerçekten korku dolu. Çünkü siz yaşça gençsiniz, ama yılların ün ve yeteneğine sahipsiniz. Eserlerinize duyduğum ateşli hayranlığı anlatamam size; böylesine canlı bir betimleme gücünün ürünlerine, bir ressamın

daha alçakgönüllü tasarımlarının eşlik etmiyor olması karşısında derin bir kedere kapılmamak da elimde değil. Bu konuda size hizmet etmeye hazırım. Şayet bu cüretkâr teklifime lütfedip, ünlü Glendinning'in eserleri için yapacağım birkaç resim taslağını bende şahsım ve mesleğim adına onur duyabilme umudu uyandıracak koşullarla yapmamı sağlayacak bir cevap verirseniz, bunun benim için ne büyük bir gurur kaynağı olacağını söylemeye gerek yok sanıyorum. Ne var ki, sizin adınızı burada şöyle bir anmak bile, kabaran duygularla içimi öylesine dolduruyor ki, daha fazla bir şey söyleyemiyorum. Ancak şunu ilave etmek isterim ki, Ticaret alanına girmediği için, benim işkolumun tatsız bir biçimde beni, teslim ettiğim her parça resmin parasını peşin almaya ve tüm mesleki işlemlerimi bu şekilde yapmaya zorlamaktadır. Sizin soylu ruhunuz, elbette, yalnızca alışveriş konusunda duyduğum bu gereğin, benim size karşı olan o derin özel saygı ve hayranlığımı azaltacağına ihtimal vermeyecektir.

“Bu duygularla, büyük ve iyi yürekli Sayın Glendinning,

“Size en derin saygılarımı sunuyorum,

“PETER PENCE”

II

Heyecan verici duygular uyandıran mektuplardı bunlar. Sağlam bez cilt! Resimli bir baskı! Pierre'in göğsü gururla kabarıyordu.

Ama ne yazık ki, yazdıklarının tümü sevilen güncel konular üzerineydi; ayrıca da bir araya toplansalar, çok küçük boyutlu bir kitabı ancak doldurabilirlerdi; bu yüzden, sağlam bez ciltli kitabın daha pek zamanı değildi belki; ihtimal biraz da yersiz olurdu bu. Bir de, yazdıklarının çoğu küçük soneler, düşünce içerikli kısa şiirler ile ahlak konulu denemelerden oluştuğuna göre, ressamın pek fazla bir konu bulamama tehlikesi de vardı. Deneyimsizliğinden ötürü Pierre, tasarım sanatının ne yüksek zirvelere taşınmış bulunduğunu, o meslekten bir beyimizin, elinde “Coke'un Lyttleton Tefsiri” adlı mülkiyet hukukuna

ilişkin kitabının resimli bir baskısını çıkarma önerisiyle, seçkin bir yayınevine başvurduğunu bilmiyordu. “Şehir Rehberi” bile, nefis tuğla, maşa ve yassı demir resimleriyle güzelce bezenmişti.

Kitap için önerilen ad sayfası taslağına gelince, eser adlarının o heybetli sıralanışını gördüğü zaman –bir Alman prensinin unvanları kadar uzun ve görkemliydi bunlar (*Crantz Jacobi’nin Arka Bahçesinin Mirasçı Lordu; Merhume Dul Bayan Van Lorn’nun Karyolasının El Koyma Yoluyla Tartışılmaz Sahibi; Fletz & Flitz’in Müflis Fırınının Unvan Vârisi; Merhume Sayın Bayan Dunker’in Haciz Edilen Cep Harçlığının Taksiminden Arta Kalan Kısmının Vârisi; vs. vs. vs.*)– Pierre, itiraf etmeliyiz ki, içinde uyanan gurusu tümüyle bastırmakta yetersiz kaldı. Ancak gene de, böylesine yüklü edebiyat eserlerinin yazarı olarak, kendi ağırlığının altında beli bükülmüyor değildi. Bununla birlikte, on sekizinde daha şimdiden, kitabının isim sayfasının kelime sayısı bakımından, babasının bastırdığı kitabın Platon’un engin düşüncelerinden alıntılarla başlayan sade isim sayfasını kat kat geride bırakacağı düşüncesi, ona biraz ters geliyordu. Gene de, nasıl ki *Gazelle* dergisinin reklamlarını yapıştıran, kentin duvarlarını her ay derginin öteki yazarlarının adları yanında kendisinininkini de içeren dev boyutlu ilanlarla kaplayan adamların işine karışamamışsa, şimdi –Wonder ile Wen’in büyük bir olasılıkla gerçekleşmeyecek teklifini kabul ettiği takdirde– bu şirketin reklam bölümünün işlerine karışması da söz konusu olamazdı; çünkü belli ki, onlara göre insanın kitabının isim sayfası, penceresiz herhangi bir duvardan farksızdı ve rakip hiçbir ilan yapıştırıcısının tecavüzüne uğramadığı için kentteki çoğu duvardan daha uygun bir yerdi burası. Tüm bu tür reklam işlerini oluruna bırakma kararına rağmen, çığırta bir gösterişteki bayağılığı küçümseyerek, isim sayfasına yalnız adlarını yazmakla yetinen ve bunun tüm gerçek zevk sahibi okurların dikkatini çekmek için yeterli olduğuna güvenen birtakım narin, çıtkırıldım yazarların alçakgönüllü yöntemine karşı içinde utangaç bir eğilim duyuyordu. Unvanlarını uzun uzun sayıp dökmek, köşede bucakta kalmış Alman prenslerinin yapacağı bir şeydi. Oysa Rus Çarı, en önemli kararnamelerinin altına yalın bir sadelikle, “NICHOLAS” diye yazmakla yetiniyordu.

Uzayıp giden bu düşünceler, sonunda, imzasız eser yayımlama konusunda birkaç görüşle noktalandı. Yazarlık hayatına bu maskeyle başlamamış olduğuna üzüliyordu. Şimdi, iş işten geçmişti belki, çünkü her yerde, herkes tanıyordu onu artık ve bunca zamandan sonra kendini gizlemeye kalkışması boşuna olurdu. Ancak, yazarın adını tamamen gizleme yönteminin temel değerini ve doğruluğunu tüm yönleriyle göz önüne alınca, her türlü reklamdı doğa olarak kaçınmakla kalmayıp aynı zamanda, genellikle sırf para için yazdıkları eserler birbirini izledikçe utançları gitgide artan, ancak gene de fırıncıya, kasaba olan borçlar ve başka parasal kaygılar yüzünden tumturaklı isim sayfalarına (bu sayfaların görünüşü yayımcının satışlarını artırdığı sürece, kuşkusuz) razı olmaya acımasızca zorlanan o talihsiz insanların çektiği sıkıntıları gerçekten kendi içinde hissetmemek elinden gelmiyordu.

Ününü yayma ve sağlamlaştırma ayrıcalığına sahip olmak için büyük bir istekle kendisine başvuran Wonder ile Wen şirketinin teklifini Pierre'in geri çevirmesinin –teklifi geri çevirmişti– gerisindeki neden, tamamen bilinçli olmasa bile, belki de şu düşünceden kaynaklanıyordu: Daha gençti ve ileride yazacaklarının, şimdiye kadar kaleminden çıkanları bir parça geride bırakmasa bile, en azından onlarla aynı düzeyi tutturabilme olasılığı vardı. Edebiyat alanında büyük yazarlar arasında yer almak için hiç değilse, yasaların garip bir şefkat gösterisi ile kendisini çocuk ilan ederek, toy bir öğrenci saydığı on sekiz yaşını geride bırakana kadar beklemeye karar verdi. Oysa, alçakgönüllülüğü yüzünden Pierre'in gözden kaçırdığı bir şey vardı: Zamanın en ünlü yazarları, dehanın o Tanrısal gücü sayesinde, yasalara göre daha birer çocukken ve üç-beş kuruşluk fındık fıstık parası için hâlâ annelerinin eline baktıkları sırada, Şöhret Üniversitesi'ni çoktan bitirmişlerdi.

Pierre'in toplum içindeki uysallığı, hatıra defterlerini şereflelendirecek küçük şiirler yazması için ricada bulunan genç kızların nazik yakarışları karşısında sık sık sarsıntıya uğruyordu. Toplum içindeki uysallığının sarsıntıya uğradığını söylüyoruz burada; çünkü iyi bir salon sosyetesinin gerçekten çekici yanı, insanların orada kendi sivri kişiliklerini kaybederek; mutluluk verici duygularla o

yumuşak toplumsal bütünün içine karışmaları, sanki pembelikler içinde eriyerek tek bir kitleye dönüşmeleridir. (Aslında İngilizce adları “*çekilme* odası” olan bu salonlar, çok hoş bir biçimde kendi adlarına ters düşmektedir, çünkü buralar barışçıl yerlerdir; hiç kimse kendi kişiliğinin kılıcını *çekmez* bu salonlarda; tüm bu tür çirkin silahlar, eski zamanlarda olduğu gibi, şapkalar ve bastonlarla birlikte evin girişinde bırakılır.) Genç kızların isteklerini geri çevirmek yakışık alan bir şey değildi, ama bunları yerine getirmek bir bakıma Pierre’e daha güç ve özellikle daha tatsız geliyordu. Siz buna zayıflık da diyebilirdiniz, ondaki kişisel bir özellik de; her iki tanımlama da eşit derecede doğrudu anlaşılan. Tüm tatlı dilliliğini topluyor ve istekleri reddediyordu. Ama, Amblesideli Bayan Angelica Amabilia’nın söylediklerine bakılırsa, Pierre’in “hayır” deyişi, başkalarının “evet”inden daha sevimliydi. Ne var ki, hatıra defterine şiir yazdırma önerisinden önceki bir tarihte, Ambleside’deki bir korulukta Pierre, bir an kapıldığı şövalyelik ruhuyla güzel bir akça ağacın gövdesine, bu genç kızın yanında, içinden gelerek, onun adının baş harflerini kazımişti. Ancak, bütün genç kızlar Angelica değil ki. İstekleri güler bir yüzle oturma odasında geri çevrilince, onlar da tutup çalışma odasından püskürtülmeyi göze almaya başladılar. Defterlerini şipşirin zarflara koyup Pierre’e elden yolladılar; onları götüren uşakların avuç içlerine birkaç damla gülyağı damlatmayı da ihmal etmiyorlardı. Kadınlara olan saygısının kısılcasında şimdi iyice sıkışan Pierre, ne yapması gerektiğini bilemeden düşünüp dururken, bekleyen defterlerin sayısı boyuna çoğalıyordu; zamanla odasındaki kitaplığın bütün bir rafını doldurur oldular; öyle ki, yan yana dizili duran süslü ciltleri Pierre’in gözlerini kamaştırıyor, aslında ölçülü kullanınca güzel parfümlerden çok hoşlandığı halde, defterlerden ortalığa yayılan ağır kokular içine baygınlık veriyordu. Bu yüzden gerçekten soğuk günlerde bile ikinci vakti pencerelerin üst kanatlarını beş-on santim açmak gerekmekteydi.

Genç kızların defterlerine bir şeyler yazmak kadar kolay şey yoktur. Ancak, *cui bono?*, ne gereği vardı? Basılı kitap kıtlığı mı çekiliyordu ki, ortaçağ geri gelsin ve kadınlar el-yazması kitaplar okusunlar? Aşk hakkında ya da başka bir konuda Pierre, yüce Hafız’ın yüzyıllar önce yazdıklarını geride bırakacak ne yaza-

bilirdi ki? Anacreon, Catullus, Ovidius ne güne duruyorlardı? Bunların hepsinin kolayca bulunabilen çevirileri yok muydu? Ayrıca –sağ olsunlar!– bu sevgili hanımlar Tom Moore’u unutmuşlar mıydı yoksa? Ama, el yazısı diye bir şey var, Pierre, senin elinin değdiği bir şey görmek istiyor onlar. Ne var ki Pierre, elin dokunması her zaman gönderilen el yazısını görmekten daha iyidir, diye düşündü. Ben onlara elimle dokunacağım, hem de diledikleri kadar. Hatta dudaklar ellerden de iyidir. Onlar güzel yüzlerini göndersinler bana, ben de o yüzlere sonsuzun da ötesine kadar silinmeyecek *dudak basması* öpücükler kondurayım. Bu düşünceyi çok beğendi. Uşakı Dates’i çağırdı, defterleri sepete doldurtup aşağıya yemek odasına taşıttı. Kapaklarını kaldırarak oradaki açılır masanın üstüne yaydı; sonra, uzun sandıklar içine konmuş tespihleri topluca kutsayan Papa gibi o da, defterlere doğru dindarca bir öpücük gönderdi; sonra, her defterin yanına “öpücük” denen ve incecik kâğıtlara sarılı şekerlerden bir tane koyarak, çağırdığı üç uşakla hepsini en derin saygılarıyla sahiplerine geri gönderdi.

Özellikle sonbaharda ülkenin dört bir yanındaki kentlerden, köylerden, Pierre’e Genç Erkek derneklerinde, Halk Eğitimi derneklerinde, öteki bazı Edebiyat ve Bilim derneklerinde konferanslar vermesi için öneriler geliyordu. Bu acil davet mektupları toy Pierre’e son derece pohpohlayıcı ve görkemli görünüyordu. Bir tanesi şöyleydi:

“Urquhartçı, İnsana ve Tanrıya İlişkin Tüm
Bilgilerin Sınırlarını Acilen
Genişletme Kulübü.⁸¹

ZADOCKPRATTSVILLE⁸²
11 Haziran 18–.

“*Tropik Yaz*” vb. *Eserlerin Yazarı*.

“ÇOK MUHTEREM BEYEFENDİ,

“Size yazarken resmi görevim ile kendi kişisel isteğim, son derece hoş bir biçimde kaynaşmış bulunuyor. Yüreğimin her

zamanki en ateşli arzusu, Konferans Komisyonu'muzun aldığı bir kararla şimdi benim için yerine getirilmesi zorunlu bir görev olmuş bulunuyor. *Konferans Komisyonu*'nun başkanı olarak, sizden kendi seçeceğiniz bir konuda ve sizin için en uygun olan bir tarihte Derneğimizde bir konferans vererek bizleri şerefli-dirmenizi rica ediyorum. Saygılarımızla, İnsan Kaderi konusunu önermek isteriz ama, kendi tarafsız seçiminize müdahalede bulunmayı istemiyoruz.

“Teklifimizi kabul buyurmak suretiyle bizlere onur verirseniz eğer, şundan emin olunuz ki, efendim, Konferans Komisyonu, burada kaldığınız sürede size en büyük ihtimamı gösterecek ve Zadockprattsville'den memnun kalmanızı sağlamak için elinden geleni yapacaktır. Posta arabasından indiğiniz yerde bir araba hazır bekleyecek, önlerinde Başkanları olmak üzere tüm *Konferans Komisyonu*'nun eşliğinde sizi ve valizlerinizi otelinize götürecektir.

“İzninizle şahsi hürmetlerimi size karşı

“resmi görevim nedeniyle beslediğim

“yüksek takdir hislerime katıyor ve

“acizane hizmetinizde olduğumu

“zat-ı âlinize arz ediyorum.

“DONALD DUNDONALD”

III

Ancak, daha çok özellikle büyük kentlerin ak saçlı, saygıdeğer derneklerinden gelen, saygıdeğer ak saçlı sekreterler tarafından kaleme alınmış konferans davetiyeleri genç Pierre'i sevindirip mutlu edecek yerde, son derece içten bir alçakgönüllülük duygusuna boğuyordu. Konferans vermek ha? Benim gibi bir bacaksız, her birinde on ak saçlının oturduğu elli sıraya, toplam beş yüz ak saçlıya konferans verecek ha! Yaşamın olgunlaştırdığı bu beş yüz

zihne, benim zavallı, deneyimsiz tek bir beynim mi konferans verip doğru yolu gösterecek? Böyle bir şeyi düşünmek bile saçma. Ne var ki, bu beş yüz ak saçlı, sözcüleri aracılığıyla bu daveti kendi istekleriyle yapmışlardı. Öyleyse, bu durumdan çıkarılacak utanç verici tüm gerçekleri göz önüne aldığı zaman, Pierre'in içine tüm insanlara karşı duyulan bir nefretin ilk tohumları atılmamış olabilir miydi? Bir zamanlar kente bir gidişinde, "Coney Adasında Bir Hafta"nın yazarı on dokuz yaşındaki tanınmış bir gencin verdiği ilk konferansı anımsadı; gazete haberlerinin şişirmesi ve oturacak yer bulmaktaki güçlük yüzünden salonda büyük bir kargaşa çıkmış, olayı bastırmak için polis çağrılmıştı.

Bunun gibi nazik davetlerin hepsini Pierre'in son derece dürüstçe ve saygılı bir biçimde geri çevirdiğini söylemeye gerek yok.

Sağduyusunun sesi, Pierre'in edebiyat alanındaki ününe ilişkin benzer birtakım abartılı övgülerdeki aşırılığı da törpülemekteydi. İmza isteyenlerin ardı arkası kesilmiyordu; bazen işi şakaya vurup bu garip insanlar arasında daha ısrarcı olanlara imza verirken, el yazısındaki toyluğu ve biçimsizliği görerek, acı bir üzüntü duyuyordu; çünkü imzası, ünlü kişilerin el yazılarında her zaman (başka bir nedenle değilse bile sırf temkinli olmak için) bulunması gereken o kesin değişmezlikten yoksundu. Gelecek kuşakları düşününce yüreği sızlıyordu; son derece seçkin bir yazarın birbirini tutmayan bir sürü imzası karşısında şaşıp kalmaları kaçınılmazdı. Ne yazık ki, gelecek kuşaklar, imzaların hepsinin kesinlikle sahte olduğu ve o yüce şair Glendinning'den kendi bahtsız günlerine elyazması hiçbir belgenin kalmadığı sonucuna varacaklardı.

Pierre, lütfedip duygulu yazılarıyla sayfalarını şerefleştirdiği dergi sahiplerinden dergilerinin kapak içine basmak üzere gravürünü çıkartmak için yağlıboya bir portresini isteyen ve çok ivedi yanıt bekleyen mektuplar alıyordu. Böyle zamanlarda da genç Pierre'in aklına son derece üzücü düşünceler geliyordu. Hayatta sahip olmak istediği ikincil derecede önemli şeylerden biri, şöyle düzgün, uzun bir sakal bırakmaktı; böyle bir sakalı, bırakın seçkin bir yazarı, erkek vücudunun soylu bir simgesi olarak görüyordu. Ne var ki, sakalı henüz çıkmamıştı ve hiçbir

ilaç firmasının elinde bir sakalı bir derginin iç kapağına makul bir süre içinde yetişecek kadar çabuk uzatabilecek etkili bir ilaç yoktu. Ayrıca, çocukluk çizgileri ve yüzünün tüm ifadesi her gün değişmekteydi. İlkesiz davranıp gelecek kuşaklara karşı böylesine bir aldatmacaya onay verebilir miydi? Şeref duygusu buna hayır, diyordu.

Bu dilek mektupları genellikle inceden inceye hesaplanmış saygılı bir üslupla yazılıyor, böylece rica edilen gravür kopyanın çıkartılması için gerekecek sıkı işlem sırasında portresinin ne derin bir huşu ile korunacağı belirtilmeye çalışılıyordu. Ancak gravür portre konusunda kendisine arada bir sözlü istekte bulunan kişilerden bir-ikisi, her insanın portresine karşı doğal olarak, ama Pierre gibi ünlü bir dahininkine daha da çok, gösterilmesi gereken saygıya pek o kadar dikkat etmiyor gibiydi. Bu kimse-ler sanki, insanların portrelerinin genellikle kendilerinden daha büyük bir saygı gördüklerini ve gerçekten de bu saygıyı daha fazla hak ettiklerini unutuyorlardı; çünkü ünlü bir dostunuzun omzuna teklifsizce bir şaplak atabilirsiniz, ama portresinin burnunu büküp sıkamazsınız. Bunun nedeni şu olabilir: Portre hakkında küçültücü hiçbir şey düşünemeyiz; oysa istemesek bile, portrenin aslı olan insan hakkında aklımıza pek çok küçültücü şey gelebilmektedir; işte bu yüzden portreler asıllarından daha çok saygıyı hak ederler.

Bir keresinde yolda, tanıdığı bir edebiyatçıyla karşılaşmıştı; *Kaptan Kidd* adlı aylık bir dergide yazı işleri eş-müdürü olan bu adam, bir sokağın köşesinde birden önüne çıkmış ve çabuk çabuk, “Günaydın, günaydın; işte tam aradığım adam –hemen benimle gel, bir fotoğrafını çekti; sonra acele gravürünü yaptır– bir sonraki sayımız için istiyorum,” diyerek Pierre’in ödünü patlatmıştı.

Sözlerini bitirdikten sonra, *Kaptan Kidd*’in bu kaptan baş yardımcısı, Pierre’in koluna yapışmış ve yakaladığı yankesiciyi götüren bir polis gibi, sürüklemeye başlamıştı ki, Pierre nazıkçe, “Durun lütfen, bir yere gitmiyorum ben,” dedi. “Hadi, hadi; fotoğrafı almam gerek... Hadi gel, bir-iki bina ileride; halkın malı olmuş bir insansın sen.” “Halkın malıymış!” diye karşılık verdi Pierre, “*Kaptan Kidd* dergisine yakışan bir söz olabilir bu.

Halkın malı sözü, pek Kaptan Kidd'çe bir övünme olur. Ama size bir kere daha söylüyorum, isteğinizi yerine getirmeye niyetim yok benim." Adam gözlerini şaşkın şaşkın Pierre'in yüzüne dikerek, "Niyetin yok, ha? Gerçekten mi?" diye haykırdı, "Şu işe bak; *benim* portrem yayımlandı, hem de uzun bir süre önce!" Pierre, "Sizin bileceğiniz bir şey bu," dedi. Kaptan baş yardımcısı, "Aa, gel hadi, gel," diyerek son derece sırnaşık bir biçimde Pierre'in koluna yeniden yapıştı. Pierre, kendisine terbiyeli davranıldığında, dünyanın en iyi huylu genciydi; ama ara sıra, Kaptan Kidd türü edebiyatçıların saygısızlıklarıyla kolayca harekete geçen korkunç bir şeytan girerdi içine. Kararlı bir tavırla yumruklarını göstererek, "Bana bak, ahabap," dedi, "Kolumu derhal bırak, yoksa sererim yere seni. Senin de, fotoğrafının da canı cehennem!"

O sırada kendisine anlamlı gelen bu olayın sonradan Pierre'in üzerinde şaşırtıcı bir etkisi oldu. Şöyle düşünüyordu: Şimdi herkes fotoğraf makinesi sayesinde büyük bir kolaylıkla kendisine son derece benzeyen bir portre çektirebiliyor, oysa eskiden iyi bir portre yaptırmaya ancak varlıklı insanların ya da düşünce dünyasının seçkinlerinin güçleri yeterdi. Öyleyse buradan doğal bir sonuca ulaşıyor: Eskiden dâhileri ölümsüzleştiren portreler, şimdi kalın kafalıları güncelleştiriyor. Ayrıca, herkesin portresini yayımlattığı bir ortamda gerçek seçkinlik, ancak kendi portrenizi yayımlatmamakla olur. Çünkü, onun bunun resminin yanında sizinki de çıkınca, siz de onlarla aynı kılığa girmiş olursunuz; o zaman ayaktakımından ne farkınız kalır? Onun için, Pierre'in bu konudaki kararında, kişisel boş gurur gibi zavallı bir etkenin de katkısı olmuştu.

Çağın birtakım hızlı edebiyat meraklıları ile Pierre'in büyük dehasına hayranlıklarını açıklayan bazı kimseler, sık sık ona başvurup yaşamöyküsünü yazmak için gerekli birtakım bilgiler istiyorlardı. Hayatta her şey pamuk ipliğine bağlı, diyorlardı Pierre'e. Kendisine, daha önünde uzun yıllar varmış ve şu anda her şey yolunda gidiyormuş gibi gelebilirdi. Ancak, ansızın ölümcül bir hastalığa yakalanacak olsa, bir daha dönmek üzere bu dünyadan göçüp giderken, giydiği ilk pantolonun kumaşı ve rengi konusunda geride kesin bilgiler bırakmadığını hatırlaya-

rak, son saatlerini ne büyük bir üzüntü içinde geçireceğini bir düşünseydi ya. Bu tür ifadeler Pierre'in içinde, eskiden öğretmenlerin de yaşadığı sıcak duygular uyandırıyor elbet. Ama Pierre çok genç olduğu için, geçmişe ilişkin anımsadığı şeyleri genellikle açık seçik olmayan, hatırında yarım yamalak kalmış birtakım başka şeylerle kolayca karıştırılabileceğini düşününce, bunları peşindeki biyografi yazarlarına bilgi diye vermeyi vicdanen içine sindiremiyordu; özellikle de, geçmiş hakkındaki her şeyi doğrulayabilecek en yetkili kişinin kendisine artık hiçbir şey sorulamayacak bir yere gitmiş bulunması yüzünden. Çünkü sevgili dadısı Clarissa öleli dört yıldan fazla oluyordu. Kendisi de iki dizin ile bir destan yazarak ün kazanmış olan genç bir arkadaşı, konu tesadüfen ona da açıldığında, biyografi yazarlarının görüşlerini hararetle desteklemişti: Bunun, tatsız bir şey de olsa, ünlülerin katlanmaları gereken bir ceza olduğunu ve bu işte gönülsüz davranmanın bir yararı bulunmadığını belirttikten sonra, konuşmasını bitirirken, bir yandan da yakında kendi biyografisinin de, geniş kitleler yararlanabilsin diye küçük bir kitap halinde basılıp bir şilin fiyatla satılacağını bildirmiş, şapkasının içinden provalarını çıkarıp göstermişti.

Pierre'e "Biyografi-İstek Formu" dedikleri her zamanki basılı kâğıtlarını gönderen daha az duyarlı birtakım başka istek sahipleri, onu daha çok şaşırtıyor ve üzüyordu; istek formuna mürekkepli kalemle adını yazıyor, ondan kendilerini ve tüm insanları şereflelendirecek yaşamöyküsünün derli toplu bir taslağı ile, eserleri hakkında kendi eleştirilerini rica ediyorlardı. Basılı formlarda hep, "Kuşku yok ki siz kendi hayatınız hakkında şu anda yaşayan herkesten çok daha fazla şey biliyorsunuz; Glendinning'in büyük eserlerinin inceden inceye bir çözümlemesini de, bu eserlerin yapıları üzerindeki kesin değerlendirmeleri de, ancak onları yaratan insan yapabilir," diyorlardı.

İşte yukarıdaki türden sözlerin uyandırdığı utanç duygusunun etkisi altında; ayrıca, yayımcılar, gravürcüler, yazı işleri müdürleri, eleştirmenler, imza koleksiyoncuları, portre düşkünlere, biyografi yazarları ve kendisinden isteklerde bulunan, olumsuz tutumundan yakınan her türden yazar tanıdıkları peşine düştükçe; genç Pierre'in içine, insanların tüm şan ve şöhreti-

nin hiçbir değer taşımadığı yolunda hüznün verici bir duygu gelip yerleşmişti. Bu adamların, uğruna kendilerini feda edercesine ortaya attıkları son derece ateşli önerileri, üzülmek de olsa, işte bu yüzden geri çevirmek zorunda kalıyordu.

Ayrıca, Eyer Çayırı'nda gözlerinin önüne birden serilince dünyasını allak bullak eden, bazı bakımlardan onu zaman zaman insanlıktan iğrendiren o şaşırtıcı korkunç yaşam gerçeğini öğrendikten sonra Pierre, daha az öfkeli olduğu bir ânında sırf gariplik örnekleri diye sakladığı biyografi taslağı ile öteki saçma yazı ve mektuplardan oluşan o koca tomarı, tuhaf bir nefret ve küçümseme duygusuyla kapmış ve bu değersiz çöp yığınının ateşte yanışını neredeyse içinden iblisçe sırtarak seyretmişti. Kâğıtlar gözlerinin önünde yanıp kül olurken, bunları yazan saçma sapan kimselerin hitap etmeyi tasarladıkları son derece rezil kendini beğenmişlik duygusundan içinde kalmış en son kırıntıların da ruhundan sonsuza kadar silinip yok olduğunu hissetmişti.

Kitap XVIII

GENÇ BİR YAZAR OLARAK PIERRE YENİDEN DEĞERLENDİRİLİYOR

I

Daha önce değişik birtakım dolaylı yollardan, Pierre'in sıradan insanlardan daha fazla doğal yeteneğe sahip bulunduğunu belirttiğimiz için, yazılarının o güne kadar yalnızca dergi sayfalarında çıkmış olması bir çelişki gibi görülebilir. Ancak, doğruyu söylemek gerekirse, aslında Pierre'in zihinsel ürünlerinin öyle olağandışı hiçbir yanlarının bulunmadığını eklemeye gerek yok; alaylı konuşmayı bir yana bırakacak olursak, şayet şimdiye kadar taraflı davranıp bunun tersi bir şey söylemiş olsak bile, aslında Küçük Beyefendi'nin yazıları gerçekte son derece sıradan şeylerdi.

Çok önceden söylediğim gibi, Eyer Çayırında doğa Pierre'e çok küçük yaşlardan başlayarak son derece cömert davranmıştı: Mavi tepelerden rüzgâr borazanıyla ona seslenmiş; ormanları, dereleri aracılığıyla kulaklarına şirin sırlar fısıldamıştı. Ancak, doğa bizleri böyle erkenden ve bol bol beslerken, yediğimiz şeyleri gereği gibi düzenlemeyi bize öğretmekte çok geç kalır. Ya da benzetmeyi değiştirerek söyleyelim: Elimizde muazzam mermer ocakları vardır; ama bu güzel mermerleri nasıl çıkaracak, nasıl yontacağız; bunlardan nasıl bir mabet yapacağız? Onun için, gençler bir süre mermer ocağından uzak durmalı;

gidip ocakta kullanılacak aletleri önceden edinmekle de kalmayıp tüm yönleriyle mimarlık öğrenmeli. Mermer ocaklarının bulunup ortaya çıkarılması, taş ustalığından çok önce gelir; taş ustalığı, mimarlıktan çok öncedir; mimarlık, tapınak yapmaktan çok önce öğrenilir; çünkü, dünyanın başına kondurulmuş bir taçtır tapınak.

Evet, Pierre o sırada mimarlıktan uzak olduğu gibi, aynı zamanda çok gençti. Ve çoğu zaman görüldüğü gibi, ocaklarda değerli madenlere erişmeden önce, bir sürü toz toprağı kazıp çıkarmak gerekir; aynı şekilde, insan ruhundaki ince dehayı oluşturan altın tabakasına inmek için, önce sıradan ve sıkıcı pek çok şeyi gün ışığına çıkarmak zorundayız. İnsanın kendi içinde, ortaya çıkan bu tür çerçöpü koyabileceğı hazır bir kabı bulunsa ne iyi olurdu. Ancak insanoğlu, evinde çöplerini bodruma atmayan, görevlilerin toplaması için onları sokak kapısının önüne bırakması istenen bir kimseye benzer. İçinizde ne varsa bunları bir kitaba dökmedikçe, sıradan şeylerden tam anlamıyla kurtulma olanağınız yoktur; çünkü çöpleriniz kitabın içine girince, kitabı ateşe atıp yakabilirsiniz ve sorun kalmaz. Ama kitaplar her zaman ateşe atılmıyor, kötü kitapların sayıca, gerçekten değerli kitaplardan bu kadar fazla olmasının nedeni işte budur. Ayrıca, dürüst bir yazar, içindeki çöplerden ne zaman hepten kurtulduğunu, ocağındaki değerli madene ne zaman ulaştığını kesinkes belirlemekten kaçınacaktır. Bir kimse ne kadar akıllı ise, bazı noktalarda kendisinden o kadar çok kuşku duyduğu da doğrudur.

Bilindiğı gibi, en iyi zihinlerin en üstün ürünleri, genellikle yazarların kendi gözlerine acemi öğrenci ödevleri gibi görünürler; öldükten sonra Tanrı'nın büyük üniversitesine girebilmek için yaptıkları alıştırma olmanın ötesinde hiçbir değerleri yoktur. En ünlü kişilerin yaşamları hakkında bildiklerimizden şu sonuca ulaşabiliriz: Bu kişiler herkesin budalaca göklere çıkardığı en güzel eserlerini, yalnız çok kötü ve önemsiz saymakla kalmayıp aynı zamanda düpedüz çirkin bulmuşlardır; kendilerine kalsa, o kitapları odalarına bile sokmazlardı. Tahmine dayanan bu düşünceler, onlar kadar parlak olmayan insanların zihinlerinde öyle hüznün verici bir etki uyandırır ki, bu kimseler

ne yazdıklarına aldırılmazlar; isteksiz isteksiz çalışma masalarına oturur, baş ağrısı, sırt ağrısı çeker, ancak birtakım çetin toplumsal zorunluluklar gereği gene de yazmaya devam ederler. Böyle yazılmış eserler, onların kendi gözlerinde de aynı ölçüde zayıf ve değersizdir; isteksizce ve sırf ekmek parası için dünyaya getirilmişlerdir; hayata önem vermeyen, içinde taşıdığı canı da umursamayan bir annenin cılız çocuklarıdır bunlar. İnsanlar kısa görüşleriyle, bir an bile bu gibi kimselerin için için kendilerini beğendiklerini sanmasın; sahneye halkın dikkatini çekmek istediklerinden değil, para karşılığı çıkmıştır onlar; yüzlerindeki o yoğun yaşam kızıllığı ve parıltısı, aslında yalnız kaldıklarında acı gözyaşlarıyla yıkanan allıktan başka bir şey değildir; kahkahalarının çınlaması, içlerinin boş oluşundandır; seyircilerin kahkahaları ise, onların kulağında kahkaha değildir.

Çekiciliği hüznün kadar kaygan hiçbir şey yoktur; ilkin yapacak ilginç bir şey bulunmadığı için hüznüleniriz; hüznünlü olmaya devam ederiz, çünkü sonunda uzanacak rahat bir divan bulmuşuzdur. İşte bunun gibi anlaşılan ben de, kahramanımın geçmişinde kalmış, gürültüsüz patırtısız küçük bir olaya sıra gelince, tıpkı Hudson Irmağı'nın her zaman hırçın akan derin sularının Tappan Zee'ye varınca yayılıp sığlaşması gibi, bu aşamada ben de, yavaşlayarak divana yayılıyor, hüznülenip duygu-sallaşıyorum.⁸³

Pierre'le ilgili olarak, deha sahibi bir kimsenin verdiği ilk meyvelerin kaçınılmaz biçimde çerçöp türü şeyler olduğu yolunda şimdiye kadar söylediklerimiz, birçok değerli yazarın yayımlanan ilk eserlerinin olgun bir dehanın izlerini taşıdıkları gerçeğine ters düşmemektedir; zira daha önce bunlardan kaçını "ateşe" yayımladıklarını ya da kendi beyinlerinde özel olarak yayımlayıp hemen oracıkta yasakladıklarını bilemeyiz. Çok genç yazarların edebiyat alanında çabuk kazandıkları başarıların daha değersiz örneklerinde, hemen her zaman, erken başarının yazarın başından geçen zengin ve değişik bir deneyimin ürünü olduğu görülür; kitapta canlandırılan deneyim özgün olduğu için, yazarın da özgün olduğu sanılır; böylece son derece özgün birçok eser, gerçekte hiç de özgün olmayan zihinlerin ürünüdürler. Aslında insanlar bir parça etraflı düşünecek olsalar, içlerinde-

ki kendini beğenmişliğin son izleri de silinip gidecektir. Herkes sürekli özgünlükten söz edip duruyor, ama şimdiye kadar onların dediği anlamda ortaya özgün bir kimse çıkmadı; yeryüzündeki ilk insan, ki hahamlara göre aynı zamanda ilk yazardır, özgün değildi; özgün tek yazar Tanrı'dır. Milton da, Casper Hauser gibi karanlık zindanda büyüüp konuşmayı öğrenmeseydi, o da bomboş bir kimse olurdu.⁸⁴ Çünkü, her ne kadar insan ruhunda doğuştan zihinsel bir yaratıcılığın bulunduğuna şüphe yok ise de, hiç kimse tek başına bir çocuk yapamaz; ilham perilerini doğur-
gan kılan şey, gözle görülen dünyada yaşanan dölleyici deneyimlerdir; kendi kendini dölleme becerisine sahip iki cinsiyetli yaratıklar ancak masallarda olur.

Dünya tüm bu konularda saçma sapan görüşlerle zaten dopdolu; bu yüzden ben kendim de bunlara küçük bir katkıda bulunuyorsam, başışlayın. İnsan kendini açıkça çaresiz ve korunmasız duruma düşürmeden ne konuşabiliyor, ne yazabiliyor; Ölümsüz Şövalye, başındaki miğferin önünü hep kapalı tutar. Gene de, çene çalmak güzel bir şey, çünkü geceleri yatma zamanına kadar vakit geçiriyor insana; ayrıca, nefes tükettiğimizde, İtalya'nın gezgin ozanları gibi karşılığında para alıyorsak, o zaman konuşmak için fazladan bir nedenimiz daha var demektir. Kazandığımız birkaç düka altınını cebimize koydukları sürece, ağızları bir karış açık esneyen dinleyiciler bizleri başlarından defettiklerinde, kendilerine sadece minnettar kalırız.

II

Pierre'in kentte geçimini nasıl sağlayacağı konusunda yaptığı planların, kendisinde bulunduğunu sandığı edebiyat yeteneğine dayandığı artık anlaşılmış olmalı. Çünkü, başka ne yapabilirdi ki? Bir mesleği yoktu, ticaretten de anlamıyordu. Kader kendisini bir beyefendi, bir Glendinning ve bir dâhi değil de, bir demirci yapmış olsaydı, şimdi belki de sevinirdi. Ama o zaman, bağışlanamayacak bir acelecilik etmiş olurdu, çünkü

kendisi de bir ölçüde kişisel deneyimlerinden bilmiyor muydu ki, Genç Amerikan Edebiyatı dergilerinde yazıları çıkan bir yazar, basılan manzumeleri karşılığında pekâlâ birkaç kuruş kazanabilmektedir. Bu gerçek, kimsenin yok edemeyeceği belgelerle sabittir ve bunları yok saymak hem budalalık, hem nankörlük olur.

Ancak, toplumdaki üstün konumu ve soylu bir ailenin çocuğu olması nedeniyle, o zamana kadar Pierre'in ne kol ne de beyin gücüyle tek kuruş bile kazanması gerekmemiştir; dolayısıyla bu konuda küçük bir açıklama yapmak uygun görülebilir. Yapacağız ama, önce her zamanki gibi açıklamanın bir giriş kısmı da olacak.

Kimi zaman tüm atasözleri ya da düşünceler insana eskimiş gibi görünür; gene de üstüne yenileri eklenemeyen bu birikimlik birikimleri arasında yer alan sözlerden daha eskice olan birine göre, mutlu ve varlıklı insanlar bile içinde bulundukları durumdan hoşnut değildirler; onlar da yaşama koşullarını hep değiştirmeye çalışırlar. Örneğin, üstü başı mürekkebe bulanmış, ellerinde ağır yazı kalemi kürekleriyle durmadan uğraşıp didinerek karınlarını doyurmaya çalışan kürek mahkûmu pek çok yoksul edebiyatçı vardır; işte karamsarlık anlarında kendilerini suçlayıp kazandıkları düşük ücreti kaçınılmaz bir yüzkarası sayan bu insanların karşısına, miras yoluyla Eyer Çayırı'nın geniş çiftliklerine konmanın, böylece her şeye yetecek bir gelirin sahibi olarak, yoksulluk vebasının ellerindeki o hain döküntülerinden, yani mürekkep lekelerinden, sonsuza kadar kurtulmanın en ufak bir imkânı çıkacak olsa, pantolonlarının zayıf dikişlerini patlatacaklarına aldırmadan, böyle bir fırsatın üstüne sevinçle atlayacaklardır. Ama gelin görün ki, onların ancak özlemini çekip umutsuzca hayal edebildiği tüm bu şeylerin gerçek ve tartışmasız sahibi olan Pierre'in o sırada dünyadaki en büyük isteği, yayımcıların sırf kâr getireceği düşüncesiyle para ödeyerek satın aldıkları bir şeyler yazmış olmakla övünebilmektir. Böyle bir istek, Pierre'in zayıf ve budala bir kimse olduğunu düşündürebilir, ama bir giriş bölümü yazıyormuş gibi konuyu burada biraz daha açarak, durum gerçekten de öyle mi, görelim.

Pierre gururluydu; şimdi kullandığımız anlamda gururlu

olan bir kimse, çok yararlı olsa bile, kendi emeğiyle elde etmediği şeylere fazla değer vermez. Bu tür gururu mantığın götüreceği son noktaya kadar sürdürecektir olursak, gururlu bir adam tohumunu kendi ekmediği ekmeği yemeyecektir; tohumu kendi ekmiş olsa bile, onu daha önceki bir çiftçiden alması gerektiğinden, ekmeğini yerken biraz utanç duyacaktır. Gururlu insan, kendi hakkında ne hissettiğini bilmek ister, kendine başkalarının gözüyle bakmaktan hoşlanmaz. Yalnız A ve Z'de değil, aradaki tüm aşamalarda da belirgin bir biçimde kendisi olmak, omurgasının ekseninde aşağı yukarı kayıp gökyüzünün sonsuzluğuna ulaşmak ister. Onun için, emeğinin karşılığını o soylu ellerinde ilk şingırdattığı an, Pierre ne büyük bir zafer duygusu yaşamış olmalı! Davul zurnanın sözü mü olur; insanın kendi kazandığı paranın sesi, Sparta'nın tüm borazanlarından daha etkili bir esin kaynağıdır. Şimdi, aile ocağının salonlarındaki ihtişama – duvarları süsleyen goblen örtülere, perdelere, resimlere ve Glendinninglerin o göğüs kabartan tarihsel hanedanlık armalarına ve ünlü sancaklarına– küçümseyerek bakıyordu; artık güveniyordu ki, yoksul düşecek olsa, mezar soyuculuk etmek zorunda kalmayacak, geçimini sağlamak için alçaklık edip dedesinin Kızıldere'li Reisi mezarını kazarak çıkaracağı ata yadigarı kılıç ile kalkanı rehine vermeyecekti! Kendi emeğiyle geçinebilecekti. Evet, iş görebilme gücünü içinde hisseden Pierre çifte mutluluğa ermişti şimdi.

Tamirciler için, işçiler için, yaşayabilmenin bir tek yolu vardır; onların bedenlerinin ihtiyaçlarını gene bedenleri karşılamak zorundadır. Pierre de bunu yapabiliyordu, ama onun yapabildiği başka bir şey daha vardı: Bedeni tembel tembel evde otururken, ruhunu işe gönderiyor ve ruhu sadık bir biçimde eve geri döndüğünde kazandığı paraları bedenine veriyordu. Tıpkı, kendileri çalışmayan köle sahibi Güney'in soylu efendilerinin, sabahları iş aramaya gönderdikleri kölelerin akşamları getirdikleri gündeliklerle geçinmeleri gibi. Çalışan bir bedende, çalışan bir ruha sahip kişi, dört kolu olan ve bunların dördünü de kullanabilen bir insandır. Gene de böyle bir kimse kendine fazla güvenmesin. Bizim Tanrımız, kıskanç bir Tanrı'dır; hiç kimsenin sürekli olarak kendi kendine yeterli olmasını istemez; insanda bunu

sağlayan özelliklerin en ufak kırıntısını bile yok eder. Bedeni ruhun yanına katın, sonra ikisini birlikte aynı sabanın boyunduruğuna koşun, sonunda bunlardan biri kesinlikle tarlada düşüp kalacaktır. O halde, bedenini iş göremeyecek gibi narin, ama ruhunu çalışabilecek kadar güçlü tut; ya da ruhun iş göremeyecek gibi narin, ama bedenini çalışabilecek kadar güçlü olsun. Seçimini yap! Çünkü bunların ikisi birden sürekli olarak tek bir sabana koşulu kalamaz. Gerçeğin bulutu bunun için, sessiz sedasız gelip son derece güçlü ve üstün bir hayal gücünün ürettiği düşüncelerin üstüne çöküyor; altmış iki librelilik bir topla göğe fırlatılan bir gülle bile, bunun için sonunda yeniden yere düşer; çünkü ne kadar uğraşırsak uğraşalım, attığımız gülle dünyanın yörüngesinden çıkıp başka gezegenlerin çekim alanına giremez. Dünyadaki yerçekimi yasasının etkisi, kendi atmosferinin çok ötesine kadar uzanır.

Günümüzün işbilir çevrelerinin düşüncesine göre, tüm ihtiyaçları karşılanan bir insan daha fazlasını kazanacak, yoksulluk içinde kıvranan bir kimse ise elindekileri de başkalarına kaptıracaktır. Gene de herkes, içinde yaşadığımız şu dünyanın son derece açık seçik, anlaşılır, gerçekçi ve insancıl bir dünya olduğunu ileri sürüyor. Burada işler en yalın ilkelere göre yönetilir; tüm belirsizliklere, doğaüstü şeylere, her türlü hokkabazlığa kötü gözle bakılırmış. Ancak çoğu zaman şaşarak görüyoruz ki, hayal güçlerine kapılıp yaygın düşüncelere karşı çıkan bazı kimseler, sağduyuya dayanan tüm kavramları bile bile tersyüz ediyorlar; üç, dördttür ve iki kere iki, on eder diyerek, her şeyi altüst eden saçma sapan doğaüstü görüşler ileri sürüyorlar diye alaya uğramaktalar. Oysa ünlü Jugglarius'un kendisi bile, sürekli yaşamakta ve uygulanmakta bulunan bu doktrinin, yani zaten yeterinden çok malı olana daha fazlasının verileceğini, elinde avucunda hiçbir şeyi bulunmayan kimselerden ise elindekinin de alınacağını ileri süren doktrinin, binde biri kadar saçma ve yıkıcı bir söz söylemiş olsa, işte o zaman dünyanın en doğru kitabı yalan demektir.

Onun için görüyoruz ki, doğaüstü şeylerle uğraşanlar, yalnız "Doğaüstücü" adı verilen kimseler değildir. Tersine, bakıyoruz da, gerçek dünyanın insanları olan Faydacılar, gündelik yaşama

ilişkin olmakla birlikte ne dediği anlaşılmayan ilkeleriyle, o işe yaramaz Doğaüstücüleri kat kat gerilerde bırakıyorlar. Ayrıca, Doğaüstücülerin doğaüstü düşünceleri kuramsal ve uygulamasız olduklarından, zararsızdırlar; oysa ötekilerin ilkeleri, gerçekten yaşanan davranışlara temel oluyor.

Yukarıda sözü edilen pek şaşırtıcı katı doktrin ile uygulamasının küçük bir örneği, Pierre'in durumunda görülüyordu. Pierre günü geldiğinde, komşu iki ilçenin değişik yerlerindeki birkaç yüz çiftlikten kira geliri elde ediyordu; şimdi de yazdığı soneler için popüler bir dergi olan *Gazelle Magazine*'in sahibi para göndermişti. Derginin sahibi hiç kuşkusuz bir Doğaüstücü'ydü, çünkü daha önce açıkladığımız doğaüstü doktrine göre davranıyor değil miydi? (Aslında soneleri kendisi okumamış, onları bu işlerle uğraşan danışmanına havale etmişti; öyle cahil bir adamdı ki, dergi yayımlanmaya başlamadan önce uzun bir süre, *Gazelle* kelimesinin *z* yerine *g* ile *Gagelle* biçiminde yazılması için ısrar etmişti; ona göre, *Gazelle*'deki *z* harfi *g*'nin hakkını gasp eden düzenbazın tekiydi; oysa *g* yumuşak bir harfti; adam belli ki *yumuşaklık* nedir iyi biliyordu, çünkü kendi deneyimlerine dayanarak konuşuyordu.)

Şiirlerinden gelen dolarları Pierre hep puroya yatırıyor; öyle ki, dolaylı biçimde bu dolarları kendisine sağlayan o *havadan* soneler, güzel kokulu Havana tütününden üflediği duman olarak aynı havaya geri dönüyordu. Böylece, pek aranan, dünyaca ünlü, eşi benzeri görülmemiş (çünkü resmini hiç kimseye vermemek için direnmemiş miydi?) bu büyük yazar; peşinde hayatına kasteden gözü dönmüş pek çok serseri bulunan (çünkü hayatını yazmak isteyen kimseler onu ele geçirmeye yemin etmemişler miydi?) bu şanlı şair ve filozof; "*Tropik Yaz: Bir Sone*"nin müellifi bu dev şöhret, tepesini duman bürümüş bir dağ gibi sakin sakin puroları tütürüp duruyordu. Kendiliğinden ortaya çıkan ve Pierre'i son derece hoşnut eden iki yollu bir işlemdi bu. Purolara iki kaynaktan ateş sağlanıyordu: Soneler satıldıkça, purolar yanıyor; puroları yakmak için de basılmış soneler kullanılıyordu.

Çünkü, kazandığı ünle böbürlenmekle birlikte Pierre, yazarlık yaşamının daha o ilk yıllarında bile, yazdıklarından gurur

duyuyor değildi. Dergide çıkan sonelerini kibrit yerine kullanmakla kalmıyor, eserlerinin elyazmaları konusunda da çok dik-katsiz davranıyordu; evin her yanına saçılan bu kâğıtlar temizlik sırasında hizmetçi kızları çok uğraştırıyordu; bazıları ocaklarda ateşi tutuşturmak için kullanılıyor; bazıları pencerelerden, kapı altlarından uçarak hep yoldan geçenlerin üstlerine başlarına geli-yordu. Bu aldırılmaz, umursamaz tutumuyla Pierre'in yaptığı da, bir tür yayımcılıktı. Doğru, kendisine daha yakın bazı hayranla-rı, kaleminin ucuna bir kez dokunan her şeyin o anda, Papa'nın ayak başparmağını öpenlerin dudakları gibi, artık sürekli kutsal-lık kazandığını söyleyerek, ölümsüz eserlerinin bu ilk biçimleri-ne gösterdiği saygısızlığa sık sık ve şiddetle karşı çıkıyorlardı.⁸⁵ Pierre'in bu dostça eleştirilere kulak astığı yoktu ama, "Gözyaş-ları"nın hayranlarından birinin yaptıklarına da engel olmamıştı: Şiirin özgün elyazmasının küçük bir parçasını bulan bu adam, orada göze benzeyen bir (o)'nun üzerinde gözyaşı gibi duran iki nokta görünce, bu önemli olayı Tanrı'dan gelen bir işaret saya-rak, bundan bir göğüs iğnesi yaptırabilmek için yalvar yakar Pier-re'den bu yüce iyiliği kendisinden esirgememesini rica etmiş, sonra da yakasındaki akik işlemeli Homeros kabartmasını atıp yerine çok daha değerli olan bu mücevheri takmıştı. Birgün yağ-mura yakalanıp da (o)'nun üzerindeki noktalar (gözyaşları) silinip gidince, adam tesellisiz bir kedere kapılmıştı; çünkü sonenin ne değişik, ne şaşırtıcı bir şiir olduğu bir kez daha açıkça ortaya çıkmıştı; şöyle ki, en küçük parçası bile, kuru havaya gözyaşı dökabiliyor, ama sağanak yağmur altında tüm gözyaşlarını kuru-tabiliyordu.

Ancak, insanların övgülerine aldırış etmeyen bu umursamaz kibirli amatör; "Gözyaşları"nın bu gizemli neşe dolu ünlü yaza-rı; *Gazelle Magazine*'in gurur kaynağı (dergi onun adını iftiharla kapaktaki yazarlar listesinin en başına koymuştu; üstelik ufak tefek önemsiz kimseler de değildi bu yazarlar; hepsinin birbir-lerince kaleme alınmış yaşamöyküleri yayımlanmıştı çünkü; bir araya gelip fotoğraflarını çekirmiş, aynı dükkândan satın aldık-ları kâğıtlara bastırmışlardı) gelecekteki başarı ve üretkenliği o zamana kadar yazdıklarından artık açıkça belli olan yüksek itibar-lı bu genç adam (öyle ki, birtakım yatırımcılar yalnızca bu büyük

yazar için bir kâğıt fabrikası kurmak ve böylece onun kırtasiye ihtiyacını tek elden karşılamak amacıyla Eyer Çayırı'na geliyor ve oradaki su kaynaklarını inceliyorlardı) ün peşinde koşan tüm gençlerin kendisinden hayranlık ve korkuyla söz ettikleri bu yüce insan; dergi yayıncılarında tanıştırıldıkları zaman şapkasını çıkarıp önünde saygıyla ayakta duran eski Kongre Kütüphanesi görevlisi altmış beş yaşındaki yaşlı bir beyin karşısında başında şapkasıyla oturup sohbet ederek, yaş ayrımlarını ortadan kaldıran bu genç Pierre; yaşam deneyimi bakımından henüz yarı amatör olan bu olağanüstü mağrur dâhi yakında karşımıza çok değişik bir görünüş altında çıkacak. Şimdi çok acı bir biçimde öğrenecek ki, insanlar Sıradan ve Bayağı şeylere taparlar, ama çağdaş her türlü İhtişamı kılıçtan geçirmeye, yakıp yok etmeye hazırdırlar; tüm ikiyüzlülüklerin üstüne şiddetle gittiklerine yemin ederler, ama ciddiyete kulak astıkları pek görülmez.

Ayrıca bu durum, bir sel gibi çoğalarak ortalığa yayılan yeni kitaplarla birleşince, kararlı adımlarla yaklaşan bir dönemin (tüm insanlığın ortak bir bunaklık düzeyine ineceği, yazar sayısının günümüzdeki simyager sayısı kadar azalacağı ve matbaaya artık önemsiz bir icat gözüyle bakılacağı bir dönemin) habercisi oluyor sanki. İşte böyle bir gelecek beklentisiyle, gel sevgili Aurelian, biz şimdiden kucaklaşalım, çünkü yazarlar çağı geçip gidiyor ama, ciddiyet saatleri bizimle kalacak!⁸⁶

Kitap XIX

HAVARİLER KİLİSESİ

I

Kentin aşağı kısımlarının gözden düşmüş bir semtinde, neredeyse geçit kadar dar bir sokak vardı; bir zamanlar görünüşü ağırbaşlı konutların bulunduğu bu sokak, şimdi genellikle yabancı ithalatçıların devasa ambarlarıyla doluydu; bu sokağın aslında epeyce büyük, ama tüccarlar ile onların kâtipleri, arabacıları ve hamalları için daraltılmış bir cadde ile kesiştiği köşeye yakın bir yerde, daha ilkel zamanlardan kalma eski, son derece garip, koca bir yapı vardı. Kurşuniye çalan irice taşlar kabaca kesilip yontularak, şaşırtıcı kalınlık ve sağlamlıkta duvarlar yapılmıştı; bu duvarlardan (yan duvarlardı bunlar) ikisi boyunca, dizi dizi kemerli görkemli pencereler sıralanmıştı. Önde, kilisenin ana binasının iki katı yüksekliğinde dört köşe, büyük ve hiç süslemesi bulunmayan bir kule yükseliyordu; bu kulenin üç yanında ufak ve dar menfezler açılmıştı. Artık yüz yaşını aşmış bulunan binanın bu dış görünüşü, başta ne amaçla yapıldığını yeteri kadar belli ediyordu. Arkasında, ön cephesi arkadaki sokağa bakan, ama sırtı kilisenin sırtına dönük, tuğladan yapılma koca bir bina daha yükseliyordu; ikisi arasında ise, iri ve yassı taşlarla döşeli, dört köşe, küçük bir açıklık vardı. Bu avlunun iki yanında, gösterişsiz tuğladan yapılmış üstü örtülü üç kat sıra sütun, eski kilise ile daha az eski olan ek bina arasında kapalı bir geçit sağlıyordu.

Arka binanın önündeki ufak bir avluyu çevreleyen sökülmüş, paslı, harap birtakım demir parmaklıklar, bu binanın eskiden kilisenin mezarlığı olduğu için kutsal sayılan boş bir alana el konularak yapıldığını akla getirebilirdi. Böyle düşünenler tamamen haklıydılar. Kentin bu bölgesinde şimdiki gibi işyerleri ile eşya ambarlarının değil de, özel konutların yer aldığı bir dönemde yapılan yaşlı Havariler Kilisesi, yaşadığı o kutsallık ve zarafet günlerini geride bırakmıştı. Değişme ve gelişme dalgaları onun tertemiz ana ve yan koridorlarından da sel gibi akmış ve cemaatin büyük bir kısmını kent merkezinin üç-beş kilometre ötesine sürüklemişti. Yaşını başını almış inatçı birkaç eski tüccar ile muhasebeci, kilisenin tozlu sıraları arasında bir süre daha dolaşmaya, cemaatin ortadan çekilmesinden sonra da görevini bırakmayan ihtiyar bir papazın verdiği vaazları dinlemeye devam etti; papaz yarı felçli bedenini kurt yeniği vaaz kürsüsüne dayayarak dik tutmaya çalışıyor, artık eski gücü kalmayan yumruğunu arada bir güvelerin delik deşik ettiği masa örtüsüne indiriyordu. Ama günü geldi, görevine çok bağlı olan bu yaşlı papaz da öldü; geride kalan kır saçlı, dazlak kafalı tüccarlarla muhasebeciler, tabutun arkasında kilisenin ana koridorundan geçip büyük bir saygı içinde onu mezarına koydular; bundan sonra yaşlı bina, içinde düzenli olarak ibadet eden insanların oradan ayrılışlarına bir daha hiç tanık olmadı. Saygıdeğer yaşlı tüccarlarla muhasebeciler bir toplantı düzenlediler ve sonunda, kendilerine güç ve tatsız da gelse, binanın artık yapılışındaki amaç için etkin biçimde kullanılamayacağı gerçeğini örtbas etmenin bir yararı olmayacağına karar verdiler. Bina bölünerek dükkânlar yapılmalı, bürolar açılmalı ve sürü halinde yaşamayı seven avukatlara kiralık tünek yerleri hazırlanmalıydı. Bu karar uygulamaya konuldu ve yüksek kulede bile bürolar açıldı; girişim öylesine başarılı olmuştu ki, sonunda kilisenin avlusu da işgale uğradı ve buraya, gene her türlü kanun adamına kiralanmak üzere bir ek bina dikildi. Ancak, koca bir tuğla yığını olan yedi katlı bu heybetli yeni yapı, kilisenin ana binasından çok daha yüksekti; kiremit kaplı damı, neredeyse kutsal kulenin tepesine ulaşıyordu.

Bu iddialı binanın sahipleri birkaç adım ileri, daha doğrusu birkaç kat fazla yukarı, gitmişlerdi. Çünkü yardımlarına koşacak

avukatlar hemen yanı başlarında değilse, insanlar yasal çekişmelere bulaşmak istemezler pek. Bu yüzden avukatlar bürolarını her zaman sokaktan olabildiğince kolay erişilebilecek yerlerde, bulabilirlerse tek bir basamak bile çıkmayı gerektirmeyen giriş katlarında açmaya çalışırlar; müşteriler gerekli ilk ücreti ödemek için bile dar sahanlıklı yedi kat yüksek merdiven tırmanmak zorunda kalırlarsa, o zaman avukat tutmaktan vazgeçerler diye, en azından bir binanın yedinci katında büro sahibi olmamaya özen gösterirler. Bu yüzden, ek bina hizmete girdikten sonra üst katlarından neredeyse hiçbirini tutan kimse çıkmadı. Alt katlarda cepler tıkabasa dolu, tavan araları ise acınacak derecede ıssız olduğu için, başlarının üstündeki boş odalardan gelen kasvetli yankılar, aşağıda harıl harıl iş yapan yasa adamlarının (hiç değilse onlardan bazılarının) akıllarına, kabarık cüzdanlar ve boş kafalara ilişkin birtakım tatsız benzetmeler getiriyordu! Ancak, sonunda bu hazin durum büyük ölçüde düzeldi; yukarıdaki boş odalar yavaş yavaş peynir ekmekle karın doyuran, çeşit çeşit macera düşkünleriyle; eski püskü siyah takım elbiseler giyen, meslekleri belirsiz kimselerle; soyu soppu bilinmeyen, mavi gözlüklü, yabancı görünümlü birtakım adamlarla doldu. Dünyanın bilinmeyen köşelerinden gelen bu yabancılar, çoğunlukla büyük liman kentlerinde, Hollanda'daki leylekler gibi, hep dam saçaklarına tüner, yüksek eski binaların tavan aralarına yerleşirler. Buralarda saksağanlar gibi oturup çene çalar; ya da kaldırımlara inip tıpkı deniz kıyısında sıralanmış umutsuz, sıska pelikanlar gibi, lokanta önlerinde dizilip ümitsizce yemek beklerler. Meteliksiz cepleri, balık yakalamanın güç olduğu zamanlarda pelikanların yiyecek keseleri gibi, sarkık ve boştur. Ancak, bu beş parasız zavallı insanlar, maddi yoksulluklarının acısını, hep mutlu bir idealler dünyasına dalarak çıkarmaya çalışırlar.

Genellikle değişik alanlardan sanatçılardır bunlar; aralarında ressamalar, heykeltıraşlar, yoksul öğrenciler, yabancı dil öğretmenleri, şairler, kaçak Fransız siyaset adamları, Alman filozofları vardır. Kimi zaman yerleşik görüşlere aykırı düşseler de, zihin yapıları temelde gene de son derece ince ve idealisttir; çünkü para kasalarındaki boşluk, onların Hobbes'un kaba maddeciliğini reddederek, Berkeley felsefesinin semavi yüce-

liklerine yöneltmektedir.⁸⁷ Ellerini bomboş ceplerine soktukça, Descartes'ın *vortex*'lerinin [boşluklarının] varlığını kabul etmek zorunda kalırlar;⁸⁸ öte yandan tavan aralarında (gerçek ve mecazi anlamda) geçirdikleri uzun aylak saatler, midelerinin aylaklığıyla birleşince, durumları onlara Kant'ın yüksek Kategorilerini gereği gibi sindirebilmek için şart olan üstün dikkat yoğunluğunu sağlıyor; özellikle de, bu Alman (alamayan) filozof, onların baştan sona “havadan” yaşamlarındaki elle tutulur tek somut gerçek olduğu için. Bu adamların en temel ihtiyaçlarını karşılamakta böylesine korkunç bir güvencesizlik içinde bulunmaları, en güç konuları bile açıklayabilen pek çok düşünce adamının bugüne kadar akıl erdiremedikleri bir sorundur. İşte ben yeryüzünün en derin gizemlerini bu şahane çulsuzlardan öğreniyorum. Bu yüzden şimdi başımdan üç tutam saç koparıyor ve bunları dünyanın gelmiş geçmiş tüm bu tür şahane yoksullarının anısına armağan ediyorum. Çoğu zaman temelde asil bir ruha sahip olan bu insanlara gerçekten büyük saygım vardır benim; kendilerine takılmaya, haklarında şakalar yapmaya cüret etmem bu yüzdendir; çünkü, gerçek saygıyı hak eden gerçek soyluluğun bulunduğu bir yerde eğlenmek, gülmek asla saygısızlık anlamına gelmez. İnsanlar arasında ancak budalalar ile ikiyüzlüler, tanrılar arasında yalnız sahtekârlar ve soytarılar, şaka yollu alaylara kızarlar; zira sahip oldukları yüksek itibara güvenen tanrıların da insanların da, sokaklarda elma satan yaşlı kadınların yıkıcı dedikodularına, ya da bağırsık çağrışı eğlenen küçük çocukların haylazlıklarına kulak astıkları pek görülmez.

Bir şeyin özü ortadan kalkınca, insanlar dört elle gölgesine sarılıyor. Bir zamanlar yüce amaçlar için kullanılmış yerler, sonradan en bayağı işlerin yapıldığı yerlere dönüştürülseler bile, yücelik dönemlerindeki isimlerini koruyorlar. Günümüzün insanları Kader'in buyruğuyla, romantik ve yüce şeylerin gerçeklerini elden çıkarmaya zorlanınca, onlardan geriye kalan sırf hayal ürünü birtakım şeyleri koruyarak, sanki bir uzlaşmaya varmak isterler. Bu eğilimin tuhaf etkileri en çok, okyanus ötesindeki eski dünyanın o görmüş geçirmiş ülkelerinde karşımıza çıkmakta; örneğin Thames Nehri'nin üzerindeki bir köprü hâlâ bir manastır adı olan Blackfriar adını taşımaktadır; oysa Kraliçe Bess'in

zamanının çok öncelerinden beri nehrin o kıyısına “Black Friar” denen tek bir keşiş ayak basmış değildir, ama onların yerine ortalıkta dolaşan bir sürü yankesici vardır.⁸⁹ Günümüz insanına, yaşamın kendilerinden önce aynı yerlerden geçip gitmiş olağanüstü geçit alayını tatlı ve hüznün verici bir biçimde anımsatan sayısız başka tarihsel zıtlıklar da vardır. Şu Kolombus kıyılarında kendi ülkemizin kuruluşu pek eskilere gitmediği için, bu ilginç aykırılıkların sayısı bizde o kadar çok değildir; ama gene de, daha eski kentlerimizde, şurada burada bu tür tezatlarla karşılaş-tığımız oluyor. İlk günlerinde bile daha çok kısaca “Havariler” adıyla bilinen tarihi Havariler Kilisesi’nin durumu da böyleydi; kilise şimdi başlangıçtaki amacına son derece ters düşen bir kullanım alanına dönüşmüştü ama, gene de hâlâ o şaşıaali adını koruyordu. İster eski binada oda kiralamış olsunlar ister yenisinde, oradaki avukatlar ya da sanatçılar, “Sizi nerede bulabiliriz?” sorusuna hep, “*Havariler*’de” diye karşılık verirlerdi. Refah düzeyi artan ve büyüyen bir kentte, değişik meslek gruplarının toplandığı tanınmış semtler de sonunda ister istemez değiştiği için, bu görmüş geçirmiş yer de sayın avukatlar için artık eski çekiciliğini yitirmişti; ayrıca onlar uzaklaşır uzaklaşmaz buraya soyu sopy belirsiz garip birtakım maceracılar, sanatçılar ile her türden yoksul filozoflar doluştuğundan; merakları üstüne çeken bu yeni kiracıların fizikötesi tuhaliklarına atfen ve biraz da aralarından bazılarının doğada belli bir amaç olduğunu söyleyen kuramcılar, toplumsal reformcular ve yerleşik görüşlere aykırı her türden siyaset propagandacıları oluşu yüzünden (belki işin içine bir parça da halkın şakacılığı girmiştir diyorum); işte tüm bu nedenlerle, tarihi kilisenin o çok sevilen eski adı, orada oturanların hepsine geçti. Öyle ki, insanlar eski kilisenin sakinlerine genellikle “Havariler” demeye başladı.

Ancak, her etki bir tepkiye ve arkasından yeni bir tepkiye daha yol açar; bu yüzden, tarihi kilisenin sakinleri kendilerine bu şekilde topluca ve pek yerinde olmayan bir ad takıldığını görünce, paylaştıkları bu ortak adın yarattığı yakınlaşmayla küçük odalarından çıkmaya, bir araya gelerek daha dostça ilişkiler kurmaya başladılar. Bundan sonra yavaş yavaş birbirlerine daha da yakınlaştılar ve sonunda, kendileri de farkına varmadan,

bir tür dernek biçiminde örgütlendiler. Etkinlikleri pek dikkat çekmediği, sokak gösterileri hiç kimsenin gözüne çarpmadığı halde insanlar için için, bu derneğin Din ve Devlet'i kökünden yıkmaya, bunların yerine, çarçabuk ve hazırlıksız, kimsenin bilmediği siyasal ve dinsel büyük bir refah çağı getirmeye yönelik birtakım gizli amaçları bulunduğundan kuşulanıyorlardı. Kimi gayretli tutucular ile sofu kimseler, eski kilisede olup bitenleri dikkatle izlemeleri için polis karakoluna birkaç kez ihbarda bulunmuş ve bir polis memuru ara sıra, bir şeyler görebilmek beklentisiyle başını kaldırıp yüksek kulenin kuşku uyandıran dar ve uzun pencerelerine bakmıştı. Ancak, gerçeği söylemek gerekirse, görünürde her şey çok sakindi; uygunsuz hiçbir durum yoktu ve oradakiler, en büyük ayıpları tozlu paltoları ve tepeleri yırtık şapkalarıyla bir arada güneşlenmek olan zararsız insanlardı.

Her ne kadar gün ortasında, cadde boyunca Havariler'in önünden arabalarla bir sürü balyalar ve sandıklar gidip geliyor, ayrıca daracık tehlikeli kaldırımlarında tüccarlar arada bir, bankaların kapanma saatinden önce senetlerini ödeyebilmek için koşturup duruyorlardı, ama genellikle yol olarak kullanılmadığından ve orada yalnızca eşya ambarları bulunduğundan, cadde her zaman epeyce ıssız ve sessiz bir yerdi. Ama, günbatımının bir-iki saat öncesinden, ertesi sabahın on-on birine kadar, sokakta Havariler'in kendilerinden başka neredeyse hiç kimse dolaşmaz, hiçbir ses duyulmazdı. Pazar günleri ise, yolun her iki yanındaki altı-yedi kat binaların geçit vermeyen demir pencere kepenklerinin uzayıp giden görüntüsü dışında bir şey göze çarpmaz, ortalıkta olağanüstü ve ürkütücü bir sessizlik hüküm sürerdi. Daha önce belirtildiği gibi, Havariler'e yakınca bir noktada, ambarların bulunduğu yolla kesişen öteki sokakta da durum buna çok benziyordu. Tezgâhtarlarla kâtiplere hizmet veren ucuz aşevleri, yabancı uyrukluların işlettiği lokantalar ve ticaretle uğraşan başka işyerleriyle ötekinden apayrı bir sokak olduğu halde, burada da hareketlilik bir tek iş saatlerinde görülürdü; gece oldu mu, sokak lambaları dışında ortalıkta kimse kalmazdı; pazar günlerinde o sokaktan geçmek, dilsizler bulvarında yürümekten farksızdı.

Tarihi Havariler Kilisesi'nin şimdiki durumu işte böyleydi:

Zemin katı, hâlâ orada kalmış kuşkulu birkaç avukatın sesleriyle; yukarı katları, her türden şair, ressam, filozof ve çulsuzlarla dolu bir yer. Kulenin üst katlarından birinde esrarengiz bir flüt profesörü oturuyordu; mehtaplı, sessiz gecelerde sık sık, sazından çıkan gösterişli ezgiler, çevresindeki on bin ambarın damları üstüne yayılarak kuş gibi şakırdı; tıpkı bir zamanlar kilisenin çan seslerinin, çoktan göçüp gitmiş bir kuşaktan insanların oturdukları evlerin tepelerinde çınladığı gibi.

II

Yanıdakilerle kente varışının üçüncü akşamı Pierre, alacakaranlıkta Havariler'in arka binasındaki yüksek bir pencerenin yanında oturuyordu. Oda, yoksulluğa varan bir çıplaklık içindeydi. Yerde halı, duvarlarda resim falan yoktu; yoksul bir bekâr yatağı olabilecek, alçak, uzun ve çok tuhaf görünüşlü tek kişilik bir karyola; kumaş kaplı, mavi, büyük bir sandık; sarsak, romatizmalı ve son derece külüstür maun bir iskemle; dikine konmuş içleri boş iki un varili üzerine yerleştirilmiş, en sert meşe ağacından kesilme, yüz seksen santim kadar uzunlukta geniş bir tahta; tahtanın üstünde koca bir şişe mürekkep, bağı çözülmüş bir demet tüy kalem, bir çakı bıçağı, bir dosya ve üstünde "çizgili, mavi" yazılı açılmamış bir top büyük yazı kâğıdı vardı, o kadar.

İşte üçüncü akşam alacakaranlıkta Pierre, Havariler'in arka binasındaki bu yoksul odanın yüksek penceresinin önünde oturuyordu. Görünüşe bakılırsa hiçbir şeyle meşgul değildi; elleri boştu, ama yüreğine bir şeylerin ağırlığı çökmüş olabilirdi. İkide bir gözlerini garip görünüşlü, paslı karyolaya dikiyordu. Bu eski karyola, ona son derece güçlü bir simge gibi geliyordu; gerçekten de son derece güçlü bir simgeydi. Çünkü, parçalara ayrılabilen bu çok eski portatif karyola, Kale'nin inatçı savunucusu, yenilgisiz seferlerin cesur yüzbaşı olan dedesinin sahra yatağıydı. Savaş alanındaki çadırında, işte hep bu karyolada uyumuştı o yumuşak bakışlı, aslan yürekli, yaşlı muhteşem general; uyanır

uyanmaz da hemen o şövalyeler yaratan kılıcını kuşanırdı hep; şövalyeler yaratan diyorum, çünkü Pierre'in dedesinin kılıcıyla ölmek, soylu bir şövalyeliğe erişmek demektir; onun öteki dünyaya yolladığı düşmanlarının ruhları, pasaportlarını kimin elinden aldıklarını söyleyerek övünürlerdi.⁹⁰

Ancak, Savaş'ın o sert yatağı, kalıtım yoluyla Barış'ın yumuşak bedenine geçmiş miydi acaba? Buğday ambarlarının dolu olduğu barış günlerinde, barışçıl harman dövenlerinden kopan seslerin ortalığa yayıldığı, barışçıl ticaret hayatından çıkan uğultuların etrafı cınlattığı bir dönemde, iki generalin torunu olan bir kişinin kendi de savaşçı ruhu taşır mı acaba? Heyhat, bu sözde barış günlerinde Pierre'in savaşçı büyükbabalara sahip olması boş yere değil! Çünkü Pierre de bir savaşçı; onun çıktığı sefer Yaşam Seferi'dir; düşmanları ise, azılı üç ittifak kuvveti: Keder, Hakaret ve Yoksulluk. Bütün dünya ona karşı birleşmiş durumda; çünkü bakın, elinde Doğruluk bayrağını göklere yükseltiyor o; Hakikat ve Tanrı üzerine yemin etmekte! Ama ah, Pierre, ah, o yatağa her yatışta, boyun en çok uzamışken bile, John of Gaunt cüsseli bir doksanlık büyükbabana yetişemediğini düşünmek, ne kadar gurur kırıcı bir şey olmalı senin için!⁹¹ Çarpışmanın görkemi azaldıkça, savaşçının boyu da kısalıyor. Çünkü, gerçek çadırların bulunduğu savaş alanında, yiğit bir hasmını alt etmek, yüce ruhlu bir kimsenin alçak bir dünyada, karşısına hiçbir zaman açıkça çıkmayan rezil bir düşmanla girdiği çatışmadan çok daha görkemlidir.

Evet, o üçüncü akşam, alacakaranlıkta Pierre, Havariler'in arka binasındaki yoksul odanın yüksek penceresi önünde oturuyordu. Şimdi gözlerini dikmiş, pencereden dışarı bakıyor. Ama burç biçiminde yapılmış yaşlı gri kuleyi bir yana bırakırsak, ortada çatı kiremitleri, kayağan taşları ve çinko yığınlarından başka görülecek bir şey yok anlaşılan. Biz çağdaş Babilliler, şanlı Nebukadnezar'ın krallığı sırasında Asya'nın o eski güzel günlerindeki latif asma bahçeleri yerine, işte bu kasvetli kiremit, taş ve çinko yığınlarını asıyoruz damlarımıza.

Pierre oturuyor orada; eski aile malikânesinin güzelim bahçesindeki kuytu bir köşeden sökülüp bu kısır toprakta kök salmak üzere getirilmiş, bilinmedik, yabancı bir bitki sanki. Eyer

Çayırı'nın yeşil tarlalarını çevreleyen mor tepelerin tatlı esintisi, yanaklarını canlandırmıyor artık. Tıpkı bir çiçek gibi, değişikliği o da hissediyor; yanaklarındaki tazelik solup gitmiş, canlılığını yitirip boynunu bükmüş.

Bu yoksul odanın yüksek penceresinden Pierre'in böyle dikkatle baktığı şey nedir? Ayaklarının altında sokak falan yok; dört köşe avlunun boş alanı, derin ve karanlık bir uçurum gibi ağzını açmış duruyor aşağıda. Ancak, avlunun karşı tarafından, tarihi kilisenin dik çatısının uzaktaki ucundan, kurşuni yaşlı kule yükseliyor. Çevresinde sürüp giden tüm ulumalara meydan okuyan bu görkemli kule, yerkürenin derinliklerine inen kökle-riyle, Pierre için sarsılmaz bir metanet simgesi.

Pierre'in odasında, pencerenin tam karşısında bir kapı var; kapı şimdi hafifçe vuruluyor ve o yönden, içeriye girip giremeyeceğini soran nazik bir ses iştiliyor.

Pierre ayağa kalkıp kapıya yaklaşıırken, “Elbet girebilirsin, her zaman, sevgili İsabel!” dedi; “bak, şu eski portatif yatağı ortaya çekelim, kanepeler olsun; gel, otur şimdi, kardeşim ve biz kendimizi sen nerede istersen, orada hayal edelim.”

“O halde, kardeşim, kendimizi parlak güneşin doğmadığı bir yerde, sonu gelmeyen bir alacakaranlıklar ve huzur ülkesinde hayal edelim; çünkü güneşin ardından karanlık gece gelir hep. Alacakaranlık ve huzur, kardeşim, alacakaranlık ve huzur!”

“Şimdi alacakaranlık işte, kardeşim ve en azından kentin bu kısımları sakın.”

“Şimdi alacakaranlık, ama çok geçmeden gece olacak; sonra kısa bir süre güneş, derken uzun bir gece daha. Şimdi huzur var, ama ardından uyku ve hiçlik; sonra da, tatlı alacakaranlık yenisinden gelinceye kadar, güç bir çalışma bekliyor seni, kardeşim.”

“Bir mum yakalım, kardeşim; akşam karanlığı çöküyor.”

“Neden mum yakalım ki, sevgili Pierre? Gel otur yanıma, kardeşim.”

Pierre ona doğru sokuldu, kolunu hafifçe beline doladı; İsabel'in tatlı başı göğsüne yaslandı; birbirlerinin yürek atışlarını hissediyorlardı.

“Ah, sevgili Pierre, neden hep huzur özlemi çekeriz de, huzuru bulunca içimiz sıkılır? Söyle, kardeşim! Daha iki saat bile

olmadı, alacakaranlık istiyordun sen, şimdi ise alacakaranlığın son anlarını ortadan kaldırmak için mum yakacaksın.”

Ama Pierre İsaabel'i ısıtmıyor gibiydi; kolu ona daha sıkı sarılıyor, tüm bedeni karanlıkta titriyordu. Sonra birden, duygu dolu kısık bir sesle fısıldadı:

“İsaabel! İsaabel!”

Pierre'in kolu belindeyken, İsaabel de kolunu Pierre'e doladı; titremeler Pierre'den ona geçti; konuşmadan durdular.

Pierre ayağa kalktı, odada bir aşağı bir yukarı yürüdü.

“Evet, Pierre, buraya işlerini yoluna koymak için geldiğini söylüyordun. Şimdiye kadar neler yaptın? Hadi, bir mum yakalım şimdi.”

Mumu yaktılar, konuşma devam etti.

“Yazıların ne durumda, kardeşim? Her şeyi yerli yerinde buldun mu? Yeni bir şey yazmaktan söz etmiştin hani; bir yandan onu yazarken, ilk başta ne yayımlayacağına karar verdin mi?”

“Şu sandığa bak, kardeşim. Daha sicimlerinin çözülmemiş olduğun görmüyor musun?”

“Öyleyse henüz içine bakmış değilsin, ha?”

“Hayır, İsaabel. Bu son on günde, on bin yıl birden yaşadım ben. Artık içindekilerin saçma sapan şeyler olduğunu bildiğim için, sandığı açmaya cesaretim yok. Çerçöp! Süprüntü! Beş para etmez şeyler hepsi!”

“Pierre! Pierre! Nasıl bir değişme bu sendeki? Buraya gelmeden önce sen bana, bu sandıkta biraz altın ve gümüşün dışında, kolayca altına ve gümüşe çevrilebilecek çok daha değerli şeyler var, dememiş miydin? Ah, Pierre, korkacak hiçbir şey yok ortada diye yemin etmiştin hani!”

“İsaabel, eğer seni bilerek ve isteyerek aldattımsa, gökyüzünün tanrıları bana karşı hain Benedict Arnold gibi davran-sınlar; gidip şeytanlarla güç birliği ederek, saldırsınlar üstü-me! Ama bilmeden seni de, kendimi de aldatmış olmak, bu apayrı bir şey, İsaabel. Ah, ne iğrenç bir hokkabaz ve sahtekâr şu insanoğlu! İsaabel, o sandıkta, kaleme alırken, güzellikleri ve güçleriyle melekleri bile şaşkınlık içinde pencerelerden baktırıyorlar diye düşündüğüm yazılar var. Aradan geçen gün-ler heyecanımı yatıştırdıktan sonra, hepsini bir daha elime

alıp dikkatle gözden geçirdiğimde, içimde birtakım kuşkular belirdi; ama sonra açık havaya çıkıp da, aslında beceriksizce yazdığım şeylerin taptaze, canlı, kalem değmemiş gerçek görüntüleriyle karşılaşınca, yeniden sevinç ve gurura kapıldım; bu kusursuz güzellikleri görüp hatırlayınca, ben sanki doğanın en saf biçimlerini, onları sözcüklerle canlandırmaya çalışan kendi sefil yazılarıma aktarmıştım zihnimde. Bendeki bu ruh hali sürdü gitti. İşte bu yüzden sana o zaman, yazdığım şeylerden olağanüstü diye söz etmiştim; kendim ve senin için kazıp hazırladığım altın ve gümüş ocaklarından dem vurmuş; ikimizin de bedence olsun, zihince olsun hiçbir yoksulluk çekmeyeceğimizi söylemiştim. Ancak gene de, budalalık ettiğim yolunda hep bir kuşku vardı içimde, ama bunu açıkça itirafa yanaşmıyordum; ruhumun kapısını kuşkunun yüzüne kapamıştım. Ne var ki, şimdi binlerce şaşmaz gösterge gelip budala damgasını basıyorlar alınma! Ve yazdığım her şey, bankalarda ki protestoya uğramış borç senetleri gibi, Gerçeğin karşı çıkan tokmağı altında ezilip lime lime oluyor! Ah, içim bulanıyor, içim bulanıyor, içim!”

“Bu kollar senden başka hiç kimseyi kucaklamadı, Pierre; gel kollarım seni yeniden alacakaranlığın huzuruna götürsünler; verecekleri huzur pek cılız bile olsa!”

İsabel ışığı söndürdü, sonra Pierre’i yanına oturttu; ellerini avuçlarına aldı.

“Söyle bana, acıların dindi mi şimdi, kardeşim?”

“O acıların yerini... Yerini... Sadece... Tanrı aşkına, İsabel, bırak ellerimi!” diye haykırarak ayağa kalktı. “Ey, gecenin karanlık örtüsüne bürünüp gizlenen tanrılar, sizlere sesleniyorum! Erdemin peşinden sıradan ruhların hiçbir zaman ulaşamayacakları en ileri noktalara kadar gitmekle eğer sonunda cehenneme varacaksam; en yüksek Erdem, sonunda en iğrenç kötülüğe çanak tutmaktan başka bir şey değilse eğer; yıkılın üstüme o zaman ey taş duvarlar, ezin beni ve her şeyi dipsiz bir çukura fırlatın atın!”

İsabel, kollarını Pierre’in boynuna dolayarak, “Kardeşim! Anlaşılmaz, saçma sözler bunlar,” diye haykırdı; “kardeşim benim, kardeşim!”

Pierre titrek ama kararlı bir sesle, “Ruhunun en derin sesi-ne kulak ver ve artık kardeşim deme bana!” dedi. “Senin kardeşin olduğumu nereden biliyorsun ki? Annen mi söyledi sana? Babam mı, bana siz kardeşsiniz, dedi ki? Ben Pierre’im, sen de İsa-bel’in; insan oluşumuz, uzaktan iki kardeş yapıyor bizi, o kadar. Bunun dışında, tanrılar kendi içlerinde patlayan ateşlere baksınlar. Benim içime barut fıçıları yerleştirmişlerse eğer onu kendileri düşünsün! Kendileri düşünsün! Ah, bir şeyler görür gibi oluyorum şimdi ve az buçuk anlıyorum ki, insanoğlunun en üstün ahlak kavramı bile aslında çok yetersiz. Yarı tanrıların ayakları süprüntüler üstünde dolaşıyor, çünkü Erdem de, Kötülük de süprüntüden başka bir şey değil! Öyle şeyler yazacağım ki, İsa-bel, yeni hakikatler indireceğim yeryüzüne; Yeni Ahit’teki vahiylerden daha derin sırlar sereceğim insanların gözlerinin önüne! Yazacağım bunları, yazacağım!”

“Ben zavallı bir kıyım, Pierre! Doğumum bir sır benim; hep sırlar içinde büyüdüm, hâlâ da bir sır içinde yaşıyorum. Kendim bir sır küpü olduğum için, yer, gök, benim sözünü edebileceğim şeyler değil; bunları anlatacak kelimeler bilmem ben. Ama, bizi çepeçevre kuşatan sırlar bunlar; senin söylediklerin, senin düşüncelerin, şaşırtıcı ve harika başka dünyalar seriyor gözlerimin önüne; tek başıma olsam, ayak basmaya korkacağım değişik dünyalar. Ama bana güven, Pierre. Seninle, evet seninle, yıldızsız, kapkaranlık bir denize gözümü bile kırpmadan atlayıp yüzebilirim; sen daha güçlü bir yüzücüsün ama, çok yorulursan sana cankurtaran simitliği yapmaya da hazırım. Erdemden, kötülükten söz ediyorsun sen, Pierre; hep hayatın dışında kalan İsa-bel, bunları ancak başkalarından işittiği kadarıyla biliyor. Gerçek yüzleri nedir bunların, Pierre? Önce bana erdem nedir onu söyle sen! Başla hadi!”

“Tanrılar bu konuda suskunken, bir cüce mi konuşsun şimdi? Havaya sor sen onu!”

“Erdem diye bir şey yok, öyleyse.”

“Hayır, olmayan o değil!”

“Peki Kötülük mü olmayan?”

“Bak şimdi; ‘olmayan’ bir varlıktır; bir gölgesi bir yana düşer, başka bir gölgesi öteki yana; bu iki gölge tek bir ‘olmayan’dan,

tek bir hiçten çıkar; bana göre işte bu iki gölge Erdem ile Kötülük'tür."

"O zaman neden kendine bunca eziyeti ediyorsun, sevgili Pierre?"

"Yasa böyle buyuruyor."

"Nasıl yani?"

"Yasa, bir hiç, başka bir hiçe acı çektirmeli, diyor; çünkü ben bir hiçim. Her şey bir düş. Bizler, düşümüzde düş gördüğümüzü düşünüyoruz."

"Pierre, konunun kıyısında, kenarında dolaşıp durduğun zaman, söylediklerin benim için bilmededen farksızdı; ama şimdi insan ruhunun derin uçurumuna daldın sen; belki de bilge kişilerin sana deli gözüyle bakacağı şu anda, zavallı cahil İsa-bel, işte şimdi seni anlamaya başlıyor. Çoktandır ben de aynı duyguları taşıyordum, Pierre. Uzun süren yalnızlık ve ıstırap, mucizeler gösterdi bana. Evet, her şey bir düş!"

Pierre genç kızı hızla kollarına aldı. "Hiçten hiç çıkar, İsa-bel" dedi. "İnsan düşünde nasıl günah işleyebilir ki?"

"Önce, günah nedir onu söyle, Pierre?"

"Öteki adın başka bir adı bu, İsa-bel."

"Erdem'in mi?"

"Hayır, Kötülük'ün."

"Yeniden oturalım, kardeşim."

"Pierre'im ben."

"Yeniden oturalım, Pierre; yakın otur; kolun!"

Ve böylece, üçüncü günün akşamı Pierre ile İsa-bel, alacakaranlık çekildikten sonra lambayı yakmadan, o yoksul odanın yüksek penceresinde derin bir sessizlik içinde oturdular.

Kitap XX

CHARLIE MILLTHORPE

I

Pierre'in Havariler'de oturacak yer kiralamasına, kendi de bir havari olan, Eyer Çayırı'nın yerlisi, eski bir tanıdığı öneyak olmuştı.

Charles Millthorpe, artık hayatta olmayan son derece saygın bir çiftçinin oğluydu; çiftçi alışılmışın üstünde zekâ sahibi, omuzları çökük, giyim kuşamı gösterişsiz bir adamdı ama, bu çökük omuzlar üzerinde eski Yunan filozoflarına benzer bir başı, varlıklı bir beye yaraşır düzgün, zarif yüz hatları vardı. Amerika'da her türlü siyasal ve toplumsal farkların ortadan kalkmasıyla insanlardaki değişik özelliklerin birbirine karışması, başka ülkelerde görülmeyen çarpıcı pek çok bireysel garipliklere yol açıyor. Pierre, çiftçi Millthorpe'ü iyi hatırlıyordu: Bu yakışıklı, hüznü, sakın yaradılışı yaşlı adamın doğuştan zarif ve ince, ama hasat zamanı güneş altında uzun süre çalışmaktan yanarak kabalaşmış yüzünde, köylülük ile klasik bir kusursuzluk, tuhaf bir biçimde bir araya gelmişti. Yüzünün yandan görünüşündeki incelik, en yüksek düzeyden bir soyluluk işaretiydi; kemikli, yamru yumru elleri ise, bir dilencinin ellerine benziyordu.

Millthorpe ailesi birkaç kuşak boyunca Glendinninglerin topraklarında yaşamışlardı, ama ailelerinin kökenini, gösterişe kaçmayan bir tavırla, kabataslak, Kral I. Charles'ın zamanında okya-

nusu geçip Amerika'ya göç eden bir İngiliz şövalyesine dayan-
dırıyorlardı. Ancak, şövalyeyi zarif ülkesini terk ederek bu ıssız
kırlara gelmeye zorlayan yoksulluk, onun sayıları gitgide azalan
aile bireylerinin dördüncü ve beşinci göbekten üyelerine bıraktı-
ğı tek mirası olmuştu. Pierre'in çiftçi Millthorpe'u ilk hatırladığı
günlerden bir-iki yıl önce bu ilginç adam, artık kirasını ödeyeme-
diği için büyük bir çiftliği bırakmış, üzerinde yarı yıkık ufak bir
ev bulunan çok fakir ve küçük bir yer tutmuştu. Millthorpe, son
derece nazik ve sessiz karısı, üç küçük kızı ve Pierre'in yaşındaki
tek oğluyla burada oturmaya başladı. Bu oğlandaki iyi huy, soydan
gelme güzellik, gençlikten gelme tazelik, komşularının sürekli
kabalık ve pasaklılığı ile taban tabana zıt düşen doğal incelik,
işte tüm bunlar, daha ilk günlerden Pierre'de ona karşı sevgi ve
dostluk duyguları uyandırmıştı. Birlikte sık sık kırlarda dolaşmaya
çıkiyorlardı; oğlunun arkadaşları hakkında daima kılı kırk yarar-
casına titiz davranan ve kimseyi kolay kolay beğenmeyen Bayan
Glendinnig bile, Charles gibi sevimli ve yakışıklı bir köylü çocu-
ğuyla kurduğu yakın dostluğa hiç itiraz etmemişti.

Erkek çocuklar genellikle bir kimsenin karakteri hakkında
çabuk ve sağlam yargılara ulaşırlar. Arkadaşlıklarının daha baş-
larında Pierre şu sonuca varmıştı: Güzel yüzüne ve yumuşak
huyuna karşın, genç Charles Millthorpe pek zeki bir çocuk
değildi. Ayrıca, doğuştan gelen çiy bir haddini bilmezliği ve ken-
dini beğenmişliği vardı; bu nitelikler onun, babasının kaba buğ-
dayı ve patatesi ile kendi temelde çekingen ve insancıl yaradılışı-
nın dışında bir şeyle beslenmeyen karakterine gülünç, zararsız,
ama ıslah olmaz bir özellik veriyordu. Bu durum Pierre'in ona
olan dostluğunu, iyi duygularını kesinlikle azaltmıyordu; çünkü
daha çocukluğunda bile Pierre, kendisinden servetçe ya da akıl-
ca aşağı kimselerin tüm ufak tefek kusurlarına neşesi kaçmadan
göz yummasını sağlayan gerçek bir cömertliğe sahipti. Ne zaman
karşısına çıkarsa çıksın ya da başka neyle bir arada bulunursa
bulunsun, iyiliği kucaklamaktan hep mutluluk ve kıvanç duyardı
o. İşte biz insanlar, olgunluk yıllarımızın davranışlarına düzenli
olarak yön veren, düşünülerek bulunmuş ve özdeyişler biçimin-
de ifade edilmiş birtakım ilkeleri, gençliğimizde bilincine var-
madan uygularız. Bu gerçek güçlü bir şekilde göstermektedir ki,

hayatımız ister istemez bizim kendimizin değil, Kader'in hükmü altındadır.

Zevk sahibi yetişkin insanlar, doğa manzaralarındaki güzelliği görebildikleri gibi, toplumsal yaşamın burada pekâlâ *yoksulluk manzaraları* adını verebileceğimiz görüntülerini de canlı bir biçimde algılayabiliyorlar. Bu kimseler için, Gainsborough'nun resmindeki bir kulübenin çökük damını örten sazlar, güzellik bakımından, bir dilencinin zamanın darmadağın ettiği, yoksulluğun seyrelttiği perçemlerinden daha çarpıcı değildir. Dilencinin yoksulluk manzarası, zevk sahibi insancıl kimseler ile İyimser ekolden tonton filozofların misafir odasını andıran zihinlerini süsleyen, zarif bir biçimde verniklenmiş, çerçeveleşmiş, o iç ferahlatıcı tüm küçük resimlere ayrı bir çeşni katmaktadır, o kadar. Genel insanlık tablosuna güzel birtakım yoksulluk görüntüleri de katma amacının dışında, yeryüzünde sefalet diye bir şeyin varlığını kabul etmezler bu kimseler. Hadi bakalım! Tanrı bankaya para yatırmış beylerimiz çekip kullansınlar diye; cömertçe dünyanın dört bir yanına yaz getirip her yeri yemyeşil halılarla donatmış. Defol buradan, Herakleitus! Yağmurun ağıtlar yakması, sırf bize gökkuşakları yaratabilmek içindir!

Burada Pierre'den söz etmemiz, onun yaşlı çiftçi Millthorpe'un yoksulluğuna resim gözüyle baktığını ima etmek için değil. Gene de insan, çevresinin etkilerinden tam kurtulamaz. Kendisi farkında değildi ama Bayan Glendinning, iyimserliği ilke edinen o garip insanlardan biriydi; annesindeki bu hastalık çocukluğunda biraz Pierre'e de bulaşmıştı. Ancak, kış sabahları Charles'ı görmek için erkenden yaşlı çiftçinin evine her uğrayışında, Bayan Millthorpe'un sıska, cansız, iç sızlatacak derecede mahcup yüzüyle ve üç küçük kızın insana hüznün veren meraklı, yarı kıskanç umutsuz bakışlarıyla karşılaştıkça; ayrıca, kapının eşiğinde dinelmiş dururken, yaşamaktan bıkmış yaşlı birinin evin oradan görülmeyen bir bölmesinden gelen hafif iniltilerini işittikçe; Pierre'in çocuk zihninde, yoksulluğun sadece güzel bir manzara resmi olmadığına ilişkin düşünceler belirmeye başlamıştı. Yaşanan hayatın kendisi zaten sıkıcı ve tatsızken, ölümün adım adım yaklaşan soğuk yüzü karşısında, yaşlı, fakir, bitkin, romantizmalı biri olmak nedir, biraz anlıyordu şimdi. Gençken sabırsız-

lıkla güneşin ilk ışıklarını karşılamak ve tatlı yaşamının tek bir damlasını bile ziyan etmemek için yatağından neşeyle fırlayan bir insan için, bir zamanlar böylesine sevdiği güneş ışığından artık nefret etmenin, onu görmemek için yatakta dönüp yüzünü duvara çevirmenin ne demek olduğunu anlıyordu; güneşin altın değil bakır, gökyüzünün mavi değil kül rengi olduğu kasvetli bir güne dönmek için hâlâ ayak sürümenin, ölüm insanı nefis bir Rhein şarabı gibi başına dikmekte geç kalınca damarlardaki kanın incelişip ekşidiğine tanık olmanın, anlamını görebiliyordu.

Pierre, şu anda geriye dönük olarak sözünü ettiğimiz günlerde, Kara Kuğu Meyhanesi'nin dedikoducu müdavimlerinin başlarını ciddi ciddi sallayarak, Millthorpe ailesinin artan fakirliğini, üstü kapalı bir biçimde, çiftçideki birtakım ahlaki kusurlara bağladıklarını unutmamıştı. Bir keresinde yaşlı, kısa boyunlu bir adam Pierre'in yanında, "Bizim ihtiyar dirseğini çok sık kaldırıyor havaya," demiş ve elindeki yarı boşalmış kadehle aynı hareketi yapmıştı. Yaşlı Milthorpe bedence çökmüştü ama, sıksa ve hüzünlü yüzünde eski ya da yeni en ufak bir ayyaşlık belirtisi görülüyordu. Bu meyhaneye uğradığını hiç gören olmamıştı; oğluyla birlikte ekip biçtiği birkaç dönümlük tarlasından pek ayrıldığı yoktu. Evet, yoksul olmasına yoksuldu, ama bakkaldan aldığı öteberinin ufak tefek borçlarını dürüstçe tam zamanında öderdi hep. Ayrıca, Tanrı bilir, kazanabildiği paranın her kuruşuna ihtiyacı olduğu halde, kendisinden malikânenin hizmetçileri yesin diye bir domuz satın aldıklarında, Pierre yaşlı adamın parasını almaya ta ertesi kışın ortalarına kadar gelmediğini hatırlıyordu; sonunda geldiğinde de, titreyen parmaklarıyla gümüş dolarları kavrarken, kesik kesik, "Kalsa da olabilirdi, bir işime yaramıyor para artık," demişti. Bu sözlerle tesadüfen kulak misafiri olan Bayan Glendinning, işte o zaman yaşlı adama bakmış, iyiliksever ve müşfik bir tavırla ilgilendiği bu güzel yoksulluk tablosunu düşünerek, "Evet, hâlâ o eski İngiliz Şövalyesi'nin kanı dolaşıyor damarlarında senin. Bravo, ihtiyar!" diye mırıldanmıştı.

Pierre birgün, yaşlı Millthorpe'un kapısından sessizce dokuz kişinin çıktığını gördü; bir komşunun çiftlik işlerinde kullandığı atlı arabasına bir tabut koydular; arabanın uzun oku ve gövdesiy-

le birlikte on metreyi ancak bulan bir cenaze alayı, Eyer Çayırı boyunca ilerleyip bir tepeye tırmanmış ve sonunda ihtiyar Millthorpe’u orada, doğan güneşin yüzünü artık hiç göremeyeceği bir yatağa yatırmıştı. Ah, en yumuşak, en narin çarşaflar toprak ananın yatağında serilidir! Uçsuz bucaksız, heybetli gökkubbesinin altında, imparatorlar ve krallar gibi yeryüzünün tüm dilencileri, tüm yoksulları da, ihtişam içinde yatarlar bu yatakta! Ölümün böylesine demokratça davranışından kıvanç duyarım ben; başka her türlü gerçek ve kalıcı demokratlıktan umudumu kesmişsem de, hâlâ dört elle sarıldığım bir düşünce var: Hayatta bazı başlara altın taşlar takılıyor, bazılarına çepeçevre dikenler bağlıyorlar; ancak, nasıl yontulmuş olurlarsa olsunlar, tüm mezar taşları birbirlerine benzer.

Genç Millthorpe’un babasına ilişkin bu ayrıntılı bilgiler, şimdi annesiyle kız kardeşlerini geçindirmenin sorumluluğunu yüklenmiş bulunan oğlunun durumunu ve babasının ki kadar toy olmayan karakterini daha açık seçik bir biçimde ortaya koyacaktır. Ama çiftçi çocuğu olduğu halde, Charles’da güç işlerde çalışmaya karşı derin bir isteksizlik vardı. İstese, karar verip sıkı çalışarak eninde sonunda ailesini o zamana kadar görmedikleri bir rahatlıkta yaşatmayı pekâlâ başarabilirdi. Ancak, kaderin yazgısı böyle değilmiş; Yardımsever Devletimiz, o yüce bilgeliği ile başka türlü buyurmuştu.

Eyer Çayırı Köyü’nde, aslında hükümetin emri ile kurulan, onun sağladığı para ile desteklenen yarı devlet okulu, yarı özel bir eğitim kurumu vardı. Burada İngilizce’nin temel bilgilerinin yanında, biraz edebiyat, biraz yazma dersi verilir; Amerika için hem büyük bir güç, hem derin bir sıkıcılık kaynağı olan etkili konuşma sanatı öğretilirdi. En yoksul gündelikçi işçilerin çocukları, Eyer Çayırı Akademisi’ndeki sahnenin yüksek kürsüsüne çıkıyor, kelimeleri uzata uzata oradan Patrick Henry’nin ateşli devrimci sözlerini aktarıyor ya da çılgınca el kol hareketleriyle Drake’in uzun şiiri “Suçlu Peri”nin yumuşak dizelerini baştan sona okuyorlardı.⁹² O zaman bu oğlanların, şiir ve güzel konuşma derslerinin olmadığı cumartesi günleri hüüzlenmelerine, gübre yabalarının, tırmıkların ağır, kaba saplarına küçümseyerek bakmalarına neden şaşmalı?

On beş yaşındayken Charles Millthorpe'un tek emeli, bir hatip ya da şair, ya da herhangi bir alanda mutlaka büyük bir dâhi olmaktı. Soyundan geldiği Şövalye'yi hatırladı; öfkelenerek, küçümsediği sapanı el sürmemeye karar verdi. Oğlundaki bu eğilimin ilk tohumlarını sezdiği zaman yaşlı Millthorpe, karşısına alıp onunla konuştu, serserice hevesinin yol açacağı kötülüklerle karşı kendisini uyardı. Böyle bir heves, üstün yetenekleri açıkça belli kimseler ve varlıklı delikanlılar içindi ya da dünyada bakmaları gereken kimi kimseleri bulunmayan yoksul delikanlılar için. Charles durumunu düşünse iyi ederdi; babası yaşlı ve güçsüzdü; günleri sayılıydı; ailesine sapanı ile çapasından başka bırakabileceği bir şeyi yoktu; annesi hastalıklıydı; kız kardeşlerinin beti benzi solmuş, sıksakı çıkmıştı; son olarak da, hayat oyun değildi ve ülkenin o bölgesinde kışlar son derece soğuk ve uzun geçirdi. On iki ayın yedisinde otlaklarda ot falan hiçbir şey yetişmez ve sığırların ahırlarda beslenmesi gerekirdi. Ne var ki, Charles çocuğu; öğüt vermek, anlaşılan çoğu zaman insanın en boşa nefes tükettiği bir eylem; insanlar bilgelik konusunda başkalarının sözüne güvenmezler; belki de bu iyi bir şey, çünkü bu tür bilgeliklerin hiçbir değeri yoktur; gerçekten değerli taşları biz kendi çabamızla bulmalıyız; işte bu yüzden günlerce el yordamıyla etrafı yoklar, araştırır dururuz.

Charles Millthorpe beyniyle övünmekle birlikte, görevlerini bilen, içi sevgi dolu bir çocuğu; ayrıca cömert bir yüreğe sahip olmakla, zekâdan çok daha değerli ve kutsal bir şeye sahip olduğunun farkında da değildi. Babası ölünce, artık ailesine ikinci bir baba olmaya, annesinin ve kardeşlerinin geçimini sağlamaya karar verdi ama zahmetli olan beden gücüyle değil de, daha nazik bir yoldan, zihnini kullanarak. O zamana kadar tarih, şiir, deneme, roman, her konuda pek çok kitap okumuştı. Malikânedeki kitap raflarını ziyaretleriyle sık sık şerefleştirmiş, Pierre de lütfele kedisine kütüphanecilik hizmetinde bulunmuştu. Sözü uzatmayalım, on yedi yaşındayken Charles atı, ineği, domuzu, sapanı, çapayı ve evde taşınabilir ne varsa hemen hepsini satıp paraya çevirdikten sonra, annesi ve kız kardeşleriyle birlikte kentin yolunu tutmuştu. Kentte başarı kazanma beklentileri, büyük ölçüde, orada eczacılık yapan bir akrabasının verdiği pek açık olmayan

bazı bilgilere dayanıyordu. Kendisi, annesi, kız kardeşleri nelere göğüs gerdiler; nasıl bir süre açlıktan kıvrandılar; kadınlar nasıl evde dikiş, Charles ise evrak kopyalama işleri yaptılar; böylece geçimlerini nasıl kıt kanaat sağladılar. Bütün bunları gözümüzde kolayca canlandırabiliriz. Kaderin delikanlıya karşı beslediği bilinmez, gizli bir iyi niyetlilik sayesinde, Charles yoksullar yurduna düşmekten kurtulduğu gibi, durumunu da bir ölçüde gerçekten düzeltmişti. Hiç değilse, daha önce karakterinin bir parçası diye sözünü ettiğimiz o zararsız haddini bilmezlik ile masum kendini beğenmişlik huyu, hayatta ilerlemesine engel olmamıştı; çünkü çoğu zaman gözlemlemişizdir ki, yüzeysel kimseler, umutsuzluğa en son kapılan kimselerdir. Hava dolu bir lastik top, suda hiçbir şey beni batıramaz diye övünür; değerli şeylerle dolu bir sandığın ayıbı, tekneden denize düşer düşmez sulara gömülmesidir.

II

Pierre kente vardığında Glen'in vicdansızca kendisini yüzüstü bıraktığını görünce, bu güç durumda kime başvuracağını araştırırken aklına eski çocukluk arkadaşı Charlie gelmiş ve çıkıp onu aramaya koyulmuştu; sonunda bulduğunda, karşısına yirmi iki yaşında, uzun boylu, pek zayıf ve solgun görünse de serpilip gelişmiş, dikkat çekecek ölçüde yakışıklı bir genç çıkmıştı. Charlie Havariler'in eski binasının üçüncü katında, tozlu küçük bir hukuk bürosu işletiyor, bomboş duran evrak gözleri arasında ve daha kapağı açılmamış koca bir mürekkep şişesinin bakışları altında, her saat artan çok büyük bir işi yürütüyormuş gibi bir tavır takınıyordu. Annesi ile kız kardeşleri, üst kattaki bir odada kalıyorlardı; kendisi ise, maddi geçimlerini sağlamak için işlettiği hukuk bürosunun yanı sıra, kılıksız Havariler'in kurduğu gizli birtakım tuhaf siyasi-dini-toplumsal etkinliklerde bulunan bir Farmason derneğiyle de yakın ilişki içindeydi; burada hem ek bir geçim kaynağı sağlamak, hem de zihnini iyice besleyip geliştirmek amacıyla, kaba saba, metafizik bir felsefe ile uğraşıyordu.

Charlie'nin son derece rahat ve senli benli davranışı karşısında Pierre önce biraz irkilmşti; karşılaşmalarının ilk şaşkınlığı sırasında Charlie, Pierre'in evlatlıktan reddedildiğini bilemezdi, ama eskiden malikânedeki günlerde Pierre'e gösterdiği saygılı çekingenliğin yerinde şimdi yeller esiyordu.

"Pierre! Seni gördüğüme sevindim, aslanım! Dinle bak, gelecek ay Havariler'in Omega Locası üyelerine bir konuşma yapacağım. Büyük üstat Plinlimmon da orada olacak. Son derece güvenilir bir kaynaktan öğrendiğime göre, benim için, 'Zaman ve mekân gibi *Temel Kategoriler*'i iyice sindirmiş bu genç; ileride birgün herkesi şaşırtacak, göreceksiniz,' demiş. Biliyor musun, Spinoza'cıların yazı işleri müdüründen bir teklif aldım; gazetelelerinde her hafta bir köşe yazısı yazmamı istiyor; ne kadar az kimse Spinoza'cılığı gerçekten anladığını bilirsin; Nihai Doğaötesi kavramlar dışında hiçbir şeyi kabul etmiyorlar.⁹³ Bak dinle, gel kulağına fısıldayayım; Havarilik kisvemi üstümden atıp cesurca ortaya atılmayı düşünüyorum ben; Pierre! Eyalet eyalet dolaşım felsefemizi geniş halk yığınlarına anlatmayı düşünüyorum... Sen ne zaman geldin kente?"

İçinde bulunduğu sıkıntıya rağmen Pierre, böyle son derece eğlenceli bir biçimde karşılaşmasına gülümsemeden edemedi; ancak Charlie'yi yakından tanıdığı için, bu cüretkâr kendini beğenmişlik gösterisine bakıp da, yüreğinin iyiliğinden bir şeyler yitirmiş olduğu sonucuna varmadı; çünkü kendini beğenmişlik ile bencillik ayrı ayrı şeylerdir. Pierre durumunu biraz anlatır anlatmaz, Charlie çözüm üreten, içten bir ilgi gösterdi; Pierre için en uygun yer olarak Havariler'i tavsiye etti. Ucuz, rahat, halka açık alanlara ulaşımı kolay bir yerdi burası; bir araba bulup Pierre'in eşyalarını kendisi oraya taşıtmayı önerdi; ama sonra, önce yukarı çıkarak arkadaşına boş odaları göstermenin daha iyi olacağını düşündü. Sonunda odalar kararlaştırılınca, Pierre'in taşınması için Charlie, son derece neşe ve şevk içinde onunla birlikte otelin yolunu tuttu; Havariler'in kulesinin altındaki kemerli büyük kapıdan çıkar çıkmaz, kendini öven o eğlenceli konuşmasına yeniden başladı ve hemen hemen bavulların yanına varıncaya kadar devam etti.

"Tanrım! Hukuk büromdaki işler başımdan aşkın! Müşterilerden bazılarını geri çevirmem gerekiyor; beden hareketlerimi

yapmam lazım, ama sürekli artan işlerim engel oluyor. Ayrıca, tüm insanlık ülküsü için, evet bu yüce amaç uğruna da bir şeyler yapmalıyım. Dava özetlerimin bir kısmını bırakıp onların yerine vaktimi metafizik üzerine yazdıklarıma vermeliyim. Bütün göz nurumu senetlere, ipoteklere harcıyıp ziyan edemem ben. Evlendim, demiştin, öyle değil mi?”

Ama sorusuna karşılık beklemedi, makine gibi konuşmaya devam etti: “Evlenmek ne de olsa, sanırım akıllıca bir iş. Duyduğuma göre, erkeğin bir yere yerleşmesini, aklını başına toplamasını, güçlü olmasını sağlıyormuş. Hayır, duyduğuma göre değil; öylesine benim kendi aklıma gelen bir düşünce bu! Evet, evlilik erkeği hastalıklı bir öznelikten kurtarıp her şeye nesnellik kazandırıyor; dünyaya belirginlik getiriyor; örneğin, dokuz küçük çocuğu nesnel bir olgu sayabiliriz. Evlilik, ne hoş! Güzel şey evlilik, kuşkusuz; evcil, sevimli, her bakımdan güzel bir şey! Fakat, benim tüm dünyaya karşı birtakım görevlerim var, Pierre evladım! Evlenerek, dünya nüfusuna katkıda bulunabilirim, ama o zaman zihinsel bir nüfus sayımına katkı olamaz. Sen de bilirsin ki, büyük adamlar hep bekâr oluyor. Onların aileleri tüm evrendir: Satürn gezegeni, büyük oğulları; Platon da amcalarıdır, diyebilirim... Evet, evlendin öyle mi?”

Ama gene arkadaşının yanıtına aldırmandan devam etti: “Pierre, aklıma bir şey geldi, aslanım... Senin yararına bir düşünce! Açıkça söylemiyorsun ama anlıyorum ki, cüzdanın epeyce boş. Doldurman için sana yardım edeceğim şimdi. Tüm eyaleti dolaşarak meydanlarda Kant felsefesini anlatacaksın. Adam başı bir dolar, evladım! Şapkanı dolaştıracak, paraları toplayacaksın. Halkın zekâsına da, cömertliğine de güvenim tamdır benim! Pierre, kulak ver bana; dünya hepten yanlış yolda diye düşünüyorum ben. Dinle bak, bence her şey yanlış. Topluma bir kurtarıcı gerek, aslanım! Curtius gibi biri, alevler içindeki bir uçuruma atlayarak, ölümüyle tüm insanlığı kurtaracak biri!⁹⁴ Hayatmış, sosyeteymiş, bunların göz kamaştırıcı yönleriyle ilgimi çoktandır kestim ben, Pierre. Üstümdeki şu cekete bak ve bu tür şeylere ne kadar değer vermediğimi gör! Bir dakika, Pierre! Cebinde birkaç kuruş var mı? Şuradan biraz peynir, söğüş et falan alıp yiyelim; ucuz bir yer; ben bazen uğruyorum. Hadi girelim gel.”

Kitap XXI

PIERRE TOYLUK EDİP OLGUN BİR ESER YAZMAYA KALKIŞIYOR. EYER ÇAYIRI'NDAN GELEN HABERLER. PLİNİMMON

I

Pierre'i şimdi Havariler'de bitişik yüksek üç odaya yerleşmiş durumda göreceğiz. Zamanda biraz ileriye gidiyor, evde yaşananlara ilişkin yüz bir ayrıntıyı bir yana bırakıyoruz: Nasıl olmuş da sonunda, ev içi düzenlemeler kalıcı bir şekle sokulmuştu; zavallı Delly kederinin baştaki keskin acılarını nasıl dindirmiş ve geçmişin kötü anlarından kendini nasıl ancak İsa-bel'e hizmet ve can yoldaşlığı etmekle oyalanarak biraz kurtarmıştı; İsa-bel'in kendisi, Pierre'in meşgul olduğu saatlerde vaktinin bir kısmını (ileride matbaaya gönderilmeden önce okunaklı bir biçimde temize çekerim düşüncesiyle) nasıl onun el yazılarında-ki tutarsızlıkları incelemekle geçiriyor; ya da aşağıya Millthorpeları ziyarete giderek, Pierre'in yokluğuna teselliyi o terbiyeli ve sevimli üç kız kardeş ile değerli annelerinin yanında buluyor; ya da Pierre'in o günkü işi bitince, alacakaranlıkta onun yanına oturup gizemli gitarıyla bir şeyler çalıyordu; (öyle ki, o çaldıkça, müziğin olağanüstü çağrışımlarından esinlenen Pierre içinde, birbiri arkasından kitabının pek çok bölümünün doğduğunu hissediyordu; ama ne yazık ki, bu çağrışımlar hiçbir zaman sözcük-

lere dökülemez; çünkü üstün duyuşal nitelikleri ve olağanüstü çağrışımlarıyla müzik, en derin sözcüklerin bittiği yerde başlar) işte tüm bunları geçiyoruz.

Önceki zihinsel çabalarının ürünlerine tümüne artık sırt eviren, hatta Eyer ayırı'ndaki o Lucy ve onun sevgisiyle dolu, kaygısız efsanevi günlerde yazdığı ve başkalarıyla paylaşılamayacak kadar gerçek ve değerli bulduğundan yayıncılardan özenle sakladığı güzel yazıları bile küçümseyip yakan Pierre, o zamana kadarki tüm benliğinden sıyrılarak, özlü ve kapsamlı bir kitap yazmaya başlamıştı; bu eserin bir an önce bitmesi için son derece önemli iki neden vardı: Bunlardan biri, insanlara yeni ya da en azından o güne kadar fena halde ihmal edilmiş diye düşündüğü bir hakikati anlatmak için duyduğu karşı konulmaz istek; ikincisi ise, kitabı satarak para kazanamadığı takdirde, ileride beş parasız kalma tehlikesi idi. Son zamanlarda başından geçen ve kendisini derinden sarsan olayların yol açtığı geniş çaplı yıkıcı eğilimler ile içine düştüğü görülmemiş durumun etkisi altında evrensel düşüncelere yöneldiği; ayrıca sezgisel olarak, en iyi yazarların en üstün ürünlerinin, tıpkı mercanadalar gibi (en derin denizlerin tabanından huni gibi yükselerek beyaz kaya halkaları biçiminde yüzeye çıkan bu ilkel mercanadacıkları, dışarıda sular her yönden kıyıları döverken ortalarındaki sakin gölleri her türlü azgın fırtınadan korurlar), hep bir dairenin çevresine oturtulduklarını ve böylece yaşamı hakkında bilinebilecek ya da hayal edilebilecek her şeyi içlerinde sindirdiklerini gördüğü için, Pierre de geniş okur kitlelerine, şaşkınlık ve sevinçle karşılayacakları bir eser vermeyi kararlaştırmıştı. Hakikat peşinde koşan hemen hemen her uygar genç gibi Pierre de, değişik kitaplar arasında rasgele gezinirken çok keskin zekâsıyla kendiliğinden değişik şeyler öğrenmiş; öğrendikleri, büyükçe bir ırmak kolu gibi, daha önce başından geçen olayların içinde açtığı düşünce pınarının dipsiz sularına katılmıştı. Gelişigüzel edindiği tüm bu bilgilerden dolayı Pierre şimdi kendini kutluyordu; ama bilmiyordu ki, sırf okuyarak kazanılmış her türlü bilgi aslında salt hakikat konusunda anlamlı bir düşünce üretmeye çalışan zihinlere yardım edip hız kazandırmaz; tersine, önlerinde aşılması güç engeller oluşturabilir.

Pierre eski yaşamından kopup güç ve güzelliğin egemen olduğu yeni ve harika bir ortama ayak bastığını hissediyordu; ama aslında sadece böyle bir dönüşümün aşamalarından birinden geçmekteydi. Son durak olan o mutlak güzellik ve güçlülük dünyasına gerçekten erişince, ruhumuzun boğulmamak için cankurtaran simiti diye kitaplara sarılması gerekmez artık; kendi kol ve bacaklarımızın gücüne güvenerek, tüm dipsiz derinliklerde korkmadan, neşe içinde kulaç atabiliriz o zaman. Eserinin başlangıcında, sırf kitaplardan edinilmiş bilgilerin hantal katılığı ile yaratıcı düşüncenin son derece akıcı, tüy gibi hafif doğal niteliğini bağdaştırıp kaynaştırmanın kolay olmadığını görmüyor ya da görse bile bu güçlüğün gerçek nedenini henüz anlayamıyordu. Sanatın doruğuna sırtında bir sürü kitapla tırmanmak istiyordu. Başka insanların yazdığı şeylerin kendisi için hiçbir önem taşımadığını bilmiyor, Platon olağanüstü büyük bir yazar olduğu halde Pierre'in kendisi de üstün eserler verdiği sürece, Platon'u olağanüstü bir kimse sayması gerekmediğini görmüyordu. Yaratıcı ruh için değişmez bir ölçü olmadığını, hiçbir büyük kitabı tek başına öteki kitaplardan ayrı düşünmemek ve ona özgü eşsiz niteliklerin yaratıcı zihinler üzerinde egemen olmasına izin vermemek gerektiğini anlamıyordu; o güne kadar yazılmış tüm büyük eserleri zihninde birleştirip onlara çeşitlilik içinde birbirleriyle kaynaşmış tek bir bütün olarak bakması gerektiğini de bilmiyordu. Gene bilmiyordu ki, böyle yaptığı takdirde bu eserler, kendi düşüncelerini aşırı biçimde koşullandırmak ya da buyrukları altına almaksızın, hep birlikte onları canlandırıp harekete geçirecektir. Böyle birleştikleri zaman bile bu büyük eserlerin, Pierre'in kendi içindeki gizli sonsuzluklar, tükenmek bilmez zenginlikler yanında devede kulak kalacağını; yeryüzündeki tüm büyük kitapların insan ruhunun derinliklerinde sonsuza kadar dışarıya vurulmadan gizli kalan imgelerin yarım yamalak yansıtılmış biçimleri olduklarının da farkında değildi. Büyük eserler, bizim kendi içimizde var olan şeyleri bize çarpık çurpuk yansıtan aynalardır, biz eğer içimizdekileri görmek istiyorsak, aynaların ne tür olduklarına aldırmayıp, içlerindeki yansımaları bir yana bırakıp nesnelerin kendilerine bakmalıyız.

İsviçre'yi gezip dolaşmaya kararlı bir kimseye Alp dağları nasıl tüm korkunç boyutlarını –ürkütücü yüksekliklerinin ardında

üst üste, göz alabildiğince uzayıp giden dehşet verici zirvelerini, iç içe geçmiş sıradağlarını, yamaçlara inen sırtlarını, saf saf dizilmiş duran bu harika güçlerin hepsini— ilk bakışta ve birdenbire göstermezse; işte bunun gibi Tanrı da bilgece bir davranışla, kendi ruhlarının Alp dağlarına ilk ayak bastıklarında böyle bir karşılaşmaya hazırlıklı olmadıkları için, daha eteklerdeki karları görür görmez umutsuzluğa düşüp yok olmasınlar diye, insanların bir bakışta ruhlarının o muazzam büyüklüğünü görmelerini engellemiştir. Ancak ölçüsünü Tanrı'nın saptadığı temkinli adımlarla insan, sonunda ruhunun Mont Blanc Tepesi'ne ulaşır ve kendi Alpler'inin tümünü yukarıdan görebilir. Ama o zaman bile, ruhunun bir parçası hâlâ saklıdır; çünkü oradan görülmeyen Atlas Okyanusu'nun ta öte yakasındaki Kayalık Dağlar ile And Dağları'nı görememiştir. Akıllara şaşkınlık veren bir şeydir insan ruhu! Kendi iç dünyamızda bir kez gezintiye çıkmaktansa, güneşin en uzak yörüngesinden uzay boşluğuna itiversinler bizi daha iyi!

Ancak, Pierre bu yüksek konuları düşünebilmekten uzaktı; sıradan dünyada daha önce farkına varmadığı pek çok şaşırtıcı şeyi garip bir biçimde, yeni yeni görmeye başlamıştı; ama bir dokunuşuyla insanın kendi en basit deneyimlerine her biri sonsuz anlamlar taşıyan bir sürü gözle bakmasını sağlayacak sihirli değneği eline geçirememişti henüz. Bakalım içinde ne balıklar var diye oltasını çocukluğunun su kuyusuna sallamamıştı daha; zaten kuyuda balık ne gezer? Altın renkli levrekler, turnalar, ancak dış dünyanın akar sularında yüzerler. Pierre'in bilmediği milyonlarca şey vardı. Eski mumyalar kat kat bezlere sarılıdır; bir Mısır kralını soyup ortaya çıkarmak zaman ister. Bakıyoruz ki, yüzeyin hemen altını görmeye başladım diye Pierre budalaca, tüm katmanları geçip yeryüzünün özüne ulaştığını sanıyor. Ancak, ne kadar derinlere inerlerse insinler, yerbilimciler dünyanın sadece üst üste yığılmış yüzeylerden oluştuğunu görmüşlerdir. Eksenine kadar yer küre birbirinin üstüne eklenmiş yüzeylerden başka bir şey değildir. Binbir zahmetle toprağı kazıp piramitlerin içine giriyor, korkunç karanlıkta el yordamıyla merkezindeki odaya ulaşıyoruz; sevinç içinde lahdi görüyoruz ve kapağını kaldırıyoruz ki, içi bomboş! İnsan ruhunun büyüklüğü ölçüsünde korkunç bir boşluk!

II

Pierre birkaç haftadır kitabının üstünde çalışıyor; önceden verdiği karar uyarınca, toplum içindeki konumunu yitirmesinin ardından kendisini aramaktan özenle kaçınan tüm tanıdık ya da dostlarından uzak duruyordu. Oturduğu yere çok yakın, sokağın hemen köşesinde olduğu halde postaneye hiç gitmiyor, birini de göndermiyordu; kendisi kimseye yazmadığı için kimseden mektup beklediği yoktu; böylece insanlardan uzak, akli hep yazdıklarıyla meşgul durumda birkaç hafta geçmişti ki, Pierre'in kulağına son derece önemli üç olayın haberi geldi.

İlkin annesinin öldüğünü öğrendi.

İkinci olarak, Eyer Çayırı'nın artık toptan Glen'in olduğunu.

Üçüncü olarak, Glen Stanly'nin ölümcül denebilecek bir hastalıktan kurtulup iyileşmeye başlayan ve şimdi annesinin kentteki evinde kalan Lucy ile evlenmek istediğini işitti.

Pierre'i keskin, doğal bir acıya boğan asıl olay bunların ilkiydi. Kimse kendisine mektupla bildirmemişti; hatıra olarak ne ufak bir yüzük, ne de başka bir şey göndermişlerdi; vasiyet-namede adı hiç geçmiyordu; ama annesinin yakalandığı çaresiz hastalığa tesellisiz bir kederin neden olduğunu, üzüntüsünden sonunda aklını kaçırdığını ve sonra birden öldüğünü söylemişlerdi; Pierre olup bitenleri işittiğinde, annesi kara toprağa gireli yirmi beş gün olmuştu.

Tüm bu olaylar bir zamanlar şahane bir insan olan annesinin kederi kadar gururunun da büyüklüğünü açıkça ortaya koyuyor, biricik oğlu sevgili Pierre'ine karşı beslediği derin sevginin ne ölümcül bir yara aldığını şimdi acı acı gösteriyordu! Pierre boş yere kendi kendini ikna etmeye çalıştı; boş yere kendine hakim olmaya uğraştı, güçlü doğal duygulara karşı koymak için neden metin olması gerektiğini kendi kendine boşuna sayıp döktü. Doğa hükmünü gösterdi; gözlerinden asit gibi yakıp kavuran yaşlar boşandı; acı kaybı karşısında çılgına döndü; annesinin gözlerini yakını olmayan kiralık eller kapatmıştı; ama onun yüreğini paramparça eden, aklını bile başından alıp götüren kendi öz oğlu idi.

Bir süre sanki kendi yüreği kopacak, kendisi de aklını kaçırarakmış gibi oldu. Ölüm hançeri sapladıktan sonra bir de tüm teselli kaynaklarını kurutmuşsa, bunun acısına dayanamaz insan. Çünkü mezardan medet umamazsınız; oraya ne dualarımız ulaşır, ne de oradan bağışlandığımızın haberi gelebilir; öyle ki, pişmanlık duyan kimsenin zavallı kurbanı mezarında yatıyorsa, bu çaresiz kimsenin kaderi artık değişemez; tüm Hristiyan ülkelerinde bayram günü bile olsa, onun için cehennem günüdür; karaciğerini kartallar gagalar durur sonsuza kadar.⁹⁵

Annesiyle Eyer Çayırı'nda yaşadığı o eski neşeli günleri şimdi şaşılacak bir açıklık ve doğrulukla, en ufak ayrıntılarına kadar zihninden geçiriyordu. Sabahları önce kendisi kalkıp hazırlanır, kırlarda hafif bir yürüyüşe çıkardı; sonra sevinçle eve döner, annesinin odasına uğrardı; daha sonra birlikte neşe içinde kahvaltı eder, arkasından şununla bununla bütün günü mutlu bir biçimde geçirir, ertesi günün yeni sevinçlerine hazırlanmak üzere, anne-oğul öpüşüp ayrılarak huzurlu, sevgi dolu kalplerle yatak odalarının yolunu tutarlardı. Vicdan azabı çektiğimiz acılı saatlerimizde, masum ve mutlu günlerimizi hatırlamak, bağrımızı dağlayan demirlerin yeniden kızdırılmasına benzer. Ne var ki, içinde bulunduğu çılgın ruh halinde Pierre annesini kaybetmenin yarattığı olağan keder ile pişmanlıktan doğan öteki keder arasındaki sınır çizgisini belirleyebilmekten uzaktı. Bunu yapabilmek için çok uğraştı, ama olmadı. Hissettiği tüm acının sadece olağan, doğal bir acı olduğuna, ya da içinde başka bir üzüntü varsa, bunun kendi yaptığı herhangi bir yanlışın farkına varmış olmaktan değil de, birtakım yüce erdemleri gerçekleştirmek için ödediğimiz bedelin korkunç derecede yüksek oluşu karşısında duyduğumuz büyük acıdan kaynaklanmış olması gerektiğine kendini inandırmaya çalıştı. Bu çabasında epeyce başarılı da oldu. Sonunda, annesiyle ilgili anılarını zihninden çıkarıp onu da sevgili Lucy'sinin baygınlık geçirdiği zamanki görüntüsünü gömdüğü derin mezar odasına yerleştirdi. Ancak, kimi zaman kendinden geçmiş bir insanı nasıl öldü sanıp yanlışlıkla tabuta koyarlarsa, aynı şekilde yanlışlıkla, artık acı çekecek canı kalmadı diye, kendinden geçmiş durumdaki bir keder de gömülebiliyor. Ne var ki, yalnız ölümsüz şeyler ölümsüzlük yaratabilir.

Bu dünyadan göçmüş bir insanı acımasızca yaralamış olmaktan kaynaklanan vicdan sızısının zaman ve mekân içinde yok edilemeceğini düşünmek, insan ruhunun ölümsüzlüğüne ilişkin iddiayı kabul etmektir.

Annesini ruhunun en derin mezar odasına gömmeden önce Pierre'in az da olsa tesselli umduğu bir nokta vardı, ama aslına bakılırsa umduğu şey, kederini azaltabileceği gibi artırabilirdi de. Annesi vasiyetinde Pierre'in adını hiç amadan dostlarına bir şeyler bağışlamış, sonra Eyer Çayırı ile kira gelirlerini toptan Glendinning Stanly'ye bırakmıştı; vasiyetname, annesine o uğursuz merdiven sahanlığında, Îsabelle ile evlendiğini bildirdikten sonraki günün tarihini taşıyordu. Tüm deliller, annesinin oğluna karşı yumuşamadan öldüğünü gösteriyordu; ama Pierre bu olumsuz delillerden akla yakın olumlu bir düşünce çıkarıyordu, o da vasiyetnamede kendi adının hiç geçmemiş olmasıydı; vasiyetnamenin tarihi önemliydi, çünkü buna göre, annesinin vasiyetnamesini ilk öfkesinin şiddeti henüz azalmadan yazdırmış olması gerekiyordu. Ancak sonunda aklını kaçırdığını göz önüne alınca, fazla bir teselli bulamadı; çünkü babası ihtimal, tamiri olanaksız bir günahın yol açtığı kederden aklını kaçırmıştı; onun gibi annesinin delirmesi de, yatışması olanaksız bir nefretten başka nereden kaynaklanmış olabilir ki? Ayrıca, anne-babasının bu garip ortak kaderi, Pierre'in zihninde kendi geleceği konusunda, kendisinin de deliliğe kalıtımsal bir yatkınlığı bulunduğu yolunda, önseziler yaratmıştı. Önseziler, diyorum ama önsezi dediğimiz şey nedir? Tutarlı bir biçimde nasıl tanımlayacaksınız önseziyi; ya da ne olduğunu açıkça nasıl anlayacaksınız? Önsezi kılık değiştirmiş bir yargıdan başka bir şey değildir, diyebilirsiniz. Ancak, kılık değiştirmiş bir yargı olmakla birlikte gene de içinde kehanetin doğaüstü niteliğini taşıyorsa, o zaman insanların kader perisi üç kızkardeşin elinde çırpınan çaresiz tutsaklar oldukları gibi meşum bir sonucu kabullenmemek mümkün müdür?⁹⁶ Çünkü bir yandan korku içinde kaderinizi beklerken, bir yandan da başınıza gelecekleri önceden bilirsiniz. Ne var ki, aynı anda hem olacakları bilip hem de onlardan korkmak, Tanrısal bir niteliğe benzeyen önsezinin gücüne kendini savunmanın zavallı güçsüzlüğünü katmak değil de nedir?

Annesinin Eyer Çayırı'na vâris olarak kuzeni Glen Stanly'yi seçmesi Pierre'i çok da şaşırtmamıştı. Çünkü üstün bir kişi olduğu ve dünya görüşü kendisinininkine uyduğu için, annesi Glen'i her zaman çok severdi; bunun yanı sıra Glen, Pierre'den sonra ailenin kan bağı bakımından en yakınıydı; ayrıca onun adı, ailenin soyadı olan Glendinning'den geliyordu. Bu yüzden, Eyer Çayırı Pierre dışında birine kalacaksa, sıraladığımız nedenlerden dolayı, en uygun vâris Glen'di.

Ancak kim olursa olsun, kendi yasal hakkı baba mirasının ruhen yabancılık duyduğu bir başka kişiye verildiğini gören herkes, doğal olarak içinde bir rahatsızlık hisseder ve nefret duygularını önleyemez; özellikle o kimse bir zamanlar aşta rakibi olmuş ve şimdi de, kendini küçümseyen, acımasız bir düşmanı haline gelmiş biriyse. (Pierre kuzenini böyle biri olarak görmekten kendini alamıyordu şimdi.) Glen'in Lucy ile yeniden ilgilenmeye başladığı yolunda gelen haberler de, Pierre'in bu duygularını yatıştıracak türden değildi. Çünkü hemen hemen her erkeğin yüreğinde, sevdiği halde evlenmekten vazgeçtiği bir kadına herhangi bir başka erkek tarafından gösterilen yakın ilgiye karşı için için beslenen bir kızgınlık vardır. Erkekler, bir zamanlar şu ya da bu şekilde kendilerine gönül vermiş tüm kalplere bencilce sahip çıkmak isterler. Ayrıca Pierre'in hissettiği kızgınlık, Glen'in ikiyüzlü davranışları ile daha da artmıştı. Çünkü ortada tüm kuşkularını doğrulayan bir sürü şey vardı artık; tüm tarihleri birbiriyle karşılaştırdığı zaman anlıyordu ki, Glen Avrupa gezisine sırf Lucy'den aldığı ret cevabının acılarını dindirmek için çıkmış ve Lucy Pierre'le ilişkisini inkâr etmeyince, ret cevabının bu ilişkiden kaynaklandığını anlamıştı.

Ama Glen şimdi, yüzüne yeni bir maske geçirebilir ve nişanlısı tarafından alçakça terk edilmiş, son derece güzel bir genç kızın üzüntülerini paylaşıyormuş gibi yapıp zamanla aşka dönüşebilecek bir üzüntü paylaşma görüntüsü altında eski gönül yarasının izlerini kimseye belli etmeksizin, Lucy ile evlenme niyetini açık açık ortaya koyabilirdi. En azından şimdi Pierre'e öyle geliyordu. Ayrıca, Glen artık Lucy'ye akla gelebilecek en uygun koşullarda yaklaşabilecekti. Üzüntüsünü gönülden paylaşan, acısını dindirmek isteyen bir dost olarak yaklaşabilir,

ama şimdilik evlenme niyeti gibi bencillik akla getirebilecek herhangi bir imada bulunmazdı. Glen bu dikkatli ve sessiz rolü oynayınca, Lucy böylesine çıkar gözetmeyen, sakın ama yılmak bilmez dostluk gösterisi karşısında doğal olarak zihninde ister istemez Glen ile Pierre arasında Pierre'i son derece alçaltan bir karşılaştırma yapacaktı. Sonra, bazen bakıyoruz da, kadınlar kendileriyle evlenmek isteyen, toplumsal konumu yüksek ve özellikle de genç ve yakışıklı erkeklerden her zaman etkileniyorlar. Glen şimdi Lucy'nin karşısına koskoca iki servetin sahibi olarak çıkacaktı; ayrıca yakın kan bağının dışında gönüllü bir seçim sonucu Glendinninglerden kendisine kalan, sancaklarla bezeli eski aile malikânesi ile ona bağlı geniş çayırların vârisi idi. Böylece, Pierre'in kendi annesinin ruhu da Glen'in evlenme teklifini desteklemiş izlenimi doğacaktı. Gerçekten de, şimdi içinde bulunduğu durumda Glen Lucy'ye, Pierre'in utanç verici yanlarına sahip olmaksızın, onun en iyi niteliklerinin hepsini taşıyan, hatta neredeyse Pierre'in ta kendisi olan biri gibi görünecek, bir zamanlar Lucy için Pierre ne idiyse, Glen de şimdi öyle olacaktı. Sevgili eşini kaybeden bir erkek önce uzun bir süre, teselli edici en ufak bir söz duymak istemez; ama sonradan, ölen karısına aileden gelen belli bir benzerliği bulunuyorsa, baldızının yanında acılarının tuhaf bir biçimde azaldığını görür; sonunda, sırf çağrışımın sihirli gücünden dolayı ona evlenme teklifinde bulunur. Bu nedenle, Glen'in Pierre'e çok benzeyen son derece yakışıklı erkek yüzünün, Lucy'nin gönlünde çağrışımlar uyandıracak ve bu benzerliklerin genç kızı, artık öldü saydığı ve tamamen yitirdiği biri için teselliyi, hem kendisine bağlı hem de ölene sanki yeniden dirilmiş kadar benzeyen başka birinde bulmaya ya da en azından aramaya yönelteceğini düşünmek pek de aklın almayacağı bir şey değildi.

Bir insanın iç dünyasında neler olup bittiğini öğrenmek istiyorsak, derinlere, daha derinlere, çok derinlere inmemiz gerekir; insan yüreğinin derinine inmek, dipsiz kuyuya inen sarmal bir merdivenden aşağı yürümeye benzer; merdivenin sarmal, kuyunun karanlık oluşu, kuyunun dipsizliğini gizler.

Pierre, böyle kendi kılığına girmiş biri gibi gördüğü Glen'i zihninde, Lucy'ye doğru yaklaşarak, saygı ve sevgiyle elini

dudaklarına doğru kaldırırken canlandırınca, içini dinmek bilmez bir öfke ve kin sarıyordu. Yüreğindeki fırtına, pek çok karışık duygunun bir araya gelmesiyle kopmuştu. Ancak bunların başta geleni, insanın kuşkulu ya da dürüstlükten uzak birtakım işler çevirmek için, kendi adını kullanıp kendi görünüşüne bürünmeye cüret eden bir sahtekâra karşı hissettiği o tanımlanması güç, tiksintiye yakın bir duyguydu; eğer sahtekâr kişiyi, aslında aşağılık bir hain diye biliyorsak ve ayrıca doğanın cilvesiyle tıpatıp bize benziyorsa, bu duygu daha da güçleniyordu. Tüm bunlar ile üzüntü ve öfke uyandıran bir sürü başka düşünce geçiyordu Pierre'in içinden. Ruhunda aniden kopan bu duygu fırtınası, onun inanç ürünü olan coşkulu, metanetli, inceden inceye düşünülmüş felsefi savunma mevzilerini yerle bir etmişti. Çünkü, ölümlü bir insanın sığınabileceği hiçbir inanç, hiçbir metanet ya da felsefi ilke yoktur ki, yaşam ile duyguların öfkeli saldırısı karşısında, sınavı geçerek ayakta kalabilmesine yardımcı olabilsin. Böyle bir durumda, sisler içinden bulup çıkardığı inanç ve felsefe ilkeleri –tüm bu güzel hayaletler– gün habercisi horozlar öter ötmez uzaklaşıp gözden kaybolacaktır. Çünkü felsefe de, inanç da havadır; oysa olaylar tunçtur. İnsan alacakaranlık felsefi düşüncelere dalmışken, bir de bakar ki hayat, sabah güneşi gibi üstüne doğuvermiş.

Pierre bu ruh hali içindeyken kendine, zalim, kötü bir insan ve aklından zoru olan bir budala diye lanetler yağdırdı; zalimdi, çünkü annesinin canına kıymıştı; aklından zoru olan budalanın biriydi, çünkü tüm mutluluğunu kendi ayağıyla tepmiş, kendinin olan yüce bir mirası, Tevrat'taki Esav'ın yaptığı gibi, sanki bir tas çorba uğruna kurnaz bir akrabaya kaptırmış; ayrıca içtiği çorba da ağzında küle dönmüştü.⁹⁷

Bu yeni ve için için bayağı bulduğu üzüntüleri ve nedenlerini İsaabel'den gizlemeye karar verdiğinden, Pierre odasından çıktı; niyeti, onu yeniden görünceye kadar kentin dışlarında, acısının keskinliğini biraz azaltacak uzun bir yürüyüş yapmaktı.

III

Pierre, eski binayı yenisine bağlayan, ötekilerden daha yüksek tuğla sütunlardan birinin altından acele acele geçerken, karşıdan kendisine doğru çok sade ve sakın tavrırlı, solgun ama kırışksız, temiz yüzlü, iri yapılı bir adam yaklaştı. Alnı ile sakalı, başının metaneti ile yürüyüşündeki kararlılık, olgun yaşta bir kimse olduğunu gösteriyordu; ancak canlı ve parlak mavi ama gene de baygın gözleri, bu görünüşüne çok çarpıcı bir biçimde aykırı düşüyordu. Apollo'nun ölümsüz gençliği mekân tutmuştu sanki bu gözlerde ve alnının o fildişi tahtında, bağdaş kurmuş yaşlı Satürn oturuyordu sanki. Bu adamın tüm çehresi, tüm havası ve tavrı, neşeli bir kendi halinden hoşnutluk izlenimi uyandırıyor-du. Neşeli sıfatı doğrudur, çünkü görünen kasvetin tam tersiydi. Halinden hoşnutluk (belki de haline razı olma) doğru kullanılmış bir tanımlamadır, çünkü mutluluk ya da sevinç değildi yüzünde-ki. Ancak adamın tavrı ve görünüşü bunca sevimli iken, gene de dışa vuran gizli bir iticilik vardı üstünde. Bu iticiliğin ne olduğunu en iyi, “iyiliksever olmamak” biçiminde tanımlayabiliriz. “İyiliksever olmamak” sözü, en uygun açıklama gibi görünüyor, çünkü ne kin ne de kötü niyetti adamdaki; bu sadece pasif bir nitelikti, o kadar. Hepsinden öte, sanki çevresini belli bir hava kuşatıyor, gittiği her yere onunla birlikte gidiyordu. Bu havayı, ancak “gizem” sözcüğüyle ifade edebiliriz belki. Bu adamın giyim kuşam biçimi genel olarak, gösterişsiz giyinen herhangi efendiden bir kimsenin kılık kıyafetinden kesinlikle farklı değildi; ama gene de üstündeki elbise sanki kişiliğini gizliyor gibiydi. İnsan bu adamın neredeyse kendi yüzünün, gözündeki doğal duran bakışın bile kişiliğini gizlediğini söyleyebilirdi.

Bu kişi, ağır ağır Pierre'in yanından geçerken şapkasıyla onu selamladı, zarif bir biçimde öne eğildi, nazıkçe gülümsedi ve yoluna devam etti. Pierre çok şaşırılmıştı; kıpkırmızı kesildi, adamın selamına karşılık vermek için elini şapkasına götürmeye çalıştı; şapka çıkaran, zarif biçimde eğilen, nazıkçe gülümseyen, mucize derecesinde ağırbaşlı, iyiliksever olmayan bu adamın sırf görünüşü, Pierre'in zihnini allak bullak etmişti anlaşılan.

Kimdi bu adam şimdi? Bu adam, Plotinus Plinlimmon idi. Pierre kente gelirken posta arabasında onun bir risalesini okumuştı; ayrıca hem Millthorpe'un hem de başkalarının sık sık ondan Havariler'in kurduğu mistik bir derneğin Büyük Üstadı diye söz ettiklerini işitmişti. Nereden geldiğini bilen yoktu. Soyadına bakılırsa, Galyalı idi, ama kendisi Tennessee'de doğmuştu.⁹⁸ Bir ailesi ya da akrabadan kimi kimsesi yok gibiydi. Elini bir işe sürdüğünü, kalemle bir şey yazdığını gören olmamıştı hiç (mektup bile yazmıyordu); bir kitabın kapağını açtığı görülmemişti. Odasında hiç kitap yoktu. Gene de bir zamanlar kitap okumuş olmalıydı, ama artık geçmişte kalmıştı okumak anlaşılan. Adını taşıyan ufak tefek eserlere gelince, bunlar Plinlimmon'un genç müritlerince rastgele tutulmuş notlardan yarım yamalak düzenlenmiş konuşma metinleriydi, o kadar.

Varlıklı ve soylu, yabancı bir bilgin birgün tesadüfen Plinlimmon'la tanışmış; ne kitabı, ne kalem kâğıdı olduğunu görünce, parasızlıktan falan sanıp tutmuş ona iyisinden bir sürü kırtasiye malzemesi ile Geronimo Cardano, Epiktetus, Abraham Tucker, Mormonların Kitabı, Condercet ve Zenda-Vesta'dan oluşan son derece güzel bir dizi kitap göndermiş. Ancak, ertesi gün bu soylu yabancı bilgin, belki de yaptığı büyük iyilik için teşekkür beklentisiyle Plinlimmon'a uğradığı zaman, gönderdiği paketlerin ipleri bile açılmadan kapının hemen dışına konmuş bulunduğunu görünce, irkilip şaşakalmış.

Plinlimmon istifini bile bozmadan, “Yanlış şeyler yollamışsınız; sizin gibi soylu bir beyden ben ancak şöyle en iyisinden biraz turuncu likörü beklerdim. En iyisinden birkaç sürahi turuncu likörünüzü büyük bir memnuniyetle kabul edebilirim, sevgili Kont,” demiş.

“Başkanı olduğunuz dernekte bu tür şeylerin yasak olduğunu sanıyordum,” demiş Kont.

“Yasak elbette, sevgili Kont, elbette yasak; ama peygamberlerin ayrıcalıkları vardır.”

Yabancı soylu bilgin muzip muzip, “Aa! Anlıyorum,” demiş.

“Korkarım ki, anlamıyorsunuz, sevgili Kont,” demiş Plinlimmon ve birden Kont'un gözleri önünde Plotinus Plinlimmon'un üstündeki o anlaşılmaz hava, girdaplar yaparak dönüp durmaya başlamış.

Koridorda tesadüfen burun buruna geldikleri karşılaşmada Pierre, Plinlimmon'un vücudunu da, yüzünü de doğrudan doğruya ilk kez görüyordu. Havariler'deki odaları kiraladıktan çok kısa bir süre sonra Pierre'in dikkatini, kare biçimindeki avlu boşluğunun kendi odasına dönük tarafında, göğe yükselen kurşuni eski kulenin en üst pencerelerinden birinde, sürekli etrafa bakan, mavi gözlü bir yüz çekmişti. Pierre, şaşılacak ölçüde sakin olan bu yüzü o zamana kadar hep iki cam arkasından (kendi pencere camı ile yabancıninkinin arkasından) görmüştü. Ne Tanrısal'dı, ne de insanlarda görülen bir sakinlikti bu yüzdeki sükûnet; bunlardan birinin ya da her ikisinin karışımı da değildi; kendine özgü, apayrı bir şey, eşi bulunmayan bir yüzün sakinliği idi. Filozofça düşünebilen gözlemcilerin çoğu, bu yüze dikkatlice bir baksalar, onun kendi tasarladıkları evren düzeninde daha önce hiç rastlamadıkları bir şey olduğunu hemen göreceklerdir.

Şimdi, sakin güneş, ışığını ve hayatı nasıl bir engele takılma-dan camın içinden geçirerek gönderirse, kuledeki yüz de Pierre'in camından garip gizemini öyle yollayabilmişti.

Yüze duyduğu ilgi gitgide artınca, Pierre kim olduğunu Millthorpe'a sormuştu. "İlahi çocuk," diye karşılık vermişti Millthorpe, "Plotinus Plinlimmon o! Derneğimizin Büyük Üstadı Plotinus Plinlimmon! Plotinus kesinlikle çok iyi tanıman gereken biri, Pierre; ben uzun zamandır tanıyorum onu. Hadi gel benimle de, seni hemen tanıştırayım Plotinus Plinlimmon'la."

Ancak, Pierre tanışmak istememiş; büyük bir olasılıkla Plotinus'un kendisi Millthorpe'u iyi tanıyordur ama Millthorpe, Plotinus'un iç dünyasına girememiştir, diye düşünmüştü. Aslında Plotinus'un bazen son derece teklifsiz, içten, saf, toyca bilgiçlik taslayan bir havaya girdiği oluyordu ve belki de işte bu sırada, herhangi bir nedenle, Millthorpe'a üstü kapalı bir biçimde, onun (yani Millthorpe'un), kendisinin ruhunun (yani Plotinus'un ruhunun) en derin noktalarına nüfuz etmiş bir kimse olduğu yolunda bir izlenim vermeye çalışmış olabilirdi.

Birine bir kitap verin, hemen arkanızdan sokağın ilk köşesine varır varmaz, kaldırıp atacaktır; kitapla uğraşıp sıkıntıya girmeye istekli değildir pek. Ama tutup aynı kişiye uzaktan kitabın yazdığını gösterin, yüzde doksan köşeye geri gidecek, biraz önce attığı

kitabı yerden alıp tozunu silecek ve bu çok değerli eseri büyük bir dikkatle okuyacaktır. İnsanlar kendi gözleriyle görmedikleri birine tam olarak güvenip inanmıyorlar. Pierre, “Kronometrik ve Horolojik Hususlar” adlı eseri daha önce posta arabasında, içinde bulunduğu özel durum gereği dikkatle okuduğuna göre, nasıl olmuştu da, sonradan eserin yazarını şöyle bir görünce, o ilk ilgisi artabilmişti? Ne var ki, ilk okuyuşunda risalenin anafikrini tam kavrayamadığını düşündüğünden, ayrıca insanın anlayamadığı her fikir, yalnız aklını kurcalamakla kalmayıp aynı zamanda zihnine kara bir leke çaldığı için, Pierre sonunda risaleyi incelemeyi tamamen bırakmış, yolculuğun ondan sonraki süresinde onunla bir daha ilgilenmemişti. Ancak şimdi, el alışkanlığı ile risaleyi saklamış olabileceğini düşünerek, elbiselerinin bütün ceplerine baktı; ama bulamadı. Ne yapıp yapıp kendisine başka bir kopya temin etmesi için Millthorpe’dan ricada bulundu, ama onun çabaları da bir sonuç vermedi. Risale Plotinus’un kendisinde de yoktu.

Başka girişimlerin yanında Pierre’in bizzat kendisi, Havariler’in yakınındaki topal ve yarı sağır yaşlı bir kitapçıya gitti. Kitabın adını tam olarak hatırlamadığı için, “Sizde ‘Kronometrik’ var mı, dostum?” diye sordu.

Yaşlı adam sırtını ovuşturarak, “Çok kötü, çok kötü!” dedi. “Bu *kronik romatizma* derdini ne zamandır çekiyorum. Bildiğin iyi bir ilaç var mı?”

Yanlış anlaşıldığını görünce Pierre, romatizmanın kesin ilacı nedir bilmediğini söyledi.

Yaşlı adam, “Dur bak, delikanlı, ben sana söyleyim,” dedi; topallaya topallaya Pierre’in yanına geldi, ağzını kulağına dayayarak, “Sakın yakalanma! Şimdi gençken tam zamanıdır; yakalanmamaya bak sen!” dedi.

Gün geçtikçe eski kurşuni kulenin üst peneceresindeki mavi gözlü, gizemli yumuşak yüz, çok garip bir biçimde Pierre’in aklından çıkmamaya başlamıştı. Zaman zaman üstüne çöken bunalım ve umutsuzluk anlarında; içinde bulunduğu sefil durum hakkında kara düşüncelere kapıldığında; yaşamda izlediği benzeri görülmemiş yolun doğruluğu konusunda karanlık kuşku-
ların amansız saldırılarına uğradığında; derin anlamlı kitabının boşluğu düşüncesi fark ettirmeden gelip zihnine girdiğinde;

başını kaldırıp odasının penceresinden bakınca, hep o gizemli yüz ile karşılaşıyordu. Bütün bu duygu ve düşüncelerden herhangi birinin etkisi altındayken gördüğü yüz, Pierre'in üzerinde sözcüklerle ifadesi olanaksız, şaşırtıcı bir etki yaratıyordu.

Boş, boş, her şey boş, diyordu gördüğü yüz ona. Budala, budala, budala, diyordu bu yüz ona. Vazgeç, vazgeç, vazgeç, diyordu bu yüz ona. Ama Pierre içinden, kendisine neden üçer kez boş, budala, vazgeç dediğini yüze sorduğu zaman, ondan herhangi bir karşılık alamıyordu. Çünkü hiçbir şeye yanıt vermiyordu bu yüz. Size daha önce onun eşi benzeri bulunmayan, apayrı, kendine özgü bir yüz olduğunu söylememiş miydim? İşte böyle kendine özgü olan bir şey, herhangi başka bir şeye hiçbir zaman yanıt vermez. Eğer onay beyan etmek, insanın tecrit edilmiş durumdaki benliğinin genişleyip büyümesi; karşı çıkmak da, tecrit durumundaki benliğin daralıp küçülmesi ise; o zaman yanıt vermek, tecritin askıya alınması demektir. Kuledeki yüz son derece temiz ve yumuşaktı; gözlerinde neşeli genç Apollon mekân tutmuş, fildişi alnında yaşlı Satürn baba bağdaş kurmuştu ama, gene de Pierre bu yüzde sonunda, her nasılsa, kendisine yönelik sinsî bir kötülük ifadesi görmeye başlamıştı. Ne var ki, Kant'çılar bunun Pierre'in kendi subjektif görüşü olduğunu söyleyebilirler. Her neyse, kuledeki yüz Pierre'e kötü kötü bakıyordu sanki. Şimdi de, *eşek, eşek, eşek*, diyordu ona. Yüzdeki ifade dayanılacak gibi değildi. Odanın penceresi için kumaş satın aldı; böylece yüze, bir portreymiş gibi perde taktı. Ancak yüzdeki kötülüğe çare olmadı bu; çünkü Pierre perdenin gerisinden hâlâ sinsî sinsî kendisine baktığını biliyordu. İşin en korkunç yanı yüzün, sihirli bir yoldan, sırrını öğrenmiş olabileceği idi. "Evet" diye korkuyla ürperdi Pierre, "İsabel'in karım olmadığını biliyor bu yüz! Ve anlaşılan onun için böyle sinsî sinsî bakıyor."

Sonra zihninden bin bir türlü çılgınca düşünce geçmeye başlıyor, "Kronometrik Hususlar"dan aklına tek tek ve açık seçik bir biçimde bazı cümleler geliyordu; daha önce pek anlamadığı bu cümleler, şimdi içinde bulunduğu durumu garip ve uğursuz bir açıdan görmesini sağlıyor, ısrarla, yaptığının yanlışlığını belirtiyordu. Risaleyi bulmak ve yazarının yumuşak, gizemli yüzünün açıklamaları ışığında onu bir kez daha okumak için yeniden çok

uğraştı; posta arabasındaki kopyasını bulabilir miyim diye elbisele-
rinin ceplerine tekrar dikkatle baktı; ama çabaları boşunaydı.

O sabah kendisini yıkan haberleri aldıktan sonra tedirginlik içinde evden çıkarken, tuğla koridorda yüzün sahibiyle –anlaşılmasa bir adam olan bu Plotinus Plinlimmon’un kendisiyle– burun buruna gelince; kulenin penceresindeki gizemli, yumuşak yüze karşı daha önce hissettiği korku iki kat arttı; öyle ki, biraz önce dediğim gibi, kıpkırmızı kesildi, kuşkulu kuşkulu baktı ve selam vermek için elini beceriksizce şapkasına götürmeye çalıştı. İçinde risaleyi ele geçirmek için yanıp tutuşan istek işte bu sırada yeniden alevlendi. “Lanet olsun onu kaybettiren kadere!” diye haykırdı; “Lanetin daha büyüğü, elimdeyken ve okumuşken, o sırada okuduklarımı anlamayacak kadar budala oluşuma; şimdi ise artık çok geç!”

Ancak, zamanda ileriye giderek belirtelim ki, yıllarca sonra Pierre’in paltosu bir şekilde yaşlı bir Musevi eskicinin eline geçti; eskici paltoyu evirip çevirirken dikkatli parmaklarının kumaş ile kalın yün astarı arasında yabancı bir şeye rastladığını hissetti. Eteğinden yırtıp açınca, orada eski bir risalenin sayfalarını buldu; kâğıtlar yıpranarak yumuşamış, iyice incelmışti, ama gene de başlığı okunabiliyordu: “Kronometrik ve Horolojik Hususlar.” Pierre arabada farkına varmadan risaleyi cebine sokunca, kâğıtlar cepteki bir delikten geçip, ta paltonun eteğine kadar inerek oradaki kalın astarı daha da kalınlaştırmış olmalıydı. Onun için, Pierre harıl harıl risaleyi arayıp dururken, onu palto diye sırtında taşıyıp durmuştu hep. İşte karanlık koridorda sürünürcesine Plinlimmon’un yanından geçerken risaleye karşı içinde yeniden büyük bir istek duyduğu zaman, meğer sağ eli ondan sadece beş santim uzaklıktaymış.

Belki de bu garip olay bir şekilde, arabadaki ilk okuyuşunda Pierre’in risaleyi neden anlamadığını düşündüğünü açıklayabilmektedir. Acaba benzer bir biçimde, risalenin tüm anlamını zihninde sürekli taşıdığı halde, aslında okuduklarını anladığının farkına varmamış olabilir miydi? Bence, bir açıdan bakacak olursak, Pierre’in yaşamının sonundaki davranışları, risaleyi gerçekten anladığını gösteriyor. Burada küçük bir noktayı da belirtebiliriz belki: İnsanlar bilmediklerini sandıkları kimi şeyleri aslında çok iyi anlıyorlar, ama bilgi içlerinde olduğu halde, bundan habersizler. Anlaşılan ölüm düşüncesi de böyle bir şey.

Kitap XXII

TROPİKAL BİR YAZARIN ÖNÜNDEKİ ÇİÇEKTEN PERDE KALKIYOR. TRANSANDANTAL HAMAM KESELERİ HAKKINDA BAZI DÜŞÜNCELER⁹⁹

I

Eyer Çayırı'ndan gelen korkunç haberlerin üstünden birkaç gün geçti; sonunda duygularını bir ölçüde bastırmayı başaran Pierre, yeniden odasında oturuyor, çünkü çok kederli de olsa çalışması gerek. Şimdi gün günü izliyor, hafta haftayı ve Pierre hâlâ odasında oturup duruyor. Çevresinde sıra sıra uzayıp giden sönmüş tuğla ocakları, bu değişikliklerin pek farkında değiller; ama yaz mevsimi, büyük-büyük-büyükdedesinin malikânesindeki güzel çayirlardan, konuk kırlangıçlar gibi uçup gitti; sonbahar denilen o hain herif, korulara dalıp göz alıcı kızıl ve altın renkli giysiler giydirip donatmak bahanesiyle, akçaağaçlarının üstlerinde başlarında ne varsa soydu, hepsini çırılçıplak bıraktı, sonra da kahkahalar atarak kaçtı gitti. Yaşlı konağın çevresindeki kapıları kilitli, terk edilmiş kameriyelerin saçaklarından, gelecekten haber veren buzlar sarkıyor. Asmalı yaz evinde, temmuz aylarında şen şakrak annesiyle oturup çene çaldıkları, *negus* içtikleri yuvarlak mermer masanın üstünde şimdi insanın içini titreten kırağıdan

bir örtü serili. Sulusepken yağan kar, bir zamanlar şen bir kadın olan annesinin mezarını kaplayarak pırıl pırıl parlatmış, sonradan kat kat kardan bir kefene sarılıp sarmalanmak üzere hazır etmişti. Rüzgâr ormanda çılgın çığlıklar atıyor; mevsim kış; güzelim yaz bitti artık; güz de bitti; ama azgın kışın da, Pierre'in kitabının da bitmelerine daha zaman var.

Bu yılın ürünü çoktan toplandı, Pierre; bu yılın elmaları, üzümeleri evlerde şimdi; ekin, bitki, meyve diye bir şey kalmadı dışarıda; hasat mevsimi geçti. Yazın olgunlaşamadan, gecikip kışa yakalanan bitkinin vay haline! Kışın kar yığınları ezecek onu. Bir düşün, Pierre; senin bitkin başka bir iklimin, tropik iklimlerin bitkisi değil mi? Florida'nın portakal ağaçları, götürülüp Kuzey Maine'e dikilse de, kuzeyin cimri yaz mevsimi geldiğinde yaprak sürüp tek tük meyve verecek; ama kasım ayında ağaçlarda altın sarısı top top portakallar görülmeyecek. Sonra keresteci olacak o öfkeli ihtiyar aralık ayı, tüm ağacı soyup soğana çevirecek, yerinden söküp odun diye kireç ocağına atacaktır. Ah, Pierre, Pierre, elini çabuk tut! Çabuk ol! Meyvelerini erken olgunlaştırmaya bak, yoksa kış üstüne çullanacak.

Sarsak sarsak yürüyen şu küçük çocuğa bak, kendi başına ayakta durabilmeyi öğrenmesi ne kadar uzun zaman alıyor! Önce acı acı bağıyor, yalvarıyor ve annesi ile babası birlikte tutmadıkça ayağa kalkmaya bile çalışmıyor; sonra biraz cesaret kazanıyor, ama annesinin ya da babasının elinin kendisini tuttuğunu hissetmesi gerekiyor; yoksa gene ağlıyor ve korkudan titriyor. Bu çocuğun yavaş yavaş, herhangi bir destek olmadan ayakta durabilmesi için uzun bir süre gerek. Ama zamanla büyüyüp yetişkin bir adam olunca, kendisini doğuran annesini, kendisine hayat veren babasını bile terk edecek ve belki, denizleri dolaşacak ya da gidip uzaktaki Oregon topraklarına yerleşecek. İnsan ruhunun izlediği süreci anlıyor musun şimdi? Başlangıçta tohum halindeyken, bir dış kabuğun çok narin bir meyveyi sarıp sarmalaması gibi, dünya da ruhumuzu her yandan sıkı sıkıya sarmıştır. Ruh sonra dünyanın oluşturduğu bu kabuğun içinden doğup çıkar, ama dışarıdan kabuğuna hâlâ dört elle tutunmakta, annesi olan dünyadan, babası olan Tanrı'dan hâlâ yana yakıla destek istemektedir. Pek çok kez fena halde yere kapaklanacak, acıyla

feryat figân edecek ama, sonunda tek başına ayakta durmayı da öğrenecek.

Başkalarından yardım alamadığı, önemsiz ve yoksul biri olduğu için adam yerine konmayıp köpek muamelesi gördüğünü anladığı anlar, bir insanın hayatındaki güç anlardır; ama en güç anlar değil. Bunların ardından gelen bir an daha vardır; göreceli olarak ufacık ve değersiz bir yaratık da olsa insanın, tanrıların da kendisini hor gördüklerini ve kendilerinden saymadıklarını anladığı andır bu. Demek ki yardım etmek ellerindeyken, hem insanlar hem tanrılar, aynı şekilde, sokaklarda açlıktan ölmesine razıdırlar onun. Zalim anne baba sarsak sarsak yürüyen küçük çocuğun elini bırakmıştır artık; sen şimdi emekleme aşamasındaki bu ruhun feryatlarını, acı çığlıklarını işitecek, sık sık yere kapaklandığını göreceksin.

Eyer Çayırında İsaabel'in mektubunu aldıktan sonra perişan olduğu o ilk saatlerde Pierre bocalamış, korkuyla titremişti. İşte o sırada tüm insanlar Pierre'in elini bırakmıştı; feryadı bu yüzdendi. Ancak sonunda duruma alıştığında, daha üstün bir elin desteğini hissettiği sürece, insanların kendisini gözden çıkarmalarına razı olup kitabının başına geçmişti. Sonra çok geçmeden bu öteki desteği de tamamen yitirdiğini hissetmeye başladı. Evet, Pierre'i tanrı babalar bile terk etmişti artık ve küçük çocuk ara sıra acı çığlıklar atarak, yapayalnız tek başına yürüyordu şimdi.

İnsanın güçlüklerle boğuşması gerekiyorsa, bu boğuşmanın olabilecek en çıplak, dümdüz bir ovada geçmesi belki de daha iyi.

Pierre'in Havariler'de kiraladığı üç oda birbiriyle bağlantılıydı. İçinde Delly'nin yattığı bir bölümü bulunan ilk oda, daha titizlik gerektiren ev işlerinin görülmesi için kullanılıyordu; yemeklerini de burada yiyorlardı. İkincisi İsaabel'in, daha küçük olan üçüncü oda ise, Pierre'in odasıydı. Yemek odası adını verdikleri ilk odada, üstünde çay ve kahve suyunu kaynattıkları, ayrıca Delly'nin hafif yemekler pişirdiği bir soba vardı. Tek ısıtıcıları bu sobaydı; son derece tutumlu davranmaları konusunda tekrar tekrar uyarılan Pierre, daha fazla ısınmaları için başka bir şey satın almaya cesaret edemiyordu. Ama idareli kullanılırsa,

çok az bir sıcaklık uzun bir süre dayanabilir. Onların sobasının sıcaklığı gidip on iki metreye ya da daha öteye dayanıyordu. Sobanın borusu, yemek odasında bir dirsekle yatay olarak gidip ara duvarı deliyor, İsa-bel'in odasını baştan aşağı geçtikten sonra, bir köşesinden Pierre'inkine giriyor, sonra birden duvarın içinde gözden kayboluyordu. İçinde biraz sıcaklık kalmışsa, o da bacadan havaya karışıp aralık güneşinin ısınmasına yardımcı oluyordu. Pierre'in borusundaki hava akımının kaynaktan çok uzak oluşu, ısınmayı aksatıyor, sıcaklığın gücünü çok azaltıyordu. Ortada ısınma denebilecek bir şey yoktu pek. Gelen sıcak hava, cıva gibi oynak bir termometrenin düşük moralini bile yükseltebilmekten acizdi; Pierre'in moralini yükseltmediği kesindi. Ayrıca, cılızlığının yanı sıra, Pierre'in odasını boydan boya katetmiyor, kimi cilveli kadınların bir erkeğin kalbine girişi gibi, oda ya girmesiyle dirsek yaparak çıkıp gitmesi bir oluyordu. Dahası, soba borusu, Pierre'in variller üstüne konmuş tahtadan yapılmamasının ılık bakımından konabileceği en uygun yerden en uzaktaki köşede kalıyordu. İsa-bel sık sık, Pierre'in ayrı bir sobası olsun diye ısrar ediyor, ama Pierre böyle bir şeyi duymak bile istemiyordu. Bunun üzerine İsa-bel, gündüzleri kullanmasının şart olmadığını, vaktini kolayca yemek odasında da geçirebileceğini söyleyerek ona kendi odasını teklif etmişti; ancak Pierre böyle bir şeyi de duymak istemiyordu; İsa-bel'i her an odasına çekilip yalnız kalabilme rahatlığından mahrum bırakamazdı; ayrıca, kendi odasına alışmıştı artık ve oradaki pencerenin yanına oturmalıydı, başka yerde oturamazdı. Bunun üzerine İsa-bel, kendi odasının sıcaklığı onunkine gidebilsin diye, Pierre çalışırken oda kapısını açık tutmak için diretti, ama Pierre böyle bir şeyi duymak bile istemiyordu, çünkü çalışırken ibadet edercesine odasına kapanması, dışarıdan ne sevgi ne de nefretin içeri girmemesi gerekiyordu. İsa-bel en küçük bir ses bile çıkarmayacağını, kullandığı örgü şişlerinin uçlarına susturucu bir şeyler takacağını bile söylüyordu, ama boşuna. Hiçbir sonuç alınamadı. Pierre bu konuda çok katıydı.

Evet, güçlüklerle odasında tek başına savaşmaya kararlıydı; ama bu sırada yukarı katta kendisi de derin bir eser üzerinde çalışmakta olan ve bol bol ısınabilmek uğruna yemesinden

içmesinden kesintiye giden bir Havarî'nin tesadüfen Pierre'e de anlattığı garip, sezgisel bir düşüncesi vardı; Havarîler'in en gelgeç gönüllülerinden, kurallara en az uyanlarından biri olan bu adamın garip düşüncesine göre, doğadaki en büyük evrensel üretici, en büyük can verici kaynak sıcaklıktı; dolayısıyla, büyük kitapların yaratılmakta olduğu yerlerin ısıtılmaması akıllıca bir şey değildi; işte bu yüzden kendi payına bu Havarî kararını vermişti: Kafasını sobayla ısıtılan bir serada toprağa ekecek, böylece beynini erken çimlenip gelişmeye ve tomurcuklar vermeye zorlayacak, sonunda da emeklerini taçlandıran zafer çiçeğinin açmasını sağlayacaktı. Aslında bu düşünce Pierre'i derinden etkilemişti, çünkü kullanılan benzetme görünürde hiç de akla aykırı değildi, ama kesesinin durumunu bir an gözünün önüne getirince, zihnine sokulan bu davetsiz misafiri hemen kapı dışarı etmiş ve önceki kararına daha güçlü bir biçimde sarılmıştı.

Yıldızların gökteki hareketleri ne kadar mağrur ve görkemli olursa olsun, dolaşırken ne denli semavi ezgiler yaratırlarsa yaratsınlar, gökbilimciler kesinlikle onların evrendeki en düzenli cisimler olduklarını söylüyorlar. Hiçbir yaşlı ev kadını yoktur ki, günlük işlerini yaparken büyük Jüpiter gezegeninin önceden belli olan ve asla değişmeyen dönüşlerinde uyguladığı kesin şaşmazlığının milyonda birini gösterebilsin. Jüpiter yörüngesini bulmuştur ve ondan ayrılmaz; zamanlamasını yapmıştır ve güneş çevresindeki dönüş süresine bağlı kalır. İşte Pierre'in durumu da bir parça buna benziyordu; o da şimdi kitabının sıkıntılı yürün-gesi etrafında dönüp duruyordu.

Pierre sabahları erkence kalkıyor, odasının sürekli soğukluğuna daha iyi alışmak, dışarının en acımasız havasına meydan okuyup karşı koymak amacıyla, perdenin arkasından penceresinin üst kanadını indiriyordu. Sonra, bir zamanlar çevreye gelen malların sarıldığı kare biçimindeki su geçirmez bir çadır bezinin üstünde, içinde yeni oluşmuş buz parçaları yüzen sularla kollarını bacaklarını iyice yıkıyordu. Aralık ayında sabahın erken saatlerinde giriştiği bu dayanıklılık eylemleri sırasında Pierre hiçbir zaman arkadaşsız kalmıyordu; aynı odada değil de, bitişik odadaki düşünce arkadaşlarıydı bunlar; çünkü Havarîler'in yüzlerce odasında oturanlar arasında günlük aralık ayı banyosunu yapma-

yan hemen hemen hiç kimse yoktu. Pierre avluyu çevreleyen çok pencereci duvarlara kendi camından şöyle bir bakacak olsa, sıksa bedenlerini kaba keten havlu ve soğuk suyla canlandır-maya çalışan bir sürü zayıf, çıplak filozof görürdü hayal meyal. Hepsinin ilkesi, “Elini çabuk tutmak” idi; “Dirsekler çevik olsun, sıksa bedenimiz canlansın.” Ah, işi ta kaburga kemikleri-nin törpülenip parlatılmasına kadar vardırıran o fırçalarının çıkar-dığı sürtünme seslerinin kasvetli yankıları! Ah, ağrı nedir iyi bilen hummalı başlarından aşağı döktükleri o iç ürpertici kova kova buz gibi sular! Ah, aralık ayının havasına meydan okuyan o romatizmalı, paslanmış eklemlerin takırtıları! Kırığı kaplı tüm pencere kanatları açık durur, çıplak zayıf bedenler sanki rüzgâra davetiye çıkarırdı.

Manevi değerler üzerine kurulmuş ve ilk günlerindeki gibi saf kalmış inanç kalıplarının yaygın olarak kabul edilmesini engelleyen doğal ve sırtlan gibi itici etkenler arasında, bu kalıp-lara karşı insanlarda en güçlü kuşkuları uyandıranı, içlerinde barındırdıkları münasebetsiz, kaçınılması zor bir gülünçlüktür. Toplumun yaygın geleneksel şarlatanlıklarından yaka silken bazı kimseler, insan olmanın sınırlı çerçevesi içinde, pek de iyi kavranmamış birtakım yüce ideallere erişmeye çalışırlar; ancak, temelde en güzel, en soylu özlemlerin ürünü olan bu ideallerin içine çoğu zaman gülünç bazı gariplikler karışmıştır. Ayrıca, ide-aller yalnızca iyi kavranmamış olmakla kalmaz, aynı zamanda onlara ulaşmanın yolu öyle belirsizdir ki, bu konuda iki kişi ara-larında fikir birliği sağlayamaz.

Yeni-ışık ekolünden Havariler arasında, insan zihnine ve felsefeye ilişkin devrimci kuramların yanında, insan bedeninin kullanımı konusunda, genel görüşlere aykırı, çılgınca birtakım düşüncelere sahip olmayan hemen hemen tek kişi yoktur.¹⁰⁰ Böyle birinin saygıdeğer tanrılar tarafından ulular katına takdim edilen ruhu, dünyanın yolunu yordamını iyi bilen kimselerin izledikleri son derece makul bir ilkeyi nerdeyse tamamen bir yana bırakmıştır. Bu kimse şans eseri büyük bir adamın dostlu-ğunu kazanacak olsa, bu dostluğa dayanarak, hiçbir zaman tutup belki de aşağılık budalanın teki olan en yakın arkadaşını onunla tanıştıran canını sıkamaz. Beni seviyorsan köpeğimi de sev, gibi

bir atasözü, ineğine muhabbetle sarılıp öpen köylü kadınlar içindir. Tanrılar insanın ruhunu sever, çoğu zaman da ona karşı yaklaşımlarında açıktırlar; ama bedeninden nefret eder, her iki dünyada sonsuza kadar öldürürler. Bu yüzden tanrılara ulaşmak istiyorsanız sefil bedeninizden kurtulmanız gerekir. Onların sunak taşlarına layık kurbanlar hazırlamak amacıyla, boş yere bedenlerinizi soğuk sularla yıkayarak arındırmaya, harıl harıl keselemeye uğraşıyorsunuz. Ayrıca, Pitagoras ile Shelley'nin sözlerine uyup, ağzınıza elma kabuğu, kuru erik, yulaf bisküvisi kırıntılarından başka bir şey koymasanız bile, bedenlerinizi asla cennetlik duruma getiremezsiniz.¹⁰¹ Her canlıyı ona uygun şeylerle besleyin; gerekli yiyecekleri bulabiliyorsanız elbet. Sizin ruhunuzun gıdası, ışık ile geniş mekândır; dolayısıyla, ışık ve bol mekânla besleyin onu. Ama bedeninizin gıdası, şampanya ile istiridyedir; dolayısıyla, şampanya ve istiridyeye besleyin onu; işte bedeniniz o zaman Kıyamet Günü sevinçle yeniden canlanmayı hak edecektir; eğer kıyamet olursa. Söyleyin şimdi, çenesi incelip uzamış, dizkapakları şişmiş olarak mı yeniden canlanmak isterdiniz? Yoksa, ense kulak yerinde, o gün herkesin saygılı bakışlarını üstünde toplayacak olan muhteşem koca bir göbekte mi? Unutmayın ki, diyet yapayım diye sıksası çıkmış pek çok kimse, edebiyat diye ortaya hava cıvadan başka bir şey çıkaramazken, canlı kanlı yazarlar eserlerinde yüce bilgelikleri dile getirmiş, en ince, en zarif üslupların yaratıcısı olmuşlardır. Eylemleri de adaleleri de gösterişli erkeklerle ilgili olarak da, kral Büyük Sirus'un kendi mezar taşına kazıttığı şu şahane kitabeyi akıldan çıkarmayın: "Bol bol şarap içtim, çok da yararını gördüm."¹⁰² Ah, bedeni aç bırakarak, ruhu besleyip semirteceğini sanmak ne büyük budalalık! Şu karşıdaki öküz, şu sıska tilki kışın ormanda aç kalıyor diye mi semirmiş böyle yani? Sonra, elinizdeki hamam kesesiyle böyle habire keselenirken, bedeni hor görmekten söz etmeyin bana! En güzel evler, içleri en bakımlı olanlardır; dış duvarlar her yandan gelecek toza, dumana açıktır. Gövdeye et indirirsen, içinden akıl dolu zarif sözler çıkacaktır. Buğday değirmende başka, çuvalda başkadır.

Bu yarı gelişmişlik ve değişim döneminde Pierre'i aldatıp ona Hamam Kesesi Felsefesi'ni benimseten, ayartıp neredey-

se Elma Kabuğu Diyalektiği'ne bağlatan şey, işte avluya bakan pencerelerde sürekli gördüğü sefil Havariler'in örneği olmuştı. Havariler'deki uzun koğuşların, koridorların, sürü sürü odaların hepsinde, yerlere saçılmış elma koçanları, erik çekirdekleri, yer fıstığı kabukları vardı. Havariler, Graham bisküvisi kırıntılarının bir değirmencinininki kadar kurutup toza buladığı dişleriyle dudakları arasından boğuk sesler çıkarır, Kant'ın Kategorileri'ni mırıldana mırıldana etrafta dolaşırlardı. Konuklarına sundukları en makbul ikram bir tas soğuk suydı. Plotinus Plinlimmon'un yardımcılarında birinin başkanlık ettiği Büyük Meclis'in toplantılarında yiyecek içecek olarak yalnızca koca bir testi Adem Birası denen su ile bir sepet dolusu Graham bisküvisi bulunurdu. Ceplerinden yere hep peynir parçaları düşer, size okumak için elyazmalarını çıkarırlarken her seferinde, onlar farkında olmadan, ceplerinin içinde parşömen kâğıdı gibi kuru parlak elma kabukları görünürdü. Havariler'den bazıları değişik su türlerine meraklıydı ve üç ayrı cam sürahi içinde önüntüze Fairmount, Croton ve Cochituate suları koyarlardı: Onlara göre, Croton suyu en sert olanıydı; Fairmount'un tatlı bir içimi vardı; Cochituate ise üçü arasında en hafifi ve insanı en az tutanıydı.¹⁰³ Biraz daha Croton almaz mıydınız, beyefendiciğim? Acele edin, nerede kaldı benim Fairmount! Cochituate suyu neden orada takılıp kaldı? Havariler'in felsefi yemek masalarında elden ele dolaşan Porto şarapları, Bordo şarapları ve Sherrylerdi bu sular.

Aralarında daha gelişmiş kimileri, çok kaba bir madde diye yıkanmak için su kullanmıyor, her sabah buhar banyosu yapıp sıksa kaburgalarına su buharı tutuyorlardı. Bunların kapı eşiklerinin altları ile pencerelerinden dışarı yayılan buharlar, zihinlerinden yükselerek sayfalarını kaplayan dumanların öncüleriydi. Kimileri de, sabahları önce buhar banyosuyla bedenlerinin dışını yıkadıktan sonra, beş fincan Croton suyuyla içlerini de iyice durulamadan yerlerine oturmuyorlardı. Bu adamların içleri, düzenli olarak dolu tutulan yangın kovalarına benziyordu; bir sıra halinde yan yan dizilip sularını birbirlerine pompalayacak olsalardı, o zaman 1835 yılındaki büyük yangın o kadar yayılmaz, tahribatı bu ölçüde feci olmazdı.

Ah, ey siz zavallı sıskacıklar! Ey, sefil Suyabatanlar ile Buha-

ratutulanlar! Hasis bahtınız sanki sizleri içten dıştan iyice duruladı, soldurup buruş buruş etmedi mi ki, bir de siz elinizde hortum, hâlâ hem kendi üstünüze, hem herkesin üstüne buz gibi Croton suyu sıkıyorsunuz? Hortumlarınızın uçlarını yılanmış Madeira fiçilerine bağlayın! Oradan tüm dünyaya köpüklü şaraplar akıtın oluk oluk! Bakın, görün işte, binlerce yıl geçip gitmiş ama, şarabın üçte ikisi hâlâ kullanılmadan öyle fiçilerde duruyor!

II

Yanakları iyice solmuş, dudakları morarmış durumda Pierre şimdi, döşeme tahtasından yapılma çalışma masasının başına geçiyor.

Ama böyle sarınıp sarmalanarak, posta arabası ile Sibirya'ya mı gidiyor Pierre bu sabah? Potinlerinin üstüne terliklerini giymiş; her zamanki ceketinin üstüne de paltosunu; paltonun üstünde de İsa-bel'in bir mantosu var. Döşeme tahtasının başında dört köşe olmuş oturuyor; üstü başı kat kat giyinik olduğu için kendi başına yerinden kımıldayamadığından, ondan gelen bir işaretle İsa-bel, hafif hafif ve şefkatle, iskemlesini tahtaya doğru itip yaklaşıyor. Derken elinde sobada ısıttığı tuğlalarla Delly içeri giriyor; şimdi İsa-bel ile ikisi bu kızgın tuğlaları dikkat ve özenle, Pierre'in büyükbabasından kalma eski, mavi bir askeri paltonun içine sarıyor, sonra yürekleri sevgiyle titreye titreye paltoyu, sıcak taşlar aşağı gelecek şekilde, Pierre'in ayaklarının altına ve üstüne yerleştiriyorlar. Sonra mürekkep soğuktan koyulaşmasın diye hokkanın altına koymak için, Delly gidip bir sıcak tuğla daha getiriyor. Sonra İsa-bel portatif karyolayı çekip Pierre'e yaklaşıyor; karyolanın üstünde Pierre'in o gün bakması gerekebilecek iki-üç kitap, birkaç bisküvi, biraz su ile temiz bir havlu ve bir leğen var. İsa-bel şimdi de masaya, Pierre'in dirseğinin yakınına ucu kıvrık bir değnek dayıyor. Pierre çoban, piskopos ya da sakat mı ki? Hayır, değil ama, kendisini sakat bir adamın perişan durumuna getirdi neredeyse. Ayağa kalkarsa kurduğu türlü savunma

kademelerinin gücü fena halde azalacağı ve böylece soğuk hava en iç siperlere bile girebileceği için, tek başınayken kolunun ulaşamadığı bir yerde herhangi bir şeye ihtiyaç duyduğunda, onu işte bu kıvrık uçlu değnekle kendine çekiyor.

Pierre ağır ağır yanına yönüne bakıyor; her şey yolunda görünüyor; başını kaldırıp minnet dolu, kederli ama memnun bir bakışla İsa-bel'e bakıyor; genç kadının gözleri yaşıyor, ancak Pierre'e belli etmemek için, iyice ona yaklaşıyor, eğilerek alnından öpüyor. Alnındaki sıcak ıslaklık gözyaşı değil, dudaklarımın bıraktığı nem, diyor.

"Şimdi gitmem gerek, sanırım, Pierre. Bak, bugün çok fazla uzatma. Saat dört buçukta çağıracağım seni. Alacakaranlıkta gözlerini yorma bak."

Pierre, İsa-bel'in fark etmediği, son derece hü-zün verici bir kelime oyunu yapmaya çalışarak, "Gereğine bakacağız," dedi; "Hadi, senin gitmen gerek şimdi. Yalnız bırak beni."

İsa-bel onu yalnız bıraktı.

Pierre genç; tabiat en güzel, en dinç erkek bedenini vermiş ona; gözlerini ışıkla, kollarını adalelerle donatmış, kanına ateş katmış; tüm varlığını neşeli, coşkulu, kabına sığmayan bir canlılıkla bezemiş. Şimdi de sefalet içindeki şu odaya, bir erkeğin yapabileceği en sefil iş olan yaptığı şu işe bir bakın ve söyleyin, Tanrı'nın onun için düşündüğü yer burası, seçtiği meslek bu olabilir mi? Çöktü çökecek bir iskemle, boş iki varil, üstünde bir döşeme tahtası, kâğıt, kalem, cehennem gibi kapkara bir mürekkep, cüzamlı gibi kirli beyaz dört duvar; yerde halı yok, bir bardak su ve bir-iki kuru bisküvi, o kadar. Ah, Teksaslı Comanche'nin sıçrayışını işitiyorum; şu anda ormanda ağaç altı çalılıkların içinden etrafı yara kıra, cılgın bir geyik gibi geçiyor; o vahşi, baş eğmez sağlıklı bedeninden kopan muhteşem haykırışı işitiyorum; sonra dönüp bir de içeride oturan Pierre'e bakıyorum. Eğer insanı vahşi yapan şey, gözle görülebilir, somut bir mantıksızlık ise, o zaman Pierre ne oluyor? Ey, Felsefe ile Kusursuz Erdem! Bakın, ağınıza düşen adam karşınızda işte!

III

Aradan birkaç saat geçti. Pierre'in omzunun üstünden bakalım ve bu kasvetli mi kasvetli odada ne yazıyormuş görelim. İşte yazdığı son sayfa, yanındaki dumanı üstünde yazılı kâğıt yığınının en tepesinde duruyor; çılgın mürekkebi daha tam kurumamış bile. Amacımıza çok uygun bir sayfa bu; çünkü, anlaşılan kitabın yazar-kahramanı olan Vivia'nın içinde bulunduğu ruhsal durumu anlatmak için Pierre, bir tür eser hırsızlığı edip doğru-dan doğruya kendi yaşadığı şeyleri yazmış. Vivia kendi kendine şöyle konuşuyor: "Ruhumun derinliklerinde tarifsiz bir keder var. Artık mizahın ya da şunun bunun arkasına gizlenmeyi, felsefi tavırlar takınmayı bir yana bırakıyorum. Ahmakların, budaların kardeşi, karanlık İlkçağlar'ın çocuğu olduğumu itiraf ediyorum. Umutsuzluk ile keder, kara tabut örtüleri gibi ruhumu kat kat sarıyor. Ey, Spinoza ile Platon... Ey sizi maymunlar gibi çene çalıp duran iki acemi çaylak, defolun, gidin; sizler gecenin gündüz, acının sadece gıdıklanma gibi bir şey olduğuna inandırmıştınız neredeyse bir zamanlar beni. Ne içimdeki bu karanlığı açıklayabiliyor, ne de o iblisi kovup benden uzaklaştırabiliyorsunuz. Sen, Goethe denilen kendini beğenmiş, akıl almaz adam, sakın tutup bana, kiralık bir garson gibi 'insanlara yararlı' işler yaptığın sürece, evrenin sana ve senin ölümsüzlüğüne ihtiyacı olduğunu söyleme.¹⁰⁴ Evren daha şimdiden sensiz yoluna devam ediyor; senin gibi milyonlarca insan daha olsa, onlarsız da yapabilir. Tüzel kişilerin ruhları yoktur; senin o evrenin ruhundan dem vuran Panteizm doktrinin neydi öyle?¹⁰⁵ İnsanın kibirli, kalpsiz yanından başka bir şey değildin sen. İşte bak, avcumda tutuyorum seni ve içi boşalmış bir yumurta kabuğu gibi eziyorum."

İşte size yere düşmüş bir kâğıt parçası:

"Tabur olmuş yürüyen bu kahramanların önu sıra yükselen övgü dolu bu ezgiler nereden geliyor? Gümbür gümbür öten bir bakır saz ile çın çın çınlayan bir zilden başka nereden olabilir ki!"¹⁰⁶

Ve işte bir ikincisi:

“İçeriye, Vivia’ya bir göz atın; kolları, bacakları neden böyle kasvetli bir hapishaneye tıkmış? Gece gündüz, haftalarca, aylarca içeride; üstelik kendisi, kendisinin gönüllü gardiyanı! Felsefenin amacı bu mudur? Daha derin, manevi bir yaşama biçimi mi bu? Övünerek sözünü ettiğin semavilik bu mu senin? Buna erişmek için mi, insanın bilgelik kazanması, o iftiraya uğramış güzelim budalalığından sıyrılıp arınması gerekiyor?”

Ve işte bir üçüncüsü:

“İçeriye, Vivia’ya bir göz atın; erdem ile hakikatin getireceği en sağlıklı yaşama erişmek peşinde koşup durmuş olan bu adamın yanakları ne kadar solgun! Eline alıp da tart bakalım onun yüreğini, sen ey sırma dantelli büyük üstat Goethe! Ve söyle bana, senin kabul ettiğin ölçüden daha ağır çekmiyor mu!”

Ve işte bir dördüncüsü:

“Ulu Tanrım, insanın daha dal üstündeyken solup çürümesi, ürünün daha olgunlaşmadan hasat edilmesi ne acı! Ve yüce Tanrım, kendilerine insanım diyen kimselerin hâlâ yüksek sesle gülmekte ısrar etmeleri, akıl alır gibi değil! İnsanlıktan nefret ediyorum; çekilen acıları ve edilen boş lafları düşününce –Hakikat ile Yalan’ı düşününce– insanların ciğerlerini ayağımın altına alarak üzüm çiğner gibi çiğneyip ezmek, tekmeleyip nefeslerini kesmek geliyor içimden! Aralık ayının yirmi birine nur yağsın; lanet olsun haziranın yirmi birine!”

Rasgele baktığımız bu kâğıt parçalarından anlaşılıyor ki, Pierre alinyazısının kendine reva gördüğü beklenmedik pek çok güçlük ve acının, ruhunu saran pek çok karanlık ve dehşet verici düşüncenin tamamen bilincinde. Ancak, içinde bulunduğu feci durumu biliyor olmasının, durumunu değiştirmek bakımından ona en ufak bir yararı yok. Çünkü büyük tehlikeler karşısında insan ruhu, boğulmakta olan bir kişiye benzer; tehlikenin farkındadır, nedenlerini de çok iyi bilir; ama gene de deniz, denizliğini yapar ve boğulmakta olan kişi gerçekten boğulur.

IV

Sabahın sekizinden akşamın dört buçuğuna kadar Pierre orada odasında oturuyor: Toplam sekiz buçuk saat!

Kızak çeken şen atların boyunlarından, karınlarından sallanan çingirakların sesleri ortalığı çınlatmakta; ama Pierre orada odasında oturup duruyor. Şükran Günü geliyor, insanlar minnettar, mutlu; hindiler yumuşacık kızarmış; ama Pierre orada odasında oturup duruyor. Ayağında renkli Kızılderili çarıkları ile Mutlu Noel, pamuk gibi karlarda yürüyerek, usul usul yaklaşmakta; ama Pierre odasında oturup duruyor. Yılbaşı oldu şimdi, koca kentin tüm kaldırımları, rıhtımları, iskeleleri, dev bir içki sürahisi gibi, neşe ve sevinçle dolup taşıyor; ama Pierre odasında oturup duruyor. Ne kızak atlarının boyunlarından, karınlarından sallanan çingirakların sesleri; ne Şükran Günü'nün minnettar, mutlu insanları ile nar gibi kızarmış hindileri, ne boyalı Kızılderili çarığı giymiş Mutlu Noel'in pamuk gibi karlarda yürüyerek sessizce yaklaşışı; ne de Yeni Yıl'ın kaldırımları, rıhtımları, iskeleleri neşe ve sevinçle doldurması: Ne kızakların çingirakları, ne mutlu Şükran Günü, ne Mutlu Noel, ne de Yeni Yıl'ın neşe ve sevinci: Ne çingirak, ne Şükran, ne İsa, ne de Yeni Yıl... Bunların hiçbirisi Pierre için değildi. Mevsimler değiştikçe yaşanan sevinçlerin ortasında Pierre, kendisini insanlığın sonsuz kederlerinden oluşan bir duvarla çepeçevre kuşatmış. Zamanın göbeğinden yükselen bir dağın dikbaşı doruğudur Pierre; işte onun gibi Pico Adası da, dalgaların ortasında, tek bir dağdan oluşur; doruğuna kimse saldıramaz onun.¹⁰⁷

Kendisine seslenilsin istemiyor, oradan kımıldamak istemiyor. Bitişik odada İsabel'in tetikte bekleyen kulaklarına arada bir, sessiz geçen bir sürenin ardından uzun uzun bir kalem cızırtısı geliyor. Sanki gece yarısı tırnaklarıyla sürekli toprağı kazan bir köstebek sesi işittiği. Ara sıra da hafif bir öksürük ile, Pierre'in kıvrık uçlu değneğinin çıkardığı sürtme sesini duyuyor.

Bu sekiz buçuk saatlik pek garip sessizlik, günlerce tekrarlanıyor. Bunca sessizlik içinde bir şeyler ortaya koyuyor elbet. Yaptığı, yaratmak mı, yıkmak mı? Yeni bir kitabın soylu dün-

yasını mı kuruyor acaba? Yoksa Soluk Benizli Sıskalık, içerde Pierre'in ciğerlerini kurutup,canını mı kemirmekte? Bir insanın bu duruma düşmesi karşısında ne söylenebilir ki!

Gün ışığının en parlak olduğu öğle vaktinde, gecenin en karanlık zamanını hatırlarız; o sırada gece diye bir şey olamaz gibi gelir bize; bu güneş hiç batmayacaktır. Ne acıdır ki, sonuna kadar yaşanmış derin bir kasvetin anısı, onun tekrarlanmayacağı konusunda bir güvence değildir. Bakıyorsunuz birgün sağlığınız iyi kötü yerinde, ama ertesi gün ölümler diyarındasınız, oturmuş Pluton ile kara çorba içiyorsunuz.

O zaman tüm bu çabalar, birkaç saatte okunup bitecek bir kitap uğruna mı; hatta çoğu zaman bir saniyede göz gezdirilecek ve zaten ne olursa olsun sonunda kurtlara, böceklerle yem olacak bir kitap uğruna mı?

Hiç de öyle değil. Şu anda Pierre'in vaktini de hayatını da yiyip yutan şey, yazdığı kitap değil, bu kitabı yazmaya çalışırken ruhunun derinliklerinden kopup yüzeye taşan, doğal ama yabancı olduğu birtakım duygu ve düşüncelerin özüne inmesidir. Yazılmakta olan iki kitap var ortada; okurlar bunlardan yalnız birini, acemice yazılmış olanı görecekler. Daha uzun ve çok daha iyi olan ikincisi ise, bir tek Pierre'in kendi özel kitaplığında kalacak. Pierre'in kanını emen, işte bu kitabın sonu gelmeyen ısrarlı özlemleridir; ötekinin tek istediği şey ise mürekkep. Ancak Pierre'in durumu öyle ki, kitaplardan biri ruhunda yazılmadıkça, ötekisi kâğıda geçirilemiyor. Ruhunda yazılan kitap çok ağır ilerliyor, ha deyince yerinden kımıldadığı yok. Dolayısıyla, Pierre'in etine yapışmış iki sülük var; bu durumda Pierre nasıl yaşayacak? Bakın görün! Kanını incelterek ve yüreğini ufaltarak Pierre, kendini yüce bir hayata hazırlıyor. Ölüm provası yaparak, yaşamayı öğreniyor.

Sonunda birgün, kitabındaki bilgelik ile derinliğin ölçüsü arttıkça, ekmek parası kazanma olanağının azaldığı düşüncesi-ne kapıldığı zaman, o kasvetli ve soğuk odada Pierre'in içinde uyanan tüm duygu ve düşünceleri kim anlatacak? Tutup bu derin kitabı pencereden fırlatıp atarak, onun yerine sudan bir konuda, en fazla bir ayda bitirebileceği, yüzeysel bir roman yazsa, bunun kendisine hem övgü hem para kazandıracağını da

biliyordu. Ama şimdi iç dünyasında ortaya çıkan bu derin duygu ve düşünceler, Pierre'in tüm gücünü yiyip bitiriyor; istese bile para getirecek, eğlenceli, anlaşılması kolay, neşeli bir aşk romanı yazmak elinden gelmez artık. Şimdi görüyor ki, birey olarak kendisi Tanrısal nitelikler kazandıkça, çevresinde genellikle kutsal sayılan değerler, büyük bir toprak kaymasına uğramış gibi gümbür gümbür yıkılıp gidiyor. Hem tanrıların, hem insanların Pierre'den ellerini çektiklerini söylememiş miydim? Onun için, şimdi karşınızda gördüğünüz Pierre, daha önce sözünü ettiğim sarsak sarsak yürüyen o küçük çocuktur, ayakta durmaya ve düşe kalka kendi başına yürümeye zorlanan küçük çocuk.

Arada bir portatif karyolaya doğru dönüyor, havlusunu leğene batırarak alnına bastırıyor. Şu anda sanki her şeyi bırakacakmış gibi, iskemlesinde geriye yaslanıyor, ama sonra önüne eğilip isteksizce yeniden işe koyuluyor.

Yavaş yavaş alacakaranlık çöküyor; kapıdan İsaabel'in Pierre'i çağırdığı duyuluyor. Soğuktan donmuş, dudakları mosmor olmuş, ruhu tir tir titreyen zavallı Sibiryalı yolcusunun üstündekiler çıkarılıyor, bir an düşe kalka ayaklarının üstünde durmaya çalışıyor. Sonra başında şapkası, elinde bastonu, biraz temiz hava almak için dışarı fırlıyor. Dizleri titreyerek yaptığı son derece rahatsız bir gezinti bu! Yoldan geçenler, sanki tedbirsiz davranıp yatağından çıkıp gelmiş inatçı, hasta birine bakar gibi, gözlerini dikip bakıyorlar. Rastladığı bir tanıdık, haber niyetine hoşuna gidecek birkaç şey söylemeye kalktığında, sert bakışı ve buz gibi soğuk nezaketsizliği karşısında gücenip sırtını dönüyor ona. Giderken de, "Kötü kalpli adam," diye söyleniyor.

Eve dönüp Delly'nin hazırladığı zarif yemek masasına oturuyor; İsaabel yatıştırıcı gözlerle ona bakıyor ve karnını doyurup güç toplaması için ısrar ediyor. Ancak Pierre'in açlığı, her tür yemek içmekten nefret eden bir açlık. Kendini zorlamadan bir şey yiyemiyor. Doğanın bahsettiği o günü, sırtından bıçaklayıp öldürdüğüne göre, nasıl iştahla yemek yesin? Yattığı zaman gözüne uyku girmiyor; o şimdi, içindeki sonsuz uyanıklık halini harekete geçirmiş bulunuyor; böyle olunca, rahat rahat nasıl uyuyabilir ki? Yazdığı kitap hantal bir gezegen gibi sancılı başının içinde dönüp durmakta. Bir türlü yörüngesinden çıkaramıyor

onu; bir gece dinlenebilmek için kendi başını kesmeye razı. Ağır saatler, sonunda ilerliyor ve üstüne çöken büyük yorgunluktan, yatağında hareketsiz öyle yatıyor; çocuklar ve gündüz işçileri gibi derin uykuya dalmış değil; hareketsiz kalması, kalp çarpıntılarının kesilmesi yüzünden; bir de yüreğine girmesin diye, o sırada elindeki akbabanın gagasını tuttuğu için.¹⁰⁸

Sabah oluyor; pencerenin üst kanadı yeniden iniyor, buzlu su, kıl kese, kahvaltı, sıcak tuğlalar, mürekkep, kalem, sekizden dört buçuğa kadar çalışma ve geçip giden aynı günün oluşturduğu, her yeri kaplayan o genel cehennem havası.

Ah, bir zamanlar herkese Tropik Yaz türküleri söyleyen o ateşli delikanlı, her gün sarınıp sarmalandığı kat kat giysiler, içinde tir tir titreyen bu adam mı?

Kitap XXIII

PIERRE'E MEKTUP VAR. İSABEL. LUCY'NİN RESİM SEHPASI İLE EŞYA SANDIĞININ HAVARİLER'E GELİŞİ

I

Bir öncü, vahşi Kızılderililerin eline düşer, kuş uçmaz kervan geçmez bir yere götürülür ve orada esir tutulursa, ayrıca ileride en ufak bir kurtuluş olasılığı da yoksa, o zaman böyle birinin yapacağı en akıllıca iş, her türlü yola başvurarak, sevdiği ve artık sonsuza dek yitirdiği her şeyin izlerini belleğinden silmektir. Çünkü yitirdiği şeyleri ne kadar çok seviyorsa, şimdi onları hatırlamak kendisine o ölçüde çok ıstırap verecektir. Her ne kadar, güçlü bir kimse bu tür ıstırap verici anıları bastırmakta kimi zaman başarılı olabiliyorsa da, eğer en başta denetimsiz bırakıp sinsî sinsî üstüne gelmelerine izin verirse, anıları sonunda onu da budalaya çevirecektir. Bu adamla karısı arasına bir kıta ile bir okyanus girmiş diyelim –herhangi zorunlu bir nedenle uzun yıllar sürecek bir ayrılık olsun bu– koca eğer karısına çok düşkünse ve kendisi de hassas yaradılıştta, düşünen bir insansa, yeniden kollarına alacağı gün gelinceye kadar karısını unutmaması akıllıca bir davranıştır; öldüğünü işitecek olursa, bir daha onu hiç düşünmemekle de akıllılık etmiş olur. İnsanın kendi canına kıyması gibi bir şey olan bu tür tam bir unutma eylemini gerçekleştirmek hemen hemen imkânsızdır; ama gene de, ölüm ilanlarında

sevgi ifade etmek için bol bol kullanılan sözlerin hepsi, gösterişten ibaret, yüzeysel sözleridir. *Ölüm kadar derin olan sevgim...* Böyle bir sevgi yaşayamaz, demenin ve sevgilinin artık hayatta olmadığını sürekli anımsamanın dışında bir anlamı var mı bu beş kelimenin? Sevilen şeylerin kaybindan dolayı hiçbir vicdan azabının çekilmediğini varsaydığımız durumlarda hal böyle ise; hatırlayan kimsenin, unutamadığı kaybın meydana gelmesinde istemeden bile bir payı olmuşsa; onulmaz üzüntüsü, o güne kadar içinde küllenmiş yatan ama şimdi kendilerini anımsatan suçlayıcı düşüncelerle birlikte aklına gelecek ve o zaman acısı çok daha dayanılmaz olacaktır. Kendilerini böyle bir durumun içinde bulan bazı duyarlı kimseler için, nereye olursa olsun, bu anılardan kaçmaktan başka akıllıca bir kurtuluş yolu yoktur.

Pierre'in Eyer Çayırından ayrıldıktan sonraki durumuyla ilgili olarak şimdiye kadar Lucy Tartan'dan pek az söz edildiyse, ya da hiç edilmediyse, bunun tek nedeni, Pierre'in Lucy'yi düşünmek istememesiydi. Lucy'nin yüzünü zihninden uzaklaştırmak için elinden gelen her şeyi yapmıştı. Ancak bir kez, o da Glen'in Lucy ile yeniden ilgilenmeye başladığı haberini alınca, bu yoldaki çabalarının şiddeti biraz azalmış, daha doğrusu, kendisini kahreden bir sürü sıkıntının içinde, çabalarının yetersiz kaldığını hissetmişti.

Lucy'nin kar gibi beyaz yatağına düşüp bayılan soluk yüzü, "Kalbim! Kalbim!" diye feryat eden ıstırap dolu sesi, şimdi sıra zorla gelip Pierre'in karşısına dikiliyor ve tüm varlığını isimsiz bir korku ve dehşet ile titretiyordu. İşte Lucy'nin hayalinin yarattığı bu iç ürpertici dehşet yüzünden, Pierre ruhunun kalan tüm gücüyle ondan kaçmaya çalışıyordu.

Lucy'nin yakaran yüzünü uzaklaştırmak için Pierre'in yüreğinde kendisinin ancak hayal meyal farkında olduğu çok daha şaşırtıcı başka etkenler de vardı. Kitabının konusu, tüm dikkat ve enerjisini yutuyor, Pierre'i yiyip bitiriyordu; bu bir yana, zihninde daha da sinsi ve ürkütücü uğursuz düşünceler vardı; bunların ne tür düşünceler oldukları hakkında daha önce birtakım ipuçları vermiştik.

Bir sabah tek başına odasında oturmuş, yorulmaya başlayan zihin gücünü dinlendiriyordu; yana eğik başını odanın çıp-

lak döşemesine çevirdi; gözleriyle döşemenin kendi oturduğu yerden ara kapıya kadar tel gibi uzanan, sonra kapı altından İsa-bel'in odasına girip kaybolan ekleme çizgilerini takip etti. Kapıdan gelen bir tıklama ile irkildi, sonra alışık olduğu yumuşak, tatlı ses, "Pierre! Bir mektup var sana, işitiyor musun? Bir mektup... Girebilir miyim?" dedi.

Pierre birden hem şaşırdı, hem de korkuya kapıldı; çünkü dış dünyayla ilişkilerinde öyle bir noktaya varmıştı ki, oradan gelecek bir haber, felaket haberi değilse, en azından tatsız bir şey olabiliyordu ancak. Pierre izin verince, elindeki mektubu uzatarak İsa-bel içeri girdi.

"Bir kadından geliyor, Pierre; kim olabilir? Annen değil ama, bundan eminim. Benim onun yüzünde gördüğüm ifade, buradaki el yazısının ifadesine hiç benzemiyor."

Pierre çılgın gibi ve bir şey anlamadan, "Annem mi? Annemden mi?" diye bağırdı. "Hayır! Hayır! Ondan olamaz. Ah, bir şey yazdığı yok onun artık, kendi özel defterine bile yazamıyor şimdi! Ölüm son sayfayı çalıp götürdü; sonra onun yazdıklarını baştan sona silip, oraya kendi silinmez yazısını yazdı: *hic jacet...* Burada yatıyor!"

İsa-bel korku içinde, "Pierre!" diye haykırdı.

Pierre elini uzatarak hiddetle, "Ver onu bana!" diye bağırdı. "Bağışla beni, sevgili, sevgili İsa-bel. Aklım başımdan gitti bir an; bu kitap çıldırtıyor beni. İşte aldım." Sonra, kayıtsız bir tavırla mektubu elinde tartarak, umursamaz bir sesle, "Şimdi gene yalnız bırak beni. Herhalde o şık teyze ya da halamlardan birinden-dir; ya da bir akraba kızından," dedi.

İsa-bel odadan ayrıldı; kapı kapanır kapanmaz Pierre sabırsızca mektubu açtı ve okudu:

II

"Bu sabah kesin bir karar aldım, sevgili, çok sevgili Pierre'ciğim benim. Bugün kendimi daha güçlü hissediyorum; çünkü bugün senin o insanüstü, meleklerle yaraşır güçlülüğün üzerinde daha

çok düşündüm; öyle uzun uzun düşündüm ki, bu gücün ufak bir parçası bana da geçti. Ah, Pierre, Pierre, şimdi sana yazarken ne tür kelimeler kullansam ki; bir yandan sırrının ne olduğu konusunda hiçbir şey bilmiyorum, ama öte yandan, gaipten haber verebilen biri gibi, bunu biraz tahmin edebiliyorum ben. İstirap çekmek, derin, tarifsiz acılar yaşamak bana böyle bir sezgi kazandırdı. Daha önceki körlüğümü düşünmek kahrediyor beni. Ama nedeni, geçirdiğim baygınlıktı bunun, o kadar. Korkunç, son derece ıstırap veren bir şeydi yaşadığım. Ama şimdi, beni neden birden terk ettiğini ve sonradan niçin hiç mektup yazmadığını anlıyor ve sana hak veriyorum, Pierre; evet, artık durumu görüyor, seni daha da çok seviyorum.

“Ah! Pierre, sen çok soylu, melekler gibi bir insansın; senin gibi birinin başka insanlarınki gibi bir sevgiyle sevmeyeceğini hissediyorum şimdi; melekler nasıl severse, öyle seviyorsun sen; kendini düşünmeden, sırf başkalarını düşünerek. Ama biz hâlâ birlikteyiz, Pierre; sen kendini feda ediyorsun; bense şimdi senin ateşine erişebileyim, ortak ateşimizden yükselecek yüzlerce kol alevi kucaklayabileyim diye sana yeniden bağlanmak için sabırsızlanıyorum. Senden hiçbir şey istemeyeceğim, Pierre; sırrını açıkla bana demeyeceğim. O tepelere yaptığımız araba gezintisi sırasında senden bir yemin etmeni istemiştim; bu aptalca yemini etmemekle doğru olanı yaptın sen. Çok haklıymışsın, çok haklı; bunu şimdi anlıyorum.

“Senin bana kendi isteğinle söylemeyeceğin en ufak şeyi senden öğrenmeye çalışmayacağıma yemin eder, o son derece kutsal, gizemli varlığın özel durumunu, tüm dış davranışlarımla ben de senin kadar titizlikle benimsersem; gelip seninle birlikte yaşayabilir miyim? Sana hiç ayak bağı olmam. Nerede olduğunu ve nasıl yaşadığını çok iyi biliyorum; ben bundan sonra hayata ancak orada ve seninle olursa katlanabilirim; yoksa yaşayamam ben. Hiçbir zaman öğrenmeyecek o; eminim ki sen de, bir zamanlar benim senin için ne ifade ettiğimi söylememişsindir kendisine. Yakın bir akraban olduğumu sansın; kesin olarak bu garip sürgün hayatında, seninle birlikte oturmaya ant içmiş, rahibe falan gibi biri. Bana karşı dışarıdan belli olacak herhangi bir sevgi gösterisinde bulunma. Ben de sana öyle davranırım. Bizim

bu dünyadaki günlerimiz, ah benim yüceler yücesi Pierre'ciğim, bundan böyle, konuşmadan birbirimizi uzaktan sevmekle geçecek. Aşkınlı açıklamak yok, düğün yok. Ta ki biz, her şeye karışan, her şeyi bozan insanların gelmeyecekleri, gelemeyecekleri ve sonunda Tanrı'nın bizi kutsayacağı o tertemiz âlemde buluşuncaya kadar. Orası, senin tüm o gizli muhteşem fedakârlığının, semavi bir ışığın görkemi altında muhteşem bir biçimde ortaya çıkacağı bir yer olacak. Orada böyle son derece ıstırap verici kimlik değiştirmelere zorlanmak olmayacağı için, o genç hanım da artık kendi muhteşem yerini alabilecek ve senin sevgili kalbin açıkça ve kayıtsız şartsız benim olunca, üzülmeyecek, tersine o zaman kendini daha da kutsanmış hissedecektir. Pierre, Pierre, Pierre'im benim! Tek bu düşünce, bu umut, bu yüce inanç bana yaşama gücü veriyor. Uzun, sonsuzluk kadar uzun bir zaman önce bayıldığımda, beni bırakıp gitmiştin, sevgili Pierre; kendime gelmiş, boş gözlerle etrafıma bakmış, el yordamıyla dolaşmış, sonra yeniden kendimden geçmiştim; derken ayılıp yeniden karanlıkta ellerimle etrafı yokladıktan sonra tekrar bayılmıştım. Her şey bir boşluk içindeydi; hiçbir şeye tutunmıyor, hiçbir şey anlamıyordum. Düşten bile belirsizdi her şey. Farkında olduğum kadarıyla, o sırada seni hiç düşünmedim, Pierre; tam bir boşluk hissediyordum, her şey bomboştu. Sen terk edip gitmemiş miydin beni? O zaman, zavallı Lucy'nin elinde geriye ne kalmış olabilirdi ki? Ama bu upuzun baygınlık hali geçti artık; şimdi yeniden hayata ve gün ışığına dönüyorum; ama sensiz yeniden nasıl ayılabilir, nasıl yaşayabilirim, sevgili Pierre? İşte bu yüzden, o uzun baygınlıktan çıkar çıkmaz sana karşı içimde ölümsüz bir inanç doğdu; gerçi böyle bir inancı haklı gösterecek en ufak, anlamlı bir söz söylenemezdi, ama işte bu yüzden sana inanmam, gizemli bir biçimde, daha da zorunlu oluyordu, Pierre. O halde bil ki, sevgili Pierre, beni sevmediğine inanmak için ortada apaçık bir sürü neden varken, ben hâlâ senin bana olan aşkına sarsılmaz bir inanç duyuyorum. Çünkü aşkın hep aşk kaldığını, değişme nedir bilmediğini hissediyorum. Tanrı'nın sana yardım etmem için beni muhteşem bir görev ve çağırdığını hissediyorum, Pierre. Beni öyle uzun süre baygın bırakmakla (Martha bu sırada doğru dürüst ancak üç öğünlük

yemek yediğimi söylüyor) Tanrı beni işte dediğim o insanüstü göreve hazırlıyordu; bunu içimde hissediyorum şimdi; daha dünyadan göçüp gitmeden, beni ondan soğutup koparıyor, yeryüzünün maddi ortamında, semavi bir hizmete uygun hale getiriyordu. Ah, kendi o aziz gücünden bana da ver, Pierre! Zayıf, zavallı bir kızım ben; bir zamanlar dünyevi bir zaafı, aşırı derecede tutkundum sana. Ama şimdi o düzeyden çok yükseklerle çıkacağım ben; senin yanına uçacak, gökyüzünde kendi başına sakın sakın oturduğun kahramanlık katına ulaşacağım.

“Ah, beni vazgeçirmeye kalkışma, Pierre. Benim kanıma girmek, binlerce kez öldürmek, sonra yeniden bir daha, bir daha öldürmek istemezsin, değil mi? Gelmem gerek! Gelmem şart! Tanrı bile durduramaz beni, çünkü gelmemi emreden kendisi. Kaçıp sana gelince, olacakların hepsini biliyorum; annem hayretten donup kalacak; ağabeylerim kızıp öfkelenecekler; herkes ayıplayıp horlayacak beni. Ama annem, ağabeylerim, tüm dünyam, tüm cennetim, bütün evrenim yalnız sensin. Sen benim Pierre’imsin. İçimde taşıdığım ruh, şimdi bir tek varlığa hizmet ediyor, o da sensin, Pierre. İşte bu yüzden sana geliyorum, Pierre, hem de acele. Yarın yola çıkacak ve bir daha da senden asla ayrılmayacağım, Pierre. Derhal ona benden söz et; ne söyleyeceğini sen daha iyi bilirsin. Ailelerimiz arasında bir akrabalık yok muydu, Pierre? Uygun görürsen, kuzinin olduğumu söyle ona, Pierre; kesin kararını vermiş, kararından döndüremediğin rahibe falan gibi biri, dersin; sonsuza kadar seninle birlikte oturmaya, sana ve ona hizmet etmeye, sürekli kol kanat germeye ant içmiş dersin. Bir yerde bana küçük bir köşe hazırla; ama çok yakın bir yerde olsun. Gelmeden önce birkaç parça ufak tefek şey gönderiyorum; çalışıp geçimimize katkıda bulunmak için kullanacağım aletler bunlar, Pierre. Bekle beni şimdi. Geliyorum! Geliyorum, Pierre’ciğim; çünkü derinden gelen bir ses bana, yüce bir insan da olsan, başında korkunç bir tehlikenin dolaştığını ve bunu ancak sürekli olarak yanında bulunmakla benim uzaklaştırabileceğimi söylüyor. Geliyorum! Geliyorum!

Lucy.”

III

Çevresini bayağı ve çıkarıcı kalabalıklar saran bir kimse, uzun zamandır tüm insan soyuna kuşkulu bir küçümseme ile bakmaya alışık olduğundan, birgün birden meleklerle yaraşır insanca bir davranışla yüz yüze gelir, insanüstü bir aşkı bir insanın dilinden işitir, insanüstü bir güzellik ile ihtişamın insan gözlerinden taşarak aniden kendi varlığını ışığa boğduğunu görürse; işte bunun onda yarattığı sarsıntı, dehşet verici, muhteşem bir şeydir! Sanki gökyüzü yarılmış, Yehoşafat'ın kapkaranlık vadisinden gözüne, tapınan bir meleğin görüntüsü ilişmiştir.¹⁰⁹

Melek kaleminden çıkmış bu yapmacıksız mektubu farkında olmadan hâlâ elinde tutuyordu Pierre; birden irkildi, boş boş bakan gözlerini odada dolaştırdı; çıplak, ıssız ve kasvetli iç avluya açılan pencereden dışarı baktı; sonra, burası yeryüzünü ziyarete gelen bir meleğin seçeceği yer midir, diye kendi kendine sordu. Sonra da, içinde muazzam bir zafer sevincinin yükseldiğini hissetti; çünkü bir zamanlar ender ve değerli niteliklerini sezgisiyle apaçık ve heyecanlanarak gördüğü genç kız, bu müthiş sınavdan böylesine sonsuz bir ihtişamla çıkmıştı. Sonra, tepelerden dipsiz bir uçurumu boylarcasına, ondan kopup uzaklaştı Pierre; korkudan titreye titreye, umutsuzluğun iğrenç dehlizlerinde beyaz, belli belirsiz bir görüntünün peşinden yeniden koşuyordu şimdi; önüne birdenbire, gizem dolu, derin bir çift siyah göz çıkıncaya kadar koştu; karşısında suskun ve hüzünlü, ama gene de tüm büyüleyici haliyle İsabel duruyordu.

Derme çatma masasından irkilerek kalktı, üstündeki kat kat giysileri çıkarıp attı ve biraz önce böylesine iç ısıtıcı ve güzel, böylesine yüce açıklamalar işittiği yerden uzaklaşmak için odanın öteki ucuna doğru yürüdü.

Kapıdan hafif, çekingen bir tıklama sesi geldi.

“Pierre, Pierre, masadan kalktığına göre, girebilirim, değil mi Pierre? Sadece bir dakika.”

“İçeri gir, İsabel.”

İsabel her zamanki son derece tuhaf, ama tatlı kederli haliyle yaklaşırken, Pierre bir adım geri çekildi ve kolunu uzattı;

görünüŖe bakılırsa yaklaşmasını istediği için değil de, sanki daha çok onu uyarmak için.

İsabel gözlerini Pierre'e dikerek olduğu yerde kalakaldı.

"İsabel, bana başka biri daha geliyor. Bir Ŗey söylemiyorsun, İsabel. Hayatta olduğumuz sürece bizimle kalmak için gelen genç bir kadın, İsabel. Bir Ŗey söylemeyecek misin?"

İsabel hâlâ olduğu yerde duruyordu; Pierre'e diktđi gözleri hâlâ faltaŖı gibi açıktı.

Pierre ağır ağır yaklaşarak, "Bir Ŗey söylemeyecek misin, İsabel?" dedi. İsabel'in hareketsiz, buz gibi yüzü karşısında dehŖete düŖmüŖtü, ama korkusunu ona belli etmekten çok korkuyordu. Genç kadın, sanki bir yere tutunmak istercesine bir kolunu hafifçe havaya kaldırdı; sonra yavaş yavaş başını içeri girdiği kapıya doğru çevirdi; sonra kuru dudakları hafifçe aralandı, "Yatağıma, yatağıma yatır beni!"

Konuşmak için gösterdiği çaba, İsabel'in buz gibi katılaŖmış halini biraz yumuŖattı; gevŖeyen bedeni yana doğru kaydıldı, ama Pierre onu yere düŖmeden yakaladı ve odasına götürüp yatağına yatırdı.

"Yelpazemi getir; yelpazele beni!"

Pierre İsabel'in canevinin sönmeye yüz tutan ateŖini yelpazeledi; biraz sonra genç kadın ağır ağır ona doğru döndü.

"Ah, ağzından çıkan o *kadın* sözü, sevgili Pierre... O söz, o söz!"

Pierre oturduğu yerde sesini çıkarmadan İsabel'i yelpazelemeye devam etti.

"Ben hayatta senden başka kimseyi istemiyorum, kardeşim... Hiç kimseyi, hiç kimseyi! Ah, Tanrım! Ben sana yetmiyor muyum? Kardeşimle birlikteysem, çöl gibi de olsa dünya cennettir bana; ama demek ki, benim tüm hayatımı, tüm ruhumu vermem, kardeşime yetmiyor."

Pierre konuşmadı, sadece dinledi; sanki içini yakıp kavuran, kalpsizleŖtiren korkunç bir meraka kapılmıştı. Ama İsabel'in buraya kadar söylediklerinin hepsinde hâlâ bir belirsizlik vardı.

"Ah, bilebilseydim, önceden bilseydim! Bunu bana Ŗimdi açıklamak ne büyük acımasızlık. Ah, o kelime! O *kadın* sözü!"

Yattığı yerden birden doğruldu, neredeyse hışımla Pierre'in karşısına dikildi.

"Ya sen sırrını söyledin, ya da o, sıradan bir sevgiye bile layık değil! Söyle bana, Pierre, bunlardan hangisi doğru?"

"Sır, sır olmakta devam ediyor, İsabel."

"Öyleyse, her kim ise, değersiz bir kadın bu, Pierre... Budalaca, çılgınca âşık. Herkes beni senin karın diye bilmiyor mu? Gelemez buraya! Sana ve bana iğrenç bir kara leke olur bu. Hayır, gelemez! Tek bir bakışım öldürür onu, Pierre!"

"Çılgınlık bu, İsabel. Bak, konuşalım seninle. Mektubu açmadan önce ben sana, kesinlikle ya genç ve güzel bir teyze ya da haladandır ya da yakın bir akraba kızından, dememiş miydin?"

"Çabuk söyle, yakın akraba kızı mı?"

"Evet, bir kuzin, İsabel."

"Gene de, gene de, işittiğime göre kuzen, evlenilemeyecek kadar yakın bir akraba değil. Daha fazla bilgi ver bana ve çabuk! Daha fazla! Daha fazla bilgi!"

"Son derece garip bir kuzin bu, İsabel. Düşünceleri bakımından neredeyse bir rahibe. Bizim gizemli bir biçimde ortadan kaybolduğumuzu duymuş ve nedenini bilmediği halde, tutmuş aynı gizemli biçimde o da ant içmiş bize katılmak için. Yalnız bana değil, İsabel, *bize* katılmak, ikimize hizmet etmek için; aklına meleklerle yaraşır güzel bir düşünce esmiş, burada bize yol gösterecek, üstümüze kol kanat gerecekmiş."

"Öyleyse, belki de ortada bir sorun yok, Pierre, kardeşim... *Kardeşim* diyebilir miyim şimdi sana?"

"Ne istersen de, İsabel; bütün kelimeler senin; kelimeler de ülkeler de, içlerinde ne var ne yok hepsiyle birlikte, senin hizmetkâr kulların olacak, İsabel."

İsabel merakla ve soru dolu gözlerle ona baktı; sonra gözlerini yere çevirdi ve Pierre'in eline dokundu; sonra yeniden gözlerini ona dikti. "Bana böyle sözleri daha çok söyle, Pierre! Sen benim kardeşimsin; kardeşimsin sen benim, değil mi? Ama şimdi onun hakkında daha çok bilgi ver bana. Benim için yepyeni ve çok garip bir durum bu, Pierre."

"Onun, aklını rahibelere yaraşan bu çılgın düşünceye takmış biri olduğunu söyledim sana, sevgili kardeşim. Bu konuda

inatçı; mektupta gelmem şart, geliyorum diyor ve geleceğine yemin ediyor; yeryüzünde hiçbir şey onu durduramazmış. O halde, sen de kardeşçe kıskançlıklara kapılma, kardeşim. Onun son derece yumuşak, ayak altında dolaşmayan, hizmete hazır bir kız olduğunu göreceksin, İsabel. Hiçbir zaman sana duymak istemediğin şeyleri söylemeyecektir; herhangi bir imada da bulunamaz, çünkü bir şey bilmiyor zaten. Gene de, sırrımızı bilmediği halde, bu konuda belli belirsiz bir şeyler hissediyor. Nasıl oluyorsa, gizemli bir önsezisi var. Dindarlık, içindeki bütün kadınca merak duygusunu boğup yok etmiş; onun için, şu ya da bu yolla özsezinin doğruluğunu kanıtlamak sevdasında değil; önsezisi, belli belirsiz ne demişse, onunla yetiniyor. Çünkü, bize gelmesi için aldığı Tanrısal çağrının, bu önseziden kaynaklandığını düşünüyor o, İsabel. Şimdi beni anlıyor musun?”

“Hiçbir şey anladığım yok benim, Pierre; şimdiye kadar gözlerimin görüp ruhumun anladığı hiçbir şey olmadı. Şimdiki gibi, her zaman bu dünyanın sonsuz gizemleri arasında el yordamıyla dolaşıp durdum ben, Pierre. Evet, gelsin bakalım; bir gizem daha eklenecek, o kadar. Uykusunda konuşur mu bu kız, Pierre? Benim onunla aynı yerde yatmam uygun olur mu, kardeşim, ne dersin?”

“Seni düşünür; senin rahatsız olmanı istemez; ayrıca –ayrıca– aramızdaki durumu tam bilmediğinden, başka beklentileri, başka düşünceleri olabilir, kardeşim.”

İsabel gözlerini, dışarıdan metin duran, ama içten içe kararsız gibi görünen Pierre’in yüzüne dikti; sonra bakışlarını sessizce yere çevirdi.

“Evet, gelsin bakalım, kardeşim, gelsin. Ama onun gelişiyse gizemler yumağına yeni bir iplik daha ekleniyor, kardeşim. Hafıza dedikleri o şey var mı onda, Pierre? Hafızası var mı?”

“Hepimizin hafızası vardır, kardeşim.”

“Hayır, herkesin yok! Zavallı Bell’in hafızası pek zayıftır. Pierre! Bir gece düşümde gördüm ben onu. Sarı saçları var, gözleri de mavi, boyu benim kadar uzun değil, ama benden biraz daha zayıf.”

Pierre irkildi. “Sen Lucy Tartan’ı daha önce görmüş müydün Eyer Çayırı’nda?”

“Adı Lucy Tartan mı? Belki, belki görmüşümdür ama düşümde de gördüm, Pierre. Yalvaran mavi gözlerini bana çevirerek yaklaştı; sanki beni senden vazgeçirmeye çalışıyordu; o zaman sana kuzinden daha yakın biri olduğunu düşünmüştüm; bazı kimseler, her insanın tepesinde süzülüp duran bir melek vardır derler ya, işte onun böyle bir melek olduğunu düşünmüştüm ben. Ve ben, ah, ben kendimin de senin öteki meleğin –öteki meleğin– olduğumu düşündüm, Pierre. Bak şu gözlere, şu saça, hatta şu yüze bir bak; hepsi kara, kara, kara. O ise mavi gözlü, sarı saçlı ve... ah, bir zamanlar yanakları da al aldı!”

Abanoz gibi siyah saçlarını savurdu; abanoz siyahı gözlerini Pierre’e dikti.

“Söyle, Pierre; üzerimde bir cenaze havası yok mu benim? Cenaze arabaları bile benim başım kadar kara tüylere bürünmüş müdür?¹¹⁰ Ah, Tanrım! Mavi gözlü, sarı saçlı olarak doğsaydım ya! Göklerin, meleklerin değişmez göstergeleridir bunlar! Sen kara gözlü bir melek duydun mu hiç, Pierre? Hayır, hayır, hayır, hep mavi gözlüdür onlar, hep mavi, masmavi, göklerin o kendi mavisi, hazıranda tüm bulutlar çekilince gökyüzünde gördüğümüz o berrak, canlı, tarifi olanaksız mavi renk. Ama iyi meleğin geliyor şimdi sana, Pierre. O zaman her ikimiz de yanında olacağız, kardeşim; sen de seçimini –evet seçimini– yapacaksın belki! Gelsin, gelsin... Ne zaman geliyor, sevgili Pierre?”

“Yarın, İsabel. Burada öyle yazıyor.”

İsabel gözlerini Pierre’in elindeki buruşuk mektuba dikti.

“İstemek çirkin olacak, ama istenebileceğini düşünmek yanlış bir şey değil, Pierre, hayır, söylememe gerek yok, izin, izin verir misin?”

“Hayır, mektubu okumana izin veremem, kardeşim; veremem, çünkü buna hakkım yok; hiç hakkım yok, evet hiç; hayır, hakkım yok. Hemen şimdi yakacağım bunu, İsabel.”

Pierre İsabel’i bırakıp bitişik odaya geçti; mektubu sobaya attı, yanıp kül olduğunu gördükten sonra yeniden yanına geldi.

İsabel sonsuz anlamlar taşıyan bir bakışla ona baktı.

“Yandı, ama ortadan kalkmadı; uçup gitti, ama kaybolmadı. Sobadan, borudan ve bacadan geçerek alevlere büründü, bir tomar olup göklere ulaştı! Yeniden ortaya çıkacaktır o mektup,

kardeşim. Bittim ben! Bittim! Evet, mahvoldum! Bir şey söyleme bana, Pierre; şimdi yalnız bırak beni. Gelsin. Bu kötü melek, iyi meleğe hizmet edecek; bizimle kalacak o, Pierre. Güven bana; onun bana göstereceği saygı ve düşünceliliği fazlasıyla ben de ona karşı göstereceğim; şimdi yalnız kalmak istiyorum, kardeşim.”

IV

Her ne kadar, odasına girmek için istediği beklenmedik izin üzerine (Pierre böyle bir isteği geri çeviremezdi, çünkü İsa-bel son derece akla yakın bir neden olmadıkça, kendisini odasında rahatsız etmemeye saygılı bir özen gösterirdi hep) Pierre mektubun içeriğiyle ilgili olarak İsa-bel’e karşı biraz kendine güvenir ve olup bitenleri anlarmış gibi bir hava takınmıştı ama, aslında ortada kafasını kurcalayan bir sürü anlaşılmasız şey vardı ve genç adam o sırada hâlâ Lucy’nin garip mektubunun şaşırtıcı ilk etkisinin hemen ardından hissettiği birtakım çelişkili, ikincil duygular içindeydi.

Aklına sığmayan bu gizemli şeyler, İsa-bel’in odasından ayrıldıktan hemen sonra Pierre’in tüm zihnini yeniden tutsak almıştı sanki; yemek odasında Delly’nin usulca uzattığı iskemleye robot gibi kendini bırakırken –çünkü dilsiz kız onun sessizlik gerektiren tuhaf bir durumda olduğunu görmüştü– genç adamın düşünceleri tek bir soru üzerinde dolanıp duruyordu: Nasıl oluyor da Lucy’nin içine böylesine şaşırtıcı önseziler doğabiliyor; herkese son derece tuhaf görünen, hiç kimsenin içyüzünü bilmediği, gizli tutulan, sahte, soyut bir durum hakkında nasıl ve nereden bilgi sahibi olabiliyordu; imkânsız, akıl almaz bir şeydi bu.

İsa-bel’in çılginca sözleri hâlâ kulaklarında çınlıyordu: Herkes gibi Pierre’in evli bir erkek olduğunu düşündüğü halde, yüreğinin gizli derinliklerinde onu hâlâ seviyor da olsa, Lucy’nin Pierre’e gelmek isteyebileceğini düşünmek, tüm kadınlara yapılmış bir hakaret olurdu. Ancak evli olmadığını sanmak için, orta-

da bir bityeniği bulunduğundan kuşkulanmak için, Lucy'nin elinde nasıl ve ne gibi nedenler, ne gibi ipuçları olabilirdi ki? Çünkü Pierre, ne şimdi ne de daha sonraları, sevgiden kaynaklanan o şaşırtıcı önsezileri ile Lucy'nin, kendisini büyüye tutulmuş gibi kuşatarak gerçek yüzünü gizleyen sırrının niteliği hakkında açık seçik bir fikre sahip olabileceğini düşünemez, hayal bile edemezdi. Ama işte bu noktada kısa bir süre için aklında tuhaf bir düşünce belirdi.

Pierre'in başka insanlara ilişkin anıları arasında, gönlünü güzel bir kıza kaptıran bir delikanlının yaşadığı son derece ilginç ve değişik bir olay vardı. Bu genç, kendi heyecanlı yürek atışlarına, ilk aşkın ateşiyle karşılık veren bu kızla nişanlanmak üzere iken, düşüncesizlik edip ikinci bir hanımla geçici, ciddi olmaktan uzak, duygusal bir ilişki kurar; ya da genç hanımın, durumu büyük bir kaygıyla izleyen yakınları, zavallı delikanlıya bu tür bir ilişkinin bağlayıcı olduğunu ve doğal olarak kızlarını çok etkilediğini söylerler. Kesin olan şu ki, bu ikinci hanım gitgide sararıp solmaya başlar, ölümün eşiğine gelir; bu arada da sürekli olarak, sözde âşığının acımasız sadakatsizliğinden yakınmaktadır. Delikanlı kendi uğrunda kederinden ölüyor diye düşündüğü bu güzel kızın iç paralayan yalvarmaları karşısında çok duygulanır. Kendisiyle evlenmek isteyen iki kızdan birincisinin buna daha çok hakkı olduğunu unutarak, sağlıksız bir tutumla, ikinci hanımla evlenir; çünkü, hem kendisi hem sevdiği kız için ne kadar korkunç bir şey olursa olsun, birincisinden vazgeçerek ikincisiyle evlenmediği takdirde, bu dünyada da ötekinde de vicdan acısından kurtulamayacağını düşünmüştür. Genç adamın daha sonraki yaşamında karısına karşı beslediği ince düşünce ve saygı, davranışının gerisindeki nedenleri birinci sevgilisine açıklayıp onun yürek sızısını dindirmesini engeller. Bu yüzden gerçeği bilmediği için genç kız, oğlanın kendisine bile bile ve acımasızca ihanet ettiği inancıyla aklını kaçıırır ve ölür.

Pierre gerçekten yaşanmış bu garip öyküyü Lucy'nin de işittiğini biliyordu; çünkü üstünde birkaç kez konuşmuşlardı; ayrıca, çılgın delikanlının ilk sevgilisi Lucy'nin okul arkadaşıydı ve Lucy düğünde gelinin nedimesi olmayı umuyordu. İşte şimdi Pierre'in aklından bir an geçen düşünce, kendisi ile İsabel'e

ilişkin olarak Lucy'nin içinde de buna benzer bir düşüncenin belirip belirmediği idi. Ama sonunda böyle bir varsayımın hiçbir temeli bulunmadığına karar verdi; çünkü Lucy'nin atacağını söylediği olağandışı adımın gerisindeki nedeni inandırıcı bir biçimde açıklamaya hiç de yeterli değildi; ayrıca bu varsayım, Lucy'nin davranışını sıradan edep kurallarına göre de mazur gösteremezdi. Bu yüzden ne düşüneceğini bilemiyor, ne bekleyeceğini kestiremiyordu. Aşk konusunda şaşılacak şeyler, hatta düpedüz mucizeler yazılıp söylenmiştir; ama şimdi karşısındaki durum mucizenin ta kendisiydi; gerçekleşmiş bir mucizeydi bu. Çünkü Pierre içten içe kesinlikle emindi ki, aklına koyduğu garip düşünce ne olursa olsun, ne tür anlaşılabilir bir yanılgıya kapılmış bulunursa bulunsun, güttüğü akıl almaz, gizli amaç her ne ise, Lucy'nin o tertemiz yüreği hâlâ apaçık bir biçimde saflığını koruyordu; içinde en ufak bir kusur ya da leke yoktu. Gene de, mektubunda bunca heyecanla önerdiği davranış biçimi ne anlaşılabilir bir şeydi! Pierre'i hayretler içinde bırakmış, zihnini iyice karıştırmıştı.

Şimdi içine belli belirsiz, ürkütücü bir duygu girmişti Pierre'in: Tanrıtanımlar dırlanıp dil uzatsalar da, yeryüzünde gizemli, akıl almaz kutsal bir güç –bir Tanrı– var; kesinlikle her yerde bulunabilen, hatta şu anda bu odada da olan bir büyük güç bu; şimdi ben buraya otururken, hava gerçekten yarıp açıldı. Öyleyse bu yüce Ruh'u yerinden uzaklaştırdım ben, bir noktadan iterek biraz yoğunlaştırdım. Pierre kaygıyla çevresine bakındı; Delly'yi gördü ve onun insan oluşuna çok sevindi.

Pierre bu gizemli düşüncelere dalmış gitmişken kapı çalındı.

Delly çekine çekine ayağa kalktı. “İçeri alayım mı, efendim? Bay Millthorpe'un çalışması bu sanıyorum.”

Pierre ifadesiz bir sesle, “Git bak, git bak,” dedi.

Kapı açılır açılmaz Millthorpe (çünkü gelen o idi) Pierre'in oturduğunu görünce Delly'yi itip paldır küldür odaya girdi.

“Ha, ha! Pekâlâ evlat, Cehennem nasıl gidiyor bakalım? Yazdığın kitap bu, değil mi? İnsan Cehennemnameler yazarken kasvetli oluyor ister istemez biraz; sen Dante'yi hep sevmişsin. Bak evladım! Bu sırada ben on risale birden yazıp bitirdim,

dostum; mahkemede beş dava savundum; derneğimizin hiçbir toplantısını kaçırmadım; konferans turlarında büyük profesörümüz konuşmacı Mösyö Volvoon'a eşlik ettim, onun felsefe salonlarında kazandığı üstün başarılarının şan ve şerefine ben de ortak oldum. Bu arada söyleyim sana, Volvoon hak ettiğimden çok daha fazla itibar gösteriyor bana; zira emin ol, ben yaptığı konuşmaların olsa olsa yarısına yakın bir bölümünü yazmakta yardım etmişimdir ona. Ayrıca, ünlü bir bilimsel eseri baskıya hazırladım, ama adımı kullanmadan; konusu, 'Dalgalandaki Dalgalanma Hareketinde Görülen Değişikliklerin Asıl Nedeni.' Zavallı bir adamın ölümünden sonra yayımlanmış bir eseri; çok iyi bir çocuktuk kendisi; arkadaşımı ayrıca. Evet, sen hâlâ bir tek o baş belası Cehennem üzerinde uğraşıp dururken, işte ben bütün bunları yapıp bitirdim! Bu tür işleri çabuk halletmenin bir sırrı vardır: Sabır! Sabır! Birgün sen de öğreneceksin bu sırrı. Zaman! Zaman öğretecek bunu sana; ben öğretemem, ama zaman öğretebilir, dostum. Keşke öğretebilsem, ama elimden gelmez."

Kapı bir daha çalındı.

Millthorpe birden oraya doğru döndü. "Ah, unuttum bak, evlat. Seni bir hamal soruyordu; bunu söylemek için gelmiştim aslında; elinde tuhaf bir şeyler var. Aşağıda, koridorlarda rastladım ona ve peşimden gel, dedim. Yolu gösterecektim; işte geldi; bırak girsin, Delly, kızım; girsin içeri, evladım."

Pierre'in başı öte yana çevriliydi; o zamana kadar Millthorpe'un gevezeliklerinin onu sersemletmekten başka bir etkisi olmamıştı belki. Ama şimdi birden ayağa kalktı. Kapıda, başında şapkası, önünde resim sehпасı tutan bir adam duruyordu.

"Burası Bay Glendinning'in odası mı baylar?"

Millthorpe, "Tamam, gir içeri, gir içeri!" diye bağırdı.

"Aa, siz misiniz, efendim? Peki, peki öyleyse," dedi adam ve sehpayı yere koydu.

Millthorpe, Pierre'e, "Evet, aslanım, sen hâlâ o Cehennem düşünden çıkmış değilsin. Bak, insanlar buna resim sehпасı diyor. Resim sehпасı, şövale, şelale değil; sen ona hâlâ şelaleymiş gibi bakıyorsun. Haydi, uyan, uyan! Herhalde sen ısmarlamışsın-

dır; işte geldi. Bir yandan yazarken, bir yandan da resimleyeceksin Cehennem'i herhalde. Bak, arkadaşlarım benim yazdıklarımın resimli basılmamasına çok üzülüyorlar. Ama resimletecek kadar param yok ki. Örneğin şu benim 'Niger'a Kaside' var ya; bir-iki yıl önce yazıp bir tarafa atmıştım... İşte bak o şiir resimlense, şahane olurdu," dedi.

Pierre şimdi ağır ağır ve soğuk bir sesle hamala "Sen Bay Glendinning'i mi soruyorsun?" dedi.

"Bay Glendinning sizsiniz, öyle mi, efendim?"

Pierre resim sehpasını dalgın, garip ve şaşkın bir bakışla süzerek robot gibi, "Ta kendisi," dedi. "Ama ortada tuhaf bir eksiklik varmış gibi geliyor bana. Evet, şimdi anladım, anladım ne olduğunu. Alçak herif! Asmaların haline bak! Yeşil yüreklerinin en güçlü duygularını koparıp aldın sen onların! O kızın bir zamanlar sıcak duygularla altında oturduğu şirin çardaktan geriye sadece soğuk bir iskelet bıraktın! Seni kafasız, kalpsiz geyik, seni iblis seni; yaptığın büyük kötülük o suyu çekilmiş beynine dank ediyor mu hiç? Asmaları yeniden yeşert! Ayaklar altından kurtar o yaprakları, lanet olası adam! Ah, Tanrım, ah Tanrım, çignenmiş, ezilmiş, parça parça, lime lime olmuş asmalar nasıl bir daha can bulur, toprağa yeniden dikilseler bile? Lanetler olsun sana!" Sonra düşünceli düşünceli, "Hayır, hayır, dalıp gitmişim; abuk sabuk konuştum," diye ekledi. Arkasından, alaycı bir tavırla çabuk çabuk, "Özür dilerim, özür dilerim! Hamal efendi, acizane, yüksek affını diliyorun senden," dedi. Sonra da, "Haydi be adam; canlan biraz. Aşağıda başka eşya da var; hepsini yukarı getir," diye çıktı.

Hamal şaşkın şaşkın arkasına dönerken, Millthorpe'un kulağına, "Güvenilir biri mi bu adam? Eşyaları getireyim mi?" diye fısıldadı.

Millthorpe gülümsedi: "Elbette elbette; ben dikkat ederim; benim yanımdayken hiç tehlikeli değildir; haydi sen git şimdi!"

Sehpanın arkasından, yan taraflarına silik soluk "L.T." yazılmış iki bavul geldi.

Adam bavulları önüne bırakırken Pierre, "Hepsi bu kadar mı?" diye sordu. "Peki, kaç para vereceğiz bakalım?" O anda gözleri bavuldaki silik soluk harflere ilişmişti.

“Ücreti önceden ödendi, efendim; ama fazladan bir şeyler verirsiniz, hayır demem elbet.”

Pierre sessizce durmuş, söylenenlerin farkında olmadan sabit gözlerle hâlâ silik harflere bakıyordu; vücudu bükülmüş, o an sanki yarıya kadar felç olmuş gibi bir yana çökmüştü ama kendisi felç olduğunu daha fark etmemişti.

Yanındaki iki kişi, Pierre’in uğradığı tuhaf değişikliği gördükleri andaki duruşlarını değiştirmeden, bir an sessizce öyle kalakalmıştı. Ancak Millthorpe, bu şekilde etkilenip duygulanmış olmaktan utanmışçasına, neşeli, şamatacı bir sesle Pierre’e doğru ilerledi, omzuna dokunarak, “Uyan bakalım, uyan, aslanım! Adam ücretin önceden ödendiğini söylüyor; fazladan bir şey verersen, hayır demeyecekmiş,” diye bağırdı.

“Önceden ödendi, ne demek? Haydi sen git, git de, böyle anlaşılmasın lafları maymunlara et!”

Millthorpe, hamala hafifçe, “Değişik, tuhaf bir genç, değil mi?” dedi. “Bak bana Pierre, oğlum, tekrar söylüyorum: Adam, ücretim önceden ödendi, ama fazladan bir şeye de hayır demem, diyor.”

“A, öyle mi? Al şunu o halde,” dedi Pierre ve dalgın dalgın adamın avcuna bir şey tutuşturdu.

Hamal gözlerini avcuna dikerek, “Bununla ne yapayım şimdi ben, efendim?” diye sordu.

“Bir şeyler iç. Birinin sağlığına, ama benimkine değil; alay etmek olur bu çünkü!”

“Anahtarla mı, efendim? Siz bu anahtarı verdiniz bana.”

“A, demek öyle? Neyse, hiç değilse benim kilidimi açacak bir şey olmayacak elinde. Anahtarı ver, şunu al sen.”

“Başüstüne, başüstüne! İşte şıkır şıkır para bu! Sağ olun, efendim, sağ olun. Bununla içerim bakın. Boşuna bana hamal demiyorlar; ‘ha’sı, hemen demektir; ‘mal’ı da şarap anlamında. Ha deyince mal, yani şarap bulurum ben. Adım, Stout; numaram 2151. Bir işiniz olursa arayın beni.”

“Hiç tabut taşıdığın da olur mu, ahbab senin?” dedi Pierre.

Millthorpe neşeli neşeli gülererek, “Bak şimdi, bak!” diye bağırdı. “Eğer Cehennem kitabı yazmıyor olsaydın Pierre, o zaman... Neyse boş ver. Hamal efendi! Bu bey rahatsız, tıbbi

tedavi görüyor şimdi. Sen buradan yaylansan iyi edersin, anlıyorsun ya! İşte gitti, Pierre, aslanım; ben bu gibileri idare etmeyi bilirim; işin bir püf noktası var evladım; nasıl söylemeli ki, göz bağıcılık gibi bir şey; anlarsın ya, bir tür kandırmaca! Evet, kandırmaca! Kandırmaca! Tüm dünya bunun üzerine kurulmuş. İşin dümenini biliyorsan, her şey yolundadır; bilmiyorsan, vay haline. Hih! Hih!”

Pierre sakın bir sesle, “Hamal gitti mi dediniz?” diye sordu. “Öyleyse bana bir iyilik edin ve arkasından siz de gidin, Bay Millthorpe.”

“Eşsiz espri! Mükemmel! Size iyi sabahlar diliyorum, efendim. Hih, hih!”

Hiçbir şeyin kaçıramayacağı neşesi ile Millthorpe odadan çıktı.

Ama kapıyı daha tam kapamadan, dış tokmağı daha elinden bırakmadan, birden kapıyı yarı yarıya yeniden açtı ve kıvrırcık sarı saçlı başını içeri uzatarak bağırdı: “Bu arada sana söyleyeceğim bir şey vardı, Pierre, dostum. Son günlerde alacağı için seni sıkıştıran şu üstü başı yağlı herif var ya. O konuda için rahat olsun; parası ödendi artık. Dün birdenbire cebim para doldu, sel gibi aktı geldi. Ne zaman ödesen olur, biliyorsun, hiç acelesi yok. Söyleyeceğim buydu. Ama yeri gelmişken –anlaşılan buraya yeni birileri geliyor– bana ihtiyacın olursa bir haber gönder, yeter; kurulacak karyola ya da kaldırılacak ağır eşya olabilir. Kadınlarla sen yapmaya kalkışma sakın! Söyleyeceğim buydu, ayrıca, *adios*, Pierre dostum. Kendine iyi bak!”

Daha önce dalıp gittiği duygular arasında, Millthorpe’un bu değişik, tuhaf kişiliği Pierre’i çok etkilemişti. Yerinden kımıldamadan, yalnızca bir elini uzatarak, “Dur!” diye seslendi, “Dur, gitme!” Ama kapı birden kapandı. Üstünde eski paltosu, fa, la, la diye bir şarkı mırıldanarak Millthorpe seke seke koridordan uzaklaştı.

Pierre gözlerini kapıya dikmişti; “Yürek, artı; kafa, eksi,” diye mırıldandı. “Aslında eminim ki, Millthorpe’u yaratan tanrı, Napoléon’u ya da Byron’u yaratandan hem daha iyi, hem daha yüce bir Tanrı idi: Artı, kafa; eksi yürek, poh! Yürek olmayınca beyin kurtlanır; ama yürek, bozulmayı önleyen tuzun ta ken-

disidir; kafa olmasa bile bozulmadan tadını koruyabilir. Delly nerdesin!”

“Bir şey mi var, efendim?”

“Kuzinim Bayan Tartan bizimle oturmak üzere buraya geliyor, Delly. Şu resim sehпасı ile bavullar onun.”

“Aman Tanrım! Buraya, öyle mi? Kuzininiz ha? Bayan Tartan yanı?”

“Evet, sanırım onunla aramdaki ilişkiyi duymuşsundur; ama o söz bozuldu, Delly!”

“Ne diyorsunuz, efendim?”

“Bir açıklamada bulunmayacağım ben, Delly; senden de hayret, şaşkınlık gibi şeyler işitmeyeyim. Kuzinim –dikkat et, *kuzinim*– Bayan Tartan, bizimle oturmaya geliyor. Bu odanın bitişiğinde, ama öbür yandaki oda boş. Orası onun odası olacak. Senin ona da hizmet etmen gerekiyor, Delly.”

Elleri ayakları titreyerek, “Elbette, efendim, elbette. Her şeyi yaparım,” dedi Delly, “ama... ama... Bayan Glendin... dinning’in... hanımımın haberi var mı bundan?”

Pierre sertçe, “Karım her şeyi biliyor,” dedi. “Ben gidip aşağıdan odanın anahtarını alacağım; sen de git iyice bir süpür orayı.”

Delly, “İçine ne konacak, efendim?” dedi. “Bayan Tartan güzel şeylere alıştı: Ağır halılara, elbise dolaplarına, aynalara, perdelere, ama neden, neden, neden!”

Pierre ayağıyla eski bir halıya dokunarak, “Bak işte, bir parça halı var burada; bunu çekip onun odasına götür; işte bir de iskemle, bunu da koy;” sonra kendi kendine mırıldandı, “yatak olarak ise, evet, yatak olarak, benim ona kurduğum iğneli beşikte yatacak; haberi yok ama, şu anda aynı iğneli beşikte yatıyor zaten! Ah, Tanrım!”

Delly karşı odaya doğru giderken yüksek sesle, “Dinleyin! Hanımım çağırıyor,” dedi.

Pierre, Delly’yi omzundan kavrayarak, “Dur, gitme!” diye bağırdı. “Eğer şu iki yandaki odalardan ikisi de aynı anda seni çağırırsa ve ikisi de baygınlık geçiriyor olsalar, önce koşup hangi kapıya giderdin?”

Kız bir an anlamadan ve korka korka gözlerini Pierre’e dikti,

sonra, belki de sırf zihni karıştığı için, elini İsaabel'in kapı koluna götürerek, "Buna, efendim," dedi.

"Pekâlâ. Git şimdi."

Delly geri gelinceye kadar Pierre yerinden kıılmıdamadan durdu.

"Karım nasıl şimdi?"

Delly Pierre'in bu sihirli *karım* sözünü vurgulayış biçimi karşısında irkildi; daha önce ara sıra, bu sözcüğü ne kadar seyrekle kullandığına dikkat etmişti; şimdi şaşkın şaşkın bakarak yarı bilinçsiz bir biçimde,

"Karınız mı, efendim?" dedi.

"Evet, karım değil mi yani?"

"Tanrı yüzümüze baksa da öyle olsa, efendim. Ah, zavallı, zavallı Delly'ye bunu sormanız çok büyük bir acımasızlık!"

"Kes şu ağlamayı! Sen de bundan sonra bir daha karınız değil deme sakın! Yemin ederim ki, karım o benim!"

Bu çılgınca sözlerden sonra Pierre şapkasını aldı, yeni odanın anahtarını getireceği yolunda bir şeyler homurdanarak odadan çıktı.

Kapı kapanınca Delly dizlerinin üstüne yığıldı; başını tavana kaldırdı, ama sonra sanki bir zorbadan korkarcasına yeniden öne eğdi; titreyen vücudu sürünür gibi iyice yere yapışmıştı.

"Beni yaratan ve bana kötü Delly'nin hak ettiğinden daha yumuşak davranan, beni yoktan var eden yüce Tanrım, yalvarırım sana! Üstüme gelebilecek kötülükleri uzaklaştır benden. Sözlerime kulak ver; bu taş duvarların gerisinden işitmeye kadersin sen. Merhamet et, merhamet! Acı bana Tanrım! Eğer evli değillerse; eğer ben –nedamet getirip saf ve temiz olmaya çalışan ben– daha önce işlediğimden de büyük bir günaha hizmet ediyorsam şimdi, o zaman acı bana, acı, acı, acı, sen acı bana! Ey beni yaratan Tanrı, gör beni, gör burada olduğumu; Delly'nin elinden ne gelir ki? Buradan gidecek olsam, kötü insanlardan başka kimse yanına almaz beni. Burada kalırsam –çünkü kalmam gerek– ve onlar evli değillerse, işte o zaman acı bana, acı, acı, acı, sen acı bana!"

Kitap XXIV

LUCY HAVARİLER'DE

I

Yemek odasının bitişiğinde yeni tutulan odanın görünüşü ertesi sabah, bir önceki akşam Pierre ile birlikte kapısını ilk açtıkları zaman Delly'nin gözüne çarpan görüntüden farklıydı. Odanın ortasında değişik desende, rengi atmış, kare biçiminde iki halı seriliydi; halıların etrafında süpürgeliğe doğru geniş bir boşluk kalıyordu. İki pencere arasındaki duvarda küçük bir ayna asılıydı; onun altında ufak bir sehpa, sehpanın önünde de kırk-elli santim büyüklüğünde bir halı vardı. Bir köşede hafif bir karyola duruyordu, üstüne derli toplu bir yatak yapılmıştı. Lucy'nin nazik ayakları çıplak yere basıp üşümesin diye, karyolanın önüne de bir halı parçası konmuştu.

Pierre, İsaabel ve Delly odada ayakta idiler; İsaabel gözlerini karyolaya dikmişti.

Delly solgun bir yüzle çevresine bakındı, sonra yastığı yeniden düzeltti ve "Sanıyorum artık hoş, rahat bir oda oldu burası," dedi.

"Ama ısınmak için bir şey yok," dedi İsaabel. "Odada soba yok, Pierre. Soğuktan donacak. Soba borusunu buradan geçiremez miyiz, Pierre?" İsaabel, sorusunun gerektirdiğinden daha büyük bir dikkatle bakıyordu Pierre'e.

Bu anlamlı bakışa karşılık olarak Pierre, "Soba borusuna

dokunmayalım, İsaabel,” dedi. “Yemek odasının kapısını açık tutabiliriz. Sıcak odada yatmaktan hiç hoşlanmazdı o. Her şey olduğu gibi dursun; iyi oldu. Aa, bak burada bir ocak varmış. Kömür alırım. Evet, evet; bunu kolayca yapabiliriz. Sabahları bir parça ateşin fazla bir masrafı olmaz. Dur, hoş geldin demek için şimdi küçük bir ateş yakalım. Odasında her zaman bir ateş yansın.”

“Boruyu değiştirsen daha iyi, Pierre; sürekli bir çözüm olur, ayrıca kömüre gerek kalmaz,” dedi İsaabel.

“Boru değişmeyecek, İsaabel. O boru senin odandan geçip sıcaklığı senin odana götürmüyor mu? Bana çok bağlı, iyi yürekli bir kuzin için bile olsa, karıma ait bir şeyi çekip elinden alayım mı yani şimdi, sen ne dersin, Delly?”

Delly çılgın gibi, “Ah, bence hayır, efendim; kesinlikle hayır,” dedi.

İsaabel’in gözlerinde bir zafer ışığı çıktı; göğsü iyice kabardı, ama bir şey söylemedi.

“Her an gelebilir şimdi, İsaabel; hadi, yemek odasında karşıyalım onu; biliyorsun, orası bizim kabul salonumuz,” dedi Pierre.

Böylece üçü birden yemek odasına geçtiler.

II

Yemek odasına geleli çok olmamıştı; o zamana kadar odada bir aşağı bir yukarı yürüyen Pierre birden durdu; sanki aklına son dakikada unuttuğu bir düşünce gelmişti. Önce, İsaabel’e özel bir şey söyleyeceği için odadan çıkmasını isteyecekmiş gibi Delly’ye doğru baktı; sonradan sanki düşününce Delly’nin de orada bulunmasının çok iyi olacağı sonucuna varmış gibi hemen İsaabel’e döndü; herhangi bir giriş yapmadan, her zamanki konuşma sesiyle söze başladı; öyle ki, ister istemez Delly de söylenenleri açık açık duyabiliyordu:

“Sevgili İsaabel, daha önce sana söylediğim gibi, kuzinim Bayan Tartan –hani şu garip, başına buyruk, rahibeyi andıran kız– gizemli bir kararla, her ne pahasına olursa olsun gelip bizim-

le birlikte oturmak istiyor; ancak, yakınlarının onun bu akıl almaz, garip girişimini onaylayacağını düşünemeyiz; senin saf zihninin düşünebileceğinden bile kat kat garip bir girişim bu. Bu yüzden onu engellemek için ellerinden gelen her şeyi yapacaklardır, bundan eminim. Şimdi benim şu anda sana söyleyeceklerim, belki de tamamen gereksiz şeyler; ama gene de söylemeden edemeyeceğim.”

İsabel bir iş yapmadan sessizce oturuyor, ama bir beklenti içinde, dikkatle Pierre’e bakıyordu. İsabel’in iskemlesinin arkasındaki Delly ise, Pierre konuşmaya başlar başlamaz yüzünü iyice elindeki örgüye yaklaştırmış, titreyen parmaklarıyla tedirgin tedirgin, uzun örgü şişlerinin uçlarını oynatıp duruyordu. Belli ki, Pierre’in söyleyeceklerini o da İsabel kadar sabırsızlıkla bekliyordu. Pierre Delly’nin yüzündeki ifadeyi gördü ve anlaşılan memnun oldu ki, konuşmasına devam etti; ancak dıştan en ufak bir ses ya da bakışla bile, sözlerinin İsabel’in dışında herhangi bir kişiyi hedef aldığını belli etmedi.

“Söylemek istediğim şu, sevgili İsabel: Bayan Tartan’ın yakınları büyük bir olasılıkla onun bu garip kararını uygulamasına karşı sert bir tepkide bulunacaklardır; bu düşmanca tepkiyi olur da senin gözlerinin önünde gösterirlerse, eminim ki sen bunun nedenini anlayabilirsin. Ayrıca, bu olaydan pek az bile olsa, beni kötü gösteren bir sonuç çıkarmayacağından eminim. Hayır, bunu yapmayacağını biliyorum, sevgili İsabel. Çünkü, unutma ki, kuzininin bu tuhaf ruh hali, kesinlikle benim hiç anlamadığım bir şey. Anlaşılan zavallı, kendini benim aklımın almadığı, çılgınca mistik bir düşünceye kaptırıp başka âlemlere dalmış. İşte, bana neredeyse doğaüstü gibi görünen bir olaya bilir bilmez karışmamak için, yakınları şiddetle engellemeye çalışsalar bile, ben onun gelişine karşı çıkmayacağım. Kendisini kesinlikle ben davet etmiş değilim, aynı şekilde gelişine de karşı olmayacağım. Ama tarafsız davranmak kimi zaman kuşku uyandırır. Şunu demek istiyorum: Benim hakkımdaki tüm bu tür belirsiz kuşkuları duyacaklarsa, Lucy’nin yakınları duysunlar; ama bu gibi saçma şüpheler, sevgili İsabel’imden uzak dursun ve onda en ufak bir huzursuzluk yaratmasını istiyorum. Söyle bana, İsabel! Ne demek istediğimi anlatmak için bu söylediklerim yet-

mez mi? Ya da, sence tüm bunlar zaten tamamen gereksiz sözler değil mi? Çünkü, insan derin bir sorumluluk duygusuyla hareket edince, çoğu zaman bakıyorsun aşırı, hatta tatsız ve yakışıksız bir titizlik gösterebiliyor. Söyle, sevgili İsabel, öyle değil mi?” Pierre kolunu ona doğru uzatarak, biraz daha yaklaştı.

“Senin elin benim için dökümcü kepçesidir, Pierre; ben o kepçenin içinde tamamen sıvı halindeyim. Sen kendi kalıplarına, en ufağına kadar kendi düşünce biçimlerine döküyorsun beni ve ben de, onların içinde katılaşıp aynı biçimleri alıyor, bundan sonra da, sen bana yeniden şekil verinceye kadar öyle kalıyorum. Bana söylediklerin kendi düşüncense eğer, benimsemek elimden gelebilir mi ki, sevgili Pierre’ciğim?”

“Tanrılar sıradan dünyayı yapıp bitirdikten sonra, tatil sırasında bol bol vakitleri varken yaratmışlar seni, ey örnek insan!”

Bu sözlerden sonra Pierre, hayret, hayranlık ve sevgi duyguları içinde odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı; o sırada İsabel başını eline yaslamış, saçlarının arkasına yarı gizlenmiş durumda, sessizce oturuyordu. Delly’nin tedirgin ilmek atışlarındaki titremeler azalmıştı. Sakinleşmiş görünüyordu; ya Pierre’in açıkça dile getirdiği şey ya da Delly’nin onun sözlerinden çıkardığı bir anlam, içindeki belli belirsiz, kasvetli bir düşüncüyü kafasından uzaklaştırmış gibiydi.

III

“Pierre! Pierre! Yetiş! Çabuk ol! Sürükleyip geri götürüyorlar beni! Ah, yetiş, sevgili Pierre!”

İsabel ayağa kalkarak, “Bu da ne?” diye hızla bağırdı; şaşkın şaşkın, koridora açılan kapıya doğru bakıyordu.

Ancak, Pierre arkasından gelmemelerini söyleyip ok gibi odadan fırladı.

Merdivenlerin orta yerinde cılız, tüy gibi hafif, neredeyse etsiz kemiksiz biri, parmaklıklara sarılıyor; biri denizci üniformalı, iki genç adam da, onun beyaz sıksa ellerini incitmeden

boş yere oradan ayırmaya uğraşıyordu. Bunlar, Glen Stanly ile Lucy'nin büyük ağabeyi Frederic idiler.

Bir anda Pierre'in elleri de ötekilerin arasına katılmıştı.

Frederic, "Canavar adam! Lanet olsun sana!" diye bağırды; kız kardeşinin elini bırakıp Pierre'e sert bir yumruk savurdu.

Ama Pierre yumruğu havada kesti.

"Kahrolası hokkabaz herif, bu melekler meleği kıza büyü yaptın sen! Korum bakalım kendini!"

Çılgın ağabeyin çektiği kılıca sarılan Glen, "Hayır, hayır!" diye bağırды, güçlü kollarıyla Frederic'i tuttu ve "Üstünde silah yok," dedi, "onunla olan kavgamızı görmenin ne yeri, ne de zamanı şimdi. Önce kardeşini, sevgili Lucy'yi kurtaralım; sonra ne istersen yaparız. Pierre Glendinning eğer sende zerre kadar erkeklik varsa, çeker gidersin buradan! Sendeki ahlaksızlık ve alçaklık, bir ibliste vardır ancak! Şu durumu sen de istiyor olamazsın; çıldırmış bu tatlı kız!"

Pierre biraz geri çekildi; solgun ve bitkin bir yüzle onlara baktı.

"Kimseye hesap verecek değilim; neysem oyum ben. Ellerinizle dokunarak kirlettiğiniz bu tatlı kız –bu melek– yasalara göre yetişkin bir insan. Yasalara göre kendi kararlarını kendisi verebilir. Şimdi, yemin ediyorum ki, kendisi ne isterse onu yapacak! Ellerinizi çekin üstünden! Kendi başına bırakın kıızı. Bakın, bayılmak üzere; bırakın onu, bırakın diyorum size!" Pierre'in elleri yeniden ötekilere karıştı.

Hepsi birden itişip kakışırken, çabalarının şiddeti bir an azalınca, bitkin durumdaki Lucy Pierre'e doğru düşerek, yere yığıldı. Karşı takımdaki iki şampiyonumuz, böyle bir şey beklemiyorlardı, farkına varmadan Lucy'den ellerini çektiler, tökezleyerek birbirlerine çarptılar ve merdivenlere kapaklandılar. Lucy'yi kapıp kollarına alan Pierre, ok gibi onlardan uzaklaştı; kapıya vardı; korku içinde orada bekleyen Isabel ile Delly'yi önüne katıp Lucy için hazırlanan odaya daldı, genç kıızı yatağına yatırdı; sonra hızla odadan çıktı ve kapıyı üstlerine kilitledi. Bütün bunları öyle hızlı –öyle yıldırım gibi– yapmıştı ki, Glen ile Frederic, ancak kilit sesi işitildikten sonra gelip öfkeyle Pierre'in karşısına dikilebilmişlerdi.

“Her şey bitti, beyler. Kapı kilitli. Lucy içeride kadınların elinde şimdi. Geri çekilin!”

Çılgına dönen iki genç Pierre’i bir kenara savururken, gürültüye koşup gelen birkaç Havarî hızla içeri girdi.

Pierre, “Çekin şunları üstümden!” diye bağırdı. “İçeri zorla girdiler! Çekin üstümden!”

Bir anda yirmi el, Glen ile Frederic’i kısı kıvrak yakaladı ve Pierre’den gelen bir işarete uyararak, sürükleye sürükleye odadan çıkardı, merdivenlerden indirdi, sonra da, masum bir ailenin huzurunu bozan haylaz iki genç diye, orada yoldan geçen bir polis memuruna teslim etti.

Glen ile Frederic boş yere, şiddetle itiraz edip durdular; ama sonunda, yasal yollara başvurmadan hiçbir sonuç elde edemeyeceklerini artık anlamış gibi, son derece isteksiz ve sinirli bir tavırla, oradan ayrılmaya hazır olduklarını bildirdiler. Bunun üzerine serbest bırakıldılar, ama gitmeden önce de, yakında seninle görüşürüz diye Pierre’e korkunç tehditler savurdular.

IV

Ne mutlu öfke ânında dilini tutabilene. Böyle bir kimse, birden etrafa tehditler yağdırmaz; bu yüzden, kızgınlığı geçip sakinleştiğinde, kendini boş konuşan biri durumuna düşürmemiş olur.

Havariler’den ayrıldıktan kısa bir süre sonra, caddeye giden yolda Glen ile Frederic, aralarında konuşup Lucy’yi tehditle ya da güç kullanarak kurtaramayacakları sonucuna vardılar. Bitkin genç kızın anlaşılabilir kararlılığı, Pierre’in gösterdiği yiğitçe cesaret onları etkilemeye başlamıştı; çünkü, geriye dönüp bakıldığında, sıradışı ya da soylu bir davranış, kimi zaman insanlara çok etkileyici gelir. Pierre yasalara göre Lucy’nin kendi kararlarını kendinin verebileceğini söylemişti; şimdi Glen ile Frederic bunu hatırladılar. Kara kara düşündükten sonra, aklı daha başında bir genç olan Glen, Frederic’in annesinin Pier-

re'in evini ziyaret etmesi önerisinde bulundu; çünkü, kendilerinin birlikte gözdağı verme çabalarına aldırmayan Lucy'nin, belki de annesinin yalvarmalarına kulaklarını tıkamayacağını düşünüyordu. Ancak, Bayan Tartan şimdikinden farklı bir insan olsaydı yüreğinde, şiddetli de olsa, sadece kızını evlendirebilme kaygıları taşımayıp da, önyargısız, cömert bir annenin ıstıraplarını hissetseydi, o zaman Frederic ile Glen'in umutlarının biraz başarı şansı olabilirdi. Gene de öneri uygulamaya konuldu, ama hiçbir sonuç vermedi.

Annesi, Pierre, İsaibel ve Delly hep bir arada iken Lucy, herkesin önünde, Pierre ile İsaibel'e Bay ve Bayan Glendinning diye hitap ederek, ev sahipleri olan bu çiftin kendisini kapı dışarı etmedikleri sürece, onlardan ayrılmayacağına dair ciddi yeminler etti. Annesi boş yere, kimi zaman yalvararak kızının önünde diz çöktü; kimi zaman öfkelenerek, neredeyse vurup öldürme noktasına geldi; aşağılayıcı duygularını, nefretini ortaya döktü boş yere; dolambaçlı yollardan, yakışıklı ve nazik bir erkek diye Glen'den söz etti kızına; eve dönmemekte ayak direrse, tüm ailenin kendisini reddedeceği tehdidinde bulundu; böylesine hain, namussuzdan da kat kat beter bir kıza aileden hiç kimse bir lokma ekmek bile vermeyeceği için, açlıktan öleceğini söyledi.

O sırada artık kendini tehdit altında görmeyen Lucy, tüm bu sözlerle son derece nazik, meleklerle yakışır bir tavırla yanıt verdi; gene de, hiçbir umuda yer bırakmayan, sakın ve kararlı bir biçimde konuşuyordu. Yaptığı şey, kendi başına düşündüğü bir şey değildi; çevresinden, yukarıdan, aşağıdan her yönden gelip her şeyi sarıp kuşatan birtakım etkenler harekete geçirmişlerdi onu. İçinde bulunduğu durumdan ötürü herhangi bir acı duyduğu yoktu; çektiği tek ıstırap, bir başkasının ıstırabını paylaşıyor olmaktan doğuyordu. Herhangi bir ödül beklemiyordu; gerçek iyilik, en ufak bir ödül beklemeden iyilik yapmış olmanın bilincine varmakla olurdu. Maddesel zenginlik, tantanalı bir yaşama biçimi ile şık hanımların hayranlık ve övgülerini yitirme konusuna gelince, böyle şeylere hiçbir zaman değer vermediğinden, bunlar kendisi için bir kayıp sayılmazdı. Şu anda hiçbir şeyden el çekiyor değildi;

tersine içindeki kutsal telkine göre davranmakla her şey onun oluyordu. Aşağılanmaya aldırıyor, kimseden merhamet dilemiyordu. Aklının yerinde olup olmadığına gelince, bu konuyu insanların bayağı ve çıkarıcı düşünceleri yerine, meleklerin yargısına bırakıyordu. Bir kimse çıkıp da, onu annesinin kutsal öğütlerine karşı gelmekle suçlayacak olursa, vereceği tek yanıt şuydu: Evlat olarak annesine saygısı tamdı; ama kayıtsız şartsız bir itaat, başka bir varlığa ödemesi gereken bir borçtu. Kendisini vazgeçirmek umutlarını artık derhal bırakmalıydı. Vazgeçmesini sağlayabilecek tek şey, ölümdü; ölüm geldiği zaman ise, zaten her şeyden sonsuza kadar vazgeçmiş olacaktı.

Böylesine olağanüstü tatlı bir kızda, böyle olağanüstü bir güçlülük; bu kadar çelimsiz birinde böylesine bir inatçılık gören herkes şaşır kalacaktır. Ancak annesi çok daha fazla şaşmıştı; çünkü, pek çok yüzeysel gözlemci gibi Bayan Tartan da, daha önce Lucy hakkındaki düşüncelerine, onun bedence cıızlığına, huyca yumuşaklığına bakarak ulaştığı için, kızının bu tür cesur davranışlarda bulunabileceğini aklından bile geçirmemişti, sanki gerçek meleklik kahramanlıkla bağdaşamamış gibi. Oysa, bu ikisi birbirinden hiç ayrılmaz. Lucy'yi herkesten daha iyi tanıdığı halde, onun bu son derece değişik davranışı Pierre'i de hayrete düşürmüştü. İsa'el'deki gizemin korku derecesine varan çekiciliği bile, onu bu kadar büyülemiş değildi pek. Lucy'nin son günlerde yaşadığı olayların etkisiyle değişen dış görünüşü, genç adamın içini son derece güçlü ve değişik duygularla doldurmaya yetiyordu. O kusursuz taze yüz şimdi tamamen gitmiş, ama onun yerine, benzer durumlar yaşayan kimselerde sık sık görülen bir solgunluk çökmemişti. Tüm bedeni sanki aslında Tanrı'ya adanmış bir mabetmiş ve böyle kutsal bir yere ancak mermer yakışmış gibi, yanaklarından parlak, doğaüstü beyaz bir ışık saçılıyordu. Baş omuzlarının üstünde, yontulmuş bir heykel başı gibi duruyordu; gözlerindeki yumuşak, kararlı ışık, mermer bir heykelin gözlerinden zekâ ve hayal gücü fışkırması kadar şaşırtıcıydı.

Lucy'nin yüzündeki bu meleksi tatlı ifade, İsa'el'i de pek garip bir biçimde etkileyip duygulandırmıştı. Ancak, bu ifade İsa'el'in kalbini sıradan bir acıma duygusuna seslenerek kazan-

mış değildi; İsaabel'in Lucy'yi benimsemesi daha çok, göklerden gelen bir işaret sonucu olmuştu. Lucy'nin ara sıra çıkan ufak tefek ihtiyaçlarını yerine getirirken İsaabel'in gösterdiği saygıda, acıma duygusundan kaynaklanan gönüllü bir hizmetten çok, o anda içten gelerek yapılan bir hareket niteliği vardı. Ayrıca, Lucy birgün annesinin huzurunda yumuşak bir sesle konuşurken öyle oldu ki –belki de uzaktan, İsaabel'in yapayalnız gitarının telleri bir an için harekete geçip ses çıkardığı için– bitişik odanın açık kapısından birdenbire, güçlükle duyulabilen ve sanki uysal uysal Lucy'ye karşılık veren bir ezgi işitmişti; işte o zaman İsaabel, sanki içini büyük bir huşu kaplamış gibi, Lucy'nin önünde diz çöküp hızla bir saygı ve bağlılık hareketi yapmıştı; ama bu hareketi, bilerek ve isteyerek yapmış değildi sanki.

Bayan Tartan en ateşli çabalarının sonuçsuz kaldığını görünce, Lucy'ye tehditlerini, yakarmalarını onunla yalnızken sürdürmek istedi; ısırap dolu bir yüzle, Pierre ve İsaabel'e odadan çıkmalarını işaret etti. Ancak, Lucy elini hafifçe sallayarak onları durdurdu, sonra annesine döndü. Bundan böyle, öteki dünyada da sır olarak kalacakların dışında, kendisinin hiçbir gizlisi saklısı olmayacaktı. Gök katında bilinen her şey, yeryüzünde de herkesçe bilinecekti. Annesi ile arasında gizli olabilecek en küçük bir şey yoktu.

Kendisine tümüyle yabancılaşmış, karasevda kızının bu akıl almaz davranışı karşısında Bayan Tartan öfkeyle Pierre'e döndü ve dışarı gelmesini söyledi. Ama Lucy gene itiraz etti; annesi ile Pierre arasında da gizli bir şey olamazdı; dışarıda konuşulacakları tahmin edebiliyordu. Kalem kâğıtla birlikte, dizine koyup üstünde yazmak için bir kitap istedi; dikkatle aşağıdaki satırları yazarak annesine uzattı:

“Adım, Lucy Tartan. Hiçbir etki altında kalmadan, kendi özgür irademle, diledikleri sürece onlarla birlikte kalmak üzere Bay ve Bayan Pierre Glendinning'in yanlarına gelmiş bulunuyorum. Buradan ancak onlar gitmemi isterlerse ayrılıyorum; bunun dışında, zor kullanmadıkça, hiçbir güç beni bulduğum yerden uzaklaştıramaz. Güç kullanılması halinde, herkes gibi benim de yasalara başvurma hakkım var.”

Bayan Tartan titreyen elleriyle kâğıdı İsa-bel'e verirken, "Okuyun şunu hanımefendi," dedi; bir yandan da kibir ve öfke dolu bir ifadeyle yüzüne bakıyordu.

İsa-bel yazıya şöyle bir göz attıktan sonra sakın sakın "Okudum," dedi ve Pierre'e uzattı; bu hareketiyle sanki, bu konuda kendisinin Pierre'inkinden ayrı bir kararı olmadığını göstermek istiyordu.

Pierre okumayı bitirince Bayan Tartan, "Siz de, beyefendi, dolaylı olarak siz de mi bu duruma göz yumuyorsunuz?" diye sordu.

"Ben kimseye hesap verecek değilim, efendim. Kızınızın serinkanlılıkla düşünölmüş, kesin iradesinin yazılı bir beyanı olduğu anlaşıyor bunun. Bu durumda en iyisi, kararını saygıyla karşılayıp buradan ayrılmanız."

Bayan Tartan umutsuz ve kızgın gözlerle çevreyi süzdükten sonra bakışlarını kızına dikerek konuşmaya başladı:

"Küçükhanım! Şu anda ebediyen evlatlıktan çıkarıyorum seni! Annen olarak bir daha asla yalvarıp yakarak canını sık-mayacağım. Kardeşlerine de seninle ilişkilerini kesmelerini söyleyeceğim; Glen Stanly'den, değersiz kızımı kalbinden söküp atmasını isteyeceğim; kızımın kendi inanılmaz budalalığı ve kötölüğü sayesinde zaten söküp atmadıysa tabii. Sana gelince Bay Canavar! Bunun hesabını Tanrı soracak senden. Ve size gelince, hanımefendi, kocasının sevgilisinin kendisiyle aynı çatı altında yaşamasına göz yuman bir kadına söyleyecek hiçbir sözüm yok benim." Delly'ye döndü: "Sen ise, günahkâr kadın, senin ne olduğunu sayıp dökmeye hiç gerek yok. Tam bir kötölük yuvasısın sen! Ve şimdi, Tanrı'nın ebediyen terk ettiğı bir kişiyi, annesi de artık bir daha görmeye gelmemek üzere terk edebilir elbet."

Annesinin ayrılırken yağdırdığı lanetler, görünüşe bakılırsa Lucy'nin üzerinde ağırlıkları oranında bir etki yapmışa benzemi-yordu. Yüzü zaten mermer gibi bembeyaz olduğu için, o sırada yüreğine herhangi bir korku düşmüş olsaydı bile, renginin daha da atması mümkün değildi. Çünkü, gökyüzünün en yüksek, en saf ve en incelmış havası, nasıl aşağılardaki havanın her şeyi altüst eden şiddetinden etkilenmezse; işte annesi yeryüzünde

adeta fırtınalar koparırken, Lucy'nin yanaklarının o saydam havasında, gözlerinin o parlak hafif gök mavisinde de, hiçbir öfke ya da ısırap belirtisi olmamıştı. Kimıldamaz kollar destek oluyordu ona; görünmez yardımcıları ilişiyordu gözlerine; ölümsüz aşkın yüce kudreti dayanma gücü veriyordu; aşkın gücü en azgın fırtınanın savurduğu en cılız sazdan yana çıktı mı bir kez, o en azgın fırtına, en cılız sazın çetin direnişi karşısında boyun eğip yok olmaktan kurtulamaz.

Kitap XXV

LUCY, İSABEL VE PIERRE. PIERRE KİTABI ÜZERİNDE ÇALIŞIYOR. ENKALADOS.¹¹¹

I

Lucy'nin gelişinin üzerinden bir-iki gün geçtikten ve genç kız son olayların olumsuz etkilerini üzerinden tamamen attıktan sonra (bu olaylar değişik biçimlerde Pierre ile İsabel'i de derinden sarsmıştı ama, en azından görünürde, Lucy'yi o kadar etkilememişti), üçü oturmuş kahve içerlerken Lucy karakalemle resim yapıp satmayı düşündüğünü söyledi. Ortak bütçelerine katkıda bulunmanın yanında, kendisi için hoş bir uğraş olacaktı bu. Pierre, Lucy'nin yaptığı portreleri asıllarına benzetmekteki ve gerçekliklerini bozmadan ustalıkla güzelleştirmekteki yeteneğini çok iyi biliyordu. Bu güzelleştirme işlemini, yüz hatlarını değiştirerek değil de, onları güzelleştirici bir havaya bürüyerek yapardı Lucy. Çünkü şöyle bir şey işittiğini söylemişti: Çok pürüzlü bir taş göle atarsanız, taş suyun içinde değişmediği halde, son derece düzgün bir görünüm alır. Pierre biraz çaba gösterir de, portresini yaptıracak kişiler bularak odasına getirse, Lucy odayı kolayca bir sürü başla doldurabileceklerinden hiç kuşku duymuyordu. Eski kilisenin sakinleri arasında Pierre'in tanıdığı ve resmini yaptırmak isteyecek pek çok kimse olmalıydı. Ayrıca, Lucy henüz onları görmek fırsatı bulamamıştı ama, bütün bu

seçkin şairlerden, filozof ve türlü gizemci düşünürlerden oluşan bir toplulukta, bazı göz alıcı başlar vardı elbet. Lucy sözlerini bitirirken, kendisine hazırlanan odayı çok beğendiğini de söyledi; daha önce resim atölyesi olarak kullanıldığı için bir penceresi epeyce yükseltilmişti; öte yandan pencerelerin iç kanatları belli konumlara getirilince, odaya giren ışığı istenen her yere doğru yönlendirebilme olanağı vardı.

Pierre böyle bir şeyi zaten bekliyordu; resim sehпасını ilk gördüğünde durumu anlamıştı. Bu yüzden yanıtı, önceden üstünde hiç düşünülmemiş bir yanıt olmadı. Lucy'ye, şu sırada sanatıyla düzenli bir biçimde uğraşmanın kendisi için kuşkusuz son derece yararlı olacağını, çünkü böylece zamanını çok zevkli geçirebileceğini söyledi. Ne var ki, annesinin kibar ve varlıklı dostları arasından müşteri bulma ümidi olamayacağına, aslında kendisi de herhalde bunu istemeyeceğine, bu durumda en azından bir süre için, resim yaptırmak isteyen kişiler sadece Havariler arasından çıkabileceğine ve Havariler'in hemen hemen hepsi cepleri boş (ama aralarında bazılarının başları son derece doluydu), kimsesiz insanlar olduklarına göre; Lucy şimdilik fazla bir maddi kazanç beklememeliydi. Evet, bir süre sonra iyi para kazanabilirdi; ancak başlangıçta aşırı bir şey ummamak iyi olurdu. Bu uyarı, bir şekilde, son zamanlarda yaşadığı olayların Pierre'de yarattığı serinkanlı ve inatçı tutumdan kaynaklanıyordu. Olaylar Pierre'e, hiçbir şeyden iyilik ummamayı, hep kötülük beklemeyi, ama tersi çıkarsa ona da hazırlıksız yakalanmamayı; iyilik gelirse, ne âlâ deyip kabullenmeyi öğretmişti. Uyarının yanı sıra Lucy'ye, hemen ertesi sabah Havariler'in odalarını ve koridorlarını dolaşacağını ve karakalem resim sanatçısı olan kuzeninin, portresini yaptırmak isteyen müşterilerini kendisinininkine bitişik odasında memnuniyetle kabule hazır olduğunu resmen ilan edeceğini söyledi.

“Şimdi söyle bakalım, Lucy, ücretin ne olacak? Biliyorsun ki, bu çok önemli bir nokta.”

Lucy düşünceli düşünceli ona baktı. “Herhalde çok düşük olması gerekiyor, Pierre,” dedi.

“Evet, çok düşük olmalı, Lucy, gerçekten çok düşük olmalı.”

“On dolar olsun, öyleyse.”

“Ne diyorsun, Lucy, bazı Havariler’in yıllık gelirinin dörtte biri bu neredeyse!”

“Dört dolar, Pierre.”

“Cevabımı şimdi sana söylerim, Lucy ama önce, bir portreyi bitirmek ne kadar vakit alıyor?”

“İki oturum; iki sabah da ben kendi başıma çalışıyorum, Pierre.”

“Bir bakayım; malzeme olarak ne kullanılıyor? Sanırım malzeme çok pahalı değil. Cam kesmek gibi bir şey yok; aletlerinin elmas uçlu olması gerekmiyor, değil mi, Lucy?”

Lucy küçücük avcunu uzatarak, “Bak, Pierre, gör işte! Bir avuç mangal kömürü, silgi olarak bir parça ekmek, bir-iki kalem ve bir tabaka da kâğıt... Hepsi bu kadar.”

“Öyleyse, portre başına ücretin bir dolar yetmiş beş sent olacak.”

“Sadece bir dolar yetmiş beş sent mi, Pierre?”

“Korkarım bu bile çok fazla olabilir, Lucy. Aşırı gitmemen gerek. Bak şimdi, ücretin on dolar olsaydı ve portreleri parayı peşin almadan yapsaydın; bir sürü müşterin, ama pek az gelirin olurdu. Ama ücreti iyice düşük tutar ve parayı peşin aldığını söylersen (*para* kelimesi karşısında o kadar irkilme öyle), o zaman pek fazla gelen olmaz elbette, ama daha çok kazanırsın. Anlıyorsun, değil mi?”

“Senin dediğin gibi yapalım, Pierre.”

“Eh, o zaman ücreti ilan eden bir kart yazayım senin için; odanda göze çarpan bir yere koyalım ki, Havariler ne ödeyeceklerini bilsinler.”

Lucy ayağa kalktı; “Teşekkür ederim sana kuzen Pierre, teşekkür ederim,” dedi. “Benim bu zavallı küçük planımı hoş karşıladığın ve büsbütün ümitsiz bulmadığın için çok sevinçliyim. Ama bir şeyler yapmam gerekiyor; para kazanmam gerekiyor. Baksana, bugün ne çok ekmek yedim, oysa tek kuruş bile kazanmış değilim.”

Pierre şakadan bir hüznle, Lucy’nin dokunduğu tek dilim ekmekten arta kalan büyük parçayı ölçtü, ona biraz takılmak için birkaç şey söyleyecekti, ama Lucy usulca kendi odasına çekilmişti bile.

Bu sahnenin ardından Pierre birtakım düşüncelere dalıp gitmişti; içine düştüğü bu garip dalgınlıktan İsa-bel'in, dizine dokunarak, ifade dolu iri gözlerini yüzüne dikmesiyle uyandı. Konuşma boyunca İsa-bel hiç sesini çıkarmadan öyle durmuştu; ama dikkatli bir gözlemci belki de, genç kadının içinde yeni ve son derece güçlü birtakım duyguların uyandığını, ama onun bunları dizginlediğini görebilirdi.

Pierre'e doğru dikkatle eğildi, "Pierre!" dedi.

Pierre kekeleyerek, "A, eh, evet, İsa-bel," dedi. Tüm yüzüne, boynuna, alına tuhaf bir renk yayıldı ve elinde olmadan, kendisine sokulan İsa-bel'den birden bir parça geriye çekildi.

Pierre'in bu hareketi karşısında duraklayan İsa-bel dikkatle ona baktı; sonra ağır ağır ayağa kalktı, keder yüklü büyük bir azametle ayaklarının üstünde yükselerek, "Kız kardeşin sana bu kadar sokulamayacaksa, Pierre, bunu önceden söyle bana," dedi; "çünkü benim sana aşırı derecede sokulmam diye şey söz konusu olabilirse, o zaman gizli Tanrım beni senden öyle büyük bir kıskançlıkla çekip alır ki, kibirli vadilerdeki sisleri kapıp götüren eylül güneşi bile kıskançlıkta onun yanında hiç kalır."

Bunları söylerken İsa-bel, sanki ısrarla oraya gizlenmiş ölümcül bir şeyi yokluyormuş gibi, bir elini göğsünün üstünde tutuyordu. Ancak, onun bu duruş biçiminden çok tüm davranışı karşısında donup kalan Pierre, o anda genç kızın göğsüne bastırıldığı elin taşıdığı derin anlama pek dikkat etmedi; sonradan bunu anımsayacak ve ne anlama geldiğini acı acı ve çok iyi anlayacaktı.

"Bana aşırı derecede sokulmak mı, İsa-bel? Güneş de olsan, şebnem de, hayat veriyorsun sen bana! Güneş ışınlarının ya da şebmen tanelerinin, ısıtıp suladıkları bitkilere aşırı derecede yaklaşımları diye bir şey olabilir mi? Onun için gel otur yanıma, İsa-bel, iyice sokul bana; kaburga kemiklerime gir, girebilirsen, ki tek benim göğüs kafesim ikimizi de barındırsın."

İsa-bel son derece acı bir sesle, "Tüyleri güzelse, kuş da güzel olur derler," dedi, "ama acaba, sözler güzelse, eylemler de her zaman güzel midir? Daha şimdi yanımdan çekilip uzaklaştın sen!"

"İnsanlar en büyük sevgiyle kucaklaşacakları zaman, kolla-

rını önce geriye atarlar, İsaabel; ben sadece sana daha da yaklaşayım diye geri çekildim.”

“Eh, kelimeler, hafif çarpışmalara katılan beceriksiz askerlere benzer; asıl ordu eylemlerden oluşur! Senin dediğin gibi olsun. Ben hâlâ sana güveniyorum Pierre.”

“Seni dinliyorum, İsaabel; ne söyleyecektin?”

“Ne budalalık etmişim ben! Düşününce deli oluyorum! Aptallığımı bana ilk önce, bu son derece sevimli davranışıyla Lucy’nin hatırlatması beni daha da çıldırtıyor. Ama benden önce davranmasına izin vermeyeceğim. Bir şekilde çalışıp sana yardım etmem gerek, Pierre! Bak, bu saçları satabilirim; dişlerimi çekti-rebilirim; bir yolunu bulup senin için para kazanmaya kararlıyım ben!”

Pierre irkilerek ona baktı. İsaabel’in gözlerinde kararlılık pırıltıları vardı; içindeki gizli bir nokta derinden yaralanmıştı. Pierre’in dilinin ucuna sevecen, yatıştırıcı birkaç söz geldi; kollarını açmıştı; ama yüzündeki ifadeyi değiştirerek, telaşla, fısıldar gibi bir sesle, “Dur! Lucy geliyor, kımıldama,” dedi.

Ancak İsaabel cesaretle ayağa kalktı, ara kapıyı sonuna kadar açarak, sinirli sinirli, “Bak, Lucy; işte, kocaların en tuhafı bu Pierre. Karısıyla konuşurken yakalanmaktan korkuyor!” dedi

Lucy, önünde resim gereçlerini koyduğu küçük kutuyla (Pierre’i belki de bu kutudan çıkan takırtı telaşlandırmıştı) odasının ortasında, İsaabel’in açtığı kapının karşısında oturduğu için, o sırada Pierre’i de İsaabel’i de kolayca görebiliyordu. İsaabel’in sesindeki tuhaf eda, hemen başını kaldırıp dikkatle bakmasına neden olmuştu. Birdenbire, aniden edindiği bir bilginin parıltısı yayılıvermişti yüzüne; memnun olmuş muydu bu bilgiden, olmamış mıydı, bilmek mümkün değildi. Rasgele belli belirsiz bir karşılık verdi, sonra çok işi olduğunu söyleyerek, iyice kutusuna eğildi.

İsaabel kapıyı kapadı, yeniden Pierre’in yanına oturdu. Yüzünde karışık, acı ve tedirgin bir ifade vardı. İçinde sanki dünyanın en güçlü duygusunu taşıyordu; ama bu duygu dış koşulların amansız sarmalına yakalanmıştı ve, çok istediği halde, onu serbest bırakma çabalarının sonuçsuz kalacağını bildiğinden, şimdi çılgınca davranışlarla tüm bu toplumsal engellere meydan

okuyordu. Gözlerini dikmiş ona bakarken Pierre titriyordu. Ama İsa-bel'in bu hali biraz sonra geçti; yüzünün eski hüznü ve tatlı görünüşü yeniden geldi; gizemli gözlerindeki o parlak dipsiz derinlik yeniden belirdi.

"Pierre, daha önce, seni tanımadan önce, o sırada farkına varmadığım, ama sonradan belli belirsiz anımsadığım pek çok çılgın davranışım oldu benim. Kendi yaptığım hareketler diye bakmıyorum ben bu davranışlarıma. Şu anda fark ettim; az önceki hareketim de bunlardan biriydi."

"Sen güçlü bir kadın olduğunu göstermek dışında bir şey yapmadın, İsa-bel; ben ise güçsüzlüğümü ortaya koymuş oldum. Evet, sen herkesin gözünde benim karımsın... Lucy'nin gözünde de öyle. Bunu ona ben kendim söylememiş miydim? Kedi yavrusundan daha zayıf davrandım ben, İsa-bel; sen ise, güzelliğin güçsüzleştiremediği o yüce melekler gibi güçlüsün."

"Pierre, bir zamanlar senden gelecek bu tür sözler içimi tazeler, çiy damlaları gibi hayat verirdi bana; şimdi de içimi ısıtan bu damlalar, sanki onları engellemeye çalışan bir ara bölgeden geçerek ulaşıyorlar bana artık; oradan geçerken donuyor ve yüreğime takır takır dolu taneleri gibi düşüyorlar. Ona da böyle sözler söylemedin mi?"

"İsa-bel değil ki o."

Kız içini okumaya çalışmışçasına hızla Pierre'i süzdü; sonra sakinleşerek, "Gitarım var, Pierre," dedi, "Ne kadar iyi çaldığımı biliyorsun; şöyle diyorum: Ona portresini yaptıracak kimseler bulmadan önce, gitar öğretmenine öğrenci getir sen. Yapar mısın bunu?" Bu sırada Pierre'e öyle ikna edici ve dokunaklı bir biçimde bakıyordu ki insan değil melekti sanki.

Pierre "Zavallı, zavallı İsa-bel'ciğim benim!" diye haykırdı, "Sen gitarı doğal bir güzellikle çalıyorsun, ama gitarın çalışmasını bilmezsin; oysa budala öğrenciler bunu öğrenmek için para ödeyecekler sana. Senin sahip olduğun yetenek, öğretilecek bir şey değil. Ah, senin bu sevimli cehaletine bayılıyorum! Benim tatlı, sevgili, eşsiz İsa-bel'im!" Sonra, aniden içinden gelen bir duyguyla ona sarıldı.

Pierre'in içinde uyanan duygunun ilk ateşi yüzünde açıkça parlarken, ama İsa-bel'i daha kollarına almadan önce, genç kadın

usulca ara kapıya yaklaşmıştı; Pierre İsa-bel'e sarıldığı anda kapı sanki kendiliğinden açılıverdi.

Orada oturan Lucy'nin gözleri önünde, Pierre ile İsa-bel bir-birine sarılmış duruyorlardı; Pierre'in dudakları İsa-bel'in yanağındaydı.

II

Bayan Tartan'ın kızını ziyareti, bir daha dönmek üzere oradan ayrılacağını bildirmesiyle kesin olarak kapanmıştı; Bayan Tartan ayrıca, Lucy'nin akraba ve dostlarından, kardeşlerinden ve kendisiyle evlenmek isteyen Glen'den, Lucy'yi reddetmelerini ve zihinlerinden silmelerini isteyeceğine yemin etmişti. Ancak, Pierre'in içi gene de tam anlamıyla rahat değildi; çünkü genel olarak insan yüreğini, özel olarak da Glen ile Frederic'in karakterlerini iyi tanıdığından, bu iki ateşli gencin kendisini Lucy'yi şeytanca numaralarla ayartıp her türlü uygunsuz davranışa yöneltten bir canavar diye gördüklerini, bu yüzden de tuzağa düşürebilmek için o sırada hazırlıklar yapıyor olabileceklerini düşünüyordu. Pierre, Bayan Tartan'ın kızını ziyarete tek başına gelişine, Glen ile Frederic'ten kırk sekiz saattir, düşmanca olsun olmasın, en küçük bir ses çıkmamasına da sevinmemişti; tersine bu durumdan kendisini daha çok kaygılandıran sonuçlar çıkarmıştı. Önce, Lucy'yi geri almak için Glen ile Frederic'in doğal saldırganlık duygularını dizginleyerek, daha ağır işlemekle birlikte daha güvenli olur diye, yasal yollara başvurmaya karar verdiklerini düşündü. Ancak, aklına bu düşünceyi geçersiz kılan birkaç nokta geliyordu.

Frederic'in askerlere özgü bir mizacı vardı. Bu mizaçtaki insanlar, böylesine kişisel, böylesine özel ailevi konularda, avukatlar aracılığıyla mahkemede pek çok şeyin ortaya dökülmesini istemedikleri için, hukukun yavaş işleyen gücüne tepeden bakar; haklarını kendileri aramaya, azgın bir yangının hışmıyla, intikamlarını kendi elleriyle almaya çalışırlar. Gerçekten de,

Lucy'ye çok kötü bir haksızlık yapılmış olduğunu düşünmekle birlikte, Frederic'i asıl derinden yaralayan şey, Lucy yoluyla kendisinin ve ailesinin çok çirkin bir hakarete uğradığı duygusuna kapılmış olmasıydı. Frederic'in durumu böyleydi; Glen'e gelince, Pierre çok iyi biliyordu ki, sevgiden kaynaklanan bir davranışta bulunamayacak kadar kalpsiz biri olsa bile, Glen'in kalpsizliği nefretten kaynaklanan bir eylem yapmasına engel değildi. Her ne kadar, kente ilk ayak bastığı o unutulmaz gece Glen kalpsizce kapıyı yüzüne kapamıştı ama, şimdi aynı Glen bütün kalbiyle Pierre'in kapısına yüklenip içeri dalmaya kalkışabilirdi, yeter ki giriştiği çatışmanın kendisine başarı tacını getireceğine kesinlikle inansın.

Ayrıca Pierre şunu da biliyordu: İnsanların içinde gizli, doğal, çetin bir cesaret duygusu vardır. Bu öyle güçlü bir duygudur ki, binlerce yıldır toplumlar insanlara haksızlığa uğradıklarında haklarını aramanın tek yolunun yasalar olduğunu ve bu yüzden yasalara saygılı olmaları gerektiğini öğrettiği halde öteden beri dünyanın her yerinde ateşli cesur beyler, düşmanlarına önce intikam tehditleri savurur, sonra da sinsî sinsî mahkemeye başvurarak, yiğitçe ilan ettikleri kişisel savaşlarını yürütmek için para verip bir sürü ağzı kalabalık, dalavereci avukat tutmaya kalkışırlarsa, onların bu şekilde fikir değiştirmeleri herkesçe ilk bakışta her zaman pek yerinde, pek basiretli, pek akıllıca bir davranış diye görülür ama aslında için için, yapılanın son derece alçakça bir hareket olduğunu düşünürler. Frederic böyle bir şey yapacak kadar zayıf yaradılıştaki bir genç değildi; Glen de böyle bir yola başvurmamak ölçüde güçlü bir insandı.

Pierre'in açıkça gördüğü başka bir şey daha vardı: Mahkemenin Lucy'yi kendi iradesiyle sığındığı bir yerden çekip alabilmesi için, tamamen aklını kaçırdığının ileri sürülmesi ve bunun bir sürü ufak tefek tatsız ayrıntılarla kanıtlanması gerekiyordu; bu ise ilgili her iki tarafa da aynı ölçüde iğrenç gelecek bir yoldu.

Peki öyleyse öfkeyle yanıp tutuşan bu iki genç ne yapmayı tasarlıyordu? Belki sokakları kolağan edecek, Lucy'yi tek başına görür görmez, kaçırıp geri götüreceklerdi. Ya da, Pierre de onunla birlikte ise, mertçe ya da hileyle saldırıp Pierre'i alt edecek, sonra Lucy'yi alıp gideceklerdi. Ya da, Lucy odasından hiç

çıkmayacak olursa, o zaman da çok kalabalık bir yerde, herkesin içinde Pierre'in üstüne atılacak, nefret ve hakaret dolu sözlerle kişiliğinin iler tutar bir yanını bırakmayacaklardı; öyle ki, onuru bu şekilde yerle bir olan Pierre'de dayanma gücü kalmayacak ve süklüm püklüm, elindeki ganimeti kendilerine geri verecekti.

Ne perili bir evdeki hortlakların anlamsız konuşmaları, ne gece gökyüzünde beliren cehennem habercisi uğursuz alametler, insanın tüylerini, şerefli ve gururlu kimselerin içlerinde uyanan, sokakta dayak yiyip küçük düşme olasılığı kadar diken diken edemez. Korku değildir bu; her türlü korkudan daha dehşet verici, gurur kaynaklı korkunç bir duygudur. Bu duyguya kapılan insan, müthiş bir imgelem yoluyla, Kabil'in katillik damgasını alına kendi eliyle vurduğunu ve kullandığı bıçağın olayı bekleyen elinde kandan pas tuttuğunu hissederek.¹¹²

Pierre, bu iki gencin kendisine karşı öfkeyle bir şeyler tasarladıklarından emindi; merdivenlerden inerken savurdukları o aşağılayıcı küfürlerin yankıları hâlâ kulaklarında çınlıyordu; o sırada bu küfürlere hemen karşılık vermemek için kendini çok güç tutmuştu. Cesur ve atılgan bir ağabeyin kız kardeşinin şerefine leke süren bir kimseye karşı çıldırmış gibi, ağzı köpüre köpüre yağdıracağı nefret dolu sözlerin doğaüstü niteliğini çok iyi biliyordu Pierre (kuşku yok ki, insanoğlunun tanıdığı toplumsal duyguların en amansızıydı bu nefret). Şu garip gerçeğin de farkındaydı: Şayet böyle bir kızın ağabeyi, düşmanını kendi annesinin evinde yemek yerlerken bile bıçaklayıp öldürse; tüm insanlar, tüm jüri üyeleri, katilden yana çıkacaktır; çünkü sevgili kız kardeşinin rezil bir adam tarafından baştan çıkartılarak şerefine lekelenmesiyle çılgına dönen yüce ruhlu bir insanın her şeyi yapmaya hakkı olduğunu düşüneceklerdir. Frederic işlek hayal gücüyle kendisini nasıl bir durumda görüyorsa; işte Pierre de, onun yerinde olsam ben neler hissederdim diye zihninde aynı şeyi canlandırmaya çalışıyordu. Gönül işlerinde kıskançlığın bir engerek yılanı olduğunu anımsadı Pierre; ama dıştan bakınca durumun sergilediği olağanüstü kötü niyet yüzünden, Glen'in kıskançlığı iki engerek yılanına bedeldir diye düşündü; çünkü Lucy, Glen'in aşkını elinin tersiyle geri çevirmekle kalmamış, kendini onun her zaman başarılı, üstelik artık evli bir adam olan

rakibinin kollarına atmıştı ve anlaşılan utanıp sıkılmadan onun kollarında kalmak istiyordu. Tüm bu güçlü nedenlerin her iki düşmanını da harekete geçireceğine aklı iyice yatan Pierre, pek yakında onlardan çılgınca birtakım eylemler beklemesi gerektiğini düşündü. Böylece, en sakın olduğu zamanlarda verdiği kararlar, Pierre'in ruhunda kopan dehşet fırtınasını destekler nitelikteydi. Fırtına da, sakın hava da ona, "Dikkatli ol, Pierre!" diyordu.

Cinayetler çıldırmış insanlarca işlenir; ancak ciddi olarak cinayet işleme düşüncesine kapılanlar, ümitsizlik karşısında gözü dönmüş kimselerdir. Pierre de bu durumdaydı; alınyazısı ya da adı her ne ise işte o, Pierre'i bu noktaya getirmişti. Ama durum buydu. Ve şimdi tüm bunlar gözünün önünden geçerken; içine gömüldüğü tüm bu belirsizliklikleri, çevresini kuşatan aşılması olanaksız taş duvarları; o hainler haini kaderinin kendine reva gördüğü binlerce sıkıntıyı; elindeki son mutluluk umudunun bir yangının alevlerine kapılmış gibi uçup gittiğini; bundan böyle bekleyebileceği tek şeyin, kıyısında sendeleyip her an içine düşebileceği karanlık, dipsiz bir suçluluk uçurumu olduğunu düşünündükçe, Glen ile Frederic'e karşı içinde uyanan büyük nefreti sevinçle karşılıyordu; onların herkesin içinde girişecekleri alçakça saldırıyı önlemek amacıyla işlenecek bir cinayet, kendisinininki gibi umutsuz bir yaşam öyküsüne yakışan tek son gibi görünüyordu.

III

Döner kaide üzerinde hareket eden bir heykel nasıl bir bu koluyla bacağını, bir ötekileri; bir önünü, bir arkasını gösterir, genel görünümünü durmadan değiştirirse; insanoğlunun heykel gibi biçimlenip bir eksene yerleştirilmiş olan ruhu da, Hakikat'in eliyle evrilip çevrildiği zaman, aynı şeyi yapar. Bir tek yalanlar hiç değişmeden kalır; Pierre'den değişmezlik beklemeyin siz. Ayrıca, karşınıza geçmiş, yapmacıklı bir sesle size, kaidesi üze-

rinde döndükçe Pierre'de ortaya çıkan değişik görünümeleri açıklayan bir sunucu da yok ortada. Ondaki görünüm değişikliklerini anlayış gücünüze göre siz kendiniz yakalamaya bakın.

Birgün daha geçti; Glen ile Frederic hâlâ ortalıkta görünmemişlerdi; Pierre, İsaabel ve Lucy hep birlikteydiler. Lucy'nin evdeki varlığı Pierre'de olağanüstü bir etki uyandırmaya başlamıştı. Kimi zaman İsaabel'in belli etmeden bakan dikkatli gözleri, onun Lucy'yi sırf aralarındaki yakın akrabalığa dayandığını ileri sürdükleri değişik ilişkiye ters düşen bir ifadeyle süzdüğünü görür gibi oluyordu; ancak arada bir, daha da anlaşılmaz başka bir ifadeyle –tedirginlikle karışık bir korku ve huşu ile– baktığı da oluyordu. Ama Pierre'in Lucy'ye karşı genel tavrı, son derece ince ve sevecen bir düşüncelilik taşıyordu, o kadar. İsaabel'le eskiden olduğu gibi ara sıra yalnız kaldığı halde, onunla hiç baş başa kalmıyordu.

Lucy Pierre'in çevresinde bir yer kapmak için herhangi bir istek duymuyor gibiydi; onun hakkında hoş karşılanmayacak en ufak bir merak, İsaabel'i güç duruma sokacak herhangi bir sıkılganlık belirtisi göstermiyordu. Bununla birlikte, açıklaması olanaksız bir biçimde, sanki her geçen saat, ikisine de dokunmadan, sessizce biraz daha aralarına giriyordu. Pierre yakın çevresinde, kendini çok büyük bir kötülükten korumak isteyen garip, Tanrısal bir varlığın etkisini hissediyordu; İsaabel ise, bilinmez bir gücün kendini oralardan uzaklaştırmaya çalıştığını fark etmişti. Üçü bir aradayken Lucy'nin insana hayret veren sakinliği, tatlılığı ve hiçbir şeyden kuşkulananmaz hali, her iki taraf için de sıkıntılı bir durumun ortaya çıkmasını önliyordu. Ortada gerçekten sıkıntılı bir durum varsa, o da bazen Lucy saf saf yanlarından ayrıldıktan sonra, Pierre'le İsaabel baş başa kalınca kendini belli ediyordu.

Bu arada Pierre kitabını hâlâ yazıyor, her geçen dakika bu işi ne güç koşullar altında sürdürdüğünün farkına daha çok varıyordu. Ayrıca, çalışmaları ilerleyip yoğunluk kazandıkça daha büyük bir çaba göstermesi gerektiği halde, kendi gücünün gitgide azaldığını hissediyordu. Aslında Pierre, daha zihince olgunlaşmadan, birtakım gizli ellerin kazara zorlamasıyla, olgun bir eser yazmaya kalkışmıştı; işte bu durum kendisi için büyük bir

sıkıntı kaynağıydı. Ancak, başlı başına yeterince ağır olan bu sıkıntı yetmezmiş gibi bir de, cebinde beş para yokken tutup bitirilmesi çok uzun sürecek ve sonunda pek az parasal kazanç getirecek bir işe girişmişti. Bütün bunlar nasıl olmuş, nereden çıkmıştı, ayrıntılarıyla ve yarar sağlayacak bir biçimde anlatabilirim, ama zaman ve yer darlığı engelliyor.

Sonunda kira ve ekmek parası gibi evin geçimiyle ilgili sorunlar öyle bir noktaya geldi ki, kitabın ilk sayfalarını ister istemez matbaaya göndermesi gerekti. Şimdi başına başka bir dert daha çıkmıştı; çünkü basılan sayfalar, zorunlu olarak, yeni yazılacaklara yön veriyor, Pierre'in bundan sonraki tüm düşünce ve yaratıcı buluşlarına hükmedip, "*Şunu yaz; böyle böyle olsun; yoksa öncekilerle uyuşmaz*" diyordu. Bu yüzden, henüz sağlam bir biçime ya da sonuca ulaşmadan, eli kolu bağlanıp sınırları çizilen kitap, daha baştan kusurluluğa mahkûm edilmişti. Ah, büyük yazarların çektikleri yoksulluğun korkunçluğunu bize kim anlatacak? Budala Millthorpe birkaç haftalık ya da aylık gecikme oldu diye söylenip dururken sesini çıkarmadan dinleyen Pierre, yüreğinde acı acı, dünyadaki büyük eserlerin pek çoğu uğruna yazarların haftalar, aylar, uzun yıllar değil, yalnız bu işe adadıkları tüm ömürlerini tükettiklerini hissediyordu. Her biri bir eline sarılmış, kendisi için canlarını vermeye hazır iki genç kız vardı yanında ama Pierre gene de, en derin ve en yüce anlarında duygularını paylaşacak herhangi bir Tanrı ya da insan, hayvan ya da bitkinin duygudaşlığından yoksundu. Yüz binlerce insanın yaşadığı bir kentte, Kuzey Kutbu'nda imişçesine yapayalnızdı.

İşin en acı yanı, tüm bunların dışarıdan anlaşılabilir, içeriden de açıklanabilir şeyler olmamalarıydı; bağrına saplanan hançerler bile, budalalara, cahillere, kendini beğenmişlere, çevresini kuşatan tüm uyuşuklara ve şapşallara alay konusu oluyordu. İçindeki devasa gücün kaynağını oluşturan adalelerin kader tarafından makaslanarak etkisizleştirildiğini hissetmeye başlamıştı şimdi. Sakatlanmış bir geyik gibi hissediyordu kendini. Yeryüzünde düşünen, hareket eden ya da kımıldamadan duran ne varsa, hepsi sanki onunla eğlenmek, ona eziyet etmek için yaratılmıştı. Doğuştan sahip olduğu yücelikler, sanki sırf alaşağı edilip çamura bulanmak için bahşedilmişti kendisine. İçindeki köklü inatçı-

lık, gene de pes etmiyordu. Sızlayan yüreği ile ağrıdan çatlayan başına karşın; tüm bitkinliğine, isteksizliğine, ölesiye takatsizliğine, uykusuzluğuna, telaşına ve çılgınlıklarına karşın, hâlâ kahramanca direniyordu. Ruhunun gemisi, kayalıklara bindirmenin kaçınılmazlığını önceden görüyordu, ama yola devam etmeye ve yiğitçe suların dibini boylamaya kararlıydı. Artık alaya, alayla karşılık veriyor; kendisine sataşan maskara maymunlara ağızlarının payını vermekten geri kalmıyordu. Bir tanrıtanımazın ilkeleriyle, en yüce, en dindarca şeyleri yazıyordu; içindeki ölüm duygusu ve ıstıraptan, sevinç ve yaşama biçimleri yaratıyordu. Yüreğindeki acılara karşılık, umursamaz sözler döküyordu kâğıda. Ve bunların dışındaki her şeyi, felsefenin her yana uzatılabilen o son derece elverişli, esnek örtüsüne bürüyerek gizliyordu. Çünkü yazmaya devam ettikçe, gitgide daha derinlere daldıkça Pierre, hakikati yakalamanın sonsuz güçlüğünü; yazılı en yüce, en yalın düşüncelerin bile içlerinde hep yalanlar barındırdığını görmeye başlamıştı. Hileli iskambil desteleri gibi, tüm büyük eserlerin sayfaları da gizli bir biçimde hileliydi. Şimdi kendisi de yeni bir deste, üstelik son derece zayıf ve köhne bir deste hazırlıyordu, o kadar. Bu yüzden hiçbir şeyi kendi yüksek emellerini küçümsemediği kadar küçümsemiyor, kendi en yüce yönlerinden, her şeyden daha çok nefret ediyordu. En parlak başarıların yalnız liyakat sonucu kazanılamayacağını açıkça gördüğü için, büyük başarılar artık ona katlanılmaz geliyordu; çünkü bu tür başarılarla liyakatın payı binde bir iken, geri kalan dokuz yüz doksan dokuzluk kısım, bir tesadüfler zincirinden ibaretti. Bu nedenle daha şimdiden, eşyanın doğası gereği tarafsız bir biçimde dağıtılması olanaksız zafer taçlarını küçümseyordu. İçinde yükselme hırsı diye bir şey kalmamıştı ama, gene de olaylar kendisini ün kazanmaya can atan bir yarışmacı konumuna getirmişti. Bu nedenle daha baştan, alkışın da, eleştirinin de vereceği gizli acıyı içinde duyuyordu; ikisi de aynı derecede kendi talip olmadığı, daha iştmeden aynı derecede nefret ettiği şeylerdi. Bu yüzden, kılı kırk yaran eleştirmenler sürüsüne karşı şimdiden içinde, gerçek yüceliğin dışı vurulmayan küçümseme duygusu vardı. Küçümsemeyi, küçümser tavırlar takınmak zahmetine değer bulmayan bir küçümsemeydi onunkisi. En küçümsemediği kim-

seler, küçümsendiklerini asla bilmezlerdi. Kapandığı o kasvetli küçük odada Pierre, bu dünyada övgü ya da yergi diye ne varsa, bunların hepsini önceden tatmıştı; böylece, her iki kadehten de içmiş biri olarak, her ikisine de önceden meydan okuyabiliyordu. Tüm methiyeler, tüm kusur bulmalar, her tür eleştiri, Pierre için çok geç kalmış olacaktı.

Ne var ki insanlar, içini dört bir yandan esen rüzgârlar kasıp kavuran kapısız, penceresiz bir ev gibi, kendilerini böyle kapıp koyuverirlerse, başlarına yeni sıkıntıların gelmesi kaçınılmaz olur. Pierre şimdi kendini son derece halsiz hissediyor, iskemlesinde eskiden yapmadığı kadar sık sık geriye yaslanıp dinleniyordu. Akşam yürüyüşlerinden eve bitkin gelişleri çok daha sıklaşmıştı; sırf beden yorgunluğu yüzünden, kendisine nasıl yardım edilebileceği konusunda sorulan kaygı dolu sorulara karşılık verirken, fazla nefes tüketmemeye çalışıyordu. Sanki tüm o el ele vermiş manevi düşmanlık ve kötülükler ile genel olarak hissettiği bu bitkinliğin toplamı yetmezmiş gibi, şimdi de üstüne gökten inen bir şahin hışımıyla yeni bir bedensel bela çullanmıştı. Sürekli çalışmak gözlerini etkilemişti. Öyle ki, kimi günler gözkapaklarını neredeyse kapatarak yazıyor, ışıktaki gözlerini fazla açmaya korkuyordu. Kirpiklerinin arasından yazı kâğıdı, sanki tel tel bölümlere ayrılmış gibi görünüyordu. Kimi zaman da gözlerini başka bir yöne çeviriyor, kâğıdı hiç görmeden yazıyordu. Böylece Pierre, farkında olmadan, düşmanı olan iki şeyi simgeliyordu; bunlardan biri, hiç istemediği halde kendisini edebiyata tutsak eden ihtiyaçtı; öteki, yaptığı işin tatsızlığıydı.

Kitabının ilk sayfalarının provaları her akşam düzeltilmek üzere eve geldiğinden, Pierre o gün yazacaklarını bitirince, İsa-bel bunları ona okuyordu. Provalar yanlışlarla doluydu; ama Pierre'in zihni bir sürü soyut, saf ve yüce hayallerle meşgul olduğu için, bu sinek ısırtığı türünden ufak tefek sıkıntılar karşısında sinirleniyor, yanlışların en kötülerini gelişigüzel düzeltip ötekileri olduğu gibi bırakıyor, bu arada böcek uzmanı eleştirmenlere ne çok malzeme bıraktığını düşünerek kendi kendiyi alay ediyordu.

Ancak sonunda, doğasına aykırı düşen bu savaşıma bir son vermesini söyleyen heybetli bir ses yükseldi içinde.

Kitabının daha başlarındaiken, kentin en büyük caddesinde her akşam düzenli yürüyüşe çıkmanın kendisini bir parça rahatlattığını görmüştü Pierre; çünkü böylece, tam bir tecrit durumundaki ruhu, bedeninin acele acele bir yerlere giden binlerce insanın bedeniyle sürekli çarpışmasıyla, kendi varlığını daha keskin bir biçimde hissedebiliyordu. Sonra, fırtınalı geceleri havanın güzel olduğu gecelerden daha çok sevdiğini fark etti. Böyle gecelerde ana caddeler o kadar kalabalık değildi; ayrıca, sıra sıra uzayıp giden dükkânların tenteleri, fırtınaya yakalanmış bir teknenin geniş yelkenleri gibi dalgalanıp çırpınır; kepenkleri, küpeşteyi döven dalgalar gibi çarpar durur; damlardaki kiremitler, geminin direklerinden kopan makaralar gibi fırlayıp sokaklara düşerdi. Bu gibi fırtınaları göğüsleyerek ıssız sokakları arşınlarken Pierre, içinde karanlık, gurur verici bir sevinç duyuyordu. Öteki insanlar korku içinde köpekler gibi kös kös kulübelerine çekilmişken, bir tek o, fırtına tanrısına kafa tutuyordu; öyle ki, bu Tanrı'nın fırtınayla birlikte üzerine saldıdığı kindar dolu taneleri, içinde ateşler yanan demir kafesten bedenine çarpınca eriyip yumuşak çiğme dönüşüyor, hiçbir zarar vermeden damla damla üstünden akıp gidiyordu.

Pierre fırtınaların uluduğu, yağmurun sicim gibi indiği bu tür gecelerde daha gözden ırak ve gizemli meyhaneler bulmak için gitgide karanlık, dar yan sokaklara sapmaya başlamıştı. Oralarda üstünden yağmur damlaları süzüle süzüle bir iskemleye oturuyor, bir bardak birasını ismarlıyor, gözlerini ışıktan korumak için kasketini iyice öne indirerek, gece yarısının acı soğuktan buraya sığınan evsiz barksız adamların değişik yüzlerini seyrediyor ve tüm bunlardan ayrı bir zevk alıyordu.

Ne var ki, sonunda bunlar bile Pierre'e tatsız gelmeye başladı; eşya ambarlarının bulunduğu en karanlık dar sokakların geceleri büründüğü mutlak ıssızlığın dışında hiçbir şey artık onu memnun etmiyor ya da ona katlanılabilir gelmiyordu. Şimdi her akşam bu sokaklardan birinden ötekine dolaşıp duruyordu, ama bir gece eve dönmek üzereyken bir an durdu ve o sırada birdenbire tüm bedenine alışık olmadığı bir duygu yayıldı. Nerede olduğunu bilmiyor, içinde yaşadığını gösteren herhangi bir şey hissetmiyordu. Gözleri görmüyordu, ama içgüdüsel bir davranışla ellerini gözle-

rine götürmüş ve gözkapaklarının anlaşılan açık olduğunu fark etmişti. Sonra körlük ile birlikte bir baş dönmesi ve sersemleme hissetti; gözlerinin önünde binlerce yeşil göktaşı oynayıp duruyordu. Ayağını kaldırmada sürdüğünü hessetti; ellerini uzattı ve o an bilincini yitirdi. Yeniden kendine geldiğinde, sokaktaki su yolunda çaprazlamasına upuzun yattığını, üstünün çamur ve çirkefe bulanmış olduğunu gördü. Ayağa kalkabilir miyim diye doğruldu, ama baygınlık nöbeti geçip gitmişti. Hızla eve doğru yürüdü; birden durursa kanının başına sıçrayacağından ve yenden yere yığılacağından korktuğu için, yolda oyalanmak ya da dinlenmek istemiyordu. Bu olay Pierre'e, o ıssız sokaklardan uzak durması için bir uyarı oldu; yoksa nöbetin tekrar etmesiyle gece vakti görülmemiş, hayal bile edilemeyecek bir yalnızlık içinde ölüp gidebilirdi. Ancak, bu korkunç baygınlık nöbeti aynı zamanda daha derin anlamlı bir başka uyarı amacı taşıyor idiyse bile, Pierre aklına böyle ek bir uyarı getirmede ve yüreğini de beynini de eskisi gibi kullanmaya devam etti.

Ne var ki, bedeninde dolaşan kan bile Pierre'in devasa ruhuna karşı isyan bayrağını açıp da sonunda etkisiz kalınca, şimdi bu ruhun dışarıdan görülebilen tek simgesi olan gözleri de ona açıkça ihanet etti ve bu konuda isyankâr kanından daha başarılı oldu. Pierre gözlerini son derece pervasızca ve kötü kullandığı için, artık kesinlikle kâğıda bakmamakta direniyorlardı. Şimdi bakınca, kırpışıp kapandılar. Yuvalarından fırlayıp gidecekmiş gibiydiler. Pierre ellerini gözlerine götürdü ve iskemlesinde geriye yaslandı. Sonra, tek söz etmeden, bomboş bir zihinle, kımıldamadan, orada her zamanki çalışma saatinin bitimine kadar oturup durdu.

Ancak, Pierre hâlâ büyük, derin bir kitap yazmak için, hatta tamamen başarısızlıkla sonuçlansa da herhangi büyük, derin bir kitap yazmaya kalkışmak için, delicesine bir tutkunun hem gerekli hem de kaçınılmaz olduğunu hissediyordu. Bu yüzden ertesi sabah (Lucy'nin gelişinden birkaç gün sonra idi bu) işinin başına döndü. Ama gözleri gene yuvalarından fırlayıp gidecekmiş gibi oldu; ayrıca şimdi, sanki içine sinsice, ölümün korkunç tadını daha ölmeden tattıran, genel, tarifsiz bir uyuşukluk çöküyordu.

IV

Böyle yarı bilinçsiz, daha doğrusu kendinden geçmiş durumdayken Pierre garip bir düş gördü ya da gözlerinin önünde görkemli bir görüntü belirdi. Çevresi'ndeki insan yapısı nesneler sessizce ortadan kaybolmuş, onların yerini nereden çıktığı belirsiz ama çok etkileyici bir doğa manzarası almıştı. Nereden çıktığı belli değildi ama, bu düşsel görüntüde Pierre'in çok iyi bildiği yerler vardı. Titanlar Dağı'nın sihirli bir fenerden yansıyan görüntüleriydi bunlar. Aile malikânesini çevreleyen lacivert renkli ulu sıradağların yakınında, geniş, ıssız bir alanda tek başına duran tuhaf bir dağdı Titanlar Dağı.

Kimi şairler ne derlerse desinler, Doğa kendi kendinin hep güleryüzlü bir yorumcusu olmaktan çok, ustaca düzenlediği bir alfabeyi insanlara sunan ve böylece herkesin dilediği harfleri seçip birleştirerek, kendi kafasına, kendi mizacına göre ondan kendi özel dersini çıkarmasını sağlayan bir varlıktır. İşte birgün Eyer Çayırı'na rastlantı eseri yaptığı bir ziyaret sırasında, gözü yükseklerde ama pek değişken mizaçlı ve başarısız bir ozan, bu güzel dağı görünce ona, sonradan hiç değişmeden kalan şimdiki adını vermiş; John Bunyan'a ve onun harika kitabına ailece hayran, Baptizm mezhebinden bir çiftçinin koyduğu daha önceki "Latif Dağ" adı tamamen unutulmuştu.¹¹³ Dağ, ondan sonra bu yeni adının büyüünden hiçbir zaman kurtulamadı; çünkü artık Titanlar Dağı'na bu çağrışım yüklü sözcüklerin ışığında bakan şair yaradılışlı hiçbir gözlemci, bu adın dağa ne kadar yakıştığını görmemezlik edemezdi. Gerçekten de bazı kimseler, son otuz-kırk yıl içinde bu yaşlı dağın belli etmeden, sanki kendisini yeni adına uydurmak istercesine, genel görünüşünü değiştirdiğini söylüyorlardı. Yerlerinden yıkılıp giden koca koca kayaların, dev gibi ağaçların her yıl dağın tüm cephesi ile ana çizgilerine sürekli olarak yeni biçimler verdiğine bakılırsa, onların bu tuhaf düşüncesi büsbütün temelsiz sayılmazdı.

Yirmi beş kilometre kadar uzakta, kuzey yüzü malikâneye dönük olan Titanlar Dağı'na, yaz günlerinde öğle vakti havadaki pusun bir kubbe gibi kapladığı avludan bakınca, uzun ve güzel,

ama insana erişilmez gibi gelmeyen, bir kilometre yükseklikte mor, dik bir kayalık ve bunun iki yanından aşağılara doğru yüksek taraçalar halinde inen otlaklar görülürdü.

Yamaçtaki bu otlakların her yanında, ufak beyaz çiçekli bir ot çıkıyordu; sığırlar bu ottan hiç hoşlanmaz, ağızlarını bile sürmezlerdi, ama sürekli çoğalıp her tarafı kapladığı için, yükseklerdeki arazilerin tarımsal değerine hiçbir katkısı olmuyordu. Öyle ki, malikânenin o bölümünde mandıracılık yapan kiracılar, ümitsizliğe kapılmış ve arazinin sahibesine, her yıl vermek zorunda oldukları kuru otta, ekim ayındaki tereyağında, gene ekimdeki öküz ve inek ile Noel zamanındaki hindi sayısında indirim yapması için başvuruda bulunmuşlardı.

Kiracılar yalvarıyor, “Bu ufak beyaz çiçekler öldürüyor bizi!” diye haykırıyorlardı. “Bu açgözlü ot her yıl daha yükseklerle tırmanıp yeni taraçalara sığıyor! Ölmek bilmiyor bu ot; geçen yılın çiçekleri bu yıl hâlâ canlı! Taraçalardaki otlaklar bembeyaz kesiliyor; ölmez otunun yarattığı kısırlığın tam bir göstergesiymiş gibi, üstleri haziran sıcaklığında da karla kaplı sanki! Onun için, ya bizi bu ottan kurtarın ya da kiramızı düşürün, iyi yürekli hanımefendimiz!”

Bir parça yaklaşınca bu dik kayalık, malikânenin avlusundan görünen mor rengini (anlaşılan başlangıçtaki Bunyan’vari ilk adının hakkını tam veren o tatlı, çarpıcı mor görüntüsünü) hâlâ koruyordu ama şimdi, üstünde asılı gibi duran bir ormanın tepelerindeki sık yapraklar da seçiliyordu. Gene de, daha yaklaşınca, yaprak yığınlarının arasındaki sık ve uzun yarıklardan ıslak, karanlık kayalar ile mağaraların aç kurtlarıncı gibi açılmış gizemli ağızları seçiliyordu. Hiç beklemedikleri bu manzara karşısında şaşırان turistler, böyle bukalemun gibi renkten renge giren bir dağın uğradığı değişikliği yakından görmek için adımlarını sıklaştırırdı. Şimdi artık hızlı yürüdükleri için, malikânenin avlusundan bakılınca tamamen çayırlarla kaplı bir düzlük gibi görünen aşağı arazi, önlerinde birden yukarı doğru kıvrılır, yavaş yavaş kayanın kaidesine yaklaşan upuzun, yorucu bir bayıra dönüşürdü: Öyle ki, bayırdaki çiçekli çayırlar, tıpkı fırtınada kabaran bir denizde köpük köpük çiçek açan suların ya da yuvarlana yuvarlana gelen dev dalgaların, ileride dimdik

yükselen muazzam bir savaş gemisinin su hattına hafif hafif çarpması gibi, dalga dalga gelip bu kaideye ulaşıyordu. Mısır'ın denizi andıran sıra sıra kum tepeleri arasında, oraya buraya dağılmış kırık sfenks dizileri nasıl Keops'un piramidine giden bir yol oluştursa, kaideye kadar uzanan yamacın her yerinde de acayip biçimli koca koca kaya parçaları vardı. Kayaların şaşırtıcı yüzlerinde, yere uzanmış yatan bazı hayvanlarda görülen, uyku haline geçmiş bir zekâ ifadesi vardı sanki. Kendilerine yapılan hazin ya da akıl ermez bir büyüden dolayı, zekâları kafalarında donup kalmış koca koca hayvanlardı sanki bunlar. Bununla birlikte, hâlâ büyülenmiş gibi duran bu kayaların çevresinde, en yüksek uçlarında, tehlikeli yarıklarında, dağ tepe tırmanıp duran insan sevmez keçiler, en hoşlandıkları otları yerlerdi; çünkü kendi üstleri çıplak olan bu kayalar, havanın ince nemini süzüp alır ve eteklerindeki volkanik arazide yetişen her şeyi besleyip yemyeşil yapardı.

Yere uzanmış yatan bu kayaları geçtikten sonra, tepedeki ormana doğru tırmanmaya devam ederdiniz. Ormanın en alçak ucundan içeri daldığınızda, savaş alanında hızla ilerleyen bir asker, güçlü adalelerine güvenerek aşabileceğini hesapladığı bir hendek beklerken, karşısına ele geçirilmesi olanaksız bir tabya çıktığı zaman nasıl şaşırıp kalırsa, siz de birdenbire öyle donup kalırdınız. Önünüze, o zamana kadar birbirine girmiş yapraklardan bir örtünün ustaca gizlediği, başı göklerde, kara yosunlarla kaplı korkunç bir sıra kayalık dikilmiştir. Duvarlarından buharlaşmaz sular inen bu kayaların tepenizde kıvrılan uçlarından üstünüze ağır ağır, ölümün son çiy damlaları gibi ürpertici, gök gürültülü bir sağanak boşanırdı. Aşağı çayırıklarda öğleyin her yer ağustos sıcakıyla kavrulurken, siz şimdi alacakaranlıkta soğuktan titrerdiniz. Yara bere dolu korkunç kayalar, çepeçevre her yanda hızla yükselir, pörtler, gerilir, şişer, şevkle ileri fırlar, birleşir, açılır sonra yeniden birleşirlerdi; etrafa her yandan ürkütücü, iğrenç bir tatsızlık saçılırdı. O doymak bilmez kavgasında kış mevsiminin silahşörlüğünü üstlenen poyrazın ormanlardan zorbalıkla ele geçirdiği ve gaddarca bir kibirle orada, hemen onların kendi savaş alanında parça parça ettiği iç karartıcı ganimetler, kayaların arasında oraya buraya gelişigüzel fırlatılmış ve

yığılmış dururdu; tıpkı Arkansas'ın alüvyon yüklü coşkun ırmaklarında sıkışıp birbirlerine giren, su yüzeyinde boşluklar arasında köprüler kurarcasına ayağa kalkan kütükler gibi; ya da dalgaların allak bullak ettiği, kaldırıp büyük bir şiddetle Atlas Okyanusu'nun sarp kıyılarına savurarak, parça parça ettiği gemilerin direkleri ve serenleri gibi. Bu geniş çaplı, anlamsız çapulculuk gösterisinin ortasında, tek tük düşen kaya sesleri, etraftaki sessizliği bir top gümbürtüsüyle yazar, tüm yankıların yüreklerini korkuyla doldurur, onları mağaralarda, tıpkı düşman saldırısına uğramış bir şehirde feryatlar içinde kaçışan kadın ve çocuklar gibi bağırttırarak, bir içeri bir dışarı koştururdu.

Tam bir harabe; acımasız, sonu gelmez bir yıkım, soğuk ve karanlık: İşte bir zamanlar “Latif ” denen ama şimdi “Titanlar Dağı” adı verilen dağı, malikânenin avlusundan bakıldığında, pek güzel gösteren o şirin mor rengin perde gerisinde sürüp giden gizli yaşam buydu.

Böylesine hayal bile edilemeyecek karanlıklar ile sarp kayalıklardan ürker, şimdi hüzünlü hüzünlü geri döner ve belki yolunuza, geviş getiren dalgın bakışlı uysal ineklerin ağızlarına koymadıkları o kısır, kokusuz küçük beyaz çiçekli ölmezotunun bol bulunduğu yanlardaki daha değersiz otlak taraçalarının kıyısından devam edersiniz. Ancak şimdiden, uzaklardaki kedinanesi kümelerinden burnunuza yer yer tatlı kokular gelir; çok geçmeden de, çiflik evlerinin bu sevgili otunun gösterişsiz yeşilliğini karşınızda bulurdunuz. Onlara rastladığınız her yerde gözlerinize taş temeller, çoktan yıkılıp gitmiş kütük evlerden kalma çürük kalaslar ilişirdi; göçmen olmayan bu otun yeşilliği ne yapsa bu harabeleri gizleyemez. Kedinanesi adı, bu bitkiye son derece uygun bir ad; çünkü evcimen kediler gibi kedinanesi de, bir yerden tüm insanlar ayrılıp gitse bile uzun zaman orada kalacak, terk edilmiş aile ocağında ısınmaya, serpilip çiçek açmaya devam edecektir. Harabeleri gizleyemez; çünkü her ilkbaharda kutsal ölmezotu, ölümlü olan bu evcil bitkinin alanına yayılıyor, her sonbaharda kedinanesi öldüğü halde, hiçbir sonbahar ölmezotuna dokunmuyordu. Kedinanesi ile ölmezotu! Bunlardan biricisi, yeryüzünde insanoğlunun evinde tattığı huzuru; ikincisi, tanrılaşmak ve her yere yayılmak isteyen bir iştahı simgeler.

Artık hüüzün verici otlakların kıyısını izlemez, gizemli dağın eteğindeki uzun yamaçtan aşağı inerdersiniz. Orta yerdeki araziye varınca, yukarılardan yuvarlanmış, yerde yatan sfenks görünüşlü kaya parçalarının arasında bir kez daha dururdunuz. Bir kaya gözlerini dikmiş meydan okurcasına size bakıyordu. Titanların en kudretlisi olan Enkalados'tur bu; kıvrana kıvrana, kendisini tutsak eden topraktan çıkıp kurtulmaya çalışmakta; başında kalan yosun sarığıyla, kıvranıp durmakta; kolsuz olduğu halde, tüm gövdesiyle karşı koymaktadır. Tanrılar Pelion ile Ossa Dağları'nı Enkalados'un üstüne yeniden fırlatırlar. Başında kalan yosun sarığıyla, kıvranıp durur Enkalados; pes etmek bilmeyen yüzünü hâlâ boş yere saldırap durduğu o yüce dağa, Olympos'a çevirmiştir. O dağ ki, Enkalados'u öfkeyle fırlatıp yere çaldığında, üstüne kâbus gibi dağlar yığılmış, bunların ağırlığı altında boş yere bağırıp dursun diye onu orada öyle bırakmıştı.

Bu acayip biçimli kaya Pierre'in hep ilgisini çekmişti, ama içinde barındırdığı anlam şimdiye kadar tüm yönleriyle ve anlaşılır bir biçimde hiçbir zaman ona böylesine çarpıcı gelmemişti. İlkgençlik yıllarında üniversiteden arkadaşlarıyla bir gezinti sırasında rastlamışlardı ona; garip görünüşü dikkatlerini çektiği için, bir sürü kazma kürekle geri gelmişler ve etrafını kazarak çıkarmak ve gerçekten doğanın iblisçe bir hilkat garibesi mi, yoksa Nuh tufanından önceki dönemden kalma güçlü bir sanat eseri mi, öğrenmek istemişlerdi. Terra'nın bu ölümsüz oğlunu Pierre ilk kez bu arkadaş topluluğuyla birlikte görmüştü. O gün, el değmemiş doğal haliyle bu heykel, topraktan sarıklı bir baş gibi çıkıp yükselen volkanik bir kayaya benziyordu, o kadar. Kibirli yüzü dağa dönüktü; bir boğaninkini andıran boynu, açıkça ayırt ediliyordu. Allak bullak olmuş, yaralı, kırık çehresi ve topraktan çıkarken başında kalan yosunların alaya aldığı kederli alnıyla Enkalados, boğazına kadar gömülü olduğu toprağın içinde donup kalmıştı. Kazmalarla küreklelerle, Ossa Dağı'nın bir kısmını hemen üstünden kaldırıp atırlar; sonunda çevresinde üç-dört metre derinliğinde yuvarlak bir çukur açtırlar. Yorulan genç öğrenciler bu noktada ümitsizliğe kapılıp kazmayı bıraktırlar. Ama o zamana kadar Enkalados'un güçlü göğsünün büyük bir bölümünü açmışlar, kırık omuzları ile bir zamanlar korku

saçan kollarından geriye kalan üst kısımları ortaya çıkarmışlardı. Dev Titan'ın yaşadığı küçük düşürücü olayın bu kadarını gözler önüne serdikten sonra öğrenciler, onu bu acınacak durumda bırakıp gitmiş, boş bir öfkeyle kabaran çıplak bağrını da şimdi apaçık olarak, yenik başının üstüne çağlar boyu pisleyip duran kuşlara terk etmişlerdi.

Doğa'nın güçlü elinden çıkan bu Amerikan Enkalados'u, heykeltıraş Marsy'nin sanatı ile Bourbon krallarının büyük gurunun ürünü olan ve Versailles Sarayı'nın o büyüleyici bahçesini süsleyen Titan heykeliyle boy ölçüşebilecek değerdedir.¹¹⁴ Marsy'nin tunç heykelinin yukarı dönük ağzından, Etna Yanardağı'ndan yükselen ve bir zamanlar bu devrik devin kızgın nefesi olduğu söylenen alevlerle yarışırcasına, yirmi metre tepeye sular fışkırır; üstünde muhteşem kayalar yığılıdır; yerde burkulmuş duran dizi tunçtaki bir kırıktan dışarı fırlamıştır. Marsy'nin heykeli yüksek sanatın cüretkâr bir örneğidir; ama Amerikan Enkalados'u, doğa kadar usta olmayan insanoğlunun elinden çıkma bu güzel heykelle boy ölçüşebilmekten öte, onu kat kat aşıyordu. Marsy, baştan beri savunmasız olan Enkalados'u kollu yapmıştı; ama gerçeği daha doğru yansıtan doğa, cerrahi bir işlemle dev Titan'ın kalçasından yukarı kısmında işe yarar bir tek eklem bırakmamıştır.

Pierre'in gördüğü garip manzara buydu: Titanlar Dağı; dağın eteklerinde, saldırıları tanrılarca püskürtülmüş Titanlar ve onların ortasında utanç içinde yere yıkılmış yatan Enkalados. Kendinden geçtiğinde Pierre'in gözlerinin önünde belirerek, odadaki bomboş dört duvarın, çalışma masasının, portatif karyolanın yerini alan garip görüntü işte bu haşin manzara idi. Ancak, şimdi o taşlaşmış utanç verici duruşları üzerlerinden gitmişti; hep birlikte ayağa fırlamışlardı; bayır yukarı ilerliyor, dik kayanın sessiz duvarına var güçleriyle yeniden yükleniyorlardı. En önde yosun sarıklı, kolsuz bir dev görüyordu; dinmez bilmek hıncını başka bir biçimde alamadığı için, dev gövdesini şahmerdan gibi kullanıyor, kaldırıp kaldırıp fırlatıyor, şişkin kaburgalarıyla çetin kayaları dövüyordu.

Pierre uykusunda, “Enkalados! Enkalados bu!” diye haykırırdı. Gördüğü hayalet o anda yüzünü Pierre'e döndü; şimdi

Pierre'in karşısındaki Enkalados değildi artık; Titan'ın kolsuz bedeninin üstünde, büyütülmüş biçimde kendi başı, kendi yüzü, ileride yaşayacağı sıkıntıları, acıları önceden bildirircesine, ıslıl ıslıl Pierre'e bakıyordu. Tüm vücudunu bir titreme sarmıştı Pierre'in; irkilerek iskemlesinden fırladı; uyandığında, o korkunç hayal kaybolup gitti, ama yerini Pierre'in gerçek acılarına bırakarak gitti.

V

Pierre'in eskiçağ masalları hakkındaki üstünkörü bilgisi, dilsiz bir kayayı böyle garip bir biçimde dile getirmekle kalmamış, gördüğü hayalden, daha ileri bir anlam çıkarmasını da sağlamıştı. Ancak, çıkardığı anlam, son derece soğuk, uğursuz bir önsezi idi. Bunun nedeni belki de Pierre'in, önündeki karanlık engeli aşmak için son adımı atmaması; bildiği masaldan içini rahatlatmak bir anlam çıkarmaya belki de kasten yanaşmaması; bu inatçı kayaya, Musa'nın kendi kayasına vurduğu gibi bir darbe vurarak, kuru taştan, içindeki acı susuzluğu giderecek suyu çıkarmaya çalışmaması idi.¹¹⁵

Böyle bir darbe vurulunca, Titanlar Dağı'ndan sanki aşağıdaki gibi bir derenin çıkıp aktığı görülecektir:

Yaşlı Titan Satürn, Terra'nın kendi oğlu Koelos ile ilişkisinden, yani Yer ile Gök arasındaki ana-oğul birleşmesinden doğmuş bir çocuktur. Satürn büyüyünce, annesi Terra ile evlenerek, enest niteliği daha da artan ikinci bir ana-oğul evliliği yapmıştı. Bu birleşmeden doğan çocuklardan biri Enkalados idi. Bu yüzden Enkalados, hem oğul, hem torun olarak bir enest çocuğuydu. İşte aynı biçimde, içindeki dünyevi unsurlar ile semavi unsurların birleşip kaynaşması Pierre'de, göklere yükselmeye can atan, ama hâlâ yeryüzünden büsbütün kurtulamamış karışık, kararsız, değişik bir ruh hali doğurmuştu. İçerdiği düşük nitelikli dünyevi unsurlar yüzünden toprak anasından kopamadığı için, bu ruh hali Pierre'de iki kat enest ürünü olan şimdiki

kendi Enkalados'unu yaratmıştı; Dolayısıyla, Pierre'in şimdiki ruh hali (o gözükkara, tanrılara saldırma duygusu), gene de, bir koldan göklerin torunu oluyordu. Çünkü, göklerden tepetaklak yeryüzüne fırlatılan Titan Enkalados'un, kendisine babasından kalan hakkı yeniden elde etmek için zor kullanarak bile olsa hâlâ gökyüzüne çıkmaya çalışması, her zaman uygun bir davranıştır. Bu yüzden, göklere şiddetle saldıranlar, göklerden geldiklerinin en iyi kanıtını verirler! Ama, o sırça kaleyi çevreleyen hendekteki surlarda sürünüp durmaya razı olanlar, bu çamurların içinde doğduklarını, sonuna kadar da orada kalacaklarını gösterirler.

Pierre, baygın durumdayken gördüğü garip hayalin etkisinden bir parça kurtulduktan sonra, elinden geldiğince kendini topladı ve o ölümcül odasından hemen çıktı. Ani ve kesin bir değişiklik, kendi en köklü eğilimlerini bir yana bırakmaya; gözlerindeki acayip rahatsızlığa, yeni ortaya çıkan baygınlık iblisine ve Titanlar hakkında gördüğü cehennemi hayale karşı var gücüyle savaşmaya karar verdi.

Şimdi odasından adımını tam dışarı atarken, içi burkula burkula, neşesiz denmeyecek bir ifade takınmaya çalıştı. Aslında yüzünün nasıl göründüğünü bilmiyordu; karşısında dayanılmaz acılar görmekten korktuğundan, son zamanlarda aynaya bakmaktan büsbütün kaçınır olmuştu. Ayrıca, düşündüğü küçük planı dostlarına önerirken, gerçek duygularını gizlemek için, şöyle suya sabuna dokunmayan, şakacı, neşeli neler söyleyebileceğini hızla aklından geçirdi.

İşte aynı şekilde, tanrılar yerküreyi Enkalados'un ayaklarına demirden bir top gibi zincirlediklerinde, yerküre binlerce çiçek açmış, çiçeklerin narin gülüşleri aynı şekilde bu yılmaz Titan'ın taşıdığı muazzam yükün ağırlığını gözlerden gizlemişti.

Kitap XXVI

GEZİNTİ: BİR YABANCININ PORTRESİ: YELKEN VE SON

I

“İsabel, gel! Gel, Lucy! Hep birlikte daha hiç yürüyüşe çıkmadık. Hava soğuk, ama açık. Kent dışına bir çıktık mı, güneş de görünür. Hadi, hemen hazırlanın. Limana kadar yürüyelim. Sonra da koydaki gemilere kadar gideriz. Lucy, koyun manzarasını görünce –modellik edecek gerçek müşteriler çıkıncaya kadar– o kapalı kapılar arkasında gizlice üstünde çalışıp durduğu resim için de aklına mutlaka birtakım ipuçları gelir.”

Pierre’in çalışmasına böyle beklenmedik bir biçimde ara vermeyi teklif etmesiyle Lucy’nin solgun yüzünde neşeli bir şaşkınlık belirdi; ama bu sözleri duyunca, hâlâ şaşkın bakan yaşlı gözlerini yere çevirdi; bu sırada yüzündeki ilk ifade gitmiş, onun yerine şimdi, uçsuz bucaksız, sessiz, anlatılması güç bir anlam gelmişti.

Pierre’in bir an Lucy’ye hayranlıkla baktığını gören İsabel heyecanla araya girerek, “Demek bitti!” dedi. “O melun kitap bitti! Şükürler olsun!”

“Yok, bitmedi,” dedi Pierre. Takındığı tüm yapmacık ifade birden kaybolmuş, yüzü al al olmuştu. “Ama o melun kitap bitmeden önce, karadan uzaklaşıp başka bir ortama, denize geçmem gerekiyor benim; karaların eyerinde oturmaktan yoruldum artık.

Şimdi başka bir eyere atlayıp biraz da orada oturmam gerek. Ah, cesur bir adamın bineceği, durmadan koşan iki küheylanı olmalı gibi geliyor bana: Biri Kara, öteki Deniz. Ve biz sirk cambazları gibi, atlarımız güneşin çevresinde yan yana doludizgin koşarken, hiç yere inmeden birinden ötekine atlayarak dengemizi bulmalı, öyle dinlenmeliyiz. Ben karadaki küheylanımın sırtında öyle uzun zaman kaldım ki, şimdi başım dönüyor!”

Lucy yavaşça, “Beni hiç dinlemiyorsun, Pierre,” dedi; “kendini böyle zorlamana hiç gerek yok. Bak, İsabel de, ben de senin kâtibelerin olmak istiyoruz. Yalnızca yazdıklarını temize çekmek için değil. Sen söylerken yazmak için. Eminim bunun sana çok yardımı olurdu.”

“Olmaz! Giriştiğim düelloda yardımcı kullanmak yasak bana!”

Elindeki şalı düşüren Lucy, derin bir heyecandan doğan tarifsiz bir özlemle ona bakarak, “Ah, Pierre! Pierre!” dedi.

Belirsiz bir anlamla Lucy’ye bakan İsabel, yavaşça Pierre’in yanına gidip elini tuttu.

“Ben senin uğruna kör olmaya razıyım, Pierre; al şu gözlerimi gözlük yerine kullan,” dedi; bu sözleri söylerken, Lucy’ye tepeden bakan, meydan okuyan bir bakış fırlattı.

Şimdi sanki yola koyulacaklarmış gibi, hepsi birden yarı isteksiz bir harekette bulundular.

Lucy yumuşak başlı bir tavırla, “Siz hazırsınız, önden gidin; ben arkadan gelirim,” dedi.

“Olmaz,” dedi Pierre. “Her biriniz bir koluma gireceksiniz. Hadi gel!”

Evin alçak kemerli girişinden sokağa çıkarlarken onları gören yanık yüzlü bir gemici Pierre’e, “Ağır ol aslanım, dümene dikkat et; darboğaza girmişsin sen!” diye seslendi.

Lucy yavaşça, “Ne diyor?” diye sordu. “Evet, bu sokak gerçekten de dar bir boğaza benziyor.”

Ancak Pierre, kulağına anlamadığı bir şeyler fısıldayan İsabel’den kendisine ani bir ürpertinin geçtiğini hissetti.

Ana caddelerden birine çıkınca, bir kapının üstündeki gösterişli bir tabelaya doğru yürüdüler. Tabela, üst katta bir resim galerisi bulunduğunu ve Avrupa’dan getirilen bazı

resimlerin müzayede yoluyla satılmadan önce burada sergilendiğini ve girişin serbest olduğunu ilan ediyordu. Böyle bir serginin varlığından tamamen habersiz olduğu halde Pierre, içinden gelen ani bir dürtüyle hemen resimlere bakmayı teklif etti. Kızlar kabul edince, merdivenleri çıktılar. Girişte biri, Pierre'e bir katalog verdi. Pierre durup kataloğa baştan sona kısaca bir göz attı. Hepsinin yanına utanmasızca "orijinalligi kuşku götürmez", "gerçekliği kanıtlı" gibisinden notlar düşülmüş Rubens, Raphaello, Angelo, Domenichino, Da Vinci gibi adların oluşturdukları uzun sütunlar arasında, Pierre bir de şu kısa satıra rastladı: "*No.99. Bir Yabancıнын Portresi. Ressamı bilinmiyor.*"¹¹⁶ Açıkça belliydi ki, bunların tümü, Amerika'daki bazı yabancı galeri sahiplerinin dışardan getirip inanılmaz bir yüzüzlükle, resim sanatının en yüce adları altında sundukları acemice yapılmış zavallı resimlerdi. Ancak, sanat eserlerini inceleyen bir kimse, nasıl eskiçağların kusursuz sanat dönemine ait en özüllü torsoları bile göz ardı edemezse, çağdaş sanatın en kötü, en beceriksiz örneklerini de incelemeyen geçemez. Çünkü bunların her ikisi de torsodur; biri geçmişin yok olmuş kusursuzluğunun; öteki ise geleceğin henüz gerçekleşmemiş kusursuzluk beklentisinin ürünüdür. Gene de, duvarlardaki sık asılmış resimlerin arasından geçerken Pierre, bu hiç tanınmamış ressamı titrek ellerle yüce konuları işlemeye iten şeyin, insanın kendine karşı duyduğu çılgınca bir hayranlık olduğunu sezdi ve kendisi hakkında da çok karamsar bazı düşüncelere kapılmadan edemedi. Sanki dünyadaki tüm duvarlar, büyük tasarımlarla yola çıkan, kötü yapılmış, güçsüz, boş resimlerle doluydu. Bunlar arasında en ustaca yapılmış olanlar, daha önemsiz, gündelik konuları işleyen resimlerdi. Ancak, sınırlı bir anlamda bunlardan hoşlansa da, ruhunun derinlerinde yatan yüceliklere dokunamadıkları için, Pierre genelde onları da küçümsüyor, yetersiz buluyordu.

Sonunda Pierre'le İsaibel, Pierre'in nedensiz yere arayıp durduğu 99 numaralı resmin önüne geldiler.

İsaibel büyük bir heyecanla, "Aman Tanrım! Bak şuna! Bir bak! Bu ifadeyi daha önce ben bir tek kendi aynamda gördüm. Bak şuna! Bak!" diye bağırdı.

Belki talihin cilvesi olarak, belki de ince bir hesaba dayanan bir sahtekârlık sonucu, İtalyan resminin gerçek bir pırlantası, bu karmakarışık, uydurma resimlerin arasına düşmüştü.

İnsan Avrupa'daki galerilerde yığın yığın harika sanat eseri arasından şaşkınlığa uğramadan geçebilir; çünkü bunca mükemmel şeyi aynı anda görmek, çoğu sıradan kişide bunlardan birini seçip ayırt etme yeteneğini ortadan kaldırabilir. Ama sakın yarıdılışlı, derin görüş sahibi hiç kimse, resim sanatının ilahları arasında dolaşırken, kendini bunlardan rasgele biri ya da birkaçının uyandırdığı birtakım özel, çok güçlü duygulara kapılmaktan kurtamaz. Bu resimlerin hangi üstün nitelikleri ile bu özel etkiyi uyandırdığını ne kataloglar yazar, ne de en bilgili uzman eleştirmenler açıklayabilir. Bunun nasıl olduğunu etraflıca anlatacak zamanımız yok şimdi. Şu kadarını söylemekle yetinelim ki, bu gibi durumlarda o olağanüstü duyguyu uyandıran şey, her zaman soyut bir sanatsal kusursuzluk değil, çoğu kez rastlantı sonucu o resme karşı duyulan bir yakınlıktır. Gene de, içinde uyanan bu duyguyu kişi başka nedenlere yorar. Başkalarının övmediği ya da insanların büsbütün ilgisiz kaldıkları bir-iki esere karşı bir-iki kişinin inatla beslediği, çoğunlukla nedeni açıklanamayan, coşkulu hayranlık bundandır.

Ancak bilinmeyen bir ressamın yaptığı “Bir Yabancınn Portresi” adlı resimdeki soyut, genel sanatsal üstünlük, eserin tümünün uyandırdığı bu özel yakınlık duygusu ile birleşerek Pierre ve İsaabel’i güçlü bir biçimde etkilemişti. Resmin onlarda yarattığı garip etki, Lucy’nin ona karşı ilgisiz kalmasıyla da azalmıyordu. Gerçekten de, kalabalıktaki itişip kakışma sırasında Pierre’in kolundan çıkan Lucy, ilerleyerek bu garip resme özel bir ilgi göstermeden önünden geçip gitmiş, şimdi salonda tam karşılarında bulunan bir yere gelmişti. Şu anda, galerideki ikinci en iyi resmin, kadın başlarının en sevimlisi, en dokunaklısı ve en korkuncu olan Guido’nun Cenci portresinin, hiç de fena sayılmayacak bir kopyasının önünde hareketsiz duruyordu.¹¹⁷ Portrenin belki en şaşırtıcı yanı, insanın aklına neredeyse doğaüstü denebilecek çarpıcı bir zıtlık getirmesidir. Bu zıtlığın olağanüstü niteliği belki de daha çok, bazı tropik ülkelerin genç kızlarında da görülen, yumuşak bakışlı, açık mavi gözlü, beyaz tenli bir yüz ile onu

çevreleyen ölüm gibi kapkara saçlar arasındaki yarı gerçeğe, yarı simgesel yakıştırmaya dayanan bir duyguydu. Ama, mavi gözlü beyaz tenli Cenci'nin saçları aslında altın sarısıdır; bu bakımdan, dış görünüşünde hiçbir doğaya aykırılık yoktur. Gene de, böyle melek gibi sarışın bir varlığın işlediği, uygar isanlarca suçların en korkuncu sayılan iki suç (bunlar, ensest ve baba katilliydi; bu suçlardan birini kendi işlemiş, ötekini ise yaptırmıştı), sarı saçlarını kapkara iki başlık gibi örtüyor ve akla gelen doğaya aykırılık duygusunu iyice pekişiriyordu.

Cenci ile “Yabancı'nın Portresi” karşılıklı duvarlarda, tam birbirini görececek biçimde ve aynı yükseklikte, üst sıraya asılmışlardı ve aşağıda dolaşan seyircilerin başlarının tepesinden sanki birbirleri ile konuşuyor gibiydiler.

Cenci'nin portresindeki yüzü herkes bilir. “Yabancı'nın Portresi” ise, esmer, yakışıklı, genç bir adamın başıydı; koyu gölgeli bir art alandan, kötü bir şeyler olacağını beklemiş gibi bakıyor, anlamı belirsiz bir biçimde gülümsüyordu. Üstüne ne giydiği açıkça anlaşılmıyordu; kapkara kıvrıkcık saçlı esmer başını, dolandığı perdelerden ve bulutlardan sıyrıp çıkarıyormuş gibi bir görünüşü vardı. İsabel, genç adamın gözleri ile alnının belli belirsiz, ama kuşku götürmez bir biçimde kendine benzediğini fark etti; Pierre'e göre ise bu yüz, daha önce handa yaktığı resmin yeniden dirilmiş haliydi sanki. Tek tek yüz hatları aynı değildi, ama bunların tümünün derinden derine oluşturdıkları ince ifade ve genel hava, neredeyse tıpatıp o idi. Bununla birlikte, hem potredeki yüzde, hem de genel olarak resmin kendisinde, kuşku götürmez bir yabancılık, bir Avrupalılık görüntüsü vardı.

İsabel heyecanla, “O mu bu? O mu? Olabilir mi?” diye fısıldadı.

Pierre'in yaktığı resimden İsabel'in haberi yoktu. İsabel'in sözünü ettiği kişi, küçük bir çocukken o iyi yürekli kadının adı hiç edilmeyen büyük evden kendisini alıp arabayla getirdiği neşeli evde, baba kimliği altında kızını görmeye gelen adamdı. Her ne kadar İsabel'in gizemli zihni durumun farkında olmasa da, genç kadın bu kişinin tüm hayatı boyunca herkese hep nasıl görünmüşse, onu tanıdığı kısa süre içinde kendisine de öyle görünmüş olması gerektiğini düşünmüştür kuşkusuz. Adamı

yalnızca bu görünüşü ile tanıdığı ya da hayalinde öyle canlandırdığı için de, başka türlü bir görünüşü olabileceğini hiç aklına getirmiyordu. İsa-bel'in düşünceleri hakkında ileri sürülen bu hususların o sırada Pierre'in aklından da geçmiş olması pek zayıf bir olasılık. Ama en azından, bu konuda İsa-bel'e onu yanıltacak ya da yanılgısını giderecek, aydınlatacak ya da aklının karışmasına yol açacak bir şey söylemedi. Çünkü aslında o sırada Pierre, İsa-bel'in o anda neler hissettiğini düşünemeyecek kadar kendi içinde uyanan çok daha derin duygulara kapılıp gitmişti. Öyle ki, bu noktada ortaya şöyle ilgi çekici bir durum çıktı: İkisini de heyecanlandıran nesne aynıydı, ama bu nesnenin her birinin zihninde uyandırdığı düşünceler ve anılar apayrıydı; oysa ikisi de o sırada, mantıksız bir tutumla, karşısındakinin belki aşağı yukarı aynı şeyi düşündüğünü sanıyordu. Pierre'in aklında koltuklu portre vardı, İsa-bel ise canlı bir yüzü düşünüyordu. Ancak, İsa-bel'in bu canlı yüzü kastederek söylediği heyecanlı sözlerle Pierre, farkına varmadan, aklındaki koltuklu portreyi kasteden sözlerle karşılık vermişti. Gene de, her şey öylesine içten içe ve doğal bir biçimde oldu ki, belki ikisi de sonraları bu çelişkili durumun hiçbir zaman farkına varmadı; çünkü böyle bir şeyi fark etmek için, geçmişe dönerek olayları sakın bir kafayla gözden geçirmek gerekir; oysa o günden sonra olaylar onları amansızca önlerine katıp öyle baş döndürücü bir hızla sürükledi ki, durup geçmişi düşünecek hiç zamanları olmadı.

İsa-bel heyecanla, "O mu bu? O mu? Olabilir mi?" diye fısıldamıştı.

Pierre, "Hayır, olamaz. O değil," diye karşılık verdi. "Şaşırtıcı bir rastlantı bu, o kadar."

"Ah, Pierre," dedi İsa-bel. "Açıklayamadığımız şeylere rastlantı deyip geçiyoruz hep. Bana bunun o olduğunu söyle. O olmalı! Harika bir şey bu!"

Pierre çabuk çabuk, "Hadi gidelim buradan. Sonsuza kadar da sessiz kalalım," dedi. Lucy'yi bulup oradan hemen ayrıldılar. Daha önce olduğu gibi anlaşılan Pierre kendini ya da yanındaki hanımları tanıyan biriyle karşılaşmak istemediği için, gene farkına varmadan, caddede kalabalığı ite kaka kendilerine yol açarak, acele adımlarla ilerlediler.

II

Hızla yürürlerken Pierre suskundu, ama yüreğinden çılgınca düşünceler geçiyor, çığlıklar yükseliyordu. İsa-bel'e ilişkin her şeyi altüst edecek müthiş düşüncelerdi bunlar; ayrıca, Pierre o sırada pek farkında değildi ama, genç kadının onun gönlünde sahip olduğu yeri değiştirecek nitelikteki bu düşüncelerden fazla rahatsızlık duymuyordu.

İsa-bel'in kız kardeşi olduğunu nereden biliyordu? Dorothea Hala'nın anlattığı yarım yamalak öykü ile, İsa-bel'in bazı noktalarda buna çok kuşku götürür bir biçimde uyar gibi görünen daha da yarım yamalak öyküsünü bir yana bırakacak olursa, evet nereden biliyordu? Salt aklın tarafsız ışığının acımasız mantığıyla bakıldığında, birbiriyle belli belirsiz örtüşen bu öykülerden kesin bir sonuca ulaşma olanağı yoktu. Ölüm döşeğinde sayıklayan babasının abuk sabuk sözlerine ilişkin kendi bulanık anıları da bir yana bırakılırsa, nereden biliyordu kız kardeşi olduğunu? Bu anılar kendisinde, bir açıdan ve bir dereceye kadar, babasının evlilik dışı bir kızı olduğu yolunda bir düşünce uyandırmış olabiliirdi; ama varlığı kabul edilen bu çocuğun aslında kim olduğu konusunda hiçbir bilgi çıkmıyordu bu anılardan. Şimdi Pierre için önemli olan, babasının bir kız çocuğu olup olmadığı gibi genel bir soru değil, eğer böyle bir çocuk varsa, o çocuğun gerçekten İsa-bel mi, yoksa dünyadaki herhangi başka bir kız mı olduğu sorusuydu. Ayrıca, Pierre'in kendisinin de çok yönlü, birbirine karışmış türlü mistik ve doğaüstü inançları olmuştu. Şimdi bu inançların başlangıçta yalnızca derin bir heyecandan doğduğunu anlıyordu sanki; eskiden şiddetle duyduğu bu heyecan, o ilk gücünü yitirmişti artık. İşte bu heyecan da tüm öteki noktalarla birlikte bir yana bırakılır ve yalnızca somut, açık seçik gerçekler göz önüne alınırsa, İsa-bel'in kendi kız kardeşi olduğunu nasıl bilebilirdi? İsa-bel'in yüzünde gördüğü hiçbir şeyi babasının yüzünde de gördüğünü anımsamıyordu. İleri sürülebilecek tek kanıt, ikisi arasında yalnız kendisinin benzerlik bulduğu koltuklu portreydi. Ama işte şimdi ortaya bir başka portre, hiç tanımadığı Avrupalı bir adamın portresi çıkmıştı. Denizaşırı bir

ülkeden getirilen, açık artırma ile müzayedede satılacak olan bu portre de, öteki kadar güçlü bir kanıttı. Öyleyse koltuklu portredeki kişi ne kadar İsaabel'in babasıysa, bu portredeki kişi de o kadar babasıydı. Ancak belki de, bu ikinci resme hiç kimse modellik etmemişti; belki de yalnızca hayal ürünüydü bu resim. Resmin art alanındaki belirsizlik, aslında bu düşüncüyü destekliyordu.

Pierre'in ruhunda yatan en derin sırları, kumsalları kucaklayan dalgalar gibi kıyısından köşesinden saran bu akıl karıştırıcı düşünceler ile, kol kola yürürlerken, İsaabel ve Lucy'nin iki yandan Pierre'e dokunan bedenlerinin onda uyandırdığı duygular, sözcüklerle anlatılabilecek gibi değil.

Son günlerde Pierre, özellikle kitabındaki kurmaca gizemlerin derinlerine daldıkça, İsaabel'in yaşamöyküsünü eskiden olduğundan çok daha açık seçik bir biçimde, akıl ermez bir sır, hayal ürünü bir hezeyan gibi görmeye başlamıştı. Çünkü kendileri mistik ve gizemli şeyleri yaşayarak yakından öğrenen kimseler ile, bu tür şeylerle meslek olarak uğraşanlar; başkalarının yaptığı mistik ve gizemli işlerin insanları aldatmaya yönelik bir tür hokkabazlık olduğunu düşünmeye ve benzer bir biçimde, tüm kendi kişisel düşüncelerinde de (tıpkı eski çağların gizemli Eleusis dinlerine mensup rahiplerin gündelik yaşamlarında yaptıkları gibi) maddeci bir tutum takınmaya, herkesten daha çok yatkındırlar. Ayrıca bu kimseler çoğu zaman, düşsel nitelikli her türlü yeni varsayıma yüreklerinde herkesten daha inatçı bir kuşku besleme eğiliminde olan kişilerdir. Aslını söylemek gerekirse, mistik ve gizemli şeylere inananlar, mistisizmle hiç alışverişi olmayan ya da yarı-mistik insanlardır hep. Dolayısıyla, dışarıdan bakınca Pierre'in durumunda sanki garip bir çelişki vardı; çünkü kendi zihni gerçek derinliğe eriştikçe, Pierre tüm derinlik iddiasında bulunan görüşlere kuşkuyla bakmaya başlamıştı; oysa genellikle bunun tam tersi beklenir.

İsaabel'in olağanüstü öyküsü, şu ya da bu nedenle bir şekilde kurnazca uydurulmuş ve kızın zihnine daha çocukken yerleştirilmiş olabilirdi. Genç bir ağaca kazınan ufak bir iz gibi, belki onunla birlikte öykü de büyümüş, dallanıp budaklanarak sonunda bu hayret verici koca masala dönüşmüştü. Örneğin çocuklu-

ğunda yaptığını sandığı şu deniz yolculuğu: Pierre sonradan sorduğunda, İsaabel deniz suyunun tuzlu olduğunu bile bilmediğine göre, gerçek, uygun, mantıklı bir sorgulama yapılırsa, akla bundan daha aykırı bir şey düşünülebilir miydi?

III

Tüm bu zihin karışıklığı içinde limana vardılar; oralarda yan yana üç-dört iskeledeki pek çok tekne arasından en alımlısını seçtiler; tekne, o şahane körfezi baştan sona tüm güzellikleriyle görebilecekleri yarım saatlik bir gezi için harekete hazırды; biraz sonra suların üstünde uçarcasına gitmeye başladılar.

Onlar kollarını küpeşte demirlerine yaslamış dururlarken; çevik tekne, gemi direklerinin oluşturduğu ulu çam ormanları içinden; mavnalarla şalopaların cüce direklerinden oluşan karmakarışık orman altı çalılıklar, kamışlıklar arasından hızla ilerliyordu. Çok geçmeden, sudaki ahşap gemi direkleri ile karadaki kiliselerin taştan yapılma sivri kuleleri birbirlerine karıştı. İkiz ırmakların birleştiği yerde koca kent şimdi sıkışık kalmış, neredeyse gözden kaybolmuştu. Kıydan uzaklardaki iki küçük adacığın yanından hızla geçtiler; kıvrılarak, kentin Malta taşı ve mermerden yapılma kubbelerini gerilerde bırakıp geniş körfezin açık sularını örten o muazzam, şahane gökkubbeye eriştiler.

O gün kentin binalarla çevrili sokaklarında hafif bir meltemin estiğini hissetmişlerdi, ama şimdi çıplak doğanın tatlı esintisi yüzlerini okşuyordu. Dalgalar irileşip yuvarlanmaya başlamıştı. Sonra öyle bir noktaya geldiler ki, buradan bakınca, ileride kale gibi yükselen kayalıkların arasından koca körfezin, bir savaktan geçercesine Atlantik'e karıştığı gördüler. İsaabel birden Pierre'in koluna yapıştı ve heyecandan titreyerek, "Hissediyorum! Hissediyorum bunu! Evet o! Evet o!" diye haykırdı.

"Hissettiğin nedir, İsaabel? O dediğin ne?"

"Hareket! Hareket eden şey!"

Lucy, Pierre'in solgun, şaşkın yüzünü kaygı ve hayretle

süzerek, “Anlamıyor musun, Pierre?” dedi. “Dalgalar... İsa-bel dalgaların hareketinden söz ediyor. Bak, şimdi yükselerek doğ-rudan doğruya açık denizden geliyorlar.”

Pierre daha da garip bir sessizlik içinde yeniden düşünce-lere daldı. İsa-bel’in son derece şaşırtıcı ve inanılmaz öyküsü-nün gerçekten en şaşırtıcı ve inanılmaz yanının böyle güçlü ve çarpıcı bir biçimde doğrulanması karşısında direnmek ola-na-ğı kalmıyordu artık. Onun tahterevallı gibi inip çıkan deniz hakkında; denizin eğiminin, Fransa’daki dağlara benzeyen o dağlar arasındaki eski, terk edilmiş, yabancı evin döşemelerin-deki eğime pek benzemediği hakkında anlattığı belli belirsiz anılarını hatırladı.

Gördüğü garip portre ile İsa-bel’in son haykırışlarına ilişkin düşünceleri birbirlerini geçersiz kılıyordu; işte Pierre’in zihni bu düşüncelere dalmışken, tekne gitmekte olduğu küçük kıyı köyüne vardı; köy, okyanusa açılan o koca, savağı andıran mavi su yolundan pek uzakta değildi ve okyanus şimdi eskisinden çok daha açık seçik görülebiliyordu.

İsa-bel, “Burada durmayalım,” diye haykırdı. “Bakın, şura-dan geçip gidelim! Bell’in oradan geçmesi gerek! Bakın! Bakın! Orada, mavi denizin üstünden! İleriye, ileriye! Çok uzaklara... Denizin açıklarına, çok, çok açıklarına; uzaklara, uzaklara, açık-larda, iki maviliğin birleştiği, kaybolduğu yere. Bell’in oraya git-mesi gerek!”

Lucy, “Ama, İsa-bel, oradan ta İngiltere’ye ya da Fransa’ya gidilir; Fransa uzak, orada pek az dost bulabilirsin,” diye fısıldadı.

“Uzakta, Fransa’da dost bulabilmek mi? Burada dostum var mı ki? *Sen* dostum musun benim? İyiliğimi içtenlikle istiyor musun? Sana gelince, Pierre, ben ayakbağı değilim de neyim sana? Tüm mutluluğunu çekip almıyor muyum elinden? Evet, gideceğim oraya, oraya, ta uzaklara! Evet, evet, kararlıyım! Tut-mayın beni! Bırakın atlayayım!”

Lucy bir an ne olduğunu anlamadan önce birine, sonra ötekine baktı. Ama derhal hem o, hem Pierre, İsa-bel’in çılgın gibi dış küpeşte demirlerine yeniden uzanan kollarına bir daha sarıldılar. Geriye çektiler onu; konuşup sakinleştirdiler; İsa-bel’in

gerginliği biraz azalmıştı ama, Lucy'ye hâlâ derin bir kuşkuyla, Pierre'e de büyük bir sitemle bakıyordu.

Daha önce tekmeden çıkmak niyetinde oldukları halde çıkmadılar; halatlar çözölüp dönüş yolculuğu başladığında memnun bile oldular.

Ana caddelerde herkes herkesi gördüğu için, karaya ayak basınca Pierre yol arkadaşlarını buralardan gene hızla geçirdi; ama çok geçmeden daha تنها sokaklara gelince, o kadar acele etmediler.

IV

Havariler'e varıp iki yol arkadaşını odalarında kendi başlarına bıraktıktan sonra Pierre, yemek odasında sobanın yanında, sessiz ve düşünceli, bir süre oturup kaldı; sonra koridordan kendi odasına girmek üzereyken, birden Delly arkasından yetişti ve söylemeyi unuttuğu bir şey olduğunu, ama odasında iki mektup bulacağını, mektupların onlar yokken ayrı ayrı zamanlarda kapıya bırakıldığını söyledi.

Pierre odasına geçti; yavaşça kapıyı sürgüledi (daha iyi bir şey bulamadığı için, kapı sürgüsü olarak eski, kör bir hançer kullanılıyordu); şapkasını çıkarmadan yavaş yavaş çalışma masasına doğru yürüdü ve mektupları gördü. Mektuplar, gönderenlerin mühürleri üste gelecek biçimde duruyordu; bir eliye birini, öteki eliyle ötekini masadan aldı, kollarını uzattı, mektupları yan yana getirerek önünde tuttu.

“Yazıyı göremiyorum; bana geldiklerini kendi gözlerimle görüp öğrenmiş değilim daha; ancak gene de şu anda elimde, bağrıma saplanacak son hançerleri tutmakta oluğumu hissediyorum. Beni hançerlemekle, karşılık olarak bana da hançerimi yıldırım gibi çektirecekler. İki keskin uçtan hangisi önce gelsin bakalım? Bu mu?”

Sol elindeki mektubu yırtıp açtı.

“Bayım, siz dolandırıcının birisiniz. Herkesin seveceği bir roman yazacağınızı söyleyerek, bizden bir süredir avans alıyor-sunuz. Bir yandan da matbaamızda, o iğrenç dintanımazlardan, Lukianos ile Voltaire'den, aşırđığınız küfür dolu hezeyanlarınız basılmakta. Yayımlamak konusunda gösterdiğimiz büyük acele yüzünden, kitabınızın şimdiye kadar yolladığınız kısımlarının provalarını hiç kontrol etmemiştik. Bundan böyle bize tek sayfa göndermeyin. Bugüne kadar basılan bölümlere ait faturalar ile, bizi dolandırıp nakit olarak aldığınız avanslar konusu, artık avukatımıza havale edilmiş, kendisine derhal ve şiddetle harekete geçmesi için talimat verilmiştir.

(İmza) STEELE, FLİNT & ASBESTOS.”

Pierre sol elindeki mektubu katladı, sol öğçesinin altına koydu ve üstüne basarak öyle durdu; sonra sağ elindeki mektubu açtı.

“Sen, Pierre Glendinning, sen yalan yere yemin eden, ahlaksızın birisin. Bu mektubu yazmamızdaki tek amaç, kalbine işlesin ve oradan kanıyla birlikte tüm vücuduna yayılsın diye, yalanını doğruca sana, yazılı olarak geri göndermek. Nefretimizi somutlaştırıp güçlendirmek için bir süre harekete geçmedik. Ayrı ayrı ve ikimiz birlikte, seni ciğerlerinin her hücresine kadar yalancı olmakla suçluyoruz; sana insanlara vurulabilecek en aşagılık, en iğrenç damga olan yalancılık damgasını vuruyoruz; bu da tüm alçakça, rezilce kötülüklerin toplamı demektir.

(İmza) GLENDİNNİNG STANLEY,
FREDERİC TARTAN.”

Pierre sağ elindeki mektubu da katladı; sağ öğçesinin altına koydu, sonra kollarını kavuşturup her iki mektubun üstüne basarak durdu.

“Bunlar pek ufak şeyler, ama tam şu anda ortaya çıktıkları için, tüm önemli, büyük şeylerin göstergesi. Çünkü şimdi nefreti ayaklarıma giydim! Bu mektupların üstünde patenle kayar gibi kayarak, suçsuzluk kararımın verileceği noktaya ulaşacağım! Bundan böyle hiçbir şey beni bağlamaz. Ne karnımı doyuracak

ekmek bıraktılar elimde, ne de şerefimle ciğerlerime çekecek bir soluk hava; ama dünyanın ekmeği de, havası da umurumda değil. Her yanda saf tutmuş bu düşmanların karşısına çıkıyorum işte ve vuruşmaya hazır olduğumu yüzlerine haykırıyorum! Ah, Glen! Ah, Fred! Sizin kaburgalarımı kırarcasına bana sarılan kollarınıza kardeşçe, dostça atılıyorum ben! Sevgi olmasa sadece hor görülmeyi hak edecek ruhsuz bir dünyada, ikinizi de ne çok seviyorum; ama keskin bir nefret aşıyorsunuz siz şimdi bana! Peki, bakalım bu yalancının, bu dolandırıcının yazdığı kitap neredeymiş? İşte, bu aşağılık masanın üstünde. Dolandırıcı onu buradan tüm dünyaya ulaştırmayı düşünüyordu; yakayı ele vermiş bir düzenbaz olduğu için, buraya çivileyeyim onu! Şimdi iyice çivilenmiş bulunduğuna göre, dünyanın bilge kişileri en kötü hakaretlerine başlamadan, işte önce ben tükürüyorum üstüne! Şimdi de sokakta bana doğru yürüyen kaderimle buluşmak için dışarı çıkıyorum.”

Pierre’in şapkası başındaydı; kapalı avcunda Glen’le Frederic’in buruşuk mektubu vardı; uykuda gezercesine Isabel’in odasına girdi; genç kız onun bembeyaz yüzü ve perişan hali karşısında uzun, tiz bir çığlık attı; sonra kendinde ona doğru gidecek gücü bulamadığı için taş kesildi; buzla mumyalanıp perdahlanmış gibi, iskemlesinde öylece dondu kaldı.

Pierre ona aldırmadan aradaki odayı geçti; önceden kararlaştırmadığı halde ve kapıyı vurmadan Lucy’nin odasına daldı. Tek söz etmeksizin oradan da geçip koridora çıkacaktı, ama onu durduran bir şey oldu.

Lucy mermer bir heykel gibi resim sehpasının önünde oturuyordu; yanındaki küçük bir kutuda sivri uçlu kara kalemler ile kurşunkalemler vardı; kullandığı ressam sopasını çerçeveye dayamıştı; kara kalemni iki parmağı arasına sıkıştırmış, beğenmediği bir çizgiyi silmek için aynı elinde tuttuğu bir ekmek kabuğunu hafif hafif portre kâğıdına sürüyordu. Yerde ekmek parçaları ile kömür tozları saçılıydı; Pierre sehpanın arkasına bakınca henüz iskelet halindeki kendi portresini gördü.

Lucy onu görünce ne irkildi, ne de yerinden kıınıldadı; sanki elindeki ressam sopasının dokunuşuyla büyülenmiş gibi hareketsiz oturmaya devam etti.

“Eski ateşlerin sönmüş korları almış etrafını, ey solgun kız. Ölü korlarla, küllenip sönmüş bir aşkı yeniden alevlendirmeye uğraşıyorsun sen! Ekmeğini böyle ziyan etme; bağrına taş basıp, ye o ekmeği!”

Dönüp koridora çıktı; sonra kollarını açarak, Isabel ile Lucy’nin odalarının dış kapılarında durdu.

“Şimdi benim sizler için edeceğim en hayırlı dua, şu anda buradan görünmeyen donmuş iskemlelerinizden canlı olarak kalkamamanızdır. Doğruluk budalası, Erdem budalası, Kader’in soytarısı, ebediyen terk ediyor sizi!”

Uzun, dolambaçlı koridorda hızla ilerlerken, merdivenlerin birinden candan bir ses duyuldu:

“Ne o, evladım, kasırğa gibi acele acele nereye böyle? Hey, baksana bana!”

Ancak Pierre aldırmadan yoluna devam etti; Millthorpe onun arkasından bir an kaygı ve korkuyla baktı; sonra peşinden gitmeye davrandı, ama yeniden durdu.

“Bu Glendinning’in yapısında hep kara bir damar vardı; sanki aşırı sıkılmış bir turnikenin hemen üstündeymiş gibi, bu damarı şimdi iyice kabarmış anlaşılan. Şu anda peşinden gitmeye çekiniyorum; ama gene de yüreğimden gelen ses korkutuyor beni ve git diyor. Odalarına uğrayıp başına nasıl bir kötülük geldi diye sorsam mı acaba? Hayır, daha sonra; işgüzarlık ettiğimi düşünebilirler; böyle bir yanımla olduğunu söylüyorlar zaten. Bekleyelim bakalım; çok geçmeden bir şeyler öğrenirim belki. Evin önüne çıkıp sokakta biraz dolaşayım; sonra neler olacak görürüz.”

V

Pierre binanın uzak bir bölümüne geçti, tanıdığı Havariler’den birinin odasına daldı. İçerde kimse yoktu. Bir an durdu; sonra alt tarafı şifoniyer olan bir kitap rafına doğru yürüdü.

“Buraya koyduğunu gördüm: İşte... hayır, buraya... evet, bunu bir deneyelim.”

Kilitli çekmeceyi kanırtıp açtı; önünde bir çift tabanca, bir barutluk, bir kurşun kesesi ile yuvarlak yeşil bir kutu dolusu tabanca kapsülü duruyordu.

"Ah! İnsanı yaratırken Prometheus ne harika aletler kullanmıştır, kim bilir! Ama bunlar daha harika şeyler; çünkü Prometheus'un yetmiş yıllık eserini, bir anda yok edecek güce sahipler.¹¹⁸ İşte bak, gümbürtüsü Harlem'deki kilise orgununun bin borusunu geride bırakacak iki boru var burada.¹¹⁹ Borulardan müzik geliyor mu? Hayır, öyle mi? Öyleyse, keskin tiz sesler çık-sın diye barut, tenor sesler için de tabanca sıkısı koyalım içlerine; parçayı pes bir sesle bitirmek için de al sana birer kurşun! Ayrıca, ayrıca, evet ayrıca, en üste konması gereken sıkı olarak, onlara kendi pis yalanlarını iade edecek, mektuplarını ateş topu gibi beyinlerine saplayacağım!"

Glen ile Fred'in mektubunun özellikle daha ağır iftiralarda bulunan kısmını yırttı; iki parçaya ayırarak namlulardan sokup kurşunların üstüne sıkıştırdı.

Ceketinin iç ceplerine, göğsünün iki yanına birer tabanca yerleştirdi; arka koridorlardan geçerek arka sokağa indi; hızla kentin ana caddesine doğru yürüdü.

Soğuk bir gündü; ama hava açık, ortalık sessizdi; güneş alçalmış, yatık geliyordu; öğleden sonra saat dört ile beş arasıydı. Bu saatler, göz kamaştıran bu büyük caddenin, küstahça ilerleyen atlı arabalarla, eteklerini hışırdata hışırdata gezinen kadınlar ve erkeklerle dolup taşıdığı saatlerdi. Ancak bu insanların çoğu, batıya düşen geniş kaldırımında yürürlerdi; öteki kaldırımın, hamalların, garsonların ve dükkânlara paket taşıyan kimsele-rin dışında, hemen hemen terk edilmiş gibi bir görünüşü vardı. Batıdaki kaldırımında, ta üç-dört kilometrelik bir mesafe içinde, şallara bürünmüş ya da çuhalar giymiş gösterişli bir insan seli iki koldan –tıpkı rakip tavuskuşlarının yerlere uzanan görkemli uzun, parlak kuyrukları gibi– birbirlerine sürtüne sürtüne bir aşağı bir yukarı akar dururdu.

Pierre bu iki kola da karışmadan, ortalarından büyük adımlarla yürüyordu. Onun çılgın ve ölümcül görünüşü karşısında insanların bir kolu duvara, öteki kolu kaldırımın kenarına yanaşı-yordu. Tam ortalarından gittiği halde, Pierre bu insan selinin

içinden hiçbir engele uğramadan geçiyordu. Yalın, matematiksel bir amaç peşindeydi o. Yürürken gözlerini dört açıyor, özellikle karşıdaki ıssız kaldırıma bakıyordu; çünkü oranın boş oluşuna aldanmamak gerekirdi; batı kaldırımında kaynaşan kalabalığı daha iyi tarayabilmek için, kendisi de sık sık o yandan yürürdü.

Tam, etrafında en ihtişamlı kamu binalarının bulunduğu, üçgen biçiminde büyük açıklığa varmıştı ki (burası kentin tiyatro sahnesiydi sanki), öteki kaldırımda uzaktan Glen ile Fred'in yaklaşmakta olduklarını gördü. Yoluna devam etti; çok geçmeden kendisiyle yüz yüze gelebilmek için caddeyi çaprazlamasına geçmeye başladıklarını gördü. Yoluna devam etti; Glen birden Fred'in önünden ileriye fırladı (bir kimse tek başına başka birine saldırınca, Fred bire karşı ikinci kişi olmak istemezdi; bu yüzden öfkeli öfkeli orada hareketsiz durdu) ve "Yalancı! Alçak herif!" diye bağırarak, hışımla şimşek gibi Pierre'in üstüne atıldı; aynı anda şaklattığı sıgır derisinden kırbacını Pierre'in yüzüne indirdi ve orada yarısı mor, yarısı kanlı bir yara açtı.

Saldırı ânında insanlar korku içinde geri çekildiler; birbirlerinden kısa bir süre ayrılan Glen ile Pierre'in çevresinde bir halka oluşturdular.

Ancak, Pierre hızla iki elini iki göğsüne götürdü; her iki yandan üzerine atılıp kendisini tutan iki kızı itip savurdu, iki tabancayı da çekerek hızla, doğru Glen'in üstüne yürüdü.

"Vurduğun bir kırbaça karşılık, al sana iki ölüm işte! Seni öldürmek ne karar tatlı, anlatamam!"

Kendi akrabasının kanı kaldırıma saçılmıştı; Glendinning adını yasal olarak taşıyan tek insanı öldürerek, Pierre kendi soyuna kendi elleriyle son vermişti. Ve yüz el birden birbirleriyle yarışcasına Pierre'i yakaladı.

VI

O akşam Pierre kent hapisanesinin alçak bir zindanında tek başına idi. Ağır taş tavan, neredeyse alnına değiyordu; öyle ki üstteki uzun, sıra sıra hantal yapılı hücrelerin bir kısmı, sanki üzerine yığılmış gibiydi. Kendi ifadesiz, kireç gibi beyaz, melek yüzü kuruydu, ama duvarların taş yüzlerinden yaşlar damlıyordu. Dar ve basık avlunun alacakaranlığı, demirli küçük pencereden geçerek, ölgün çizgiler halinde taş döşemenin üstüne düşürüyordu.

“Zamanında gelen zamansız sonum, böyle olacakmış demek. Son bölümü, getirip yaşam kitabının ortasına yamamışlar! Ne kitabın, ne yazarının bir devamı var; ama ikisi için de ‘son’ sözcüğü yazılmış! Belirsizlikler sürüyor. Kalpsiz biri olsaydım ben, Eyer Çayır’ındaki kızı reddetseydim; eline biraz para tutuşturup başımdan savsaydım, bu dünyada uzun mutlu bir ömür sürer, belki öteki dünyada da sonsuza kadar mutlu olurum! Şimdi, her iki dünyanın da benim için cehennemden farkı yok. Öyle olsun bakalım! O zaman ben de, cehennem alevlerinden bir borazan yapar, ateş saçan nefesimle, isyanımı haykırıyorum! Ama önce başka bir beden verin bana! Şerefine leke sürülen bu yüzden kurtulmak için ölmeye can atıyorum. *Aslıarak ölüme mahkûm edilmiştir*. Sizden önce davranırsam yapamazsınız bunu! Ah, yaşamak benim için ölüm artık, ölmek ise hayat demek. Ah, bir kılıç olsa da, ruhumun doğmasına ebelik etse şimdi! Dinle! Gelen kim? Cellat mı?”

Bir gardiyan hırıltılı bir sesle, “Karınla kuzininmiş, öyle diyorlar; öyledir umarım; saat on ikiye kadar kalabilirler,” diye karşılık verdi; sendelercesine yürüyen iki kızı hücrenin içine doğru iterek kapıyı üstlerine kilitledi.

“Ey, solgun benizli hayaletler, öteki dünya bile olsa burası, sizleri görmek istemiyorum. Gidin buradan! İyilik meleği ile kötülük meleği, ikiniz de gidin! Pierre ne iyi, ne kötü artık!”

“Ey siz taş tavanlar ve yedi kat taştan gökler! Katil olan sen değilsin, kardeşim; kız kardeşin öldürdü seni; ah, kardeşim, kardeşim benim!”

İsabel'in bu feryadı üzerine Lucy, bir kâğıt tomarı gibi tor-top oldu ve sessizce Pierre'in ayaklarının dibine yığıldı.

Pierre genç kızın yüreğini yokladı, "Ölmüş!" dedi. İsabel'e yapışarak, "Kız mısın, kardeşim mi, karım mı, azize misin yoksa şeytan mı! Senin göğüslerinde bebeklere hayat verecek süt yok, seni de beni de zehirleyecek ölüm sütü var onlarda! Zehir! Nerede o şişe?" dedi ve İsabel'in yakasını yırtarak göğsünde sakladığı küçük şişeyi kaptı.

VII

Gece vakti astımlı tıknaz gardiyan, ölgün ışıklı demir dehlizde, petek biçimindeki uzun, sıra sıra hücrelerden birinin önünde ağır adımlarla ilerliyordu.

"Çok sessiz burası; şu deliğe bırakmıştım o iki fareyi; ihh!"

Birden, dehlizin uzak ucundaki kemerin altından bir karaltının çıktığını, yanındaki görevlinin önünden koşarak hızla kendine doğru yaklaştığını fark etti.

"Başka akrabalar da geliyor. Bu tıknefes herifler, birinci cenazeyi hep kaçırdıklarını bildiklerinden, ikincisi için daima önceden yola çıkarlar... Ihh! Nasıl da nefes nefese kalmış! Benden de beter hırlıyor adam!"

Fred Tartan ona dönerek sert sert, "Kız nerede?" diye haykırdı. "Katilin evinde yok! Tatlı kardeşimi orada aradım, tabancalar patlar patlamaz gittim; ama orada tek başına duran zavallı dilsiz, sadece kıvranan ellerle kapıyı işaret etti. Kuşların ikisi de uçup gitmişti! Nerede o, gardiyan? Buradan başka aramadığım yer kalmadı hapisanede. Gökten inip senin granitten cehennemine konan bir melek gördün mü?"

Gardiyan şimdi yanına gelen görevliye hırıltılı bir sesle, "Tımarhaneden kaçmışa, soluğu da tüketmişe benziyor, değil mi?" dedi.

"Bu bey genç bir hanımı, son gelen tutukluyla, bir şekilde, masum bir ilişkisi olan kız kardeşini arıyor. Tutukluyu görmeye gelen bir kadın oldu mu buraya?"

Gardiyan kısa kalın başparmağını hızla arkasına doğru savurarak, "Aa, evet oldu. İçeride iki kadın var şu anda," dedi.

Fred gösterilen hücreye doğru fırladı.

Gardiyan, "Hop, yavaş ol, delikanlı, yavaş," dedi; koca bir anahtar destesini şingirdattı, "Yavaş ol, önce anahtarı bulalım. Bu evin işleri benim üzerimde. Bak sen, bir gelen daha varmış."

Dehlizdeki aynı kemerin altından ikinci bir kişi, ikinci bir görevlinin önünden koşarak hızla onlara doğru ilerliyordu.

Millthorpe, "Hücre nerede?" diye sordu.

İkinci görevli açıkladı: "Son gelen tutukluyla mülakat yapmak istiyor bu bey."

Gardiyan hırıltılı hırıltılı, "Bir taşla iki kuş vuralım öyleyse," dedi. Hücrenin gıcırdayan kapısını ardına kadar açtı "Tutuklunun şirin misafir salonu burası, beyler; buyurun içeri. Tam bir fare deliği gibi sessiz, değil mi? Dünyanın öte ucunda tavşan toprağı eşelese, duyarsınız. O da ne, uyumuşlar mı yoksa?"

Fred içeriden, "Ayağım bir şeye çarptı," diye bağırdı; "Lucy! Bir ışık! Bir ışık getirin! Lucy!" Hücrenin içinde el yordamıyla çılgın gibi etrafı yokluyordu; o sırada elleri, çılgın gibi etrafı yoklayan Millthorpe'ü yakaladı.

"Pataklama beni! Çek şu pis ellerini üstümden! Hey, ışık! Işık nerede kaldı! Lucy! Lucy! Bayılmış!"

Derken yeniden birbirlerine takılıp sendelediler, sonra ayrılp yere düştüler; sanki hücrede herkes birden nefesini tutmuş gibi, bir an hiç ses duyulmadı.

Işık geldiğinde Fred, kız kardeşini kucaklamış, yerde oturuyordu; Millthorpe, Pierre'in yanında diz çökmüştü, avcunda arkadaşının hareketsiz elini tutuyordu; hafifçe kımıldayan İsaibel ise, ikisinin arasında duvara yaslanmıştı.

"Evet! Evet! Ölmüş! Ölmüş! Ölmüş! Görünürde tek bir yarası yok, melek kanatları saklıyor yaralarını. Sen ey, cehennemlik leş kargası, sen yaptın bu iblisçe işi. Senin düzenbaz tüfeğin bu melek kuşu vurup göklerden indirdi! Tanrım! Tanrım! Bu manzarayla kafamın derisini yüzüyorsun sen!"

"Kara damar patladı, işte tufandan geriye kalan harabe... Karaya vurmuş her şey burada! Ah, Pierre! Eski oyun arkadaşım, Pierre, okul arkadaşım, can dostum! Çocukluğumuzda ormanda

yaptığımız o gezintiler! Ah, sana takılmak, şaka yollu seni kara kara düşüncelere, hayata küskünlüğe karşı uyarmak isterdim, ama sen uyarılara hiç kulak asmazdın ki! Dudaklarında nasıl da, küçümseme ile masumluk karışımı bir ifade var, dostum! Ellerin katil barutla yanıp kavrulmuş, ama gene de bir kadının elleri gibi yumuşacık! Tanrı aşkına, parmakları kımıldıyor! Konuşmadan sıkıyor elimi! Her şey bitti işte!”

Duvar tarafından gelen boğuk bir ses, “Her şey bitti, ama sen gene de tanımıyorsun onu!” dedi; Isabel’in parmaklarının arasından yere akışı durmuş bir kum saati gibi, boş bir ilaç şişesi düşüp soğuk döşemede titredi ve genç kadının bedeni boylu boyunca kayıp Pierre’in göğsüne yığıldı; uzun saçları yayılarak, abanoz karası asma yapraklarından bir çardak gibi onu örttü.

— SON —

Notlar

- 1 Aksaçlı: Melville'in *Pierre*'i yazarken oturduğu Pittsfield'deki evinin penceresinden görülen ve yörenin en yüksek dağı olan *Greylock*. Geçmişteki adı 'eyer sırtı' anlamına gelen *Saddleback*'miş.
- 2 *Porphyrogenitus*: Latince. 'Mavi doğmuş'. Roma İmparatorlarının giydiği renkten: 'Kral soyundan'.
- 3 *Palmyra*: Ya da *Tadmor*. Hazreti Süleyman'ca kurulduğu söylenen eski bir Suriye kenti. Geiciliğin ve zamanın getirdiği yıkıntının simgesi.
- 4 *Soylu Aileler Kitabı*. John Burke (1787-1848) tarafından hazırlanan, İngiltere'deki soyluların adlarının yazılı olduğu kitap.
- 5 Hahambaşı: Sanhedrin adını taşıyan, İ.S. 70 yılında Kudüs' n yıkılmasıyla ortadan kalkan bir din adamı sınıfının başı.
- 6 Onlardan bir hanım: İngiliz Kral II. Charles Fransa'da s rg ndeysen metresi olan Lucy Walter.
- 7 Bridgewater Kanalı: Liverpool ile Manchester arasında, İngiltere'yi baştan başa geçen, 1758-1772 yıllarında yapılan ilk kanal.
- 8 Nell Gwynne:  nl  tiyatro oyuncusu. Kral II. Charles'ın metresi. İlk St. Albans D k  olan Charles Beauclerk'in annesi.
- 9 Norman: Normandiya D k . 1028-1087 yılları arasında İngiltere'yi ele geçiren, 1066 yılında Kral olan, I. William.
- 10 Matta'nın ilk Kitabı: Kitabı Mukaddes'in bu kitabında İsa'nın soyu İbrahim Peygamber'e kadar giden kırk iki kuşak boyunca izlenir.
- 11 Randolph: Virginia'daki ilk toprak sahibi soylu ailenin kurucusu. Pocahontas: Bir İngiliz'le evlenen Kızılderili Prenses.
- 12 Hollanda malik neleri: Melville'in zamanında New York eyaletinin bulunduğu bölgeye ilk yerleşenler Hollandalı gemenlerdi.
- 13 Hampden ailesi: İngiltere'de toprak sahibi soylu bir ifti aile. En  nl leri olan John Hampden İç Savaşta Kral I. Charles'a karşı arpışmıştı.

- 14 *Nemo contra Deum nisi Deus ipse*: Tanrı'nın kendinden başka hiç kimse Tanrıya karşı gelemmez (Latin atalarsözü).
- 15 Muggleton'un müritleri: Ludowicke Muggleton'u (1609-1698) izleyen, akla karşı çıkan, aklın kötülüğüne inanan kişiler.
- 16 Santa Fe De Bogata: Kolombia'nın başkenti.
- 17 Satürn ve Ops'dan bu yana: Evrenin başlangıcından bu yana; çünkü tüm öteki tanrılar bu ikisinin evliliğinden doğmuştur. Platon *Şölen*'de Jüpiter'in insanın gücünü azaltmak için onu iki parçaya böldüğünü ve aşkın bu parçaların birleşme arzusundan kaynaklandığını söyler.
- 18 Anakreon: İ.Ö. 6. yüzyılda yaşamış, aşk ve şarap üstüne şiirleri ile ünlü Yunanlı şair. On üçüncü yüzyılda Thomas Moore tarafından İngilizce'ye çevrildi. Moore'un *İrlanda Ezgileri*: Thomas Moore'un pek çoğu sonradan şarkı sözü yapılan şiirleri.
- 19 Sina Dağı: Hazreti Musa'nın on emri Tanrı'dan aldığı yer. Buradaki bir yerden İsa kalabalıklara vaaz vermiştir.
- 20 Kildani: Sami soyundan gelen ve sonradan eski Babil kralı olan kimselere verilen ad.
- 21 Joss: Çin'e ilk giden Avrupalı gezginlerin Çin tanrılarına verdikleri ad.
- 22 Kenan Diyarı: Hazreti Musa halkını Mısır'daki kölelikten kurtarıp vaat edilen topraklar denen Kenan diyarına götürdü. Çerkezistan, Melville için iyilik, güzellik ve erdem ülkesi.
- 23 Lotharioların terk edip geldikleri: Kitabı Mukaddes'de Tanrı'nın oğullarının yeryüzüne inerek ölümlü kızlarla evlendikleri ve oraya yerleştikleri söylenmektedir.
- 24 Altın mısralar: Pitagoras'çı filozofların veciz sözleri, ya da İslam öncesi dönemde altın harflerle yazılıp Kâbe'ye asılan kasideler.
- 25 Yeni bir gezegen: O yıllarda keşfedilen Neptün.
- 26 Flaxman'ın Homeros'u..... Dante'si: John Flaxman, Alexander Pope'un Homeros çevirileri ile Dante'nin *İlahi Komedî*'sini resimleyen İngiliz ressamdır.
- 27 Francesca'nın ölümcül Launcelot'u: Dante *Cehennem*'inde, Paolo Malatesta ile Francesca de Rimini'nin Launcelot ile Guinevere'in öyküsünü birlikte okurlarken birbirlerine âşık olduklarını ve Francesca'nın kocası tarafından öldürüldüklerini yazar.
- 28 *Recherché*: Nadide.
- 29 Orpheus, Euridike'sini buluyor: Yunan mitolojisinde Orpheus karısı Euridike'yi yeraltı tanrısı Pluton'un elinden kurtarır, ama onu yeniden kaybeder. Pluton Euridike'yi yeraltında tutar; sonunda Euridike altı ayını yeryüzünde, altı ayını yeraltında geçirmeye başlar.
- 30 Prens Mausolus: Karya kralı. Bodrum'daki anıt mezarı dünyanın yedi harikası arasında biridir.

- 31 Arimathealı Yusuf'un kabri: Havarilerinden biri olan Yusuf'un, İsa'yı kendisi için yaptırdığı mezara gömdürdüğü söylenir.
- 32 Ehrenbreitstein: Ren Irmağı yakınında on ikinci yüzyıldan kalma, etrafı bağlarla çevrili bir kale.
- 33 Üç Uğursuz Kadın: Yunan mitolojisinde kaderi temsil eden üç kadın. Bunlardan biri hayatın ipini eğiren kirmeni tutar, ikincisi ipliği eğirir, üçüncüsü keser.
- 34 Rezene, biberiye: Bu iki bitki insan belleğini simgeler.
- 35 Gizemli çadır: Eski Ahit'te Musevi tapınağında cemaat içinde Tanrı'nın durduğu örtülü yer.
- 36 Semiramis gibi güçlü: Asur kraliçesi; oğluna duyduğu büyük sevgi yüzünden kocasını öldürdüğü söylenir.
- 37 Tebdil gezen Kral Charles: İngiltere kralı II. Charles uşak kılığında gezerken Cromwell'in askerleri tarafından yakalanmıştır; İngiltere tarihinde tebdil gezdiği bilinen bir Charles da, Prens Charles Edward Stuart'tır.
- 38 Leonardo'nun dini tablosu: Leonardo di Vinci'nin *Son Akşam Yemeği* adlı tablosu.
- 39 İsa'nın söylediği... sözler: "Ben de sana hükmetmem; git, bundan sonra günah işleme."
- 40 Yılan ile kumru: İncil'de İsa Peygamber, "Yılanlar gibi akıllı ve kumrular gibi saf olun," der.
- 41 Sina Dağı'nda Tanrı'nın Musa'ya bildirdiği on emirden beşincisi.
- 42 Kaptan Kidd'in ... batık gemisi: Kaptan William Kidd onyedinci yüzyılda yaşamış bir İngiliz korsanıydı. Yağmaladığı mallarla dolu olan gemisini Hudson Irmağı'nda batırdığı söylenir.
- 43 İncil'deki Ofir: Saba Melikesi'nin Hazreti Süleyman'a sunduğu değerli armağanların çıktığı maden ocakları. Bu madenlerin Asya ya da Afrika'da olduğu sanılır; ancak sonradan bunların Amerika'da olduğunu düşünenler de çıkmıştır.
- 44 Ninon : On yedinci yüzyılda yaşayan ve gününde herkesçe bu adla anılan Ann de l'Enclos. Uzun yaşamı boyunca ünlü kişilerle ilişkileri olmuştur.
- 45 Kurtarıcımız İsa: İsa, "Siz ... küçük çocuklar gibi olmazsanız, göklerin melekleri arasına asla giremezsiniz," demiştir.
- 46 Volta'nın akümülatörü: Alessandro Volta (1745-1827) akümülatörü bulan kişi.
- 47 Kutup kâşifleri: Bunlardan biri, 1846 yılında kaybolan Sir John Franklin'dir. Onu aramak için Kuzey Kutbu'na çeşitli keşif yolculukları yapılmıştır.
- 48 Dante, *İlahi Komedî, Cehennem*, 3: 1-9.
- 49 *Hamlet*: Perde I, Sahne 5: 189-190.
- 50 Carrisbrook'taki derin kuyu: İngiltere'nin güneyindeki Wright Adası'nda bulunan kalenin derinliğiyle ünlü kuyusu.

- 51 Fosforlu bir parmakla: *İncil*'de Kral Belteşassar'ın verdiği yemekte ortaya çıkan bir el, parmağıyla duvara kimsenin anlamadığı bir şeyler yazar. Yazı sonradan Daniel tarafından Kral'a yorumlanır.
- 52 Becerikli üç peri: Kader perileri. Bkz. not 33.
- 53 Mabnet kirlüten Laokuun: Yunan mitolojisinde Laokuun Troyalı bir rahiptir. Poseidon'a adanmış bir mabette karısı ile yattığı için Apollon tarafından iki oğluyla birlikte yılanlara boğdurulur. Vergilius ise *Aeneid*'de, Truvalıları tahta at konusunda uyardığı için Tanrıça Athena'nın gönderdiği iki deniz yılanının Laokuun ile oğullarına sarılarak onları boğduklarını yazar.
- 54 Güneşin arındırıcı ışıkları: Pastörize yöntemi bulunmadan önce sütler bir süre güneş altında tutulur, sonra kullanılıncaya kadar serin bir yerde saklanırdı.
- 55 Bacon'un çuha fabrikası: Çuha yapımında yünün ısıtılıp makinelerle dövülerek yumuşatılması işlemini Melville, Bacon'ın insanların beynini yıkayıp onlara kendi maddeci dünya görüşünü aşılmasına benzetiyor.
- 56 Kiklops: Homeros'un *Odysseia* destanında Odysseus'un arkadaşlarından bazılarını yiyen tek gözlü dev adam. Mezarda cesetleri yiyen kurtlar yamyam Kiklops'a benzetiliyor.
- 57 Çocuk İsa: Vaftizci Yahya doğar doğmaz konuşup Tanrı'ya hamdettiği halde, İsa Peygamber'in böyle bir özelliği olmamış, sessiz doğmuştı..
- 58 Yüce Papa'nın elleri: Bir şeyin üstünde el dolaştırmak, onu kutsamak anlamındadır. Buradaki yüce papanın gerçekten papa mı yoksa İsa Peygamber mi olduğu belli değildir.
- 59 Aziz Dunstan'ın uzun maşası: Onuncu yüzyılda İngiltere'de Canterbury Başpiskoposu olan Dunstan'ın bir demirci maşasıyla Şeytan'ı burnundan yakaladığı söylenir.
- 60 Muggleton'cu İskoçlarla Yankee Amerikalılar: Melville özellikle İskoçyalı düşünür Thomas Carlyle ile Amerikalı edebiyat ve düşünce adamı Ralph Waldo Emerson'u kastediyor. Bkz. not 15.
- 61 Jugglarius: Melville'in uydurduğu bir isim.
- 62 "ET": Eski Yunanca "şayet" sözcüğü.
- 63 Greenwich Tepesi ve Rasathane Kulesi: Yeryüzünün boylam daireleri için esas alınan 0 boylam dairesi, Greenwich'te bir tepenin üstünde bulunan Kraliyet Rasathanesi'nin dışına konmuş bir plakette işaretlenmiştir.
- 64 Bacon'ın beyni: Bkz. not 55.
- 65 Efesli kadının öyküsü: Petronius'un *Satyricon*'da anlattığı öykü. Efesli kadının kocası ölür; kadın mezar odasında yas tutar. Dışarda çarpmıha gerilmiş üç hırsızın başında nöbet bekleyen bir asker kadını teselliye gelir. Üç gün süren bu buluşma sonunda hırsızlardan birinin cesedi kaçırılır. Asker görevini ihmalen ölüm cezasına çarptırılacaktır. Bunu önlemek için kadın çalınan cesedin yerine konmak üzere kendi kocasının cesedini verir.
- 66 Pagan filozoflar: Seneca gibi bağışlayıcılığı öven Hristiyanlık öncesi yazarlar.

- 67 Çaprazlama yazılmış satırlar: O yıllarda posta ücreti sayfa başına alındığı için mektup yazarlar kâğıdın bir yüzünü doldurduktan sonra sola doğru doksan derece çevirerek aynı yüze yazmaya devam ederlerdi.
- 68 Kiler odasında musluğu açınca negus: Glen'in evi on dokuzuncu yüzyılın başlarında, kentlere borularla su getirilmeye başlanmasından önce yapılmıştı. Kilerdeki musluk içme suyu bidonunun musluğudur. Negus: Şarap, sıcak su, şeker, limon ve çekilmiş küçük hindistancevizi ile yapılan bir içki.
- 69 Toskanalı Machiavelli: *Prens* adlı eserde öne sürülen görüşler.
- 70 Ölenin evrakına vurulan mühür: Ölen kimsenin çalışma masası mühürlenir ve vasiyetname açılıncaya kadar okunmaz.
- 71 Bu okulun en kötü öğretmeni: Chesterfield evlilik dışı doğan oğluna yazdığı mektuplarda gizliliği sağlamak için susmayı değil, ikiyeüzlülük etmeyi öğütler.
- 72 Vergilius: Şairin tam bitirmediği destanı *Aeneid*'i yakıp yok etmek istediği söylenir.
- 73 Oronoco: Venezuela'daki Orinoco Irmağı.
- 74 Yer ve kılık değiştirmiş ... darağacı merteği: Pierre ağaçları, meydanlardan ormanlara taşınmış dallı yapraklı darağaçları olarak görüyor.
- 75 Calvin'ci insan anlayışı: İnsanın doğuştan kötü olduğu ve ancak Tanrı'nın inayeti ile kurtulabileceği yolundaki görüş.
- 76 Dövüşen Gladatör: Louvre Müzesi'ndeki Borghese Gladıyatörü diye bilinen heykel olabilir. Spartacus, Romalı gladyatör köle ve İ.Ö. birinci yüzyıldaki köleler ayaklanmasının önderi.
- 77 İblislerin saldırısına uğrayan Orestes: Aiskhylos'un *Eumenides*'inde babasının intikamını almak için annesini öldüren Orestes'i kovalayan üç ceza tanrıcısı.
- 78 Duvarları ve tavanı kurşun kaplı ... holde: Ucuz otellerde yangın tehlikesine karşı alınan bir önlem.
- 79 Şahane Dilsizler... Sanhedrin Başyargıçlar Kurulu: Şahane Dilsizlerin kimler olduğu belli değildir. Yasaklanmış özel yerlere girebilen dilsiz haremağalarını çağrıştırırlar. Pierre'i şiir alanında olgunlaştıracak seçkin şairlerin yanına götürdükleri için İngilizce *muse* (ilham perisi) sözcüğü yerine yanlışlıkla *mute* (dilsiz) sözcüğü yazılmış olabilir. Sanhedrim, ya da Sanhedrin İ.Ö. üçüncü yüzyıldan İ.S. yetmiş yılına kadar Musevilerin en yüksek yargı kurulu.
- 80 Dr. Goldsmith: Oliver Goldsmith (1730-1774), İngiliz romancı, şair ve oyun yazarı.
- 81 Urquart: Sir Thomas Urquart (1611-1660), Rabelais'nin eserlerini İngilizce'ye çeviren İskoçyalı yazar.
- 82 Zadockprattsville: Prattsville kenti. Zadock Pratt tarafından kurulmuştur.
- 83 Tappan Zee: Hudson Irmağı'nın Kuzey New Jersey sınırında genişliği otuz kilometre kadar olan bir bölümü.

- 84 Casper Hauser: Kaspar Hauser. 1828'de on altı yaşında Nurenberg'de bulunan, insanlarla hiç karşılaşmadığı için konuşmayı hiç öğrenmemiş olduğu düşünülen, normal zekâlı bir çocuk. Jacob Wasserman bu çocuk hakkında bir roman yazmıştır.
- 85 Papanın ayak başparmağı: Katolik karşıtları, Vatikan'ı ziyaret eden Katoliklerin papaya saygı ve bağlılıklarını onun ayak başparmağını öperek gösterdiklerini ileri sürerler.
- 86 Aurelian: Altına düşkün kimse; simyagerlerin salt gerçeklik simgesi.
- 87 Berkeley: İngiliz filozof George Berkeley (1685-1753). Dış dünyanın, ancak onu algılayan bir zihinde var olduğunu ileri sürer.
- 88 Descartes'in *vortex*'leri: Descartes'a göre cisimler evrende mekanik olarak hareket eder; çemberler biçimindeki bu devinimler "*vortex*"ler (boşluklar) oluşturur.
- 89 Blackfriar... Kraliçe Bess: Londra'da eskiden Dominiken tarikatına ait bir manastırın bulunduğu mahalle. Kraliçe Bess, I. Elizabeth'in halk arasında sevgi ifade eden adı.
- 90 Şövalyeler yaratan kılıç: Krallar şövalyelik unvanını verirken, kılıçlarını unvanı alan kişinin omzuna değdirirlerdi.
- 91 John of Gaunt cüsseli: Lancaster dükü (1340-1399). Londra Kulesi'ndeki zırhı onun dev gibi bir vücudu olduğunu gösterir.
- 92 Drake'in uzun şiiri "Suçlu Peri": Amerikan yazarı Joseph Rodman Drake'in "Suçlu Peri" adlı popüler şiiri ölümünden sonra 1835 yılında yayımlanmıştır.
- 93 Temel Kategoriler Nihai Doğaötesi kavramlar: Bu terimler Spinoza'dan değil Kant'tan alınmıştır. Kategoriler zaman ve mekân; doğaötesi kavramlar ise, ruhun ölümsüzlüğü ve iradenin özgürlüğü ile ilgilidir.
- 94 Curtius: Romalı kahraman Marcus Curtius. Forum'un ortasında depremler büyük bir yarık açılır. Kâhinler bunun ancak kentin en değerli varlıklarıyla doldurulunca kapanabileceğini söyler. Roma'daki en değerli şeyin kendisi olduğuna inanan Curtius, üstünde zırhı, atıyla yarığa atlayıp kapanmasını sağlar.
- 95 Karaciğerini kartallar gagalar: Yunan mitolojisinde Prometheus Zeus'a karşı gelip insanlara ateşin sırrını öğretir. Zeus ceza olarak onu bir kayaya zincirler ve kartallar ya da akbaba her gün karaciğerini yer; çünkü yenen karaciğer her gün yeniden büyümektedir.
- 96 Üç kızkardeş: Bkz. not 32
- 97 Esav ... çorba ağzında küle dönüşmüştü: Eski Ahit'te, İshak'ın büyük oğlu Esav çok acıkınca, ileride babasından kendisine kalacak aile varlığını bir tas çorba karşılığında kardeşine devretmeye razı olur. İngiliz şairi John Milton'un *Kayıp Cennet* adlı destanında Şeytan'ın arkadaşları, Havva ile Adem'in yediklerine benzer elmalar yerler, ama elmalar ağızlarında küle dönüşür.
- 98 Galyalı ... Tennessee'de doğmuştu: Galya, İngiliz adalarında; Tennessee, ABD'de, halkı yarı vahşi olmakla ünlü olan yerler.

- 99 Hamam keseleri: Havariler vücutlarında kan dolaşımını artırmak için kese olarak sert kıllı hamam fırçaları kullanıyorlardı.
- 100 Yeni-ışık Ekolü.
- 101 Pitagoras ile Shelley: Pitagoras beslenme konusunda öğütlerde bulunur; şair Percy Bysshe Shelley ise bazı şiirlerinde etyemezlik önerir.
- 102 Büyük Sirus'un mezar taşına kazıttığı kitabe: Melville'in sözlerinin tersine, Sirus yemek içmek konusunda ölçülü olmakla ünlü idi.
- 103 Fairmount, Croton ve Cochituate suları: O günlerde sırasıyla Philadelphia, New York ve Boston'da yapımı tamamlanan içme suyu depoları.
- 104 "İnsanlara yararlı" işler: Goethe'nin bu sözünün nereden alındığı belli değildir. Kaynak yazarın *Gerçek ve Şiir*'i ya da Eckerman'ın *Goethe ile Söyleşi* adlı kitabı olabilir. Bunların ikisi de Melville'in sık sık okuyup alıntılar yaptığı kitaplardır.
- 105 Tüzel kişilerin ruhları yoktur: Kişilerin ruhları vardır, ama onların üyesi oldukları kuruluşların ruhları olmaz; aynı şekilde, dünyadaki tek tek varlıkların ruhları olduğu halde, Panteistlerin görüşlerinin tersine, bunların oluşturduğu dünyanın ruhu yoktur.
- 106 Bakır saz ... zil: İncil'de Aziz Pavlus'un Korintoslulara sözleri: "Eğer insanların ve meleklerin dilleriyle söylersem, fakat sevgim olmazsa, ses çıkaran bir bakır, yahut öten bir zil olmuş olurum." İncili Şerif, 1985, s.397.
- 107 Pico Adası: Orta Azor adalarındaki Pico Adası; Adadaki dağın adı ise, Pico Alto'dur.
- 108 Akbabanın gagası: Bkz. not 95.
- 109 Yehoşafat'ın karanlık vadisi: Eski Ahit'de İsrail'e ve halkına kötülükte bulunan putperest kavimlerin yargılanacağı yer.
- 110 Cenaze arabaları ... kara tüyler: Cenaze arabalarına ve onları çeken atlara siyah devekuşu tüyleri takılırdı.
- 111 Enkalados: Eski Latin mitolojisinde Terra (Yeryüzü) kendi oğlu Coelus (gökyüzü) ile evlenir ve Saturn doğar. Saturn babası Coelus'u alt edip annesiyle evlenir. Jüpiter bu yüzden Satürn'ü tahtından indirerek cezalandırır. Terra Jüpiter'den öç alması için Satürn'den bir çocuk doğurur; bu çocuk Titan Enkalados'tur. Jüpiter'e karşı açılan savaşta Titanlar gökyüzüne ulaşmak amacıyla Pelion ve Ossa dağlarını üst üste koyarlar. Tanrılar tepeden bu dağları Titan'ların üstlerine geri atarlar. Tanrılar ceza olarak Enkalados'u Etna Dağı'nın altına gömerler; Etna'nın zaman zaman püskürdüğü lavlar, Enkalados'un bitmeyen öfkesinin işaretidir.
- 112 Kabil'in katillik damgası: Kabil kardeşi Habil'i öldürdükten sonra Tanrı Yehova tarafından yersiz yurtsuz bir durumda oradan oraya dolaşmakla cezalandırılır; kim olduğunun bilinmesi için de alnına bir işaret koyar.
- 113 Latif Dağ: İngiliz yazarı John Bunyan'ın *The Pilgrim's Progress* (1678) adlı alegorik kitabının kahramanı Christian, cennete yolculuğu sırasında Latif Dağ denen bir yerde dinlenir.

-
- 114 Marsy: Balthazar Marsy (1624-1674) Versailles Sarayı'nın bahçesindeki Enkalados Çeşmesi'ni yapan heykeltıraş. Enkalados dağın içine gömülüdür ve ağzından su fışkırır.
- 115 Musa'nın ... vurduğu darbe: Hazreti Musa, Musevileri Mısır'dan götürürken çölde susuz kalan bu insanlara nasıl yardım edebileceğini tanrıya sorunca, şu karşılığı alır: "Kayayı parçalayacaksın, içinden su çıkacak ve insanlar bu suyu içecek."
- 116 Angelo, Domenichino: Michelangelo Buonarroti ile Domenichino Zampieri.
- 117 Guido'nun Cenci portresi: İtalyan ressam Guido Reni (1575-1642). Portre, Beatrice Cenci (1577-1599) adında genç bir kadını gösterir. Pek çok şiir ve romana konu olan Beatrice, babasını öldürtmekten yargılanmış ve idama mahkûm edilmiştir. Genellikle babasını kendisine cinsel tacizde bulunduğu için öldürttüğüne inanılır. Ancak Guido'nun resminde Beatrice siyah saçlıdır. Şair Shelley'nin *The Cenci* (1819) adlı uzun şiirindeki Beatrice sarışındır.
- 118 Prometheus: Buradaki Prometheus, Not 95'teki insanlara ateşi öğreten Prometheus değil, insanı çamurdan yaratan başka bir Prometheus'tur. "Yetmiş yıl", İncil'de insanlar için biçilen ömürdür.
- 119 Harlem'deki kilise orgu: Hollanda'nın Haarlem kentindeki Saint Bavo Kilisesi'nin büyük orgu.

